BIJBELVERKLARING.

VII. DEEL.

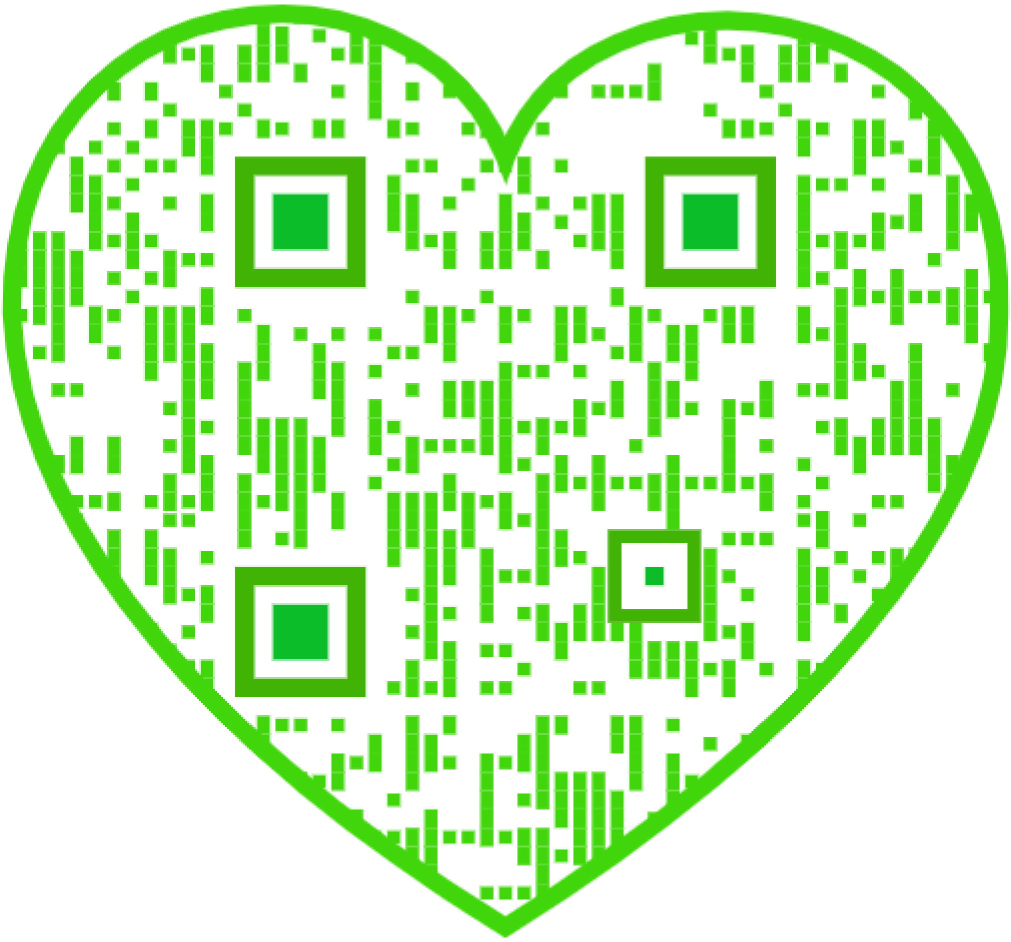

DE
BIJBEL,
DOOR BEKNOPTE
UITBREIDINGEN,
EN OPHELDERENDE
AENMERKINGEN,
VERKLAERD;
DOOR

J. VAN NUYS KLINKENBERG,

A. L. M. PHIL. DOCTOR, HOOG-LEERAAR IN DE H. GODGELEERDHEID EN KERKELIJKE GESCHIEDENIS, AAN HET ILLUSTRE ATHENÆUM EN PREDIKANT IN DE GEMEENTE TE AMSTERDAM; MITSGADERS LID VAN HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN TE VLISSINGEN.

ZEVENDE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCLXXXIII.

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westvriesland.

Met Adprobatie van Gecommitteerden van de Eerw. Klasſis van Amſterdam.

den 1ſte December 1783.

INLEIDING
TOT DE BOEKEN
DER
KONINGEN.

De algemeene zaken, welke men, tot het rechte verſtand van de boeken der KONINGEN, dient te weten, betreffen:

I. Den *Naem.*
II. Den *Schrijver.*
III. Den *Inhoud.*
IV. Het *Oogmerk.*
V. Het *Godlyk gezach.*
VI. De *Nuttigheid.*
VII. De *Tijdrekening.*
VIII. De *Uitlegkundige Schrivten.*

Omtrent deze ſtukken, zullen wy kortelyk het een en ander aenmerken.

I. *De Benaming.*

Deze Schrivten worden genaemd de *Boeken der* KONINGEN, omdat zy de geſchiedenisſen behelzen der KONINGEN van JUDA en ISRAEL, van

het begin der Regeering van SALOMO, tot aen de Babylonische gevangenis. — Ondertusschen moeten zy wel onderscheiden worden, van de *Boeken der Kroniken der Koningen van Juda en Israël*, van welke, in deze Schrivten, dikwijls gesproken werd. De laetstgemelde behooren niet tot den Kanon der Heilige Schrivten; het waren openbare Staetsregisters, of Staetkundige jaerboeken, in welke de daden en lotgevallen van elken byzonderen Koning, ter nagedachtenis, werden opgeteekend.

II. *De Schrijver.*

Wie de *Schrijver* dezer Boeken geweest zy, kan, met geene genoegzame zekerheid, bepaeld worden. —— Het allerwaerschijnlykst is, dat verscheidene Propheten, en heilige mannen, de voornaemste gebeurtenissen, welke geduurende of omtrent hunnen leevtijd voorvielen, hebben opgeteekend; en dat JEREMIAS, of liever EZRA na de Babylonische gevangenis, uit alle deze onderscheidene aenteekeningen, een geregeld geschiedkundig zamenstel verzameld, en in die orde gebracht hebbe, als wy nu deze Boeken vinden. — Immers dat zy eerst, na de Babylonische gevangenis, zijn zamengesteld, zal niemand in twijffel trekken, die in aenmerking neemt; dat de spreekwijs *tot op dezen dag* zeer dikwijls voorkomt 1 Kon. 8: 8. 9: 13, 21. 10: 12. 12: 19, welke spreek-

ſpreekwijs terug wijst op eenen tijd, veel vroeger dan de zamenſteller leevde. Voeg 'er by, dat de maenden op zijn Chaldeeuwsch genaemd worden 1 Kon. 6: 1, 38, en vooral dat, in het ſlot van het tweede Boek Kap. 25: 27-30. de verheffing van Jojachin uit zijne gevangenis verhaeld wordt; welke, in het 37ſte jaer der Babyloniſche gevangenis, geſchied is.

III. *De Inhoud.*

De *Inhoud* dezer Boeken is geheel Geſchiedkundig. Zy zijn een vervolg der beide Boeken van SAMUEL, in welke wy de regeering en de daden vonden van die twee Koningen, die, door SAMUEL zelven, gezalvd waren, SAUL en DAVID. De boeken der KONINGEN vervolgen de geſchiedenisſen der Israëliten, met het begin der regeering van SALOMO, en eindigen dezelve met de Babyloniſche gevangenis.

In den tijd van SALOMO, bloeide het Koningrijk in vollen luister. — Maer, door de dwinglandy van den vierden Koning REHABEAM, werd het Rijk geſcheurd, en 'er ontſtonden twee Koningrijken. De ſtammen van JUDA en BENJAMIN bleven REHABEAM aenhangen; maer de overige X ſtammen vielen van hem af, en onderwierpen zich aen JEROBEAM. —— Het eerste Koningrijk draegt den naem van het *Koningrijk van* JUDA;

in dit Koningrijk is de Scepter, by opvolging, geduurig gebleven, in het geslacht van DAVID, uit het welk de Messias moest voortkomen; tot op ZEDEKIA toe, die gevangelyk naer Babel werd wechgevoerd, terwijl het gansche Rijk een einde nam. —— Het ander Koningrijk werd genaemd het *Koningrijk van* ISRAEL, of *der X stammen*, of ook wel *van Samaria*, naer de hoofdstad. In dit Koningrijk is de Scepter, van het eene geslacht tot het ander, overgegaen, meer dan eens door geweldige indringing. Dit Koningrijk nam al vroeger een einde dan dat van JUDA, in de Assyrische gevangenis.

In het Koningrijk van JUDA, hebben, REHABEAM mede gerekend, XVIII Koningen, behalven eene onwettige Koningin, en, in dat van ISRAEL, hebben mede XVIII Koningen, geregeerd.

De gewijde Geschiedschrijver volgt meerendeels de Tijdrekenkundige orde; en dit maekt, dat hy nu eens de geschiedenissen der Koningen van JUDA, en dan weder die der Koningen van Israël, verhaelt; zijnde de eene geschiedenissen als in de andere ingevlochten.

Laten wy het een en ander, in eene ontledende schets, wat nader voorstellen.

I. Het EERSTE boek der KONINGEN, behelst:

1. De Geschiedenissen onder de Regeering van Koning SALOMO Kap. I-XI. Hier ontmoeten wy,

A. De

A. De aenvaerding van zijn Koningrijk, Kap. I-III.

A. Hy werd door DAVID, tot zijnen opvolger, aengefteld, Kap. I.

B. Na den dood van zijnen Vader DAVID, werd hy zeer plechtig als Koning ingewijd, Kap. II. en

C. Van God, met eene uitnemende Wijsheid begivtigd, Kap. III.

B. De regeering van SALOMO zelve, Kap. IV-XI. was.

A. In den beginne Godvruchtig en voorfpoedig, Kap. IV-X.

a. Hy maekte zeer wijze en voordeelige fchikkingen, in den Burgerftaet, Kap. IV. en

β. niet minder in den Godsdienst, Kap. V-IX. want hy bouwde den HEER eenen zeer prachtigen Tempel te Jerufalem.

†. Hy ontbood de bouwftoffen en werklieden van Hiram den Koning van Tyrus, Kap. V.

††. Hy deed den Tempel bouwen, Kap. VI.

†††. Hy liet de Heilige vaten gereed maken, Kap. VII.

††††. Hy wijde den Tempel in, op

eene zeer plechtige wijs, Kap. VIII, en

†††††. Dit alles werd, door eene Godlyke verschijning, goedgekeurd, Kap. IX.

γ. Het gerucht van zijne wijsheid en macht, welke zich allerwegen verspreidde, bewoog de Koningin van Scheba, om hem een bezoek te geven, Kap. X.

B. In latere tijden verviel hy, door de verleiding zijner wijven, tot het begunstigen van den afgodsdienst. Dit gav aenleiding tot groote rampen, welke hem, deels in persoon overkwamen, deels zijnen nazaten werden aengekondigd, Kap. XI.

2. De Geschiedenissen onder het bestier der volgende Koningen, Kap. XII-XXII.

A. Onder REHABEAM, den zoon en opvolger van SALOMO, werd het Rijk gescheurd, Kap. XII: 1-24.

B. Van dien tijd af aen ontstonden 'er twee onderscheidene Koningrijken, dat van Juda en Israël, welker geschiedenissen, meerendeels in eene tijdrekenkundige orde, op eene gemengde wijs, beschreven worden, Kap. XII: 25-XXII.

A. De

A. De regeering van JEROBEAM, den eersten Koning van ISRAEL, wordt uitvoerig verhaeld, Kap. XII: 25-XIV: 20.

α. Hy voerde, uit Staetkunde, een nieuw foort van afgodery in: beſtaende in de veréëring van twee gouden kalveren, welke hy, te Dan en te Bethel, aen de grenzen van zijn land, liet plaetſen; om voor te komen, dat zijne onderdanen, ter verrichting van den Godsdienst, niet naer Jeruſalem zouden gaen, en daerdoor welligt in verzoeking komen, om tot de gehoorzaemheid aen REHABEAM weder te keeren, Kap. XII: 25-33.

β. Over deze grouwzame afgodery, welke, van dien tijd af, onder Israël heerſchende geworden is, liet de HEER hem ernſtig beſtraffen, en de meestgeduchte oordeelen aenkondigen.

†. Door eenen Propheet uit Juda, Kap. XIII.

††. Door den Propheet AHIA, Kap. XIV: 1-20.

B. De Geſchiedenisſen der drie eerste Koningen van JUDA, te weten REHABEAM, ABIAM en AZA, vinden wy, Kap. XIV: 21-XV: 24.

α. Van REHABEAM, den *eersten* Koning van JUDA, Kap. XIV: 21-31.

β. Van ABIAM, deszelvs Zoon, den *tweeden* Koning van JUDA, Kap. XV: 1-8.

γ. Van AZA, Zoon van Abiam, den *derden* Koning van JUDA, Kap. XV: 9-24.

C. De Geschiedenissen van zes Koningen over ISRAEL, die op JEROBEAM, in het Rijk der X stammen, gevolgd zijn, Kap. XV: 25.— Kap. XXII: 40.

α. Van NADAB, den zoon van JEROBEAM, den *tweeden* Koning van ISRAEL, Kap. XV: 25-31.

β. Van BAEZA, den *derden* Koning van ISRAEL, Kap. XV: 32-XVI: 6.

γ. Van ELA, zijn Zoon, den *vierden* Koning van ISRAEL, Kap. XVI: 7, 8.

δ. Van ZIMRI, den *vijfden* Koning van ISRAEL, Kap. XVI: 9-20.

ε. Van OMRI, den *zesden* Koning van ISRAEL, Kap. XVI: 21-28.

ζ. Van ACHAB, Zoon van Omri, den *zevenden* Koning van ISRAEL. Deze ACHAB was een zeer ondeugend Vorst, en een allergrouwzaemst afgodendienaer. Zijne Geschiedenis wordt zeer omstandig beschreven, Kap. XVI: 29-XXII: 40.

†. Zijne Regeering vinden wy, Kap. XVI: 29-XXI.

§. Zijne

§. Zijne Regeering was grouwzaem; hy zondigde, tegen God door de snoodste afgodery.

*. Zijne afgoderyen worden beschreven, Kap. XVI: 29-34.

**. Over deze afgodery werd hy, met geduchte oordeelen, gestraft, Kap. XVII-XX.

—. Het eerste van deze oordeelen bestond, in eene langduurige droogte over het gansche land, Kap. XVII, XVIII.

——. Het tweede, in het overbrengen van zijn Rijk op JEHU, Kap. XIX.

———. Het derde, in eenen gevaerlyken oorlog, met Benhadad den Koning van Syrien, Kap. XX.

§§. Hy was onrechtvaerdig, omtrent de menschen; waervan wy een voorbeeld vinden, in zijne handelwijs met NABOTH, Kap. XXI.

††. Hy sneuvelde, in eenen veldslag tegen de Syriers, Kap. XXII: 1-40.

D. Eindelyk wordt het eerste Boek der Koningen besloten.

α. Met een kort bericht der Regeering van JOSAPHAT, den *vierden* Koning van JUDA, Kap. XXII: 41-51. en

β. Een kort verhael der verheffing van AHAZIA, den zoon van ACHAB, tot *agtsten* Koning van Israël, Kap. XXII: 52-54.

II. In het TWEEDE boek der KONINGEN, worden de Geschiedenissen der Alleenheerscheren, beide in het Koningrijk van JUDA en ISRAEL, vervolgd en ten einde gebracht. Wy onderscheiden 'er in.

1. De geschiedenissen der beide Koningrijken, tot op de Assyrische gevangenis, Kap. I-XVII.

A. AHAZIA, de zoon van ACHAB, was de *agtste* Koning van ISRAEL, Kap. I, II.

A. Zijne Regeering wordt ons verhaeld, Kap. I.

B. Onder zijne Regeering, werd de beroemde Propheet ELIAS ten Hemel opgenomen, en door ELIZA opgevolgd, Kap. II.

B. JORAM, de broeder van AHAZIA, was de *negende* Koning van ISRAEL, Kap. III-VIII.

A. In vereeniging met JOSAPHAT, den *vierden* Koning van JUDA, voerde hy den oorlog tegen de Moabiten, Kap. III.

B. On-

B. Onder zijne Regeering, bloeide de Propheet ELIZA, die verscheiden merkwaerdige wonderen verrichtte, Kap. IV-VIII: 15.

C. In het Koningrijk van JUDA inmiddels regeerden twee Koningen, Kap. VIII: 16-29.

A. JORAM, de zoon van JOSAPHAT, was de *vijfde* Koning van JUDA, Kap. VIII: 16-24.

B. AHAZIA, de zoon van JORAM, die zich, met JORAM den *negenden* Koning van ISRAEL, tegen de Syriers vereenigde, was de *zesde* Koning van JUDA, Kap. VIII: 25-29.

D. JEHU, die het huis van ACHAB geheel uitroeide, was de *tiende* Koning van ISRAEL, Kap. IX, X.

E. De Geschiedenissen der volgende Koningen, in de beide Rijken, tot den ondergang van het Rijk der X stammen, Kap. XI-XVII.

A. JOAS, de eenig overgebleven zoon van AHAZIA, was, na de onwettige regeering der Koninginne ATHALIA, de *zevende* Koning van JUDA, Kap. XI, XII.

B. Hierop volgen de Geschiedenissen van twee Koningen, in het Rijk der X stammen, Kap. XIII.

α. Van JOAHAZ, den zoon van JEHU, den *elvden* Koning van ISRAEL, Kap. XIII: 1-9.

β. Van JOAS, den zoon van JOAHAZ, den *twaelvden* Koning van ISRAEL, Kap. XIII: 10-25.

C. AMAZIA, de zoon van JOAS, was de *agtste* Koning van JUDA, Kap. XIV: 1-22.

D. JEROBEAM II, kleinzoon van JOAHAZ was de *dertiende* Koning van ISRAEL, Kap. XIV: 23-29.

E. AZARIA, of UZZIA, de zoon van AMAZIA, was de *negende* Koning van JUDA, Kap. XV: 1-7.

F. De Geſchiedenisſen van verſcheidene Koningen, in het Rijk der X ſtammen, Kap. XV: 8-31.

α. Van ZACHARIA, Zoon van JEROBEAM den *veertienden* Koning van ISRAEL, Kap. XV: 8-13.

β. Van SALLUM, die ZACHARIA vermoordde, den *vijftienden* Koning van ISRAEL, Kap. XV: 14, 15.

γ. Van MENAHEM, die SALLUM doodde, den *zestienden* Koning van ISRAEL, Kap. XV: 16-22.

δ. Van PEKAHIA, zijn Zoon, den *zeventienden* Koning van ISRAEL, Kap. XV: 23-26.

ε. Van

ε. Van PEKAH, die PEKAHIA ombracht, den *agttienden* Koning van ISRAEL, Kap. XV: 27-31.

G. Hierop volgen de Gefchiedenisfen van twee Joodfche Koningen, Kap. XV: 32-XVI: 20.

α. Van JOTHAM, den zoon van AZARIA, of UZZIA, den *tienden* Koning van JUDA, Kap. XV: 32-38.

β. Van ACHAZ, den zoon van JOTHAM, den *elvden* Koning van JUDA, Kap. XVI.

H. Eindelyk ontmoeten wy de gefchiedenis van HOSEA, den *laetften* Koning van ISRAEL, onder wiens Regeering, het Rijk der X ftammen, door de Asfyrifche gevangenis, een einde nam, Kap. XVII.

2. In de overige Kapittelen vinden wy de gefchiedenisfen der Koningen van JUDA, die, na den ondergang van het Rijk der X ftammen, geregeerd hebben, tot de gevangelyke wechvoering naer Babel, Kap. XVIII-XXV.

A. De Gefchiedenisfen der Joden, onder

A. HISKIAS, Achaz Zoon, den *twaelvden* Koning van JUDA, Kap. XVIII-XX.

α. Hy bracht eene lovwaerdige hervorming in den Godsdienst te wege, Kap. XVIII: 1-8.

β. Hy werd, uit de hand der Asfyriers,

wonderdadig gered, Kap, XVIII: 9-
XIX: 37.

γ. Hy werd, van eene doodelyke krank-
heid, wonderdadig genezen, Kap.
XX.

B. MANASSE, een grouwzaem afgodendie-
naer, was de *dertiende* Koning van JUDA,
Kap. XXI: 1-18.

C. AMON, was de *veertiende* Koning van
JUDA, Kap. XXI: 19-26.

D. JOSIAS, de *vijftiende* Koning van JUDA,
was een zeer godvruchtig Vorst, Kap.
XXII-XXIII: 30.

E. JOAHAZ, was de *zestiende* Koning van
JUDA, Kap. XXIII: 31-33.

F. ELIAKIM of JOJAKIM, was de *zeventiende*
Koning van JUDA, onder wiens regee-
ring NEBUCADNEZAR, voor de eerste-
mael, tegen Jerusalem optrok, Kap.
XXIII: 34-XXIV: 7.

G. JOJACHIN, of JECHONIA, was de *agtiende*
Koning van JUDA, onder wiens regeering
de tweede optocht van NEBUCADNEZAR
geschiedde, die den Koning, en een
gedeelte van het volk, gevangelyk naer
Babel voerde, Kap. XXIV: 8-16.

H. ZEDEKIA, was de *laetste* Koning van
JUDA, in wiens tijd Stad en Tempel
verwoest, het geheele Koningrijk ge-
sloopt,

sloopt, en het overige des volks gevangelyk naer Babel werd wechgevoerd, Kap. XXIV: 17 - XXV: 21.

B. Na dit alles volgt nog een beknopt bericht.

A. Omtrent de lotgevallen der genen, die nog in het Joodsche land waren overgelaten, Kap. XXV: 22-26.

B. Omtrent de verheffing van den gewezen Joodschen Koning JOJACHIN, uit zijne gevangenis, en de vriendschap, welke hem, door den Koning van Babel, EVILMERODACH, den zoon van Nebucadnezar, bewezen wordt, Kap. XXV: 27-30.

IV. *Het Oogmerk dezer Boeken.*

Het *Oogmerk* dezer Boeken was, om de Geschiedenissen van Gods volk te vervolgen, welke, in de Boeken van SAMUEL, tot op de laetste tijden van Koning DAVID gebracht waren; vooral ook om ons te leeren, hoe de plechtige Godsdienst, onder zichtbare blijken van 's HEEREN goedkeuring, tot den Tempel van SALOMO was overgebracht; als mede hoe Jacobs nakomelingen Gods Verbond schandelyk overtreden, en zich, door hunne aenhoudende afgoderyen, den weg gebaend hadden, dat zy, tot eene rechtvaerdige straf, uit Canaan geheel en al verbannen wierden.

Wy gaen over tot,

V. *Het Godlyk gezach van de Boeken der* KONINGEN.

Aen de Geschiedkundige waerheid der gebeurtenisſen, welke in deze Boeken beſchreven zijn, zal niemand, met eenigen ſchijn van reden, kunnen twijffelen. — (1). Zy zijn beſchreven van zulke geloovwaerdige mannen, die de zaken, welke zy te boek ſtelden, in eigene perſonen, beleevd en bygewoond hebben. — (2). De Schryvers beroepen zich by aenhoudendheid, op de openbare Staetsregisters en Jaerboeken, in welke de daden van elken Koning, met al dat gene, het welk onder zijne Regeering voorviel, zorgvuldig werd aengeteekend; en welke Jaerboeken, in de Koninglyke Kanſelaryen, bewaerd werden. — (3). Verſcheidene byzonderheden werden, door de getuigenisſen van Heidenſche Schrijveren, HERODOTUS, STRABO en JUSTINUS, bevestigd, gelijk EUSEBIUS en anderen hebben aengetoond.

Het Godlyk gezach dezer Boeken wordt, tot volle overtuiging, bewezen:

A. Uit het onafſcheidbaer verband, het welk 'er is, tusſchen de gebeurtenisſen, welke, in deze Boeken, verhaeld worden, en tusſchen de voorgaende en volgende. — Indien ons deze Boeken, in den Kanon, ontbraken, zou de ſchakel

kel der geſchiedenisſen van Gods volk, ten eenemael zijn åfgebroken.

B. Uit het verband, het welk 'er is, tusſchen de gebeurtenisſen, welke, in deze Boeken, verhaeld worden, en de Prophetiſche Schrivten. — Dewijl de voornaemſte Propheten, onder de Regeering der Koningen van *Juda* en *Israël*, gebloeid hebben, ontvangen hunne ſchrivten, uit deze Boeken, een uitnemend licht.

C. Uit het overeenſtemmend getuigenis der Joodſche Kerk, ten allen tijde; welke deze Boeken altoos, onder de Kanonieke ſchrivten, gerangſchikt heeft; en welker handelwijs, door het gezach van den Godlyken JESUS, overvloedig is goedgekeurd. —— Men vergelijke mijn ONDERWIJS IN DEN GODSDIENST IV. Deel. §. 298. p. 286-290.

D. Uit de aenhalingen dezer Boeken, in de ſchrivten van het *Nieuwe Testament*. —— De gezegende JESUS en zijne Apostelen hebben 'er, in hunne redevoeringen en ſchrivten, zich dikwijls op beroepen. Men zie, MATTH. 22: 42. en LUC. 11: 31. vergel. met 1 KON. 10; LUC. 4: 25, vergel. met 1 KON. 17 en 2 KON. 5: 14; HAND. 2: 29 en 13: 36. vergel. met 1 KON. 2: 10; HAND. 7: 47. vergel. met 1 KON. 6: 1; ROM. 11: 2-4, vergel. met 1 KON. 19: 10, 18; JAC. 5: 17, 18. vergel. met 1 KON. 17: 1 en 18: 45.

E. Eindelyk uit de Voorzeggingen, welke, in deze Boeken zelve, aengeteekend, en, in volgende tijden, allerduidelykst vervuld zijn. — Men vergelijke I KON. II: 29. met 2 KRON. 10: 15, en vooral I KON. 13: 2. met 2 KON. 23: 16. Te weten, aen JEROBEAM den eersten, Koning van Israël, werd voorſpeld, nopens den altaer, op welken hy gereed ſtond den afgoden te offeren, dat 'er een zoon, uit Davids huis, met name JOSIAS, zoude geboren worden, die, op dezen zelvden altaer, de Priesteren der hoogten zoude offeren, en menſchen-beenderen verbranden. — Deze merkwaerdige Voorzegging, is, tusſchen de 3 en 4 eeuwen later, onder de Regeering van den Godvruchtigen Koning JOSIAS, letterlyk en allerduidelykst vervuld.

VI. *De Nuttigheid dezer Boeken.*

Het gene ik gezegd heb, is over-genoeg, om te doen opmerken, dat deze Boeken van zeer groote nuttigheid zijn. — Door dit middel, hebben wy, in den Bijbel, eene aeneengeſchakelde geſchiedenis van Gods oude volk; welke niet eindigt, dan in een tijdvak, waerin de ongewijde geſchiedenisſen een trap van zekerheid beginnen te verkrijgen. — Deze Boeken verſpreiden een zeer groot licht, over de ſchrivten der Propheten; welke anderszins voor ons, in zeer

vele

vele opzichten, duister en onverstaenbaer wezen zouden. —— Wy kunnen 'er uit leeren, dat gerechtigheid een volk verhooge; de afgodery en de boosheid van Jacobs nakomelingen baenden den weg, tot den ondergang der beide Koningrijken. —— Wy ontmoeten 'er in, zeer vele merkwaerdige proeven van Gods vergeldende Voorzienigheid. Wy zien 'er byzondere proeven in, van de Godlyke zorge voor den Koninglyken stam van David, waeruit Messias moest voortkomen. Denk om de bewaring van den kleinen JOAS voor de woede van Athalia, en om HISKIAS herstelling uit zijne doodlyke ziekte, toen hy nog geenen Zoon had. —— Wy leeren 'er uit, de wisselvalligheid van alle ondermaensche zaken, en dat de machtigste Koningrijken, binnen korten tijd, op het diepst vernederd worden. —— Dus kunnen deze Boeken, niet alleen voor den gemeenen Christen, maer ook voor den Regent en Staetsman, tot uitgebreid voordeel verstrekken.

VII. *De Tijdrekening.*

Mijn zeer oordeelkundige Vriend, de Heer J. C. MOHR; die zich met de moeite weder belast heeft, de proeven van dit Deel nauwkeurig na te zien, heeft my de moeite uitgewonnen, om over de TIJDREKENING dezer gewijde Boeken te handelen, door my eene uitvoerige Verhande-

ling, over dit onderwerp, aen te bieden, welke ik daerom woordelyk, achter deze INLEIDING, als tot dezelve behoorende, heb laten plaetſen. — Ik ben zeer verzekerd, dat deze Verhandeling, eenen ieder, die dit ſtuk nader begeert te onderzoeken, aengenaem en nuttig wezen zulle.

VIII. *Uitlegkundige Schriyten.*

Behalven de algemeene verklaringen over den Bijbel, van HARTMAN, HENRY, en der *Engelſche Godgeleerden*, en F. BURMANNUS *Wet en Getuigenis*, weten wy niemand, die, in onze tael, eene opzettelyke Uitlegging, over de Boeken der KONINGEN, geſchreven heeft.

J. VAN NUYS KLINKENBERG.

Amſterdam.
den 1ſte November 1783.

TIJD-

TIJDREKENKUNDIGE
VERHANDELING,
OVER DE JAREN VAN JUDAES EN ISRAELS KONINGEN.

WAs de Tijdrekening van Israëls Richteren moejelyk, en in veel gevallen onzeker in de byzonderheden, evenwel, tot groot geluk, zeker in de 479 jaren van 't geheele tijdperk 1 Kon. 6: 1. zonder welke bepaling geen mensch ooit in ſtaet zou geweest zijn dat tijdvak in orde te brengen: die der Koningen is nog moejelyker, deels omdat veel meer byzonderheden moeten worden overeengebragt; deels omdat men, ten aenzien van 't geheele tijdvak, die volſtrekte zekerheid niet heeft; dan alleen waerſchijnlyk Ezech. 4: 5, 6. doch aen den anderen kant zijn vele byzonderheden met meerdere nauwkeurigheid te bepalen, door vergelijking der omſtandigheden; als men ſlechts de bepalingen, in Gods woord voorkomende, tot vaste regels ſtelt, en dezelve niet verſchikt om redenen uit voorafgemaekte onderſtellingen ontleend.

Dit laetſte wordt door vele Tijdrekenaers gedaen. Vooraf vastgeſteld hebbende, dat de jaren der Koningen, in geen der beide Rijken, voor den voet konden uitkomen, als ze alle vol geteld en met elkander vergeleken worden; hebben ze de vrijheid genomen, dezelve, dan door in elkaerſchieting eeniger jaren, of te gelijk regeering van Vader en Zoon, te verminderen, dan weder door tusſchen-rijken, in welke de Troon ledig ſtond, te vermeerderen.

Dit geſchiedt byna door elk op eene byzondere wijze; en door velen om redenen welke, ik erken 't, op zich zelven meer of minder waerſchijnlykheid hebben: evenwel, hoe aennemelyk dezelve ook nu en dan voorkomen, men zal moeten erkennen, indien een ſchikking mogelyk is welke, in den Bijbel zelve, een vasten Tijdregel vindt, om dien, zonder overſpringing of byvoeging, nauwkeurig voor den voet te volgen, en daerin den grondſlag te hebben tot alle daervan afhangende nadere bepalingen; dat zulk eene ſchikking den voorrang boven alle andere moet hebben.

Het was bewaerd voor mijnen grooten SCHUTTE, om zulk eenen vasten Bijbelschen tijdregel te vinden, in de jaren der Koningen van Juda; zelvs zoo, dat Zijn Eerw. de mogelykheid getoond heeft om alle Koningen van dat Rijk byna in dezelvde maenden September en October te doen beginnen en eindigen; met welken regel de jaren der Koningen van Israël ook zoo ver overeenstemmen, dat geen derzelver 1 jaer meer of minder krijgt dan hem toegeschreven worden: behalven dat men in dat Rijk tweemael een 11 jarige Regeeringloosheid stellen moet; en dat men, in beide Rijken, ja wel, nu en dan, een Troongenootschap van Vader en Zoon moet onderstellen; echter zoo, dat het nergens verandering maekt in de Regeerjaren welke aen ieder Koning stellig worden toegeschreven; en dat het alleen dient om de zwarigheden wech te nemen uit de jaren van dien Koning, in 't andere Rijk, met welke zijne komst tot den Troon wordt vergeleken.

Het zal dan niemand vreemd dunken, daer dit stelsel van Zijn Eerw. het eenige op dien vasten grond gebouwde is, en daer ik Zijn Eerw. met allen eerbied als mijnen eenigen Leermeester in deze zaken erkenne, dat ik 't zelve, ook met toestemming van den Wel Eerw. Heer Schrijver van dit Bijbelwerk, ten grondslage legge dezer Verhandeling; welke hare geboorte schuldig is, aen vele gesprekken over dit onderwerp, met den Wel Eerw. Heer SCHUTTE, terwijl Zijn Eerw. deszelvs *Bijbelsche Historie* vervaerdigde; en welke ik nu nog nader beschaevd, en uit hoofde mijner betrekking tot dit Bijbelwerk, op my genomen heb, ten dienste van 't zelve, en derhalve ook in de daerin gebruikte spelling, mede te deelen.

Ik heb evenwel Zijn Eerw. niet gevolgd, dan na aendachtige vergelijking van dat stelsel met zoo vele andere, als waertoe ik in onze tale toegang had: en dit, als ook vooral het letten op alle zelvs de geringste omstandigheden, in den Bijbel zelve te vinden, heeft my grond gegeven tot de nadere bepalingen hier en daer voorkomende; door welke ik wel het begin of einde van deze en gene Koningen iets vroeger of later stelle dan Zijn Eerw. doet: maer waer door ook meest al blijken zal dat alles niet alleen zoo *kan*, maer zoo *moet*, en dikwijls

niet

niet anders kan genomen worden, en daerboven, de jaren wat meerder speling verkrijgen, en de geheele schikking eene meer ongedrongene gedaente vertoonen zal. — By de 3 of 4 gevallen, in welke ik wat verder, doch nergens een vol jaer, van mijnen grooten Leermeester afga, verzoeke ik te denken, dat men, in een vertrek waerin een heldere fakkel brandt, ook met een klein kaersjen aen die fakkel ontstoken, nog wel iets in een tot hier toe verholen hoek ontdekken kan; en dat zelvs deze kleine afwijkingen in byzonderheden, medewerken, om Zijn Eerw. stelsel, als een geheel beschouwd, te meerder licht en sterkte by te zetten.

Dus is mijn eerste algemeene Regel, deze van den Wel Eerw. SCHUTTE: *De Regeerjaren der Koningen van Juda moeten, zoo als ze in den Bijbel aen ieder gegeven worden, alle op elkander volgen; zonder ergens een of meer jaren over elkander te doen schieten, of ook ongenoemde jaren tusschen te voegen.*

Om nu nader te komen, is de eerst-volgende vraeg: Nae welk een algemeenen regel de Regeerjaren der Koningen gerekend worden te beginnen en te eindigen?

Ik vind een vry algemeen gevoelen onder de Geleerden, door hun overgenomen op gezach der Joodsche Meesters, te weten, dat de Regeerjaren zouden gerekend worden altijd te beginnen met 1 Nisan; zoodat, al ware een Koning slechts 1 maend, ja 1 week, voor Nisan, aen de Kroon gekomen, met 1 Nisan reeds zijn 2de jaer zou aenvangen; waer tegen dan, de tijd welke hy na zijnen laetsten 1 Nisan nog regeerde, al ware 't byna 1 vol jaer, niet zou gerekend worden, maer tot zijnen Opvolger behooren. — Andere verzachten deze stelling in zoo ver, dat ze 't dus bepalen: Ieder Koning, vooral in Juda, worden zoo vele Regeerjaren toegeschreven, als 'er Paeschfeesten onder zijne Regeering gevierd zijn.

Die stelling, op de eerste wijze genomen, heb ik ten nauwkeurigsten beproevd, maer bevonden dat men die met geen mogelykheid vol kan houden. — Ik zal 'er slechts twee bewijzen van geven, die, het eene in Juda, het andere in Israël zijnde, voor alle andere voldoen zullen.

1. Als Menahems eerste jaer in Uzzias 39ste begon, moesten die beide te gelijk op den volgenden 1 Nisan eindigen, en dus Menahems 2de Uzzias 40ste, en Menahems 10de Uzzias 48ste zijn — maer Menahem worden niet meer dan 10 jaren toegeschreven; en zijn zoon Pekahia is hem eerst opgevolgd in Uzzias 50ste jaer — dus zouden aen Menahem, volgens dien regel, onte'genzeggelyk 11 jaren moeten toegeschreven zijn.

2. Als Hiskias eerste jaer begon in Hoseas 3de, moesten die beide weder op den volgenden 1 Nisan eindigen, en dan zou Hiskias 2de jaer geheel Hoseas 4de zijn.

—— 4 — —— —— 6 —

—— 6 — —— —— 8 —

Maer Hiskias 4de en 6de jaer moeten, korter of langer, t' zamen loopen met Hoseas 7de en 9de, 2 Kon. 18· 9, 10.

3. Behalven dat ons nog een allersterkst bewijs tegen deze meening zal voorkomen, in Josias 18de jaer.

Neemt men de stelling op de tweede meer verzachte wijze; dan komt my dezelve vry aennemelyker voor; men kan dezelve in 't Rijk van Juda overnemen en ook vol houden, behalven echter dat ergens één Paeschfeest moet te veel komen; welk, gelijk daerna blijken zal, niet vallen kan in de 3 maenden van Joahaz, noch in de 3⅓ van Jechonia, maer waerschijnlykst by Amons 2 jaren moet overschieten. Wat het Rijk der X stammen betreft, daerin is de regel geheel onnoodig; Jerobeams Kalverfeest zal in 't zelve wel boven 't Paeschfeest den voorrang gehad hebben.

Ik blijve dan by deze stelling, welke mijn tweede algemeene Regel is: *De jaren der Koningen worden, in beide Rijken, gerekend zoo als ze loopen: het eerste jaer des Opvolgers begint t' elkens op den dag des doods of der afzetting van zijnen Voorzaet, en al zijne verdere jaren beginnen en eindigen op denzelven dag; zoodat, in zijn eerste jaer, beteekent, toen hy nog geen rond jaer, in zijn tweede, toen hy meer dan 1 maer nog geen 2 jaren, op den Troon geweest was, enz.*

Hieruit leide ik dezen derden af: *Nae den aert van alle tijdregelen welke enkel met volle jaren rekenen, worden*

de

de gedeelten der jaren, als ze minder dan een halv jaer zijn, niet gerekend, en meer dan een halv jaer zijnde, voor een vol jaer geteld. Deze regel moet in 't Rijk van Juda doorgaen, en dus geen der Koningen 6 maenden boven of onder zijne jaren hebben; maer daer wy, in Asas tijd, reeds zien, dat dezelve, in 't Rijk der X ſtammen, niet kan doorgehouden worden, moet men in 't zelve aen ieder Koning ten minsten geen *geheel* jaer meer of minder geven; mids in beide Rijken zoo na by de bepaelde jaren blijvende als doenlyk is.

En by deze drie Regelen voeg ik nog een vierden: *Men moet, in de nadere bepalingen, het oog zoo veel als doenlyk is houden op de ſaiſoenen en omſtandigheden; vooral op den Zaeitijd, welke in 't Joodſche land in de laetſte helft van October begon; den Oogsttijd, welke van de garst op Paſchen, van de tarwe omtrend Pinxter aenvang nam; en op den tijd der Veldtochten, welke men rekenen moet in Maert of April te beginnen, en niet veel later dan October te eindigen, omdat in November de regentijd inviel.* Hier van zijn echter uitgezonderd, langduurige belegeringen, en die gevallen waer in, uit de geſchiedenis zelve, het tegendeel blijkt.

Dit zal nu grond geven om de bepalingen, in navolging van den Wel Eerw. SCHUTTE, niet alleen in jaren, maer ook in maenden te ſtellen. — Dat vorige Tijdrekenaers alleen met jaren geteld hebben, is oorzaek, dat wy dikwijls met hun ééns kunnen zijn, en evenwel 1 jaer in de uitdrukking verſchillen; dat men verſcheidene zwarigheden niet gezien, en dus ook niet opgelost heeft; en daer tegen voor ſtrijdigheden aengezien, bepalingen welke zeer eenvouwig kunnen worden overeengebragt, als men 't eene ſlechts in 't *begin* van dit, het andere in 't *einde* van dat jaer plaetst. — Deze dubbelzinnigheden worden ontweken door de bepaling met maenden, tot welke ons de Bijbel aenleiding genoeg geevt, door niet alleen menigmael ſaiſoenen en maenden, maer zelvs dagen te noemen.

Daer nu die bepalingen in den Bijbel geſchieden, in *Joodſche* maenden, en wel altijd nae 't Kerkelyke jaer met 1 Niſan beginnende, zal ik wel die maenden in 't oog houden: doch, daer hunne jaren ongelijk zijn, zoodat doorgaends 2

jaren elk 12, en 't derde 13 zulke maenden heeft, zal ik die maenden en dagen overbrengen tot derzelver dagteekeningen in den Juliaenschen Tijdkring: maer, alzoo die kring gegrond is in de lengte van 't jaer op juist $365\frac{1}{4}$ dagen, en dus beandwoordt aen den thans Ouden stijl, (in welken, door dien 't Zonnejaer 11 of $11\frac{1}{4}$ minuten korter is, de dagen der Nagtevenigen en Zonnestanden niet altijd denzelvden datum hebben, maer, daer ze nu 11 dagen *vroeger* gedagteekend worden dan in den Nieuwen stijl, voor de Niceesche Kerkvergadering *later*, en hoe digter naer de schepping *hoe later* uitkomen;) breng ik die nader over tot dien Nieuwen stijl, in welke de Lentesnee altijd valt omtrend den 20 *Maert*: het een en ander op eene nieuwe wijze, waer van ik, by eene andere gelegenheid, hope nader verslag te zullen doen. — Ik zeg nu alleen, dat ik van den Ouden stijl aftrekke, in Salomons tijd nog 10, voords 9, 8, 7, en omtrend Cyrus 6 dagen.

In deze bepalingen zal ik, gemakshalve, de regeerjaren beginnen op den *eersten* dag eener maend, en daer waer men bekrompener rekenen moet, op den 8, 16, of 24^iten^ eener maend: doch, NB. niet om daermede te stellen, dat die zaek bepaeldelyk op geenen vroegeren of lateren dag, of zelvs week, zou kunnen geschied wezen; maer dat dezelve waerschijnlykst, immers ongedrongenst te zetten is, *op of omtrend* dien tijd, waervan ik den dag bepale enkel om geregeld te kunnen voordtellen. — Dit durve ik volstrekt verzekeren, dat geen één geval ½ jaer, en zeer weinige een paer maenden, van die bepalingen verschillen kunnen, en dat 'er onder zijn die nauwlyks 1 week vroeger of later kunnen gesteld worden; indien namelyk mijne straks gemelde 4 algemeene Regelen toegestemd zijn.

Op deze gronden ga ik nu over tot de schikking zelve, en zal het geheele tijdvak der Koningen in twee deelen splitsen.

Het eerste loopt, van Salomons Tempelbouw tot het einde van Hiskias 6de jaer; geduurende welken tijd wy de jaren, in de beide Rijken, met elkanderen kunnen vergelijken. — Het tweede gaet, van daer tot de Tempelverbranding of verder; staende welken tijd wy dien grond van vergelijking missen, doch onder Jojakims Regeering eenen anderen aentreffen, in de jaren van den grooten Koning van Babel, Nebucadnezar.

EERS-

EERSTE TIJDVAK.

Dit kan weder in drie afdeelingen gesmaldeeld worden, het eerste, tot den dood van Asa in Juda; het tweede, van daer tot het sneuvelen van Ahazia in Juda en Joram in Israël; het derde, van daer tot het einde van 't Rijk der X stammen.

Eerste afdeeling van 't eerste tijdvak.

SALOMONS Regeering is, in 't voorige Deel van dit Bijbelwerk, gebleken, dat begonnen is omtrend 1 *December* in 't jaer des Jul. Tijdkrings 3692, zijnde na de Schepping 2982, en hy begon den Tempel te gronden op den 2 Ziw 2986, zijnde Donderdag 20 *April* OS. of 10 *April* NS. — dus heeft hy geregeerd, voor de tempelgronding, 3 jaren $4\frac{1}{3}$ maend, welke nog behooren tot de 479 jaren van 't voorige tijdperk.

De bepaling zijns doods is min zeker — Als zijne 40 Regeerjaren vol waren, moest hy gestorven zijn 1 *December* 3022, maer dit loopt te ver naer 't einde des jaers, gelijk by de volgende Koningen blijken zal: daerby moet men eenigen tijd stellen tusschen Salomons dood en de scheuring: ik zet daervoor 1 maend, dat niet te veel is.

Konden wy een tijdmerk van die scheuring vinden, 't zou ons helpen. Ik meen dat waerschijnlyk te ontdekken, in 't feest dat Jerobeam instelde, in de agtste maend Bul — Dat hy dit deed, om zich van Juda te onderscheiden, en omdat dan overal de Oogst nog volkomener geeindigd was, neemt niet wech dat hy voor die tijdsbepaling ook nog deze byzondere reden kan gehad hebben, omdat hy in die maend Koning was geworden. — Althans hoe dit zy, ik leg dit te gereeder ten grondslage, omdat toch zeker is, dat het niet wel 1 maend vroeger of later kan geweest zijn. — Van die 8ste maend was in 3022, de eerste dag 25 *October* NS, dus stel ik Jerobeams begin op den 8sten in die maend of 1 *November* NS, bygevolg Salomons dood 1 maend vroeger 1 *October* NS, zijnde 36 jaren $5\frac{2}{3}$ maend na de tempelgronding; dan heeft hy in alles geregeerd 39 jaren 10 maenden, en is oud geworden, volgens mijne Tijdtafel der Boeken van *Samuel* in 't voorige Deel, omtrend 63 jaren.

Zijn afval wordt 1 Kon. 11: 4, bepaeld tot zijnen ouderdom, dus begon die toen hy boven 50 jaren was, en was misschien op 't hoogst omtrend zijn 60ste jaer, toen God hem Hadad, Rezon en Jerobeam tot vyanden verwekte; toen zal hy zich weder bekeerd, en in zijne 2 laetste jaren den Prediker geschreven hebben.

Nu kome ik tot de twee afzonderlyke Rijken.

1. REHABEAM was wel, de eene maend *October* 3022, van Salomons dood tot de scheuring, Koning over gansch Israël; echter stel ik het begin van zijn Rijk over *Juda*, na de scheuring, te gelijk met dat van Jerobeam op 1 *November* 3022. — Deze maend heeft geenen invloed op de verdere rekening; dewijl Rehebeam evenwel iets over 17 jaren, met Jerobeam te gelijk moet geregeerd hebben, want zijn zoon Abia werd Koning in 't begin van Jerobeams 18de jaer, dus heeft hy ten minsten ½ maend over de 17 jaren, tot 16 *November* 3039.

2. ABIAS 3 jaren zijn schaers, en moeten zelfs iets meer verminderd worden dan die van Rehabeam vermeerderd zijn; want Jerobeams 20ste was nog niet geeindigd toen Asa Koning werd; dus heeft Abia ten hoogsten 2 jaren 11 maenden, tot 16 *October* 3042.

3. ASAS 41 jaren hebben geen reden tot vermeerdering, en kunnen niet verminderd worden; want als Achabs regeering begon in de laetste maend van zijn 38ste, dan begon Achabs 4de jaer, waer in Josaphat Koning werd, ook in de laetste maend van Asas 41ste, dus moet Asa die laetste maend beleevd hebben, en dan eindigen zijne 41 jaren 16 *October* 3083.

Nu sla ik het oog op 't Rijk van Israël.

1. JEROBEAM begint, even als Rehabeam, 1 *Nov.* 3022. Hem worden 22 Regeerjaren geeigend, welke, vol zijnde, zouden loopen tot ½ maend in Asas 3de jaer, daer zijn zoon Nadab reeds in Asas 2de den Throon beklom: en wel niet ver daerin; want die heeft 2 jaren, en Baëza volgde hem in Asas 3de jaer: en weder niet diep daerin; want die heeft 24 jaren, en Ela kwam in zijn plaets in Asas 26ste jaer: en nog niet laet daerin; want die heeft 2 jaren, echter viel zijn dood,

en die van Zimri, in Aſas 27ſte jaer: en nog niet op 't laetst; want Omri, waer onder Tibni begrepen is, heeft 12 jaren, die nog eindigen in Aſas 38ſte jaer: op 't allerlaetst van 't welke dan Achab moet Koning geworden zijn. — Dus zijn de 62 jaren, welke, in 't Rijk der X Stammen, van Jerobeams begin tot Omris dood, aen de Koningen geëigend worden, en welke met de 3 eerſte van Achab 65 uitmaken, tegelijk verloopen met niet meer dan 61, welke, in Judaes Rijk, aen Rehabeam Abia en Aſa worden toegeſchreven. Bygevolg moeten hier 4 jaren worden ingekort; dat best geſchiedt op deze wijze:

Jerobeam	21 j. 2 m.	tot 1 *Jan.*	3044.	is	$2\frac{1}{2}$ m.	in Aſas	2de j.
II NADAB	1 - 2 -	— 1 *Maert*	3045.	-	$4\frac{1}{2}$ -	——	3 -
III BAEZA	23 - 3 -	— 1 *Juni*	3068.	-	$7\frac{1}{2}$ -	——	26 -
IV ELA	1 - 2 -	— 1 *Aug.*	3069.	-	$9\frac{1}{2}$ -	——	27 -
V ZIMRI	$0\frac{1}{4}$ -	— 8 *Aug.*	3069.	-	$9\frac{3}{4}$ -	——	27 -
VI OMRI	11 - 2 -	— 8 *Oct.*	3080.	-	$11\frac{3}{4}$ -	——	38 -

dus regeerde Achab nog met Aſa, 3 jaeren $0\frac{1}{4}$ maend.

Dat 1 Koning 16: 23 gezegd wordt, dat Omri eerst Koning werd in Aſas 31ste jaer, is te verſtaen na den dood van zijnen mededinger Tibni, met wien zijn twist dus omtrend 4 jaren moet geduurd hebben, als men vs. 15 vergelijkt, waer in Zimris opſtand, en ik denk ook zijn dood, gebragt wordt tot Aſas 27ste jaer.

De onderſtelling, dat Jerobeams begin reeds zou gerekend worden van zijne aenſtelling door Ahia 1 Kon. 11: 29-39, en dat dit zou geſchied zijn ſlechts 1 jaer voor Salomons dood, geeft wel ruimte aen dien *eerſten* Koning, om zijne 22 jaren vol te rekenen: maer by de volgende Koningen kan het, op 't allerhoogst, aen alle t'zamen, 2 maenden meer geven; dewijl Nadab evenwel eerst beginnen moet toen Aſas 2de jaer begonnen was, en alle de volgende door Aſas jaren vast bepaeld worden: zoo dat de zwarigheid, in 't tellen der begonnen jaren voor volle, even groot blijvt. Ik weet niets beters op dezelve te andwoorden, dan dat men zich, in 't begin, in dat Rijk der X Stammen, zulks zal ten regel geſteld hebben; ſchoon men dan, ſedert Achabs tijd, daervan

moet afgegaen zijn, en misschien gerekend heeft nae de Kuiverfeesten, even als in Juda nae de Paeschfeesten.

Behalven dit, zou ik deze ontmoeting tusschen Ahia en Jerobeam liever stellen 2 of 3 jaren voor Salomons dood: want *na* dezelve zocht Salomo nog Jerobeam te dooden: indien dit nu reeds in Salomons laetste jaer geweest ware, zou men zijne vernieuwde bekeering, of ontkennen, of zeer kort voor zijnen dood stellen moeten. — 't Is waer, Sisak, tot wien Jerobeam vlugtte, is, volgens de schikking van Vader SCHUTTE, eerst in Salomons laetste jaer, Koning van Egypte geworden; maer indien men al die Egyptische tijdrekening ten volle overneemt, zou men nog, ter wechneming dezer zwarigheid, kunnen denken, dat Sisak toen reeds zoo veel invloed had, dat hy Jerobeam ruim zoo wel beschermen kon als Mycerinus, een zot, die wel Koning was, maer zich met niets bemoeide.

Nu ga ik over tot de allermoejelykste

Tweede afdeeling van 't eerste tijdvak.

Daer in ontmoet ons eerst, in 't Rijk van Juda:

4. JOSAPHAT; die heeft 25 jaren, beginnende ½ m. in Achabs 4de jaer, 16 *October* 3083: daer is geen genoegzame grond om dezelve te vermeerderen of te verminderen; en dat ze, juist vol gerekend zijnde, volmaekt wel uitkomen, zal straks blijken, welke 25 jaren dan eindigen 16 *October* 3108.

Nu zou ik kunnen overgaen tot zijnen zoon Jehoram, of in Israëls Rijk tot Achab: maer hier ontmoet ons een t'zamenstel van verscheiden knoopen, waer van de oplossing byna wanhopig schijnt.

1 Kon. 22. 52 wordt gezegd, dat Ahazia, Achabs Zoon, Koning werd in Josaphats 17de jaer: dit komt al aenstonds niet uit met Achabs 22 regeerjaren. — Deze Ahazia regeerde 2 jaren, en werd door Joram zijnen broeder opgevolgd, in Josaphats 18de jaer, volgens 2 Kon. 3: 1, dit schijnt, *in* plaets van 2 jaren, slechts 1 jaer te verschillen — Maer die zelvde Joram Achabs Zoon, is, volgens 2 Kon. 1: 17,

ten

ten Troon gekomen, in 't 2de jaer van Jehoram, Josaphats Zoon, dus, zoo 't schijnt, niet meer in Josaphats tijd. — Doch dit wordt weder tegen gesproken 2 Kon. 8; 16, alwaer 't begin van Jehoram Josaphats Zoon gesteld wordt reeds in 't 5de jaer van Joram Achabs Zoon. — Eindelyk, deze Jehoram in Juda heeft 8 jaren geregeerd; maer zijn einde en Ahazias begin valt, volgens 2 Kon. 8: 25, in 't 12de jaer, en volgens Kap. 9: 29 in 't 11de jaer, van Joram in Israël, dus schijnt aen de eerste bepaling 1 jaer, en aen de laetste 2 jaren, te kort te komen.

Om een goeden koers te houden in deze Zee van schijnbare verwarring, zal ik eerst de beide eerste plaetsen voornemen, zonder welker oplossing ik geen stap verder kan gaen; want indien Achab 3 jaren geregeerd heeft toen Josaphat ten Troon van Juda kwam, dan stemde

Achabs 4de jaer over een met Josaphats 1ste.
en dus — 19de — — — — 16de.

bygevolg kon Achab, als hy in Josaphats 17de jaer reeds gesneuveld ware, vast geene 20 jaren geregeerd hebben, daer hy 22 moet hebben. — Een schrijffout hier in den grondtext toe te laten, kan niet gaen. — Die zou moeten zijn in twee plaetsen, en wel die zoo ver van elkander verwijderd zijn als 1 Kon. 22: 52 en 2 Kon. 3: 1. — Of zou ook 1 Kon. 16: 29, de regeering van Achab 19 in plaets van 22 jaren moeten zijn? Maer dit stelt, mijns wetens, niemand; schoon de Heer VENEMA 20 rekent, doch door geen van beide kan men alle volgende zwarigheden oplossen; al de jaren die Achab minder dan 22 heeft, moet Jehoram in Juda ook minder dan 8 hebben. — Zou men dan deze regeeringen van Ahazia en Joram in Josaphats 17 en 18de jaren, te nemen hebben als mede-regeeringen by 't leven van hunnen Vader Achab? Maer dit is eene allerhardste onderstelling, en die alles verder in de war brengt; want dan is de nadere vraeg: hebben ze dan beide ook nog na Achabs dood alleen geregeerd? — Zegt men ja; dan kan men van die alleen-regeering van Ahazia nergens het begin aengeteekend vinden, en van Joram alleen in de moejelyke plaets 2 Kon. 1: 17, zoodat we dan nergens vasten grond hebben. — Zegt men neen, zoodat men Ahazias 2 jaren en Jorams eerste voor dezelvde houdt met Achabs

3 laetste, en dus Ahazia reeds gestorven rekent 1 jaer voor 't sneuvelen van Achab; dit wordt vierkant tegengesproken door 't verhael 2 Kron. 20. waer uit, als men Kap. 18: 33, 34 en 19: 1, vergelijkt met Kap. 20: 35, zoo ontegenzeggelyk blijkt, dat Ahazia geregeerd heeft *na* Achabs dood, en, *niet korten tijd*, maer zeker meer dan 1 jaer daer na, dat dit alleen genoegzaem is tot omverwerping van alle tijdrekeningen, welke, op deze grondslagen, de vereffening der strijdigheden bouwen; schoon ik geen ééne daervan gevonden heb in welke op die zwarigheid gedacht is.

Ik weet dus geen betere oplossing van dezen eersten knoop dan die van mijnen SCHUTTE; die stelt, dat de groote hervorming, welke Josaphat liet doen in zijn derde regeerjaer, 2 Kron. 17: 7-9, door dien braven Vorst gemaekt zy tot een nieuw begin zijner regeering: zoo dat zijn vierde na Asas dood het eerste is na dit vernieuwde begin; en dat van daer af zijn 17 en 18de op die beide plaetsen gerekend wordt, zijnde zijn 20 en 21ste na Asas dood. — Ik beken, by die hervorming is ons niets ongewoons geboekt, en, daar Asa ook een Godvruchtig Vorst was, schijnt die gebeurtenis niet van zulk een groot belang geweest te zijn. — Evenwel Asa was, in zijne laetste jaren, vry wat afgeweken van den HEERE; en behalven dat, kan die tijdstip verzeld zijn geweest van zeer aenmerkelyke omstandigheden, ons nu onbekend. — Althans ik heb, hoe zeer ik gezocht heb, niets dat beter voldoende was kunnen vinden: dus neem ik die oplossing over; en te meer, daer dezelve een goeden grond legt om de andere plaetsen zeer gereedelyk te vereffenen, zonder aen Jehoram in Juda een begin, als Onder-koning, te geven in zijns Vaders 17de jaer, en een tweede begin, als Mede-regeerder, in of na zijns Vaders 22ste jaer, van of in welk zijne 8 jaren beginnen zouden, en dus daervan de 3 of 4 eerste dezelvde zijn met de 3 of 4 laetste zijns Vaders Josaphat; na wiens dood hy dan nog een derde begin, als Alleen-heerscher, zou hebben, 't welke in den Bijbel niet bepaeld wordt: tot welke schikking hier veele, en, zelfs van de treffelykste Tijdrekenaers, hoewel met eenige verscheidenheid in omstandigheden, hunne toevlugt nemen.

Op dezen grond bepale ik dan eerst:

VII. ACHAB, zijnde begonnen 8 *October* 3080 — Zijn dood was in een veldslag, na welken Ahazia hem opvolgde in Josaphats 17de of anders 20ste jaer, dat aenving 16 *Oct.* 3102; wanneer ik dus stel 1 *Nov.* 3102. komt voor Achabs regeering $\frac{3}{4}$ maend over de 22 jaren. — Later kan men niet wel zetten, want de legers bleven niet later in 't veld; en al wat men later rekenen wil, om aen Achab meer te geven, moet men verminderen aen zijnen Zoon

VIII. AHAZIA; dewijl die eindigen moet voor 't einde van Josaphats 18de of anders 21ste jaer: dus kan hy ten allerhoogsten hebben 1 jaer 11$\frac{1}{4}$ m. van 1 *Nov.* 3102 tot 8 *Oct.* 3104 toen zijn broeder Joram begon te regeeren.

Nu kan ik ook Jehoram in Juda bepalen: beginnende, volgens 2 Kon. 8: 16. in 't 5de jaer van Joram Achabs Zoon; als men dat 5de jaer even aengevangen stelt, dan valt Jehorams begin 16 *Oct.* 3108, endan ziet men hoe volmaekt Josaphats 25 jaren niet alleen kunnen, maer moeten uitkomen: want al wat men Josaphat meer geevt moet zijnen Zoon Jehoram meer ontnomen worden; wiens 8 jaren reeds niet vol kunnen zijn, om dat ze eindigen moeten voor 't slot van Jorams 12de jaer in Israël; en nog niet geheel op 't einde daervan, omdat aen dezen niet meer dan 12 jaren worden toegeschreven, daer Ahazia, die in Jorams 12de of laetste jaer Koning van Juda werd, 1 jaer heeft, en die beide te gelijk moeten eindigen, als gelijktijdig door Jehu gedood zijnde.

Hierop is geen ander middel tot vereffening, dan door de jaren van Jehoram en Ahazia in Juda zoo schaers, en die van Joram in Israël zoo ruim, te nemen als doenlyk is. — En dat dit geschieden *moet*, blijkt hieruit, dat in dit tijdvak juist het tegendeel van 't voorige plaets heeft; in Juda worden, aen Josaphat Jehoram en Ahazia, 34 jaren toegeschreven, daer wy in Israël, na aftrek van Achabs 3 eerste jaren, welke hy nog met Asa regeerde, voor hem en zijne 2 Zoonen, slegts 33, en dus 1 jaer minder hebben.

Op die gronden is mijne overeenbrenging deze:

5. JEHORAM heeft, van 16 *Oct.* 3108. tot 16 *Aug.* 3116. 7 jaren 10 maenden.

6. AHAZIA zijn Zoon, van daer tot 1 *Juni* 3117, $9\frac{1}{2}$ maenden. En dan krijgt

IX. JORAM in Israël, van 8 *Oct.* 3104. tot 1 a 2 dagen voor Ahazias dood, 31 *Mai* 3117. 12 jaren $7\frac{3}{4}$ maend. — Deze overige maenden maken my geen zwarigheid; 't is my genoeg, in dit Rijk, dat men geen geheel jaer meer of minder behoevt te ftellen dan de Bijbel doet. — In Afas tijd moesten wy, verfcheiden Koningen achter een, 9 en 10 maenden verminderen; dus kan men 'er niet tegen hebben, hier Joram, en ook naderhand, gelijk blijken zal, Menahem, meer dan $\frac{1}{2}$ jaer te vermeerderen. — Men kan geen beter fchikking maken: ftelt men Joram korter, men moet Jehoram en Ahazia nog meer verkorten; ftelt men die beiden langer, dan komt Joram te digter by de 13 jaren: behalven dat deze fchikking juist eindigt in het rechte Jaerfaifoen volgens de omftandigheden: De veldtocht was vroeg in 't Voorjaer begonnen; Joram was in een ftrijd gewond, maer zoo ver genezen dat hy weder op zijnen wagen kon komen: daer uit blijkt dat wy niet, door Jorams regeering meer te verkorten, vroeger in 't jaer moeten komen.

Boven dien kan men denken, dat Jehu, de opvolger van Joram, hem, in de openbare gedenkfchriften, niet meer dan 12 jaren zal gegeven hebben: om dat hy hem befchouwde als in zijnen laetften tijd het Kroonrecht verloren hebbende; dewijl hy zelve van Gods wege tot Koning in zijn plaets gezalvd was, en naderhand wel zal vernomen hebben dat God hem, reeds aen Elia, daertoe benoemd had: waer by nog ten overvloede komt, dat in Jorams 12 jaren $7\frac{3}{4}$ maend, niet meer dan 12 mael, het Kalverfeest in de agtfte maend is ingevallen.

Zie daer eene volmaekt afloopende fchikking, door welke geen noodzaek blijvt om aen Joram in Israël een tweeërlei begin toe te eigenen, het éene na zijns broeders val, het tweede na deszelvs dood 1 jaer later: dit tweeërlei begin ontweek ik lievst, in een tijdvak, waer in wy reeds genoodzaekt zijn zoo veele fchikkingen tot vereffening te maken; en het einde waertoe het dienen moet, te weten, om aen die 2 Koningen van Juda juist volle jaren te geven, behalven dat dit, ftrikt genomen, by Jehoram niet mogelyk is, doet geen voordeel. Als Achab eerst gefneuveld is in de lente 3103, moet hy, of

meer

meer dan ½ jaer te veel hebben, zoo wel als Joram nae mijne schikking; of de togt naer Ramoth in Gilead, en het voorafgegaen bezoek van Josaphat aen Achab, moet men in den winter stellen, daer ik dat alles veel voegzamer in den zomer plaetsen kan, te meer, daer de onderneming op Ramoth van hunne zijde begonnen werd. — Als de dood van Ahazia en Joram in den herfst valt, dan moet het ombrengen van Athalia, en Joas komt tot den Troon, in den winter loopen, 't welk de rekening der volgende Koningen zeer belemmeren zoude; want dat Athalia *tot in* haer 7de jaer regeerde, blijkt allerduidelykst 2 Kon. 11: 4. 12: 1. en 2 Kron. 23: 1.

Maer nu is de vraeg of op deze gronden alle overige zwarigheden kunnen opgeligt worden. — Daer blijven 'er nog drie te beandwoorden.

a. De eerste en grootste is: Hoe kan, met al het gezegde, waer uit nu duidelyk gebleken is dat Joram in Israël lang voor Josaphats dood geregeerd heeft, strooken 2 Kon. 1: 17, alwaer gezegd wordt, dat Ahazia storv, en Joram in Israël Koning werd, in 't 2de jaer van *Jehoram Josaphats Zoon* in Juda? Hier kan men geen feil in den grondtext stellen; want die zou, niet alleen in 't jaertal, maer ook in den naem van den Koning, moeten plaets hebben. — Men kan ook niet wel denken, dat deze tijdsbepaling alleen behooren zou tot het sterven van Ahazia, en niet tot het Koning worden van zijnen broeder Joram; zoo dat Ahazia, gevallen en gewond zijnde, wel de kroon aen Joram zou gegeven hebben 8 *Oct.* 3104, maer nog ruim 5 jaren bedlegerig in 't leven zou gebleven zijn, tot in Jehorams tweede jaer, dat 16 *Oct.* 3109 begonnen is — dat is wel niet onmogelyk, maer uit het beloop der geschiedenissen onwaerschijnlyk. — Daer blijvt dus niets over dan een tweeërlei begin te stellen, 't zy van Joram in Israël ruim 5 jaren na zijn eerste begin, 't zy van Jehoram in Juda 5 a 6 jaren voor den dood zijns Vaders Josaphat. — Tot het eerste geven de geschiedenissen nergens aenleiding; laet ons zien of 'er meer grond is tot het laetste.

Dit tweede jaer van Jehoram moet dan, wegens Ahazias dood 8 *Oct.* 3104, beginnen tusschen 9 *Oct.* 3103 en 7 *Oct.* 3104, dus het eerste tusschen 9 *Oct.* 3102 en 7 *Oct.* 3103.

toen Josaphats 20ste jaer begonnen was 16 *Oct.* 3102. Omtrend dien tijd is Josaphat met Achab tegen de Syriers opgetogen; en van hier haelt de Heer SCHUTTE dit troongenootschap van Jehoram met Josaphat af. — Maer Josaphat was Achab niet gaen bezoeken met oogmerk om zich in den oorlog te mengen; hy werd daertoe door Achab bepraet, en is met hem te veld getrokken, zonder eerst te Jerusalem weer te komen om zijnen Zoon Troongenoot te maken. — Staet men 'er op, dat hy die aenstelling schrivtelyk van Samaria naer Jerusalem kan gezonden hebben, ik kan dan ook een rekening maken die nog even uitkomt; want, laet die aenstelling gedagteekend zijn 16 of 20 *Oct.* 3102, dan was dit nog voor den strijd waer in Achab omkwam, en dan was echter het tweede jaer na die aenstelling nog niet geeindigd toen Joram den 8 *Oct.* 3104 Koning van Israël werd. —

Evenwel, deze rekening wat te bekrompen zijnde, stel ik liever, die Josaphat dat aenstelling zal gedaen hebben in 't volgende voorjaer 3103, toen hy aengevallen werd door de Moabiten 2 Kron. 20. Dat dit in 't eerste jaer na Achabs dood was, zijnde 't eerste jaer van zijnen Zoon Ahazia, blijkt zonneklaer uit het verband van dat Kap. met het geheele geschiedverhael. — Kap. 18 was de veldslag verhaeld in welken Achab sneuvelde in 't najaer 3102; en Kap. 19. de lovwaerdige schikkingen, welke Josaphat maekte, na zijne wederkeering te Jerusalem, voor welke men den wintertijd kan stellen tot in 't voorjaer 3103. — Daerop op volgt Kap. 20: 1. Het geschiedde nu *na dezen*, dat de kinderen Moabs enz. tegen Josaphat ten strijde kwamen; en nadat de wonderdadige overwinning verhaeld was welke Josaphat op hen behaelde, volgt weder, vs. 35. Doch *na dezen* vergezelschapte zich Josaphat *met Ahazia* den Koning Israëls enz. om Schepen uit te rusten. Daer nu Ahazia nauwlyks 2 jaren geregeerd heeft, moet die veldtogt gebeurd zijn in deszelvs eerste jaer 3103, en in dat najaer de timmering der Schepen begonnen zijn, om in 't voorjaer 3104 in Zee te gaen; schoon de vloot, in dien winter, eer ze uitliep, door storm verbrijzeld werd. — Deze uitrusting kan men niet 1 jaer later stellen; want in 't najaer 3104 was Ahazia reeds dood: dus is die aenval der Moabiten

ten allerzekerst geschied in 't voorjaer 3103, en dezelve is het juiste en zeer gepaste tijdstip voor deze aenstelling van Jehoram tot Onder-koning. — Zie daer dan deze allergrootste zwarigheid opgelost, op eene wijze, die niet alleen zeer aennemelyk is, maer zelvs over de geschiedenis een nieuw licht verspreidt.

b. Een tweede vraeg is: Hoe kan 2 Kon. 8: 16 gezegd worden, dat Jehoram in Juda begon te regeeren in 't vijfde jaer van Joram in Israël, *toen Josaphat Koning was van Juda*? Deze woorden kunnen de inschuiving van eenige der 8 jaren van Jehoram onder Josaphat niet begunstigen; om dat die onbestaenbaer is, als men niet, ook aen Achab, 2 of 3 jaren wil verminderen, en als men niet enkel jaren wil vergelijken, maer ook gebeurenissen daer in schikken. Dus kan die uitdrukking niet anders verklaerd worden dan op deze wijze: Josaphat, zijn 25ste regeerjaer juist vervuld hebbende, en toen krank zijnde, ontdeed zig van de Rijkszorgen, en gav de regeering aen Jehoram zijnen Oudsten Zoon nu geheel over, wiens 8 jaren toen begonnen; schoon zijn Vader nog een weinig tijds in 't leven bleev. — Dit wordt my te waerschijnlyker uit 2 Kron. 21; 1-3, alwaer duidelyk blijkt dat Josaphat, nog by zijn leven, beschikkingen gemaekt heeft over 't Koningrijk.

c. Hoe kan, volgens 2 Kon. 9: 29. Ahazia Koning geworden zijn in Jorams 11de jaer, daer Kap. 8: 25 gezegd is dat het was in deszelvs 12de, en volgens dat laetste getal Jehorams 8 jaren nog niet vol kunnen zijn? — Hiervan moet men de reden vinden, in de vreeslyke ziekte van den godlozen Jehoram, die 2 jaren duurde 2 Kron. 21: 12-19, dus zal hy zijnen Zoon Ahazia tot Onder-koning gemaekt hebben, omtrend $1\frac{1}{2}$ jaren voor zijn sterven, dat 16 *Aug.* 3116 valt, en dus in 't voorst van 3115, in welk jaer het 11de van Joram in Israël nog liep tot 8 *October*.

Zoo heb ik dit zeer moejelyke tijdvak in orde gebragt, en in de tijdtafel zal blijken dat, op deze wijze, alle byzondere gebeurtenissen in 't zelve zich uitnemend wel schikken: daer men de grootste moeite heeft om die alle te kunnen plaetsen, als men 't zelve 3 of 4 jaren verkort, gelijk, voor Vader SCHUTTE, alle die ik weet, schoon op verschillende wijzen, gedaen hebben.

Eene bedenking, welke nog tegen deze mijne rekening kan gemaekt worden, wil ik niet verbergen. — Toen Josaphat met Achab was te veld getrokken en de laetste sneuvelde, was even te vooren, op den 1 Tisri, beginnende in dit jaer 3102 's avonds 11 *Sept.* N. S. het elvde Jubeljaer begonnen: Het schijnt niet denkelyk, dat de godvruchtige Josaphat, op die plechtige tijdstip, zich van Jerusalem zou hebben verwijderd, en door Achab in oorlog laten wikkelen. — Echter zie ik daer in geen genoegzame reden om mijne schikking te verwerpen. Men kan denken:

a. Of, dat Josaphat gerekend hebbe voor het Jubeljaer te rug te zullen zijn; maer zich, door zijne gewoone al te groote toegevendheid aen Achabs huis, tot het tegendeel hebbe laten verleiden.

b. Of, dat werkelyk dat bezoek, dien veldtocht, en Achabs omkomen, reeds *voor Sept.* geschied zy, maer na Achabs dood de Troon van Israël, door verwarring, een paer maenden ledig gestaen hebbe, tot omtrend 1 *Nov.* toen Ahazia dien beklom.

c. Of lievst, dat Josaphat eerst in 't begin van *October*, na dat de hooge feesten van Tisri reeds voorby waren, Achab bezocht hebbe, en zeer spoedig daerop de tocht naer Ramoth besloten en ondernomen zy. — Hier in is geen zwarigheid: de reis was slechts een paer dagen; tot regeling der burgerlyke omstandigheden van 't Jubeljaer had de Koning zijne Rechtbanken; en de tocht tegen Ramoth is, gelijk uit al de omstandigheden blijkt, zeer kort afgeloopen.

Voor 't overige beandwoordt de invalling van dit Jubeljaer zeer wel, aen de schoone inrichtingen, welke Josaphat, in den volgenden winter, na zijne terugkomst in zijn Rijk, op nieuw verordende 2 Kron. 19.

Derde afdeeling van 't eerste tijdvak.

6*. ATHALIA, Weduwe van Jehoram, Moeder van Ahazia, (*) begint hare zoo onwettige als godloze regeering over

(*) Ik neem deze gelegenheid waer, ter verbetering van eenen misslag, my ontvallen in mijnen brief aen den Heer SCHUTTE, welken door Z. E. W. de eerst aengedaen dien gemeen te maken in 't I deel zijner *Byb.*

over Juda 1 *Juni* 3117, en houdt die ruim 6 jaren, *tot in* 't 7de golijk ik reeds getoond heb. — Als ik ſtel 6 jaren 3 maenden, loopen die tot 1 *Sept.* 3123, langer is niet voegzaem, want men mag vastſtellen dat de brave Hoogepriester Jojada het werk der omwenteling zoo beſchikt zal hebben, dat het zijne volle beſlag had voor de hooge feesten van Tisri, van welke maend in dit jaer de eerſte dag was 18 *Sept.* N. S. Liever ſtel ik nog 1 maend korter, om in Israëls Rijk Jehu niet te veel te geven, waer door zijne Opvolgers al te bekrompen zouden komen, gelijk aenſtonds blijken zal; ik reken voor haer dan 6 jaren 2 maenden tot 1 *Aug.* 3123.

7. JOAS, worden 40 jaren toegeſchreven, die, vol zijnde, eindigen zouden 1 *Aug.* 3163. — Maer zijn einde wordt ons 2 Kron. 24: 23-26. zoo geboekt, dat het Syriſche leger *met den omgang des jaers*, dat is omtrend *April*, tegen hem optrok, hem ſloeg, en hy, toen krank liggende, op zijn bed vermoord werd: welke veldtocht men onderſcheiden moet van den vroegeren aenval der Syriers, welke hy met geld afkocht 2 Kon. 12: 17, 18. — Dit geevt grond om zijn dood vroeger dan 1 *Aug.* te ſtellen, en dus zijne regeering te ſtellen op 39 jaren 10 maenden, tot 1 *Juni* 3163. — Dat deze verkorting hier noodig is, om dat men Amazia en Uzzia beide ruim moet ſtellen, zal ſtraks blijken, na dat ik uit Israël Rijk zal te rug gekomen zijn; waer in my eerst ontmoet

X JEHU, beginnende, te gelijk met Athalia, 1 *Juni* 3117. hem worden 28 jaren gegeven, welke loopen tot in 't 23ſte jaer van Joas in Juda, en dus nog ruimer dan Athalias jaren moeten zijn: want als ik hem geſtorven reken ½ maend in dat 23ſte jaer, 't welk 1 *Aug.* 3145 begint, dan heeft hy, tot 16 *Aug.* 3145, geregeerd 28 jaren 2½ maend.

XI. JOAHAS zijn Zoon, begint den 16 *Aug.* 3145, en

Byb. Historie. Ik noemde Athalia daerin, de *Dochter* van Omri, de *Zuster* van Achab, de *Moeje* van Joram Achabs Zoon. — Zy was de eigen *Dochter van Achab* 2 Kon. 8: 18. 2 Kron. 21: 6, en dus Omris *Kleindochter* en Jorams *Zuster*; gelijk dan ook de tijdſchikking beter uitkomt van haer huwelyk met den Zoon van Joſaphat.

heeft 17 jaren; maer waer deze eindigen is duister: vol zijnde zouden ze loopen tot ½ maend in Joas 40ste jaer, of schaers, ten minsten tot diep in 't 39ste: ondertusschen lezen wy 2 Kon. 13: 10, dat Joas, Joahas Zoon, reeds Koning van Israël werd in Joas 37ste jaer. — Dit moet, of een fout in den grondtext zijn; 't zy dat Joahaz 17 jaren niet meer dan 15 moesten wezen, maer dit komt met de jaren van zijnen Opvolger niet uit; 't zy dat het 37ste jaer van Joas het 39ste moest zijn: of vindt men daer in zwarigheid, dan moet men om eene t'zamen-regeering denken.

Wat fouten in den grondtext betreft; hoe zeer ik toesta dat dezelve nergens mogelyker zijn dan in getallen, echter ik kom niet gaerne daertoe, als een andere aennemelyke oplossing van zwarigheden mogelyk is. — Ik beken wel dat ik, in gevallen gelijk hier, wanneer niet alleen staet, *in zulk een jaer van A werd B Koning*, maer daerby, *en regeerde zoo veel jaren*, meer tegen die t'zamen-regeeringen heb, dan wanneer dat byvoegsel niet gevonden wordt; want dit schijnt te toonen, dat die jaren moeten gerekend worden, van 't beginstek waer aen ze gevoegd zijn, en niet van een ander dat verzwegen wordt: evenwel, dat dit niet altijd doorgaet, blijkt uit 1 Kon. 16: 23, alwaer gezegd wordt, dat Omri Koning werd in Asas 31ste jaer en 12 jaren regeerde, welke 12 jaren echter niet moeten gerekend worden van dat 31ste, maer volgens vs. 15, 16. van 't 27ste jaer in Asas regeering. — Want schoon men daerop zeggen kan: het ware begin der 12 jaren blijkt daer evenwel klaer uit dat 15 en 16de, vergeleken met het 29ste vs.; kan ik ook weder andwoorden: het ware begin van Joas 16 jaren is ook hier uit het verband op te maken, hoewel met meer moeite.

Om dit te vinden hebben wy, tot groot geluk, de plaetsen 2 Kon. 14: 17. en 2 Kron. 25: 25, alwaer gezegd wordt dat Amazia, nà den dood van Joas in Israël, nog leevde 15 jaren. — Zonder deze plaets zouden wy, betrekkelyk het Rijk van Israël, nergens vasten voet zetten kunnen tot Zacharias toe, om de onzekerheid in welke men op nieuw komt by Jerobeam II. — Willen wy hier handelen zoo als met alle

jaerbepalingen in deze Boeken, dan moeten wy dit niet overzetten *tot in 't* 15de *jaer*, maer denken dat het *geen halv* jaer onder of boven 15 jaren was. — Nu lezen wy 2 Kon. 14: 23, dat Jerobeam II Koning werd in Amazias 15 jaer, welk jaer dus, by den dood van Joas in Israël, reeds begonnen was, korter of langer; en daer uit volgt, als men Amazias 29 jaren niet buiten noodzake zeer ruim nemen wil, dat de 15 jaren welke hy, na Joas dood, met Jerobeam II leevde, niet ruim maer schaers moeten zijn; en wel heel schaers, want Amazias 15de jaer moet, by Joas dood, reeds een goed stuk verloopen geweest zijn; dit blijkt op deze wijze:

Van Joahaz begin 16 *Aug.* 3145. tot den dood van Joas in Juda 1 *Juni* 3163 zijn . .	17 j. $9\frac{1}{2}$ m.
Als nu Amazia in Juda met Joas in Israël niet langer geregeerd had dan . . .	14 - $2\frac{1}{2}$ --
Zouden, voor de 17 jaren van Joahaz en 16 van Joas, in 't Rijk van Israël, zijnde 33, niet meer in 't Rijk van Juda komen dan .	32 - - --

en bygevolg elk van die beide een vol halv jaer te kort komen.

Als dan Amazias 29 jaren juist vol waren, en daer van, dewijl 't meer dan $14\frac{1}{2}$ zijn moet, 14 jaren 7 maenden *na* Joas dood verloopen waren, dan bleven 14 jaren 5 maenden die hy *met* Joas geregeerd had; en dan zouden Joahaz en Joas t'zamen krijgen $2\frac{1}{2}$ maend over de 32 jaren. — Doch, om dat Amazias 29 jaren eerst 1 *Juni* vol worden, 't welk hier eenige ruimte laet, en daerby grond is tot die ruimte, in de bepalingen, dat *in* zijn 15de jaer Jerobeam Koning werd, en hy daerna nog 15 jaren leevde; om die reden kan men vrijelyk zijne 29 jaren met 2 maenden verlangen, en daer van stellen 14 jaren 7 maenden *voor*, en even veel *na* Joas dood, dan komt alles goed; dan krijgt

Joahaz: 16 jaren $8\frac{1}{2}$ maend, loopende tot 1 *Mai* 3162, zijnde 9 maenden in 't 39ste jaer van Joas in Juda.

XII. JOAS 15 jaren 8 maenden, gaende tot 1 *Januari* 3178. dus heeft hy nog 1 jaer 1 maend geregeerd met Joas in Juda, na wiens dood Amazia Koning werd 1 maend in 't 2de jaer van dezen

Joas, volgens 2 Kon. 14: 1. en op die wijze heeft ook de eerste 17 mael, de tweede 16 mael, Jerobeams Kalverfeest in de 8ste maend gevierd.

Als men dan 2 Kon. 13: 10, het 37ste jaer van Joas in Juda voor geen schrijffeil wil houden, moet men stellen, dat Joahaz in Israël zijnen Zoon Joas tot Mede-regeerer heeft aengenomen, 2 jaren voor zijnen dood, omtrend 1 *Mai* 3160. Dat dit niet alleen zoo *kan* genomen worden, maer ook zeer juist komt in 't geheele beloop der geschiedenissen, zal uit mijne Tijdtafel klaer blijken; alzoo juist in 't jaer te vooren Israël wreede onderdrukker Hazaël gestorven zijnde, en Joahaz zich voor God verootmoedigd hebbende, een Verlosser verwekt werd 2 Kon. 13: 5, voor wien men niemand voegzamer nemen kan dan zijn Zoon Joas.

8. AMAZIA's bepaling volgt nu van zelven: zijne 29 jaren 2 maenden loopen van 1 *Juni* 3163, zijnde 1 maend in 't 2de jaer van Joas, tot 1 *Aug.* 3192. zijnde 7 maenden in 't 15de jaer van Jerobeam II.

XIII. JEROBEAM II heeft 41 jaren, welke, volgens de voorige schikking, juist beginnen 1 *Jan.* 3178, en daer het einde zijner regeering, gelijk straks blijken zal, geen 't minste tijdmerk heeft, en dus geen grond is tot vermeerdedering of vermindering, stel ik die 41 jaren juist vol; wanneer ze eindigen 1 *Jan.* 3219. loopende 14 jaren 7 maenden met Amazia, bygevolg de overige 26 jaren 5 maenden met Uzzia.

Nu zou ik kunnen overgaen in Judaes Rijk tot Azaria of Uzzia, ten ware zich hier eene nieuwe groote zwarigheid opdeed. — Deze Uzzia moet, volgens al 't voorgaende, Koning geworden zijn in 't 15de jaer van Jerobeam II, toen dat 7 maenden verloopen was; maer 2 Kon. 15: 1 wordt gezegd, dat hy eerst Koning werd in 't 27ste jaer van dien Jerobeam: Zie daer een verschil van 12, ten minsten, als men dat 27ste jaer slechts 1 maend begonnen rekende, van 11½ jaren. — Hierby komt een tweede, 't welk de moejelykheid verdubbelt. Jerobeams 41 jaren zagen wy, dat tot 5 maenden in 't 27ste jaer des regeering van Uzzia moeten loopen; maer Jerobeams Zoon Zacharias volgde zijnen Vader, 2 Kon. 15: 8,

eerst

eerst in Uzzias 38ste jaer, en wel in de laetste maend van dat jaer, gelijk uit den regeertijd van Sallum en Menahem blijken zal: Zie daer een tweede verschil van $11\frac{1}{2}$ jaren.

Deze twee juist even groote verschillen vernietigen elkander niet, gelijk ze doen zouden, indien 't éëne een vervroeging, 't andere een verlating veroorzaekte; maer ze vergrooten elkander: want als Uzzia in Jerobeams 27ste jaer, en Jerobeams Zoon in Uzzias 38ste jaer, ten Troon gekomen ware, moest Jerobeam tusschen 63 en 65, in plaets van 41 jaren, geregeerd hebben.

De vereffening dezer dubbele zwarigheid onderneemt men op verschillende wijzen.

1. Vele, waer onder DU BOIS, VITRINGA, VAN RIE enz. nemen de jaren voor den voet op, en stellen, na Amazias dood, een ledigstand van Judaes Troon geduurende 11 of 12 jaren; in meening dat Uzzia, by zijns Vaders dood, slechts in zijn 5de jaer zou geweest zijn, en men tot zijn 16de jaer zou gewacht hebben om hem Koning te maken: dit maekt men te waerschijnlyker, omdat by Amazias dood het Rijk zeer beroerd was. — Maer dit moet dan ten gevolg hebben, ook in Israëls Rijk, na Jerobeams dood, een tusschenrijk te stellen, en wel niet van 11 of 12, maer van 23 jaren. — Doch door dit gevoelen verbreekt men den vasten tijdregel van Judaes Koningen, en moet, of het geheele tijdvak der Koningen 11 jaren langer stellen, of zoo veel op andere Koningen inkorten.

2. Behalven dit, brengen andere daer tegen in, de onwaerschijnlykheid van zulk een Tusschenrijk, zoo wel in Israël als Juda. — In Juda; omdat de Kroon in Davids huis ervelyk was, en Uzzia een onbetwistbaer recht op dezelve had; hy zou, al ware hy in zijn 5de jaer geweest, zoo wel den Titel van Koning hebben kunnen voeren, als voor hem Joas die 7, en na hem Josia die 8 jaren oud was, en beide ook in verwarde tijden op den Troon kwamen: de Koningen van Frankrijk Lodewijk XIV en XV. zijn ook daer van voorbeelden. — In Israël; omdat het niet wel te denken schijnt, dat men aen den Zoon van Jerobeam II, de allervoorspoedigste Vorst in dat Rijk, den Troon, die nu, meer dan ooit te vooren, in 't geslacht van Jehu bevestigd scheen, 11 of 12 jaren lang, zou betwist hebben.

Deze ſtellen dan, in geen der beide Rijken, een Troons-ledig-ſtand, maer in tegendeel een Troon-genootſchap: in Juda van Uzzia met Amazia 11 of 12 jaren; J. J. SCHMIDT meent zelvs 15 jaren, welke 4 overige hy aen Jotham en Achaz t'zamen geeft boven beider 16 jaren, om daerdoor de zwarigheid der vroege teeling van Hiskia te ontwijken. Hoe groot of klein men deze t'zamenregeering ſtelle, men maekt dan echter het begin van dezelve, in Jerobeams 15de jaer, tot een vast beginſtek, om van daer Uzzias 38, 39. 50. en $52^{ſte}$ jaren 2 Kon. 15: 8, 13, 17, 23, en 27. voorkomende, te tellen; terwijl men zijne alleenregeering, na Amazias dood, op zoo veel minder dan 52 jaren ſtelt, als men de t'zamenregeering met Amazia gerekend heeft. — Dit neemt dus de zwarigheid wech van Zacharias begin in Uzzias $38^{ſte}$ jaer; maer om nu ook te verklaren hoe Uzzia Koning werd in Jerobeams $27^{ſte}$ jaer, moet dan daerby dienen, een Troon-genootſchap in Israël, van Jerobeam met zijnen Vader Joas, ten minsten weder van $11\frac{1}{2}$ jaren. Stelt men beide op $11\frac{1}{2}$ jaren, dan zou, volgens deze ſchikking:

Uzzias t' zamen-regeering met Amazia beginnen	7 m.	in 't 15^{de}	van Jerobeams t'zamen-regeering met Joas.
en zijne alleen-regeering 2 Kon. 15: 1. . .	1 m.	in 't $27^{ſte}$	
of de eerste. . .	1 m.	in 't 4^{de}	van Jerobeams alleen-regeering.
en de tweede 2 Kon. 14:17.	7 m.	in 't 15^{de}	

Men ziet hoe kunstig deze rekening is t'zamengeſteld; maer ook hoe onregelmatig. Jerobeams vooraf-regeering in Israël wordt gerekend *boven* zijne 41 jaren; maer Uzzias vooraf-regeering in Juda, alwaer 't voornamelyk op de geregelde opvolging der Koningen aenkomt, *onder* zijne 52 jaren: dus verbreekt deze gedachte weder den vasten tijdregel van Judaes Koningen, zoo wel als de eerste, doch op eene omgekeerde wijze; behalven dat Amazias geſchiedenis, door dit gevoelen, niet wel in geregelde orde te brengen is.

3. T. VAN THUYNEN, die overal onderſtelling op onderſtelling ſtapelt om de jaren ten ſterkſten in één te persſen, ontwijkt deze onregelmatigheid; door ook de gezegde 11 à 12 jaren van Jerobeams regeering met Joas, *onder* zijne 41 jaren

to

te bergen; maer dan, in Judaes Rijk, Uzzia volle 23 jaren, met zijnen Vader Amazia, onder deszelvs 29 jaren te doen regeeren, blijvende dan, van zijne 52, niet meer dan 29 jaren na Amazias dood. — Dit heet in nadruk, de knoopen doorhakken.

4. Als dan de regel vast ſtaet, de jaren van Judaes Koningen moeten op elkander volgen, zonder t' zamenrijk en zonder tusſchenrijk, dan moet men, met PETAVIUS en mijnen SCHUTTE, den middelweg inſlaen tusſchen de twee eerste gevoelens; zoo dat Uzzias 52 jaren eerst beginnen met Amazias dood: en dan moet men, in Israëls Rijk, een ledigſtand des Troons ſtellen, die nae mijne rekening uitkomt op 11½ jaren, van 5 maenden in Uzzias 27ſte toen Jerobeam ſtorv, tot 11 maenden in zijn 38ſte toen Zacharias Koning werd.

En om dan te vinden hoe Uzzia kan Koning geworden zijn in Jerobeams 27ſte jaer; als men dit niet wil houden voor een fout in den grondtext, (waer voor en tegen 't zelvde is dat ik over Joas 37ſte jaer gezegd heb,) dan moet men de ſtelling hier behouden, dat Jerobeam door zijnen Vader Joas werd aengeſteld tot Troongenoot of Leger-koning, gelijk in dien tijd in 't Oosten meer begon te geſchieden, 11 of 12 jaren voor zijnen dood. Ik ſtel dit weder op 11½ jaren, dan valt deze aenſtelling 1 *Juli* 3166. 2 maenden in Joas 5de jaer; en dan kunnen wy daervoor een zeer waerſchijnlyke reden vinden, in den Oorlog dien Joas voerde tegen de Syriers 2 Kon. 13: 24, 25, waerby zich, juist in 't zelvde jaer, waerin ook Eliza ſtorv, de ſtropende Moabiten gevoegd hadden; welke beide vyanden hy, door zijnen zoon, den jongen en dapperen Jerobeam, met te meer kracht wilde te keer gaen, ter beandwoording aen Elizas voorzegging op zijn ſtervbed. Mijne Tijdtafel zal klaer toonen, welk een ſchoon licht deze oplosſing, die eerst enkel eene onderſtelling was, nu over den ſchakel der gebeurtenisſen verſpreidt.

Wat de onwaerſchijnlykheid betreft van zulk een ledigſtand, na den dood des voorſpoedigen Jerobeam II; wy kunnen niet weten welk een zot of ſnoodaert zijn zoon Zacharias geweest zy, noch ook welke partyſchappen reeds geſmeed kunnen zijn door de Rijksgrooten, in wier zin het geſlacht van Jehu nu

reeds veel te lang den Troon had ingehad. — Het laetste althans mogen wy uit de gevolgen opmaken, daer Zacharia, na ½ jaer, door Sallum, en die, na 1 maend, door den helschen bloedhond Menahem, van Troon en leven beroovd werd.

Ten overvloede zal ik nog, door de volgende gisrekening toonen, hoe juist deze mijne tijdkaveling van Jehus nazaten beandwoordt aen hunnen waerschijnlyken ouderdom.

Elia ontving reeds 1 Kon. 19. Gods bevel aengaende Jehus zalving; dit was voor den eersten Veldslag van Achab tegen Benhadad Kap. 20, welke mijne Tijdtafel toonen zal in 3098 te zijn voorgevallen; in dien tijd moet Jehu dan reeds een bekend Veldheer zijn geweest: stelt men hem toen in zijn 24ste jaer, dan is hy geboren in 3075, en was by zijn dood in 3145 oud 70 jaren, en toen hy in 3117 Koning werd, 42 jaren, een ouderdom, juist overeenkomstig met zijne daden in dien tijd.

Als in Jehus 24ste levensjaer 3098 Joahaz geboren is, dan was die, toen hy storv in 3162, oud 64 jaren; dus oud genoeg om, 2 jaren voor zijn dood, zijnen zoon tot mederegent te nemen.

Als in Joahaz 24ste levensjaer 3122 Joas geboren is, dan had die, toen hy in 't begin van 3178 storv, 55 à 56 jaren.

En als in Joas 24ste levensjaer 3146 Jerobeam geboren is, dan bereikte die, toen Joas hem in 3166 Koninglyk legerhoofd maekte, omtrend 20 jaren. — Zie daer juist de jonge held, recht geschikt om door hem de vyanden moedig te bestrijden — Hy was dan, by Joas dood in 3178. 31 jaren, en moet tot den hoogen ouderdom van 72 jaren geklommen zijn; hebbende, na Joas dood 41 jaren, en na zijne aenstelling tot Onder-Koning 52½ jaren geregeerd, van 1 *Juli* 3166 tot 1 *Jan.* 3219; gelijk ook, van zijns Vaders Joas dood tot zijns Zoons Zacharias begin, weder 52½ jaren zijn, van 1 *Januari* 3178 tot 1 *Juli* 3230.

9. UZZIAS regeering bepaelt zich nu van zelve; beginnende 1 *Augustus* 3192. zijnde 7 maenden in 't 15de jaer van Jerobeams alleenregeering, of 1 maend in zijn 27ste jaer na zijn Troongenootschap. — Dat hy, ten allerscherpsten gerekend, ½ maend meer dan 52 jaren moet hebben, zal aenstonds blijken, en dan valt zijn einde 16 *Augustus* 3244.

Je

Jerobeam II dan gestorven zijnde omtrend 1 *Januari* 3219, en de Troon ledig geweest zijnde $11\frac{1}{2}$ jaren tot 1 *Juli* 3230, volgen Israëls Koningen op deze wijze:

XIII. ZACHARIAS, 6 maenden, loopende van 11 maenden in Uzzias 38ste tot 5 maenden in deszelvs 39ste jaer, eindende 1 *Januari* 3231.

XIV. SALLUM, 1 maend. *Januari* 3231. zijnde de 6de in Uzzias 39ste jaer.

XV. MENAHEM, begint 1 *Februari* 3231. Hem worden 10 jaren toegeschreven; doch, daer dezelve eerst in Uzzias 50ste jaer eindigen, kunnen ze niet korter genomen worden dan tot $\frac{1}{4}$ maend in dat jaer, dus 10 jaren $6\frac{1}{4}$ maend, eindigende 8 *Augustus* 3241. — Deze vermeerdering baert my, in 't Rijk der X stammen, weder geene zwarigheid; vergelijk het gezegde by Joram: en men kan daerby aenmerken, dat hy, na 't vermoorden van Sallum, eenige maenden noodig gehad hebbe, om zich, volgens 2 Kon. 15: 19, in 't Rijk vast te zetten, door Pul den Koning van Asfyrien, die in de jaren 3231 en 3232 een groote Krijgstocht deed. — Ook is, volgens deze rekening, het Kalverfeest niet meer dan 10 malen in zijne regeering gevallen.

XVI. PEKAHIAS 2 jaren moet men juist vol rekenen, loopende tot 8 *Augustus* 3243. $\frac{1}{4}$ maend in Uzzias 52ste jaer, toen Pekah op den Troon kwam; wiens 2de jaer reeds begonnen was toen Uzzia storv; waeruit dan volgt, indien 't zelve slegts $\frac{1}{4}$ maend begonnen was, dat Uzzia, als men niet by 1 en 2 dagen wil rekenen, ten minsten $\frac{1}{2}$ maend in zijn 53ste regeerjaer moet beleevd hebben. — Al wàt men Pekahia langer rekent moet men ook Uzzia meer geven; doch beide zou geheel zonder noodzaek wezen.

Nu kome ik in Judaes Rijk tot

10. JOTHAM, beginnende $\frac{1}{4}$ maend in Pekahs 2de jaer, 16 *Augustus* 3244, Hem worden 16 regeerjaren geeigend, die nog eindigen moeten in Pekahs 17de, zoo dat ze niet vol kunnen zijn; en ten allergrootsten 15 jaren $11\frac{1}{2}$ maend, tot $\frac{1}{4}$ maend voor 't slot van dat 17de jaer.

Maer we hebben hier reden om Jothams jaren meer te verkorten, en daertegen Achaz zoo lang als mogelyk is te stellen;

deels om de bekende zwarigheid, dat, alles met juiste jaren geteld zijnde, Achaz, 11 jaren oud zijnde, reeds zijnen Zoon Hiskia zou verkregen hebben; deels, gelijk blijken zal, om alle omſtandigheden van Achaz in orde te kunnen ſchikken. Ik ſtel dus Jotham niet langer dan tot 16 *April* 3260, hebbende dan 15 jaren 8 maenden: korter kan men niet wel, of in zijne regeering zouden geen 16 Paeschfeesten komen; dat feest begon in dit jaer 's avonds 24 *Maert* NS.

II. ACHAZ, deze godvergeten Vorst, wien ook 16 jaren gegeven worden, kan dan ook juist onder de $16\frac{1}{2}$ blijven: want van 16 *April* 3260 zijn 16 jaren $5\frac{1}{2}$ maend tot 1 *October* 3276, wanneer Hiskia aen de regeering gekomen is, gelijk de Heer SCHUTTE voldingend bewezen heeft; welke tijdsbepaling ik nu vooreerst overneem, om dezelve ſtraks nog nader ten allerſterkſten te bevestigen. — De bepaling der byzonderheden zijner regeering zullen my, by Pekah en Hoſea, in de hand vallen, dus merk ik nu alleen aen, dat men, op dezen grond, zijne teeling van Hiskia dus kan berekenen:

Voor Achaz 20 jaren toen hy Koning werd ſtel ik	20:	$5\frac{3}{4}$ m.
hy regeerde	16:	$5\frac{1}{2}$
dus is hy oud geworden	36:	$11\frac{1}{4}$
Stel nu, voor Hiskias 25 jaren toen hy Koning werd, niet meer dan . . .	24:	$6\frac{1}{4}$
dan was Achaz, by Hiskias geboorte, oud	12:	5

Dus omtrend $1\frac{1}{2}$ boven 11 jaren, dat in dit geval veel gewonnen is. — Ik beken, het blijvt zeer buitengewoon; echter daer 't zoo *kan* geweest zijn, en de Geleerden meer voorbeelden van zulk eene vroege teeling verzameld hebben, is hier geen noodzaek tot eene andere ſchikking. — Die van J. J. SCHMIDT, van welke ik ſtraks met een woord gewaegde, is wel vernuftig, maer onbeſtaenbaer met de vastheid van den Bijbelſchen tijdregel; en dan zou men Achaz, gelijk aenſtonds blijken zal, wel een driederlei begin van regeering moeten geven. Maer de onderſtelling tot welke andere de toevlugt genomen hebben, dat Hiskia, wel uit Davids huis, doch ſlechts een aengenomen zoon van Achaz, zou geweest zijn, moet ten al-

allerſterkſten verworpen worden; zulks zou ons van alle gegrondde zekerheid nopens JESUS afkomst uit David berooven.

XVII. PEKAH volgt nu in 't Rijk der X ſtammen. Zoo even vonden we zijn begin den 8 *Augustus* 3243. Zijn regeering wordt bepaeld op 20 jaren, en hy werd 2 Kon. 15: 30, gedood door Hoſea, in het 20ſte jaer van Jotham. — Straks zal ik onderzoeken of Jotham dit 20ſte jaer beleevde; nu merk ik ſlechts aen, dat het echter zekerlyk van zijne Troonbeklimming af gerekend wordt: immers het kan niet afgehaeld worden van zijne regeering in naem zijns Vaders, geduurende deszelvs melaetsheid; als men die melaetsheid op ſlechts 1 jaer ſtelde, zou dit begin van Jotham met dat van Pekah gelijk komen; en als men dan Pekah vermoord rekende op 't ſlot van Jothams 20ſte jaer, zou 't ook op 't einde van zijn eigen 20ſte jaer zijn: maer deze rekening is onzeker, en ik denk dat Uzzias melaetsheid langer dan 1 jaer geduurd heeft; hoewel ook niet veel jaren, dewijl Jotham, die by Uzzias dood 25 jaren had, van daer af, in ſtaet was de regeering waer te nemen: ik heb, in mijne Tijdtafel, 5 jaren daervoor geſteld. — Rekent men dus van Jothams komst tot den Troon, zoo begint zijn 20ſte jaer 16 *Augustus* 3263, en dus 20 jaren 0¼ maend na Pekahs begin; en ſtelt men dan Pekah vermoord ½ maend in dat 20ſte jaer, dan komt zijne regeering uit op 20 jaren 0¾ maend, eindigende 1 *Sept.* 3263. 4½ maend in Achaz 4de jaer.

Maer, daer Jotham, gelijk we zagen, nog geen 16 jaren geregeerd heeft, blijvt dan nog de vraeg, hoe hier van zijn 20ſte jaer kan geſproken worden? — Sommige beſluiten daer uit, en uit vergelijking met vs. 37. dat Jotham wel, voor 't einde van Pekahs 17de jaer, aen Achaz de regeering hebbe afgeſtaen, maer nog tot in 't 4de jaer van Achaz, na Pekahs dood geleevd hebbe. Schoon hy by dien afſtand ſlechts 41 jaren oud was, kan echter een lichaemskwael of zwakheid hem zeer wel daertoe bewogen hebben. — Andere denken dat hier vs. 30. Jothams 20ſte jaer enkel beteekene, het 20ſte na Jothams begin; omdat de Geſchiedſchrijver nu onmiddelyk overging om van Jotham te ſpreken, die reeds genoemd was vs. 7, daer Achaz nog niet genoemd was; en de uitdrukking vs. 37. *in die dagen*, moet

dan in de ruimte genomen worden, beteekenende dat, in die ſtreek van tijd, omtrend en kort na Jothams ſterven, Rezin en Pekah hun ontwerp tegen Juda vormden, en toebereidſelen daertoe begonden te maken.

Dit verſchil beſlisſe ik lievst niet, 't is ook in de tijdſchikking niet noodig; echter komt my 't laetſte 't waerſchijnlykst voor: Deels omdat 2 Kon. 15: 38, 2 Chr. 27: 9, Jothams dood en Achaz opvolging op dezelvde wijze worden t' zaemgevoegd als by den dood van alle andere Koningen; deels omdat het 'er niet gemaklyk by my in wil, dat de Godsdienstige, en lievst denk ik Godvruchtige, en daerby dappere en voorſpoedige Jotham, reeds by zijn leven den Troon zou overgegeven hebben aen zijnen gruwelyken Zoon Achaz; dat hy toegelaten zou hebben dat die een volſlagen heidendom invoerde; dat na de gelukkige tijden van hem en zijnen beroemden Vader Uzzia, nog by zijn leven, het Rijk zoo op 't punt van ondergang heeft kunnen gebragt worden; dat hy onder dat alles een ſtilzittend getuige zou geweest en gebleven zijn der ſchreeuwendſte gruwelen en yslykſte rampen; dat hy eindelyk geſtorven zou zijn zoodra eenige verademing gekomen was. — Dan, daer ik weet, dat Gods wegen en gedachten al veel anders, en zeker oneindig hooger zijn dan de onze, en dat op dien grond wel iets op deze zwarigheden kan geandwoord worden; geve ik, ſchoon ik 't laetſte in de Tijdtafel volge, het een en het ander in des lezers keuze.

Maer zoodra ik nu wil komen tot,

XVIII. HOSEA, ontſtaen aenſtonds nieuwe zwarigheden, — Pekah, hebben we gezien, is geſtorven $4\frac{1}{2}$ maend in Achaz 4de jaer, maer volgens 2 Kon. 17: 1, werd Hoſea eerst Koning in Achaz 12de jaer, — Zie daer een verſchil van 8 of $8\frac{1}{2}$ jaren — De gereedſte weg is, dezelve aen te merken als eene tweede regeeringloosheid in Israëls Rijk: maer daermede is nog alles niet vereffend; want Hiskia werd Koning van Juda volgens Kap. 18: 1. in 't 3de jaer van Hoſea. — Indien nu Hoſea begonnen ware $11\frac{1}{2}$ maend in Achaz 12de jaer, 1 *April* 3272, en Hiskia weder $11\frac{1}{2}$ maend in Hoſeas 3de jaer, dan viel Hiskias begin 16 *Maert* 3275. dus $1\frac{1}{2}$ jaer te vroeg, en dan zou Achaz niet langer geregeerd hebben dan 14 jaren 11

maen-

rekenden — Of indien Hiskia begonnen ware 1 *October* 3275, zou dit geweest zijn, niet in Hoseas 3de, maer 6 maenden in deszelvs 5de jaer — Of eindelyk, indien Hiskias begin 1 *October* 3276 dadelyk viel in Hoseas 3de jaer, dan moest Hosea niet begonnen zijn in Achaz 12de, maer ten allervroegsten omtrend de helft in deszelvs 14de jaer.

Indien men hier zijn toevlugt wil nemen tot een fout in den grondtext, kan men die niet stellen 2 Kon. 18: 1. in Hoseas 3de jaer; want dat zou niet het 5de maer hoogst het 4de kunnen zijn, omdat Hiskias 4 en 6 met Hoseas 7 en 9 jaer moeten t' zamenloopen Kap. 18: 9, 10. zoodat dit de zwarigheid nog niet zou wechnemen. — Daer blijvt dan alleen overig de feil te stellen Kap. 17: 1. dat daer het 12de, zou moeten zijn het 14de jaer van Achaz, waerin Hosea Koning werd. — Kan iemand daerin berusten, hy heeft daertoe vryheid: dan heeft men alleen noodig eene Anarchie te stellen, van Achaz 4de tot 14de jaer, om alles te vereffenen.

Evenwel, dewijl we, tot hiertoe, geen noodzake gezien hebben om een fout in de Boeken der Koningen te stellen, wil ik hier ook niet gaerne daertoe komen. — Men kan dit ontwijken: evenwel niet, door Hiskia een begin te geven als Onderkoning in 't laetst van Hoseas 3de jaer, $1\frac{1}{2}$ jaer voor Achaz dood, omdat daertegen dezelvde zwarigheid is uit Kap. 18: 9, 10, maer door een tweede begin te stellen van Achaz, in 't 12de jaer na welk *tweede* begin Hosea Koning van Israël moet geworden zijn: want te denken, dat Hosea zich tot Koning zou hebben opgeworpen in Achaz 12de, doch eerst zou erkend zijn in deszelvs 14de jaer, gaet niet aen; immers het eerste had hy reeds in Achaz 4de jaer gedaen.

Tot zulk een tweede begin geevt ook de geschiedenis een zeer gepaste aenleiding, in den aenval van Rezin en Pekah, door welke 't Rijk van Juda, volgens 't verhael 2 Chron. 28: 5-8. op 't punt van geheelen ondergang gebragt werd, tot dat Tiglath-Pileser de Koning van Assyrien Achaz ter hulpe kwam, Rezin doodde, en Pekah een groot stuk van zijn Rijk ontnam, 2 Kon. 15: 29 en 16: 9. — Hier door werd Achaz als op nieuw in zijn Rijk gezet; en om die reden heeft hy den

Koning van Assyrien willen vleïen door, hem ter eere, van die redding zijne regeerjaren op nieuw te beginnen, nae de zeer vernuftige onderstelling van mijnen voortreffelyken SCHUTTE.

Maer hoe lang was dat tweede begin na zijn eerste? — Dit moet zeer nauwkeurig bepaeld worden, om de bepaling der duuring van het tusschenrijk, en dus van Hoseas begin, daerop te kunnen gronden.

Het moet, gelijk uit de voorige rekening gebleken is, na Achaz eerste begin, ten minsten $1\frac{1}{2}$ jaren zijn; en 't kan niet langer daerna geweest zijn dan hoogst $3\frac{1}{4}$ jaren, want Pekah, die een der aenvallers was, zagen wy dat vermoord is $4\frac{1}{2}$ maend in 't 4de jaer van Achaz. Zie daer de twee uiterste palen — Maer men begrijpt ligt dat de tijd van $1\frac{1}{2}$ jaren te kort is, om Achaz vreeslyken afval van God, en al de gebeurtenissen met welke God op de geduchtste wijze hem daerover gestraft heeft, behoorlyke ruimte te geven; en dat, als men dit doen wil, veel meerder waerschijnlykheid is dat de langste tijdruimte daervoor moet genomen worden.

Dit doet de Heer SCHUTTE, beginnende dit eerste jaer van Achaz nieuwe telling te gelijk met deszelvs anders 4de jaer, (nae mijne rekening $4\frac{1}{2}$ maend in dat 4de jaer, omdat ik Achaz $4\frac{1}{2}$ maend vroeger doe beginnen) dus 1 *Sept.* 3263, toen, nae 's Mans gedachte, welke ik straks in 't midden gelaten heb, ook Jotham in zijn 20ste regeerjaer storv, en omtrend ter gelijker tijd Pekah omgebragt werd door Hosea; doch die, zoodra hy zich op Pekahs Troon wilde zetten, daer afgebonsd werd; dus duurde het tusschenrijk omtrend 11 jaren, tot Hosea den Troon eindelyk verkreeg in *Sept.* 3274, toen het 12de jaer van Achaz nieuwe telling, dat anders zijn 15de was, even begon: en zoo werd Hiskia Koning in *October* 3276, zijnde 1 maend in dat 3de jaer van Hosea. Hieruit volgt, dat

Hiskias 1 jaer liep 11 m. met Hoseas 3 en 1 m. in 't 4.
—— 4 —— —— —— —— 6 —— —— 7.
—— 6 —— —— —— —— 8 —— —— 9.

Dus ziet men dat Hoseas 9de jaer, vol geweest zijnde, ook zou geloopen hebben tot 11 maenden in Hiskias 7de; maer daer Sa-

Samaria reeds ingenomen, en bygevolg Hoſeas regeering geëindigd is, op 't einde van Hiskias 6de jaer, kan door deze rekening, Hoſea, in plaets van 9 jaren, niet meer krijgen dan 8 jaren 1 maend (*).

Dit zou, op zich zelve, juist geen onoverkomelyke zwarigheid zijn: wy hebben gezien dat wy, by Israëls Koningen die Aſas tijdgenoten waren, volſtrekt verpligt worden tot byna even groote verminderingen; en hier kan men het nog voegzamer oordeelen, omdat dit de laetſte Koning was in dat Rijk; of ook onderſtellen dat hy, onmiddelyk na Pekahs ombrenging, reeds omtrend 1 jaer den Troon zou hebben ingehad, welk by deze 8 konde gevoegd, en daerdoor de tusſchengekomene regeeringloosheid 1 jaer verkort worden. — Maer, behalven dat die laetſte oplosſing te ver gezocht zou wezen, heb ik nog eene andere bedenking tegen deze rekening:

Uit kracht derzelve moet Zijn Eerw. ook de belegering van Samaria ſlechts op 2 jaren ſtellen, en het voorafgegane derde jaer tot den voorafgeganen optocht en een zekere berenning der Stad brengen. — Maer of dit beandwoordt aen 2 Kon. 19: 5. en vooral aen Kap. 18: 9, 10. daer aen twijfel ik zeer. — De laetſte plaets zou men, volgens die ſchikking, dus moeten omſchrijven: „ In 't begin van Hiskias 4de jaer kwam Salman„ ezer op tegen Samaria, en belegerde ze omtrend 1 jaer „ daerna, in 't begin van Hoſeas 7de jaer; en zy namen ze in „ ten einde van omtrend 3 jaren na den eersten optocht, in 't laetst „ van Hiskias 6de jaer, dit was in 't begin van Hoſeas 9de „ jaer, en dus na een belegering van ſlechts 2 jaren. — Het ſchijnt immers tegen den duidelyken hiſtoriſchen ſtijl gezondigd, dien zin uit te drukken met de woorden welke wy 2 Kon. 18: 9, 10. lezen: De optocht zoo wel als de dade-

(*) Op mijne gronden, omdat ik Jotham 4 maenden korter, en Achaz zoo veel langer reken, waer door Achaz 4de jaer zoo veel vroeger dan Jothams 20ſte begint, zou ik deze rekening zoo kunnen maken, dat, het tusſchenrijk op 11 jaren blijvende, Hiskias 1ſte jaer ſlechts 7 maenden met Hoſeas 3de zou geloopen hebben, waer door Hoſea dan 8 jaren 5 maenden regeering krijgt: doch hierdoor wordt de volgende zwarigheid wel wat verzacht, maer niet ontweken.

lyke belegering wordt daer gebragt niet alleen tot Hiskias 4de, maer ook tot Hofeas 7de jaer, even gelijk de inneming NB. *ten einde* van 3 jaren, tot Hiskias 6de en Hofeas 9de jaer, daer de Heer SCHUTTE de optocht en berenning brengt tot den herfst 3279. (J. T. 3989.) zijnde reeds in 't begin van Hofeas 6de jaer nae 's Mans rekening, van welk 6de jaer in den text niets gemeld wordt. — My dunkt, ik befluit, met het zelvde recht, waer mede ik omtrend 3 jaren telle, van kort na 't begin van Hiskias 4de tot het einde van deszelvs 6de jaer, dat ik, in denzelvden text, ook byna 3 jaren tellen moet, van 't begin van Hofeas 7de tot naby het einde van deszelvs 9de jaer — ik zeg *naby* 't einde; want geheel vol kan dat 9de jaer niet geweest zijn, het moet zoo veel vroeger eindigen als Hiskias 1^{fte} in Hofeas 3de loopt, want zoo veel zou, by het vol worden van Hofeas 9de, ook Hiskias 7de moeten verloopen zijn, dat echter nog niet begonnen was toen Hofeas regeering met de inneming van Samaria eindigde.

Hieruit volgt dan, dat Hiskias 1^{fte} jaer moet t' zamen geloopen hebben, niet zoo veel met het 3de en weinig met het 4de, maer zoo *weinig* met het 3de en *veel* met het 4de van Hofea, als mogelyk is, en dus dit Hofeas 3de jaer *byna geeindigd* was, toen Hiskia by Achaz dood aen de regeering kwam. — Om niet al te bekrompen te rekenen zal ik ftellen, op 1 maend na — Als dan Hiskias 1^{fte} jaer begon 1 *October* 3276, dan eindigde Hofeas 3de op den 1 *November* 3276. bygevolg begon zijn eerste op 1 *November* 3273. zijnde 6½ maend in Achaz 14de jaer; en als dit was in Achaz 12de jaer na zijn *tweede* begin, dan moet het eerste van die 12 begonnen zijn, om zoo laet te rekenen als gefchieden kan, den 24 *October* 3262, dus 2 jaren 6¼ maend na Achaz eerste begin. — Men zou dit nog wel een paer maenden langer kunnen maken, door Hofeas 3de en Hiskias 1^{fte} jaer, 3 maenden te doen t' zamen loopen; maer dan zou de Krijgstocht der Asfyriers tegen Rezin midden in den Winter vallen, dat min voegzaem is.

Op die wijze is het tusfchenrijk in Israël geweest 10 jaren 2 maenden, van 1 *September* 3263. toen Pekah vermoord werd door Hofea, die zich in zijne plaets zette, maer eerlang daer

af-

afgebonsd werd, tot 1 *November* 3273. toen Hosea eindelyk voor Koning erkend wierd. — En Hosea heeft geregeerd van daer af, 8 jaren 11 maenden, tot omtrend 1 *October* 3282, toen te gelijk Hiskias 6de jaer eindigde.

De belegering van Samaria is dan begonnen, stel 1 *December* 3279. toen Hiskias 4de jaer 2 maenden, en Hoseas 7de jaer 1 maend geloopen had, en heeft geduurd tot in 't laetst van *Sept.* 3282. 2 jaren en omtrend 10 maenden. — De optocht van Salmanezer kan men evenwel in den Zomer stellen; want hy had zich 2 Kon. 17: 5. reeds uitgebreid in 't gansche land, eer hy voor Samaria kwam. — Men houde in 't oog dat dit een *tweede* optocht was tegen Hosea: door de eerste, vs. 3. beschreven, welke in een van Hoseas eerste jaren moet behooren, werd hy schattingplichtig aen den Asfyrier; maer deze tweede optocht was, omdat Hosea, in 't voorjaer 3279, die jaerlyksche schatting had ingehouden.

Nu zal de vraeg blijven, of in de eerste 2½ jaren van Achaz regeering al het voorgevallene wel kan geschikt worden? Ik denk ja; en hier geeft my een schoon licht de uitmuntende verklaring over Jes. 7. door mijnen zeer gelievden Leeraer G. DE HAAS. — Volgens Zijn Eerw. is Jesajas eerste kind, welk hy noemen moest *Schearjaschub*, geboren, toen Rezin en Pekah reeds in 't land gevallen waren, en een groote menigte gevangenen weghgevoerd hadden 2 Chron. 28: 5-8. by welke gelegenheid Jesaja, door aendrijving van den Prophetischen Geest, dat kind dien naem gegeven had, *het overblijvsel zal wederkeeren*; gelijk die gevangenen van Pekah ook wedergekeerd zijn vs. 9-15. — Dit kind nu was zoo ver opgewassen, dat het, aen de hand zijns Vaders, tot buiten de stad kon uitgaen, toen Rezin en Pekah het ontwerp gesmeed hadden om Davids huis uitteroejen, en tot dat einde niet alleen reeds, volgens Jes. 7: 2. in Ephraims land hun leger by een gevoegd hadden, maer zelvs recht op Jerusalem aengetrokken waren, 2 Kon. 16: 5, welk ontwerp God door Jesaja liet voorzeggen dat, om des Maegde-zoons wille, niet gelukken zoude, en tot bevestiging daervan hem gelastte, den zoon, van wien zijne huisvrouwe nu weder hoogzwanger was, te noemen *Maher-Schalal-Chazbaz*.

Op deze gronden bouw ik de volgende ſchikking.

Achaz, zoodra hy ten Troon gekomen was, viel allerſchrikkelykst van God af; dien afval heeft God ook ten ſpoedigſten vreeslyk geſtraft — Evenwel kan men, als Achaz 16 *April* 3260. Koning geworden is, die ſtraffen niet wel vroeger ſtellen dan in 't begin des volgenden jaers; dewijl men niet alleen eenigen tijd moet geven aen de doorbreking van dien afval onder 't ganſche volk, maer ook daerby denken moet dat Achaz, door een rechtvaerdig oordeel, in zijne verſlaving aen de afgodery, het Staets en Krijgswezen in dat ééne jaer t'eenemael hebbe laten vervallen en verwarren; anders is 't niet wel begrijpelyk, dat Rezin en Pekah hunnen inval zouden ondernomen, immers zoo voorſpoedig volvoerd hebben; daer Judaes Rijk, onder Uzzia en Jotham, in eenen bloeiſtaet was, waer in 't na Salomons dagen niet geweest was. — Stel dan die eerste inval in *Februari* en *Maert* 3261, en de tweede begonnen in *September* 3262, maer verydeld in *October*, toen de Asſyriſche Monarch in Syrien, dat hem eerst in zijnen weg lag, inviel, en daerdoor 't Syriſche leger, dat reeds in Ephraim rustte, noodzaekte hals over kop terug te keeren om hun eigen land te beſchermen. — Op die wijze kan Jeſajas oudſte zoon, by die tweede gebeurtenis, ruim 1½ jaren gehad hebben, dat niet te jong is om een ſtukjen wegs aen de hand zijns Vaders te wandelen, voor een zeer voorſpoedig kind, gelijk men denken mag dat dit geweest is, dewijl God het, in dit geval, tot een teeken gebruiken wilde — Dus kan Achaz zeer voegzaem, van dien terugtocht der Syriers in 't laetst van *October*, het begin zijner redding, en uit dien hoofde zijner vernieuwde regeering, gerekend hebben. Dan kan Tiglath-Pileſer, in de 2 laetſte maenden van dat jaer, Damascus ingenomen hebben, en hy aldaer in den Winter door Achaz begroet zijn, eer hy in 't Voorjaer op Pekah aenviel (*). — Eindelyk, op die wijze komen de 65 jaren

(*) Dat deze tocht van Achaz naer Damascus geſchied zy, niet na den eersten, maer na den tweeden tocht van Rezin en Pekah tegen hem, is zeker; want na den eersten bleev Rezin nog te Damascus zijn vyand. — Dan, hier tegen ſchijnt te ſtrijden, dat Achaz aen de Syriſche goden of-

jaren Jes. 7: 8. zeer nauwkeurig uit, loopende van *September* 3262. tot *September* 3327. in Manasses 22ste jaer, gelijk dan blijken zal.

Het is waer, dus valt Pekahs dood omtrend 1 jaer later dan dit tweede begin van Achaz — Maer dit is geen zwarigheid; het geeft zelvs de geschiedenissen meer lucht dan dit ten nauwsten t'zamen te binden. Dit zal blijken uit mijne Tijdtafel welk eene geleidelyke schikking der gebeurtenissen hieruit volgt; en niet alleen geleidelyk maer noodzakelyk- — Dit levert my zelvs nog een nieuw bewijs.

Volgens Jes. 8: 1-4. zou de rijkdom van Damascus, en de buit van Samaria nu op Juda veroverd, den Koning van Assyrien in handen vallen, eer dat Zoontjen van Jesajas, waervan zijne huisvrouw nu hoogzwanger was, zou kunnen *Vader of Moeder zeggen*; dus, nae den gewoonlyken tijd welken men daervoor rekent, na omtrend een jaer; evenwel zoo te verstaen, dat *byna een jaer* zou verloopen tot op de vervulling van dat woord, en dat *even na* die vervulling het kind zou beginnen te spreken; dit leert de aert der zake, want als men te kennen wil geven dat iets binnen 2 of 3 *maenden* staet te gebeuren, zal niemand de tijdsbepaling op die wijze maken. — Deze ruimte van byna 1 jaer, tusschen de aftrekking der vyanden van Jerusalem, en de nederlage der Syriers en Israëliten, toen hun buit den Assyrier in handen viel, en welke voltooid werd door het omkomen van Pekah, vind ik juist door mijne schikking; daer men, volgens de andere, dit alles binnen weinige maenden moet t'zamen dringen.

Uit dit alles zien we nu klaer, dat het niet alleen Achaz vroege teeling van Hiskia is, welke reden geeft om zijne 16

offerde, *omdat die de Syriers holpen.* 2 Chr. 28: 23, daer dezelve, na hunnen tweeden tocht, door Tilgath-Pilefer verslagen wierden. — Dit vereffen ik dus: Na den eersten inval der Syriers, in welken ze voorspoedig waren, offerde Achaz reeds aen hunne afgoden: maer dit belet niet dat hy, na den tweeden inval en hunne nederlage, in persoon te Damascus komende, en den Altaer van die afgoden ziende, dien te Jerusalem liet namaken, om dezelve te plechtiger te dienen. — Welligt dacht de verdwaesde Achaz, dat zijn dienst van die goden hun reeds bewogen had ten zijnen voordeele, al was 't ten nadeele der Syriers.

jaren zeer ruim te rekenen, maer dat we daertoe volstrekt genoodzaekt zijn, om dat we in zijne regeering moeten hebben:

Volle $2\frac{1}{2}$ jaren, voor zijne redding door Tiglath-Pilefer.

Ruim 11 jaren, van daer tot Hofeas begin in Israël. En

Byna 3 jaren, van daer tot zijnen dood toen Hiskia begon.

Ik heb op dit laetste stuk wat breed gestaen, om 't zelve in zijn rechte licht te zetten. Het is een geval, waerin ik wel eenigzins van mijnen grooten Voorganger afwijke; maer waerin Zijn Eerw. zich in de noodzaek gezien heeft, van zijn eigen stelsel af te wijken, door Hofeas regeering, zoo wel als Samarias belegering, beide omtrend 1 jaer te verkorten: zoodat, dewijl ik hier getoond heb dat daer toe geen noodzaek is, dat geheele stelsel hierdoor eene meerdere vastigheid krijgt, en door mijne schikking een dubbel voordeel, die beide jaerbepalingen omtrend vol te kunnen rekenen.

Zie daer den tijd waerin de Twee Rijken nevens elkanderen bestaen hebben, ten einde gebragt. Israëls Rijk heeft dus geduurd, van de scheuring af 259 jaren 11 maenden, of van Salomons dood af juist 260 jaren. — Kort na dit einde van Israëls Rijk is ook Salmanezer gestorven, want zijn Zoon en Opvolger, de trotsche Sanherib, wien in 't algemeen 7 jaren worden toegeëigend, is vermoord in Hiskias 14de jaer, dus moet hy in Hiskias 7de, zijnde het eerste jaer na de inneming van Samaria, begonnen zijn; en dit versterkt de gedachte, dat niet Salmanezer de volkplanting in Israëls land gesticht heeft, maer dat dezelve billyk, dewijl Sanherib daerin niet genoemd wordt, en dus niet in aenmerking komt, aen Ezar-Haddon wordt toegeschreven, volgens Ezra 4: 2 en 10.

In het laetst van dit tijdvak begint de ongewijde geschiedenis aen de Bijbelsche hare hulp toe te brengen. Van de Griekſche tijdrekening der Olympische spelen is 't eerste jaer begonnen 1 maend voor den aenvang van Uzzias 37 jaer: en onder Jothams regeering beginnen twee andere gewigtige tijdmerken; het Romeinsche van de bouwing der Stad Rome, nae de telling van VARRO, welke meest in gebruik is, omtrend 8 maenden in zijn 7de, of nae de telling van 't Capitool even veel in zijn 8ste jaer; en het Babylonische van Nabonasser, juist in

in de helvt van zijn 13de jaer. Het eerste en het laetste zal nu en dan in 't vervolg te pas komen.

TWEEDE TIJDVAK.

12. HISKIA. Dewijl dit met deszelvs 7de jaer aenvangt, zal ik hier een begin maken, met den aenvang van Hiskias regeering, welke ik in 't voorige met den Heer SCHUTTE op den 1 *October* 3276. slechts vastgesteld had, nader op 't sterkste te staven, om daerdoor op de voorgaende rekening den laetsten stempel te zetten, en 't volgende daerop, als op eenen onwrikbaren grond te bouwen.

Vooraf merk ik aen. 1. dat, volgens die schikking, Hiskias 12de jaer een Sabbathjaer is, loopende van 1 *Tisri* 3287 tot 3288, dit komt uit, niet alleen nae de gedachte van de Heeren VAN ALPHEN en SCHUTTE enz., ook gevolgd in 't III deel van dit Bijbelwerk over Lev. 25. volgens welke het Jubeljaer geen den minsten invloed had in den 7 jarigen kring der Sabbathjaren; maer ook volgens de meening van SCHMIDT en anderen, dat na elke 7 Sabbathjaren 't 50ste 't Jubeljaer was, en daerna weder het 7de het eerste Sabbathjaer enz. Wy zijn hier juist in een kring, waerin die beide gevoelens (als men ze van 't zelvde begin afrekent) overeenkomen: want volgens 't eerste is elk 350ste jaer te gelijk een Sabbath- en Jubeljaer, en daerdoor de 7 eerst daerop volgende Sabbathjaren, nae beide schikkingen dezelvde — Begint men nu de reeks der Sabbath- en Jubeljaren in den herfst van 't eerste Zaei-jaer in Canaan 2552, dan viel zulk een begin van 't Sabbath- en Jubeljaer te gelijk, in 2902 en in 3252, dus begon, na 35 jaren, weder een Sabbathjaer in 3287, en vervolgens in 3294.

2. Dat, volgens Zijn Eerw. de gebeurtenissen Jes. 36 tot 39 geboekt, voorgevallen zijn in 't begin van Hiskias 14de jaer in *October* 3289, en dat daerop gevolgd zy, de afval der Meders en Babyloniers van 't Assyrische Rijk — De Medische afval gebeurde in 't 156ste jaer voor Astyages dood, welke voorviel in 't eerste jaer der 55ste Olympiade, loopende van *Juli* 3444 tot *Juli* 3445, dus kan die afval niet later gesteld

worden dan in 't begin van 3290, als men Astyages dood rekent in 't Voorjaer 3445, dewijl tusſchen beide meer dan 155 jaren, tot in 't begin van 't 156ſte, moeten vallen — Van den Babyloniſchen afval blijkt het, uit het gezantſchap van Merodach-Baladan aen Hiskia Jeſ. 39. Dit alles, ook met de Egyptiſche tijdrekening vergeleken, maekt deze tijdſtip tot eenen allergewigtigſten merkpael in de Tijdrekening.

Evenwel had ik twee bedenkingen, welke my aenſpoorden dit ſtuk nog nader te toetſen.

a. Dat my Hiskias begin waerſchijnlyker voorkwam, even voor 't Paeschfeest, dan in de 8ſte maend te ſtellen, uit aenmerking van 't verhael 2 Chron. 29 en 30.

b. Dat, volgens deze ſchikking, de geheele geſchiedenis van Sanheribs inval, binnen de 3 eerste maenden van Hiskias 14de jaer zou moeten afgeloopen zijn, 't welk zeer kort is.

Men zou dan, om deze beide zwarigheden te ontgaen, mijne voorige ſchikking omtrend ½ jaer moeten verkorten of verlangen.

Tot verkorting is in geene opzichten mogelykheid: alles is zoo kort genomen als 't zich ergens doen liet; en meer verkortende, zou men, by de volgende Koningen, omtrend 1 jaer te veel hebben om met Zedekias en Nebucadnezars jaren uit te komen.

Tot verlanging zou, behoudends mijne drie eerste algemeene regelen, eerder mogelykheid zijn, evenwel niet zonder verbreking van den vierden; by voorbeeld, Achab, en bygevolg ook Aſa, eenige maenden te verlangen, zou Joſaphats bezoek aen Achab en hunnen tocht tegen Ramoth, midden in den Winter brengen. — Athalia, en bygevolg ook Jehu, te verlangen, zou de ombrenging van Athalia, in de hooge feesten van Tisri doen vallen; en zoo vervolgens. — Wil men dergelijke omſtandigheden niet in 't oog houden, dan kan men ½ jaer, en zelvs, ten uiterſten gerekt, ruim 1 jaer uitzetten, tot dat Hiskias begin valt omtrend *November* 3277, maer ook volſtrekt niet langer, of 't zou ook tegen mijne drie eerste regelen inloopen. — Deze aenmerking zal ſtraks te ſtade komen.

Nu geſteld dat hy in *Maert* 3277 beginne, dat zijn 14de jaer loope

loope van *Maert* 3290 tot 3291. en de aenval van Sanherib geschied zy in 't Voorjaer, en zijne nederlaeg en dood in den Zomer of Herfst 3290. — Hoe komt dit nu uit met de beide tijdmerken?

De afval der Meders, dus gesteld zijnde in 't Najaer 3290, vroeger kan men dan niet, zou niet meer dan $154\frac{1}{2}$ jaren voor Astyages dood vallen, daer, by dien dood, het 156ste moet begonnen zijn: dit komt ruim $\frac{1}{2}$ jaer te kort — Laet ons zien hoe het met het Sabbathjaer zal uitkomen, waervan gemeld wordt 2 Kon. 19: 29. Jes. 37: 30.

Elk Tijdrekenaer byna maekt gebruik van dit Sabbathjaer, maer elk op zijne wijze.

Eenige nemen het als *tegenwoordig*; maer hoe ze dit goed maken weet ik niet. Ik vraeg alleen, wat dan in het volgende *tweede* jaer het zajen zou beletten, waerom men dat eerst in 't *derde* zou doen?

Andere, en de meeste, nemen het als *toekomend*, waertoe ook onze Overzetting leidt — en dan moet dat jaer, dat hier het *tweede* genoemd wordt, het Sabbathjaer zijn — Maer van waer is dit tweede dan te verstaen?

Dit hangt weder af van de bepaling, of men Sanheribs leger voor Jerusalem verschenen stelt, in den Zomer, of in den Herfst omtrend den zaeitijd.

Indien in den Zomer, dan is *dit jaer* het Burgerjaer dat nu nog liep en met 1 *Tisri eindigde*, zoodat toen het Sabbathjaer stond te beginnen — Was dan, in den zaeitijd van dit Burgerjaer, dat in 't voorige Najaer begonnen was, het zajen belet door Sanheribs doortocht, en had God evenwel gezorgd dat veel van zelven uitgesproten was; dit kon voor 't volk een teeken zijn — en dan zou de gebeurtenis geschied moeten zijn in de eerste helvt van 3287 of van 3294.

Indien in den Herfst, juist in den zaeitijd, dan is *dit jaer* het Burgerjaer dat onlangs met 1 *Tisri was aengevangen*, waer in *nu* de zaeitijd door dezen oorlog gestremd werd: dan moet, een jaer daerna, met Tisri het Sabbathjaer beginnen — dus moest men dan de gebeurtenis plaetsen in 't Najaer 3286 of liever 3293. en dan zou, gelijk de groote VAN ALPHEN rekent, het Sabbathjaer 3294, Hiskias 15de kunnen zijn.

Maer (behalven dat, in 't laetste geval, het *toekomende* eten van 't gene in de volgende lente toevallig uitspruiten zou, niet wel een teeken voor 't volk kon zijn, van eene verlossing welke nog *voor* den Winter zou beschikt worden;) op geen van alle deze jaren, welk men ook neme, kan men met de gebeurtenis zelve uitkomen: want, volgens al het voorige, moest die vallen tusschen 't Najaer 3289 en 3290, dat 3, 4, of 5 jaren vroeger of later is dan door het Sabbathjaer, op een van deze wijzen als *toekomend* begrepen zijnde, kan uitkomen — Zelvs al nam men de allerlangst-mogelyke rekening, waervan ik zoo even gewaegde, zoodat Hiskias 1 jaer beginnen zou in *November* 3277, zijn 14[de] loopen zou van *November* 3290 tot 3291, en de aenval van Sanherib zou gebeurd zijn niet in 't begin maer in 't laetst van dat 14[de] jaer, in *October* 3291, dan begon het *tweede* jaer met *Tisri* 3292, dus nog 2 jaren voor 't Sabbathjaer 3294, — En boven dit alles, zoo veel men Hiskias 14[de] jaer na 3290 doet eindigen, zoo veel moet te kort komen by de volgende Koningen, aen welke, met de 15 laetste van Hiskia, 125½ jaren worden toegeschreven, die eindigen moeten in 't midden van 3416, gelijk naderhand blijken zal.

Daer dan dit Sabbathjaer, volgens onze vertaling als toekomend gesteld zijnde, op geenerlei wijze op zijn rechte plaets kan komen, blijft niets over dan 't zelve, volgens de vertaling van den Wel Eerw. SCHUTTE, als *reeds verleden* aen te merken; zoodat het *eerste* jaer hier vermeld, begon *Tisri* 3287, toen wegens het Sabbathjaer niet gezaeid was, maer God, ter vervulling zijner belovte Levit. 25: 20-22. in 't voorjaer 3288, een genoegzamen voorraed van zelven had doen uitspruiten, welke tot spijze verstrekt had geduurende dat jaer: het *tweede* begon *Tisri* 3288, waerin de zaeitijd gestremd was door Sanheribs doortocht in dat Najaer (*) maer God evenwel, in 't Voorjaer 3289, ten tweedenmael een zelvgewas ge-

(*) Om geene zwarigheid te vinden, dat Sanherib dezen tocht tegen den Winter begon, merke men op dat dezelve uit het Noord-Oostelyke Assyrien, naer het Zuidelyke en veel warmere Egypte was.

geven had: welk tweede, en dus zeer buitengewoone, nu tot een teeken gesteld werd, dat God Juda uit dit gevaer van Sanherib redden zou; en daerdoor 't volk aengemoedigd om, in *dit* jaer, beginnende *Tisri* 3289, waerin zijn inval ten derdenmael den zaeitijd scheen te zullen beletten, en 't welk in dit opzicht het *derde* genoemd wordt, in 't geloov het zajen te beginnen, zich verzekerende dat zy hun zaed niet te vergeefsch noch voor den vyand in de aerde zouden werpen.

Dit neemt al de zwarigheden weg, en bewijst ten sterksten, dat Sanheribs tocht tegen Jerusalem juist *in* den zaeitijd 3289. moet gesteld worden; en dat dezelve met geen mogelykheid kan geplaetst worden in 3290, noch in den voorzomer noch in den zaeitijd, het zy men dat in 't begin, midden, of einde van Hiskias 14de jaer stelle: want zoodra de zaeitijd in 3289 voorby was, kon de eerstvolgende, waerin het zajen geboden of voorzegd wordt, geen andere zijn dan in 3290, en dat zou, van en met het Sabbathjaer 3287, niet het derde maer het *vierde* jaer zijn, of het derde *na* het Sabbathjaer; zoodat men dan een reden zou moeten vinden waerom, in de *beide* jaren na het Sabbathjaer, 3288 en 3289, niet zou gezaeid zijn, welke reden nergens op te delven is.

Daer wy dan het begin van Hiskias regeering geen maend vroeger kunnen zetten dan 1 *October*, omdat al het voorige niet meer kan ingekort worden; en ook geen maend, ja geen week later, om met Sanheribs inval niet voorby den zaeitijd te komen; zoo is hier door de geheele rekening van het voorige tijdvak nu tot zulk eenen trap van volle zekerheid gebragt als ooit mogelyk is.

Wat de beide zwarigheden betreft, die zijn niet moejelyk op te lossen. — *a.* Het is zeer natuurlyk te denken, dat Hiskia eenige maenden noodig had, om het volk te polsen, en deszelvs Hoofden op zijn zijde te krijgen tot de hervorming: in tegendeel onnatuurlyk te stellen, dat hy dezelve, reeds in de eerste maend zijner regeering, zonder eenige voorzichtige voorbereiding zou aengevangen hebben. En toen hy op den 1 *Nisan* daerna, den Tempel open deed en begon te reinigen, zal hy gehoopt hebben dat alles voor den 14de klaer zou zijn; maer dit

werk moet tegengevallen zijn, het liep aen tot 2 dagen na het Paeschbegin, 2 Chr. 29: 17, en dit zal aenleiding gegeven hebben tot de Raedsvergadering, waerin besloten werd het Paeschfeest voor ditmael in de tweede maend te vieren Kap. 30: 2. — *b.* De tijd tusschen 1 *October* en 't einde des jaers is, ja, zeer kort, om daerin Sanheribs inval met al deszelvs gevolgen te plaetsen: evenwel in 2 a 3 maenden kan veel gebeuren. Sanherib viel onverhoeds met een ontzaglyk leger in 't land; geen wonder dat hem elke plaets waer voor hy zich neersloeg als een rijpe vijg in den mond viel! de afstand van Libna en Lachis tot Jerusalem was niet groot. Men stelle hem, in *September*, toen Hiskias 14de jaer op handen was, in 't land gevallen, in *October*, toen 't zelve reeds begonnen was, voor Jerusalem gekomen, en in 't begin van *November*, eer nog de zaeitijd verstreken was, verslagen; dan is het niet te gedrongen, dan kan Sanherib nog op 't einde des jaers, (want volgens 't Apocryphe boek van Tobias, Kap. 1: 25. was zulks in 55 dagen na zijne wederkeering) vermoord, en de afval der Mediers in 't volgende Voorjaer 3290 geschied zijn. — Het zy men nu Hiskias krankheid stelle, tusschen Sanheribs twee bezendingen naer Jerusalem, of tusschen deszelvs vlugt en dood; dit kan weinig meer dan 1 maend verschil maken: ik zou 't laetste kiezen, en dus die krankheid en genezing diep in *November* stellen.

Althans, in deze krankheid worden Hiskia nog 15 levensjaren beloovd — Maer dit schijnt een nieuwe zwarigheid op te leveren; want 15 jaren na de herstelling uit die krankheid in 't laetst van 3289, zouden reeds eindigen in 't laetst van 3304. en dan zou Hiskias regeering, in plaets van 29, op nauwlyks $28\frac{1}{4}$ jaren komen, omdat die krankheid tot de *eerste* maenden van zijn 14de jaer behoort. — Want als men dezelve in 't *laetst* van dat 14de jaer wilde brengen, zoodat het zelve reeds in 't Najaer 3289 ten *einde* liep, zou men mijne voorige rekening, dat onmogelyk is, byna 1 jaer moeten verkorten, en dan dat jaer by de volgende Koningen te veel krijgen.

Om deze laetste zwarigheid te ontgaen, moet men die 15 volle jaren rekenen, *na het einde* van het jaer waerin hy nu was; en daerby denken: God zal hem door die bepaling, zijn

ein-

einde, wel op een jaer, maer juist niet op maend en dag na, geopenbaerd hebben; en zou God den uitmuntenden Vorst niet op dezelve nog een kleine toegivt verleend hebben? — Evenwel, om geen volle 16 jaren te zetten na zijne herstelling, op de laetste wijze genomen, reken ik zijnen dood op 1 *November* 3305, dus zijne regeering op 29 jaren 1 maend.

13. MANASSE, deze godloze zoon van eenen vroomen Vader begint dan zijne regeering 1 *November* 3305. Zijne gevangenneming door Ezarhaddons Krijgs-oversten, wordt in de Joodsche Chronyk gebragt tot zijn 22ste jaer, 't welk loopt van 1 *November* 3326 tot 3327: en dit kan men te eerder goedkeuren, omdat, in *September* van 't zelve jaer 3327, juist de 65 jaren na Jesajas voorzegging Kap. 7: 8. eindigen; want op dienzelven tocht is het overblijvsel der X stammen, deels wechgevoerd; deels tot één lichaem gemaekt met de vreemde volken welke de Assyrier derwaerds deed verhuizen, en dus Ephraim toen zoo verbroken dat het *geen volk* meer was.

Maer wat nu het einde zijner regeering betreft; om dit, en de geheele regeering van Amon en Josia, vast te stellen, heeft ons de grond tans begeven welken wy te vooren hadden, in de jaren der Koningen van 't andere Rijk. — Daer is maer ééne grond welke dienen kan om iets naders te bepalen, in Josias 18de jaer, als men de gebeurtenissen aendachtig vergelijkt: Ze is deze, volgens 2 Kon. 22: 3. tot 23: 23, en 2 Chron. 34: 8. tot 35: 19, heeft Josia, in zijn 18de regeerjaer, den Tempel laten verbeteren; by die gelegenheid het Wetboek gevonden zijnde, op nieuw door zijn gansche land eene groote hervorming gedaen; en eindelyk, in 't zelvde 18de jaer, en wel *na* die hervorming, gelijk uitdrukkelyk staet 2 Chron. 35: 1. een zeer plechtig Paeschfeest gevierd. — Dit werpt niet alleen den geheelen regel overhoop, waervan ik in 't begin dezer verhandeling gewaegde, dat de jaren der Koningen alle gerekend zouden worden met *Nisan* te beginnen, maer bewijst in 't byzonder, dat Josias regeering, niet kort *voor*, maer kort *na* het Paeschfeest moet begonnen, en dus dit Paeschfeest in 't *laetst* van zijn 18de jaer gevallen zijn, anders zou in dat 18de jaer geen tijd geweest zijn tot alles wat de Ko-

ning in 't zelve voor 't Paeschfeest verricht heeft, zelvs niet al rekende men Manasfes 55 en Amons 2 jaren vol, zoodat Jofia zou begonnen zijn in *November* 3362. want 4 à 5 maenden, van daer tot het Paeschfeest, en wel in den Winter vallende, zijn nog veel te kort tot alle die verrichtingen.

Men moet dan, uit kracht dezer opmerking, Manasfe en Amon zoo ruim rekenen, dat Jofias begin valt na het Paeschfeest 3363, — In dat jaer begon de 14 *Nifan* 's avonds 26 *Maert* NS, dus was 't Paeschfeest in den aenvang van *April* geeindigd, en Jofias begin kan zeer voegzaem in de helvt van *April* gevallen zijn — dan is het plechtige Paeschfeest in zijn 18de jaer niet dat van 3380, maer van 3381, beginnende in dat jaer 's avonds 7 *April* NS. — Want als men Manasfe en Amon zoo *fchaers* wilde rekenen, dat Jofia reeds begon kort na het Paeschfeest in 3362. zou men met de volgende Koningen en met Nebucadnezar niet kunnen uitkomen.

Zoo blijven dan voor Manasfe en Amon $5\frac{1}{2}$ maenden te veel, welke onder die beiden, by gebrek van zekere gronden, op deze wijze kunnen verdeeld worden, dat Manasfe geregeerd zal hebben 55 jaren 3 maenden, tot 1 *Februari* 3361.

14. AMON krijgt dan, van daer tot 16 *April* 3363, 2 jaren $2\frac{1}{2}$ maend: in dezelve vallen 3 Paeschfeesten, dus komt nu by hem het ééne Paeschfeest dat ergens overfchieten moest, gelijk ik in 't begin dezer Verhandeling zeide; en dat zeer gefchikt, want om die 3 Paeschfeesten, waervan 't eerste in 't begin, het derde in 't flot, zijner ruim tweejarige regeering viel, konden hem niet wel 3 jaren toegefchreven worden.

15. JOSIA, deze voortreffelyke Zoon van eenen ondeugenden Vader, begonnen zijnde 16 *April* 3363, heeft 31 jaren geregeerd: dat dezelve weder ruim te nemen zijn, zal ftrals blijken; en te meer is dit voegzaem, omdat het met de vroege geboorte zijner Zoonen ook vry fchaers, hoewel zoo niet als by Achaz, uitkomt.

Nu merk ik alleen aen, dat zijn 8ste jaer 2 Chron. 34: 3. loopt van 16 *April* 3370 tot 3371, en zijn 12de in 't zelvde vers, van 16 *April* 3374 tot 3375. toen zijn 13de begon, waerin Jeremias propheteering aenvang nam Jer. 25: 3, dus zal

zal hy de hervorming te Jerusalem begonnen hebben omtrend het Paeschfeest 3375. toen zijn 12de jaer ten einde liep, en vervolgens daerin aengewakkerd zijn toen, later in 't zelve jaer 3375, zijn 13de reeds loopende, Jeremia opstond, wanneer hy die hervorming, door Juda niet alleen, maer ook door het land der X stammen, dat door Manasses herstelling in zijn Rijk onder eenig bewind der Koningen van Juda gekomen was, uitbreidde tot zijn 18de jaer toe 2 Chron. 34: 4-7.

Maer hoe strookt dit met het straks aengemerkte uit 2 Kon. 22 en 23, alwaer de geheele hervorming gebragt wordt tot zijn 18de jaer, in 't welke ook eerst het Wetboek gevonden werd, waervan het lezen hem zoo verschrikte, en, gelijk het daer schijnt, eerst tot de algemeene hervorming aenspoorde; waer mede ook het volgende verhael 2 Chron. 34: 8-33. volkomen overeenkomt?

Dit is een bedenkelyke zwarigheid. — Gereedelyk zou men, alleen 2 Kon. 22. lezende, kunnen denken om Josias 18de levensjaer, welk zijn 10de regeerjaer zou zijn; maer 2 Chron. 34: 8. en 35: 19. wordt duidelyk bepaeld, het 18de jaer zijner *Regeeringe* en zijns *Koningrijks*. — Men kan ook niet denken, dat hy de hervorming in zijn 12 en 13de jaer bepaeld zou hebben tot Jerusalem en Juda 2 Chr. 34: 3-5, en door 't lezen van 't Wetboek, eerst in zijn 18de jaer bewogen zijn die uit te breiden in 't land der X stammen; want dat strijdt tegen vs 6-8, alwaer gezegd wordt dat hy, ook in die landen, de afgodery uitgeroeid hebbende, wedergekeerd is naer Jerusalem, en *daerop*, in zijn 18de jaer, als hy het land en 't huis gereinigd had, bevel gav tot verbetering des Tempels. — De vraeg blijvt dan: Wat kon hem, 5 jaren eer hy van 't Wetboek wist, tot de hervorming bewegen? en welk eene hervorming bleev 'er in zijn 18de jaer overig, als hy die, 5 jaren te vooren, reeds zoo uitgebreid gedaen had? —

Op de eerste andwoord ik: Hy was zeker door zijnen godlozen Vader zonder vreeze Gods opgevoed; en met zijnen bekeerden Grootvader Manasse heeft hy slechts 6 jaren geleevd: maer in zijn 16de levensjaer verheerlykte Gods Genade zich aen zijn jong gemoed. Daertoe waren middelen voorhanden:

hy kan eene Godvruchtige Moeder gehad hebben, 'er waren zeker nog weldenkende Priesters, 'er was de Prophetes Hulda; mogelyk heeft ook Zephanja, die onder zijne regeering bloeide Zeph. 1: 1. een jaer of 6 voor Jeremia begonnen te propheteeren. Door deze kan hy indrukken gekregen, en onderwijs in den zakelyken inhoud der Wet ontvangen hebben, schoon hy nooit woordelyk alle de geduchte vloeken der Wet gelezen had, en daerom, toen hy die voor 't eerst hoorde lezen, zoodanig ontsteld werd; (*) en te meer omdat, niet tegenstaende zijne voor 5 jaren aengestelde hervorming, het volk zoodanig aen de afgodery verslaevd was, dat al 't gene de Koning afgebroken had, kort daerna, meer heimelyk of openlyk, weer opgericht werd. — Dit laetste is 't andwoord op het tweede lid der vrage: want schoon 2 Chron. 34: 33. gezegd wordt, dat Israël alle Josias dagen niet afweek den Heere den God hunner vaderen na te volgen; moet dit zekerlyk alleen verstaen worden ten aenzien van den openbaren dienst: want anders zou dit vierkant strijden met een groot deel der Godspraken van Jeremia, vergelijk slechts Kap. 3: 6, en dan zou Gods bedreiging 2 Kon. 23: 26, 27. niet wel met Zijne Rechtvaerdige Goedheid overeen te brengen zijn.

Intusschen denk ik juist niet, dat de uitgebreide optelling van al de afgoderyen welke Josia uitgeroeid heeft 2 Kon. 23: 4-20, *alleen* behelzen zoude het gene hy in zijn 18de jaer gedaen heeft; ik denk liever dat dezelve eene algemeene opgave is van de grootheid der reformatie die hy, en toen en te vooren, heeft uitgewerkt, — Zou hy Salomons altaren op den Tempelberg (welke te verwonderen is dat Hiskia heeft staen laten) en vooral, wie yst niet? de huizen der schandjongers aen 't Huis des HEEREN, zou hy die niet allereerst vernield hebben? Is 't wel te denken, als hy, in zijn 13de jaer en vervolgens, nae 2 Chron. 34: 6, 7. ook reeds het land der X stammen heeft gezuiverd, dat hy den oorsprong van die grou-

(*) Terwijl dit blad reeds onderhanden is, komt my een gevoelen voor 't oog, met vry aennemelyke redenen gesterkt, dat dit gevonden Wetboek bepaeldelyk het Boek *Deuteronomium* zou geweest zijn. — Deze gedachte zou de hier vermelde zwarigheid nog merkelyk verminderen.

grouwelen, Jerobeams Altaer te Bethel, toen verschoond, en eerst in zijn 18de jaer uitgeroeid zou hebben? — En als men denkt dat dezelve in die eerste hervorming reeds wechgenomen is in zijn 14de jaer 3376, het eerste zijne omreize door Israël, dan wordt het bestuur der hooge Voorzienigheid des te aenbiddelyker; want dan heeft Josia dat gedaen, denkelyk eer hy kennis had van de voorzegging in welke hy, 353 jaren te vooren, tot dat werk met name bestempeld was. — Dit althans is zeker, dat de godloze Amon, in hem dien naem te geven, de vervulling dier Godsprake niet kan bedoeld hebben.

Maer nog éene bedenking zal ik opperen, omdat dezelve ook hier te pas komt — 2 Chron. 33: 15. lezen wy, dat *Manasse zelve*, na zijne bekeering, de vreemde goden, en de gelijkenisse (te weten het boschbeeld vs. 7. en 2 Kon. 21: 7.) uit het huis des Heeren wechgenomen hebbe, midsgaders alle de altaren die hy gebouwd had op den berg van 't huis des Heeren en te Jerusalem, en die buiten de Stad geworpen — maer 2 Kon. 23: 6. vinden wy, dat *Josias* het boschbeeld uit het huis des Heeren wechgedaen, en vs. 12. dat *hy* de altaren welke Manasse in de beide voorhoven van het huis des Heeren gemaekt had, afgebroken en tot stof verbrijzeld heeft.

De reeds genoemde VAN THUYNEN neemt deze zwarigheid te baet, om de 2 jaren van Amon, en niet minder dan 19 van Josia, onder Manasses 55 jaren te schuiven — Maer dit is, de Tijdrekening het onderste boven werpen. — Het Baalsbeeld maekt geen zwarigheid, daer staet niet by dat het door Josia uitgeroeide, door Manasse gemaekt was; de bedenkelykheid betreft vooral de altaren, en die is zeker van gewigt. De oplossingen welke men wil vinden in eenig verschil van uitdrukkingen, schijnen meer gezocht dan bondig. Indien al, 2 Chron. 33: 15. de altaren op den Tempel-*berg*, als buiten den ringmuur der Voorhoven, onderscheiden zijn geweest van die *in* de Voorhoven 2 Kon. 23: 12, dan kan ik niet denken dat Manasse de eerste zou wechgedaen, en de tweede, welke men nog meer God-tergende rekenen moet, gespaerd hebben. — Ik denk eenvouwig, dat Manasse den geheelen toestel zijner godloze afgodery, ten minsten te Jerusalem, na

zijne (zoo ik vertrouwe waerachtige) bekeering, zal hebben wechgedaen; maer dat alles door Amon weder zal opgericht zijn, en op genoegzaem denzelvden voet herfteld als Manasfe voor zijne bekeering het ingericht had, zoodat zeer wel van hem kan gezegd worden, dat hy de drekgoden en beelden diende, welke Manasfe gemaekt en gediend had, gelijk we dit vinden niet alleen 2 Kon. 21: 21. maer ook 2 Chron. 33: 22. niet tegenflaende daer zoo kort te vooren verhaeld was dat Manasfe zijne beelden en altaren buiten de Stad geworpen had. — Het is waer, als, volgens de voorige fchikking, Manasfes gevangenneming, aen welke zijn bekeering verbonden is, reeds viel in zijn 22fte regeerjaer, 11 jaren voor Amons geboorte, dan heeft Amon niets van al zijns Vaders grouwelen beleevd. — Maer men moet denken, dat Manasfe zijne hervorming niet ver buiten Jerufalem fchijnt uitgebreid te hebben; 't zy uit vrees voor ongenoegen van den Koning van Asfyrien, zijnen herfteller in 't Rijk, 't zy uit vrees voor 't volk, dat door zijne voorige grouwelen t' eenemael en onverbeterlyk bedorven was 2 Kon. 21: 9. 2 Chron. 33: 9, 10. — en dat dus niet alleen op vele plaetfen de afgodery in zwang bleev, maer dat ook nog van Manasfes medehelpers in 't kwaed zullen overgebleven zijn, oude zondaers, die al by zijn leven den jongen Amon zullen verpest hebben, en by zijnen dood nog zeer wel wisten hoe hy voorheen alles tot de afgodery ingericht had.

In dit alles dan geen noodzaek tot verandering van tijdorde zijnde, kan ik nu den tijd van Jofias dood onderzoeken.

Zoo veel is vooraf vry zeker, dat wy dien niet wel in den Winter kunnen ftellen; hy fneuvelde in een veldflag, en wel tegen de Egyptenaers, die uit hun warme land naer een veel kouder Noord-oostwaerds op weg waren. — Om nader te komen, dient men Jojakims begin te zoeken; van waer de 3 maenden van Joahaz terug geteld zijnde, ons tot Jofias dood brengen. — Dan, om Jojakims begin te vinden, en verder een zekeren grond te hebben in 't overige van dit tijdperk, moet nog vooraf het Jaergety bepaeld worden, waerin de regeering van den Babylonifchen Monarch Nebucadnezar begon

Hier-

Hiervan hebben wy zeer gelukkig een voldoende zekerheid. Volgens 2 Kon. 25: 8. en Jer. 52: 12. is de verbranding des eersten Tempels gefchied op den 7de en voleind op den 10de der V maend *Ab*, in Nebucadnezers 19de jaer. — Even te vooren was verhaeld dat de Stad Jerufalem ingenomen is, 1 maend te vooren, op den 9de der IV maend *Tamuz*. — Dat nu, in die verloopene maend, Nebucadnezers 19de jaer moet begonnen zijn, blijkt uit Jer. 52: 29. alwaer gemeld wordt dat hy in zijn 18de jaer heeft wechgevoerd 832 zielen *uit Jerufalem* — Dit kon hy niet doen dan na de inneming der Stad: en dat het voor de verbranding des Tempels gefchied is blijkt; omdat deze wechvoering, gelijk ook de voorige vs. 28, door hem zelven gefchied is, en niet door zijnen Veldheer Nebuzaradan, aen wien de laetfte vs. 30. in Nebucadnezars 23^{fte} jaer toegefchreven wordt; en omdat juist Nebucadnezer, na de inneming der Stad, wedergekeerd is naer zijn Rijk, 't welk daeruit te zien is, dat hy de verbranding des Tempels en de voordzetting van de onderbrenging der Joden, aen dien Nebuzaradan heeft overgelaten: zoodat de groote wechvoering van het ganfche overblijvfel des volks, (behalven de allerarmften over welke Gedalia gefteld werd) welke door Nebuzaradan na de Tempel-verwoesting gefchied is, 2 Kon. 25: 11. 2 Chron. 36: 20, Jerem. 39: 9 en 52: 15, geheel onderfcheiden is van die wechvoering der 832 zielen, door Nebucadnezer zelven, in zijnen terugtocht naer Babel even na de inneming der Stad, welke nog in zijn 18de jaer viel: Dus moet dat 18de jaer ten einde geloopen zijn voor de Tempel-verwoesting, welke reeds in zijn 19de kwam; en bygevolg dat 19de, ergo ook het eerste, begonnen zijn omtrend den aenvang der Joodfche maend *Ab*.

En als we nu vooraf vastftellen dat Nebucadnezars 19de jaer begon in 't jaer 3416. of J. T. 4126, dan moet zijn eerste begonnen zijn in 3398. — In dat jaer viel de 1 *Ab*. op den 14de *Juli* NS, dus reken ik Nebucadnezars jaren half *Juli* 3398. aen te vangen.

Dit eerste jaer van Nebucadnezar nu wordt t' zamen gevoegd met het *vierde* van Jojakim Jer. 25: 1, en volgens Jer.

36: 1, 9, 22, was Jojakims *vijfde* begonnen in de IX maend *Chisleu*, van welke in dat jaer de eerste dag was 9 *November*. — Nu lezen wy wel niet daer ter plaetse, dat in die IX maend, by dat begin van Jojakims 5de jaer, nog Nebucadnezars *eerste* liep; men zou eer uit Dan. 1: 1. besluiten, dat Nebucadnezars eerste jaer reeds in Jojakims *derde* aengevangen ware, en dus tot in 't 4de geloopen had, zoodat, by de voorzegging Jer. 36. reeds Nebucadnezars *tweede* zou begonnen zijn geweest. — Maer dit mag men niet doen. — Waerom niet? — Omdat, van 't begin van Nebucadnezas 2de jaer, tot het einde van zijn 18de en van Zedekias regeering, niet meer dan 17 jaren zijn, welke, gevoegd by de 4 eerste van Jojakim, 21 jaren uitmaken; daer, aen Jojakim Jechonia en Zedekia, ruim $22\frac{1}{4}$ jaren in den Bijbel worden toegeschreven, zoodat dan over 't jaer te kort zou komen. — Bygevolg moet men, volgens Dan. 1: 1. Nebucadnezar, in Jojakims 3de jaer, enkel als Leger-koning onder zijnen Vader aenmerken, en begrijpen dat hy zijnen krijgstocht wel in Jojakims 3de jaer begon, maer dat die tot in deszelvs 5de jaer duurde.

Het is dan hieruit zeker dat Jojakims 5de jaer begonnen is na half *Juli* en voor 9 *November* in 't jaer 3398, dus zijn eerste in 3394. Maer kan dit niet nog wat nader bepaeld worden?

Als men ten vroegsten, omtrend 1 *Augusti* rekent, dan valt Joahaz begin, 3 maenden terug geteld zijnde, 1 *Mai*: dit is wat vroeg voor Josias dood, als men bedenkt, dat Necho de Koning van Egypte, zijn leger, niet voor *April*, naer een veel kouder land zal gezonden hebben, en dat, tot den marsch van 't leger, de onderhandelingen met Josia, en de t' zamenbrenging van Josias magt, eenigen tijd noodig was.

Ten allerlaetsten, omtrend 1 *November*, kan men ook niet rekenen; want volgens Jer. 36: 1. kreeg Jeremia nog in Jojakims 4de jaer bevel, om alle zijne bedreigingen over 't volk te laten opschrijven; waeronder vooral ook Kap. 25, 26. behoorden, welke reeds uitgesproken waren na 't begin van Nebucadnezars eerste jaer, en dus na half *Juli*; en daer is geen noodzaek om uit Jer. 36. te besluiten, dat Jojakims 5de jaer, slechts 8 of 10 dagen voor de IX maend zou begonnen

zijn,

zijn; de tijd tusschen 't bevel tot schrijven in zijn 4de jaer, vs. 1, en de voorlezing van 't geschrevene in zijn 5de jaer, vs. 9, kan zeer wel 1 maend of iets daerover geweest zijn, en kan zelvs niet voegzaem korter gesteld worden.

Ik zal dan omtrend in 't midden gaen, en stellen Jojakims begin den 1 *October*, wanneer, 3 maenden terug geteld, Josias dood valt op 't einde van *Juni* 3394: geen geschikter tijd kan aen de gebeurtenis zelve gegeven worden, en Josias regeering moet dan gesteld worden op 31 jaren 2½ maend.

Dit komt zeer wel uit met Jer. 25: 1-3, alwaer de Propheet, in Jojakims 4de en Nebucadnezars 1ste jaer, en dus tusschen 16 *Juli* en 1 *October* 3398, zeide, dat dit het 23ste jaer was na het 13de van Josia: dit 13de liep van 16 *April* 3375 tot 3376, als hy dan begonnen is te propheteeren in 't laetst van 3375, liep het 23ste jaer zijner propheteering ten einde in 't laetst van 3398 — En als men van die zelve tijdstip, 't einde van 3375, de 40 jaren Ezech. 4: 6. begint te tellen, loopen die, slechts ½ jaer ruimer genomen, juist tot de laetste inneming van Jerusalem door Nebucadnezar. — Hieruit blijkt op nieuw, dat de voorige Koningen zoo ruim moeten gerekend worden als ik gedaen heb; dewijl, als Josia vroeger begonnen ware te regeeren, dit alles niet zoo wel konde uitkomen.

Dus Jojakims begin gevonden hebbende, komt het nu aen op 't vinden van een vasten grond om zijn einde te bepalen. Dit moet geschieden door het tijdstip van Jechonias gevangenneming, waer aen Zedekias begin verbonden is; en als dat gevonden is, dan is alles vastgezet. — Daertoe kome ik op deze wijze:

Aen Jojakim Jechonia en Zedekia worden in den Bijbel toegeschreven, 22 jaren, 3 maenden 10 dagen.

Zedekias einde, dit weten we zeker, is gevallen op den 9de *Tamuz*, zijnde 3 *Juli* 3416, even voor 't einde van Nebucadnezars 18de jaer — Daer nu, van 1 *October* 3394. tot dien dag, niet meer zijn dan 21 jaren 9 maenden 3 dagen, moet aen deze Koningen, of een van hun, ½ jaer te kort komen.

Jechonias wechvoering naer Babel weten we even zeker,

uit vergelijking van 2 Kon. 24: 12. met 2 Chron. 36: 10, dat geschied is in Nebucadnezars 8ste jaer, met de *wederkomst des jaers*. dat is in de Lente; daer nu dat 8ste jaer liep van half *Juli* 3405 tot 3406, kan dit geene andere Lente zijn dan van 3406. — Ezechiel zet deze wechvoering tot een tijdwortel, welken hy gebruikt door 't geheele Boek zijner Godspraken; en als men daerin de opvolging der dagteekeningen nagaet, die, op 2 of 3 plaetsen na, van welker afwijking by elk eenige reden kan gegeven worden, in de tijdorde voordgaen, dan ontdekt men vry klaer, dat die jaertelling aenvangt met het gewoone Kerklyke jaerbegin 1 *Nisan*, zijnde in dat jaer 3406, den 20ste *Maert*, doch ik rekene het eene jaer door 't andere te beginnen 1 *April*. — Dit wordt ten sterksten bevestigd door Kap. 40: 1, alwaer, by 't 25ste jaer dezer wechvoering, gevoegd wordt, het 14de jaer nadat de Stad geslagen is, loopende van 9 *Tamuz* 3429 tot 3430, zoo dat, het 25ste der wechvoering, 1 *Nisan* 3430 beginnende, die beide jaren, juist van 1 *Nisan*, tot 9 *Tamuz* hebben in elkaer geloopen, toen de Godsman op den 10de *Nisan* dat groote gezicht ontving. Begon die Jaertelling eerst met het Paeschfeest, dan zou die 10de *Nisan* 3430, nog vallen voor 't einde van 't 24ste jaer der wechvoering. — Dat dezelve in tegendeel *niet voor* 1 *Nisan* aenvangen kan, zal ik nog naderhand bewijzen, uit het 27ste jaer dezer wechvoering Ezech. 29: 17, als zijnde het 13de van Nebucadnezars 23ste afgerekend. — Bygevolg kan met geen mogelykheid dat begin in de IV Joodsche maend gesteld worden: de vergelijking met Nebucadnezars 8ste jaer bewijst wel dat het *voor de* V, maer niet dat het *in de* IV maend moet vallen.

Maer met deze wechvoering van Jechonia kan Zedekias regeering niet eerst beginnen; want (1). Dan ziet men dat die niet langer dan 10¼, en Jojakim daer tegen 11¼ jaren zou geregeerd hebben. (2). De heilige geschiedenis leert duidelyk een tijdverloop tusschen Jechonias gevangenneming en overvoering. — By de eerste was, volgens 2 Kon 24, Nebucadnezar in persoon voor Jerusalem, en toen maekte hy zelve Zedekia Koning, met verandering van zijnen naem: maer

maer volgens 2 Chron. 36, *zond* Nebucadnezar een gezantschap, en *liet* Jechonia naer Babel halen: daer was dan toen de Monarch, en niet meer te Jerusalem. (3). Dit laetste was in 't Voorjaer: maer in dat saisoen kan onmogelyk Jechonias gevangenneming vallen; niet in 3406, dat is te laet, gelijk gezien is; en even zeker is 't Voorjaer 3405 te vroeg, want dan zou, omgekeerd, Jojakim slechts $10\frac{1}{4}$ en Zedekia $11\frac{1}{4}$ jaren krijgen, en Jechonia voor zijne overvoering een geheel jaer in zijn eigen land gevangen gezeten hebben. — Voor dit laetste zou men wel Kap. 1: 45, van het Apocryphe 3de boek Ezra kunnen bybrengen: maer als de onmogelykheid daervan betoogd is, gelijk die eerlang blijken zal, moet het twijfelachtig gezach van dat boek wijken; of men kan de uitdrukking, *na een jaer*, verstaen enkel te beteekenen, dat het *tot in* 't volgende jaer aenliep.

De groote VITRINGA komt $\frac{1}{4}$ jaer nader, gevende aen Jojakim $10\frac{1}{2}$ en Zedekia volle 11 jaren, waerdoor Jojakims einde op 1 *April* 3405, Jechonias gevangenneming 11 *Juli*, en de tijd van daer tot zijne wechvoering omtrend 9 maenden uitkomt.

Maer Zedekias 11 jaren kunnen onmogelyk vol geweest zijn; dit bewijs ik niet alleen daeruit, dat 2 Kon. 25: 2. Jer. 39: 2. en 52: 5, eenparig gezegd wordt dat Jerusalem in belegering kwam *tot in* Zedekias 11de jaer, maer vooral uit de t' zamenparing van Zedekias 10de en Nebucadnezars 18de jaer, Jerem. 32: 1. — In die plaets ligt een dubbel bewijs, want daeruit blijkt:

a. Dat Zedekias regeering begonnen is *na* den aenvang van Nebucadnezars 8ste jaer, want zoo kort of lang het daer *voor* geweest ware, moest zijn eerste jaer geeindigd zijn voor 't slot van dat 8ste, en bygevolg zijn 10de voor 't slot van 't 17de, zoodat het dan geen dag in 't 18de kon geloopen hebben.

b. Zoo kort of lang zijn 10de jaer in Nebucadnezars 18de liep, moest ook zijn 11de, indien het vol geweest ware, in 't 19de geloopen hebben; maer dat 19de is eerst begonnen een paer weken na 't einde van Zedekias bewind. — Nu kunnen nooit 11 volle jaren beginnen *na* 't begin van 't 8ste, en eindigen *voor* 't einde van 't 18de jaer.

Deze ſchikking dan ook niet kunnende doorgaen, kwam ik zeer gereedelyk op de gedachte, om het te kort komende ½ jaer te verdeelen, door aen Jojakim en Zedekia elk 10¾ jaren toe te ſchrijven; zoo dat Jechonia 1 *Juli*, en Zedekia 11 *October* omtrend ½ jaer voor Jechonias wechvoering, zou begonnen zijn.

Door deze onderſtelling worden al de gemelde zwarigheden ten volle ontweken; maer ik ontdekte een andere, en wel zoo onoplosſelyk, dat ze ook deze ſchikking, te gelijk met de beide voorgaende, t'eenemael omverwerpt. Ze is deze:

Als het eerſte jaer van Zedekia begint in *Juli* of *October* 3405, begint het 9de in *Juli* of *October* 3413.

Als het eerſte jaer van Jechonias wechvoering begint met *April* 3406, dan begint het 9de met *April* 3414. Nu wordt 2 Kon. 25: 1. Jer. 39: 1. en 52: 4 gezegd, dat Jeruſalem belegerd werd op den 10 der X maend in 't 9de jaer *van Zedekia*: dit zou vallen in *December* 3413, en de belegering dan geduurd hebben tot *Juli* 3416, ruim 2½ jaren. — Maer Ezech. 24: 1, 2, geſchiedde 's HEEREN woord tot den Propheet: *De Koning van Babel legert zich voor Jeruſalem, even op dezen zelven dag*, op den 10 der X maend in 't 9de jaer *van Jechonias wechvoering*, en dan is de belegering begonnen in *December* 3414, en duurde ſlechts 1½ jaren.

Dat Ezechiël zijn 9de jaer, van Jechonias wechvoering rekent, is volſtrekt zeker: die wechvoering is by hem een tijdwortel, buiten welken hy geen anderen gebruikt, en welken hy, na éêns genoemd te hebben Kap. 1: 2, niet weder herhaelt dan Kap. 33: 21 het 12de jaer, 't welk Zedekia niet bereikt heeft, en Kap. 40: 1 het 25de jaer.

Zie daer dan een verſchil tusſchen Ezech. 24: 1, 2. en die andere Bybelplaetſen, welk onmogelyk te vereffenen is, ten zy men zulk eene ſchikking make, dat door dezelve, Zedekias 9de jaer en het 9de na Jechonias wechvoering, dewijl ze niet geheel gelijk kunnen loopen, echter op den 10 der X maend *Tebeth* t'zamenloopen.

Deze t'zamenloop op den 10 *Tebeth* moeten we dan niet zoeken in 3413, want toen was het 9de jaer van Jechonias wech-

wechvoering nog niet begonnen, maer in 3414, in welk jaer die dag viel op den 21 *December* N. S. behalven dat de duuring der belegering, als die ons bepaeld wordt, van de X maend in 't 9de tot de IV maend in 't 11de jaer, ons ten eersten een denkbeeld geevt van 1½ en niet van 2½ jaren: en dat wy op deze wijze weder een nieuw tijdmerk vinden, in een Sabbath-jaer, 't welk we uit Jer. 34: 8-22 besluiten mogen de belegering te zijn voorafgegaen; in het begin van 't welke men schikkingen maekte om de Godlyke wet van vrylatinge Exod. 21. Lev. 25. Deut. 15. te volbrengen; maer welke schikkingen men kort daerna weer introk, waerover God de aennadering van het eindelyk verderv liet aenkondigen. — Dit Sabbath-jaer, gerekend volgens 't *eerste* der bladz. LIX opgegevene gevoelens, heeft juist geloopen van *Tisri* 3413 tot 3414, en is dus slechts 3 maenden voor de belegering geëindigd.

Hier uit volgt dan, dat op den 21 *December* 3414 Zedekias 9de jaer nog moet geloopen hebben, en dus zijne regeering *na* dien dag moet begonnen zijn: doch daer de 11 jaren, welke aen hem toegeschreven worden, reeds geëindigd zijn den 3 *Juli* 3416, volgt aen den anderen kant, indien hy, volgens mijnen derden Regel, meer dan 10½ jaren moet hebben, dat zijn 10de moet begonnen zijn *voor* 3 *Januari* 3415. — Tusschen deze twee nauwe palen in 't midden gaende, stel ik het begin zijner regeering op den 26 *December*.

Uit dit betoogde vloeit nu, van Josias dood af, deze eenige aen alles voldoende schikking.

16. JOAHAZ, heeft geregeerd 3 maenden, van 1 *Juli* tot 1 *October* 3394.

17. JOJAKIM, 10 jaren 11½ maend, van 1 *October* 3394 tot 16 *September* 3405.

18. JECHONIA, 3⅓ maend, van 16 *September* tot 26 *December* 3405.

19, ZEDEKIA, 10 jaren 6¼ maend, van 26 *December* 3405 tot 3 *Juli* 3416, en van zijn einde af is nog 1 maend verloopen tot de Tempel verwoesting, welke begonnen is op den 7, en voleindigd op den 10 *Ab*, zijnde 30 *Juli* en 2 *Augusti* 3416; en kort daerop volgde het ombrengen van Gedalia op

den 3 *Tisri*, zijnde de Joodsche vastdag daerover, welke toen kwam op den 23 *September*.

Zie daer eene tijdkaveling, welke geheel op hare eigene vaste gronden staet, en welke aen alle Bijbeltexten beandwoordt, welke Nebucadnezars jaren met die van deze Koningen vergelijken; welke vergelijking op deze wijze uitkomt:

Nebucadnezars 1ste j.	$2\frac{1}{2}$	m. in Jojakims	4de.	Jer. 25: 1.
	$9\frac{1}{2}$	-- ————	5	— 36: 9. 22.
7de -	$2\frac{1}{2}$	-- ————	10	
	$9\frac{1}{2}$	-- ————	11	— 52: 28.
8ste -	2	-- ————	11	
	$3\frac{1}{3}$	-- van Jechonia	. .	Kon. 24: 12.
	$6\frac{2}{3}$	-- in Zedekias	1	
9de -	$5\frac{1}{3}$	-- ————	1	
	$6\frac{2}{3}$	-- ————	2	
17de -	$5\frac{1}{3}$	-- ————	9	
	$6\frac{2}{3}$	-- ————	10	
18de -	$5\frac{1}{3}$	-- ————	10	Jer. 32: 1.
	$6\frac{1}{4}$	-- ————	11	— 52: 29.
	12	dagen na Zedekias einde		

Men ziet dus dat het niet noodig is aen Jojakim een tweeërlei begin toe te schrijven, het eerste op den 1 *Nisan*, waer omtrend men uitkomen moet als men, van Manasse af, alles met ronde jaren rekent, en van waer men ook aen Jojakim en Zedekia, beide 11 ronde jaren geven kan; maer dit niet bestaenbaer zijnde met Jer. 36, alwaer duidelyk blijkt dat Jojakim een begin heeft, tusschen *Augusti* en *November* vallende, gelijk ik bewezen heb, stelt men dit als een *tweede* begin, na zijne plechtige inhuldiging. — En niet alleen is dit onnoodig, maer ik heb 'er de volgende, in mijn oog volwigtige, bedenkingen tegen:

a. De onderstelling zelve is my zeer onaennemelyk, dat de huldiging van Jojakim zou uitgesteld zijn tot ruim ½ jaer na zijne aenstelling door Necho — Die Egyptische Koning stelde nu Judaes Rijk de wet; hy had Joahaz afgezet en den wettigen Troonvolger Jojakim in zijn plaets gesteld: is 't niet

vry

vry zeker dat hy, om Jojakim den Troon te verzekeren, de hulde aenstonds zal hebben doen geschieden? is eenige reden uit te denken voor zulk een. lang uitstel? Waren 'er misnoegden, die Joahaz toegedaen bleven, en zich tegen Jojakim verzetteden; zou Necho daer tegen geen raed geweten hebben? en wat kon 't hun ook helpen, daer Joahaz gevangen was?

b. Deze schikking is voor 't overige, alleen daer in, van die des grooten VITRINGA onderscheiden, dat die aen Jojakim het $\frac{1}{2}$ jaer geheel ontneemt, 't welk deze hem als een vooraf begin aenrekent: dus blijven daertegen ook de zelvde zwarigheden, byzonder de laetste, dat Zedekias 9de jaer niet, *in December*, met het 9de van Jechonias wechvoering zou kunnen t'zamenloopen.

c. Dewijl dan Josias regeering $\frac{1}{2}$ jaer vroeger beginnen en eindigen moet, maekt dit twee nieuwe zwarigheden.

1. Dat men dus het Paaschfeest niet wel boven 3 a 4 maenden in zijn 18de jaer kan stellen; daer ik bewezen heb, dat het digt naer 't einde van 't zelve moet gevallen zijn.

2. Dat wy dan, in *December*, de Egyptenaers in optocht zouden vinden naer Babylonie: want diep in die Wintermaend zou dan Josia moeten gesneuveld zijn. — Dit is zeer onwaerschijnlyk. — Nebucadnezar belegerde Jerusalem ook wel in *December*: maer die had toen al de landen rondom Judea in bezit, en indien ook volk uit Babylonie derwaerds getrokken is, was dit een tocht van 't Noorden naer 't Zuiden; daer de Egyptenaers uit hunne warme luchtstreek naer eene veel koudere Noordelyke en bergachtige trokken.

Alle deze bedenkingen ontga ik, door mijn gevoelen, dat dit $\frac{1}{2}$ jaer, niet aen Jojakim, maer aen Zedekia, moet te kort komen: echter zoo, dat ik hem, volgens mijne algemeene regelen, nog iets *over* de 6 maenden kan toeschrijven, en dat in zijne regeering 11 Paeschfeesten vallen. — En behalven dat, reeds uit andere bewijzen, zeker is, dat zijne 11 jaren niet vol kunnen geweest zijn, is deze verkorting nog by hem des te aennemelyker; deels om dat hy de laetste Koning in dat Rijk was; deels om dat men, in Babylonie, Jechonias korte regeering als onwettig moest aenmerken, wel-

ke, by Zedekia gevoegd, zijne 11 jaren, op een paer maenden na, vol maekt (*).

Hier tegen kan dan geen zwarigheid zijn, dat Jer. 1: 2 gezegd wordt, dat Jeremia geprophеteerd heeft, tot dat *voleind werd* het 11 jaer van Zedekia: want, behalven dat Jeremia nog vry langer Gods mond geweest is, tot de Joden die in Egypte gevlugt waren, Kap. 40-44, is het uit ontelbare voorbeelden overbekend, dat die spreekwijze in 't Hebr. niets meer zegt dan, dat die tijd of dat jaer *daer was*, en dat we ons van die zelvde aenmerking, in veel gevallen, zoo in de Tijdrekening als anderszins, bedienen moeten.

Maer hoe zeer alles nu uitkomt, heb ik echter nog twee bedenkingen te beandwoorden.

De eerste is deze: Als Jechonias gevangenneming en Zedekias aenstelling, in 't laetst van *December* geschiedde, dan moet Nebucadnezar in hooge persoon, in 't ruwst van den winter, uit Babel in zijn leger voor Jerusalem gekomen zijn 2 Kon. 24: 11, want het schijnt dat, even na zijne aenkomst in 't leger, Jechonia zich gevangen heeft gegeven.

Maer deze zwarigheid is niet wigtig genoeg om een wel bewezen stelsel om te stooten. — Nebucadnezar was een dapper Krijgsheld, die aen de ongemakken van lucht en veld ge-

(*) Vind echter iemand nog zwarigheid in dit halve jaer verkorting, om dat, nae de *Joodsche* rekening, de 6 maenden, eenige dagen na 10 *Tebeth* beginnende, op den 9 *Tamuz* nog niet geheel vol zijn, dewijl in dat jaer 3416 geen *tweede Adar* kan vallen; dan is 'er nog deze weg op: dat men, gelijk ik straks zeide, aen Jojakim en Zedekia elk 10¾ jaren geve; zoo dat Jechonias gevangenis, voor zijne wechvoering, ½ jaer geduurd hebbe, en dat Nebucadnezar, door 't gezantschap dat hy tot Jechonias overbrenging afvaerdigde, een nieuwe bevestiging voor Zedekia mede zond, van welke zijne regeering ten tweedemael begon, ½ jaer na zijne eerste aenstelling by Jechonias gevangenneming. Dan zijn Zedekias jaren, na dat *tweede* begin, dezelvde met de jaren van Jechonias wechvoering: dan zou zijn 9de en 11de jaar by Jerusalems belegering van dat *tweede* begin gerekend worden; en dus zou daerdoor de laetste en grootste zwarigheid ook opgelost zijn: — Evenwel, hoe zeer zulk een dubbel begin van Zedekia oneindig voegzamer te stellen is dan van Jojakim, ik verkieze mijne schikking te behouden, welke, zonder eenige willekeurige onderstelling, zich op hare eigene grondslagen staende houdt.

gewoon was; daerby was zijn reize naer een Zuidelyker land: ook moeten wy ons de herfst- en winterfaifoenen in die landftreken, immers gewoonlyk, niet zoo koud en guur voorftellen als in de onze.

Wat meer is, deze fchikking geevt my nog een uitftekend voordeel. Op grond van dezelve, kan Jechonia, niet langer dan 3 maenden, voor zijne vervoering naer Babel, gevangen gezeten hebben, van 't laetst van *December* 3405. tot het laetst van *Maart* 3406. — Alle rekeningen welke Zedekias regeering langer maken dan ik nu doe, dus ook de zoo even in de Noot voorgeftelde, welke buiten deze de allerbeste zijn zoude; moeten dezen tusfchentijd juist even veel verlengen; en by niemand heb ik, tot hier toe, eenige reden geopperd gevonden, waerom de Koning en zijne familie, niet te gelijk met de Rijksgrooten, helden, timmerlieden en fmeden naer Babel gevoerd, maer in 't Joodfche land gebleven is tot de lente des volgenden jaers: dit klemt te meer, omdat zijn lang verblijv in zijn eigen land, (fchoon men niet behoevt te denken dat het te Jerufalem zal geweest zijn) vry gevaerlyk fcheen, daer wy uit Jerem. 22: 24-30. kunnen zien dat hy by 't volk zeer bemind was. — Was nu dat verblijv in Judea zoo veel korter, dan wordt niet alleen die zwarigheid kleiner, maer ik kan eene allerwaerfchijnlykfte reden geven waerom hy niet met den grooten hoop is wechgevoerd — Daer hy, met de Koninginne Moeder, zijne Gemalinnen, en welligt ook zijne twee kleine kinderen (vergelijk 1 Chron. 3: 16, 17, en mijne brievwisfeling met Vader SCHUTTE over dat ftuk) vrywillig uit de Stad in Nebucadnezars leger zich vervoegde, en op genade aen hem overgav, volgens 2 Kon 24: 12, zal Babels Monarch, 't zy uit eigen beweging als een grootmoedig overwinner, 't zy op hun verzoek, de Koninglyke familie verfchoond hebben van, in den guuren winter, ter vergrooting zijner zege-ftaetfie, met hem naer Babel te trekken; maer dezelve, op eene nabygelegen plaets, t'zamen in veilige bewaring hebben gefteld, om in 't naderende Voorjaer, in gunstiger faifoen te worden overgevoerd, gelijk gefchied is door een gezantfchap volgens 2 Chron. 36: 10.

De tweede bedenking kon men ontleenen uit Jerem. 52: 28, alwaer aen Nebucadnezar eene wechvoering wordt toegeschreven van 3023 Joden in zijn *zevende jaer.* — Zou men hieruit niet mogen besluiten, dat Jechonias gevangenneming, of ten minsten zijn begin by Jojakims einde, nog in dat 7de jaer moet gevallen zijn? te meer als men vergelijkt 2 Kon. 24: 10, alwaer, eerst by Jechonias komst tot den Troon, gezegd wordt dat *te dier tijd* Nebucadnezar zijn leger voor Jerusalem zond, en kort daerna in persoon kwam, Jechonia gevangen nam, en de Vorsten, helden, timmerlieden en smeden met zich naer Babel voerde, Jerem. 24: 1. 27: 20. en 29: 2. — Daerop moet ik andwoorden:

Het is allerblijkbaerst dat de wechvoering Jerem. 52: 28. eene andere is dan die by de gevangenneming van Jechonia; ze verschillen zoo wel in aental der gevangenen als in tijd. De laetste wordt, 2 Kon. 24: 13-16, begroot ten allerminsten op 10000, indien niet op 18000 mannen, en wordt, vs. 12, uitdrukkelyk gesteld in Nebucadnezars 8ste jaer. — Dit 8ste jaer ziet niet op de voering van Jechonia naer Babel in de volgende Lente; want, schoon die in 't zelvde 8ste jaer vallen moet, daer van wordt te dezer plaetse niets gemeld, dit leeren we eerst uit 2 Chron. 36: 10 — maer de gevangenneming van Jechonia zelve, by zijnen uitgang uit de Stad, aen welke die groote wechvoering, en tevens de aenstelling van Zedekia, onmiddelyk verbonden is, *die* is 't, welke hier duidelyk bepaeld wordt tot Nebucadnezars 8ste jaer; en dat die op geenerlei wijze tot zijn 7de kan gebragt worden, heb ik hier voor bewezen, vooral uit Jerem. 32: 1.

Maer welk een wechvoering gebeurde dan in 't jaer te vooren? Ik geloov dat Jer. 52: 28-30, drie wechvoeringen gemeld worden, in Nebucadnezars 7de 18de, en 23ste jaer, welke alle drie geheel onderscheiden zijn van de drie andere, in zijn 1ste 8ste, en 19de jaer, welke we in de Boeken der Koningen en Chronyken vinden: te meer omdat het getal der gevangenen in de drie wechvoeringen Jer. 52, t' zamen niet meer is dan 4600, zoodat deze plaets ons onmogelyk in 't denkbeeld kan brengen, dat dit eene volledige opgave zijn

zoude

zoude van alle Joden die naer Babel gevoerd zijn — Ook niet van alle *uit Jerusalem* gevoerde; want dat wordt alleen by de tweede gezegd, ter onderscheiding van de eerste en derde: by de derde was Jerusalem reeds verwoest; en dewijl by de eerste alleen gezegd wordt 3023 *Joden*, besluit ik daer uit te recht, dat die, niet uit Jerusalem, maer uit andere plaetsen van Jojakims gebied, geweest zijn.

Deze wechvoering kan men dus niet beter plaetsen dan in Jojakims laetste jaer, in den Voorzomer 3405, kort voor 't einde van Nebucadnezars 7de jaer, toen hy den veldtocht geopend had. Immers dat zijn leger niet, gelijk uit 2 Kon. 24. oppervlakkig toeschijnt, in Judea en te Jerusalem eerst gekomen zy, toen Jechonia reeds Koning was in plaets van Jojakim, die dan nog in vrede zou gestorven zijn; zulks blijkt uit de bedreigingen, aen Jojakim gedaen, Jerem. 22: 19 en 36: 30, dat hy eene ezels-begravenisse zou hebben, en zijn dood lichaem, ver buiten Jerusalems poorten zou gesleept, en wechgeworpen worden in hitte en vorst — bedreigingen welke ontwijfelbaer bewaerheid zijn; doch tot welker vervulling zich geen de minste waerschijnlykheid opdoet, als men hem nog te Jerusalem in vrede gestorven acht.

Ik denk dan; dat Nebucadnezar Dan. 1: 1. in Jojakims derde jaer, in den Zomer 3397, nog Legerhoofd zijnde, eenen veldtocht met zijns Vaders Krijgsbenden ondernomen heeft, welke duurde tot in Jojakims 5de jaer — Dat hy, na in den Zomer 3398. in Jojakims 4de jaer, de Egyptenaers by Carchemis te hebben verslagen Jer. 46: 2, in den herfst van dat jaer, Jojakims 5de begonnen zijnde, hem aenviel, met verhaesten marsch recht toe op Jerusalem aentrok, en die Stad, denkelyk door Jojakims hardnekkige zorgeloosheid in geen sterken staet van tegenweer zijnde, onvoorziens overrompelde, den Tempel van verscheiden heilige vaten beroovde, Dan. 1: 2. 2 Chron. 36: 7, en ook een deel gevangenen kreeg, zelvs van 't Koninglyk geslacht, waer onder Daniel en zijne drie medegezellen, Dan. 1: 3-6. ja dat hy toen Koning Jojakim in handen kreeg, en hem ketende om hem mede naer Babel te voeren 2 Chron. 36: 6. (want de

vergelijking van vs. 7. met Dan. 1: 2, wederhoudt my, deze binding tot het einde van Jojakims regeering te brengen). Maer toen heeft zich Jojakim, met verzaking zijner voorige verbindtenisfen aen Necho, onderworpen aen Nebucadnezar; die hem daerop in vryheid herftelde en den Koninglyken titel liet behouden, doch met veel fterker afhangelykheid van de Babyloniers, dan te vooren van de Egyptenaers. — Waerop Nebucadnezar, met den behaelden buit en de gevangenen, naer Babel trok. Dit was de eerste wechvoering.

Jojakim bleev 3 jaren getrouw en cynsbaer aen Nebucadnezar, maer toen viel hy af 2 Kon. 24: 1, dus in zijn 8ste jaer 3402 — Nebucadnezar zond daerop de Landvoogden zijner rondom gelegene Wingewesten in Jojakims land, welke dat uitplunderden, vs. 2; tot dat, in Jojakims 11de jaer 3405. in 't Voorjaer, Nebucadnezar zelve in 't land viel, verfcheiden plaetfen innam, alwaer hy 3023 gevangenen maekte, welke hy, nadat zijn heir Jerufalem andermael ingefloten had, nog voor 't einde van zijn 7de jaer, naer Babel, werwaerds hem de rijkszorgen weder zullen geroepen hebben, medenam. Deze wechvoering, welke de tweede was, is 't die we vinden Jer. 52: 28. — Zijn leger intusfchen Jerufalem ingefloten houdende, deed Jojakim in *September* een uitval, maer werd gevangen, denkelyk ook gewond, en zoo naer Babel opgezonden; doch onderwegs geftorven zijnde, zijn lijk onwaerdig wechgefmeten.

Zoodra deze gevangenneming in de Stad vernomen was, werd daer Jechonia Koning gemaekt: maer daervan, door de Legerhoofden, aen Nebucadnezar bericht gezonden zijnde, reisde hy zelve, fchoon nu de Winter aenkwam, weder naer zijn leger, en maekte het Jechonia haest zoo bang, dat die zich op genade overgav; waerop hy zelve Zedekia aenftelde, hem onder den eed van getrouwheid nam, en de bloem des volks mede naer Babel voerde, doch latende den Koning en deszelvs familie in bewaring tot in 't Voorjaer: dit was de derde wechvoering. — Naderhand volgde de vierde, van 832 menfchen, by Jerufalems laetfte inneming Jerem. 52: 29, — de vijfde en grootfte, van het gros des volks na de tempelverbranding, door Nebuzaradan; — en eindelyk nog eene laetfte

van

van Israëls kleine overſchot, in Nebucadnezars 23ſte jaer Jerem. 52: 30. — Dit alles zal klarer blijken uit de Tijdtafel.

Nu komt de vraeg, van welke dezer wechvoeringen de 70 jaren der Babyloniſche gevangenis moeten begonnen worden?

Het ſpreekt van zelven dat de 3 laetſte te laet komen; genoegzaem alle Tijdrekenaers bepalen zich, of tot de eerste, of tot de derde, welke met die van Jechonia, ſchoon hy in perſoon eenige maenden later werd overgevoerd, telkens wordt verbonden Jer. 24: 1. 27: 20. 29: 2, — SCHMIDT gaet tusſchen beiden, en ſtelt het begin in Jojakims 8ſte jaer, toen hy van Nebucadnezar afgevallen zijnde, door hem aengetast werd.

Hy moet dan het begin van Jojakims regeering 3 jaren, en zy die met Jechonias wechvoering beginnen, ten minsten 7 jaren vervroegen: daertoe moet alles te vooren verſchikt worden; en om in Cyrus eerste jaer, dat een bekende tijdſtip is, gelijk te komen, moet men Nebucadnezar eenigen ruimen tijd, ſommige rekenen tot 11 jaren toe, met zijnen Vader Nabopolasſer, en weder, om Jechonias verheffing zoo in zijn 37ſte als in Evilmerodachs 1ſte jaer te vinden, dien Evilmerodach ook, van daer af, evenveel met zijnen Vader Nebucadnezar, t' zamen doen regeeren; (maer, als hy toen ſlechts Troon-*genoot* ware geworden, zou hy dan, zoo ten eersten, op eigen gezach, Jechonia hebben durven vry ſtellen?) en zoo veel men dan by Cyrus te ver zou komen, moet Belſazar misſen — Dan, op die wijze met de oudſte Schrijvers te leven, en dat in het eenige tijdvak, waerin de Gewijde geſchiedenis zich aen de ongewijde ſchakelt, is zekerlyk af te keuren; daer men alles nauwkeurig overeenbrengen, en hunne hier vry eenparige tijdſchikking voor den voet volgen kan, als men de eerste wechvoering rekent het begin der 70 jaren te zijn.

Ik erken, de tijd van Jechonias wechvoering ſchijnt eenigzins de geſchiktſte te zijn voor dat begin: toen werd de Koning en de bloem des volks wechgevoerd; van daer begint Ezechiel zijne telling; van daer wordt ook Jechonias verheffing gerekend; eindelyk, we vinden in den ganſchen Bijbel geen ander beginſtek der gevangenis genoemd. Ook volgt uit Jerem. 25. niet volſtrekt; omdat in Jojakims 4de jaer die

dienstbaerheid en gevangenis bedreigd werd, dat die even daerna reeds zou moeten begonnen zijn. — Evenwel, als wy zoo kort daerna het begin der vervulling vinden, dan leert ons die de meening der voorzegging. — Ik zei *dienstbaerheid en gevangenis*: want al de Bijbelplaetsen inziende, waerin de tijdbepaling der 70 jaren voorkomt, zeggen ze nergens dat het volk, nae 't grootste deel gerekend, geheele 70 jaren zou *gevangen* zijn; maer ze bedreigen eene dienstbaerheid, welke in eene geheele gevangenvoering zou uitloopen, en in alles 70 jaren duuren; dit is duidelyk uit Jerem. 25: 12, — Kap. 29: 10. ziet de Propheet op die voorzegging reeds voor 7 jaren gedaen te rug, maer zegt niet dat die wechgevoerden met Jechonia eerst na 70 jaren verlossing te wachten hadden.

Indedaed Jojakim heeft zich, in 't begin van zijn vijfde jaer, aen 't Babylonisch juk moeten onderwerpen; en is ook van dien tijd af daeronder gebleven: hy kon het zoo min afschudden als daerna Zedekia; zijn opstand tegen Nebucadnezar wordt, in Gods woord, zoo wel als *rebellie* gebrandmerkt 2 Kon. 24: 1, als die van Zedekia vs. 20. — Toen zijn ook de eerste gevangenen wechgevoerd, waeronder Daniel: ja toen reeds beroovde Nebucadnezar den Tempel; en dus kan met recht, van toen af, het begin gesteld worden der *verwoestingen van Jerusalem* Dan. 9: 2. — Zoodat, by Jechonias wechvoering, de rampen slechts *verzwaerd* zijn, en daerom was 't dat die een nieuw begin van telling wierd. — Dit bevestigt veel eer dat de *geheele* dienstbaerheid *niet* gerekend werd van die wechvoering te beginnen. — En tans moet dit stuk boven alle tegenspraek zijn, sedert onze groote SCHUTTE, in die verzwaring en nieuwe jaertelling, waerdoor de 70 jaren gedeeld worden in 7 betere, 62 slechtere, en 1 van voorbereidsels tot de vrylating door Cyrus, zoo allergelukkigst de reden ontdekt heeft der schifting van Daniels 70 jaerweken, ook in 7 goede, 62 slechtere, en 1 waerin Messias de vryheid zijns Volks zou te wege brengen.

Dit begin der 70 jaren is nader uit Jerem. 36. te zien, dat niet kan gezocht worden in Jojakims 4de jaer; daertoe behooren wel de bedreigingen Kap. 25. en elders, maer de uitvoering

ving kan niet eer dan in deszelvs 5de vallen; en wel na 9 *November*, zijnde 1 *Chisleu* 3398. — Daer ontmoeten wy wel eenen vastdag door 't volk gehouden, als bevreesd voor naderend onheil; echter dat onheil was nog niet daer, want Jojakim zat toen nog in rust by zijn vuur, en ſtelde den dag des kwaeds zoo ver, dat hy de Rol van Gods bedreigingen daerin ſmeet — dit dunkt my zeker niet beſtaenbaer met eene ſchikking, waerin men de onderwerping van Jojakim aen Babels juk, reeds eenige maenden voor dit alles, in zijn 4de jaer plaetst.

Schoon we nu wel Jerem. 36: 9. niet lezen, hoe diep in de maend *Chisleu* die vastdag was, noch hoe lang na de verbranding der Rolle de inval geſchied zy, waer tusſchen nog het ſchrijven der Nieuwe Rolle vs. 32, moet komen; mag men dit zeker ſtellen, al was die vastdag de 9 of 10de *November* geweest, dat echter de inval der Babyloniers niet vroeger kan geſchied zijn dan omtrend 1 *December*; en die maend moet wel omtrend verloopen zijn met de overige gebeurtenisſen, tot Jojakims onderwerping en de wechvoering der gevangenen toe: dus kan men de 70 jaren gevoeglykst aenvangen met 1 *Januari* 3399; doch ik heb 'er ook niets tegen dat men het doet van 1 maend vroeger, beginnende met den inval. Hoe men dit neme, deze 70 jaren eindigen op 't ſlot des jaers 3468, of J. T. 4178.

❊ ❊ ❊

Zoo ver is dan nu mijn taek afgeweven, dat alleen nog de vraeg blijvt; of deze uitkomst mijner Rekening valt daer ze komen moet, om overeen te ſtemmen met de ongewijde Schrijveren, zoo verre wy in dit tijdvak, met zekerheid, immers met waerſchijnlykheid, kunnen opmaken.

Daer omtrend is, voor Jothams regeering zeer weinig, omtrend Hiskias tijd wat meer te zeggen; by Joſias beginnen wy met meerder waerſchijnlykheid, en omtrend Cyrus begin met zekerheid te kunnen rekenen.

Het voornaemſte gedenkſtuk der Oudheid tot die vergelijking, is zeker de beroemde *Wis- en Starrekundige Tijdregel van* PTOLOMEUS; deze is, gelijk ik niet behoeve uit den grooten VAN ALPHEN over te ſchrijven, in het gewigtigſte tijdperk, als 't eenige waervan de t'zamenhang der Gewijde met de ongewijde Hiſtorie volſtrekt afhangt, ten ſterkſten bevestigd,

niet alleen door BEROSUS, MEGASTHENES, enz., en uit hun door JOSEPHUS, mids men de plaetsen, in zijn X^de^ Boek der *Oudh.* en I^ste^ *tegen Apion*, uit elkander verbetere; maer vooral door twee berekende Maen-eclipsen, op den 22 of N S 15 *April* 3383. in 't 5de jaer van Nabopolasser, Vader en Voorzaet van Nebucadnezar, en op den 16 of N S 10 *Juli* 3481. in 't 7de van Cambyses, Zoon en Opvolger van Cyrus, welke dus omtrend 98¼ jaren van elkander staen. — Deze Tijdregel geevt ieder Koning volle jaren, doch welke door verscheiden Eclipsen nader te bepalen zijn; en de groote NEWTON zegt, uit de jaren der Roomsche Keizers ontdekt te hebben, dat Ptolomeus elks eerste jaer begon met de Egyptische eerste maend *Thot*, die 't laetst in de regeering des Voorzaets viel: gaet dit nu even juist door in de vroegere tijdperken, dan moet het *waer* begin van ieder Koning zeker vallen, kort of lang *na* het begin van dat Nabonassers-jaer, 't welk op den Tijdregel zijn eerste is. — En dat jaer-begin vervroegt om 't vierde jaer 1 dag, omdat de jaren alle van juist 365 dagen zijn; want de schrikkeldagen zijn hunne uitvinding eerst aen Julius Cesar schuldig.

Het begin van Nabonassars eerste jaer, was 26 of N S 18 *Februari* 3257, (J. T. 3967) zijnde in 't 7de van Tiglath-Pileser. Hy en die hem volgden tot aen Mardok-empad, waren geduurende 26 jaren Onder-koningen te Babel; terwijl Assyrische Monarchen te Ninivé waren, Tilgath-Pileser de 12 laetste zijner 19 jaren, en Salmanasser schaers 14 jaren.

Mardok-empad begon te Babel, te gelijk met Sanherib te Ninivé, in 't eerste jaer na 't einde van 't Rijk der X stammen; maer de laetste omgekomen zijnde, maekte zich de eerste, in zijn 8ste jaer, gelijk de Meders hem kort voorgegaen waren, onafhangelyk; blijvende zoo nog de 4 a 5 eerste jaren van Ezar-haddon — Vijf zijner opvolgers bleven onafhangelyk te Babel, 21 jaren, tot het 26ste van Ezar-haddon te Ninivé, die, na eene 8 jarige Anarchie, in zijn 34ste jaer dat Rijk weder inkreeg, en voords nog 13 jaren als Monarch van Assyrien en Babel op den Tijdregel komt, gelijk ook zijne beide opvolgers, Saosducheus 20, en Chynil-adan omtrend 22 jaren.

Van dezen laetsten was Nabopolasser Veldheer, die van hem

hem afviel en 't Rijk van Babel voor zich innam. — Volgens 't Nabonasser-jaer moet zijn eerste jaer begonnen zijn na 19 *Januari*, en volgens de Maen-eclips in zijn 5[de] jaer was het zeker voor 15 *April* 3379 (*), dus loopen zijne 21 jaren op dien Tijdregel, tot in 't zelve saisoen 3400, in 't welk op den gemelden Tijdregel Nebucadnezars begin na zijns Vaders dood komt; — Aen denzelven worden 43 jaren toegeschreven, die dan, van daer af, eindigen by zijnen dood in 't begin van 3443, toen Evilmerodach op den Troon kwam.

Het laetste komt volmaekt uit met mijne voorige rekening; want als Jechonias wechvoering geschied is in 't begin van *Nisan* 3406, liep juist het 37[ste] jaer dier wechvoering ten einde in 't laetst van *Adar* 3443, by zijne verheffing, toen Evilmerodachs regeering even begonnen was.

Maer het eerste maekt een merkelyk verschil. — Ik heb, uit den Bijbel, het begin van Nebucadnezar gesteld op half *Juli* 3398, dit verschilt dan zeker tusschen 1 en 2 jaren. — Om dit nader te bepalen is geen andere grond voor handen, dan dat, volgens het door Josephus bewaerde stuk uit Berosus, Nebucadnezar de tijding van zijns Vaders dood ontving, buitenslands op zijnen Syrischen tocht. — Maer wanneer was die? Hy is zeker in 't begin van 3399. met de gevangenen, waer onder Daniel enz. te Babel gekomen, dit blijkt uit Dan. 1.

(*) Daer is nog een ander begin van Nabopolassers regeering, 't welk men onderscheiden moet van dit begin nae Ptolomeus. 't Zelve valt 2 jaren later; toen intusschen Chynil-adan, (denkelyk de wegens verwijvdheid beruchte Sardanapul II) zich in 't slot van 't belegerde Ninivé verbrand had, en nu 't Assyrische Rijk onder eenen in de Stad opgeworpen Koning Ninus II op 't uiterste lag: waerop zich, in den aenvang van 3381, of van 't 125ste Nabonasser-jaer, Nabopolasser plechtig te Babel liet huldigen. — Van daer begint eigenlyk de Babylonische Monarchie, en daer van wordt waerschijnlyk het 30ste jaer genoemd, als zijnde 't 5de van Jechonias wechvoering Ezech. 1: 1, 2. zijnde tevens, gelijk andere dit vatten, het 30ste na Josias plechtige Paeschfeest op 't einde zijns 18den jaers; zoodat die beide gevoelens, nae mijne rekening, overeenkomen, doch de Heer SCHUTTE stelt dat Paeschfeest 1 jaer vroeger. — Van dit laetste begin af heeft Nabopolasser tot zijnen dood slechts 19 jaren: dus kan men hem op geenerlei wijze 29 jaren toeschrijven gelijk JOSEPHUS op de eene plaets doet, doch op de andere heeft hy 21.

Hy moet dan in dat jaer den tocht hervat hebben; dus zou men Nabopolasfers dood kunnen ftellen in den Nazomer 3399, en dan zou 't verfchil ruim 1 jaer zijn: dit ftrijdt wel tegen NEWTONS gemelden regel, volgens welken het vallen moest *na Januari* 3400, of na 't begin van 't 144^{fte} Nabonasfer-jaer; echter Ptolomeus zal dien regel wel zoo ftipt niet hebben kunnen volgen in deze vroegere Eeuwen, als in den tijd der Roomfche Keizeren; dezelve kan ook, onder andere, by Nériglisfar niet gehouden worden: dus zou my dit geen groote zwarigheid maken; — maer wel, dat Daniel, na zijne komst te Babel in 't begin van 3399, *drie* jaren lang moest onderwezen worden in de wetenfchappen der Chaldeen, en *na* dezelve eerst den Koning werd voorgefteld Kap. 1: 5, 18. deze eindigen dan in 't begin van 3402; maer in Nébucadnezars *tweede* jaer had hy den merkwaerdigen droom Kap. 2. als nu dit 2de jaer voor 't begin van 3400 begonnen was, moest het geeindigd zijn voor 't begin van 3402, dus *voor* 't einde der 3 gemelde jaren; daer die droom echter *na* dezelve moet komen, dewijl de Koning, aenftonds daerna, Daniel in 't hoogfte aenzien verhiev Kap. 2: 48, 49. — Ik blijve dan by de gedachte, dat Nabopolasfers dood viel in 't voorst van 3400, ik ftel omtrend 1 *Februari* — 't is waer, dan was Nebucadnezar den Winter over in 't veld: maer hy was met zijne dappere Chaldeen zoo bang voor Wintertochten niet als men nu wel eens is; dit blijkt, dewijl hy ook de beide voorige Winters, in 't begin van 3398 en 3399. in 't Leger had doorgebragt. — Maer dan verfcheelt deze rekening van mijne voorige, $1\frac{1}{2}$ jaren.

De groote VAN ALPHEN poogt de beide rekeningen overeen te brengen. Hy rekent Nabopolasfers dood op de eerstgemelde wijze in 3399, en wel omtrend half *Juli*, en dit houdt hy tevens voor Nebucadnezars begin volgens den Bijbel. — Hieruit volgt dat hy, al de jaren van Jojakim Jechonia en Zedekia, ook de Babylonifche gevangenis, Jechonias wechvoering, Jerufalems inneming, enz. alles 1 jaer later moet ftellen dan ik met den Heer SCHUTTE doe.

Ik heb ten ftrengften beproevd of 'er mogelykheid ware deze rekening te behouden: maer om dit te doen moet men

1. Mijne ſchikking der Koningen, *voor* Joſias, (want *na* denzelven is Nebucadnezars regeering de regel van vergelijking) en zelvs voor Achaz, want van dien af zijn alle regeeringen reeds ruim gerekend, een rond jaer uitzetten; welk ik reeds by Hiskia bewezen heb ondoenlyk te zijn.

2. Moet men het geheele bewijs uit het Sabbathjaer in Hiskias tijd verwerpen; niet alleen volgens mijne gedachte, gelijk ik getoond heb, dat dan Hiskias 14de jaer het derde zou zijn, niet *met* maer *na* het Sabbathjaer, en men geen reden kan vinden waerom in de *beide*, *na* het Sabbathjaer verlopene jaren niet zou gezaeid zijn (*); maer ook volgens 's Mans eigen ſtelling, dat het Sabbathjaer, in 3293 begonnen, Hiskias 15de zou wezen, (*Bylagen* bl. 22.) want Hiskias 15de jaer dan geeindigd zijnde in 't Najaer 3294, en Jojakims eerste begonnen in 't Najaer 3395, zijn tusſchen beiden 101 jaren; daer in dien tijd toegeſchreven worden, aen Hiskia nog 14, Manasſe 55, Amon 2, Joſia 31 jaren, en Joahaz 3 maenden, zijnde t' zamen 102¼ jaren, zoodat men op die vier Koningen 1¼ jaren zou moeten inkrimpen: waer tegen die Heer, *voor* Hiskias tijd, de rekening 3 jaren moet uitgezet hebben; maer die ſchikking niet wetende, kan ik dezelve niet beoordeelen.

3. Jechonias moet dan gevangen gezeten hebben, niet omtrend 37, maer even over de 36 jaren, zoodat het 37ſte zijner gevangenis, by zijne verlosſing op den 25ſte *Adar* ſlechts even *begonnen* was; daertoe moet men dan ſtellen dat de jaerrekening zijner wechvoering met *Adar* begon: maer, behalven dat de enkele lezing van 2 Kon. 25: 27, Jer. 52: 31, ons eer aen 't einde dan aen 't begin van 't 37ſte jaer doet denken; ik heb bewezen dat die jaren tusſchen 1 en 10 *Niſan* aenvangen moeten: en boven dien moet men dan nog, om Evilmerodach kort voor dien tijd te doen beginnen, (want die heeft zeker geen ½ jaer gewacht om zijnen vriend te verlosſen,) Nebucadnezars 43 jaren tot ruim 43½ uitrekken; ſchoon dit laetſte de kleinſte zwarigheid zijn zoude.

(*) Men mogt denken dat in dien tijd, een Jubeljaer onmiddelyk voor of na het Sabbathjaer konde ingevallen zijn; maer neen. — Het 1ſte Jubeljaer was Hiskias 27ſte regeerjaer, beginnende met den Herfst 3302.

4. Dewijl de groote man evenwel in Cyrus eerste jaer weder gelijk moet uitkomen, beginnende in 't laetst van 3468, kan hy de 70 jaren der Babylonifche dienstbaerheid niet geheel vol krijgen: want van 't Najaer 3399. alwaer hy die begint, zouden die loopen tot in 't Najaer 3469.: maer in dat jaer op den 1 *Tisri*, zijnde 7 *September* N. S. werd reeds de brandaltaer weder opgericht Ezra 3: 1-8, en tot de rieze had Ezra naderhand, met een veel kleiner menigte, 4 maenden noodig Kap. 7: 8, 9, dus kan men voor dezen grooten optocht niet wel minder ftellen, welke dan ten laetften omtrend 1 *Mai* moest begonnen zijn: en dan moet, van den optocht af, Cyrus vryvergunning nog ten minften een paer maenden vroeger gerekend worden; dewijl men ligt begrijpen kan dat veele toebereidfels tot die groote verhuizing vereischt wierden. Men heeft dus de grootfte moeite om 69½ in plaets van 70 jaren daer uit te rekenen.

Dit alles nu t'zaemgenomen, maekt dat ik, hoe gaerne ik anders wilde, deze overeenbrenging niet kan byvallen, maer toeftemmen moet dat, ten opzicht van Nebucadnezars *begin*, een verfchil van 1½ jaren tusfchen den Bijbel en Ptolomeus, Berofus, Jofephus enz. overblijvt.

Evenwel, dit is in 't geheel geen zwarigheid. De gemelde Schrijvers geven hem 43 jaren, welke eindigen in 't begin van 3443. Maer de Bijbel geevt hem, eerst *voor* Jechonias wechvoering, gelijk ik ten nauwkeurigften berekend heb, 7 jaren 8½ maend, en *na* dezelve nog omtrend 37 jaren; dat t'zamen 44½ jaren uitmaekt, welke ook reeds geëindigd zijn op den 25 en 27 *Adar* 3443, zijnde in dat jaer ook 25 en 27 *Maart* N. S.. Zie daer eene volmaekte overeenftemming; zoo dat niet Nebucadnezars begin, maer zijn *einde*, en 't begin van zijnen Zoon Evil-merodach, het eerfte tijdpunt is, waer in zich de Gewijde met de ongewijde gefchiedenis t'zamen voegt.

Men moet dan van Nebucadnezars regeering een tweeërlei begin ftellen: het eene 1½ jaren voor zijns Vaders dood, toen die, oud en zwak wordende, zijnen Zoon deel aen de regeering gav; het andere by zijns Vaders fterven. — Het

laet-

laetfte rekent Ptolomeus, de Bijbel het eerfte; en tot die ftelling geevt gronds genoeg het verhael van Jofephus uit Berofus, volgens 't welk hy zijns Vaders dood vernam, in eenen legertocht, die gevolgd moet zijn op zijnen eerften Bijbelfchen, fchoon dat verhael dien tocht fchijnt te doen doorloopen, om dat die behoorde tot denzelvden oorlog tegen Egypte, Syrie en Phenicie. — Dit Bijbelfche begin ftel ik dan, even na de overwinning by Carchemis op de Egyptenaers, Jer. 46: 2. en van daer af worden zijne jaren overal in den Bijbel gerekend, behalven alleen zijn 2de jaer Dan. 2: 1. 't gene uit het ftraks gezegde blijkt, dat van zijn *laetfte* begin moet verftaen worden, 't welk in Babylonie, alwaer Daniel woonde, gerekend werd: zonder dat zou de vergelijking met Kap. 1: 5 en 18 niet te redden zijn; daer, op de gezegde wijze, de tijdftip van Nebucadnezars droom, waerin hem de opvolging der Monarchien getoond werd, zeer gepast uitkomt in 't begin van 3402, na dat in 't jaer te vooren, toen hy met Kyaxares I, Ninive ingenomen en verwoest had, de Asfyrifche Monarchie den laetften fnik gegeven had.

Hoe hiermede Dan. 1: 1 te vereffenen is, heb ik reeds aengeroerd, en zal uit de Tijdtafel nader blijken. Ik zeg nu alleen, dat men daeruit niet behoevt, by 't begin van dien tocht. Nebucadnezar nog een ander regeerings-begin, de beide gemelde voorafgaende, toe te fchrijven; Hy gebood toen het leger in naem en als Zoon des Konings, hy werd Koning kort daerna, en was 't nog toen Daniel dit fchreev.

Nu kan ik van Evil-merodachs begin voorttellen. Hy heeft 2 jaren geregeerd, na welke hy vermoord is door zijnen zwager Neriglisfar; misfchien Nergal-Sarezar Jerem. 39: 3, 13. Die 2 jaren mag men vol rekenen, eindigende omtrend 1 *Februari* 3445.

Neriglisfar worden 4 jaren gegeven: by den aenvang zijner regeering ftorv de Medifche Koning Astyages, wiens Zoon en Opvolger Kyaxares II onmiddelyk daerna tegen dezen Neriglisfar dien oorlog begon, door welken, na 21 jaren, het Babylonifche Rijk vernietigd werd. Hy zelve fneuvelde in een ftrijd. — Om nu dien veldflag niet, geheel buiten noodzaek, ook in den

winter te stellen, geve ik hem 3 jaren 9 maenden, tot 1 *November* 3448.

Hem volgde zijn jonge ondeugende Zoon Laborosoarchod, die, na 9 maenden regeerens, door t'zamengezworenen, aen welker hoofd Nabonedus was, werd omgebragt, dus omtrend 1 *Augusti* 3449.

Deze Nabonedus kwam daerop aen 't bewind, en hield het 17 jaren. — Lang zijn de Geleerden onzeker geweest of men hem, dan of men Laborosoarchod, moest houden voor Belsazar, Daniel 5. dewijl in beide gevoelens onoplosselyke zwarigheden bleven: maer 't komt my voor, dat die onzekerheid nu een einde moet nemen, sedert de allergelukkigste gedachte van mijnen SCHUTTE; dat Belsazar, die Nebucadnezars Klein-zoon was Jer. 27: 7, Jes. 14: 22. van die beiden onderscheiden is; dat hy, als wettig Ervgenaem der Kroon, dadelyk die gekregen hebbe door Nabonedus, na het ombrengen van Laborosoarchod; zoo evenwel, dat Nabonedus zorg gedragen hebbe, onder den titel van *tweede Heerscher* of Leger-koning, het dadelyk bewind in handen te houden, terwijl de wulpsche Belsazar zich aen de Hof-vermaken overgav; en dat, om die reden, de ongewijde Schrijvers Nabonedus vermelden met voorbygang van Belsazar. — Hier uit kan men dan ook verstaen wat het inhad, dat men Daniel tot *derden Heerscher* wilde maken Kap. 5: 7, 29.

Die t'zamen-regeering dan, van Belsazar en Nabonedus, duurde 17 jaren, en nam een einde in de verovering van Babel door de vereende magt van Kyaxares II. en Cyrus; toen Belsazar in dien nacht, op een groot Feest, gedood werd Dan. 5: 30, en Nabonedus, by 't begin der belegering zich in Borsippe opgesloten hebbende, na de inneming van Babel ook daer belegerd werd, doch zich ten eersten over gav, en door Cyrus naer Carmanie verwezen werd. — De tijdstip van Babels inneming moet in den Nazomer geweest zijn; want dewijl daer toe eene afleiding van den Euphrat het middel was, kan en zal Cyrus dat groote werk niet gedaen hebben dan toen die stroom op 't laegste was: dit was in den Nazomer, toen de sneeuw op de gebergten niet al-

leen

leen gesmolten, maer ook door de hitte het water merkelyk uitgedroogd was, en eer de gewoone regen-tijd in den herfst weder aenkwam. — Men kan dan niet voegzamer dien tijd stellen dan in *September*, en van daer af moet, met de onderwerping van Nabonedus, en de overgivte van 't Babylonische Rijk door Cyrus aen zijnen Oom Kyaxares II of Darius de Meder Dan. 6: 1, tot diep in *October* verloopen zijn; zoodat het begin van Darius den Meder gesteld zijnde op 1 *November*, Nabonedus met Belsazar geregeerd heeft 17 jaren 3 maenden, tot 1 *November* 3466, zijnde het 210de Nabonasfar-jaer.

Dit nu is, op Ptolomeus Tijdregel, het begin van Cyrus, en is 't ook in zekeren zin in waerheid, t. w. van zijne regeering *over Babel*, van waer hy op dien Tijdregel 9 jaren krijgt, welke vol zijnde, zouden loopen tot 1 *November* 3475: maer daer, uit de reeds gemelde Maen-eclips in 't 5de jaer van zijnen Zoon Cambyses blijkt, dat Cyrus *voor Juli* van dat jaer moet gestorven zijn; kan men die 9 jaren slechts op 8½ stellen, tot omtrend 1 *Mai* van dat jaer: niet later, om dat, na nog 8 jaren, Darius Hystaspesz. voor halv *April* moet begonnen zijn.

Maer die 1 *November* 3466 kan 't begin niet wezen van zijn eerste jaer in den Bijbel, zijnde 't jaer der wederkeering uit Babel. — Want hy had Babylonie veroverd, eigenlyk gesproken, niet voor zich zelven, maer voor zijnen Oom Darius den Meder, die daerom dit Rijk van Cyrus *ontving* Dan. 6: 1, gelijk die, in 't volgende jaer, weder aen zijnen Neev Cyrus, met zijne Dochter, het Medische Rijk ten huwelyk gav. — Cyrus kon dus in Babylonie niet nae willekeur heerschen; en indien men al denken mogt, dat Oom en Neev zich daerover wel kunnen verstaen hebben, 't is nog in dit geval onmogelyk: want, zou Cyrus den Joden vrijheid geven om uit Babylonie naer hun land te trekken, moest hy *beide* in bezitting hebben; maer over 't Joodsche land is hy eerst Heer geworden in 't tweede jaer daerna, toen hy, in 3467 met Darius Dochter getrouwd zijnde, in den Zomer 3468 een tocht deed, door welken hy al de landen tusschen Syrie en de Roode Zee, tot aen Egypte toe, zich onderworp.

En na dit alles werd hy, door Darius dood, eerst onaf-

hangelyk Gebieder over die alleruitgebreidste Monarchie, be staende in het Persische Rijk, dat hem reeds, hoewel eenigzins onder zijnen Oom, toebedeeld was by het overlijden van zijn Moeders Vader Astyages in 3445, het Medische, dat hy in 3467 ten huwelyk gekregen had, en het Babylonische en Assyrische, dat hy van zijnen Oom en Schoonvader ervde; welk laetste dus niet vroeger kan geweest zijn dan in 't laetst van 3468, of van 't 212de Nabonassar-jaer.

Hoe keurig komt dit nu uit met het verhael van Xenophon: dat Cyrus gewoon was, geduurende den tijd zijner groote Monarchie, beurtelings zijn Hov te houden, in den herfst en winter te Babel, in 't voorjaer te Susan de Persische, en in den zomer te Ecbatana de Medische Hoofdstad; en dat hy gestorven is, toen hy voor de zevendemael op deze wijze naer Persie gereisd was! Viel dit sterven nu omtrend 1 *Mai* 3475, dan moet het begin van die Monarchie vallen in den herfst 3468, ik stel 1 *October*: dan zijn, van de 9 of ruim $8\frac{1}{2}$ jaren, welke Ptolomeus aen Cyrus geevt na Babels inneming, verloopen omtrend 2 jaren, zijnde de tijd van Darius heerschappy over Babel, in 't laetst van wiens 1ste Daniel merkte dat het 70ste of laetste jaer der gevangenis aenbrak Dan. 9: 1, 2. — En daer van blijven, na dat God, toen die 70 jaren op een paer maenden na geeindigd waren, dien machtigen Darius, om plaets te maken voor de vervulling Zijner voorzeggingen nopens Cyrus, afgesneden had, nog 6 jaren 7 maenden voor Cyrus alleen-heersching.

Dit begin van Cyrus algemeene Monarchie komt op dezelvde wijze uit in 't Najaer 3468, door middel van de plaets, door Josephus uit de *Tyrische Jaerboeken* aengehaeld, waer over de Heer VAN ALPHEN uitvoerig en zeer nauwkeurig gehandeld heeft, *Bylagen* bl. 151-161: uit welke ik tevens beloovd heb mijne bepaling van het begin der Jaertelling van Jechonias wechvoering nader te sterken.

Uit die plaets blijkt, nae beide verbeteringen, zoo van VAN ALPHEN zelvan als van J. PERIZONIUS, dat Nebucadnezar, in zijn 2ste jaer, omtrend 48 jaren voor Cyrus Opperheerschappy, Tyrus begon te belegeren: welke belegering

ring 13 jaren geduurd heeft. — Volgens Ezech. 29: 17. moet dezelve geeindigd zijn geweest op den 1 *Nisan* in 't 27ste jaer van Jechonias wechvoering, loopende van 3432 tot in 3433. — In welk een 23ste jaer van Nebucadnezar is nu die belegering begonnen? — Josephus geevt ons hier geen nader licht. Hy neemt de 43 jaren van Nebucadnezars geheele regeering uit Berosus enz. over, terwijl hy tevens zijn 8, 18; 19 le enz. uit de Bijbelschrijvers overneemt. — Neemt men hier het 23ste, nae die telling volgens welke hy 43 jaren heeft, eindende in 't begin van 3443, dan is het 23ste 't jaer 3422; van 't begin van dat jaer zou 't 13de eerst eindigen op 't laetst van 3434. — Dit zou dan byna 2 jaren te laet zijn: bygevolg moeten de Tyriers Nebucadnezars jaren geteld hebben nae de *Joodsche* rekening, en dus zijn 23ste even als Jer. 52: 30. Dan begint dit 23ste in *Juli* 3420: en als dan de belegering, van 1 *Augusti* 3420 af, geduurd heeft 13 jaren, zouden die loopen tot *Augusti* 3433 — zoodat men die 13 jaren nog schaers moet rekenen, om in 3433 by 't begin van *Nisan* uit te komen.

Daeruit volgt dan zeer duidelyk, dat Ezech. 29: 17. alwaer de Stad als alrede overmeesterd voorkomt, die 1 *Nisan* moet verstaen worden; met welke 't 27ste jaer van Jechonias wechvoering niet begon maer *eindigde*. Dus kan die jaerrekening, zelvs *geen dag* vroeger dan 1 *Nisan* begonnen zijn; of anders zou die 1 *Nisan* 3433. reeds in 't 28ste jaer der wechvoering; en de 1 *Nisan* van 't 27ste, 3432, eerst in 't 12de der belegering vallen. Nu heb ik bl. LXXIV bewezen, dat dezelve jaerrekening *voor den* 10 *Nisan* moet aengevangen zijn: en daerdoor is dat begin *op den eersten Nisan* nu onwrikbaer vastgezet.

Van die 1 *Nisan* of *April* 3433, zijn de jaren eeniger Koningen en Richters t' zamen 21¼ jaren, tot op 't begin van Iromus, die 20 jaren regeerde, en in wiens 14de jaer, Cyrus de Opperheerschappy gekregen heeft; doch onbepaeld hoe laet daerin — Stelt men 1 maend voor 't einde, dan eindigen 35 jaren 2 maenden reeds 1 *Juni* 3468; dit is 4 maenden te vroeg; welke men alsdan denken mag dat het ééne jaer van Balatorus over de 6 jaren der Richteren schoot *onder* welke hy zich opworp, en *onder* welker jaren hy gerekend werd. —

Indien, volgens de andere lezing, dit jaer *mede* in rekening moet komen, dan is, na 22¼ jaren, en 13 van Iromus, Cyrus heerschappy begonnen 3 maenden in 't 14de van dien Iromus, en op beide wijzen omtrend 1 *October* 3468.

Zie hier dan de tweede en alleruitstekendste merkpael, by welken de Gewijde en ongewijde Historie t' zamen komt. In *October* 3468. begint het eerste jaer van Cyrus Monarchie; en met *December* van 't zelvde jaer eindigen, volgens den Bijbel, de 70 jaren der Babylonische dienstbaerheid. Dus zal de groote Cyrus, na 2 of 3 maenden, welke men voor zijne statelyke huldiging enz. dient te rekenen, in die uitgebreide Regeering geweest te zijn, het bevel van vrylating aen de Joden hebben uitgegeven omtrend *Januari* 3469: welk jaer dan, met de toebereidselen tot verhuizing en den tocht zelve, noodzakelyk zoo ver moet verloopen zijn, dat men op den 7[de] *September* te Jerusalem den offerdienst eerst hervattede.

Hier tegen kan geen zwarigheid zijn, dat het einde der 70 jaren en de Godlyke oordeelen over Babel, als gelijktijdig voorkomen Jerem. 25: 12-14, daer, volgens deze schikking, het einde der Babylonische Monarchie 2 jaren vroeger was. — Dit strijdt niet; want niet alleen de Stad Babel, maer het geheele Rijk, waeronder ook nog 't Joodsche land behoorde, moest overmeesterd worden: ook zijn, in de 2 jaren van Darius den Meder, de Joden nog gevangenen van hem, die toen over Babel heerschte, gebleven; schoon ik toesta dat de dageraed hunner vryheid reeds aenlichtte, door het hooge aenzien waerin Daniel aen zijn Hov verkeerde, en ook Mordechai, indien Darius, gelijk my ook 't verkiezelykst voorkomt, dezelvde is met Esthers Ahasveros.

Schoon nu hier de geschiedenis van de Boeken der Koningen en Chronyken eindigt, zal ik echter deze twee merkpalen nog bekrachtigen door eenen derden niet minder aenmerkelyken, te meer, om dat dezelve dubbel is.

Na Cyrus dood volgt in Ptolomeus Tijdregel Cambyses met 8 jaren, waervan de laetste 7 maenden toekomen aen eenen Magus, bekend onder den naem van den valschen Smerdis — Die 8 jaren zouden eindigen 1 *Mai* 3483. —

Doch

Doch, alzoo Darius Hystaspcsz daerop volgt, wiens begin, wederom door 2 berekende Maen-eclipsen, bepaeld is te moeten vallen tusschen 19 of N S 13 *November*; en 25 of N S 19 *April*, moeten die 8 jaren nog 1 maend verkort worden, waerdoor zijn eerste jaer begint omtrend 1 *April* 3483. — Dus liep zijn tweede van 1 *April* 3484 tot 3485, en zijn vierde van 1 *April* 3486 tot 3487. — Elk van deze jaren nu levert een tijdmerk op, dat op zich zelve reeds gewigtig is, en nog gewigtiger wordt door de t'zamenparing.

1. Wy vinden Zach. 1: 7. vergeleken met vs. 12. in zijn 2de jaer, op den 24sten *Schebat*, dat is 8 *Februari* N S 3485, Gods gramschap over Jerusalem en de Steden van Juda, toen reeds geduurd te hebben 70 jaren. — Deze nu waren, volgens de voorige rekening, juist in dezen tijd verloopen, na 't begin der belegering van Jerusalem 21 *December* 3414, toen kort te vooren, by 't eindigen van 't Sabbathjaer, de bedreiging van wederkeering der vyanden, en eindelyk verderv, over Jerusalem en de overgeblevene Steden van Juda gedaen was Jerem. 34: 22.

2. Volgens Zach. 7: 1-3. werd aen den Propheet gevraegd in Darius 4de jaer, op den 4^den^ der IX maend *Chisleu*, zijnde Sabbath 30 *November* N S 3486, of het vasten in de V^de^ en VII^de^ maend nog moest aengehouden worden? Dit was zekerlyk het eerste over de verbranding des Tempels, het tweede over 't vermoorden van Gedalia, zijnde gebeurd in *Juli* en *September* 3416, gelijk gebleken is: deze vastdagen nu waren toen gevierd 70 jaren volgens vs. 5. — Hoe keurig komt dit uit! als dezelve de eerste mael gehouden zijn in 't eerste jaer na die treurgevallen 3417, waren ze nu juist de 70ste mael gehouden in 't byna geeindigde jaer 3486.

De Heer VAN ALPHEN gebruikt ook deze bewijzen; maer alzoo hy Jerusalems inneming enz. 1 jaer later stelt, kan hy in die beide bepalingen, het 70ste jaer slechts begonnen rekenen: dan, schoon men dit in 't eerste geval zou kunnen toegeven, in 't laetste voelt men dat het niet voegzaem is.

My dunkt (om dit 't voorbygaen te zeggen) deze dubbele uitkomst voldingt zoo sterk, dat deze Darius was *Hystaspesz*. dat het gevoelen van hun die aen Darius *Nothus* den;

ken, daervoor 't eenemael wijken moet: men vergelijke, met deze zoo eenvoudige uitkomst, flechts de wijze op welke die Geleerden deze plaetfen tot hunne gedachte moeten buigen.

Zie daer dan eene drie- ja viervouwige overeenftemming onzer Bijbelfche Tijdrekening met de ongewijde; dus overvloedig genoegzaem om nu alle verdere twijfelingen te doen ophouden, en aen deze rekening volkomen zekerheid toe te fchrijven.

Dit 4de jaer van Darius, of zoo men ten allernaesten wil zijn 6de Ezra 6; 15, 19. eindigende 1 *April* 3489. of Jul. Tijdkring 4199, moet men aenmerken als het laetfte van den aeneengefchakelden Bijbelfchen Tijdregel; omdat, tusfchen Ezra 6 en 7, een overgang is, van *Nifan* op of even na 't einde van Darius 6de jaer, tot 1 *Nifan* in 't 7de van Arthafastha, dat is Artaxerxes Langhand: in dien tusfchentijd, waeronder de geheele regeering van Xerxes begrepen is, gebeurde den Joden niets zeer merkwaerdigs, immers niets 't welk Gods Geest noodig vond te laten befchrijven. — Nu wordt ons, daer ter plaetfe, niet aengewezen, hoe veel jaren daer tusfchen beiden verloopen zijn. Dit weten wy dan niet uit den Bijbel, maer enkel uit de ongewijde Hiftorie. — Evenwel, wanneer wy uit dezelve dit flechts zeker weten, dat het gemelde tijdverloop 51 jaren was, en dus het 20^{fte} van dien Artaxerxes Langhand by Nehemia, het 64^{fte} was na dat 6^{e} van Darius Hystaspesz., gelijk dit door de Heeren VAN ALPHEN en SCHUTTE, mijns oordeels, voldongen is, en dat in dit 20^{fte} jaer de 70 jaerweken van Daniel beginnen; dan kunnen wy, met het einde der 69^{fte} van die jaerweken, juist uitkomen by Mesfias Kruisdood, en dus de Tijdrekening des Ouden aen die des Nieuwen Testaments op deze wijze verbinden:

Artaxerxes 20^{fte} jaer liep van omtrend 1 *November* 3552 tot 3553, toen NB. even te vooren met *Tisri* 3552 het Jubeljaer was aengevangen, en daerop 1 *Tisri* 3553 een Sabbathjaer volgde: dus liep van dit heuglyke jaer, juist 1000 jaren na Canaans verdeeling, de oude kring der Jubeljaren weder voord; even als, van 1 *Tisri* 3469, toen na de eerfte wederkeering uit Babel onder Cyrus, de Altaer te Jerufalem opgericht werd, de voorige kring der Sabbath-jaren voordging.

Met

Met 1 *Nisan* van dit jaer 3553 nu, begonnen Daniels Jaerweken, waervan dus de 69ste of het 483ste jaer eindigde in 't jaer 4036 na de Schepping, zijnde 't 4746ste in den Jul. Tijdkring, of het 33ste onzer gewoone Christen-jaertelling, toen JESUS op den 14 *Nisan* gekruist is.

Dan, zoo zou ik mijn bestek te buiten gaen: de schikking der gebeurtenissen, van de wederkeering uit Babel af, behoórt tot de Boeken van Ezra en Nehemia.

* * *

Ik heb dan nu aen mijn oogmerk voldaen, om de regeering der Koningen van Juda en Israël op vaste gronden te schikken — op gronden, enkel uit den Bijbel zelven gehaeld; doch in welker opmaking ik ook, mijns wetens, geen ééne plaets, 't zy in de Boeken der Koningen en Chronyken, 't zy in de Prophetische Schrivten, welke invloed op tijdsbepalingen kan maken, overgeslagen heb. — En ik ben, tot hier toe, nergens genoodzaekt geweest een fout in den grondtext toe te geven, noch in de Boeken der Koningen, noch in die der Chronyken, als welke, *in de regeerjaren zelve*, overal volmaekt daermede overeenkomen. — Evenwel zijn, in 't *tweede der Chronyken*, drie plaetsen, in welke tijdsbepalingen *van omstandigheden* voorkomen, welke niet wel kunnen vereffend worden.

De eerste is Kap. 15: 19, en 16: 1. alwaer Baëzas optocht tegen Asa gebragt wordt tot Asas 35 en 36ste jaer, daer Baëzà reeds gestorven moet zijn midden in Asas 26ste jaer. — Daer van is de gewoonste oplossing deze: dat hier gemeend wordt het 35 en 36ste *van 't Koningrijk*, dus van de scheuring af gerekend, 't welk dan het 15 en 16de van Asas eigen regeering zou wezen. — Deze oplossing zou ik gretig omhelzen, indien niet, even te vooren Kap. 15: 10. met volmaekt dezelvde uitdrukking, gesproken was van 't 15de jaer *des Koningrijks van Asa*, 't welk zonder twijfel te verstaen is van zijne *eigen* regeering, want in 't 15de na de scheuring regeerde nog Rehabeam. — Om deze ééne reden moet ik dit andwoord geheel verwerpen; en vind geen zwarigheid om, met den Heer SCHUTTE, de lezing te veranderen, zoodat hier moest staen

het 25 en 26ste jaer; en dan vindt men juist de 10 jaren stilte in Asas tijd Kap. 14: 1, tusschen den aenval van Zerah in zijn 15de, en dien van Baëza op 't einde van zijn 25ste jaer; want in Asas 14 eerste jaren mag men denken, dat de vyandelykheden tusschen Juda en Israël nog gestadig smeulende zullen gebleven zijn, hoe zeer Israëls Rijk verzwakt was door den vreeslyken veldslag in Abias eerste jaer Kap. 13.

De tweede is Kap. 22: 2. dat Ahazia 42 jaren oud zou geweest zijn toen hy Koning werd. Dat dit onmogelyk is, daer zijn Vader Jehoram slechts 40 jaren bereikt heeft, behoevt geen geleerd betoog. — Ik verbeter hier, zonder bedenking, de lezing uit den Bijbel zelven, en stel 22 jaren, volgens 2 Kon. 8: 26. — Andere denken dat hier de meening zijn zou, toen hy Koning van Juda werd was het in 't 42ste jaer, nadat zijn Moeders-Grootvader Omri op den Troon van Israël gekomen was: maer indedaed, een Deïst die zich met deze of soortgelijke oplossingen laet afwijzen, moet al niet van de schranderste of boosaertigste zijn. — Ook komt ja, dat getal redelyk wel uit, als men Jehorams regeering 4 jaren verkort; maer nae mijne rekening, welke de jaren van den Bijbel zelven volgt, is dat tijd-verloop juist 47 jaren, of 43 van toen Omri van zijnen mededinger Tibni ontslagen werd.

De derde is Kap. 36: 9. dat Jechonia, Koning wordende, slechts 8 jaren zou gehad hebben, in plaets van 18, gelijk 2 Kon. 24: 8. staet — Hier doe ik, even gerust, op dezelvde wijze, en verbeter den Bijbel uit den Bijbel. Als men dacht, dat Jojakim, 1 jaer geregeerd hebbende, zijnen zoon Jechonia deel aen de regeering zou gegeven hebben, dan dunkt my, dat die 8 jarige Mede-koning den Bijbel-bestrijder eer zou doen glimlachen dan hem overtuigen.

Dit zijn ook de eenige plaetsen, in welke men den grondtext behoevt te veranderen: ze komen alle in dat éene Boek; en daer ze alle uit den Bijbel zelven kunnen te recht gebragt worden, verhinderen zulke en dergelijke verbeteringen, voor al als ze slechts getallen of namen betreffen, en niet dan als 't volstrekt noodig is met oordeel gebruikt worden, in 't minste niet, dat Gods Heilig Woord *zevenmael gezuiverd* mag genoemd worden, Ps.

12:

12: 7, en elders. — Dat dan nu de onedele Vrygeest nooit meer zegge: men vindt in de Boeken der Koningen en Chronyken de eene Chronologische strijdigheid nevens de andere — Dat integendeel, de peinzende Christen, by al de dierbaerheden van zijnen Bijbel, ook nog deze voege: „ Dierbare Bijbel! die my, van „ de tijden en geschiedenissen, geduurende de eerste vijfmael „ zeven Eeuwen der waereld, het eenig geloovwaerdige be„ richt geevt dat op den wijden aerdbodem aen te treffen is! „ zonder welken dat ruime tijdverloop in eenen onverlichtba„ ren nacht voor altoos zou bedolven liggen!" — Zeker, behalven de ontdekking van den eeuwig-aenbiddelyken weg der Verzoening met God, komt my dit voor als een der grootste onder de mindere voortreffelykheden van den Bijbel: en my dunkt, een Deïst, die niet, al ware 't enkel om deze reden, dat Boek van de eerwaerdigste Oudheid den diepsten eerbied toedraegt; een *Voltaire*, die de rol van Historie-kundigen wil spelen, en intusschen zijne lage spotzucht uitstrekt ook tot die tijden en geschiedenissen, van welke hy, buiten dat Boek, even weinig weten zou als van 't gene op de nieuw-ontdekte Planeet mag gebeurd zijn; zulk een verraedt daerdoor ten duidelykste, dat enkel de boosheid van zijn hart hem de Godlyke Openbaring doet verwerpen.

* * *

Nu zal ik eerst een proeve geven van de goede uitkomst mijner rekening, in een Tafel ter vergelijking van de jaren der Koningen in beide Rijken; en dan alles besluiten, door eene aaneengeschakelde Tijdtafel der gebeurtenissen; uit welke blijken zal, dat de duuring van dit geheele Tijdvak, van de gronding tot de verbranding des Tempels, was 430 jaren $3\frac{3}{4}$ maenden, of ruimer gerekend, van Davids dood, omtrend 1 *December* 2982, tot de uitroeping van vryheid door Cyrus, omtrend 1 *Januari* 3469, 486 jaren 1 maend; welk laetste het geheele tijdverloop is der geschiedenissen in de beide Boeken der Koningen vervat: en daer van mag men rekenen, voor het eerste Boek, tot kort voor den dood van Ahazia Achabs zoon, stel tot 1 *Sept.* 3104, 121 jaren 9 maenden, en voor het tweede Boek, van daer af, 364 jaren 4 maenden.

TAFEL VAN VERGELIJKING.

	J. M.	J. M.	eindigende	J. M.	J. M.	Israël.
SALOMO, van 1 Dec. 2982.	39. 10	3. 4½	10 April 2986	voor den Tempelbouw.		
		36. 5½	1 Oct. 3022	na de Tempelgronding.		
Juda. REHABEAM		0. 1.	1 Nov. 3022	voor de Scheuring.		
		17. 0½	16 Nov. 3039	17. 0½	21. 2	*Jerobeam* I
ABIA	2. 11.		16 Oct. 3042	2. 11		
ASA	41. 0.	1. 2½	1 *Jan.* 3044	1. 2½		
		1. 2.	1 *Maart* 3045		1. 2	*Nadab.*
		23. 3.	1 *Juni* 3068		23. 3	*Baëza.*
		1. 2.	1 *Aug.* 3069		1. 2	*Ela.*
		0. 0¼	8 *Aug.* —		0. 0¼	*Zimri.*
		11. 2	8 Oct. 3080		11. 2	*Omri.*
		3. 0¼	16 Oct. 3083	3. 0¼	22. 0¾	*Achab.*
JOSAPHAT	25. 0	19. 0½	1 *Nov.* 3102	19. 0½		
		1. 11¼	8 Oct. 3104		1. 11¼	*Ahazia.*
		4. 0¼	16 Oct. 3108	4. 0¼		
JEHORAM	7. 10.		16 Aug. 3116	7. 10.	12. 7¼	*Joram.*
			31 *Mai* 3117	0. 9½		
AHAZIA	0. 9½		1 Juni —			
ATHALIA	6. 2.		1 Aug. 3123	6. 2	28. 2½	*Jehu.*
JOAS	39 10.	22. 0½	16 *Aug.* 3145	22. 0½		
		16. 8½	1 *Mai.* 3162		16. 8½	*Joahaz.*
		1. 1.	1 Juni 3163	1. 1.	15. 8	*Joas.*
AMAZIA	29. 2.	14. 7	1 *Jan.* 3178	14. 7.		
		14. 7.	1 Aug. 3192	14. 7.	41. 0.	*Jerobeam* II.
UZZIA	52. 0½	26. 5	1 *Jan.* 3219	26. 5.		
		11. 6	1 *Juli* 3230		11. 6.	I. *Anarchie.*
		0. 6.	1 *Jan.* 3231		0. 6.	*Zacharia.*
		0. 1.	1 *Febr.* —		0. 1.	*Sallum.*
		10. 6¼	8 *Aug.* 3241		10. 6¼	*Menahem.*
		2. 0	8 *Aug.* 3243		2. 0	*Pekahia.*
		1. 0¼	16 Aug. 3244	1. 0¼		
JOTHAM	15. 8.		16 April 3260	15. 8.	20. 0¾	*Pekah.*
ACHAZ	16. 5½	3. 4½	1 *Sept.* 3263	3. 4½		
		10. 2.	1 *Nov.* 3273		10. 2	II. *Anarchie.*
		2. 11	1 Oct. 3276	2. 11	8. 11	*Hosea.*
HISKIA	29. 1	6. 0	1 *Oct.* 3282	6. 0.		
					259. 11	in dit Rijk.
		23. 1.	1 Nov. 3305		23. 1.	
					39. 11	*voor* de Scheuring.
322. 11 brenge over.					322. 11.	

VERVOLG DER TAFEL VAN VERGELIJKING.

	J. M.	J. M.	eindigende.		J. M.	J. M.
van hier nev.	322. 11 -					
MANASSE —	55. 3 -	—	1 Febr.	3361		
AMON ——	2. 2½	—	16 April	3363		
JOSIA ——	31. 2½	—	1 Juli	3394		
JOAHAZ ——	0. 3 -	—	1 Oct.	——		
		3. 9½	16 *Juli*	3398	——	Nebucadn.
JOJAKIM —	10. 11½	0. 5½	1 *Jan.*	3399	Bab. gev.	0. 5½
		6. 8½	16 Sept.	3405	6. 8½	6. 8½
JECHONIA —	0. 3⅓	—	26 Dec.	——	0. 3⅓	0. 3⅓
ZEDEKIA —	10. 6¼	—	3 Juli	3416	10. 6¼	10. 6¼
tot de Tempel-verbranding.	0. $0\frac{11}{12}$	—	2 Aug.	——	0. $0\frac{11}{12}$	0. $0\frac{11}{12}$
	433. 8				17. 7 -	18. 0½
Nebuc. 44. 6½ af 18. 0½	26. 6 -	—	2 *Febr.*	3443	26. 6 -	
Evilmerodach	2. 0 -	—	1 *Febr.*	3445	2. 0 -	
Neriglisfar	3. 9 -	—	1 *Nov.*	3448	3. 9 -	
Laberofoarchod	0. 9 -	—	1 *Aug.*	3449	0. 9 -	
Belfazar en Nabonedus	17. 3 -	—	1 *Nov.*	3466	17. 3	
Darius de Meder	1. 11 -	—	1 Oct.	3468	1. 11 -	
By, van Cyrus	0. 3 -	tot	31 Dec.	——	0. 3	
	486. 1 -				70. 0 -	

Het is wel waer, als men uit dit Tijdvak enkel de Jaren neemt tusschen den dood van Jotham en dien van Josia, dat daer in ruim 1 Jaar te veel komt: maar dit wordt, door voorgaende en volgende verkortingen, weder zoo vereffend dat, in het geheele Tijdverloop, juist zoo veel *Jaren* niet alleen maar ook *maenden* komen, als in den Bijbel aen de Koningen van Juda worden toegeschreven; alwaar, voor den voet t'zamengeteld, van Davids dood tot de verbranding des Tempels, uitkomen 433 jaren 7 maenden 10 dagen, 't welk niet meer dan 20 dagen van mijne rekening verschilt: en daer ik, van alle uitzettingen zoo wel als inkortingen, zoo veel de omstandigheden toelieten, voldoende redenen gegeven hebbe, drukt de volmaekte uitkomst van 't geheel, het zegel op alle de schikkingen der byzondere deelen.

Op dezen vasten grondslag zet ik nu het gebouw der volgende meer uitvoerige TIJDTAFEL.

TIJDTAFEL DER GESCHIEDENISSEN

IN DE TWEE BOEKEN DER KONINGEN, VERGELEKEN MET HET TWEEDE DER CHRONYKEN.

Al wat gezet is met deze Romeinsche letters, behelst de geschiedenissen van 't Rijk van Davids huis en van Juda; — met *Cursive letters*, die van 't Rijk der X Stammen; — en met kleine Noot-letters, de Ongewijde, zoo verre die op de Bijbelsche invloed heeft.

Al de jaren zonder teeken daerby, zijn door of volgens mijne berekening zeker; maer alle met * geteekende, heb ik zoo waerschijnlyk als mogelyk is gegist, op grond der berekende die voorgaen en volgen.

Al de jaren in deze Tafel en in de voorgaande Verhandeling zijn te verstaen na de Schepping, gerekend in den herfst van 't 710de jaer des Juliaenschen Tijdkrings: zie nader de Inleiding tot het Vijfde Deel van dit Bijbelwerk.

2982.	1 Dec. David sterft, en wordt opgevolgd door Salomo oud 23 jaren, 1 Kon. I-II: 11. 2 Chr. I.
2983.	Salomo laet Adonia en Joab met den dood straffen, 1 Kon. II: 12-35.
2984.*	Salomo treedt in 't huwelyk met de dochter van Pharao Chefres, 1 Kon. III: 1.
2985.*	Salomo laet Simei ombrengen in 't laetst des jaers, 1 Kon. II: 36-46.
——	Hy sluit een verbond met Hiram, 1 Kon. V.
2986.	Den 2 Ziw, donderdag 20 of NS 10 April, wordt de eerste grond des Tempels gelegd, 1 Kon VI: 1 en 37. 2 Chr. III: 1, 2.
2993.	Den 8 Tisri, toen even 't Sabbathjaer begonnen was, zijnde woensdag 22 Sept. N S, was de eerste dag der Inwijing van den Tempel, duurende, met het Loofhuttenfeest, tot woensdag 6 Oct. N S ingesloten, toen 's avonds de 23 Tisri begon. 1 Kon. VIII: 65, 66. 2 Chr. VII: 8-10.
——	Voor 't einde van Oct. in de 8ste maend Bul, werd het Tempelwerk geheel voleindigd, 1 Kon. VI: 38.

Om-

3000. Omtrend] Dec. eindigt Salomons 18de jaer, juist 1000 jaren voor Christus ware geboorte, 7 jaren na de Tempelvoltooijing.

3002. Op den 1 Tisri begint het Jubeljaer, en zoo vervolgens in alle jaren die in 02 en 52 uitgaen.

3004.* Abia, Salomons kleinzoon, om dezen tijd geboren.

3006. Na 13 jaren had Salomo zijn Palleis en verdere prachtige gebouwen voltooid, 1 Kon. VII: 1-12. 2 Chr. VIII: 1.

3010 * Tot hiertoe leevde Salomo in den grootsten voorspoed, 1 Kon. IV, IX, X, maer nu boven 50 jaren zijnde, geraakte hy van hier af langzaem ten val.

3018.* Omtrend dezen tijd zal Salomo's val op 't hoogst gekomen zijn, 1 Kon. XI: 1-13.

3019.* Hadad, Rezon, en Jerobeam stellen zig op tegen Salomo: de tweede legt de grondslagen van 't Nieuwe Syrische Rijk, 1 Kon. XI. 14-25, 26-40.

3020*. Salomo, nu 60 jaren oud, bekeert zig weder, en maekt voor zijnen dood den Prediker.

3022. 1 Oct. Salomo stervt omtrend 63 jaren oud, na een regeering van 39 jaren 10 maenden, 1 Kon. XI: 42, 43. 2 Chr. IX: 30, 31.

—— 1 Nov. by de bevestiging van Rehabeam in 't Rijk, te Sichem, vallen tien Stammen van hem af, *en verkiezen Jerobeam tot Koning*, 1 Kon. XII en XIV: 21. 2 Chr. X en XII: 13. — Dus beginnen van hier de regeerjaren der Koningen in beide Rijken.

3023. *Jerobeam, in dit jaer, op 't Paesch en Pinxterfeest, den toeloop zijner onderdanen naer Jerusalem gezien hebbende, voert den Kalverdienst in; en verordent in de 8ste maend, in welke hy in 't voorige jaer Koning geworden was, zijn feest in plaets van 't Loofhuttenfeest in Juda, 1 Kon. XII: 26-33, en toen geschiedde de Voorzegging tegen hem en zijnen Altaer, Kap. XIII: 1-5. — Daerna, zijn Hov naer Tirza verplaetst hebbende, stery zijn Zoon Abia, Kap. XIV.*

In

3026. In Rehabeams 4de jaer verlaet hy met Juda ook God en zijnen dienst, 1 Kon. XIV: 22-24. 2 Chr. XII: 1.

3026.* Asa, Abias zoon, denkelyk geboren.

3027. In Rehabeams 5de jaer valt Sisak of Psisaches de Koning van Egypte in Juda, en beroovt den Tempel 1 Kon. XIV: 25-28. 2 Chr. XII: 2-12.

3039. 16 Nov. Rehabeam, oud 58 jaren, stervt in 't begin van zijn en Jerobeams 18de jaer, en wordt door zijnen zoon Abia opgevolgd, 1 Kon. XIV: 31. XV: 1. 2 Chr. XII: 16. XIII: 1.

3040. In den zomer, in Abias 1ste jaer is de zware veldslag geleverd tusschen hem *en Jerobeam*, 2 Chr. XIII.

3042. 16 Oct. stervt Abia, denkelyk 38 jaren oud, even voor 't einde van Jerobeams 20ste jaer; zijn zoon Asa is zijn opvolger 1 Kon. XV: 8, 9. 2 Chr. XIV: 1.

3044. *Omtrend het begin des jaers stervt Jerobeam, zijn zoon Nadab volgt hem, 1 Kon. XIV: 20. XV: 25, 26.*

3045. *1 Maart, Nadab, terwijl zijn leger voor Gibbethon lag, omgebragt door Baëza; die hem opvolgt, en door stroperyen den oorlog tegen Juda nog al voortzet, 1 Kon. XV: 27-34.*

3048. Josaphat, Asas zoon, geboren.

3057. In Asas 15de jaer, in 't voorjaer, trok Zerah de Ethiopiër, denkelyk door Baëza opgezet, tegen Juda op, maer werd geheel verslagen, 2 Chr. XIV: 9-15. daerop volgde de vernieuwing van 't verbond in de 3de maend Kap. XV. en voords de 10 jaren rust, Kap. XIV: 1.

3067. *Tegen 't Loofhuttenfeest, toen Asas 26ste jaer op handen was, versterkte Baëza de grensvesting Rama, om zijnen onderdanen den optocht naer dat feest te beletten, 1 Kon. XV: 16, 17. 2 Chr. XVI: 1.*

3068. *In Maart, viel de Koning van Syrie, Benhadad, zoon van Tabrimmon, kleinzoon van Hezjon, die of Re-*

zon

zon of deszelfs zoon was, in Baëzas land op aenzetting van Asa; waerdoor Baëza den bouw van Rama staekte, 1 *Kon. XV:* 18-22. 2 *Chr. XVI:* 2-9.

3068. 1 *Juni stervt Baëza, denkelyk van hartzeer daarover; zijn zoon Ela volgt hem op,* 1 *Kon. XVI:* 6-8.

3069. 1 *Aug. Ela wordt vermoord door Zimri; die zich in zijne plaets op den Troon zet;* 1 *Kon. XVI:* 9-15.

—— 8 *Aug. dit wordt bekend in 't leger 't welk de insluiting van Gibbethon hervat had; alwaer ten eersten Omri de Opper-veldheer Koning gemaakt wordt, die daerop naer Tirza trekt en Zimri daerin belegert, die zich zelven in 't Palleis verbrandt.* 1 *Kon. XVI:* 16-20.

—— *Sept. Na Zimris dood verkiest een deel des volks Tibni; met wien Omri dus tot in 't* 4*de jaer eenen burgerkrijg moest voeren,* 1 *Kon. XVI:* 21-22.

3073. *In den zomer, Tibni stervt, 't zy natuurlyk of in den krijg, in Azas* 31*ste jaer, en van daer af regeert Omri alleen,* 1 *Kon. XVI:* 23.

3074. *Omri begint Samaria te bouwen,* 1 *Kon. XVI:* 24.

3075. *Omri, omtrend 6 jaren te Tirza Koning geweest zijnde, brengt den Rijkszetel naer Samaria over.*

——* *Omtrend dezen tijd moet zijn zoon Achab reeds met Isabel gehuwd zijn, indien zy de eigen moeder was van Athalia.*

3076 Jehoram, Josaphats zoon geboren.

3080. 8 *Oct. Omri stervt, zijn gruwelyke zoon Achab volgt hem,* 1 *Kon. XVI:* 28, 29.

3081. Asa wordt krank, 1 Kon. XV: 23. 2 Chr. XVI: 12.

3083. 16 Oct. Asa stervt, denkelyk 57 jaren oud, en wordt door zijnen Zoon Josaphat opgevolgd, 1 Kon. XV: 24. XXII: 41, 42. 2 Chr. XVI: 13, 14. XVII: 1. XX: 30, 31.

3086. In Josaphats 3de. jaer doet hy eene groote hervorming in zijn Rijk, 2 Chr. XVII: 7-9. en hy moet, wegens dezelve, of wegens andere gewigtige ons onbekende omstandigheden, dit jaer aengemerkt hebben, als een vernieuwd begin zijner

Regeering, waarvan het 1ste jaer was 't 4de na Asas dood: van hier wordt dan zijn 17de en 18de jaer gerekend, 1 Kon. XXII: 52. 2 Kon. III: 1.

3086.* *Omtrend dezen tijd begint Elia te propheteeren onder Israël.*

3087.* tot 3092. *Achab den Baalsdienst ingevoerd hebbende, en met geweld doordringende, vielen in dezen tijd de 3½ jaren droogte, 1 Kon. XVII, XVIII.*

3093. Josaphats zoon, Jehoram, 17 jaren oud, trouwt met Achabs dochter Athalia, 1 Kon. XXII: 45. 2 Chr. XVIII: 1.

3094. Ahazia, Jehorams zoon, uit dit huwelyk geboren.

3098. *Benhadad doet Achab den oorlog aen, en in dit Najaer viel de eerste veldslag, 1 Kon. XX: 1-21.*

3099. *In 't Voorjaer was de tweede veldslag, waerin Benhadads leger geheel verslagen werd, 1 Kon. XX: 22-43.*

—— *In dit jaer doet Isabel Naboth ombrengen: 1 Kon. XXI.*

3102. *Na 3 jaren vrede tusschen Israël en Syrien, doet Achab,* verzeld met Josaphat, *in 't Najaer de onderneming op Ramoth in Gilead; 't welk de Syriers tegen 't vrede-beding hadden ingehouden; maer Achab sneuvelde in den strijd, omtrend 1 Nov., 1 Kon. XXII: 1-40. 2 Chr. XVIII. wordende door zijnen oudsten zoon Ahazia opgevolgd; 1 Kon. XXII: 52-54.*

—— Josaphat wedergekeerd zijnde, maekt in dezen winter in 't Jubeljaer de lovlyke schikkingen, 2 Chr. XIX.

3103. *De Moabieten vallen af van Israëls Rijk; 2 Kon. I: 1.*

—— In den Voorzomer ook de Ammonieten afgetrokken hebbende, en geholpen door Arabiers of Amalekieten van de Oostzijde van 't gebergte Seïr, doen zy, om de Zoutzee heen, een aenval op Josaphat, maer worden wonderdadig verslagen, 2 Chr. XX: 1-29.

—— By gelegenheid van dezen aenval te veld trekkende, maekt Josaphat zijnen zoon Jehoram tot zijn Troongenoot; van waer Jehorams 2de jaer gerekend wordt 2 Kon. I: 17.

Josa-

3104. Josaphat *en Ahazia*, t'zamen een Scheepsvloot te Ezeongeber uitgerust hebbende, om in dit Voorjaer naer Ophir en Tharsis uit te zeilen, worden in 't begin dezes jaars de Schepen door storm in de haven verbrijzeld; om welke reden Josaphat de onderneming niet wil hervatten, 1 Kon. XXII: 49, 50. 2 Chr. XX: 35-37.

— *In den Nazomer, wordt Ahazia door een zwaren val gewond, en stervt 8 Oct. kinderloos; wordende door zijnen broeder Joram opgevolgd, die de afgodery eenigzins besnoeit. 2 Kon. I: 2-17. III: 1.*

3105. *In 't voorst des jaers, Elia ten hemel opgenomen, na omtrend 20 jaren geprophetëerd te hebben. Eliza werd zijn opvolger, 2 Kon. II.*

— *Kort daerna besluit Joram de Moabieten weder onder zich te brengen;* en verzoekt Josaphats hulp, die, met den Onderkoning van Edom, zich by hem voegt; waerop de Moabieten verslagen worden, doch niet weer ondergebragt, 2 Kon. III.

3106.* } *Zullen Elizas wonderen gebeurd zijn, 2 Kon. IV.*
3107. } *en de genezing van Naaman, Cap. V.*

3108. Josaphat geevt, omtrend 16 Oct., het Rijk aen Jehoram geheel over, en stervt zeer kort daerna, oud 60 jaren: waerop de godvergeten Jehoram alle zijne broeders en verscheiden Rijksgrooten vermoordt, en den Baalsdienst ook in Judaes Rijk invoert. 1 Kon. XXII: 51. 2 Kon. VIII: 16, 17. 2 Chr. XXI: 1-5.

3109.* De Edomieten en de Stad Libna vielen van Jehoram af; welke hy wel ééns sloeg, maer niet weder onderworp, 2 Kon. VIII: 21, 22. 2 Chr. XXI: 8-10.

— *De Syriers doen Israël op nieuw den oorlog aen, 2 Kon. VI: 8. welke inval tot gevolg had een schaersheid en duurte van 7 jaren lang in Canaan, voor welke de Sunamitische vrouw naer 't land der Philistijnen wijkt, 2 Kon. VIII: 1, 2.*

3113.* De Philiſtijnen en Arabiers vallen in Juda, en voeren Jehorams wijven en kinderen wech, behalven den jongſten zoon Ahazia, hier Joahaz genoemd; 2 Chr. XXI: 16, 17.

3114. Jehoram wordt geſtraft door eene vreeslyke ziekte, 2 Chr. XXI: 18.

3115. In 't Voorjaer maekt Jehoram, om deze ziekte, zijnen zoon Ahazia Troongenoot, in 't 11de jaer van Joram in Israël; 2 Kon. IX: 29.

— *Samaria, na eene harde belegering; die welligt 2 of 3 jaren zal geduurd hebben; wordt wonderdadig ontzet, 2 Kon. VI: 24. tot VII: 20. — en, dewijl,*

3116. *In 't Voorjaer; daerop ook een rijke oogst volgde, houdt de 7 jarige duurte op; en de Sunamitiſche vrouw komt weder thuis; 2 Kon. VIII: 3-6.*

— In den zomer, ſtervt Benhadad, de Koning van Syrien, en wordt door Hazaël opgevolgd, 2 Kon. VIII: 7-15.—— Indien hy dezelvde is, die reeds in de jaren 3068, 3098 en 3099 voorgekomen is, heeft hy ten minſten tot in zijn 49ſte jaer geregeerd: andere houden hem voor een zoon van dien Benhadad, die tegen Baëza optrok.

— 16 Aug. Jehoram ſtervt oud 40 jaren, 2 Kon: VIII: 24. 2 Chr. XXI: 19, 20. zijn zoon Ahazia volgt hem op, 22 jaren oud, 2 Kon. VIII: 25, 26. 2 Chr. XXII: 1, 2.

— Even daerna, Joas, de jongſte zoon van dien Ahazia, geboren.

3117. *Vroeg in 't Voorjaer, trok Joram de Koning van Israël,* en zijn Neev Ahazia, de Koning van Juda, *uit, om de onderneming op Rama of Ramoth in Gilead, welke Achab mislukt was, te hervatten: maer zy werden door Hazaël geſlagen en Joram gewond; die ter genezing in 't Zomerpalleis te Jizreël gebragt werd, en kort daerna door Ahazia aldaer bezocht, 2 Kon. VIII: 28, 29. 2 Chr. XXII: 6, 7.*

— *Mai, in de afwezigheid dezer 2 Koningen, word Jehu tot Koning van Israël gezalvd, 2 Kon. IX: 1-14.*

In

3117. *In 't laetst van Mai wordt Joram, zoo vet kerstfeld zijnde, dat hy weder op den wagen kon komen, door Jehu doorschoten*: en Ahazia vlugt, doch wordt nagezet en ook gedood, maer te Jerusalem begraven, flechts oud geworden 23 jaren, 2 Kon. IX: 15-37. 2 Chr. XXII: 8, 9.

— In 't begin van Juni, zoodra Athalia, Jehorams Weduwe, Ahazias moeder, dit verneemt, vermoordt zy alle hare eigen kleinkinderen en alle afstammelingen van Davids huis, behalven Joas, die gered werd; en plaetst zich dus onwettig op Davids Troon, 2 Kon. XI: 1, 2. 2 Chr. XXII: 10-12. Haer begin in Juda en dat van Jehu in Israël is dan hier gelijktijdig, 94 jaren 7 maenden na de scheuring.

— *In 't overige van dit jaer roeit Jehu het huis van Achab en den dienst van Baal uit, 2 Kon X 1-31.*

3123. 1 Aug. wordt Athalia omgebragt, en haer eenige kleinzoon Joas, nu 7 jaren oud, door den Hoogepriester Jojada op Davids Troon gezet, 2 Kon. XI en XII: 1. 2 Chr. XXIII en XXIV: 1.

3137.* Joas nu 20 jaren oud zijnde, geevt Jojada hem 2 vrouwen. 2 Chr. XXIV: 3.

3138. Amazia geboren.

3139. à 3144. *Oorlogen tusschen Jehu en Hazaël, waerdoor Hazaël het geheele Overjordaensche inneemt, 2 Kon. X: 32, 33.*

3145. 16 *Aug. Jehu stervt, en zijn zoon Joahaz volgt hem op, 2 Kon. X: 35, 36. XIII: 1.*

— In dit jaer, het 23ste van Joas, wordt Jerusalems Tempel zeer verbeterd, 2 Kon. XII: 6-16.

3146. à 3156. Wordt Joahaz de Koning van Israël door Hazaël allerdiepst vernederd, 2 Kon. XIII: 3.

3157.* Storv de Hoogepriester Jojada, 130 jaren oud zijnde, 2 Chr. XXIV: 15, 16. dus reeds geboren omtrend 3027, 5 jaren na Salomons dood. — Zijn Echtgenoot (denkelyk zijn laetste) was een dochter van Jehoram, 2 Chr. XXII: 11. als die te gelijk met haren halven broeder Ahazia geboren was in

3094, en gehuwd toen ze 20 jaren was in 3114, dan was Jojada toen 87 jaren oud — 't is zeker gefchied voor 3117.

3158. Joas valt, kort na Jojadas dood, van God en zijnen dienst af, 2 Chr. XXIV: 17-19.

— Hazaël trok nu ook in Juda tegen Joas, nam hem Gath af, en toog naer Jerufalem, maer Joas kocht hem door geld af, 2 Kon. XII: 17, 18.

3159. Hazaël, na 43 jaren Regeering, ftervt, en zijn zoon Benhadad regeert in zijn plaets, die nog aenhoudt, Israël onder Joahaz even hard te verdrukken 2 Kon. XIII: 3 en 24.

3160. *1 Mai. Joahaz neemt zijnen zoon Joas tot Troongenoot 2 jaren voor zijn dood, in 't 37fte jaer van Joas in Juda, 2 Kon. XIII: 10, en op Joahaz verootmoediging voor God, wordt deze Joas tot verlosfer verwekt, vs. 4, 5.*

3162. *1 Mai, Joahaz ftervt, en Joas krijgt de regeering geheel, in 't 39fte jaer van Joas in Juda, 2 Kon. XIII: 9, 10.*

3163. In 't Voorjaer, trok Benhadads leger tegen Juda op, en behaelde een groote overwinning, komende zelvs te Jerufalem, terwijl Joas krank lag, van waer ze een grooten buit haelden, 2 Chr. XXIV: 23, 24.

— 1 Juni, wordt Joas, oud 47 jaren, op zijn bed omgebragt, 2 Kon. XII: 20, 21. 2 Chr. XXIV: 25, 26, en Amazia zijn zoon regeert in zijn plaets, 2 Kon. XIV: 1, 2. 2 Chr. XXV: 1.

3166. *In 't Voorjaer, vielen de Moabiten, denkelyk tot hulp der Syriers, in Israëls Rijk, 2 Kon. XIII: 20.*

— *Omtrend dien tijd ftorv Eliza, na 61 jaren geprophetéerd te hebben, 2 Kon. XIII: 14-20.*

— *1 Juli, Joas de Koning van Israël, maekt in 't begin zijns 5den jaers, zijnen zoon Jerobeam II. tot Onderkoning, om door hem met meer nadruk de Syriers en Moabiten te keer te gaen — van hier wordt deszelvs 27fte jaer gerekend, 2 Kon. XV: 1.*

— *In 't overige van dit jaer worden, naer Elizas voorzegging op zijn ftervbed, de Syriers drie mael door Joas en Jerobeam geflagen.*

Nemen

3167. tot 3175.	*Nemen Joas en Jerobeam de plaetsen, hun door de Syriërs ontweldigd, weder ten deele in, waerdoor Israëls Rijk weder begint op zijn verhael te komen*, 2 *Kon. XIII:* 25.
3176.	Uzzia zoon van Amazia geboren.
—	Amazia overwint de Edomiten, 2 Kon. XIV: 7. 2 Chr. XXV: 5-12, en daerop vallen de benden van Joas in zijn land, uit wraek dat ze te rug gezonden waren, vs. 13.
3177.	Amazia, nu ook van God afgeweken, begint daerover een oorlog *met Joas* in den Voorzomer, maer wordt by Bethsemes geslagen, in zegeprael te Jerusalem gebragt, en die Stad beroovd, 2 Kon. XIV: 8-14. 2 Chr. XXV: 14-24.
—	Van toen af wordt in Jerusalem een t'zamenzwering tegen hem gemaekt, 2 Chr. XXV: 27, doch die eerst in 't 15de jaer daerna uitberst, vergel. vs. 25. met 2 Kon. XIV: 17-19.
3178.	*In 't begin des jaers sterft Israëls Koning Joas*, 2 *Kon. XIII:* 13. *XIV:* 16, *en wordt door zynen zoon Jerobeam II. nu geheel opgevolgd*, 2 *Kon. XIV:* 23. *Kort daerna begint Jona, welligt een der leerlingen van Eliza, te propheteeren, vs.* 25.
3179. tot 3191.	*Jerobeam herwint het geheele Overjordaensche, en ontneemt daerby aen Syrien het land van Hamath en zelvs de Stad Damascus, waerdoor het Rijk der X Stammen tot den grootsten bloei komt, waerin 't ooit geweest is.* 2 *Kon. XIV:* 25-28.
3192.	De verbindtenis tegen Amazia nu uitgebroken zijnde, vlugt hy, die in die 14 jaren niets had kunnen uitvoeren, in dezen zomer naer Lachis, maer wordt nagezet en aldaer gedood, oud 54 jaren, 2 Kon. XIV: 19, 20. 2 Chr. XXV: 27, 28.
—	1 Aug. wordt zijn Zoon Uzzia door 't volk Koning gemaekt, 2 Kon. XIV: 21. XV: 1, 2. 2 Chr. XXVI: 1.
—	In 't zelvde jaer herwint Uzzia Eloth aen de Roode Zee, 2 Kon. XIV: 22. 2 Chr. XXVI: 2.

3193. tot 3218. Regeeren Uzzia in Juda, en Jerobeam in Israël, 25 jaren lang, beide zeer voorspoedig. — Uzzia slaet in dien tijd de Philistynen en Arabiers, en houdt de Ammonieten onderworpen, 2 Chr. XXVI: 6, 7. Evenwel ontbrak het in dien tusschentijd niet aen andere zware oordeelen, vooral in Jerobeams Rijk, vergelijk Amos IV: 6-11, misschien slaet ook Joëls Prophetie daerop. — Althans in dezen tijd moet, uit vergelijking van Amos IV: 11, met VII: 10, 11, de aerdbeving voorgevallen zijn, Amos I: 1. Zach. XIV: 5, twee jaren voor welke Amos, en denkelyk ook in 't laetst dezer jaren Hosea, begonnen is te propheteeren. Die aerdbeving, met Josephus en anderen, eerst by Uzzias val te stellen, is te laet; want Jotham, die van daer af het Rijk bestuurde, is in Jerobeams stervjaer geboren, en Jerobeam beleevde nog Amos propheteering.

3219. *In 't begin des jaers, Jerobeam II. gestorven, en zijn Zoon Zacharias in zijn plaets verkoren 2 Kon. XIV: 29. maer binnenlandsche oneenigheden beletten hem bezit van den Troon te nemen.*

—— In dit jaer Jotham geboren.

3228. Den 15 Juli N S. dezes Jaers (J. T. 3938) op de eerste V. M. na den langsten dag, begint de Grieksche Tijdrekening der Olympiaden, loopende 't eerste Jaer der 1 Olympias tot halv in 3229.

3230. *Tot midden in 't jaer, dus 11½ jaren, duuren de inlandsche beroerten in Israëls Rijk; in welken tijd de Syriers zich weer hersteld en Damascus herwonnen hebben: eindelyk beklimt Zacharias den Troon in 't begin van Juli, kort voor 't einde van Uzzias 38ste jaer, 2 Kon. XV: 8.*

3231. *In 't begin des jaers, Zacharias 6 maenden geregeerd hebbende, wordt door Sallum omgebragt vs. 10-12, ter vervulling van Amos VII: 9.*

—— 1 *Febr. Sallum 1 maend geregeerd hebbende, wordt weder door Menahem vermoord, die zich op den Troon*

zet-

zette, en Tiphsah, dat de poorten voor hem gesloten had, alleronmenschlykst uitmoordde, vs. 13-18.

3231. Verder in 't jaer en in 't volgende, ondernam Pul, de eerste der in de H S genoemde Koningen van Assyrien te Ninivé, denkelyk de Zoon van Anakyndaraxes, Sardanapul I, wiens regeering 3186 begon, een Krijgstocht, waerdoor hy 't Assyrische Rijk tot eene uitgebreide Monarchie maekte. — Hy vermeesterde in dezen tocht Syrien, doch hield het niet in, gelijk wy ook 12 jaren na zijn dood aldaer een Koning Rezin vinden. — Hy had Israëls Rijk ook in 't oog, maer Menahem krijgt hem, door 38 tonnen gouds, in zijn belang om hem op Israëls Troon te vestigen vs. 19, 20.

3232.* Omtrend dezen tijd (indien niet nog vroeger) heeft Jona gepredikt te Ninivé, welke Stad om hare verootmoediging nog omtrend 170 jaren gespaerd is, Jon. I-IV.

3239. In 't laetst van October, Achaz geboren.

——* Omtrend dezen tijd Uzzia ten val gekomen, en melaets geworden, Jotham 20 jaren oud zijnde, en dus in staet de regeering waer te nemen, 2 Kon. XV: 5, 2 Chr. XXVI: 16-23.

3241. 8 *Aug. Menahem stervt, en Pekahia zijn zoon volgt hem op 2 Kon. XV:* 21-24.

3243. 8 *Aug. Pekah maekt een geweldige t' zamenzwering tegen Pekahia, vermoordt hem in zijn Palleis, en volgt hem op, vs.* 25-28.

3244. 16 Aug. Uzzia stervt, oud 68 jaren, en zijn zoon Jotham wordt Koning, 2 Kon. XV: 7, 32, 33. 2 Chr. XXVII: 1.

—— In dit jaer had Jesaja 't groote Tempelgezicht, Jes. VI.

3250.* Op 't laetst des jaers, even voor Romes bouwing, stervt Pul, en wordt opgevolgd door Tilgath-Pileser zijnen Kleinzoon, van wien zijne dochter bezwangerd was door een opzichter zijner Tuinen. — Deze dochter was Semiramis II. welke, in 't begin, met haren zoon in 't bewind deelde, en Babel kostbaer liet bedijken.

3251. 21 of NS 13 April (J. T. 3961,) begint de Jaertelling van Romes bouwing nae Varro, welke meest gevolgd wordt; die van 't Capitool vangt 1 jaer later aen.

3252. Diep in Maert, Hiskia geboren, Achaz 12 jaren gemaerden oud zijnde.

——* Jotham overwint de Ammonieten, 2 Chr. XXVII: 5.

3257. Door Tilgath-Pilefer of zijne Moeder Semiramis II. wordt Nabonasfer te Babel aengefteld tot Koning, onder de Asfyrifche Monarchie te Ninivé; en deze ftelt de Babylonifche Jaerrekening in, welke zijn en naem draegt, en in dit jaer (J. T. 3967.) begint den 26 of N. S. 18 Febr. zijnde toen de 1fte der Egyptifche maend Thot.

——* In Jothams tijd begint Micha te prophefeeren.

3260. Omtrend halv April, even na 't Paeschfeest, ftervt Jotham (of verkiest een ftil leven, wanneer hy eerst geftorven moet zijn op 't einde van 3263. kort na 't omkomen van Pekah.) Achaz volgt hem op, 2 Kon. XV: 38. 2 Chr. XXVII: 9. die, even op den Troon zijnde, den waren Godsdienst afvalt en een volflagen heiden wordt, 2 Kon. XVI: 1-4. 2 Chr. XXVIII: 1-4. waerby hy ook het Krijgs- en Staets-wezen geheel verwaerloost en verwart.

3261. In Febr. en Maert, ftraft God Achaz door een gelijktijdigen inval van Rezin *en Pekah*, die zijn land op de vreeslykfte wijze ontvolken en verwoesten, 2 Kon. XVI: 5, 6. 2 Chr. XXVIII: 5-8.

—— Ten zelven tijde wordt Jefajas zoon Schearjafchub geboren, Jef. VII, en even daerna zendt *Pekah* zijne gevangenen terug, 2 Chr. XXVIII: 9-15.

3262. In den Nazomer wordt, door Rezin *en Pekah* t' zamen, een nieuwen aenval ondernomen, volgens het gefmeedde ontwerp om Achaz te ontroonen, Davids huis uitteroeien, en den zoon van Tabeel of Pul, dus de Oom van Tilgath-Pilefer, Koning van Juda te maken; 't Syrifche leger was niet alleen in Ephraim, maer de Stad Jerufalem reeds ten deele belegerd.

—— In September gefchiedde daerop de voorzegging, Jef. VII. (738 jaren voor de geboorte van den Maegdezoon), toen Jefaja met zijn zoontjen Schearjafchub, nu ruim 1½ jaren oud, Achaz buiten Jerufalem

te

te gemoet ging; voorspellende dat het ontwerp der vyanden mislukken zoude — dat eer een ander kind waervan zijne huisvrouw nu hoogzwanger was, zou kunnen Vader of Moeder zeggen, en dus binnen 't jaer, de rijkdom van Damascus en de buit van Samaria die op Juda veroverd was, voor den Assyrier zou zijn — dat eer Schearjaschub tot jaren van onderscheid, stel 20 jaren, zou gekomen zijn, Damascus en Samaria verwoest, en in 65 jaren Ephraim geheel verbroken zou worden, enz.

— In October, Achaz, evenwel het met den Heere niet verzoeken willende, zendt om hulp tot de Koningen van Assyrien, Tiglath-Pilefer te Ninivé, en Nabonasser te Babel 2 Chron. XXVIII: 16. — De eerste, wiens zaek het was, zijnen Oom, dien hy van den hem wettig toekomenden Assyrischen Troon geweerd had, ook van Judaes Troon te houden, valt in Syrien. Daerdoor trekt, omtrend 24 October, het leger der vyanden hals over kop af naer Syrien; en Achaz, daerdoor in eens lucht krijgende, rekent van hier af zijne regeering op nieuw te beginnen: dus wordt van hier zijn 12de jaer gerekend, 2 Kon. XVII: 1.

— Nov. en Dec. Tiglath-Pilefer slaet de Syriers, doodt Rezin, neemt Damascus in, en voert de inwooners naer Kir in Opper-Medie. 2 Kon. XVI: 7-9.

3263. In 't begin des jaers begroet Achaz den Assyrischen Vorst in Damascus, vs. 10-11.

— *In 't Voorjaer valt Tiglath-Pilefer op Pekah aen, ontweldigt hem veel land, en voert de Overjordaensche stammen met Naphtali ook naer Assyrien, 2 Kon. XV: 29. 1 Chr. V: 5 en 26. — Daerdoor raekt het land in oproer; en Pekah, wien men, uit hoofde zijner verbinding met Rezin tegen Juda, als de oorzaek dezer rampen aenmerkte, in den selfsten haet: Hosea maekt een t' zamenzweering tegen hem, welke uitbrekende hem het leven kost omtrend 1 September.*

Dit alles was dan afgeloopen, binnen 't jaer, na de geboorte van Maher-Schalal-Chazbaz. — Hosea wil daerop den Troon beklimmen, maer wordt door de inlandsche beroerten daer weer afgebonsd.

3264.* Achaz, voortgaende in de afgodery, wordt weder aengevallen door de Edomieten en Philistijnen; hy wendt zich op nieuw tot den Asfyrier, die hem niet holp tegen de Edomieten; en enkel in schijn tegen de Philistijnen, door het land en de ingenomen vestingen met zijn eigen volk te bezetten, en daer voor zekerlyk van Achaz groote sommen af te persien, 2 Chr. XXVIII: 20, 21. Zoodat in dezen tijd de Philistijnen als vyanden, en de Asfyriers onder den naem van vrienden, in Judaes land gelegerd waren, zie Jes. VII: 18, 19. vergelijk misschien ook Kap. XX. en daermede Kap. XIV: 28, 29.

3269. Stervt Tilgath-Pileser de Asfyrische Monarch in den Zomer, na byna 19 jaren geregeerd te hebben: zijn zoon Salmanezer volgt hem op.

3273. *1 Nov. in 't midden van Achaz 14de jaer, in 't begin van 't 12de na zijne redding, brengt Hosea de beroerten, die eene regeeringloosheid van 10 jaren 2 maenden veroorzaekt hadden, ten einde, en vest zich op den Troon, 2 Kon. XVII: 1.*

3274.* *Salmanezer trekt tegen Hosea op; maer die verpligt zich aen hem tot een jaerlykfche schatting, vs. 3.*

3276. 1 Oct. 1 maend voor 't einde van Hoseas 3de jaer stervt de godloze Achaz, oud byna 37 jaren, 2 Kon. XVI: 20. 2 Chr. XXVIII: 27, en wordt opgevolgd door zijnen uitmuntenden zoon Hiskia, 2 Kon. XVIII: 1. 2 Chr. XXIX: 1.— (1 Bul begon avond 7 Oct. N S).

3277. 1 Nisan zijnde 3 April, maekt hy een aenvang met de hervorming, en den 14den Ziw of avond 15 Mei N S, viert hy het plechtige Paeschfeest, waertoe Hosea ook zijnen onderdanen vryheid gaf, 2 Chr. XXIX tot XXXI.

Hiskia

3278* Hiskia overwint de Philiſtijnen, 2 Kon. XVIII: 8.

3279. *Hoſea, in dit Voorjaer de ſchatting aen de Asſyriers weigerende, en die daerop zijn verbond met So of Sevecus ontdekkende, trekt Salmanezer eerst door Syrie, om de overblijvſels van dat Rijk te vernietigen, volgens Jeſ. XVII: 1-3. en zoo naer Israël, welk land hy overſtroomt, en zich eindelyk voor Samaria legert, omtrend 1 Dec. 2 maenden in Hiskias 4de en 1 maend in Hoſeas 7de jaer, 2 Kon. XVII: 5. XVIII: 9.*

3282. *In 't laetst van Sept. Samaria ingenomen, na een belegering van omtrend 2 jaren 10 maenden, 2 Kon. XVII: 6. XVIII: 10. Dus is het Rijk der X ſtammen, dat byna te gelijk met het Syriſche begonnen was, ook byna te gelijk geeindigd; hebbende geduurd, na de ſcheuring 259 jaren 11 maenden, of na Salomons dood juist 260 jaren.*

—— *In 't overige des jaers worden de X ſtammen naer Asſyrie en Medie gevangen gevoerd, en het land woest gelaten, 2 Kon. XVII: 6-23. XVIII: 11, 12. dit was in 't laetst van 't 26ſte Nabonasſer-jaer.*

3283. In 't Voorjaer ſtervt Salmanezer na ſchaers 14 jaren regeering: Sanherib zijn zoon is zijn opvolger, onder wien de Asſyriſche Monarchie allergrootst was, die ſchaers 7 jaren regeerde.

3287. 1 Tisri avond 6 Sept. N S, begon het Sabbathjaer dat genoegzaem met Hiskias 12de gelijk liep; dus werd in dit Najaer niet gezaeid, 2 Kon. XIX: 29. Jeſ. XXXVII: 30.

3288. In den Nazomer, doet Sanherib een tocht tegen So of Sevecus den Koning van Egypte, door Hiskias land, en ſtremt daerdoor weder den zaeitijd (1 Bul was 25 Oct. N S) door welken tocht hy, in 't volgende Voorjaer, Egyptes magt zoo verbreekt dat die tot een gebroken rietſtaf wordt.

——* Omtrend dezen tijd propheteerde Nahum tegen de Asſyriers.

3289. Toen in den Zomer, by Peluſium, de wapenen van Sanheribs leger door een heir van muizen bedorven waren, en Hiskia, daerdoor bemoedigd, zich den Asſyrier onttrokken had; trekt Sanherib op hem aen.

3289. Hiskia betaelt de hem opgelegde boete; evenwel trekken de Asfyriers voort, en legeren zig in October, even na 't begin van Hiskias 14de jaer, en even voor den Zaeitijd, voor Jerufalem, 2 Kon. XVIII: 13 tot XIX: 34, 2 Chr. XXXII: 1-20. Jef. XXXVI, XXXVII. (1 Bul was 15 Oct. N S, dus begon de Zaeitijd in 't laetst van die maend.)

— Omtrend 1 Nov., wordt Sanherибs leger voor Jerufalem door een Engel vernield; hy keert in zijn land weder, en in 55 dagen Tobia I: 25, dus op 't einde des jaers, wordt de God-lasterende fnorker door zijne zoonen vermoord, 2 Kon. XIX: 35-37. 2 Chr. XXXII: 21-23. Jef. XXXVII: 36-38.

— Intusfchen krijgt, in 't laetst des jaers, Hiskia zijne doodlyke ziekte, en wordt wonderdadig genezen, 2 Kon. XX. 2 Chr. XXXII: 24. Jef. XXXVIII.

3290. In 't begin des jaers, en van 't 34fte Nabonasferjaer, wordt Ezarhaddon Koning van Asfyrien: doch omtrend zijne komst tot den Troon vielen de Meders van zijn Rijk af, en kort daerna ook Merodach Baladan of Mardok-empad, die 7 jaren, en dus zoo lang als Sanherib te Ninivé, onder denzelven te Babel geregeerd had.

— Hiskia krijgt daarop groote gefchenken 2 Chr. XXXII: 23.

— In den Nazomer of Herfst doet deze Merodach een bezending als onafhangelyk Vorst aen Hiskia, 2 Kon. XX: 12-20. 2 Chr. XXXII: 25, 26, 31. Jef. XXXIX.

3292. Begint de Lydifche Jaerrekening, met Gyges.

3293. Manasfe geboren: van hier en verder leevde Hiskia in grooten voorfpoed en Rijksbloei, 2 Chr. XXXII: 27-30.

3295. Nadat de Meden tot in 't 6de jaer zonder Opperhoofd geweest waren, wordt Dejoces hun Koning; die 53 jaren regeerde, en de Rijksftad Ecbatana of Achmetha ftigtte.

3305. 1 Nov. Hiskia ftervt, oud $53\frac{2}{3}$ jaren, en wordt door Manasfe, oud 12 jaren, opgevolgd, 2 Kon. XX: 21. XXI: 1. 2 Chr. XXXII: 31. XXXIII: 1.

Ma-

3310* Manasse voert weder 't heidendom in, denklyk in zijne jonge jaren na 's Vaders dood verleid zijnde.

3324. Ezar-haddon krijgt, door eene 8 jarige regeeringloosheid te Babel, die Stad en 't Babyloniesch Rijk weer in, in zijn 34ste regeerjaer, en heerscht daerna nog 13 jaren te Babel als Monarch der beide Rijken.

3325. } *Babel ingenomen hebbende, vaert hy in deze jaren voort*
3326. } *de overblijvsels van Ephraim onder te brengen.*

3327. *zijnde in 't 45ste jaer na Samarias inneming, bevolkt hy het land der X stammen met vreemde Natien, waerdoor Ephraim nu ophoudt een volk te zijn, 2 Kon. XVII: 24-41. Ezra IV: 2 en 10. Jes. VII: 8.*

— Van daer trekt hy in Juda, valt Manasse aen, neemt hem gevangen, en voert hem naer Babel in zijn 22ste regeerjaer, 2 Chr. XXXIII: 11.

3328.* Toen in Egypte alles in verwarring was onder eene 12 hoofdige Regeering, en Ezar-haddon uit dien hoofde een toeleg daerop had (of anders, toen Psammetichus Koning geworden was, 't welk in de Egyptische tijdrekening 5 jaren verschilt) herstelt hy Manasse in zijn Rijk, 2 Chr. XXXIII: 12 13. zoodat die van daer af bewind had ook over de Asfyrische Onderdanen uit het land der X stammen; hoewel verbonden en eenigzins onderhoorig aen den Asfyrier. — Van daer af regeert Manasse nog tot in 't 33ste jaer zeer prijslyk, en roeit de afgodery grootendeels uit, vs. 14-17.

3337. Ezar-haddon stervt, Saosducheus komt in zijn plaets als Koning van Asfyrien en Babel, en regeert 20 jaren.

3338. Amon geboren in 't laetst des jaers.

3348. Phraortes wordt, na Dejoces dood, Koning der Meden, die de Persen daerna onderworp, en 22 jaren regeerde.

3354. Josia geboren omtrend 1 November.

3357. Saosducheus stervt, Chyniladan wordt Koning van Babel en Asfyrie, ook Sarach genoemd, zijnde naestdenkelyk de lafhartige en verwijvde Sardanapalus II. — hy houdt naderhand zijn hov weder te Ninivé, en regeert 22 jaren.

3361. Februari, Manasse stervt, oud ruim 67 jaren, Amon volgt hem op, die de afgodery geheel herstelt. 2 Kon. XXI: 18, 19. 2 Chr. XXXIII. 20, 21.

3363. Halv April kort na Paeschen, 't welk 's avonds 26 Maert NS begonnen is, Amon vermoord, oud 24½ jaren, 2 Kon. XXI: 23-26. 2 Chr. XXXIII: 24, 25, hy wordt opgevolgd door zijnen voortreffelyken zoon Josias, die schaers 8½ jaren oud was, 2 Kon. XXII: 1. 2 Chr. XXXIV: 1.

3368.* Vallen de Skythen in Medie.

3370. Phraortes, die Sardanapul te Ninivé belegerde, sneuvelt voor die Stad, en zijn Zoon Kyaxares I. wordt Koning van het nu Medo-Persisch Rijk, die toen 't beleg van Ninivé op breekt, om de Skythen te beoorlogen, welke hy in 3396 onderbrengt, en 40 jaren regeert.

—— Omtrend Maart, Jojakim geboren, en zeer kort te vooren Johanan, 1 Chr. III: 15, die vroeg zal gestorven zijn.

—— Josia, in dit zijn 8ste Regeerjaer, begint God te zoeken en te vreezen, 2 Chr. XXXIV: 3.

3371. In Juni, Joahaz geboren, die Sallum genoemd wordt, 1 Chr. III: 15, Jer. XXII: 11.

3375. In 't Voorjaer omtrend Paeschen, toen Josias 12de jaer ten einde liep, begon hy de groote hervorming, 2 Chr. XXXIV. 3, en na dat zijn 13de aengevangen was, begon Jeremia, en denkelyk ook, indien niet al vroeger, Zephanja te propheteeren. Jer. I: 2. XXV: 3. Zeph. I: 1. waerdoor Josia in 't volgende jaer

3376. de hervorming nog sterker doorzet, en ook door 't Land der X Stammen uitbreidt, tot zijn 18de jaer toe, 2 Chr. XXXIV: 4-7, vervullende ook reeds in dit jaer te Bethel de voorzegging, welke 353 jaren te vooren aen Jerobeam I. gedaen was.

3380. Zijn 18de jaer begonnen zijnde, gaet hy aen de verbetering des Tempels; en aldaer het Wetboek gevonden zijnde, vernieuwt hy het verbond met God, en doet op nieuw een hervorming door 't gansche land, 2 Chr. XXXIV: 8-33. 2 Kon. XXII: 3, tot XXIII: 20.

3381. Voor 't einde zijns 18de jaers, houdt hy het merkwaerdige Paesschen, 2 Kon. XXIII: 21-23. 2 Chr. XXXV: 1-19. — 14 Nisan begon avond 7 April N S.

— Nabopolasser, Vader van Nebucadnezar, reeds in 't begin van 3379 van den Assyrier afgevallen zijnde, van waer zijne 21 jaren op Ptolomeus Tijdregel beginnen en tot zijn dood loopen, laet in 't begin van dit jaer, zich plechtig te Babel huldigen.

3384. Zedekia geboren.

3387. In 't Voorjaer Jechonia geboren.

3394. In 't Voorjaer trekt Necho, de Koning van Egypte, tegen Nabopolasser, naer Carchemis aen den Euphrat; maer Josia verzet zich tegen dien doortocht en sneuvelt in den slag tegen Necho, in 't laetst van Juni, oud byna 40 jaren, 2 Kon. XXIII: 29, 30. 2 Chr. XXXV: 20-27.

— 1 Juli, wordt Joahaz of Sallum door 't volk Koning gemaekt, 2 Kon. XXIII: 30, 31. 2 Chr. XXXVI: 1, 2. Jer. XXII: 10-12.

— 1 Oct. Necho, zegepralend weergekeerd, zet Joahaz af en gevangen te Ribla in 't land Hamath, zijnde een deel van Syrien dat nu den Egyptenaer toekwam, en maekt Jojakim den wettigen opvolger Koning, 2 Kon. XXIII: 33-37. 2 Chr. XXXVI: 3-5.

3397. Nabopolasser zendt zijnen zoon Nebucadnezar als Legerkoning in Jojakims 3de jaer, op eenen Krijgstocht naer Syrie en Egypte, Dan. I: 1.

3398. In 't Voorjaer, in Jojakims 4de jaer, slaet Nebucadnezar het Egyptisch leger by Carchemis, Jer. XLVI: 2. 2 Kon. XXIV: 7.

— Half Juli, Nebucadnezar van Carchemis weergekeerd, en Nabopolasser oud en zwak zijnde, geeft die aen zijnen zoon het Rijk nevens hem in handen. — Hier begint de Bijbel Nebucadnezars jaren overal, behalven in Daniels Boek.

— Nebucadnezar trekt daerop van Babel naer 't Joodsche land met een leger Chaldeen en Syriers, waerdoor hy zulk een schrik verspreidt, dat vele, daer onder

de Rechabiten Jer. XXXV. 11, naer Jerusalem vlugtten. — Eerst echter ontneemt hy, volgens Jer XLVIII en XLIX. en 2 Kon. XXIV: 7, aen Necho de landen der Moabieten en Ammonieten, welke meesters geworden waren van 't geheele Over jordaensche sedert 3263.

3398. In de IX maend, beginnende 9 Nov. N S. toen Jojakims 5de jaer aengevangen was, leest Jeremia, op eenen vastdag, zijne voorzeggingen van de nu op handen zijnde rampen, Jer. XXXVI: 1, 9, 22. waerop Jojakim de bedreigingsrol op 't vuur smijt.

— 1 Dec. valt Nebucadnezar, die nu 't Joodsche land rondom in had, Jojakim onverwacht op 't lijv, trekt op Jerusalem aen, neemt de Stad in, en bindt Jojakim, om hem naer Babel te voeren; doch deze onderwerpt zich: waerop Nebucadnezar, met een deel der tempelvaten, en een aental gevangenen, waeronder Daniel was, naer Babel wederkeert, 2 Chr. XXXVI: 6, 7. Dan. I: 2.

3399. 1 Januari, beginnen uit dien hoofde de 70 jaren der Babylonische dienstbaerheid en gevangenis.

— Nebucadnezar zet in dit jaer zijne overwinningen tegen de Egyptenaers in Syrie voort, waerdoor hem Hamath weder in handen komt.

3400. In Januari, nog in 't veld zijnde, verneemt hy zijns Vaders dood, en keert naer Babel te rug om 't Rijk in bezit te nemen; van hier begint zijne regeering op Ptolomeus Tijdregel, juist 600 jaren voor Christus waren geboorte-tijd.

3401. Nebucadnezar en Kyaxares I. het beleg van Ninivé hervat hebbende, nemen Ninivé in, verwoesten dat, en maken dus een volkomen einde aen de Assyrische Monarchie.

— 11 of N S 4 Mai deed een geheele Zon-eclips een veldslag eindigen tusschen de Meders en Lydiers; waerop die oorlog door Nebucadnezars bemiddeling ophield, en tot bevestiging van Vrede het Huwelyk voltrokken werd, tusschen Kyaxares zoon Astyages, en de dochter van den Lydischen Koning: uit welk paer in 't volgende jaer 3402 geboren is Mandane, de Moeder van Cyrus.

In

3402. In 't begin des jaers, voor 't einde van Nebucadnezars 2de jaers na 's Vaders dood, had hy den aenmerklyken droom der 4 Monarchien, Dan. II.

— Jojakim rebelleert tegen Nebucadnezar, 3 jaren na zijne onderwerping, 2 Kon. XXIV: 1. en zet dat voort in 't volgende jaer 3403, toen Necho gesterven zijnde, Psammis Koning van Egypte werd.

3403. Nebucadnezar zendt daerop de Chaldeen, Syriers, Moabieten en Ammonieten, welke hem alle nu onderdanig waren, in 't Joodsche land, om dat te verderven, 2 Kon. XXIV: 2.

—* In dezen tijd zal men de geschiedenis van 't gouden beeld Dan. III. moeten plaetsen.

3404. Kyaxares II, of Darius de Meder, Oom en naderhand Schoonvader van Cyrus, geboren uit het huwelyk op 3401 gemeld.

—* Jechonias eenige en dus Ervdochter geboren.

3405. Nebucadnezar trekt in 't Voorjaer weder in Judea, neemt vele plaetsen in, trekt voor Juli, met 3023 gevangenen, weder naer Babel, Jer. LII: 28, en laet door zijn leger Jerusalem insluiten, 2 Kon. XXIV: 10.

— In September, doet Jojakim een uitval, wordt daerby gevangen, gewond, en zoo naer Babel opgezonden; doch op den weg gestorven zijnde, oud 35 a 36 jaren, 2 Kon. XXIV: 6. wordt zijn lichaem op 't veld wechgeworpen, ter vervulling van Jer. XXII: 19 en XXXVI: 30.

— Halv Sept. maekt men daerop in de Stad Jechonia Koning, 2 Kon. XXIV: 8. 2 Chr. XXXVI: 8, 9.

— Nebucadnezar, daervan bericht ontvangen hebbende, begeevt zich in persoon naer Jerusalem in zijn leger, 2 Kon. XXIV: 11, en zet de belegering zoo sterk door, dat 26 Dec. Jechonia zich met de geheele Koninglyke familie aen Nebucadnezar overgeevt, die Zedekia Koning maekt en onder den eed neemt, 2 Kon. XXIV: 12, 17, 18. 2 Chr. XXXVI: 10, 11. Jer. XXXVII: 1 en LII: 1.

3406. In 't begin des jaers trekt Nebucadnezar weder naer Babel, en voert de Vorsten en Helden met al de Timmerlieden en Smeden met zich. Daerop zendt hy in 't Voorjaer om Jechonia en zijne familie over te brengen, 2 Kon. XXIV: 13-16. 2 Chr. XXXVI: 10. Jer. XXIV: 1. XXVII: 20. XXIX: 2.

— 1 Nisan, of omtrend 1 April, begint dus de tijdrekening van Jechonias wechvoering.

3409. Zedekia zendt in zijn 4de jaer een aenzienlyk gezantschap aen Nebucadnezar, Jer LI: 59. gelijk hy ook reeds in zijn 1ste jaer gedaen had, Cap. XXIX: 3.

3410. Astyages wordt Koning der Meden, en regeert 35 jaren.

3412. Zedekia valt af van Nebucadnezar, 2 Kon. XXIV: 20. 2 Chr. XXXVI: 13. Jer. LII: 3, in de eerste helft des 7den jaers van Jechonias wechvoering, vergelijk Ezech. XVII: 15-21. met VIII: 1 en XX: 1.

3414. Den 10 Tebeth of 21 Dec. N S in 't 9de jaer van Jechonias wechvoering, op 't einde van Zedekias 9de, legerde zich Nebucadnezar ten derdenmale voor Jerusalem, 2 Kon. XXV: 1. 2 Chr. XXXVI: 17. Jer. XXXIX: 1. LII: 4. Ezech. XXIV: 1, 2.

3415. In 't Voorjaer, trekt Hophra de Koning van Egypte, (die in 3409 Psammis was opgevolgd) tot hulp der Joden, tegen Nebucadnezar op: waerop die, voor een korte poos, de belegering opbreekt, toen Jeremia nog niet gevangen gezet was, Jerem. XXXVII: 4, 5.

— Kort daerna trekt de Egyptenaer weder af, en de belegering wordt hervat na Jeremias gevangenzetting, Jerem. XXXII: 1, 2. — Als men die nieuwe insluiting zet op 26 April, dan heeft van daer af de belegering 430 dagen geduurd, en dan zou Ezech. IV: 6. in een dubbel opzicht, aen den Propheet en aen de Stad, elke dag van zonde-draging voor elk jaer van ongerechtigheid gegeven zijn. — Deze 430 dagen kunnen echter niet in 390 en 40 geschift worden; want de 40 laetste zouden dan eerst 15 Jan. 3416 beginnen, en Jeremia moet voor 21 Dec. 3415.

ge-

gevangen gezeten hebben: ook kan men den optocht der Egyptenaers niet wel in den Winter zetten.

3416. 9 Tamuz, 3 Juli N S, wordt de Stad de laerste mael door Nebucadnezar ingenomen, 2 Kon. XXV: 3-7. Jerem. XXXIX: 2-7. LII: 5-11. en Nebucadnezar trekt voor 't einde zijns 18 jaers met 832 gevangenen uit de Stad naer Babel, Jer. LII: 29. doch houdt zich onderwegs te Ribla op, alwaer hy Zedekia vonnist.

Hier eindigde dan Judaes Rijk, 133 jaren 9 maenden nadat der X stammen, 909 jaren 3 maenden na den uittocht uit Egypte; hebbende van de scheuring af geduurd 393 jaren 8 maenden, of van Sauls verkiezing, gesteld 1 April 2913, 503 jaren 3 maenden; en de Kroon is in Davids huis geweest, na Sauls dood 1 Juni 2942, 474 jaren 1 maend.

— 7 Ab of 30 Juli kwam Nebuzaradan te Jerusalem, om den Tempel te verbranden, 't welk hy den 10 Ab of 2 Aug. volvoerde, nadat dezelve 430 jaren 3¾ maend gestaen had: waerop die Nebuzaradan de groote wechvoering van 't gansche volk deed, 2 Kon. XXV: 8-22. 2 Chr. XXXVI: 18-20. Jerem. XXXIX: 8-18. LII: 12-27.

— 3 Tisri of 23 Sept. Gedalia de aengestelde landvoogd omgebragt, waerop 't overgebleven volk naer Egypte vlugtte, 2 Kon. XXV: 23-26. Jer. XL-XLIV.

— Mandane, dochter van den Medischen Koning Astyages, huwt met Cambyses, een Vorst der Persen: welk huwelyk, in 't zelvde jaer der voltooide Joodsche verwoesting voltrokken, dienen moest om, in 't volgende jaer 3417. hunnen bestemden Verlosser Cyrus te doen geboren worden.

3420. In Augusti, Nebucadnezars 23ste jaer begonnen zijnde, belegert hy Tyrus.

— Op dien tocht voert Nebuzaradan nog 745 Joden gevangen naer Babel, Jer. LII: 30.

—* Sealthiel geboren uit Jechonias erfdochter, welke in 't voorige jaer gehuwd was met Neri of Assir uit den Tak van Nathan, 1 Chr. III: 17.

3421.* Malchiram, en 3422 Pedaja geboren, 1 Chr. III: 18.

3431. Evilmerodach doet eenen ſtroop in Medie, en haelt Nitocris tot een Vrouw, denkelyk uit het geſlacht zijner Moeder Nebucadnezars Gemalinne Amyitis.

3432. Belſazar uit dit huwelyk geboren.

3433. In Maert, voor den 1 Niſan waermede 't 27ſte jaer van Jechonias wechvoering *eindigde*, neemt Nebucadnezar, na een beleg van ſchaers 13 jaren, Tyrus in, Ezech. XXIX: 17. — In deze 13 jaren wordt al veel Nebucadnezars zinneloosheid Dan. IV. geplaetst, op 7 *jaren* gerekend zijnde.

— Astyages de Meder Koning, doet met zijn zoon Kyaxares II. en zijn dochters zoon Cyrus nu in zijn 16de jaer zijnde, voor 't eerst een aenval op de Babyloniers, welke hy in een Veldſlag overwon; doch na welken tusſchen beide Rijken nog 12 jaren vrede bleev.

3434. Nebucadnezar krijgt Egypte in, en doodt Hophra, of die is kort te voeren door zijn eigen volk omgebragt. — Hy ſtelt Amaſis ten Onder-koning, dus wordt het een vernederd Koningrijk, beginnende van hier de 40 jaren welke het woest zou zijn, Ezech. XXIX: 8-16, 18-20. en kort na welke Cyrus Zoon Cambyſes het geheel overmeesterde in 3479.

3440.* Pedaja, in dit zelvde jaer gehuwd, ſtervt kinderloos,

3441.* Zerubbabel geboren, zijnde door Sealthiel geteeld by Pedajas Weduwe, en dus in zijn 28ſte jaer by de wederkeering uit Babel in 3469.

3443. Omtrend 1 Febr. ſtervt Nebucadnezar, na eene regeering van 44½ jaren volgens den Bijbel, en 43 jaren na zijns Vaders dood; zijn zoon Evilmerodach volgt hem op.

— 25 en 27 Adar, zijnde ook 25 en 27 Maert, wordt Jechonia door Evilmerodach uit de gevangenis verheven, op 't einde van 't 37ſte jaer zijner wechvoering, 2 Kon. XXV: 27-30. Jer. LII: 31-34.

3445. Febr. Evilmerodach van kant gemaekt door zijnen zwager Neriglisſar, die hem op den Troon van Babel volgt.

— Omtrend Mai, ſtervt Astyages: zijn zoon Kyaxares II. wordt in zijn plaets Koning der Meden; en zijn dochters zoon Cyrus, onder zijnen gemelden Oom Kyaxares II. Koning van Perſen — Cyrus was toen 28 jaren oud, en denklyk reeds gehuwd met Nitetis, dochter van Pharao Hophra, by welke hy omtrend 3455 zijnen opvolger Cambyſes, en 3456 Tanaoxares verwekte, want die waren by zijn ſterven 20 en 19 jaren oud.

In

3445. In dit zelvde jaer beginnen Kyaxares II. en Cyrus, den oorlog tegen Neriglissar. Jes. XIII: 17, Jer. LI: 11.

3448. Neriglisfar zendt tot Crefus den Koning der Lydiers, om hulp tegen de Meden en Perfen; doch in 't Najaer sneuvelt hy in een veldflag, wordende opgevolgd door zijnen jongen, maer flechten zoon Laborofoarchod.

3449. In den Zomer, Laborofoarchod omgebragt door Nabonedus; waerdoor Belfazar, Nebucadnezars kleinzoon, en dus wettig opvolger, nu 17 jaren oud, op den Troon komt, en Nabonedus met hem tweede heerfcher wordt. — In dit jaer had Daniel den droom, Kap. VII.

3453.* Wordt door Kyaxares en Cyrus, Sufan den Babyloniers ontnomen, in Belfazars 4de of begin van 't 5de jaer: want in deszelvs 3de, was Daniel nog te Sufan aen 't Babylonisch Hov, Dan. VIII: 1, vergel. vs. 27. — Doch dat Daniel daerna zich van 't bewind aen 't godloze Hov van Belfazar zal onttrokken hebben, en daerdoor by dien wulpfchen Vorst in vergetelheid gekomen zijn, blijkt Dan. V: 12-14. — Als men dezen Kyaxares II. ook houdt voor Ahasveros in 't Boek van Esther, moet, van diep in dit jaer 3453. zijn 3de, 7de, en 12de jaer in dat Boek gerekend worden.

3454. tot 3459. De Oorlog tusfchen de Meders en Babyloniers wordt voortgezet; en in 't 4de jaer der 58fte Olympias, beg: Juli 3459, dus in den herfst van dat jaer, Crefus, die op nieuw de laetften geholpen had, in een veldflag gedood en Sardis ingenomen.

3460. à 3464. Cyrus neemt het grootfte deel van 't Babylonisch gebied in, voor zijnen Oom Kyaxares, met hulp van Harpagus.

3465. Babel belegerd, Nabonedus tracht de Stad te ontzetten, maer wordt geflagen, en befluit zich in Borfippe.

3466. September, de Euphrat, toen die op 't laegst was, afgeleid zijnde, werd Babel 's nachts door Cyrus ingenomen, en Belfazar op zijn zuipfeest gedood Dan. V.

— Oćtober, Cyrus belegert daerop Nabonedus in Borfippe, maer die geevt zich over, en Cyrus wijst hem naer Carmanie.

— 1 November, De Babylonifche Monarchie nu ondergebragt zijnde, ontvangt Kyaxares II. of Darius de Meder, nu 62 jaren oud, het Babylonisch Rijk van zijnen Neev Cyrus die 't voor hem veroverd had; waer door hy nu Koning was van Medie, Sufan en Babel Dan. VI: 1.

3467. Cyrus, Neev van Darius, wordt nu ook deszelvs Schoonzoon door 't huwelyk met zijne eenige dochter, met welke hy geheel Medie ten huwelyk krijgt.

—— 11 October: toen Darius 1ste jaer te Babel ten einde liep, en 't 70ste der gevangenis kort op handen schoot, kreeg Daniel de belovte der 70 Jaerweken Dan. IX: 2. — Zijnde 85½ jaren voor derzelver aenvang met Nisan 3553, in 't 20ste jaer van Artaxerxes Langhand.

3468. Cyrus verovert in den Zomer Palestina en 't Edomitische tot aen de Roode Zee en tot Egypte toe.

—— October, Darius de Meder stervt, waer door Cyrus deszelvs geheele Rijk ervt, en van hier af gebied voert over alles wat voorheen tot de Asfyrische, Babylonische, Lydische, Medische, en Persische Rijken behoord had.

3468. December, Cyrus, in 't eerste jaer dier zeer uitgebreide allerheersching 2 Chr. XXXVI: 21 — 23. Ezra I: 1, geevt op 't einde van dit jaer den Joden vryheid tot wederkeering uit Babel naer Canaan: dus eindigt met het einde dezes jaers de 70 jarige dienstbaerheid en gevangenis, die met het einde van 3398 begonnen was. — Waerna in 't Voorjaer 3469 de optocht naer 't Joodsche land begon, gelijk in 't Boek van Ezra nader zal voorkomen.

Wegens mijne weinig-bedrevenheid in de ongewijde Historie, heb ik daer in den Wel Eerw. Heer SCHUTTE geheel gevolgd: waermede ook, 't gene door den Hoog Eerw. Autheur, in dit Deel bl. 428, 429, 434-436, 467-471, daervan gezegd is, *zoo veel dit tijdperk betreft*, overeenstemt. Voords geve ik alles over aen de beproeving van meer kundigen.

J. C. MOHR.

Hier voor, bl. IV. *R.* 15 *en* 17, *staet* XVIII Koningen.
moet beide zijn, XIX Koningen.

bl. LXXVII. *R.* 12. *de* 2 *van* Jechonia by Kon.

bl. LXXXV. *R.* 18. in zijn 37ste, *lees* in 't 37ste zijner weedv.

— 177. *R* 23. *staet* der *lees* des.

V DEEL. *bl.* 473. *R.* 34. schoonmoeder, *lees* schoondochter.

HET EERSTE BOEK

DER

KONINGEN.

HET EERSTE BOEK

DER

KONINGEN.

HET I. KAPITTEL.

DAVID *neemt zich Abiſag ter vrouwe vs.* 1-4. ADONIA *ſtaet naer de ervopvolging op den throon, maer zijn aenſlag wordt verydeld vs.* 5-53.

1. DE Koningh David nu was oudt, wel bedaegt: hy bereikte den ouderdom van 70 jaren, eenen aenmerkelyken ouderdom, tot welken niemand der volgende Koningen, zijne nazaten, gekomen is. Hy had, zijnen ganſchen leevtijd door, zeer veel onrust en verdriet gehad, vooral in de laetſte jaren. Alle deze onaengenaemheden hadden veroorzaekt, dat hy nu de lasten van den ouderdom, in nadruk, gevoelde. De natuurlyke warmte was, met zijne levenskrachten, zeer verminderd; ende dezelve liet zich thans, door de gewoone middelen, niet meer opwekken: ſy, die hem bedienden en oppasten, deckten hem wel met allerlei ſoort van kostbare dek-kleederen, doch hy en kreegh geene warmte.

2. Doe ſeyden ſijne Lijv-artſen, die hy had onder zijne knechten en Hovelingen, tot hem: Laetſe mijnen heere den Koningh eene jonge dochter, eene maget ſoecken, welker natuurlyke warmte, door het dragen en zogen van kinderen, niet verminderd is, die des daegs voor het aengeſicht des Konings ſtae, om

hem in zijne zwakheid op te pasſen, ende hem des nachts koeſtere en verwarme: ende ſy ſlape ten dien einde in uwen ſchoot, dat mijn heere de Koningh warm worde.

3. So ſochtenſe eene ſchoone jonge dochter in alle lantpalen Iſraëls: ende vonden eene zekere zeer ſchoone maegd, welke tot het gemelde einde zeer geſchikt was. Haer naem was Abiſag. Zy was eene Sunamitiſche, geboren en opgevoed te Sunem, eene Stad in het ervdeel van Isſaſchar Joſ. 19: 18. ende zy brachtenſe tot den Koningh.

4. Ende de jonge dochter was boven maten ſchoone, ende koeſterde den Koningh des nachts, ende diende hem des daegs; doch de Koningh en bekendeſe niet, de krachten van den zwakken en kranken Vorst verminderden van dag tot dag.

Deze byzonderheid kan niet nalaten ons vreemd voor te komen. — Ondertusſchen heeft men opgemerkt; dat Galenus denzelvden raed geevt, ter genezing van zekere koude en drooge ziektens. — Maer was deze handelwijs beſtaenbaer met de regelen van kuisheid en eerbaerheid? maekte David daerdoor zich niet op nieuws aen overſpel ſchuldig? — Met de wetten der Euangeliſche zedenkunde zou zulk eene handelwijs zeker niet overeenkomen; dan men dient te weten, dat de Veelwyvery toen ter tijd in een gewoon gebruik ware, en dat David deze Abiſag werkelyk tot eene vrouw hebbe aengenomen, gelijk uit het vervolg nader blijken zal. — Men beſchouwe Abiſag derhalven, van dien dag af, dat zy ten Hove was ingeleid, als eene van Davids gewoone en wettige bywijven, nae de denkenswijs van dien tijd. — Dat men juist eene zoo ſchoone maegd zocht, was uit achting voor den Koning.

Terwijl David blijkbaer afnam in krachten, verwekte ADONIA *eenen opſtand, om zich, by het overlijden van zijnen Vader, op den Throon te plaetſen, dan deze opſtand werd gelukkig gedempt vs.* 5-53.

5. Het was buiten twijffel, in des Konings Paleis, en ook aen Adonia zelven, bekend, dat David zijnen zoon Salomo, tot op-

opvolger op den Throon geschikt had. Dan Adonia, in aenmerking nemende, dat hy de oudste zoon was, en dat de Koning al te zeer verzwakt ware, om zich tegen hem te verzetten, begreep dat hy nu zijnen kans moest waernemen, om zich by tijds van de ervopvolging te verzekeren. Adonia nu de soon Haggiths verhief hem, seggende; Ick sal Koningh zijn, hoe zeer mijn Vader Salomo tot zijnen opvolger moge bestemd hebben; (*a*) ende opdat hy zijn ontwerp, zo het de nood mogt vorderen, met geweld zou kunnen doorzetten, bereydde hy sich wagenen, ende ruyteren, ende vijftigh mannen loopende voor sijn aengesichte, zonder te denken aen het rampzalig lot van zijnen broeder Absalom, toen hy dergelijken opstand gesmeed had.

6. Ende het karakter van dezen Prins was al mede, door de onberedeneerde toegevendheid van den kinderlievenden David, geheel bedorven; sijn vader en hadde hem niet bedroeft, geduurende al den tijd van sijne dagen; David had hem nimmer hard aengesproken, wanneer hy iets kwaeds bedreven had, seggende: Waerom hebt gy alsoo gedaen? ende oock was Adonia zeer gezien by het volk: want hy was seer schoon van gedaente, ende (*b*) [*Haggith*] hadde hem gebaert na Absalom, die van eene andere Moeder was.

De twee laetste byzonderheden worden hier opgegeven, als de gronden, op welke Adonia zijn recht tot den Throon poogde te vestigen. — Hy was zeer *schoon*, een man van eene achtbare gestalte, en daerdoor had hy de harten van het volk ingenomen: want men was oudtijds zeer gezet op Koningen van een deftig aenzien. *Haggith had hem gebaerd, na Absalom.* Absalom was omgekomen; nu volgde hy in den rang van zijne geboorte; en om deze reden verbeeldde hy zich, de rechtmatige opvolger van zijnen Vader te wezen.

7. Ende Adonia had veel-vermogende medestanders, in zijnen aenslag, die hem met alle macht ondersteunden: (*c*) sijne raetslagen waren met Joab den soon Zeruja,

(*a*) 2 Sam. 15: 1. (*b*) 1 Chron. 3: 2. (*c*) 1 Kon. 2: 22, 28.

ende met Abjathar den Priester: die hielpen, volgende Adonia.

Beide Joab en Abjathar, de Opperhoofden van de Krijgsmacht en van de Geestelykheid, hadden zich by Adonia gevoegd. Beide waren zy misnoegd op David; de eerste, omdat de Koning Amaza, in zijne plaets, tot Opper-Veldheer had aengesteld; de andere, omdat hy bemerkte, dat een ander Priester, met name Zadok, dieper in 's Vorsten gunst stond. — Ondertusschen maekten Joab en Abjathar zich, zoo wel als Adonia, in den sterksten nadruk, aen hoogverraed, schuldig: want wat is anders van eenen Koning aftevallen, dan eenen zijner zoonen, al ware hy ook de Natuurlyke Ervgenaem, by zijn leven, tot opvolger op den Throon, uitteroepen, zonder kennis en toestemming van den Koning zelven.

8. Maer evenwel 'er waren verscheiden Rijksgrooten, die den Koning David getrouw bleven; onder deze waren voornamenlyk Zadok de Priester, ende Benaja de soon Jojada de Krijgsoverste, ende Nathan de Propheet, ende nog twee mannen van een zeer groot aenzien, Simeï, denkelyk te onderscheiden van dien Simei die David eens vloekte, ende Reï, ende de helden die David hadde, en die zijne lijvwachten waren; alle deze waren met Adonia, en zijnen aenhang, niet.

9. Ende Adonia slachtede schapen, ende runderen, ende gemest-vee by den steen Zoheleth, die by de fonteyne Rogel (d) is, niet ver van Jerusalem Jos. 15: 7; hy richtte eenen prachtigen maeltijd aen, om die van zijnen aenhang waren te onthalen, ende, door dien weg, zijne verbintenis des te sterker te maken. Hy noodde tot dien maeltijd alle sijne broederen, de sonen des Konings, ende alle de voornaemste mannen van Juda des Konings knechten, die tot dus ver de belangen van 's Konings huis getrouwelyk hadden aengekleevd.

Adonia verwachtte niet anders, dan dat hy, by het eindigen van dezen maeltijd, tot Koning zou worden uitgeroepen; vooral daer Joab, het hoofd van de legermacht, en Ab-

(d) Jos. 15: 7. ende 18: 16.

Abjathar, de Opperpriester, zijn onderneming begunstigden.

10. Maer de andere Rijksgrooten, van welke hy wist, dat zy voor Salomo waren, Nathan den Propheet, ende Benaja den Krijgsoversten, Zadok den Priester, ende de helden, die Davids lijvwacht uitmaekten, ende vooral Salomo sijnen broeder en mededinger, noodde hy niet.

11. De Propheet Nathan had van dezen maeltijd zoodra geen bericht gekregen, of hy begreep aenstonds, dat de toeleg ware, om Adonia tot Koning uitteroepen. Hy besloot daerom, den zwakken Koning van deze onderneming bericht te geven, en hem te bewegen, dat hy aen Salomo, nog by zijn leven, de kroon afstond, daer toch zijn einde, met sterke schreden, naderde. Doe sprack Nathan tot Bathseba de moeder van Salomo, seggende: Hebt gy niet gehoort dat Adonia de sone Haggiths Koningh is? of ten minsten, dat 'er een toeleg is, om hem voor Koning uitteroepen? ende onse heere David en weet dat zekerlyk niet. Indien deze aenslag niet hoe eer hoe beter gestuit wordt, zult gy het verdriet hebben, dat uw zoon, tegen 's Konings wil en dank, van den Throon ontzet wordt.

12. Nu dan, komt; laet my u doch eenen raet geven, dat gy uwe ziele ende uwes soons Salomons ziele reddet. Gy hebt 'er het uiterste belang by. Zo wy toeven, en Adonia zijn oogmerk bereikt, zal zijn eerste werk zijn, zich van die personen te verzekeren, die zijne vermetele voornemens in den weg staen. Uw leven, en dat van uwen zoon Salomo, zal niet veilig zijn: de zaek is van 't zorgelykst uitzicht; Joab heeft de gansche Krijgsmagt onder zijn bevel; en de Hoogepriester heeft den grootsten invloed op 't volk.

13. Gaet dan aenstonds henen, ende treedt in tot den Koningh David, ende segt tot hem; Hebt gy niet, mijn heer Koningh, uwe dienstmaegt gesworen, seggende; Voorseker uwe sone Salomo sal na my Koningh zijn, ende hy sal op mijnen throon sitten! waerom dan is Adonia Koningh? hoe kunt gy dan toelaten, dat men Adonia voor Koning zal uitroepen?

De HEER had aen David zijnen wil bekend gemaekt;

dat Salomo Koning zijn zoude in zijne plaets; verg. 1 Kron. 22: 9. — Het schijnt, dat David deze Godlyke Openbaring, by de eerste gelegenheid, aen Bathseba hebbe bekend gemaekt, om haer, met deze tijding, te verblijden; en dat de Koning, toen zy eenige zwarigheden opperde, 'er op gezworen hebbe, ter harer geruststelling, dat hy, voor Salomons recht van opvolging, de noodige zorg zoude dragen.

14. Nathan raedde Bathseba, dat zy den Koning dezen eed herinneren zoude, 'er byvoegende, dat hy ook, hare rechtmatige pogingen, met al zijn vermogen, ondersteunen zoude. Siet, zoo vervolgde hy, als gy daer over nogh met den Koningh spreken sult; so sal ick na u inkomen, ende sal uwe woorden vervullen, en uw voorstel krachtig aendringen.

15. Ende Bathseba volgde aenstonds dezen raed. Zy gingh in tot den Koningh in de binnenkamer. Dit mogt niemand anders doen, zonder zich vooraf te laten aendienen; doch Bathseba was Echtgenoot van David. De Koningh verliet thans zijn slaep-vertrek ook niet meer: want hy was seer oudt, en, door den ouderdom, zeer verzwakt: ende de voorheen gemelde Abisag de Sunamitische diende den Koningh, en gav hem, daer zijn gezicht ook merkelyk verdonkerd was, te kennen, dat het Bathseba ware, die zich thans voor hem bevond.

16. Ende Bathseba neygde het hooft, ende boogh haer neder voor den Koningh, uit eerbied voor hem, als haren Vorst en Gemael: ende de Koningh seyde, Wat is u? wat hebt gy my voor te dragen?

17. Ende sy seyde tot hem: Mijn heere, gy hebt uwe dienstmaegt by den HEERE uwen Godt gesworen, Voorseker Salomo uwe soon sal na my Koningh zijn, ende hy sal op mijnen throon sitten!

18. Ende nu siet Adonia is Koningh, of immers hy zal, denkelyk heden, als zoodanig worden uitgeroepen: ende nu, mijn heer Koningh, gy en weet het niet; anderszins ben ik verzekerd, dat gy, tot staving van uwen plech-

tigen

tigen eed, wel maetregelen zoudt genomen hebben, om den aenſlag van Adonia te ſtuiten.

19. Ende hy heeft oſſen, ende gemeſt-vee, ende ſchapen in menigte geſlachtet, ende genoodt alle de ſonen des Konings, ende Abjathar den Prieſter, ende Joab den Krijgs-overſten, om zijnen aenſlag door te zetten, maer uwen knecht Salomo, die hy weet, dat tot den Throon geſchikt is, en alle die perſonen van rang, die Salomo begunſtigen, heeft hy niet genoodt.

20. Maer gy, mijn heer Koningh, vertrouw ik, zult bereid zijn, om, door eene plechtige en openbare verklaring, aen al het volk te doen weten, dat de aenſlag van Adonia, als geheel buiten uw weten begonnen, ten eene mael onwettig zy. Trouwens de oogen des gantſchen Iſraëls zijn op u, dat gy hen ſoudt te kennen geven, wie op den throon mijns heeren des Konings na hem ſitten ſal: elk wacht naer uwe verklaring, om te weten, of men Adonia al of niet hulde bewijzen moet.

21. Anders, zo de Koning Adonia laet geworden en geenen opvolger benoemt, ſal 't geſchieden, als mijn heer de Koningh met ſijne vaderen ſal ontſlapen zijn, dat ick ende mijn ſoon Salomo [*als*] ſondaers ſullen zijn: omdat wy voorgeven, dat het Kroonrecht aen Salomo wettig toekomt; zullen wy, na uwen dood, als ſtrafwaerdige muitelingen worden aengemerkt, die tegen den wettigen ervgenaem van uwe heerſchappy zijn opgeſtaen.

22. Ende ſiet ſy ſprack nogh met den Koningh over deze aengelegen zaek, als de Propheet Nathan, volgens afſpraek, inquam.

23. Nathan liet zich behoorlyk, door de kamerbewaerders, by den Koning aendienen, Ende ſy gaven den Koningh te kennen, ſeggende; Siet de Propheet Nathan is daer: ende hy quam voor het aengeſicht des Konings, ende boogh ſich voor den Koningh op ſijn aengeſichte ter aerden: inmiddels had

Bathſeba, op het inkomen van Nathan, des Konings vertrek verlaten.

24. Ende Nathan ſeyde: Mijn heer Koningh, is het met, of buiten uw weten, dat Adonia zich als Koning zal laten uitroepen? hebt gy hem tot uwen opvolger, op den Throon van Israël, benoemd en aengeſteld? hebt gy geſeyt, Adonia ſal na my Koningh zijn; ende hy ſal op mijnen throon ſitten?

25. Verwonder u niet, over deze vraėg, heer Koning. Uit de gedragingen van Adonia, zou men moeten beſluiten, dat gy zelvs hem tot uwen opvolger, en den ervgenaem van uwe kroon had aengeſteld: Want hy is heden afgegaen, ende heeft geſlachtet oſſen, ende gemeſtvee, ende ſchapen in menigte, ende heeft genoodt alle de ſonen des Konings, ende de Overſten des heyrs, ende Abjathar den Prieſter, ende ſiet ſy eten, ende drincken voor ſijn aengeſichte, ende ſeggen reeds: De Koningh Adonia leve.

26. Maer my die uwe getrouwe knecht ben, en van welken Adonia weet, dat ik kundſchap heb van de Openbaring, welke de HEER u, omtrent de Throons-opvolging, gedaen heeft; ende Zadok den Prieſter, ende Benaja den ſone van Jojada, en uwe lijvwachten, alle mannen, welke Adonia weet, dat de belangen van uw huis aenkleven, ende vooral Salomo uwen knecht, en zijnen mededinger, heeft hy niet genoodt.

27. Is deſe ſake van mijnen heere den Koningh geſchiet? Hebt gy 'er uwe Koninglyke toeſtemming toe gegeven, zonder welke de geheele onderneming van geener waerde is? is dan de Koning, in zijn voornemen, omtrent Salomo, veranderd? of hebt gy eene nadere openbaring van God ontvangen, welke my nog onbekend is? ende en hebt gy dit dan uwen knecht niet bekent gemaeckt en hem doen weten, wie op den throon mijns heeren des Konings na hem ſitten ſoude? Dit kan ik niet denken, daer ik, als Propheet en Hovprediker, altoos zoo vertrouwend met u heb omgegaen, en u eenmael

van

van Gods wege, verklaerd, wie uw opvolger wezen zoude, Ik houde my verzekerd, dat het geheele bedrijv van Adonia, tegen uwen wil, en buiten uw weten zy. De Koning gelieve derhalven, hoe eer hoe beter, de noodige ſchikkingen te maken, dat Salomo, ingevolge des HEEREN woord, de ervgenaem worde van den Throon.

28. Ende de Koningh David antwoordde Nathan, ende ſeyde, Roepet my Bathſeba, die my, over dezelvde zaek, onderhouden heeft, en, by uw inkomen, mijn vertrek verlaten heeft. Nathan liet Bathſeba, op 's Konings bevel, weder ontbieden: ende ſy quam voor het aengeſicht des Konings, ende ſtont voor het aengeſicht des Konings. Toen Bathſeba tot David gekomen was, ging Nathan naer buiten.

29. Doe ſwoer de Koningh haer op nieuws, ter bevestiging van zijnen voorigen eed, ende ſeyde: [*Soo waerachtigh als*] de HEERE leeft, die mijne ziele uyt allen noot verloſt heeft, en aen wien ik my oneindig verplicht reken.

30. Voorſeker gelijck als ick u reeds voorheen geſworen hebbe by den HEERE den Godt Iſraëls, ſeggende; Voorſeker ſal uwe ſone Salomo na my Koningh zijn, ende ſal op mijnen throon in mijne plaetſe ſitten: alzoo zal het ook werkelyk geſchieden. Ik zweer u op nieuws, dat ik dien voorigen eed thans zal geſtand doen. Voorſeker, gelijk ik u gezworen heb, dat ik Salomo tot mijnen opvolger zoude aenſtellen, alſoo ſal ick nu ten deſen ſelven dage doen.

31. Doe neygde haer Bathſeba met het aengeſicht ter aerde, tot een teeken van eerbied en nedrige dankerkentenis, ende boogh haer neder voor den Koningh: ende ſeyde, Mijn heer de Koningh David leve in eeuwigheyt, dat is, nog eenen langen tijd, zoo lang het door God bepaeld was. Het was 'er derhalven wel verre van daen, en dit wilde zy ook, door dezen wensch, te kennen geven, dat zy 'er naer verlangde, om Salomo, in de plaets van David, te zien regeeren. Zy zou zich verblijden, wanneer de Koning weder tot voorige krach-

ten herstellen mogt; en nog eenen langen tijd regeeren; het was haer genoeg, verzekerd te zijn, dat Salomo zijn opvolger, ter eeniger tijd, wezen zoude. Bathseba verliet des Konings vertrek, met blijdschap en dankzegging.

32. Ende de Koningh David seyde tot Abisag, Roepet my, door eenen der bedienden, Zadok den Priester, ende Nathan den Propheet, ende Benaja den sone Jojada. Dezen wilde David te verstaen geven, wat 'er thans moest gedaen worden, om den heilloozen opstand van Adonia te verydelen: ende sy quamen voor het aengesicht des Konings.

33. Ende de Koningh seyde tot hen; Nemet met u de knechten uwes heeren, dat is mijne lijvwachten, ende doet mijnen sone Salomo rijden op de muyleselinne die voor my is, op die muilezelin, op welke ik gewoon ben te rijden, wanneer ik my, als Koning, openlyk aen het volk vertoon; ende voert hem op die muilezelin af nae Gihon; en vermids niemand, dan de Koning alleen, op deze ezelin rijden mag, zal dit, voor het volk, een kennelyk blijk zijn, dat Salomo my, in de rechten, en in de waerdigheden van het Koningrijk, zy opgevolgd.

Gihon was een klein riviertje aen de Westzijde van Jerusalem, niet ver van die hoofdstad 2 Kron. 32: 30, gelijk de fontein Rogel, alwaer Adonia gereed stond, om zich te laten huldigen, aen de Oostzijde van de Stad, gelegen was.

34. Ende, zoo vervolgde de Koning, dat Zadok de Priester, die nu, wegens den afval van Abjathar, als Hoogepriester moet beschouwd werden, met Nathan den Propheet, hem aldaer tot Koningh over Israël salve: daer na sult gy met de basuyne blasen, ende seggen, De Koningh Salomo leve! op deze wijs zult gylieden mijnen zoon Salomo openlyk tot Koning uitroepen.

35. Dan sult gy achter hem, in staetsie, optrecken, ende hy sal van de rivier Gihon komen, om, als Koning, zijne plechtige intrede te doen, binnen deze Stad Jerusalem, ende hy sal, by voorraed, als Onder-Koning, op mijnen throon gaen sitten, ende hy sal, na mijnen dood, Koningh zijn in mijne plaetse: want ick

heb-

hebbe, om Gods bevel, my in eene Openbaring gegeven, geboden dat hy een Voorganger soude zijn over Israël ende over Juda.

36. Doe antwoordde Benaja de sone van Jojada den Koningh, ende seyde, Amen: alsoo segge de HEERE de Godt mijns heeren des Konings, als wilde Benaja zeggen: „ Het gene de Koning
„ ons thans beveelt, keuren wy volkomen goed, en wy
„ zullen zijnen last, met genoegen en volvaerdigheid, ter
„ uitvoering brengen; wy zijn gereed om Salomo, als onzen
„ Koning, plechtig hulde te doen, wel verzekerd zijnde, dat
„ het ook Gods wil zy, dat Salomo, in uwe plaets den scep-
„ ter over gansch Israël, zwaeien zulle; wy wenschen en ver-
„ trouwen, dat de HEER zijne goedkeuring daerover zoo
„ zichtbaer vertoone als of Hy het met zoo veel woorden zeide!"

37. Gelijck als de HEERE met mijnen heere den Koningh geweest is en hem verlost heeft van alle zijne hateren, alsoo zy hy met Salomo; ende make sijnen throon grooter, en zijne heerschappy nog uitgebreider, dan den throon en de heerschappy mijns heeren des Konings Davids.

38. Doe gingh Zadok de Priester af, met Nathan den Propheet, ende Benaja den sone Jojada, ende de Crethi, ende de Plethi, des Konings lijvwachten, naer de rivier Gihon, om Davids last te volbrengen, ende zy deden Salomo rijden op de muyl-eselinne des Konings Davids, ende geleydden hem nae Gihon.

39. Ende Zadok de Priester nam den oliehoorn uyt de tente, ende salfde Salomo: ende sy bliesen met de basuyne, ende al het volck deed hulde aen Salomo, als Koning, elk seyde en riep blymoedig uit; (e) De Koningh Salomo leve.

40. Ende al het volck quam op achter hem, ende het volck pijpte met pijpen, en allerlei muzijktuig, ende verblijdden haer met grooter blijtschap: so dat de aerde, als het ware, van haer geluyt spleet.

(e) 1 Sam. 10: 24.

Omtrent het zalven van Salomo, door Zadok den Priester, dient men te weten, dat 'er, volgens de Godlyke wet Exod. 30: 23, 25, 32, in het Heiligdom, eene zekere oly bewaerd wierd, ter zalving van geheiligde perſonen. Men merkte thans de Koningen ook, als geheiligde perſonen, aen. Immers, in dit geval van Salomo, had men daeromtrent geene de minste twijffeling; daer Nathan, ten wiens overſtaen deze zalving aen Salomo geſchiedde, getuigen kon, dat hy, van God zelven, tot den Throon, geroepen ware. Men nam daerom ook, ter zalving van Salomo, die geheiligde oly, die in de tente bewaerd werd, welke David te Jeruſalem, voor de Ark, geſpannen had. — Dan evenwel, in het vervolg, was het de gewoonte niet, de Koningen van Israël altoos te zalven. Het geſchiedde alleen, wanneer iemand, voor het eerst, uit zeker geſlacht, Koning werd, gelijk Saul en David; of wanneer 'er twist ontſtond, omtrent het recht der opvolging, gelijk hier in het geval van Salomo, en naderhand toen Joas Athalia, en Jehu Joram, tot mededingers hadden naer de kroon.

41. Deze zalving en inhuldiging van Salomo was met zoo veel ſpoed geſchied, dat men aen Adonia, die, by het eindigen van zijnen maeltijd, door Joab en zijnen aenhang, tot Koning verklaerd was, geenen tijd gunde, om zich, als Koning, binnen Jeruſalem te laten invoeren; Ende Adonia hoorde met verſchrikking 't geluid van Salomons uitroeping tot Koning, ende alle de genoodde die met hem waren, die nu nog nauwlyks geeyndigt hadden te eten hoorden alle dit geluid: oock hoorde Joab, de voornaemſte voorſtander van Adonia, het geluyt der baſuyne, ende ſeyde, Waerom is het geroep dier ſtadt, die in roere is? wat mag toch wel de reden zijn van die luidruchtige vrolykheid in de Stad?

42. Als hy nogh ſprack, ſiet ſo quam Jonathan de ſoon Abjathars des Hooge-Prieſters, die mede een der voornaemſte begunſtigers was van Adonias opſtand, ende Adonia zag dien Jonathan zoodra niet tot hem komen, of hy ſeyde, zeer begeerig om te weten wat 'er gaende ware; Komt in, want gy zijt een kloeck

en

en verstandig man, recht geschikt, om ons een bericht nae waerheid te geven, ende gy sult, zoo wy hopen, het goede boodschappen.

43. Ende Jonathan antwoordde, ende seyde tot Adonia: Ja maer, mijn bericht zal u gansch niet aengenaem, en heel anders wezen dan gy verwacht: onse heere de Koningh David heeft Salomo tot Koningh gemaeckt.

44. Ende de Koningh heeft met hem naer Gihon gesonden Zadok den Priester, ende Nathan den Propheet, ende Benaja den sone Jojada, ende de Crethi, ende de Plethi: ende sy hebben hem doen rijden op de muyl-eselinne des Konings.

45. Daer toe hebben hem Zadok de Priester, ende Nathan de Propheet in Gihon tot Koningh gesalft, ende zijn van daer blijde opgetogen, so dat de gansche stadt deswegen, van blijdschap, in roere is: en dat is het geroep dat gy gehoort hebt.

46. Ende oock is de gansche zaek onherroepelyk afgedaen; zelvs sitt Salomo reeds op den throon des Koninckrijcks, om, met en nevens zijnen Vader, zoo lang hy leven zal, te regeeren.

47. So dra Salomo, op den throon geplaetst was, zijn oock de knechten, alle de Hovelingen en Ambtenaers des Konings gekomen, om onsen heer den Koningh David te segenen, en hem dank te zeggen, dat hy Salomo tot zijnen opvolger heeft aengesteld. De eersten van het Rijk hebben reeds by den Koning gehoor gehad, om hem, met de verheffing van zijnen zoon Salomo, geluk te wenschen; seggende, Uwe Godt make den naem van Salomo beter dan uwen naem, ende make sijnen throon grooter dan uwen throon, ende de Koningh heeft aengebeden op de slaepstede, hy heeft de gelukwenschen, met aendoening, ontvangen, en God eerbiedig gebeden, dat de uitgeboezemde zegenbeden mogten vervuld en bevestigd worden.

48. Ja oock zelvs heeft David, zijne dankbare blijdschap, over de verheffing van Salomo, op eene plechtige

wijs, betuigd; al biddende en dankende heeft de Koningh aldus gefeyt: Gelooft zy de HEERE de Godt Israëls, die heden gegeven heeft, eenen fittende op mijnen throon, dat 'et mijne oogen gefien hebben.

49. Doe Jonathan zulk een omftandig en nauwkeurig verhael gedaen had, van al het gene 'er, omtrent Salomo, was voorgevallen, verfchrickten de gasten en begunftigers van Adonia geweldig. Zy begrepen aenftonds, dat hun gansche voornemen, om Adonia tot Koning uitteroepen, ten eenemael verydeld ware, en dat het onmogelyk wezen zoude, iets tegen Salomo te ondernemen, die reeds werkelyk het bewind van zaken in handen had; ende daerom ftonden, in de uiterfte verwarring, op alle de genoodde, die by Adonia waren, ende gingen een yegelick fijns weegs, verlatende Adonia.

Zoo gaet het wanneer eene oproerige onderneming verydeld is. Dan fchaemt zich elk, dat hy 'er deel aen gehad hebbe. Alle de aenhangers van Adonia verlieten zijnen maeltijd, en gingen naer hunne wooningen, om, ware het mogelyk, nog voor te komen, dat ze onder de oproermakers behoorden, die zich tegen Koning Salomo verzet hadden. — Ook vreesden zy voor het ongenoegen en de ftraffen van den nieuwen Koning.

50. Doch Adonia vreefde het meest van allen, voor Salomo, niets anders verwachtende, dan dat Salomo hem met den dood ftraffen zoude; ende daerom hy ftont, in de uiterfte verwarring, van zijne wel toegerichte tafel op, ende gingh henen, denkelyk naer den digt by gelegenen dorschvloer van Aravna, alwaer David onlangs eenen altaer gebouwd had 2 Sam. 24: 25; ende hy vattede de hoornen des altaers. Hier rekende hy zich veilig, als in eene vryplaets, voor alle doodelyke vervolging; ten minsten zoo lang, tot dat zijn vonnis gerechtelyk opgemaekt, of dat hem pardon verleend was.

Men dient zich hier te herinneren, het gene wy omtrent *het vatten van de hoornen des altaers*, by Exod. 21: 14, hebben aengeteekend. — De Altaren verftrekten, by de oude volkeren, tot plaetfen van veilige toevlucht, van welke het ongeoorloovd gerekend werd, eenen vluchteling, hoe groot

zijne

zijne misdaed ook wezen mogt, met geweld aftetrekken, en nog veel meer, om hem, op die heilige plaets, te dooden. Adonia vluchtte, ingevolge deze denkenswijs, ook naer den Altaer, opdat niemand van Salomo's aenhangers het ondernemen zoude, om hem, zonder uitdrukkelyk bevel van den nieuwen Koning, te dooden. — Hy wilde, in deze plaets, zoo lang veilig zijn, tot dat Koning Salomo zijne misdaed bedaerdelyk zou onderzocht, en daerover een vonnis geveld hebben. — Hy liet daerom vervolgens aen Salomo verzoeken, dat hy hem het leven ſchenken wilde, en, zoodra Salomo in dit verzoek bewilligd had, verliet Adonia den Altaer, hy maekte zijne opwachting by den nieuwen Koning, en begav zich naer zijn Paleis. Dit vinden wy, in de drie laetſte versſen.

51. Ende men maeckte Salomo bekent, ſeggende; Siet Adonia vreeſt den Koningh Salomo: want ſiet hy heeft de hoornen des altaers gevatt, ſeggende; Dat de Koningh Salomo my als heden ſweere, dat hy ſijnen knecht met den ſweerde niet dooden en ſal.

Door dit verzoek, beleed Adonia niet alleen zijne misdaed, maer hy erkende ook, dat Salomo de wettige bezitter was van den Throon; in wiens hand het ſtond, om hem te ſtraffen, of vergiffenis te ſchenken.

52. Ende Salomo, een zeer goedaertig Vorst, die in het geheel geen wraekzuchtig karakter had, wilde zijne Regeering met blijken van zachte toegevendheid beginnen. Hy ſeyde daerom tot zijne Hovelingen, en liet Adonia, by den Altaer, deze boodſchap doen: Indien hy een vroom man ſal zijn, en zich, in het vervolg, gedragen, als een ſtil en gehoorzaem onderdaen, zoo zal hem de misdaed volkomen vergeven zijn; 'er zal Adonia geen het minste leed geſchieden, daer en ſal zelvs niet van ſijn hayr op der aerde vallen: maer indien in hem quaet bevonden ſal worden, en hy wederom blijken geevt van eenen onrustigen geest, ſo ſal hy ſterven.

53. Ende de Koningh Salomo ſondt henen, om Adonia deze boodſchap te brengen, ende ſy deden hem

afgaen van den altaer; ende hy quam in het Koninglyk Paleis, voor den Throon van Salomo, ende hy boogh ſich neder voor den Koningh Salomo, om hem, als Koning, plechtig hulde te doen: Ende Salomo ſeyde tot hem; uwe misdaed is u vergeven, mijn broeder, Gaet henen nae uw huys, woont 'er in ſtilte en gerustheid; maer draeg zorg, dat gy u niet bemoeit, met zaken van mijn Hov of Koningrijk.

Het ongeloof betwist het Kroonrecht aen Salomo, ten voordeele van Adonia, die het recht der eerstgeboorte had. Dan, daer dit het eerste geval was dat de Kroon van Vader op Zoon overging, was niet alleen daeromtrend nog geen vaste wet gemaekt, maer, dat alles afdoet, God, die Israëls Opper-Koning bleev, had uitdrukkelyk Salomo tot opvolger benoemd.

HET II. KAPITTEL.

David ſtervt, nadat hy Salomo eenige merkwaerdige bevelen gegeven had vs. 1-11. — Wijders vindt men hier vs. 12-46. eenige gebeurtenisſen, welke, in het begin van Salomos regeering, zijn voorgevallen, en gediend hebben, om hem op den Throon te bevestigen.

1. ALs nu de dagen Davids naeby het einde waren, en hy bemerkte dat hy eerlang ſterven ſoude; ſo geboodt hy ſijnen ſone Salomo, dat hy zich, in het beſtier van zijn Koningrijk, rechtvaerdig en Godvruchtig gedragen zoude, ſeggende tot hem alle die woorden, welke in het vervolg zullen worden opgegeven.

Vooraf hebben wy het een en ander op te merken.

Deze vermaningen heeft David, aen zijnen zoon en opvolger Salomo, gedaen, zonder dat 'er iemand anders by tegenwoordig ware. Toen David bemerkte, dat zijn einde kort op handen ware, liet hy ieder uit zijn vertrek gaen, en

Sa-

Salomo, de nieuwe Koning, stond voor het stervbed van zijnen Vader, om deszelvs laetste vermaningen te ontvangen.

1 Kron. 28 en 29 vinden wy ook verscheiden vermaningen en voorschrivten, welke David aen Salomo, als zijnen opvolger, gedaen heeft; maer dit is eene geheel andere onderhandeling geweest. — In de laetst-gemelde plaets wordt ons bericht, hoe David zich, kort na de verheffing van Salomo, in zoover verkloekt hebbe, dat hy een openbaer gehoor gav aen alle de Grooten van zijn Rijk; in het welk hy Salomo, als den nieuwen Koning, voorstelde, en hem, in aller tegenwoordigheid, de noodige bevelen gav, omtrent het bouwen van den Tempel, en de regeling der Heilige dingen.

Maer het is, uit alle de omstandigheden, allerduidelykst, dat hier een gansch ander geval bedoeld worde. — Wy moeten ons hier Salomo verbeelden, als staende alleen voor het stervbed van zijnen Vader, om van hem eenige heimelyke bevelen te ontvangen. — Deze bevelen waren vier; 1. om God te vreezen, en in zijne wegen te wandelen vs. 2-9. 2. om Joab, over den moord van Abner en Amaza, met den dood te straffen vs. 5, 6. — 3. om de weldadigheid van Barzillai, in zijne zoonen, te beloonen vs. 7; — 4. om Simei loon nae werken te geven vs. 8, 9.

2. David dan, op zijn stervbed liggende, zeide tot Salomo: Mijn gelievde zoon, en gewenschte opvolger! Ick gae henen in den wegh der gantscher aerde: ik gevoel, dat ik eerlang sterven zal, en den weg des doods bewandelen, langs welken alle inwooners der aerde aen hun einde komen: ontvang daerom mijne laetste bevelen, en laet die toch invloed hebben, op uw hart en op uwe gedragingen: so zijt dan sterck, zijt yverig in het waernemen van uwen plicht; heb goeden moed, in vertrouwen, dat de HEER u, door zijnen machtigen bystand, ondersteunen zal, ende weest een man. Gy zijt nog wel jong, maer gedraeg u als een man, in wijsheid, bedaerdheid, kloekmoedigheid, en Godsvrucht. Deze twee korte maer veel beteekenende vermaningen waren, voor Salomo, in zijne tegenwoordige omstandigheden, zeer gepast. Tot dus ver had Salomo, in zaken van aengelegenheid, met zijnen ouden Vader kun-

nen raedplegen. Maer nu ſtond David eerlang te worden opgeroepen. Nu zou het gansche beſtier van het Koningrijk alleen voor hem opkomen. Dan, opdat hy, tegen dezen zwaren post, niet al te zeer zoude opzien, vermaent David hem, om *ſterk* en goeds moeds te zijn. — David beval hem, om *een man te zijn*, en deze opwekking had Salomo hoognoodig. Hy was een jongeling en zeer teder 1 Kron. 29: 1; hy mogt dan wel, door eenen ſtervenden Vader, worden opgewekt, om zich als een wijs, dapper en godvruchtig man te gedragen.

Hier op volgt vs. 3, 4 eene vermaning, welke meer byzonder ziet, op getrouwheid en gezetheid in den Godsdienst. — David wist, door eigen opmerking en ondervinding, hoe groot de verkeerdheid is van het menſchelyk hart. Hy herinnerde zich aen het gevaer, aen het welk Salomo, in zijne jeugdige jaren, was blootgeſteld, onder het genot van allen overvloed; en misſchien heeft wel een Prophetisch vooruitzicht, van Salomons aenſtaenden afval, hem des te meer bekommering gebaerd. — Althans hy vermaende den jongen Koning Salomo, om God te vreezen en Hem getrouw te blijven, met zoo veel ernst en aendrang, als of hy voorzag, dat Salomo, ter eeniger tijd, voor de veel vermogende toverkracht der verzoeking, bezwijken zoude.

3. Ende, zoo vervolgde daerom de ſtervende David, neemt waer de wacht des HEEREN uwes Godts, zijt toch yverig en nauwgezet, in het waernemen van den Godsdienst, deszelvs plichten en plechtigheden; om te wandelen in ſijne wegen, om te onderhouden ſijne inſettingen, ende ſijne geboden, ende ſijne rechten, ende ſijne getuygeniſſen, (*a*) gelijck geſchreven is in de wet Moſe: zijt, by alle gelegenheden, niet alleen een bywooner, maer ook een voorſtander van den Godsdienst; laet de hoogheid, tot welke gy verheven zijt, u daertoe des te meer aenſpooren, opdat gy een loffelyk voorbeeld wezen moogt, voor uwe onderdanen. Dit zal de rechte weg zijn, om den Godlyken zegen te erlangen en voorſpoedig te zijn, in uwe regeering, (*b*) op dat gy ver-

(*a*) Deut. 17: 18. (*b*) Deut. 29: 9. Jeſ. 1: 7.

verstandelick handelt in al wat gy doen sult, ende al waer henen gy u wenden sult: dusdoende zult gy verstandige besluiten nemen, en God zal alle uwe ondernemingen doen wel gelukken.

4. Op dat de HEERE bevestige sijn woort, dat hy over my gesproken, en de belovte welke hy my gedaen heeft, (*c*) seggende; Indien uwe sonen haren wegh bewaren, om voor mijn aengesichte trouwelick, met haer gantsche herte, ende met hare gantsche ziele te wandelen: so en sal geen man, seyde hy, u afgesneden worden van den throon Israëls.

Vs. 3. beveelt David, aen Salomo, om te onderhouden de *inzettingen* des HEEREN, zijne *geboden*, zijne *rechten*, en zijne *getuigenissen*, gelijk het een en ander geschreven was in de wet des HEEREN. Men zou kunnen vragen, welk onderscheid 'er zy, tusschen deze vierderlei uitdrukkingen? — Volgens de opvatting der Joden, moet men door het eerste woord, willekeurige bevelen verstaen, van welke men de reden niet weet; door het tweede, zulke geboden, by welke de reden is bygevoegd; door het derde, die voorschrivten, die het recht tusschen eenen man en zijnen naesten beslisschen; door het vierde, zulke plechtigheden, welke te rug wezen op zekere merkwaerdige daden, welke God verricht had, gelijk de Sabbath op de Schepping der wereld, het Pascha op de verlossing der Israëliten uit Egypte. — Onze geleerde Randschryvers zijn van oordeel, dat de drie eerste woorden zien, op de schaduwachtige, zedelyke en burgerlyke wetten, en het laetste op de leer der zaligheid. — Dan deze onderscheiding schijnt ons niet zeer gegrond te zijn: want wy vonden deze onderscheiden bewoordingen, reeds in Abrahams tijd, lang voor de huishouding van Moses wet Gen. 26: 5; daerenboven worden deze benamingen met elkander verwisseld, en door één gebruikt. — Wy, voor ons, weten er niets byzonders van te bepalen; en houden het, in het algemeen, daervoor, dat deze verschillende be-

(*c*) 2 Sam. 7: 12. Ps. 132: 12.

namingen geschikt zijn, om des HEEREN wet, zoo als zy door Mose gegeven was, in alle deszelvs geboden en drangredenen voortteftellen; zoo als zy, voor een Israëliet, een volmaekt voorschrivt was van zijne verplichting en gedragingen, in alle gevallen en omstandigheden.

Voords moet men wel in het oog houden, dat de wet van Mose, niet alleen voor elk Israëliet, een voorschrivt was van zijn gedrag, maer ook vooral voor den Koning, die zich een afschrivt van de Wet verschaffen moest, om dezelve te lezen en te gehoorzamen Deut. 17: 18-20.

Tot nader verstand van de drangreden vs. 4, heeft men op te merken, dat er, in Gods Verbond met David, tweederlei belovten waren; volstrekte belovten, rakende den Messias, die, door den HEER, uit Davids zaed zoude verwekt worden, en Koning zijn in eeuwigheid; en voorwaerdelyke belovten, betreffende de bestendigheid der ervopvolging van het Koningrijk, in zijne nazaten, welke aen gehoorzaemheid was vastgehecht.

Na deze vermaning tot Godsvrucht, onderricht de stervende David zijnen zoon Salomo, hoe hy zich, omtrent zekere personen, te gedragen had, om, in het gerust bezit van zijn Koningrijk, bevestigd te worden ves. 5-9.

Het eerste bevel betrof Joab, den Opper-veldheer. David gelastte zijnen zoon, om aen Joab, ter gelegener tijd, wrake te oeffenen, over het onschuldig bloed, het welk hy vergoten had vs. 5, 6.

5. So weet gy oock wat Joab de soon van Zeruja my gedaen heeft, [*ende*] wat hy gedaen heeft den tween Krijgs-oversten Israëls, (*d*) Abner den sone Ner, ende Amasa den sone Jether, die hy gedoodt heeft; ende heeft krygsbloet vergoten in vrede: dat is, schoon het vrede was, heeft hy met Abner en Amaza gehandeld, als of ik met deze mannen in oorlog ware; hy heeft derhalven ontijdig, en op eene verraderlyke wijs

(*d*) 2 Sam. 3: 27. ende 20: 10.

wijs, bloed vergoten, ende hy heeft krijgsbloet gedaen aen sijnen gordel, die aen sijne lendenen was, ende aen sijne schoenen, die aen sijne voeten waren; offchoon het vrede was; het onschuldig bloed, met het welk hy zijnen gordel en zijne schoenen bezoeteld heeft, roept nog om wraek.

6. Doet dan nae uwe wijsheit, dat gy sijn graeuwe hayr niet met vrede in 't graf laet dalen. Joab is reeds een oud man, die grijze hairen draegt; maer, gy moet de gemelde bloedschulden wreken, gy moet hem zijnen eigen dood niet laten sterven, zijn bloed moet ook vergoten worden; maer den tijd en de wijs laet ik aen uwe wijsheid over.

By dit bevel moeten wy wat langer stilstaen..

I. De redenen van dit bevel geevt de stervende David dus op vs. 5: gy weet, wat Joab *my gedaen heeft*, *en wat hy gedaen heeft aen twee Krijgsoversten van Israël, Abner en Amasa, die hy gedood heeft.*

David schijnt hier van driederlei misdaden te spreken, als de gronden van zijn bevel aen Salomo, om Joab zijnen natuurlyken dood niet te laten sterven. — De eerste wordt ingewikkeld te kennen gegeven: *gy weet wat Joab my gedaen heeft.* De twee andere waren het vermoorden van Abner en Amaza.

A. Wat bedoeld David, wanneer hy zegt: *gy weet wat Joab* MY *gedaen heeft?* — Zou Joab iets tegen Davids hoogheid ondernomen, en zich aen hoog-verraed hebben schuldig gemaekt? Dit blijkt nergens; ten zy men daertoe brengen wilde de harde en onbetamelyke woorden, welke hy David, na het dempen van Absaloms opstand, toeduuwde 2 Sam. 19: 5, 6. — De gissing van eenen Joodschen Rabbijn, dat Joab des Konings briev, rakende de zaek van Uria, aen anderen had laten zien, om zich zelven te verontschuldigen, is geheel ongegrond.

Men zou het zoo kunnen opvatten, dat David hier

niet op eene byzondere misdaed doele, maer op de twee volgende moorden, welke David aenmerkte als misdaden tegen hem zelven begaen, als of hy zeide: *gy weet wat Joab my gedaen*, hoe zeer hy zich, tegen my en mijn Koninglyk gezach vergrepen *heeft*, in het vermoorden, eerst van Abner en daerna van Amaza. — Het is waer, in meer dan een opzicht, kon David zeggen: Joab heeft dit wanbedrijv *tegen* MY *gedaen* 1. Omdat beide Abner en Amaza bloedverwanten waren van David. Abner was de Oom van Saul, met wiens dochter, Michal, David was gehuwd geweest; en over Amaza ſtond David als Oud-oom 2 Sam. 17: 25. — 2 Omdat Joab zich, in deze moorden, tegen Davids wil verzet had, en zich niet ontzien, om allen, die hem in den weg waren, op te ruimen. 3. Omdat Joab dusdoende, een bloedſchuld had kunnen brengen, op Davids huis en op zijn gansche Koningrijk.

Ondertusſchen zou men het ook zoo kunnen opvatten, dat David zijnen zoon Salomo, door deze ingewikkelde uitdrukking, heeft willen wijzen, op het dooden van Abſalom, in weerwil van zijn uitdrukkelyk verbod 2 Sam. 18.

B. Hoe het zy, allerduidelykst meldt David het vermoorden van Abner. — Wy vonden deze gebeurtenis 2 Sam. 3: 27. — Abner had Azahel, den broeder van Joab, vechtender hand, in het veld, gedood. Abner was er, door de vermetelheid van Azahel, tegen zijnen wil, toe genoodzaekt geworden. — Abner, die eerst de zijde van Isbozeth gekozen had, werd met David verzoend. Maer Joab, ten onrechte, over den dood van zijnen broeder Azahel, op Abner verbitterd, en daerenboven vreezende, dat Abner hem ten Hove nadeelig wezen zoude, ſtak hem, onder den ſchijn van hem te willen omhelzen, op eene allerlafhartigſte wijs, dood. — David was ten uiterſten misnoegd, over dezen verraderlyken moord; hy liet het lijk van Abner met alle krijgs-eer begraven, en hy gav duidelyk genoeg te kennen, dat hy Joab zoude geſtraft hebben,

wan-

wanneer het in zijne macht ware geweest, toen hy zeide: *ik ben heden teder* enz. 2 Sam. 3: 39.

C. De andere moord was door Joab, aen Amaza, gepleegd. — Na het dempen van Absaloms opstand, dacht David, dat het nu de rechte tijd ware, om Joab zijn ongenoegen te betoonen. Hy stelde daerom Amaza tot Opper-veldheer aen, in Joabs plaets; maer zoodra Joab dezen nieuwen Veldheer ontmoette, stootte hy hem, weder op de allerverraderlykste wijs, onder den schijn van hem te willen kussen, zijn zwaerd in het hart 2 Sam. 20.

II. Om deze grouwzame moorden vorderde David, van Salomo, dat hy Joab niet ongewroken zou laten sterven. Hy zelvs was in zulke omstandigheden geweest, dat hy het niet had durven ondernemen, om eenen man, die zoo machtig geworden was, nae verdiensten te straffen. — Trouwens was zulk een verraderlyke en snode moordenaer wel waerdig om langer te leven? Hy was voor David een al te machtig onderdaen geweest, om hem te recht te stellen; was het derhalven niet te prijzen, dat hy zijnen opvolger gelaste, zulken grouwzamen moordenaer, by de eerst voegzame gelegenheid, nae verdiensten, met den dood te straffen? was dit geen blijk van rechtvaerdigheid?

III. Dan men dit alles heeft het ongeloov deze handelwijs van David veroordeeld, en in een zeer verkeerd licht voorgesteld.

A. Voor eerst heeft men voorgewend, dat dit bevel, uit wraekzucht tegen Joab, zy voortgekomen; dat zulk eene wraekzucht niet bestaenbaer zy, met de Godvrucht, van welke David geroemd wordt, en althans niet betame op een stervbed. — Maer hoe weet men de zaken te verdraijen? Is het wraekzucht in eenen Vorst, wanneer hy bevel geevt, om moordenaers, en dergelijke verstoorders van de openbare rust, nae verdiensten, met den dood te straffen? David had het zelvs niet kunnen doen; zijne handen waren, in dit geval, tot zijn leedwezen, gebonden. Joab was by

het volk, in groote achting; hy was, by het leger, zeer gezien; hy werd, door Abisai zijnen broeder, onderſteund; uit hoofde van dit alles was hy een te machtig onderdaen voor David geweest, en de Koning zou dezen moordenaer niet hebben kunnen ſtraffen, zonder zich en zijn ganſche Koningrijk, aen groote gevaren en beroeringen, bloot te ſtellen. Joab evenwel mogt niet ongeſtraft blijven; wat ſchoot er derhalven voor David anders over, dan dat hy ſtervende, het ſtraffen van dien ongewroken moordenaer, aen zijnen zoon en opvolger aenbeval?

Hier komt nog by, dat de lievde tot Salomo, en de zucht tot den voorſpoed van zijn Koningrijk, David verplichtte tot zulk een handelwijs. De trotſche en woelige Joab, die niets ontzag, zoude ook Salomo velerlei verdrietelykheden veroorzaekt hebben. Zou de Regeering van dezen nieuwen Koning ongeſtoord wezen, en het land van bloedſchulden gezuiverd worden, dan moest Joab, nae verdienſten, met den dood geſtraft worden.

B. Wijders zegt men, dat David zich, in dit bevel, aen eene ſchreeuwende ondankbaerheid, hebbe ſchuldig gemaekt, vermids Joab, in de gemelde moorden, geen ander oogmerk had, dan David dienst te doen. — Maer dit voorgeven is geheel ongegrond, en, met het ganſche beloop der geſchiedenisſen, blijkbaer ſtrijdig.

Wat bewoog Joab, om Abner te vermoorden? was het om David dienst te doen? Niets minder dan dit. Hy wilde den dood van zijnen broeder Azahel, welken hy zich zelven vermetel veroorzaekt had, aen Abner wreken, die 'er, niet dan gedwongen en met weerzin, toe gekomen was. — Het is waer, Joab had Abner by David wel beſchuldigd, dat hy een verrader ware; maer dit voorgeven was eene verfoeilyke lastering. David was, door de ſterkſte bewijzen, van Abners oprechtheid verzekerd, en het ganſche voorwendſel was tot geen ander einde uitgedacht, dan om het grouwzame van dien moord te beman-

mantelen. — Wel verre van David dienst te doen, had deze moord aenleiding kunnen geven, dat de ſtammen van Israël, die zich nauwlyks by David gevoegd hadden, om dit grouwzaem verraed, weder aenſtonds van hem afvielen. Dit bewoog David ook, om, in het openbaer, en op de allerplechtigſte wijs, voor het ganſche volk, te betuigen, dat hy, in dezen moord, geen deel ter waereld had. Joab derhalven bedoelde, in den moord van Abner, niets minder dan het belang van David te bevorderen. Eene kwalyk geplaetſte en verfoeilyke wraekzucht vervoerde hem tot dit grouwzaem ſtuk. Wijders kwam er heerschzucht by: hy vreesde, dat dees Veldheer de gunst van den Koning winnen zoude, en boven hem verheven worden; hy ontdeed zich daerom van zulken gevaerlyken mededinger.

Wat bedoelde Joab, in het vermoorden van Amaza? was het om David dienst te doen? — Het was alleen, omdat de Koning dien Amaza geſchikt had, tot Opper-veldheer, in Joabs plaets; dewijl dees het uitdrukkelyk verbod van David, om Abſalom niet te dooden, op eigen gezach en willekeurig overtreden had. Had Joab dien jongeling, in de hitte van den ſtrijd, afgemaekt, dan zou hy nog een voorwendſel gehad hebben; maer nu had hy hem in koelen moede gedood, op het zelvde oogenblik, dat hem het bevel van den Koning herinnerd was, door den man die hem op de plaets bracht, daer Abſalom in de takken van het geboomte verward was. — De trotſche Joab kon niet dulden, dat Amaza boven zijn hoofd geplaest wierd, hoe zeer hy zijnen rang verbeurd had; en om dezen mededinger uit den weg te ruimen, vermoordt hy hem, op eene verraderlyke en allerlafhartigſte wijs.

C. Men zegge niet, dat Joab altoos voor David een dapper getrouw en yverig Veldheer geweest zy, die zijnen Vorst, by alle gelegenheden, met alle zijne macht, geholpen had. — In zoo ver had hy niet meer gedaen, dan zijn plicht en betrekking van hem vorderde. Of mag

een Amptenaer, wanneer hy zijnen Vorst, in zijne betrekking, getrouw is, moord en allerlei gruwelſtukkken ongeſtraft plegen? — David had zekerlyk perſonele verplichting aen Joab: maer vorderde zulk eene perſonele verplichting, dat de Vorst hem alles moest laten doen wat hy wilde? moest het Joab, uit hoofde van deze verplichting, ſtraffeloos worden toegelaten, om elk, die hem in den weg ſtond, te vermoorden? — Daerenboven, hoe getrouw Joab zijnen Vorst ook geweest zy, had hy zich meer dan eens tegen hem vergrepen. Hy maekte geene zwarigheid, om zijnen Koning bittere woorden toetegrauwen, en hem niet onduidelyk bedreigingen te doen. Hy liet wel eens, op eene zeer duidelyke wijs blijken, dat hy weinig ontzach had voor den Koning. — Voor het overige, hoe groot de voorledene dienſten van Joab ook mogen geweest zijn, onlangs was hy tegen den Koning opgeſtaen; toen hy zich als een hoofd had opgeworpen van dien muitzieken aenhang, die Adonia, tegen 's Konings wil, op den throon zocht te plaetzen. Dit ontwerp, het welk Joab mede geſmeed had, was zekerlyk, en in den allereigenlykſten zin, eene misdaed van hoog-verraed geweest.

D. Eindelyk vraegt men, of zulk een bevel, om Joab te ſtraffen, op een ſtervbed, voegde? — Men zou van eenen man, die van zijne Godvrucht zoo zeer geroemd wordt, als David, verwachten, dat hy, op zijn ſtervbed, allen zijnen vyanden vergeven had. Het is waer: maer men moet David, in dit geval, niet beſchouwen als een byzonder perſoon. Hy komt hier voor als Koning, die van God geſteld was, om doodſlag en dergelijke misdaden, welke met de algemeene rust en veiligheid onbeſtaenbaer zijn, met den dood te ſtraffen. In deze betrekking ſtrekte het David in de daed tot eer, dat hy Joab niet vergeven, en zijne grouwzame misdaden niet ongewroken laten wilde. — Wanneer men de zaek in het ware licht beſchouwt, zal men erkennen moeten, dat dit bevel aen Salomo een luisterrijk

be-

bewijs geweest zy van Davids lievde tot het oeffenen van recht en gerechtigheid. — David is, als een rechtvaerdig Koning, gestorven, toen hy, zijnen zoon en opvolger, het straffen van eenen moordenaer, die voor hem te machtig was, stellig had aenbevolen.

Het tweede bevel van den stervenden David betrof de zoonen van Barzillai, aen welken Salomo de weldadigheid van hunnen Vader vergelden moest vs. 7.

7. Maer den sonen (e) Barzillai des Gileaditers sult gy weldadigheyt bewijsen, ende sy sullen zijn onder de gene die aen uw' tafel eten: want alsoo naederden sy met hunnen Vader tot my, als ick vluchtte voor het aengesichte uwes broeders Absaloms.

De oude en eerwaerdige Barzillai had David, toen hy voor Absalom vluchtte, van al het noodige verzorgd 2 Sam. 19. Deze weldadigheid wilde de dankbare David aen den zoonen van Barzillai vergolden hebben; zy moesten aen 's Vorsten tafel eten. De oude man, die de aenbieding van David, om by den Koning aen het Hov te komen, om zijne hooge jaren, had van de hand gewezen, was nu reeds gestorven. — Barzillai had alleen, voor zijnen éénen zoon Chimham, die gunst verzocht, welke David nu bespreekt voor alle de zoonen van den weldadigen grijsaert.

De dankbaerheid derhalven was een uitmuntende trek in het edelmoedig Karakter van den braven David.

Van Mephiboseth spreekt de Koning niet; wy schijnen 'er uit te mogen besluiten, dat dees ongelukkige zoon van Jonathan reeds gestorven ware.

Het laatste bevel van den stervenden David raekte den vloekenden Simei vs. 8, 9.

8. Ende siet by u is Simeï, die man is in uwe macht; hy is wel bekend, de soon van Gera, de soon

(e) 2 Sam. 17: 27. ende 19: 31.

van Jemini, die, tot de stam van Benjamin en het geslacht van Saul behoort 2 Sam. 16: 5, oorsprongelyk uyt Bahurim, eene plaets, in het ervdeel van Benjamin, op de grenzen van Juda. Die my, op eene hoogstgaende wijs, onteerde, en my (*f*) vloeckte met eenen geweldigen vloeck; ten dage als ick voor Absalom vluchtte, en gingh nae Mahanaim: de vervloekingen, welke hy tegen my, zijnen wettigen Koning, uitbraekte, grievden my tot in het binnenste van mijne ziel. Doch naderhand heeft hy my om vergeving verzocht; hy quam mede af my te gemoete aen de Jordane, om my, met de herstelling van mijn Koningrijk, geluk te wenschen, ende ick swoer hem by den HEERE, seggende; So ick hem met den sweerde doode! want ik wilde niet, dan 'er iemand op dien tijd zoude gedood worden, toen ik, in blijdschap, weder den Throon beklom. Verg. 2 Sam. 19.

9. Maer nu, en houdt hem niet onschuldigh, wanneer hy iets, ten nadeele van u en van uw Koningrijk, onderneëmt, moet hy vooral niet ongestraft blijven; dewijle gy een wijs man zijt: ik laet deze zaek aen uwe wijsheid over; ende gy sult zeer wel weten wat gy hem doen sult, op dat gy sijn grauw hayr met bloet in 't graf doet dalen, zoodra hy zich eenigermate misgrijpt.

Ter verdediging van dit laetste bevel, hebben wy vry wat aen te merken.

Omtrent deze byzonderheid, heeft het ongeloov vooral zeer veel te zeggen op David. — Laten wy de zaek wat nader onderzoeken.

I. Niemand kan, met eenigen schijn van reden, ontkennen, dat Simeï zijn leven verbeurd hadde. Hy had den Koning gevloekt, en dit was zekerlyk eene misdaed van gekwetste Majesteit.

Maer, zegt men, Simeï heeft de waerheid gesproken. Da-

(*f*) 2 Sam. 16: 5. ende 19: 19.

David was een man des bloeds, die zich aen het bloed van Sauls huis had schuldig gemaekt. — Dan, waer is het bewijs? Saul was, met zijne drie zoonen, in den veldslag tegen de Philistijnen, gesneuveld, zonder dat David er by tegenwoordig ware. Isboseth, die alleen van Sauls zoonen overgebleven, en door Abner, op den Throon van Israël, geplaetst was, werd door twee van zijne eigene hoofdmannen vermoord; en, in dezen moord had David zoo weinig deel, dat hy die beide moordenaers, met den dood, heeft laten straffen. De ongelukkige Mephiboseth, de eenig overgebleven zoon van Jonathan, werd, door David, met weldaden overladen. — De beschuldiging derhalven van Simeï was eene kwaedaertige lastering, in dolle woede, uitgebraekt door eenen man, die verbitterd was op David, omdat Saul, tot wiens geslacht hy behoorde, van den Troon ontzet was.

Het is waer, David had twee zoonen en vijf kleinzoonen van Saul, aen den Gibeoniten, overgegeven, om dezelve op te hangen; doch dit deed hy niet willekeurig, en omdat hy vermaek schepte in het bloed-vergieten, maer uit noodzakelykheid, en op het bevel van God zelven 2 Sam. 21.

Voeg er by, dat Simeï zelvs naderhand alle zijne beschuldigingen openlyk herroepen hebbe, en erkend, dat hy een leugenaer en lasteraer ware, met ootmoedig verzoek om eene gunstige vergeving van deze tergende mishandeling, 2 Sam. 19: 19, 20.

II. Maer, zal men aenhouden, Simeï moge nog zoo schuldig geweest zijn, en den dood verdiend hebben; David had hem evenwel die misdaed vergeven, en hem gezworen, dat hy hem niet dooden zoude; hoe was het nu, met dien plechtigen eed, bestaenbaer, dat David, op zijn stervbedde, aen Salomo belastte, om dien Simeï niet ongestraft te laten in het grav dalen. — Wy antwoorden.

A. De eed, welken David aen Simeï gezworen had, verbond hem alleen voor zijn persoon. David had hem gezworen, *heden* zult gy den dood niet sterven, te we-

ten op dien blijden dag, toen David weder in zijn Koningrijk bevestigd werd; 2 Sam. 19: 23. en zo David, met dien eed, al bedoeld had, dat hy zelvs Simeï nimmer ſtraffen zoude, dan nog was Salomo aen dien eed niet gehouden.

B. David gelastte Salomo, dat hy Simeï ſtraffen zoude, niet om het gemelde vloeken: want hy herinnerde hem zelvs den eed, welken hy deswegen gedaen had, maer om andere misdaden. — Nadat David Simeï de gemelde misdaed vergeven had, waren 'er waerſchijnlyk weder dingen voorgevallen, die den Koning noodzaekten, om zorg te dragen, dat Simeï, die zijn huis zoo vyandig was, aen de Regeering van Salomo geen nadeel toebracht. Het was, in verſcheiden gevallen, gebleken, dat Simeï onverzoenbaer verbitterd was, op David en zijn huis, en dat hy elk eene bekwame gelegenheid zou waernemen, om zulks openbaer te maken. — 'Er was derhalven in het ganſche Koningrijk, geen gevaerlyker man dan Simeï.

C. David gav zijnen zoon Salomo geen volſtrekt bevel, om Simeï te dooden; maer alleen dat hy hem, als een zeer gevaerlyk perſoon, nauwkeurig moest in het oog houden, op alle zijne gangen laten pasſen, en hem, zoodra hy iets het minſte, ten nadeele van het Koningrijk, ondernam, zonder uitſtel of verſchooning, laten doden.

D. Dat dit de ware meening van David geweest zy, en dat Salomo het bevel van zijnen ſtervenden Vader zoo begrepen hebbe, is, door de uitkomst, allerduidelykst gebleken. — Wat deed Salomo, in de zaek van Simeï, na den dood van zijnen Vader David? liet hy hem aenſtonds van kant maken? immers neen: hy gelastte hem, om binnen de Stad Jeruſalem en haren omtrek te blijven, opdat men zijne gangen des te beter zoude kunnen nagaen. — Simeï begav zich naderhand ver buiten de Stad, dit was de eerſte ſtap van ongehoorzaemheid tegen Salomo; maer ook eene ongehoorzaemheid, welke naderhand van zeer groote gevolgen zou hebben kunnen

nen

nen wezen. — Om deze ongehoorzaemheid liet Salomo den grijzen deugniet met den dood ſtraffen, maer geenszins om de vloeken, welke hy tegen David had uitgeſproken vs. 42.

Vs. 10, 11 vinden wy den dood en de begraving van Koning David.

10. Ende David ontſliep met ſijne vaderen, (g) ende wert begraven, in de ſtad Davids, in den burgt Sion, in dat gedeelte van Jeruzalem, daer David zijn Koninglyk Paleis had, het welk *Davids Stad* genaemd werd, omdat hy het zelve op de Jebuſiten veroverd had.

11. De dagen nu die David geregeert heeft over Iſraël zijn, om een rond getal te ſtellen, veertigh jaer; ſeven jaren of eigenlyk zeven jaren en zes maanden 2 Sam. 2: 11. (h) heeft hy geregeert in Hebron, ende in Jeruſalem heeft hy drie en dertigh jaren geregeert. Toen hy Koning werd had hy dertig jaren bereikt, hy ſtierv derhalven in den ouderdom van ruim 70 jaren.

In het overige van dit Kap. vinden wy eenige gebeurtenisſen, welke, in het begin van Salomons regeering, zijn voorgevallen, en gediend hebben, om hem op den Throon te bevestigen vs. 12-46.

De eerſte byzonderheid betreft de handeling van Salomo omtrent Adonia, vs. 12-25.

12. (i) Ende Salomo ſat op den throon ſijns vaders Davids: toen dees geſtorven was oeffende hy alleen de heerſchappy over gansch Israël, ende ſijn Koninckrijcke wert ſeer beveſtigt door den zegen des HEEREN, zijne onderdanen onderwierpen zich eerbiedig aen zijne bevelen. Dan het duurde niet lang, of de rust

(g) Hand. 2: 29. ende 13: 36. (h) 1 Chron. 29: 27. (i) 1 Chron. 29: 23. 2. Chr. 1: 1.

van Salomo werd, door den heerschzuchtigen Adonia, en zijne vermetele ontwerpen, verstoord.

13. Salomo had zijnen broeder Adonia verschoond, dat hy hem niet aen het leven strafte, wegens zijnen aenslag, om den Throon, nog by het leven van David, in te nemen. De Koning had hem toegelaten, om in zijn huis in vrede te leven; met belovte, dat hy niets te vreezen hadde, zo hy zich stil hield. Dan het bleek wel rasch, dat Adonia te heerschzuchtig ware, om niets, tegen het bestier van Salomo, te ondernemen. Doe David nog maer korten tijd gestorven was, quam Adonia de soon van Haggith tot Bathseba, de moeder van Salomo, ende sy seyde tot hem: Is uwe komste vrede? komt gy tot my, met goede voornemens? Dit mogt Bathseba met recht vragen, die geene bezoeken van Adonia gewoon was, en zijnen heerschzuchtigen aert zeer wel kende; ende hy seyde, Ik heb geen kwaed altoos in den zin, mijn komst is Vrede.

14. Daer na seyde hy, Ick hebbe een woort aen u: ik heb u een voorstel, een verzoek te doen; ende sy seyde, Spreekt, wat hebt gy aen my te verzoeken?

15. Hy seyde dan, Gy weet dat het Koninckrijcke mijne was, en dat de erv- opvolging van den Throon my van rechtswegen, zou hebben toegekomen, omdat ik ouder ben dan Salomo, ende gy weet ook, dat het gantsche Israël sijn aengesicht op my gesett en verwacht hadde, dat ick Koningh zijn soude: hoewel het Koninckrijke omgewendt, ende mijnes jongeren broeders geworden is. Is deze schikking, hoe ongunstig dezelve ook vóor my wezen moge, berust ik volkomen, omdat het Gods wil was, dat niet ik, maer dat Salomo Koning zijn zoude: (*k*) want het van den HEERE hem geworden is.

Het eerste deel van dit voorstel zal niet vry van grootspraek, en niet zoo algemeen waer zijn geweest; en in die laetste woorden, speelde hy den listigen veinsaert: hy geliet zich, als of hy thans, van de Godlykheid der verkiezing van Salomo, ten vollen overtuigd ware; om, onder de-

(*k*) 1 Chron. 22: 9. ende 28: 5.

dezen dekmantel, de snode oogmerken voor Bathseba te bedekken, welke hy bedoelde in het verzoek dat hy haer doen zoude.

16. Ende dit gezegd hebbende, voer hy dus voort: nu begeere ick van u eene eenige begeerte, en wijst mijn aengesichte niet af: daer is my zoo veel ontnomen, wil hy zeggen, het welk my, uit kracht van eenen meerderen ouderdom, anderszins zou hebben toegekomen: doe my nu slechts eenen geringen dienst; ééne zaek heb ik maer van u te begeeren; vermeerder mijn verdriet niet, met dit verzoek afteslaen. Bathseba was, met de vleijende woorden van Adonia, ingenomen, ende sy, niets kwaeds vermoedende, seyde tot hem, Spreeckt.

17. Ende hy seyde, Spreeckt doch tot den Koningh Salomo voor my, dat hy my één genoegen doe; de veelvermogende voorspraek van u, die zijne moeder zijt, zal zekerlyk invloed op hem hebben: want hy en sal uw aengesichte niet afwijsen, noch uwe verzoeken afslaen. Het gene ik verzoek, is eenvouwig dit; dat hy my Abisag de Sunamitische, die onzen ouden Vader David, in zijne laetste krankheid, heeft opgepast, ter vrouwe geve.

18. Ende Bathseba seyde, 't Is goet: ick sal den Koningh voor u aenspreken, en hem het gemelde verzoek voorstellen. Bathseba zag, in hare eenvouwigheid, de zaek niet door. Zy merkte niets kwaeds in dezen voorslag. Abisag, dacht zy, is ongemeen schoon, en daerom zal Adonia haer, tot eene vrouw, begeeren; te meer, daer zy nog maegd was: en, dewijl Adonia, in zijne hoop op het Koningrijk, was te leur gesteld, scheen het haer billyk, dat Salomo hem dit genoegen gav.

19. So als zy Adonia beloovd had, deed zy ook. By de eerste gelegenheid quam Bathseba tot den Koningh Salomo, om hem voor Adonia, over de gemelde zaek, aen te spreken, op eenen tijd, dat hy een openbaer gehoor verleende: ende de Koningh zag zijne moeder zoodra niet naderen, of hy stont, tot een teeken van kinderlyken eerbied, van den Throon, op, haer te

gemoete, ende boogh ſich voor haer, daer na ſat hy op ſijnen throon, ende dede eenen ſtoel voor de moeder des Konings ſetten, nevens zijne zitplaets in den Throon, die, nae de wijs der Oosterlingen, zeer wijd en ruim was, ende ſy ſat aen ſijne rechterhant, op de aenzienlykſte plaets; naest die, welke de Koning zelvs bekleedde.

20. Doe ſeyde ſy, Ick begeere van u een eenige kleyne begeerte, en wijſt mijn aengeſicht niet af: ende de Koningh ſeyde tot haer, Begeert, mijn moeder, want ick en ſal uw aengeſicht niet afwijſen, immers zo de zaek, gelijk ik vertrouw, billyk is, en niet ſtrijdig met de belangen van mijn Koningrijk.

21. Ende ſy ſeyde, Laet Abiſag de Sunamitiſche aen Adonia uwen broeder ter vrouwe gegeven worden. Dit is zijn vuurig verlangen, en ik heb op my genomen, in dit geval, zijn voorſpraek by u te wezen.

22. Doe antwoordde de Koningh Salomo, ende ſeyde tot ſijne moeder; Ende waerom begeert gy Abiſag de Sunamitiſche voor Adonia? begeert oock voor hem het Koninckrijcke, (want hy mijn broeder is, die ouder is dan ick ben:) ja voor hem, ende voor Abjathar den Prieſter, ende voor Joab den ſone van Zeruja.

Liever zouden wy het antwoord van Salomo ſtellig opvatten; als of hy zeide: „ Hoe komt gy 'er toe, mijn waerde „ Moeder! om my zulk een verzoek te doen, dat ik Abiſag, aen Adonia, ter vrouwe zoude geven! Gy hebt zekerlyk de zaek niet doorgedacht; anders ben ik verzekerd, dat gy my dit verzoek niet zoudt gedaen hebben: want gy verzoekt indedaed het Koningrijk voor Adonia, en die van zijnen raed zijn. Of gy Abiſag voor Adonia, dan of gy voor hem het ganſche Koningrijk begeert; is, in het wezen der zake, het zelvde."

Dit verzoek van Adonia was vol van Staetkundige listigheid, waervan Bathſeba niets begrepen had.

I. Adonia begeerde een van Davids bywijven. — In dit verzoek lag een heimelyk verraed, en een bedekte aenſlag, om zich in de Regeering in te dringen; en 'er is geen twijffel aen, of Abjathar en Joab hebben hem dezen raed gegeven.

By de Oosterlingen behoort het bezit der vrouwen van den voorigen Koning, tot de rechten en voorrechten van de Majeſteit. — In dezen zin, had God, aen David, de wijven van Saul in zijnen ſchoot gegeven; dat is, hy had het Koningrijk van Saul, met alle deszelvs rechten en voorrechten, aen David gegeven 2 Sam. 12: 8. — Uit dit beginſel vermengde zich ook Abſalom, met de bywijven van zijnen Vader, voor het oog van gansch Israël; om daerdoor te kennen te geven, dat hy nu, in het volkomen bezit van het Koningrijk, geſteld was, 2 Sam. 16: 21, 22. — Wanneer derhalven Adonia, de gemelde Abiſag, het laetſte bywijv van zijnen Vader, tot eene vrouw gekregen had, zou hy daerop zijnen eisch op het Koningrijk hebben kunnen vestigen. — Dit gav Salomo ook, in zijn antwoord aen Bathſeba, te kennen.

II. Maer waerom begeerde Adonia, uit alle de bywijven van David, juist deze Abiſag? — Mogelyk omdat David haer niet bekend had, en dus alle verdenking van bloedſchande wech te nemen. Of liever ſtraelde ook hierin de listigheid van Adonia door. Abiſag had den ouden en zwakken Koning, in zijnen laetſten tijd, opgepast. Zy was, dag en nacht, in zijn ſlaepvertrek geweest. Zy had daerdoor kennis gekregen van de byzonderſte Staetsgeheimen, welke, in dien tijd, behandeld waren. Hieruit zou Adonia, tot zijnen muitzieken aenſlag, zeer veel nut hebben kunnen trekken; en hy kon niets anders verwachten, dan dat Abiſag, aen hem getrouwd zijnde, alles, wat in haer vermogen was, zou aenwenden, om haren man Koning te zien.

III. Ook was het zeer listig, dat Adonia dit verzoek, door Bathſeba, liet doen. — Hy vervoegt zich niet in eigen perſoon, by den Koning zijnen broeder: want, alsdan zou hy, den wijzen en ſcherpzienden Salomo, reden van zijne begeerte hebben moeten geven, en zich, aen 's Konings onderzoek, hebben bloot geſteld. — Hy koos daerom eenen anderen weg. Hy verzocht 'er Bathſeba toe, om zijne begeerte aen den Koning voor te ſtellen; zich alles beloovende van den invloed, welken zy had op den Koning, haren zoon.

Om Bathſeba, in zijne belangen, in te wikkelen, komt hy niet aenſtonds, maer trapswijs, tot de zaek welke hy bedoelde. — Hy herinnert haer het recht, het welk hy, als de oudſte overgebleven zoon van David, tot den Throon had, en ſtelt zich zelven in zoo ver voor, als iemand, die verongelijkt is. Hy verzoekt, dat zy iets ten goede van hem doen wil, om hem, die van alles verſtoken was, ook eenig genoegen te verſchaffen. Wanneer hy, in het gemoed van de goedaertige Bathſeba, een ſoort van medelijden verwekt had, ſtelt hy de begeerde zaek zelve zeer eenvouwig voor. Hy vraegt niets anders, dan om Abiſag de Sunamitiſche, tot eene vrouw, te hebben; zonder dat hy aen Abiſag eenige voortreffelykheid toekent, die achterdocht baren konde, of dat hy reden geevt van zijne begeerte. Alleenlyk geevt hy ingewikkeld te kennen, dat dit het eenigſte was, nu hy den Throon moest misſen, het welk hy van zijnen Vader David, als een Koninglyk overblijvſel, begeerde.

23. Ende de Koningh, die aenſtonds het listig oogmerk van Adonia begrepen had, verklaerde, dat hy zich aen hoog-verraed ſchuldig, en des doods waerdig gemaekt hadde; Salomo ſwoer daerom by den HEERE, ſeggende, Soo doe my Godt, ende ſoo doe hy daer toe, voorſeker Adonia ſal dat woort tegen ſijn leven geſproken hebben: door dit verzoek, in het welk een aenſlag op mijne kroon ligt opgeſloten, heeft hy zijn leven verwerkt.

24. Ende

24. Ende nu [*soo waerachtigh als*] de HEERE leeft, die my bevestigt heeft, (*l*) ende my heeft doen sitten op den throon mijns vaders Davids, ende die my een huys-gezin gemaeckt, en reeds eenen zoon gegeven heeft, tot mijnen opvolger, gelijck als hy gesproken hadde: Voorseker Adonia sal heden gedoodt worden.

25. Ende de Koningh Salomo sondt, nadat Bathseba, zijne moeder, was uitgegaen, door de hant van Benaja den sone van Jojada, om het gevelde doodvonnis aen Adonia ter uitvoer te brengen. Die Benaja behoorde tot de helden van David, hy was de overste geweest van zijne lijvwacht, de Krethi en Plethi 2 Sam. 8: 18. 20: 23. en een getrouw aenklever van Davids belangen. Daerom had Adonia hem ook te huis gelaten, toen hy zich, aen eenen maeltijd, tot Koning wilde opwerpen. Deze Benaja, op 's Konings last, in het huis van Adonia gekomen zijnde, viel op hem aen, dat hy sterf.

Men zou hier twee vragen kunnen voorstellen.

I. Was het met de billykheid en rechtvaerdigheid bestaenbaer, dat Salomo zijnen broeder Adonia op heeter daed liet dooden, alleenlyk omdat hy Abisag tot eene vrouw begeerd had? Wy antwoorden:

A. In het algemeen, dat dit verzoek van verregaende uitzichten ware, en niets minder bedoelde, dan de bemachtiging van den Throon. Had Salomo dit verzoek toegestaen, de zaek zou groote gevolgen gehad hebben.

1. Dusdoende was voor Adonia wederom den weg gebaend, om, uit zijn verbanning van 't Hov, weder te voorschijn te komen, en zich, in de openbare zaken, in te mengen.

2. Had hy Abisag, die als eene der Koninglyke weduwen moest worden aengemerkt, tot zijne vrouw

(*l*) 2 Sam. 7: 12, 13.

gehad, dan had hy daerop, volgens de Oostersche denkenswijs, van welke wy reeds gesproken hebben, zijn recht tot den Scepter kunnen vestigen.

3. Zelvs al bedoelde Adonia niet den Throon zelven, dan nog zou het, voor Salomo, hoogstgevaerlyk geweest zijn, om Abisag aen Adonia ter vrouwe te geven; omdat hem daerdoor, gelijk wy reeds hebben opgemerkt, gelegenheid zoude gegeven zijn, om de grootste Staetsgeheimen te doorgronden.

B. Adonia had zich, niet alleen tegen Salomo, bezondigd; maer ook tegen den HEER zelven, die het Koningrijk voor Salomo geschikt had.

C. Was Adonia meester van den Throon geworden, hy zou Salomo buiten allen twijffel hebben omgebracht. Indedaed het was eene zeer aenmerkelyke goedaertigheid in Salomo, dat hy Adonia, die zich openlyk tot zijnen mededinger had opgeworpen, in het leven gespaerd had. — Die verschooning was onder deze voorwaerde geweest; dat Adonia zich stil moest houden, en niets ondernemen, het welk eenigen schijn kon geven om te denken, dat hy nog aenspraek op den Throon wilde hebben Kap. 1: 52. Nu Adonia deze voorwaerde verbroken had, werd hy rechtmatig met den dood gestraft; welken hy reeds te vooren verdiend had.

II. Was Salomo niet te berispen, over zijne schielykheid, en vooral over zijne eeden? had hy Adonia niet eerst moeten hooren, eer hy tegen hem het vonnis des doods velde? — Wy antwoorden, dat de misdaed al te klaer ware, dan dat 'er nader onderzoek zou vereischt worden. Het vonnis moest schielyk geveld en volbracht werden, omdat 'er gevaer was voor de gevolgen. — Wat de eeden aengaet: Salomo zwoer op de allerplechtigste wijs; deels om daerdoor alle voorspraek aftesnijden, deels ook om aen te toonen, dat hy deze zijne handelwijs, in de zaek van Adonia, als een Godsdienstig werk, beschouwde.

Nu begon Salomo te begrijpen, dat het hoog tijd ware, om

om zich ook van Abjathar en Joab, de medestanders van Adonia, te ontlasten. — Hy verbande eerst den Hoogepriester Abjathar, op zijne landgoederen.

26. Ende tot Abjathar den Priester seyde de Koningh, of hy liet hem dit vonnis aenzeggen: Gaet nae Anathoth, op uwe ackeren. Blijv daer op uwe landgoederen, in ballingschap. Ik schenk u het leven, hoe zeer gy het verwerkt hebt: want gy zijt een man des doots: maer op desen dagh en sal ick u niet dooden, (*m*) om dat gy de Arke des Heeren HEEREN voor het aengesichte mijns vaders Davids gedragen hebt, ende om dat gy verdruckt zijt geweest, in alles waer in mijn vader verdruckt was.

27. Salomo dan verdreef Abjathar; dat hy des HEEREN Priester niet en ware: om te (*n*) vervullen het woort des HEEREN, het welcke hy over het huys Eli te Silo gesproken hadde.

Letten wy hier op het gedrag van Salomo, en het merkwaerdig bestuur der Godlyke Voorzienigheid.

I. Deze handelwijs van Salomo was rechtvaerdig, gematigd, en voorzichtig. — *Rechtvaerdig.* Abjathar stond, als burger en onderdaen, over de misdaed van gekweste Majesteit, voor Salomo den Koning, schuldig, als een wederspanneling en oproermaker. Abjathar heeft zich ook niet verontschuldigd, gelijk Achimelech wel eer deed 1 Sam. 22: 14, 15. Hy was Priester; dan dit verschoonde hem niet, maer maekte hem des te schuldiger. Het was zijn plicht geweest, het volk tot gehoorzaemheid, aen den wettigen Vorst, op te wekken; als Hoogepriester, had hy, meer dan iemand anders, het woord des HEEREN moeten eerbiedigen, die het Koningrijk voor Salomo geschikt had; en nog des te meer, omdat Salomo, van Gods we-

(*m*) 1 Sam. 22: 20, &c. 2 Sam. 15: 24. (*n*) 1 Sam. 2: 31, &c.

ge, reeds overlang bepaeld was tot den Tempelbouw, waerby het Hoogepriesterlyk ambt zoo veel belang had. — Deze handelwijs van Salomo was zeer *gematigd*. Hy liet Abjathar niet dooden, maer verbande hem alleenlyk op zijne landgoederen. Daerdoor ſtelde hy den Priester wel buiten bediening, maer evenwel hy ontnam hem zijne waerdigheid niet. Abjathar bleev Priester: want 'er ſtaet 1 Kon. 4: 4. *Zadok en Abjathar waren Priesters*. Dit ſchijnt zelvs te kennen te geven, dat Abjathar, eenigen tijd na Joabs dood, uit zijn ballingſchap zy terug geroepen. Mogelyk was Abjathar, door Joab, vervoerd en afgetrokken. — Het was ook zeer *voorzichtig*, dat hy zulken gevaerlyken perſoon, als Abjathar was, van zich verwijderde; die nu reeds, tot tweemalen toe, was ontrouw bevonden, en wiens voorbeeld zoo veel indruk op het volk maken konde.

II. Het beſtuur der Godlyke Voorzienigheid was hier zeer merkwaerdig. Dusdoende werd *het woord des* HEEREN *vervuld*, *het welk Hy*, *over het huis van Eli*, *te Silo geſproken had* vs. 27[b]. — De HEER had aen Eli, te Silo, door eenen Propheet, de volgende onheilen, over zijn huis en nageſlacht, bedreigd: (1). dat zijn geſlacht zou worden uitgeroeid; (2). dat de overgeblevenen hem tot ſmerte wezen zouden; (3). dat zy, in den bloei hunner jaren, zouden werden afgeſneden; (4). dat de overgeblevenen van zijn huis, van de Priesterlyke bediening, zouden beroovd worden; 1 Sam. 2: 31-36. 3: 12-14 — Dit woord des HEEREN was alreeds vervuld, door den dood van Eli's Zoonen, het nemen der Arke, het ombrengen van Achimelech, en nu ook door het verbannen van Abjathar. Abjathar toch was, uit Eli, door Achimelech, Ahitub, en Pinehas, oorſprongelyk 1 Sam. 14: 3. 22: 9.

Na het verbannen van Abjathar, kreeg Joab ook eindelyk loon nae werken.

28. Als het geruchte tot Joab quam, dat de aenſlag van Adonia mislukt, dat hy zelvs gedood, en dat Abjathar reeds naer zijne landgoederen verbannen ware, begreep hy, dat het nu ook zijne beurt worden zoude: (want Joab had-

hadde ſich gewendt achter Adonia, hy was de voornaemſte begunſtiger van zijne heerschzuchtige ondernemingen, hoewel hy ſich niet en hadde gewendt achter Abſalom, welken hy niet lijden mogt:) ſo drae hy het lot van Adonia en Abjathar vernomen had, vluchtte Joab tot de Tente des HEEREN, welke David gemaekt had, in welke de Ark was en ook een altaer om te offeren 1 Kron. 15: 1. 16: 1. (o) ende hy vattede de hoornen des altaers, even als Adonia te vooren gedaen had Kap. 1: 50.

29. Ende het wert den Koningh Salomo aengeſeyt, dat Joab tot de Tente des HEEREN gevloden was; ende ſiet, voegde men 'er by, hy is by den altaer: Doe ſondt Salomo den reeds gemelden Benaja den ſone Jojada, ſeggende, Gaet henen, valt op hem aen, nadat gy hem uit de Tent des HEEREN hebt laten uitgaen.

30. Ende Benaja quam tot de Tente des HEEREN, ende ſeyde tot hem, Soo ſeyt de Koningh, Komt uyt, opdat ik de doodſtraf aen u ter uitvoer brenge; ende hy ſeyde, Neen, ik zal uit dit Heiligdom niet uitgaen, maer hier by den Altaer ſal ick ſterven. Misſchien dacht Joab daerdoor vry te komen; of anderszins wilde hy op Salomo den blaem leggen, dat hy de heilige plaets ontheiligd had. Ende Benaja, geenen last hebbende, om Joab, by den altaer, aftemaken, bracht de antwoorde weder aen den Koningh, ſeggende; Soo heeft Joab geſproken, ende ſoo heeft hy my geantwoordt; hoe verkiest de Koning, dat ik nu verder handelen zal?

31. Ende de Koningh ſeyde tot hem; Denkt Joab, dat ik het recht niet heb, om zulken misdadiger, als hy is, by den Altaer te laten dooden? Doet gelijck als hy geſproken heeft, ende valt op hem aen, ende begraeft hem: op dat gy wechdoet van my, ende van mijns vaders huys, dat bloet dat Joab ſonder oorſake vergoten heeft.

32. So ſal de HEERE ſijn bloetſchuld op ſijnen

(o) 1 Kon. 1: 50.

kop doen wederkeeren. God zal hem dus rechtvaerdig doen ſtraffen, om dat hy op twee mannen, rechtveerdiger ende beter dan hy, aengevallen is, ende die met den ſweerde gedoodt heeft, daer het mijn vader David niet en wiſte, Abner den ſone van Ner, den Krijgs-overſten van gansch Iſraël, ende Amaſa den ſone Jethers, den Krijgs-overſten van Juda toen die Stam David weder inhaelde 2 Sam. 19: 11-14.

33. Alſo ſal de oorzaek van haer bloet wederkeeren op den kop Joabs, ende op den kop ſijnes zaets in eeuwigheyt: maer David, ende ſijn zaet, ende ſijn huys, ende ſijn throon ſal vrede hebben van den HEERE tot in eeuwigheyt, omdat mijn Vader David geen deel gehad heeft in deze grouwzame moorden 2 Sam. 3: 28, 29.

34. Ende Benaja de ſoon van Jojada gingh op, ende viel op hem aen, ende doodde hem: ende hy wert begraven in ſijn huys, op zijne buitenplaets; in de woeſtijne, ten oosten van zijne Vaderſtad Bethlehem 1 Sam. 17: 15. en 28.

Omtrent deze doodſtraf van Joab vallen eenige bedenkingen.

A. Was deze handelwijs van Salomo rechtvaerdig? — Zekerlyk ja. Hy nam wraek van het onſchuldig bloed, het welk Joab zoo verraderlyk vergoten had. De tegenwoordige aenleiding was daertoe zeer geſchikt, omdat Joab zich op nieuws had ſchuldig gemaekt.

B. Schond Salomo de vryplaets niet? — Het is niet zeker, dat de Altaer, wanneer 'er Vryſteden waren, dit voorrecht had, dat 'er een misdadiger veilig ware; en, zo dit al plaets had, zonderde de wet evenwel Joab uit, die een moedwillig doodſlager was Exod. 21: 14.

C. Maer mogt Salomo den misdadiger, in dè Heilige plaets, by den Altaer laten dooden? — Sommigen oordeelen neen, en rekenen dit Salomo, als eene misdaed, toe. — Wy meenen, dat de Koning daerin niets misdaen hebbe, dewijl Joab kwaedaertig bleev weigeren van daer uittegaen.

Sa-

Salomo betoonde 'er mede, dat hy van de rechtvaerdigheid zijner handeling zoo volkomen overtuigd ware, dat hy geene zwarigheid maekte, om Joab, als in de meer byzondere tegenwoordigheid van God zelven, met den dood te laten ſtraffen. Anderszins was 'er middel genoeg geweest, om Joab van den Altaer te rukken, gelijk naderhand aen Athalia gedaen werd 2 Kon. 11: 15, 16.

Vervolgens ſtelde Salomo orde, dat de openſtaende ambten van Joab en Abjathar wederom vervuld wierden.

35. Ende de Koningh ſettede Benaja den ſone van Jojada, nadat hy Joab had laten dooden, in ſijne plaetſe tot Opperbevelhebber over het heyr: ende (*p*) Zadok den Prieſter ſettede de Koningh in de plaetſe van den verbannen Abjathar tot Hoogepriester.

Deze aenſtelling verdient een weinig nader opmerking.

I. In de plaets van Joab, ſtelde Salomo den reeds meermalen gemelden Benaja aen, tot Opper-bevelhebber van het leger. Dit verdiende Benaja; hy was een oud, ervaren en beproevd Krijgsheld, die by uitnemendheid getrouw was geweest, aen David en Salomo. Hy kwam het naest aen Joab 2 Sam. 23: 20. misſchien waren de drie groote helden, die den rang boven hem hadden, nu reeds geſtorven; en Abiſai, Joabs broeder, die met hem gelijk ſtond, kon, zo hy nog leevde, in geene aenmerking komen.

II. De aenſtelling van Zadok tot Hoogepriester dient wat nader bezien te worden. — De verbannen Abjathar was tot dus ver Hoogepriester geweest, uit het huis van Eli. Zadok behoorde tot de linie van Eleazar, en hy had nu reeds eenen zoon, met name Ahimaaz 1 Kron. 6: 3-8. Dezen Zadok ſtelde Salomo tot Hoogepriester aen, in de plaets van Abjathar; of liever, gelijk Joſephus zeer wel heeft aengemerkt, Salomo verordende, dat Zadok nu alleen het Hoogepriesterambt bekleeden zoude. Te vooren waren Abjathar en Zadok te zamen Hoogepriesters ge-

(*p*) 1 Sam. 2: 35.

weest, en wel, zoo het ſchijnt, Zadok, als de Sagan van Abjathar 2 Sam. 15: 35.

Maer ſtond het, aen eenen Koning van Israël, om zijn gebied uitteſtrekken, ook tot de geheiligde perſonen, en hunne aenſtelling? — Maer dit deed Salomo niet. Hy *maekte* Zadok geen Priester; hy was Priester op zijn eigen geboorte-recht, omdat hy een afſtammeling was van Aaron, door Eleazar en Pinehas, aen welken Eleazar het Priesterſchap beloovd was, tot in eeuwigheid, Num. 25: 12, 13; daerenboven was Zadok, ten tijde van Salomos zalving, ook door David en de Overſten, tot Hoogepriester gezalvd, om Abjathar te kunnen opvolgen 1 Kron. 27: 17. Zoodra Abjathar derhalven gebannen was, kwam de Hoogepriesterlyke waerdigheid van zelven op Zadok.

Eindelyk vinden wy hier nog het lot en het uiteinde van Simeï vs. 36-46.

36. Daer na, nadat Adonia en Joab, met den dood, geſtraft waren, en Abjathar verbannen was, bleev er nog een vierde perſoon over, voor welken de ſtervende David zijnen Salomo gewaerſchouwd had, Simeï namelyk. Dees had zich niet vermengd met Adonia Kap. 1: 8, maer wel met Abſalom. Er diende derhalven op hem gepast te worden; hy kon weder iets nieuws helpen brouwen. Daerom ſondt de Koning, ende riep Simeï, ende ſeyde tot hem; Bouwt u een huys in Jeruſalem, ende woont aldaer: ende en gaet van daer niet uyt herwaert, ofte derwaert: binnen de Stad zult gy hebben te blijven.

37. Want het ſal geſchieden ten dage uwes uytgaens, als gy over de beke Kidron ſult gaen, weet voorſeker dat gy den doot zonder verſchooning ſterven ſult: Zo gy, tegen dit mijn uitdrukkelyk bevel, buiten deze Hovſtad komt, en u verder begeevt, dan ten uiterſten tot aen de Kidron, die ſcheiding maekt, tusſchen de Stad en den voet van den Olijvberg, zult gy het u zelven te wijten

ten hebben, dat gy met den dood gestraft wordt; uw bloet sal op uwen kop zijn.

38. Ende Simeï seyde tot den Koningh; Dat woort is goet, ik onderwerp 'er my volkomen aen; gelijck als mijn heere de Koningh gesproken heeft, alsoo sal uw knecht doen; Ik zal stil binnen de Stad blijven, zonder 'er buiten te komen: ende Simeï woonde te Jerusalem vele dagen.

39. Doch het geschiedde met het eynde van drie jaren, dat twee knechten of slaven van Simeï wechliepen naer het land der Philistijnen, tot Achis den sone van Maacha, den Koningh van Gath; ende men gaf 't Simeï te kennen, seggende, Siet uwe knechten zijn in Gath.

40. Doe maekte hem Simeï op, zonder zich aen het gemelde bevel des Konings te stooren, ende sadelde sijnen esel, ende toogh henen nae Gath tot Achis, om sijne knechten te soecken: en so dra hy hen gevonden had, toogh Simeï weder henen, ende bracht sijne knechten van Gath.

41. Ende het wert Salomo aengeseyt, dat Simeï uyt Jerusalem, nae Gath getogen, ende wedergekomen was.

42. Doe sondt de Koningh, ende riep Simeï, om by hem ten Hove te komen, ende seyde tot hem: Hebbe ick u niet be-eedigt by den HEERE, ende tegens u betuygt, seggende: Ten dage uwes uytgaens, als gy sult herwaert, ofte derwaert gaen, weet voorseker dat gy den doot sult sterven? ende gy seydet tot my, Dat woort is goet, [*dat*] ick gehoort hebbe.

43. Waerom dan en hebt gy den eedt des HEEREN niet gehouden; ende het gebodt dat ick over u geboden hadde?

44. Het blijkt niet, dat Simeï den Koning iets geantwoord hebbe. Waerschijnlyk stond hy verstomd, omdat de overtreding zoo klaer was, dat 'er geene belijdenis noodig ware. Trouwens hy had ook geene schijnbare redenen, om zijne on-

gehoorzaemheid te verschoonen. Zelvs het geval, het welk aenleiding gegeven had, tot zijnen uitgang, om ontrouwe knechten op te zoeken, veroordeelde hem zelven, als eenen ontrouwen jegens den HEER en jegens den Koning. Toen Simeï zoo schuldig en by zich zelven veroordeeld stond, by den Koning, herinnerde Salomo hem tevens het kwaed, het welk hy zijnen Vader David gedaen had. Voorder seyde de Koningh tot Simeï: (q) Gy weet alle de boosheyt, die uw herte weet, die gy aen mijnen vader David gedaen, alle de mishandelingen, welke gy mijnen Vader, met een voorbedacht en hatelyk opzet, aengedaen hebt: daerom heeft de HEERE uwe boosheyt op uwen kop doen wederkeeren. Merk toch, Simeï, den weg van Gods vergeldende Voorzienigheid op; die de zaken nu zoo bestuurd heeft, dat gy, van wegen het kwaed mijnen Vader aengedaen, ten laetsten loon nae werken ontvangen zult.

45. Maer de Koningh Salomo is gesegent: De HEER heeft uwe vloekspraken aen David en zijn huis niet vervuld; ende, in weerwil van alle uwe vloeken, zal God zijne beloften, aen mijnen Vader gedaen, ontwijffelbaer vervullen, de throon Davids sal bevestigt zijn voor het aengesichte des HEEREN tot in eeuwigheyt, zoolang het Koningrijk over Israël staen zal.

46. Ende de Koning geboodt Benaja den sone Jojada; die ging uyt, buiten het Paleis, met den doodschuldigen Simeï, ende buiten gekomen zijnde, viel op hem aen, dat hy sterf: also (r) is het Koninckrijcke bevestigt in de hant van Salomo, nadat zijne vyanden waren wechgeruimd. Nu was de Heerschappy van Salomo op eenen vasten voet, meer dan het David ooit gebeurd was, die nimmer tot die hoogte was gekomen, dat hy alle zijne tegenstanders had kunnen onderbrengen.

Over het uiteinde van Simeï, moeten wy nog het een en ander opmerken.

I. Had Salomo recht, zou men kunnen vragen, om Simeï aen

(q) 2 Sam. 16: 5, 6, 7. (r) 2 Chron. 1: 1.

aen zulken band te leggen? — Zekerlyk ja. Hy was een misdadiger van Staet, die, als een bloedverwant van Sauls huis, altoos in den grond een vyand was van Salomo. Men kon van hem niets anders verwachten, dan dat hy, zoodra 'er zich gelegenheid toe opdeed, zijnen ouden wrok tegen Davids huis zoude openbaer maken. Het was derhalven zeer wijsfelyk, dat Salomo hem nauwkeurig in het oog hieldt. — Daerenboven was hy een machtig vyand, die niet alleen veel knechten had, maer ook zeer veel invloed op de Stam vam Benjamin. Toen hy David, aen de Jordaen, ontmoette, had hy 1000 mannen van Benjamin by zich 2 Sam. 19: 17.

II. Maer was het rechtvaerdig, dat Salomo hem, om eene zoo geringe zaek, als het opzoeken van zijne knechten, met den dood liet ſtraffen? — Zekerlyk ja. Het was eene zaek van zeer groote gevolgen. Simeï kon, onder voorwendfel van huisfelyke zaken, buiten af zeer veel brouwen. Daerenboven 'er was een uitdrukkelyk verbod van den Koning, en een plechtige eed, die hem beide ſtrafbaer maekten, voornamelyk onder eene Oosterſche Regeering.

III. Maer vooral moeten wy hier het merkwaerdig beſtier der Godlyke Voorzienigheid niet over het hoofd zien. Simeï ſchijnt onbedachtzaem, zonder toeleg te hebben, door drivt en ongenoegen over zijne wechgelopene ſlaven, vervoerd te zijn, om buiten de Stad te gaen. Daerenboven was het reeds drie jaren geleden, dat hy dit verbod ontvangen had. Misſchien heeft hy er, in zijne woede, niet eens aen gedacht. — Maer de HEER beſtierde de zaek zoodanig, om Simeï het kwaed, aen David gedaen, ten laetſten betaeld te zetten.

Voods verwondere het niemand, dat Benaja, een man van zoo veel aenzien, in perſoon de uitvoerer was van de drie in dit Kap. vermelde doodſtraffen: men moet weten dat zulks in die tijden het werk was der Krijgslieden; en daer deze misdadigers van 't grootſte aenzien waren, werd dit ook aen het Opperhoofd der Krijgsmagt opgedragen.

HET III. KAPITTEL.

Salomo begeevt zich in het Huwelyk, met eene Egyptische Princes vs. 1. en wordt van God, met eene uitnemende wijsheid begivtigd vs. 2-25. — Eene zonderlinge proev van Salomons wijsheid en rechtvaerdigheid, in het beslisschen der Rechtgedingen vs. 16-28.

1. ENde Salomo verswagerde sich met Pharao den Koning van Egypten: eenen zeer machtigen nabuur, (*a*) ende nam de dochter Pharaos, tot zijne Gemalinne, ende brachtse by voorraed in de stadt Davids, in dat Paleis, het welk zijn Vader, op den burgt Sion, bewoond had, tot dat hy voleyndt soude hebben het bouwen van sijn huys, en Koninglyk Paleis, waervan hy reeds het ontwerp gemaekt had, ende den Tempel tot het Huys des HEEREN, ende tot dat hy den muer van Jerusalem, aen welken David al eenigermate gebouwd had 2 Sam. 5: 9, romtom veel hooger en sterker zoude hebben opgetrokken.

Sommigen zijn van oordeel, dat Salomo deze Egyptische Princes, reeds by het leven van zijnen Vader, getrouwd hadde, en vertalen daerom de Hebreeuwsche woorden, gelijk ook; wat den aert der tale aengaet, zeer wel geschieden kan: *Salomo* HAD *zich verzwagerd — ende* HAD *genomen de Dochter Pharaos* enz. — Zekerer is het, dat de Egyptische Princes, toen zy de Gemalin werd van Salomo, den Joodschen Godsdienst had aengenomen: want nergens is hy, over dit Huwelyk, berispt. Salomos vrouwen hebben hem wel naderhand tot afgodery verlokt Kap. 11: 5, enz.; maer, onder alle de afgoden, welke daer zijn opgenoemd, worden die van Egyp-

te

(*a*) 1 Kon. 7: 8.

te niet geteld. Voor het overige was de verzwagering, met zulken machtigen nabuur, als de Koning van Egypte, Salomo tot luister en ſterkte.

2. Salomo was een yverig voorſtander van den Godsdienst: Alleenlick offerde het volck op de hoogten, op bergen, heuvelen en in boſschen: want (*b*) geen huys, geen Tempel, om den name des HEEREN in het openbaer te verheerlyken, gebouwt en was, tot die dagen toe.

Omtrent het offeren op de hoogten, het welk in het vervolg dikwijls zal voorkomen, dient men het een en ander te weten.

Deze hoogten waren zekere bergen en heuvelen, op welke de Israëlliten offerden, eer de Tempel gebouwd was. — Het ſchijnt, dat Gideon de eerſte geweest zy, die dit gedaen heeft; maer dit geſchiedde op een uitdrukkelyk en buitengewoon bevel van God zelven Richt. 6: 26. Naderhand werd dit door het volk nagevolgd. — Deze gewoonte, welke in den eerſten tijd van Salomo algemeen was doorgedrongen, was lijnrecht ſtrijdig tegen Gods gebod, die den offerdienst uitdrukkelyk aen den Tabernakel verbonden had, Lev. 17: 3, 4. Deut. 12: 13, 14. — Salomo liet dit misbruik toe, denkende, dat het van zelvs een einde nemen zoude, zoodra hy den Tempel gebouwd had. — Ondertuſschen kan deze handelwijs, in het volk, zoo min als de toelating van dezelve, in Salomo, verſchoond worden: want, hoewel de Tempel nog niet gebouwd was, 'er was evenwel een gewijde Altaer, by de Verbondskist, in de Tente.

Dan evenwel, met dit alles, moeten deze hoogten wel onderſcheiden worden, van die, op welke de Heidenen hunnen Afgoden rookten, het welk, in volgende tijden, door de Israëllieten, maer al te dikwijls is nagevolgd, vooral onder de Regeeringen van Jerobeam, Achas, Manaſſe, en anderen: het wordt daerom, tot roem van eenige Godvruchtige

(*b*) Deut. 12: 5.

Koningen, aengeteekend, dat zy dit rooken en offeren, het welk God zoo uitdrukkelyk verboden had, Deut. 12: 2, 3. geweerd hebben, gelyk Hiskia 2 Kon: 18. Josias 2 Kon. 23. Josaphat 2 Kron. 17.

3 Ende Salomo hadde den HEERE lief, en diende hem oprechtelyk, met een dankbaer hart, hoe zeer hy anderszins, in het toelaten van het offeren op de hoogten, geweldig mistastte. Zijne lievde tot God maekte hy in zijn gedrag openbaer, wandelende in de insettingen sijns vaders Davids, en zijne Godvruchtige lessen gehoorzamende: alleenlick vergreep hy zich, dat hy het offeren op de hoogten niet verhinderde, en zelvs offerde hy ook, ende roockte op de hoogten.

4. Ende (c) de Koning gingh nae Gibeon, om aldaer te offeren, om dat die hoogte groot was, en geschikt tot eene groote menigte van offeranden. Deze hoogte werd het meest, tot den offerdienst, gebruikt, om dat daer de Tabernakel was, welke Mose gebouwd had, zijnde niet ver van Jerusalem. Na de verwoesting van Silo, was de Tabernakel naer Nob, en toen de Priesters aldaer gedood waren, naer Gibeon gebracht 1 Kron. 16: 39. 21: 29: 2 Kron. 1: 3. (vergelijk het aengeteekende over 1 Sam. 7: 2). De Koning begav zich ook, op een zeker Feest, naer de gemelde hoogte van Gibeon, om te offeren. Zijn offer was, naer zijne Koninglyke grootheid geëvenredigd: duysent brand-offeren offerde Salomo op dien altaer, die op de gemelde hoogte was, geduurende den tijd, dat hy aldaer zijn verblijv hield.

5. Te (d) Gibeon verscheen de HEERE Salomo in eenen droom des nachts: en, toen hy des morgens ontwaekte, verzekerde God hem, door eene openbaring, dat de HEER hem dezen droom had toegezonden; ende Godt seyde, in den droom, tot Salomo, Begeert wat ick u geven sal.

6. Ende Salomo seyde, Gy hebt aen uwen knecht David mijnen vader groote weldadigheyt gedaen, gelijck als hy, in zijne betrekking van Koning, hoe

(c) 2 Chron. 1: 3. (d) 1 Kon. 9: 2.

hoe zeer hy veele en groote perſonele zonden begaen hebbe, voor uw aengeſichte gewandelt heeft, in waerheyt, ende in gerechtigheyt, ende in oprechtigheyt des herten met u: ende gy hebt hem deſe groote weldadigheyt gehouden, en uwe toezeggingen geſtand gedaen, dat gy hem gegeven hebt eenen ſone ſittende op ſijnen throon, als ten deſen dage.

7. (*e*) Nu dan HEERE mijn Godt, gy hebt uwen knecht Koningh gemaekt in mijns vaders Davids plaetſe: Ende ick ben een kleyn jongelingh; ik heb nog weinig jaren bereikt; ik heb nog niet veel ondervinding, en in Staetszaken ontbreekt hy de noodige bedrevenheid: ick en weet niet uyt te gaen, nochte in te gaen, 'er komen my, in het beſtier van Israël, zeer dikwijls gevallen voor, in welke ik niet weet, hoe ik my gedragen moet.

8. (*f*) Ende uw knecht is in 't midden uwes volks Israël, dat gy tot het volk van uw byzonder eigendom, verkoren hebt, als Koning aengeſteld, om het zelve te regeeren. Deze last is zeer zwaer voor mijne tedere ſchouderen: want het volk van Israël is een groot volck, het welcke niet en kan getelt, nochte gerekent worden, van wegen de menigte.

9. Geeft dan, naerdien ik wijsheid heb te vragen, uwen knecht de noodige wijsheid, een behoorlyk doorzicht in zaken, een verſtandigh herte, om uw volck te richten, verſtandelick onderſcheydende tuſſchen goet, ende quaet: want wie ſoude dit uw ſwaer volck konnen richten? wie zou alle de verbazende menigte van zaken, welke my dagelyks voorkomen, behoorlyk kunnen beſlisſchen, zonder eene meer dan gewoone maet van wijsheid?

10. Die ſake nu was goet in de oogen des Heeren, dat Salomo deſe ſake begeert hadde boven rijkdom, lang leven, of andere voorrechten. Dit was

(*e*) 2 Chron. 1: 8. (*f*) 2 Chron. 1: 9.

een bewijs van een deugdzaem hart, en dat hem het belang van zijn volk, boven alles, ter harte ging.

11. (*g*) Ende Godt seyde tot hem: Daerom dat gy dese sake begeert hebt, ende niet begeert en hebt voor u vele dagen, nochte voor u begeert en hebt rijckdom, nochte begeert en hebt de ziele of het leven en den ondergang uwer vyanden: maer hebt begeert verstant voor u, om gerichtsaken te hooren; daerom zal uw gebed verhoord, en uwe begeerte vervuld worden.

12. Siet ick hebbe gedaen nae uwe woorden: Ik heb uwe begeerte reeds vervuld; (*h*) siet ik hebbe u een wijs, ende verstandigh herte gegeven, dat uwes gelijck voor u niet geweest en is: ende uwes gelijck na u niet opstaen en sal.

Het is eene zeer goede aenmerking van Abarbanel, dat Salomo zijne Wijsheid ontving, door eene onmiddelyke Ingeving, zoodat hy, als een man van niet meer dan gemeene kundigheden, te bedde ging, en des morgens ontwakende, een verstand had als dat van eenen Engel Gods. Ontwakende was hy, in alle menschelyke en Staetkundige wetenschappen, zoo bedreven, dat 'er, voor of na hem, zijns gelijke niet geweest zy.

13. Deze keus van Salomo was den HEER zoo aengenaem, dat Hy hem meer gav, dan hy begeerd had; daerom voegde God 'er by: (*i*) Selfs oock dat gy niet begeert en hebt, hebbe ick u gegeven, beyde rijckdom ende eere: dat uwes gelijck niemant onder den Koningen alle uwe dagen zijn en sal, deze allen zult gy overtreffen, niet alleen in wijsheid, maer ook in rijkdom en luister.

14. Ende so gy in mijne wegen wandelen sult, onderhoudende mijne insettingen, ende mijne geboden, gelijck als uw vader David gewandelt heeft: so sal ick oock uwe dagen verlengen. Gy zult dan eenen zeer aenmerkelyken ouderdom bereiken. Dezen

ze-

(*g*) 2 Chron. 1: 11. (*h*) Pred. 1: 16. (*i*) Matth. 6: 33. Eph. 3: 20.

zegen verbond de HEER aen eene volstandige betrachting zijner geboden; deels opdat Salomo zich, op zijnen voorspoed niet verheffen zoude; deels om hem te wapenen tegen de verzoekingen, aen welke hy, te midden van zijn geluk, zou blootgesteld wezen; deels ook opdat de billykheid van 's HEEREN wegen blijken zoude, wanneer hy met Salomo, ingeval van afwijking, in tegenheden wandelde.

15. Ende Salomo waeckte op, ende siet, het was een droom: In den droom waren alle de gemelde zaken zoo levendig aen zijnen geest voorgesteld, dat hy niet beter wist, of hy waekte; maer evenwel, ontwaekt zijnde, had hy eene volkomen verzekering, dat het een Godlyke droom geweest ware. Ende Salomo vertrok van Gibeon, en hy quam te Jerusalem, ende stont voor de Arke des verbonts des HEEREN, in de tente, welke zijn Vader David voor dezelve gespannen had 2 Sam. 6: 17, ende offerde ook daer brand-offeren, ende bereydde danck-offeren, om den HEER, voor alle zijne uitnemende weldaden, byzonder voor die merkwaerdige belovte, welke hem in den gemelden droom, gedaen was, openlyk te danken, ende maeckte een maeltijt allen sijnen knechten en Hovelingen, van het overschot der dankofferen.

16. Doe Salomo eene buitengewoone maet van wijsheid ontvangen had, deed 'er zich spoedig een geval op, in het welk hy 'er eene proev van geven konde. Binnen kort quamen daer twee wijven die hoeren waren, of *herbergiersters* waren, of misschien beide te gelijk, tot den Koningh: als den opperften Richter, om haer recht te doen. Misschien waren zy al voor lagere rechtbanken geweest, alwaer men de zaek niet, nae beider genoegen, had kunnen afdoen, ende zich op den Koning zelven beroepen. Althans sy stonden voor sijn aengesicht.

17. Ende de eene vrouwe seyde, Och mijn heer Koning, ick, ende dese vrouwe, met welke ik verschil heb, woonen in een huys: ende ick hebbe by haer in dat huys eenen zoon gebaert.

18. Het is nu geschiet op den derden dagh na mijn baren, dat dese vrouwe oock eenen zoon gebaert heeft:

zoodat onzer beider kinders, als bykans van denzelven ouderdom, niet konden onderscheiden worden; ende wy waren alleen t'samen, geen vreemde en was met ons in den huyse, behalven ons twee in den huyse. Zoo dat 'er geen getuige zy van het gene tusschen ons beiden is omgegaen.

19. Ende deser vrouwen sone is 's nachts gestorven, om dat sy op hem gelegen, en hem daerdoor by ongeluk versmoord hadde.

20. Ende sy stont ter middernacht op ende nam mijnen sone van by my, als uwe dienstmaegt sliep, ende leyde hem in haren schoot, ende haren dooden sone leyde sy in mijnen schoot, om, langs dezen weg, evenwel het genoegen te hebben van een kind op te voeden, en om den laster, dat zy haren zoon versmoord had, van zich aftekeeren.

21. Ende ick stont in den morgen op, om mijnen sone te soogen, ende siet, hy was doot: maer ick lettede in den morgen op hem; ende siet, het en was mijn sone niet, dien ick gebaert hadde; dit zag ik aen de trekken van zijn gelaet, aen welke ik dit doode kind, van mijnen eigen zoon, onderkennen konde.

22. Doe deze eerste vrouw had uitgesproken, verzekerde de andere juist het omgekeerde. Hierop toch seyde de andere vrouwe, Neen, zoo is het in het geheel niet, maer gy hebt juist dat gene gedaen, het welk gy my te laste legt; die levendige is mijn sone, ende de doode is uwe sone; gy hebt uwen zoon dood gelegen, en hem, terwijl ik sliep, by my gelegd, nadat gy mijnen levendigen zoon van my, voor u had wechgenomen. Gene daerentegen seyde, Neen, maer de doode is uwe sone, ende de levendige is mijn sone: alsso spraken sy voor het aengesichte des Konings, de eene juist het tegen-overgestelde van de andere.

23. Doe seyde de Koningh, Dese seyt, Dit is mijn sone die leeft, maar uw sone is 't die doot is: ende die seyt, Neen, maer de doode is uwe sone, ende de levendige mijn sone. De zaek is zeer dui-

duister. Getuigen zijn 'er niet. De eene vrouw beweert het tegengestelde van de andere, zonder dat een of de ander eenig bewijs bybrengt: derhalven moet ik een ander middel beproeven, om deze moeilyke zaek te beslisschen.

24. Voorder seyde de Koningh, Haelt my een sweert: ende sy brachten een sweert voort het aengesicht des Konings.

25. Ende de Koningh seyde, Doorsnijdt dat levende kint in tween: ende geeft de eene vrouw een helft, ende de andere vrouw ook een helft.

26. Maer de natuurlijke lievde ontdekte de waerheid der zake aenstonds: want de vrouwe welckers sone in de daed de levendige was, sprack tot den Koningh, (want haer ingewant ontstack over haren sone) zy gevoelde een teder medelijden met haren zoon, van wegen het gebod des Konings, om hem midden door te houwen; ende daerom seyde zy, met een bewogen hart: Och mijn heere, Geest haer dat levendige kint, ende en doodt het geensins niet: de andere vrouw, die haer kind had dood gelegen, en zich het levendige kind, tegen alle recht en billykheid aenmatigde, was 'er koel en onverschillig onder; zy vorderde, dat des Konings voorstel geschieden mogt, opdat hare mededingster dan zoo wel als zy, zonder kind wezen zoude; dese daerentegen seyde, Het en zy noch uwe noch mijne, doorsnijdt het.

27. Doe antwoordde de Koningh, ende seyde, Geeft die vrouwe, welke verzocht heeft, dat het kind niet mogt gedood, en liever aen hare mededingster gegeven worden; geev die vrouw het levendige kint, ende en doodt het geensins niet: die is sijne ware moeder, wat de andere ook zeggen moge.

In deze gerichts-handeling, daer de zaek zoo duister was, gav Salomo eene proev van zijne buitengewoone wijsheid, en van zijne geschiktheid, om de moeilykste rechtsgedingen te beslisschen.

28. Ende geheel Israël hoorde dat oordeel dat de Koningh, in zulk een duister geschil, het welk niet langs de

gewoone wegen, kon beslischt worden, zoo wijsselyk geoordeelt hadde, ende vreesde voor het aengesichte des Konings. Elk had eerbied en ontzach voor den Vorst: want sy sagen dat de wijsheyt Godts in hem was, dat hy onmiddelyk van God, eene buitengewoone mate van wijsheid ontvangen had, om recht te doen.

HET IV. KAPITTEL.

Koning Salomo maekte zeer wijze en voordeelige schikkingen, in den burgerstaet.

1. ALso was de Koningh Salomo Koningh over alle de stammen van gantsch Israël, met algemeene toestemming en goedkeuring. Dit was een voorrecht het welk Salomo alleen genoten heeft, en ook in zoo ver is hy de grootste Koning geweest van Israël. Zijn Vader David regeerde, in den beginne, te Hebron, alleen over een gedeelte van het volk; en naderhand, toen hy den scepter voerde over gansch Israël, had hy gedurig machtige tegenstanders, die hem naer de Kroon staken, in Absalom, Seba en Adonia. Saul werd al vroeg verklaerd, het Koningrijk voor altoos verbeurd te hebben. Onder Rehabeam, den zoon van Salomo, werd het Koningrijk reeds gescheurd, zoodat zijne nazaten slechts over twee stammen geregeerd hebben.

2. Ende Salomo stelde al vroeg de noodige Amptenaren aen: dese volgende waren de Vorsten, de eerste Amptenaers en bedienden, die hy hadde: Azaria de sone Zadoks des tegenwoordigen Hoogepriesters, was Opperamptman, de eerste Staetsdienaer.

3. Elihoreph ende Ahia, de sonen van Sisa, waren Schrijvers, de eerste Secretarissen van den Staet: Josaphat de sone Ahiluds was Kancelier of Opperste Requestmeester.

4. En-

4. Ende Benaja de ſone Jojada was Opper-bevelhebber over het heyr: ende Zadok ende Abjathar waren Prieſters.

Abjathar was voorheen naer zijne landgoederen verbannen Kap. 2: 35. Het ſchijnt, dat hy, na den dood van Joab, die hem verleidt had, den Koning verzocht hebbe, om weder binnen Jeruſalem te komen; dat Salomo hem dit verzoek gunſtig ingewilligd, en dat hy den tytel van Hoogepriester behouden hebbe, omdat hy voorheen die waerdigheid bekleed had; ſchoon Zadok in zijne plaets was aengeſteld, en alleen in dienst was.

5. Ende Azaria de ſone Nathans was over de Beſtelmeeſters, die al het noodige voor 's Konings Hovhouding bezorgen moesten. Deze alle ſtonden onder het bewind, en moesten van alles verantwoording doen aen den gemelden Azaria, den zoon van Nathan den Propheet: ende Zabud de andere ſone Nathans was Over-amptman, eerſte Hovraed en des Konings vertrouwde vrient, welken Salomo alle de Staetsgeheimen toevertrouwde.

6. Ende Ahiſar was Hofmeeſter, die het beſtier had over alle des Konings Hovbedienden, ende (*a*) Adoniram de ſone van Abda, was over de ſchattinge, eerſte Finantie-raed.

7. Ende Salomo hadde twaelf Beſtelmeeſters over gantſch Iſraël, die den Koningh ende ſijn huys verſorgden van alles, het welk tot de Hovhouding noodig was. Zy waren twaelv in getal, omdat het ganſche land in twaelv deelen verdeeld was. Elk der beſtelmeesters ſchijnt tot een byzonder ervdeel, zijn verblijv genomen te hebben, om, voor den Koning, alle noodwendigheden op te koopen. Elk had zijne maend, terwijl de overigen vry waren: want voor eelk-een was een maent in den jare om te verſorgen.

8. Ende dit zijn hare namen: De ſone van Hur of *Benhur* was in het gebergte Ephraims en omliggende land, op zijne beurt, in zijne maend.

9. De ſone van Deker, of *Bendeker*, hield zich,

(*a*) 1 Kon. 5: 14. ende 12: 18.

wanneer het zijne beurt was, een maend lang op, in Makaz ende in Saalbim, ende Beth-Semes; ende Elon Beth-Hanan, en de onderhoorende landſtreken.

10. De ſone van Heſed, of *Benheſed*, was op zijne beurt in Aruboth, hy hadde [*daer toe*] Socho ende het gantſche lant Hepher, in het ervdeel van Juda 1 Kron. 4: 6.

11. De ſone Abinadab, of *Benabinadab*, verzorgde in zijne maend, alles wat de Koning noodig had, uit de gantſche landſtreke van Dor, in het ervdeel van Manasſe: deſe hadde in volgende tijden, Taphat de dochter van Salomo tot eene vrouwe.

12. Baëna de ſone Ahilud hadde Thaanach, ende Megiddo, ende het gantſche Beth-Sean, 't welcke is by Zartana beneden van Jizreël; van Beth-Sean aen tot Abel Mehola, tot op gene zijde van Jokmeam: gelegen in Isſaschar.

13. De ſone Gebers, of *Bengeber*, was in zijne maend te Ramoth in Gilead: hy hadde de dorpen Jaïrs des ſoons Manaſſe, die in Gilead zijn; [*oock*] hadde hy de ſtreke Argobs, welcke is in Baſan, tſeſtigh groote ſteden, met mueren, ende koperen grendelen, behalven de dorpen en vlekken, alles in het Overjordaenſche.

14. Ahinadab de ſone van Iddo, was te Mahanaim, ende omliggende landſtreken, welke ongemeen vruchtbaer waren.

15. Ahimaaz was in Naphtali: deſe nam oock naderhand Salomons dochter Baſmath ter vrouwe.

16. Baëna de ſone van Huſai, Davids getrouwen vriend en Raedsman, was in Aſer, ende in Aloth.

17. Joſaphat de ſone van Paruah, in Iſſaſchar.

18. Simeï de ſone van Ela, in Benjamin.

19. Geber de ſone van Uri, was in den lande Gilead, den lande Sihons des Konings der Amoriten, ende Ogs des Konings van Baſan, ende was de eenige Beſtelmeeſter die in dat lant was

over

over de Jordaen, uitgenomen die landstreken, over welke *Bengeber* en *Akinadab* gesteld waren vs. 13, 14.

Daer 'er twee van deze Bestelmeesters, in volgende tijden, des Konings schoonzoonen geworden zijn, moeten deze mannen van een zeer groot aenzien geweest zijn.

Men houde in 't oog, dat Israëls Godsdienst een groot beletsel was, tegen het trouwen der Israëlitische Princesfen aen Koningen en Vorsten van andere volken; dus waren de Rijksgrooten daertoe de naeste.

20. Het volk van Juda [*nu*] ende Israël was zeer talrijk. De onderdanen van Salomo waren vele, als zant dat aen de zee is in menigte, etende, ende drinckende, ende blijde zijnde: want onder Salomons regeering, leevden zy gerust en in vrede.

21. Ende Salomo was heerschende over alle de Koninckrijcken, van de riviere de Euphrat, [*tot*] het lant der Philistijnen, ende tot aen de lantpale van Egypten; die brachten geschencken, ende dienden Salomo alle de dagen sijns levens.

22. De spijse nu van Salomo, welke hy voor zijne tafel, en die van zijne Hovhouding noodig had, was voor eenen dagh, dertigh Cor meelbloeme, ende tsestigh Cor gemeener soort van meel:

Een *Cor* of Chomer hield 3 Zakken, 1 Schepel, 3 Vierdevaten en ruim 2 Koppen, zie onze *Inleiding* tot het TWEEDE DEEL p. XLIV. — *Dertig Cor meelbloeme* maekten derhalven ruim 100 Zakken allerbest meel, en *zestig Cor meel* ruim 200 Zakken gemeener soort van meel. — Welke eene talrijke Hovhouding, daer dagelyks 300 Zakken meel gebruikt wierden! —

23. En wat vleesch aenging, dagelyks waren 'er noodig Tien vette runderen, ende twintigh weyde-runderen, die van minder soort waren, ende hondert schapen; uitgenomen de herten, ende rheen, ende buffelen, zijnde mede een soort van herten van eene byzondere kleur, ende gemeste vogelen en andere noodwendigheden.

24. Men denke niet, het gansche land van Israël was niet groot genoeg, om, van dag tot dag, alleen voor s Ko-

nings Hovhouding, zulk eenen verbazenden voorraed op te leveren: Want het gebied van Salomo ſtrekte zich zeer ver uit, hy hadde heerſchappye over al dat op deſe zijde der riviere, de Euphrat was, van Tiphſah, eene Stad aen de gemelde rivier, tot aen Gaza, eene der hoofdſteden van het Philiſtijnſche land; over alle Koningen op deſe zijde der riviere de Euphrat heerschte Salomo, deze alle brachten hem ſchattinge op: ende hy hadde vrede van alle ſijne zijden rontom; dit maekte, aen de eene zijde, dat de Israëllers zich, met alle hunne vermogens, op den landbouw en de veefokkery, konden toeleggen; en aen den anderen kant, dat Salomo, het gene hem nog ontbreken mogt, uit andere landen ontbieden konde.

25. Ende Juda ende Iſraël (*b*) woonden ſeker, een yegelick onder ſijnen wijnſtock, ende onder ſijnen vijgenboom: zy genooten, met rust en vergenoegen, de vruchten van hunnen arbeid, en de inkomſten van het gezegend Canaan, in alle de gedeeltens van hun land, van het eene einde tot het ander, van Dan tot Berſeba, alle de dagen van Salomo.

26. (*c*) Salomo hadde oock veertigh duyſent peertſtallen tot ſijne Krijgswagenen, welke een getal beliepen van veertien honderd Kap. 10: 26, en tot gewoone wagens, welke tot andere eindens gebruikt wierden, ende twaelf duyſent ruyteren, zoo tot zijne lijvwacht, als om elders in bezetting te leggen.

Veertig duizend Paerdenſtallen; welk een verbazend getal van ſtallen? — 2 Kron. 9: 25. leest men van *vierduizend* Paerden-ſtallen. Dit is ſlechts een tiende gedeelte van het hier gemelde getal. — De LXX vertalen het *veertig duizend merriën.*

De Hebreeuſche woorden, welke hier en 2 Kron. 9: 25. door *Paerdenſtallen* vertaeld zijn, hebben eene onderſcheiden beteekenis; het laetſte beduidt eigenlyk Paerdenſtallen, maer het eerſte de onderſcheidene verdeeling in elk een ſtal. — Men moet de zaek zoo begrijpen: Salomo had 4000 Paerdenſtallen, in elk eene ſtal waren 10 verdeelingen, voor elk een by-

(*b*) Lev. 26: 5. (*c*) 1 Kon. 10: 26. 2 Chr. 1: 14. ende 9: 25.

byzonder Paerd. In alles waren 'er derhalven 40000 Paerden, en 40000 onderſcheidene ſtalplaetſen; Joſephus ſpreekt daerom ook van 40000 kribben.

God had den Koningen van Israël het vermenigvuldigen van Paerden verboden Deut. 17: 16; maer het ſchijnt, dat de HEER hier omtrend aen Salomo ontſlag verleend hadde.

27. Die twaalv Beſtelmeeſters nu, van welke zoo even geſproken is, een yeder op ſijne maent, verſorgden den Koningh Salomo ende alle de gene die tot des Konings Salomons tafel naederden; ſy en lieten geenes dings gebreken.

28. De gerſte nu, ende het ſtroo, het welk voor de peerden, ende voor de ſnelle kemelen, tot voedſel en legging, noodig was, brachten ſy aen de plaetſe daer hy, wiens maend het was, dacht dat het noodig was, een yegelick nae ſijnen laſt: zoolang zijne maendelykſche bediening duurde.

29. Ende Godt gaf Salomo wijſheyt, ende ſeer veel verſtants, in allerlei ſoort van wetenſchappen, byzonder in de Staetkunde, ende een wijt begrijp des herten, eene ongemeene en zeer vaerdige vatbaerheid, voor allerlei ſoort van zaken, zoodat zijne kundigheden zeer veelvuldig waren, gelijck zant dat aen den oever der zee is.

30. Ende de wijſheyt Salomons was grooter dan de wijſheyt van alle die van 't ooſten, ende dan alle wijſheyt der Egyptenaren: die anderzins zoo algemeen beroemd waren, van hunne geleerdheid.

31. Ja hy was wijſer dan alle menſchen, die 'er ooit geweest waren; zelvs was hy nog wijzer dan Ethan de Ezrahiter, van wiens wijsheid wy een uitmuntend proevſtuk hebben in den 89ſte Pſalm, ende Heman, ende Chalcol, ende Darda de ſonen Mahols, vier mannen, die thans voor de wijsten van hunnen tijd gehouden wierden: ende ſijn naem was onder alle Heydenen rontom; allerwegen ging, onder de nabuurige volken, een naem van hem uit, van wegen zijne buitengewoone wijsheid.

32. Ende hy ſprack drie duyſent zedelyke ſpreucken: van welke een groot gedeelte, in zijne boeken, de

SPREUKEN en de PREDIKER, bewaerd is; daer toe waren ſijne liederen duyſent ende vijve, want hy muntte al mede uit in de dichtkunde, waervan zijn boek, het HOOGLIED, eene proev oplevert; de overige heeft Gods Geest niet noodig gevonden voor ons te bewaren.

33. Daerenboven was hy een zeer groot Natuurkenner: Hy ſprack oock van de boomen; hy had eene uitgebreide kennis van de planten, hare natuur, hoedanigheden en genezende krachten; hy wist gegrond te ſpreken over de gewasſen, van de grootste tot de kleinſte, van den cederboom aen, die op den Libanon is, tot op den yſop, of de *munte*, een zeer kleine plant, die aen den wandt uytwaſt. Ook was hy zeer bedreven, in de natuurlyke geſchiedenis van de dieren: want hy ſprack oock van het vee, ende van het gevogelte, ende van de kruypende [*dieren*], ende van de viſſchen; zoodat hy in ſtaet zoude geweest zijn, om, in alle takken van wetenſchappen, lesſen te geven. Het gene hy over deze wetenſchappen mogt geſchreven hebben, is ook verloren geraekt.

34. Elk, vreemdelingen, zoowel als landzaten, verwonderden zich over Salomons wijsheid, Ende van alle volcken quamender, om de wijſheyt Salomons te hooren: uit het gebied van alle Koningen der aerde, die van ſijne wijſheyt gehoort hadden.

HET V. KAPITTEL.

Salomo ontbiedt de bouwſtoffen en bouwlieden, uit Tyrus, om den HEERE *eenen Tempel te vervaerdigen.*

Nadat de wijze Salomo zeer voortreffelyke ſchikkingen, omtrend de Amptenaers en andere bedienden van zijn Koningrijk gemaekt had, ging hy over, om het ontwerp van den Tempelbouw, met deszelvs toebehooren, het welk God zijnen Vader David had aengewezen, ter uitvoering te brengen. — In dit Kapittel, wordt ons bericht, hoe hy, door de vriendſchap

ſchap van Hiram, werd in ſtaet geſteld, om de noodige toebereidſelen tot den Tempelbouw te vervaerdigen. — Dat heerlyk Godshuis, alwaer de HEER, volgens de inſtellingen van Moſes Wet, ſtatelyk moest gediend worden, wilde hy eerst voltooijen, eer hy het bouwen van zijn eigen Paleis, en andere pronkſtukken van zijne wijsheid en van zijn vermogen, ondernemen wilde.

1. Ende Hiram, van welken reeds 2 Sam. 5: 11 geſproken is, was thans de Koningh van Tyrus. Dit Tijrus lag in Pheniciën, aen de Middellandſche zee, ten Noorden van het land Canaan, niet ver van Azers ervdeel. Het was eene zeer vermaerde en rijke Koopſtad. Sidon, het welk nog Noordelyker lag, behoorde mede onder het gebied van Hiram. Deze Hiram zond een plechtig gezandſchap, om Salomo, met het aenvaerden der Koninglyke Heerſchappy, geluk te wenſchen. Hy ſondt ſijne knechten tot Salomo, want hy hadde gehoort (*) datſe Salomo tot Koningh geſalft hadden in ſijns vaders plaetſe), (*a*) dewijle Hiram David altijts bemint en met hem, in eene zeer goede verſtandhouding, geleevd hadde.

2. Dit blijk van vriendſchap, het welk Hiram aen Salomo, zoodra hy op den Throon van Israël geklommen was, gegeven had, baende naderhand den weg tot verdere onderhandelingen, tusſchen deze beide Vorſten: want Daer na ſondt Salomo, nadat hy de noodige ſchikkingen, omtrend zijne Amptenaren, en het inwendig beſtuur van zijn Koningrijk gemaekt had, een gezantſchap tot Hiram, om, met dien Vorst, over de noodige bouwſtoffen tot den Tempel, in onderhandeling te treden, ſeggende:

3. (*b*) Gy weet zekerlyk by geruchte, anderszins kunnen mijne gezanten u nadere opening van zaken geven, dat mijn vader David ter eere van den naem des HEEREN ſijnes Godts, en des Gods van Israël, niet en konde een huys bouwen, om daerin den plechtigen en openbaren eerdienst te doen verrichten, van wegen de oorloge,

(*) *Hebr.* datſe hem tot Koningh geſalft hadden. (*a*) 2 Sam. 5: 11. 1 Chron. 14: 1. (*b*) 1 Chron. 28: 3.

daer mede ſy, die hem vyandig waren, hem omcingelden: tot dat de HEERE haer onder ſijne voetſolen gaf, en geheel aen hem onderwierp.

4. Dan dit geluk heeft mijn waerdige Vader nooit genooten, Maer het is my vergund: want nu heeft de HEERE mijn Godt my van rontom ruſte gegeven: daer en is geen tegenpartijder, nochte geene bejeninge van queat, ik leev in rust en vrede, en is 'er niemand, noch van buiten noch van binnen, die zich tegen my en mijne heerſchappy aenkant.

5. Ende daerom is het nu de rechte tijd, om de noodige ſchikkingen, tot dit Godsdienſtig werk, te maken; ſiet ick (*c*) dencke en ben nu van voornemen, om voor den name des HEEREN mijnes Godts een huys te bouwen: gelijk als de HEERE geſproken heeft tot mijne vader David, ſeggende; (*d*) Uwe ſoon, dien ick in uwe plaetſe op uwen throon ſetten ſal, die ſal mijnen name dat huys bouwen.

6. Maer naerdien my de noodige bouwſtoffen en arbeids lieden, in mijn eigen land ontbreken, wend ik my tot u, om my het noodige, op billyke voorwaerden, te bezorgen; So gebiedt nu aen uwe dienaren, die in dat werk bedreven zijn, dat men my cederen uyt Libanon houwe, Op dat gedeelte van den Libanon, het welk onder mijn gebied ligt, zijn cederboomen in overvloed; maer, onder mijn volk, zijn geene lieden, bekwaem, om dezelve te houwen, te zagen, en tot gebruik toe te bereiden. Zend my daerom bekwame werklieden, die geſchikt zijn, om in het cederen hout te arbeiden; ende mijne knechten, welke ik naer den Libanon zenden zal, ſullen met uwe knechten zijn, om hen te helpen, en, nae hunne voorſchrivten, te arbeiden; ende den loon uwer knechten ſal ick u geven, nae al dat gy ſeggen ſult. Den dagloon voor elk der werklieden, welke gy zendt, hebt gy maer te bepalen; ik zal met blijdſchap betalen, het gene gy zult vorderen. Ik heb uwe werklieden noodig: want gy weet dat onder ons

(*c*) 2 Chr. 2: 1. (*d*) 2 Sam. 7: 13. 1 Chr. 22: 10.

ons niemant is, die weet hout te houwen, gelijck uwe onderdanen, de Tyriers en Zidoniers, die, van hunne ervarenheid in de bouwkunde, zeer beroemd zijn.

7. Ende het geschiedde, als Hiram de woorden van Salomo, en de boodschap zijner gezanten, gehoort hadde, dat hy hem seer verblijdde, in staet te zijn om, aen Salomo, den waerdigen zoon van zijnen ouden vriend David, eenigen dienst te doen: ende Hiram seyde, Gesegent zy de HEERE heden, die David eenen wijsen sone gegeven heeft, over dit groote volck, ik verblijd my zeer, dat JEHOVAH, welken de Israëliten als hunnen God eerbiedigen, aen mijnen vriend David, zulken wijzen zoon en opvolger gegeven heeft.

8. Ende Hiram sondt tot Salomo, seggende; Ick hebbe gehoort, waerom gy tot my gesonden hebt: ick sal allen uwen wille doen met het cederenhout, ende met het dennenhout. Ik zal u alle de noodige bouwstoffen bezorgen, en behoorlyk laten toebereiden.

9. Gy behoevt geene knechten naer den Libanon te zenden; Mijne knechten zullen de ceder- en andere boomen houwen, bijtelen, zagen, en tot het timmergebruik in alles gereed maken, zy sullense ook afbrengen van den Libanon aen den oever van de Middellandsche zee, ende ick salse op vlotten over de zee doen voeren, tot die plaetse, die gy aen my ontbieden sult, ende sal die aldaer losmaken, ende gy sultse eenvouwig laten wechnemen. Maer gy sult oock aen den anderen kant, ter vergelding van de diensten, welke ik u bewijzen zal, mijnen wille doen, dat gy mijnen huyse spijse geeft. — My ontbreekt weder het koorn, het welk in uw land overvloedig is. Ik zal u hout, tot uwen Tempel leveren en toevoeren, en gy zult my weder zoo veel koorn bezorgen, als ik voor mijne Hovhouding noodig heb.

10. Alſo werd de onderhandeling gesloten en ter uitvoering gebracht. Volgens dezelve gaf Hirom Salomo cederen-

hout, ende dennenhout, [*nae*] allen sijnen wille, zoo veel hy maer begeerde.

11. Ende Salomo gaf Hiram twintigh duysent Cor tarwe, tot spijse van sijn huys, en Hovgezin, ende nog daerenboven twintigh Cor gestooten, dat is van de beste en zuiverste olie: sulcks gaf Salomo Hiram jaer op jaer.

12. De HEERE dan gaf Salomo wijsheyt, welke hy, in alle zijne handelingen, hoe langs zoo meer openbaer maekte, gelijck als hy, in den droom, tot hem (*e*) gesproken hadde: ende daer was vrede tusschen Hiram, ende tusschen Salomo, ende sy beyde maeckten een verbont, van vriendschap en Koophandel.

13. Ende de Koningh Salomo dede een uytschot, een zeker aental van daglooners, opkomen uyt gantsch Israël: ende het uytschot was dertigh duysent man.

Dit groote getal van volk was geschikt, om, met de knechten van Hiram, in het hout en andere bouwstoffen, te arbeiden, welke niet alleen tot den Tempelbouw vereischt wierden, maer het overige was ook geschikt, tot andere gebouwen, welke Salomo voornemens was te vervaerdigen Kap. 9: 15.

14. Ende hy sondtse, ten gemelde einde, nae den Libanon, tien duysent des maents by beurten; een maent warense in den Libanon, twee maenden elck in sijn huys: ende Adoniram de eerste Thesaurier, was over dit uytschot, opdat zy, door buiten 's Lands te werken, hunne huisselyke zaken niet zouden verwaerlozen. — Koning Hiram had wel op zich genomen, het hout welk 'er tot den Tempel zou noodig wezen, gehakt en gezaegd, te leveren, op de plaets daer Salomo het zou begeeren te hebben; maer omdat Salomo meer hout, voor nog veele andere gebouwen, begeerde te hebben, zond hy eene groote menigte van zijn volk,

(*e*) 1 Kon. 3: 12.

volk, naer den Libanon, om met de knechten van Hiram te arbeiden.

15. Daer toe hadde Salomo tſeventigh duyſent mindere bediendens, die laſt droegen, tilden en kruiden: ende tachtentigh duyſent Steenhouwers op 't gebergte. Deze laest genoemde 150000 werklieden waren alle vreemdelingen, uit andere volken Kap. 9: 15.

16. Alle deze gemelde perſonen waren nog Behalven de Overſten van Salomons Beſtelde, die over dat werck waren, en het opzicht hadden over de werklieden; want 'er waren drie duyſent ende drie hondert die heerſchappye hadden over het volck, 't welck dat werck dede.

Hier wordt gezegd, dat 'er 3300 opzieners waren, over het werk, op den Libanon en in het gebergte; maer 2 Kron. 2: 18. word hun getal bepaeld op 3600. Dan de zaek laet zich zeer gemakkelyk begrijpen, op deze wijs, dat 'er 3300 gewoone opzieners waren, en, over deze, nog 300 Overſte-opzieners, in alles 3600.

17. Als 't nu de Koningh geboodt, ſo voerden ſy, die het opzicht hadden over de werklieden, in het gebergte en de ſteengroeven, groote ſteenen toe, koſtelicke ſteenen, gehouwene ſteenen, van marmer, en dergelijke ſteenen van groote waerde. Deze groote en kostbare ſteenen waren geſchikt, om den gront, of het fondament van dat huys te leggen, het welk de Koning voor den HEER bouwen zoude.

18. Ende de bouwlieden Salomons, ende de bouwlieden Hiroms, ende de Gibliten, die op het gebergte Gebel, digt by Sidon woonden, behieuwenſe en fatſoeneerden de uitgegravene kostbare ſteenen: ende deze konſtenaers bereydden ook het hout toe, ende de ſteenen, welke 'er noodig waren, om dat Gods-huys te bouwen, en op te trekken.

HET VI. KAPITTEL.

Het bouwen van den Tempel.

1. HEt gefchiedde nu in 't begin van 't vier hondertfte, ende tachtentigfte jaer, na den uytgangh der kinderen Ifraëls uyt Egypte, (*a*) in 't vierde jaer van het Koninckrijcke Salomons over Ifraël, zijnde de drie eerfte jaren van zijne Regeering verloopen, met het regelen van burgerlyke zaken, en het vervaerdigen van de noodige bouwftoffen. Bepaeldelyk was het in de maent Ziv, (defe is de tweede Kerklyke maent) dat hy (*b*) het huys des HEEREN bouwde.

Omtrent deze tijdsbepaling, vergelijke men ons Tijdrekenkundig Tafereel, in de *Inleiding* tot het VIJFDE DEEL p. XLIV-XLVIII.

2. Ende dat huys, tot den Heiligen eerdienst gefchikt, 't welcke de Koningh Salomo den HEERE bouwde, was, behalven het voorhov en de gebouwen, welke 'er ftonden bygevoegd te worden, van tfeftig ellen, of 106 Rhijnl. voeten, in fijne lengte, gemeten aen de binnen zijde, van muur tot muur, ende van twintigh ellen of 35⅓ voeten in fijne breedte, ende van dertigh ellen of 53 voeten in fijne hoogte, wat het Heilige aen-ging: want het Heilige der Heilige was flechts 20 ellen hoog, verg. vs. 20. Het portael of het voorhuis was 120 ellen hoog 2 Kron. 3: 4.

3. Ende het voorhuys voor aen den (*c*) Tempel, aen den ingang van dat huys, was van onderen als een wandelgang of gaendery, in fijne lengte van twintigh ellen, nae de breette van huys, tien ellen in fijne breette, voor aen 't huys: zoodat deze gaendery, in hare langte van 20 ellen, de breedte van het huis befloeg; 10 ellen was die gaendery breed, en maekte derhalven het huis 10 ellen langer.

(*a*) 2 Chr. 3: 2. (*b*) Hand. 7: 47. (*c*) Joh. 10: 23. Hand. 3: 11. ende 5: 12.

ger. Dit voorgebouw maekte een ſoort van hoogen toren, hebbende de hoogte van 120 ellen, zijnde 212 voeten.

4. Ende hy maeckte venſteren aen het huys van geſlotene uitſichten, die met glas, of eene andeer doorſchijnende ſtof, toen daertoe gebruikelyk, tegen wind en regen geſloten waren.

5. Ende rontom aen den wandt van het huys bouwde hy kameren, aen de wanden van 't huys rontom [*beyde*] van den Tempel, ende van de Aenſpraeckplaetſe, dat is het Heilige der Heiligen: Alſo maeckte hy zijdkameren rontom, dragende evenwel zorg, dat 'er, door de gemelde venſteren, genoegzaem licht, in de Heilige vertrekken, komen konde.

6. Deze kamers waren drie hoog, boven elkander, De onderſte kamer was van vijf ellen in hare breette, ende de middelſte van ſes ellen in hare breette, ende de derde of hoogſte van ſeven ellen in hare breette: zoodat de tweede verdieping eene el breeder was dan de tweede, en deze weder een el breeder dan de eerſte. Dit werd daerdoor veroorzaekt, dat de muur, tegen welken die kamers kwamen, beneden zooveel dikker was dan boven, waerdoor de bovenſte kamers van zelvs breeder wierden: want hy hadde aen den buiten muur, dien hy tegen 't huys geplaetst had, rontom buytenwaerts inkortingen gemaeckt, en op datſe, te weten de balken der gemelde kameren, haer niet en hielden in de wanden van het huys zelve, had hy eenen buitenmuur rondsom den Tempel gemaekt. Langs dezen weg behoorden 'er geene gaten te komen, in de muuren van het Heiligdom zelve.

7. Het huys nu als 't het gebouwt wert, wert met volmaeckten ſteen, alſoo hy toegevoert was, gebouwt: men gebruikte 'er zulke ſteenen toe, welke men in het gebergte zoodanig bearbeid had, dat men niets anders te doen had, dan dezelve op en in elkanderen tevoegen, ſo dat geene hameren, nochte bijle, [*ofte* eenigh yſeren gereetſchap gehoort en wert binnen in het huys, als 't gebouwt wert.

De Joodſche Rabbijnen verhalen hier omtrend verſcheiden-

beuzelachtige dingen, welke in het geheel geen aendacht verdienen, om te verklaren, hoe de Tempel, zonder hamers, bijlen, bijtels, en andere gereedſchappen, heeft kunnen gebouwd worden. — Men verſta ondertusſchen den gewijden Geſchiedſchrijver zoo niet, dat 'er, by den Tempelbouw, in het geheel geene gereedſchappen zouden gebruikt zijn. Hoe zouden zoo veele balken t'zamengevoegd, zooveele kunſtige cieraden toebereid, zooveele gouden platen op de wanden gelegd zijn? en dat alles zonder het gebruik van gereedſchappen? — Het gene hier, van het niet hooren der hameren, bijlen en yzeren gereedſchappen, verhaeld wordt, moet alleen van de ſteenen en derzelver zamenvoeging verſtaen worden. By het houwen en fatzoeneeren van deze ſteenen, waren zekerlyk bijlen, bijtels, en andere gereedſchappen, gebruikt Kap. 5: 17, 18; maer toen het huis gebouwd, en de gefatſoeneerde ſteenen zamengevoegd wierden, hoorde men, binnen in het gebouw, geen geluid van eenig gereedſchap. De ſteenen waren, in het gebergte, volgens het beſtek en de teekening, zoo volkomen gefatſoeneerd, dat men dezelve, nae Jeruſalem overgevoerd zijnde, op en naest elkander voegen konde, zonder eenig gereedſchap te gebruiken.

8. De deure der middelſter zijdkamer, door welke men inging tot de kamers, die op de tweede verdieping waren, was aen de rechter zijde of zuidzijde van het huys: ende door wendeltrappen gingh men tot de gaendery van de middelſte [*zijdkamer*], dat is tot de vertrekken van de tweede verdieping, ende van de middelſte of tweede verdieping, ging men ook, langs wenteltrappen, tot de kameren van de derde verdieping.

9. Alſo bouwde hy de muuren en den omtrek van het huys, ende volmaeckte 't: ende hy bedeckte dat huys met gewelffels, het dak was binnen boogsgewijs gemaekt, maer van buiten was het dak, volgens de Oosterſche wijs plat, ende bedekt met rijgen of planken van cederenhout.

10. Hy bouwde oock de gemelde kameren aen het gantſche huys, van vijf ellen in hare hoogte: zoodat elk eene verdieping 5 ellen hoog waren. De drie

ver-

verdiepingen der rondsom aengebouwde kameren hadden derhalven te zamen de hoogte van 15 ellen. De hoogte van den Tempel was 20 ellen; en in die ellen, welke de Tempel boven de kameren uitstak, waren de vengsters, om licht in het huis te brengen: ende hy voegdese vast aen dat huys met cederenhout, zoodat alles, de Tempel met de kameren, zich van buiten als één gebouw vertoonde.

11. Doe geschiedde het woort des HEEREN ten anderen male tot Salomo, denkelyk wederom in eenen droom, seggende:

12. Aengaende dit huys dat gy bouwt, (*d*) so gy wandelt in mijne insettingen, ende doet mijne rechten, ende onderhoudt alle mijne geboden, wandelende in deselve: so sal ick mijn woort met u bevestigen, (*e*) dat ick tot uwen vader David gesproken hebbe, dat ik namelyk den stoel van uw Koningrijk zal bevestigen tot in eeuwigheid 2 Sam. 7: 13.

13. Ende, zoo vervolgde de HEER tot Salomo te spreken, ick sal, wanneer gy my getrouwelyk blijvt dienen, in dezen Tempel, welken gy bezig zijt te bouwen, in het midden der kinderen Israëls woonen: gelijk ik voorheen in den Tabernakel gewoond heb; ende ick en sal mijn volck Israël, wanneer het my getrouw blijvt, niet verlaten, maer door mijn Alvermogen, zegenen en beschermen.

Maer waer toe diende deze Godlyke aenspraek, in het midden van het werk? — Aen den eenen kant, om Salomo, tot het rustig voortzetten van dit werk, aen te moedigen; en aen de andere zijde, om voor te komen, dat Salomo zich, op de eer van voor God een huis te bouwen, niet verheffen, en daerop zijn vertrouwen stellen zoude. Wilde hy genoegzame gronden hebben, om op den Godlyken zegen te hopen, zoo in de verdere voortzetting van den Tempelbouw, als in het volgend bestier van zijn Koningrijk, dan moest hy den HEER en zijnen dienst getrouwelyk aenkleven. — Misschien was 'er reeds eenig beginsel van hoogmoed ontstaen, in het hart van den zoo by uitnemendheid gelukkigen Salomo.

(*d*) 1 Kon. 2: 4. ende 9: 4. (*e*) 2 Sam. 7: 13. 1 Chron. 22: 10, 19.

14. Alſo bouwde Salomo dat huys, door deze Godlyke aenſpraek aengemoedigd, ende volmaeckte het ſelve, wat het gebouw zelve en deszelvs omtrek aenging.

15. Oock bouwde hy vervolgens de wanden des huyſes van binnen en beſchoot dezelve, met cederen planckеn; van den vloer des huyſes tot aen 't dack der wanden, tot aen het gewelvſel toe, beſchoot hyſe van binnen met cederenhout: ende overdeckte den vloer van het huys met dennen plancken, met een ander en vaster ſoort van ·cederenhout; zoo deed Salomo in dat gedeelte van den Tempel, het welk het Heilige genaemd is.

17. Daer toe bouwde hy, in dat gedeelte van den Tempel, het welk het Heilige der Heiligen genaemd werd, twintigh ellen met cederen plancken aen de zijden des gemelde vertreks van 't huys, van den vloer af tot de wanden: van den grond tot de zoldering, werden de wanden van het Heilige der Heiligen, met cederen planken, beſchoten. Dit vertrek bouwde hy Hem, den HEERE, van binnen in 't huis, zijnde geſchikt tot een Aenſpraeckplaetſe, tot het heylige der heiligen.

17. Dat gedeelte van het huys nu, het welk het Heilige genaemd werd, was van veertigh ellen; en derhalven tweemael zoo lang als het Heilige der Heiligen, het welk ſlechts 20 ellen lang was vs. 16. Het geheele huis was 60 ellen lang vs. 2, waervan het Heilige alleen 40 ellen was, [*namelick*] de Tempel, of die plaets van den Tempel, die voor aen, voor de Aenſpraekplaets was.

18. Ende dit binnen-beſchot was zeer kunſtig beſneden: want het ceder aen het huys, het welk de wanden inwendigh of aen den binnenkant bedekte, was geſneden met knoppen, ende opene bloemen: Het was van binnen al keurig geſneden ceder, het welk men daer zag, geen ſteen en wert geſien.

19. Ende de Aenſpraeckplaetſe bereydde hy inwaert in het huys, aen het uiterſte gedeelte van den Tempel, om de Arke des verbonts des HEEREN daer te ſetten, gelijk dezelve, ook in den Tabernakel, in het binnenſte Heiligdom geplaetst was.

20. En-

20. Ende de Aenſpraeckplaetſe voor aen, welke men voor zich had, wanneer men in het Heilige ſtond, was een vierkant vertrek, van twintigh ellen in lengte, ende van twintigh ellen in breette, ende het was 10 ellen lager dan het Heilige, zijnde van twintigh ellen in hare hoogte, ende hy overtooghſe met geſlotenen goude; de cederen planken, welke met bloemen waren uitgehouwen, en met welke de muuren beſchoten waren, bedekte Salomo geheel met gouden platen; oock overtoogh hy den cederen altaer.

Hier wordt de reukaltaer bedoeld, die in het Heilige ſtond. Moſe had dezen Altaer van Sittimhout gemaekt Exod. 30: 1, maer Salomo liet denzelven, met cederhout, bedekken, om denzelven gelijk te maken aen het vertrek, het welk geheel, met cederenhout, beſchoten was vs. 18, en daerna overtrok hy het cederenhout met gouden platen.

21. Ende Salomo overtoogh het huys van binnen, het Heilige der Heiligen namelyk, met geſlotenen goude: ende hy toogh voor de Aenſpraekplaetſe [*eenen voorhangh*], een zeer koſtbaer tapijt, henen door met goude ketenen; dit voorhangſel, het welk het Heilige der Heiligen, van het Heilige, afſcheidde, hong aen gouden ketenen, ende hy overtoogh dien voorhang met goude.

22. Alſo overtoogh hy het gantſche huys, zoowel het Heilige, als het Heilige der Heiligen, met gout, tot dat het gantſche huys volmaeckt was: daer toe overtoogh hy met gout den geheelen reuk-altaer, die voor de Aenſpraeckplaetſe was, na by den ingang van 't Heilige der Heiligen, nadat hy denzelven eerſt met cederenhout overtogen had vs. 20.

23. (*f*) In het Heilige der Heiligen, dat de Aenſpraeckplaetſe genaemd wordt, omdat God aldaer, van boven het verzoendekſel, aenſpraken gav, en zijnen wil bekend maekte; in deze Aenſpraekplaets nu maeckte hy twee

(*f*) Exod. 25: 18.

Cherubim van olieachtigh of olijven-hout: elcker hoogte was tien ellen.

24. Ende van vijf ellen was de een vleugel des Cherubs, ende van vijf ellen de ander vleugel des Cherubs: van het eynde ſijnes eenen vleugels, tot aen het eynde ſijnes anderen vleugels, waren tien ellen.

25. Alſo was de ander Cherub van tien ellen: beyde Cherubim hadden eenerley mate, ende eenerley ſnede. Zoodat zy de geheele breedte van dit vertrek beſloegen, houdende elk tien ellen, of $17\frac{2}{3}$ voeten.

26. De hoogte des eenen Cherubs was van tien ellen, ende alſoo des anderen Cherubs; zy ſtonden op hunne voeten op den vloer van het vertrek 2 Kron. 3: 13, en vermids zy tien ellen hoog waren, beſloegen zy de halve hoogte van het vertrek, die 20 ellen bedroeg.

27. Ende hy ſettede deſe Cherubim in't midden van het binnenſte huys, met hunne aengezichten naer het Heilige, zoodat zy den genen, die in het Heilige intrad, ſchenen aen te zien; (g) ende de Cherubim ſpreydden de vleugelen uyt, ſo dat de vleugel des eenen raeckte aen deſe wandt, ten Zuiden, ende de vleugel des anderen Cherubs raeckte aen de andere wandt, ten Noorden: ende hare vleugelen nae het midden van het huys raeckten vleugel aen vleugel. Vermids elk een vleugel 5 ellen lang was, beſloegen de vier vleugelen de geheele breedte van het vertrek, welke 20 ellen beliep.

28. Ende hy overtoogh deſe Cherubim met gout.

Deze Cherubs, die Salomo liet vervaerdigen, waren geheel onderſcheiden van die, welke Moſe had laten maken Exod. 25. — Die van Moſe waren ſlechts $2\frac{1}{2}$ ellen hoog, en geſchikt, om het verzoendekſel te bedekken Exod. 25: 17. Die van Salomo waren 10 ellen hoog. Die van Moſe waren

(g) Exod. 25: 20.

ren van louter goud, die van Salomo van olijvenhout, met goud overtogen. Die van Mose kwamen voort, uit de einden van het verzoendeksel, waarmede zy één stuk uitmaekten, en zagen elkander aen Exod. 25: 18, 19. Die van Salomon stonden op den grond. — 'Er waren derhalven in den Tempel, vier Cherubs; twee kleinere van louter goud, die het verzoendeksel bedekten, en daermede één stuk uitmaekten; en twee grootere van olijvenhout, met goud overtogen, die naer het voorhangsel zagen, en op den grond stonden. De laeste schijnen alleen tot meerder cieraed en luister gediend te hebben.

29. Ende alle de wanden, der beide gemelde vertrekken van het huys, in 't ronde, graveerde hy met uytgesnedene graveeringen van Cherubim, ende van palmboomen, ende opene bloemen: van binnen in het Heilige der Heiligen, ende van buyten in het Heilige beide.

30. Daer toe overtoogh hy den vloer van het huys met gout van binnen in het Heilige der Heiligen ende ook van buyten, in het Heilige.

31. Ende aen den ingangh der Aenspraeckplaetse, of van het Heilige der Heiligen, maekte hy deuren van oliachtigh hout: de bovendorpel, [*met*] de posten, was het vijfde deel van de hoogte [*des wandts*]. De geheele wand was 20 ellen hoog; maer de deuren, met den bovendorpel, besloegen vier ellen, een vijfde gedeelte van de hoogte des vertreks.

32. De twee deuren oock waren van olieachtige boomen, ende hy graveerde daer op graveeringen van Cherubim, ende van palmboomen, ende van opene bloemen, dewelcke hy met gout overtoogh: oock trock hy gout over de Cherubim, ende over de palmboomen, zoodat alles glinsterde van goud.

33. Ende alsoo maeckte ook hy aen de deure des Tempels aen den ingang van 't Heilige posten van olieachtige boomen: deze posten, te zamen met de deuren, maekten uyt het vierde deel der hoogte [*van den wandt*], dus vijf ellen.

34. Ende de twee deuren waren van dennenhout: de twee zijden der eener deure waren ommedraeyende, het waren beide gevouwen deuren, welke tot elkander toesloegen; gelijk de eene deur was, alſo waren ook de twee gegraveerde [*zijden*] der andere deure ommedraeyende.

35. Ende hy graveerdeſe met Cherubim, ende palmboomen, ende opene bloemen: dewelcke hy met gout overtoogh; gericht nae of gelegd op het uytgeſnedene.

36. Daer na bouwede hy het binnenſte voorhof, het welk het naest aen den Tempel kwam, en geſchikt was voor de Priesteren, van drie rijgen gehouwene ſteenen, ende een rijge cederen balcken. De muur, die dit Voorhov omringde, ſchijnt van drie rijen ſteen op elkander geweest te zijn, en de balken, welke op deze muuren lagen, waren van cederenhout. En buiten dit alles waren de voorhoven des volks, met de kameren en gebouwen daer rondom, welke eene verbazenden omtrek aen 't geheele gebouw gaven.

37. In het vierde jaer van Salomons Regeering, wert de gront van het huys des HEEREN geleyt in de tweede maent Ziv: en wel, volgens 2 Kron. 3: 2. op den tweede dag dier maend, vallende, nae onze rekening, omtrend het midden van April.

38. Ende in het elfde jaer in de maent Bul, welcke is de achtſte maent, komende meest overeen met onze October, was dit huys volmaeckt nae alle ſijne ſtucken, ende nae alle ſijne behoorte: alſo heeft hy ſeven jaren en zes maenden daer aen gebouwt. — Evenwel zoo, dat het eene maend vroeger genoegzaem voltooid was, en bekwaem om ingewijd te worden: want de plechtige inwijing geſchiedde in de zevende maend, Kap. 8: 2 en 65. 2 Kron. 5: 3 en 7: 8, 9.

HET VII. KAPITTEL.

Salomo bouwt Paleizen voor zich zelve en zijn huisgezin vs. 1-12. Ook vervaerdigde hy de cieraden en de gereedschappen van den Tempel vs. 13-51.

1. MAer (*a*) aen sijn huys bouwde Salomo dertien jaer: ende hy volmaeckte sijn gantsche huys.

Men denke hier aen een Paleis, het welk Salomo voor zich zelven bouwde. Het schijnt geheel onderscheiden geweest te zijn, van dat cederen huis, het welk David gebouwd, en in het welk Salomo, als zijn opvolger, in het eerst gewoond had. Anders kan men het zoo begrijpen, dat Salomo dit cederen huis van David uitgebreid en verfraeid hebbe. — Met dit werk was Salomo dertien jaren bezig, en derhalven zes jaren langer, dan met het bouwen van den Tempel. — Dit werd daerdoor veroorzaekt, dat al de voorraed voor den Tempel reeds van te vooren was toebereid; of omdat Salomo, met den Tempel, meerder spoed maekte. Trouwens het gebod van God, zoowel als van zijnen Vader David, zal Salomo aengespoord hebben, om, in het bouwen van den Tempel, allen mogelyken haest te maken. Althans de geheele tijd, geduurende welken Salomo, zoo aen den Tempel, als aen zijn eigen huis, bouwde, beliep in het geheel 20 jaren Kap. 9: 10

In dien tijd van dertien jaren *volmaekte* Salomo *zijn gansche huis.* — Onder den naem van *zijn gansche huis* worden ook die andere gebouwen begrepen, van welke in het vervolg gesproken wordt. — Binnen dien tijd van dertien jaren bouwde Salomo niet alleen zijn Koninglyk Paleis, maer ook *het huis des wouds Libanons* vs. 2, en *het huis voor Pharaos Dochter* vs. 8 In alles drie prachtige gebouwen.

(*a*) 1 Kon. 9: 10.

2. Hy bouwde oock het huys des wouts Libanons van hondert ellen of 176⅔ voeten in ſijne lengte, ende vijftigh ellen of 88⅓ voeten in ſijne breette, ende dertigh ellen of 53 voeten in ſijne hoogte; op vier rijgen van cederen pilaren, ende cederen balcken op de pilaren.

Dit *huys des wouds Libanons* was geheel onderſcheiden, van dat Koninglyk Paleis, het welk Salomo binnen Jeruſalem had laten ſtichten vs. 1. Maer wat voor een gebouw was dan *het huis des wouds Libanons*? — *Libanon* was een vermaerde berg, ten Noorden van Kanaan, daer de arbeiders van Salomo, met die van Hiram, Koning van Tyrus, cederen gehouwen hadden. Hierom hebben ſommigen gedacht, dat *het huis des wouds Libanons* eene buitenplaets geweest zy, welke Salomo, op den berg Libanon, had laten aenleggen. — Maer 'er is geen twyffel aen of dit *huis des wouds Libanons* was binnen Jeruſalem, immers in de nabuurſchap van deze Stad: want in dit gebouw, liet Salomo de gouden ſchilden van zijne trawanten plaetſen Kap. 10: 17, 21. 2 Kron. 9: 15, 16; deze ſchilden werden naderhand wechgevoerd, door Sizak, den Koning van Egypte Kap. 14: 26; en dit geſchiedde, in eenen togt, niet naer dan Libanon, maer tegen Jeruſalem. Daerenboven wordt Jeſ. 22: 8. de overval der Asſyriers voorzegd, als een voorbode, van het gene Jeruſalem, door de Babyloniers, zou worden aengedaen, in welke gevallen zy zien zouden naer de wapenen in het huis des wouds. Voeg 'er by, dat dit wapenhuis, ook nog na de wederkeering van Juda uit Babel, te Jeruſalem, in de nabyheid van 's Konings huis, bekend was onder den naem van het wapenhuis Neh. 3: 19.

Het huis des wouds Libanons ſchijnt ons een buiten verblijv geweest te zijn, binnen of immers naby Jeruſalem. De Chaldeer noemt het een huis van verkoeling. Waerom nu dit buiten verblijv *het huis des wouds Libanons* genaemd zy, is ten eenemael onzeker; waerſchijnlyk omdat het ſtond in een ſtreek, daer men cederen geplant had, welke van den Libanon waren overgebragt.

Althans dit huis bouwde Salomo van eene aenmerklyke

groo-

groote. De lengte was 100, de breedte 50, en de hoogte 30 ellen; het was derhalven veel grooter dan het huis des HEEREN, te weten, gerekend zonder de voorhoven, gaenderijen en kameren, zijnde 40 ellen langer, en 30 ellen breeder, maer de hoogte was dezelvde. — Het gebouw was gevestigd, op 4 rijgen van cederen pylaren, van welke noch de hoogte, noch de dikte, noch het getal bepaeld word. Uit vs. 3 evenwel fchijnt men te mogen befluiten, dat 'er 15 pylaren waren, in elk eene rijge, derhalven 60 in het geheel. Op deze pylaren waren cederen balken, waerdoor dezelve, in de lengte, en in de breedte, aen elkander waren vastgehecht.

3. Ende het was bedeckt met een vloer van ceder, liggende van boven op de ribben of balken, die opvijf ende veertigh pilaren waren, waervan 'er vijftien in eene rijge ftonden.

Dit fchijnt aen te duiden, dat 'er op de eerfte verdieping, welke door vier rijen pylaers onderfteund was, eene tweede verdieping gebouwd was, welke op drie rijen pylaers rustte, en dat de vloeren, op de beide verdiepingen, met cederen planken belegd waren.

4. Het ganfche gebouw, dit verftaet zich van zelvs, was rondom van muuren omgeven, en buiten allen twijffel waren 'er ook binnen-muuren, om onderfcheiden vertrekken te maken. Daer waren drie rijgen van uitfichten of venfters, eene in de onderfte, eene in de middenfte, en eene in de derde verdieping, waerop het dak fteunde: dat de eene venfter was over de andere venfter, de venfters kwamen juist tegen over elkander, gelijk in wel geordende gebouwen gebruikelyk is. Zy waren in drie orderen: in de drie verdiepingen, net onder malkander.

5. Oock waren alle de deuren, ende de poften of de ftijlen der deurkozijnen vierkantigh. Alle waren zy van [*eenderley*] uitficht, of maekfel en gedaente: ende venfter was tegen over venfter, of liever de fnijding of opening der deuren was mede lijnrecht tegen over elkander, in drie orderen of verdiepingen, zoodat 'er eene zeer juiste en nauwkeurige evenredigheid, in dit gebouw, was waergenomen.

6. Daer na maeckte hy een voorhuys van pilaren. Men denke aen eene groote gaendery, die tot een voorportael voor dit zomerhuis diende. Dit voorportael was van drie zijden open, zonder ringmuuren, en derhalven ook zonder deuren en vensters, enkel op pylaren rustende. Dit voorportael was van eene aenmerkelyke ruimte; vijftigh ellen was zijne lengte, aen die zijde, welke langs de breedte van het huis strekte. Deze lengte was, even als de breedte van het huis, van 50 ellen; ende dertigh ellen sijne breette. De breedte van dit Voorhof, waerdoor het voorwaerds voor het gebouw uitstak, was 30 ellen, zoodat nu de lengte van het huis, met dit voorportael te zamen, 130 ellen of 229⅔ voeten beliep: ende het gemelde voorhuys was tegen over die pylaren, welke tot het huis zelve behoorden; ende de pilaren met de dicke balcken, waerdoor de pylaren van dit voorhuis gehecht waren, waren tegens over deselve pylaren van het huis, zoodat 'er eene juiste evenredigheid plaets hadde, tusschen dit voorportael en het huis zelve.

Wijders spreekt de Geschiedschrijver van het gene Salomo, ter verfrajing van zijn Paleis, aenbouwde.

7. Oock maeckte hy een voorhuys voor den throon, alwaer hy richtede, tot een voorhuys des gerichtes, dat met ceder bedeckt was, van vloer tot vloer.

Salomo bereidde eene overdekte plaets, tot de openbare Gericht-oeffening. In dit vertrek was de Throon geplaetst, waervan wy, in het vervolg, de beschrijving vinden zullen Kap. 10: 18-20. Het zy dat het volk, te vooren, in de open lucht had gestaen, wanneer het ten gerichte kwam, het zy dat de voorige plaets nu, om den grooten toeloop van het volk, te eng ware. — Dit *Voorhuis des gerichts was bedekt met ceder, van vloer tot vloer.* Dit kan zien, of op den grond en de zoldering, of op de trapsgewijze verhevenheden, die welligt in dit voorhuis waren, boven welke dan nog de Throon zelvs, met zes trappen opgaende, verheven was.

8. Ende

8. Ende [*aen*] ſijn huys, alwaer hy woonde, was een ander voorhof inwaerder dan dat voorhuys, 't welck den ſelven wercke gelijck was.

Het is bedenkelyk, of hier geſproken worde van iets, het welk Salomo van nieuws maekte, dan van iets, het welk 'er reeds te vooren geweest was. — Het Paleis, waerin Salomo woonde, was wel eenigzins voorzien van een Voorhuis. Er was een Voorhov, beſtaende uit een groot plein, met gaenderyen omgeven, waerin zich 's Konings bediendden, tot de gewoone hovhouding, zullen onthouden hebben. Dit Voorhov was zoodanig geſteld, dat het kwam, tusſchen het Paleis van Salomo, het gene waerſchijnlyk dat cederenhuis was, het welk David, door Hirams knechten, had laten timmeren, en tusſchen het voorhuis des Gerichts. Nu had men eerst een Voorhov, het welk 2 Kon. 20: 4. het middenſte Voorhov ſchijnt genaemd te worden; en daerna, meer buitenwaerds, het Voorhuis des Gerichts, zijnde een voorportael, dat op pylaren rustte. Dus had het Paleis twee voorhuizen, waervan het een door David, en het ander door Salomo gebouwd was. Ten ware Salomo deze beide aen zijn Paleis had aengetimmerd.

Wijders bouwde Salomo een afzonderlyk huis, voor zijne Gemalin, de dochter van Pharao vs. 8[b].

Oock maeckte hy voor de dochter Pharaos, (*b*) die Salomo [*ten wijve*] genomen hadde, een huys, dien voorhuyſe gelijck.

Het verblijv der Koninginne was in Davids Stad, dat is op den berg Sion Kap. 3: 1. Maer Salomo bouwde vervolgens een afzonderlyk getimmerte tot haer verblijv, het welk waerſchijnlyk aen zijn Paleis was vastgehecht. — Dit getimmerte voor des Konings Gemalinne was *dien voorhuize* des Gerichts *gelijk*. Dit geevt niet te kennen, dat het getimmerte, voor Pharaos dochter, enkel op pylaren zoude gerust, en ſlechts een voorportael uitgemaekt hebben; maer

(*b*) 1 Kon. 3: 1.

dat het, met even zoo veel kunst en fraeiheid, gemaekt was, als het gemelde voorhuis; en een zekere evenredigheid van grootte en schikking daermede had.

9. Alle dese dingen, alle die gebouwen, van welke in het voorige gesproken is, waren gemaekt van kostelicke marmer-steenen, uit het gebergte nae de juiste maten gehouwen, van binnen, ende van buyten metter zage gezaegt, en, door veiling, glad gemaekt, zoo dat de buiten- en binnen-zijden even sierlyk en effen waren; ende dat cierlyke en evenredige had overal plaets, van den grontslagh tot aen den top, zelvs tot aen de neutsteenen een palme breet, dat is tot aen de kroonsteenen, die, als neut of deksteenen, op het boveneinde der muuren lagen, en een hand breed overstaken: ende zoodanig zagen 'er alle de gebouwen van buyten uit, van den Tempel af tot aen het groote voorhof toe.

10. Alles, Het welk Salomo bouwde, was oock gegrontvest met kostelicke steenen, groote steenen; met steenen van tien ellen, ende steenen van acht ellen. De grondvesten bestonden uit zeer zware blokken van het kostbaerste marmer, ter groote van 10 en 8 ellen in het vierkant. Te weten, de onderste laeg steenen was van 10, en de tweede van 8 ellen, waerdoor zy op elkander in het verband slooten, om vast werk te maken.

11 Ende boven op die twee lagen van kostelicke marmer-steenen, die tot eenen grondslag dienden, waren wanden opgehaeld, mede uit kostbare marmersteenen, nae de winckelmaten gehouwen, ende cederen waren 'er gebruikt tot balken en ribben, als ook om de muuren van binnen te bekleeden.

12. Ende het groote voorhof, het welk het geheele Paleis van Salomo omringde, was rontom van drie rijgen gehouwene steenen; 'er was een muur of borstweering rondsom dit voorhof, van drie op elkander liggende ryen steenen, ter hoogte van 4 of 5 voeten, zoodat men over deze borstweering konde heenzien; voords was deze steenen borstweering van boven bedekt; met eene rijge van cederen balcken: So was 't met den binnensten voor-

voorhof van het huys des HEEREN, anders genaemd het Voorhov der Priesteren; dit was ook met zulken muur omgeven Kap. 6: 36; ende zoo was het ook gelegen met het voorhuys van dat huys, het welk Salomo, tot zijn Koninglyk Paleis, geschikt had.

Omtrent alle deze gebouwen, welke Salomo getimmerd heeft, hebben wy het volgende op te merken.

I. Dat het bericht zeer kort en algemeen zy, het welk ons, door den gewijden Schryver, van de gebouwen en de bouworde, wordt opgegeven. — Dit kan geschied zijn, omdat de opsteller schreev voor zulke menschen, die deze gebouwen met hunne oogen zagen, of van anderen, nopens derzelver gesteldheid, genoegzame berichten ontvangen hadden.

II. Om deze zaken volledig te begrijpen, zou dit korte bericht moeten aengevuld worden, of uit andere Schrijveren, of uit de regelen der bouwkunde. — Berichten van andere Schryveren ontbreken ons, alleen vindt men iets by JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. 8. c. 2. Maer het bericht van Josephus is zoo verward, dat het verhael van den gewijden Schryver daerdoor veel eer zoude verdonkerd worden. — Wat de regelen der bouworde aengaet; daerin ben ik niet bedreven genoeg, om uit dezelve dit korte verhael aen te vullen. Ook zijn de schikkingen der gener, die over dit stuk met opzet gedacht hebben, zeer onderscheiden; zoodat men ten laetsten hoe langer hoe onzekerer worde, vooral omdat sommigen zich wel eens de vryheid aenmatigen, om niet zoo zeer den Bybeltext te volgen, die wel denzelven, nae eigene denkbeelden, te verbeteren, om dus doende het verbeelde gebouw te volmaken.

Men zal het my derhalven ten goede houden, dat ik, omtrent deze gebouwen, niets meer weet te zeggen, dan dit algemeene; dat het by uitnemendheid grootsche gebouwen waren; dat Salomo 'er niets aen gespaerd hebbe, het welk tot cieraed en luister strekken konde; dat

in alles de grootste regelmatigheid, en juiste evenredigheid, hebbe plaets gehad; kortom, dat ze op de voortreflykste wijze beandwoordden aen den smaek dier tijden.

III. Alleenlyk hebben wy 'er nog by te voegen, dat de Geschiedschryver, in dit korte bericht, ten oogmerke had, om eenige merkwaerdige proeven op te geven, van Salomons wijsheid en rijkdom, welke, in deze gebouwen, allerblijkbaerst waren.

In het overige van dit Kapittel vs. 13-51. vinden wy de sieraden en gereedschappen van den Tempel opgegeven, welke Salomo vervaerdigd heeft.

13. Ende de Koningh Salomo voorzag zich van eenen bekwamen werkmeester, om de gereedschappen en sieraden van den Tempel te vervaerdigen. Ten dien einde sondt hy henen, of hy *had*, by den aenvang van zijn werk, *henen gezonden*, naer den Koning van Tyrus, ende met toestemming van dezen Vorst liet of *had* hy eenen zekeren kunstenaer, met name (*c*) Hiram, een naemgenoot van den Koning, van Tyrus laten halen.

14. Deze Hiram was, van 's moeders zijde, van Joodsche afkomst; want Hy was eener weduwe-vrouwen soon, welke weduw oorsprongelyk was uyt den stam van Naphtali, ende sijn vader was een man van Tyrus geweest, en een zeer vermaerd koperwercker of geelgieter: die Hiram was een groot kunstenaer, naerdien hy (*d*) vervult was met wijsheyt, ende met verstant, ende met wetenschap, om alle werck in 't koper te maken, als mede, om in goud, zilver, purper, karmozijn, en graveeringen te werken, 2 Kron. 2: 13, 14. Dese quam tot den Koningh Salomo, en werd daertoe door den Koning van Tyrus naer Jerusalem gezonden, ende, tot Salomo gekomen zijnde, maeckte hy al sijn werck.

Deze beschrijving van Hiram verschilt eenigermate van die,

(*c*) 2 Chron. 2: 13. (*d*) Exod. 31. 3.

die, welke wy vinden 2 Kron. 2: 13, 14. In de laetst genoemde plaets wordt zijn naem nader uitgedrukt als *Huram Abi*, maer 'er wordt bygevoegd, dat zijne Moeder, uit de ſtamme DAN, oorſprongelyk ware, daer zy, volgens onzen Schryver, tot Naphtali behoorde. ——

Men kan de ſchijnſtrijdigheid, op tweederlei wijs, wech nemen; of zoo, dat de Moeder van Hiram, beide uit Dan en Naphtali, oorſprongelyk ware, uit de eerste ſtam van moeders, en uit de tweede van vaders zijde; of, dat 'er, in het ervdeel van Naphtali, eene Stad gelegen ware, die door de Daniten was veroverd, toen zy Lais heette, en door hen Dan vernoemd was, Joſ. 19: 47. zoodat Hirams moeder geboortig ware van de Stad Dan, gelegen in het ervdeel van Naphtali.

15. Deze Hiram vervaerdigde voor Salomo de gereedſchappen van den Tempel, welke ongemeen kunstig en kostbaer waren: Want hy vormde (*e*) twee koperen pilaren of hoogopgaende zuilen. Deze pilaren waren gegooten van koper, en hol van binnen, ter dikte van vier vingeren vs. 46. en Jer. 52: 21. de hoogte des eenen pilaers was achttien ellen, ende wat den omtrek aenging, een draet van twaelf ellen omvingh denzelven, en ook den anderen pilaer.

Deze pylaren dienen wy wat nader te beſchouwen.

In alle pylaren pleegt men drie hoofdverdeelingen te onderſcheiden: de zuil of de ſchacht zelve; de Pedeſtal of het voetſtuk, waerop de zuil rust; en het Kapiteel of hoofdgeſtel, het welk den zuil bedekt. —. Elk van deze drie hoofddeelen heeft wederom verſcheidene mindere deelen, waer aen de Bouwkundigen onderſcheidene namen geven. — Aen dit alles werden verſcheidene cieraden toegevoegd, naer de verſchillende bouwordens, welke men by de Grieken en Romeinen volgde, als de Toskaenſche, Doriſche, Joniſche, Corinthiſche, en de zaemgeſtelde of Romeinſche.

(*e*) 2 Kon. 25: 16, 17. Jer. 52: 21.

De pylaren, van welke hier gesproken wordt, dienden niet, om eenig gebouw te onderschragen, maer om in de open lucht te staen; en, uit het gene van derzelver gesteldheid wordt aengeteekend, blijkt het genoegzaem, dat dezelve niet kunnen afgemeten worden, nae een van de vijf opgenoemde bouwordens der ouden.

Omtrent de hoogte dezer pylaren rijst eene bedenking. Hier wordt dezelve bepaeld op 18 ellen, zoo ook 2 Kon. 25: 17. en Jer. 52: 21, maer 2 Chron. 3: 15. lezen wy, dat Salomo twee pylaren gemaekt hebbe van 35 ellen in de lengte. — Hoe is dit overeen te brengen? — Zeer wel. — In de laetstgenoemde plaets, wordt, van de hoogte der beide pylaren te zamen genomen, gesproken. Elk van deze pylaren zal, wat de zuilen of schachten aengong, zonder het hoofdgestel en het voetstuk, $17\frac{1}{2}$ ellen langte gehad hebben, en dus beide te zamen 35 ellen. — Maer de hoogte der zuilen wordt hier op 18 en niet op $17\frac{1}{2}$ ellen begroot. Het is zoo. Elk een stuk gegooten koper, tot een zuil geschikt, zal 18 ellen of $31\frac{4}{5}$ voeten, lang geweest zijn, maer men zag 'er slechts $17\frac{1}{2}$ el van, omdat elk een zuil $\frac{1}{2}$ el diep in het voetstuk indaelde, om des te meer vastigheid te hebben.

Wat de dikte aengaet; *een draed van 12 ellen omving den anderen pylaer.* Dit moet van elken pylaer verstaen worden. Hier schijnt eene uitlating plaets te hebben; althans de Chaldeeuwsche Uitbreider, en ook sommige Grieksche afschrivten, hebben, *een snoer van 12 ellen omving ze, en zoo maekte hy ook de andere.* Jer. 52: 21. staet duidelyk een draed van 12 ellen omving hem. — Was nu de omtrek van elk een zuil 12 ellen, of $21\frac{1}{5}$ voeten, en staet de omtrek tot den Doormeter, de Peripherie tot den Diameter, als 22 tot 7, dan was de dikte van elk een zuil vry naby 4 ellen of $6\frac{3}{4}$ voeten over 't kruis.

Op deze zuilen waren zeer kunstige Kapiteelen of Hoofdgestellen.

16. Hy maeckte oock twee capiteelen, van gegoten koper, om op de hoofden der pilaren te setten: vijf ellen was de hoogte des eenen capiteels, ende vijf ellen de hoogte des anderen capiteels

Hier ontmoeten wy wederom eene nieuwe zwarigheid.

De hoogte der Kapiteelen vinden wy hier bepaeld op 5 ellen. Zoo vind men het ook 2 Kron 3: 15[b]. Jer. 52: 22. Maer in het volgende 19[de] vers wordt gezegd, dat deze Kapiteelen flechts 4, en 2 Kon. 25: 7. dat zy niet meer dan 3 ellen hoog waren. — Dan deze fchijnftrijdigheid laet zich zeer wel vereffenen. Te weten, het woord *Kapiteel* wordt, in onderfcheidene beteekenisfen, genomen; of in eenen ruimen zin, voor het geheele bovenftuk, of in eenen engeren zin, voor het een of ander aenmerkelyk gedeelte daervan. — Men begrijpt de zaek, op volgende wijs. De eigenlyk gezegde Kapiteelen, of *bollen*, gelijk zy 2 Kron. 4: 12. genaemd worden, konden niet meer dan 3 ellen halen, volgens 2 Kon. 25: 7; maer wanneer men 'er de *granaet appelen* byvoegt, beliepen zy 4 ellen, gelijk zy daerop in het volgende 19de vers gerekend worden. Het verdere lovwerk befloeg nog ééne elle, zoodat de geheele Kapiteelen, alles zamen genomen, 5 ellen hoog waren dus de geheele pilaer, van het voetftuk af 22½ ellen of omtrend 40 voeten.

17. De netten waren van nettenwerck, de bandekens van ketenwerck voor de capiteelen, die op het hooft der pilaren waren: feven waren voor het eene capiteel, ende feven voor het andere capiteel.

Het onderfte gedeelte van het Kapiteel, of kroonwerk, beftond uit twee bollen vs. 41, en 2 Kron. 4: 12. Deze bollen waren van buiten, met een luchtig werk, het welk zich als een net vertoonde, omgeven. Om dit *netwerk* waren wederom *bandekens* gefpannen van *ketenwerk*, welke aen en door dit netwerk, op en nederwaerds, of liever uit en inwaerds, konden worden vastgemaekt. *Zeven* zulke bandekens, met fchakels van ketenwerk, waren 'er voor het eene, en zeven voor het andere Kapiteel.

18. So, als voorheen gezegd is, maeckte hy de pilaren, wat de zuilen of fchachten aengaet; maer ten aenzien van het Hoofdgeftel hadden nog de volgende byzonderheden plaets: mitfgaders of vervolgens waren 'er twee

rijgen van granaet-appelen (vergel. vs. 20.) rontom over het eene net. Op de bovenzijde der gemelde bollen, was een platte en rondom uitſtekende ring gelegd, en daeraen waren, door banden van ketenwerk, de twee rijgen granaet-appelen vastgemaekt. Dit werk was geſchikt, om dat gedeelte van de capiteelen, die boven het hooft der granaet-appelen waren, te bedecken; alſoo dede hy oock aen het andere capiteel van den tweeden Pylaer.

19. Ende de capiteelen, dewelcke waren op het hooft der pilaren, die gedeeltens der kroonſtukken, die boven het netwerk uitkwamen, waren van lelie-werck. Deze pylaren waren geplaetst in of by 't voorhuys van den Tempel. Het gemelde Lelieswijze kroonwerk was van vier ellen over het kruis.

20. De capiteelen nu, te weten dat Lelieswijze kroonwerk, waervan zoo even geſproken is, waren op de twee pilaren, zonder dat het nogtans den ſchacht der pylaren onmiddelyk raekte: want het rustte op het onderſte gedeelte van het Hoofdgeſtel, beſtaende in een bol, met netwerk omgeven, en met platte uitſtekende platen bedekt, die buiksgewijs uitſtaken. Ja daer boven kwamen de gemelde gedeeltens der Kapiteelen tegen over den buyck, dewelcke was nevens of over het net: die uitſtekende buik bedekte de bovenzijde van het net; en diende tot een bekleedend voetſtuk, voor het daerop rustende leliesgewijze bovengedeelte van het Kapiteel. Ende twee hondert granaet-appelen waren in rijgen rontom aen het netwerk, hangende, met ketenen, aen de platte ringen, die boven het netwerk waren. Zulke ſierlyke kunstdakken maekte hy niet alleen over het eene, maer [*oock*] over het andere capiteel.

21. Daer na rechtede hy de pilaren op in, dat is by den ingang van het voorhuys des Tempels: ende den rechteren pilaer opgerecht hebbende, ſo naemde hy ſijnen name Jachin, ende den ſlinckeren pilaer opgerecht hebbende, ſo naemde hy ſijnen name Boaz (vergel. 2 Kron. 3: 15-17.)

Den

Den pylaer aen de rechtehand noemde Salomo *Jachin*. Deze naem koomt van een werkwoord, het welk zitten, of blijven op ééne plaets, aenduidt. *Jachin* beteekent *Hy zal zitten*; deze benaming floot derhalven eene geloovige verwachting in zich, dat de HEER, in den Tempel, met zijne Godlyke inwooning, beftendig blijven zoude. — De andere pylaer aen de flinkehand werd *Boaz* genoemd, te kennen gevende: *in Hem is mijne fterkte*. Salomo verklaerde er mede, dat hy al zijn heil van den HEER verwachtte.

22. Ende op het hooft der pilaren was het gemelde leliewerck: dit maekte het bovenfte gedeelte uit van het Kapiteel; alfo wert het werck der pilaren volmaeckt, door 'er het leliewerk op te plaetfen. Van het voetftuk wordt in het geheel geene melding gemaekt. Dit fchijnt daerom te gefchieden, omdat hier alleen het werk van Hiram wordt opgegeven, het welk hy van koper gemaekt had. De Pedeftal zal van fteen geweest zijn, zoo dat de zuil of fchacht 'er ½ el indaelde. — Mogelyk ging men, tot het Voorhov van den Tempel, met trappen op, zoodat de bovenfte trap hoog genoeg ware, om, tot een voetftuk voor de pylaren, te dienen.

By deze twee pylaren moeten wy nog eens een weinig ftilftaen.

Wy zullen alles tot twee hoofd-aenmerkingen brengen. De eene betreft de befchrijving, en de andere het gebruik van deze Pylaren.

I. De befchrijving, welke wy in de Heilige Schrivt van deze pylaren vinden, is zeer uitvoerig, en 'er wordt, op verfcheidene plaetfen, van gefproken. By gelegenheid van derzelver oprichting 1 Kon. 7. 2 Kron. 3: 15. en 4: 12, 13. By gelegenheid der verwoesting van den Tempel, toen deze pylaren afgebroken en naer Babel gevoerd zijn 2 Kon. 25: 7. Jer. 52: 21-23.

Doch de befchrijving wordt, op die onderfcheidene plaetfen, zeer verfchillendlyk opgegeven. — Dan wy hebben reeds, in het voorbygaen, aengetoond, dat deze

schijnstrijdigheden zeer gevoegzaem kunnen worden wechgenomen.

Dan, met dit alles, blijven 'er nog verscheiden duisterheden overig. Hier over zal niemand zich, met reden, verwonderen kunnen, omdat wy niets weten van de bouwkunde, welke, in Salomos tijden, gebruikelyk was. Het oudste blijk, het welk men, over de Bouwkunde der ouden heeft; is in de tien boeken van Vitruarius, die weinig jaren voor CHRISTUS geboorte, onder Julius Cæsar en Augustus, gebloeid heeft; en dus byna duizend jaren later dan Salomo leevde.

Hiervan daen is het, dat de Uitleggers verscheidene onderstellingen, ter verklaring, hebben aengenomen. Ook hebben zy het geheele zamenstel, op zeer verschillende wijzen, begrepen. Hieruit zijn weder zoo vele onderscheidene teekenschetsen en printverbeeldingen voortgekomen, dat men, in plaets van 'er licht uit te ontvangen, daerdoor hoe langs hoe meer in het duistere geraekt.

Met die bevatting, welke wy, in onze uitbreiding, hebben opgegeven, koomt het gene JOSEPHUS van deze pylaren zegt, vry naby overeen. „ Hy maekte twee koperen kolommen, vier vingeren dik, en agttien ellen „ hoog, hebbende den omloop van twaelv ellen. Hier „ stonden gegotene knoppen boven op, nae de gedaente „ als lelien, vijf ellen hoog, om dewelke twee koperen „ kransſen gingen, die de lelien bedekten; hangende weˇ„ derzijds twee Festoenen van granaet-appelen, twee „ honderd in getal.

II. Maer tot wat gebruik dienden deze pylaren? — Het spreekt van zelvs, dat zy niet geschikt waren, tot ondersteuning van het gebouw, maer tot cieraed en leering.

Alle de Uitleggers stemmen daerin overeen, met onze geëerde Randschrijveren, dat de namen, welke Salomo, aen deze pylaren gav, van eene geestelyke beduidenis waren.

De eerste pylaer heete *Jachin*, dat is *Hy zal blijven*; der-

derhalven was deze pylaer een ſprekend vertoog van Gods waerheid en trouw, welke Hy houdt tot in de eeuwigheid. De andere heette *Boaz*, dat is *in Hem is ſterkte*, en daerdoor werd de HEER vertoond, in zijne oneindige algenoegzaemheid, zoo als Hy voor allen, die tot hem toevlucht nemen, de God der ſterkte is. — De pylaren derhalven waren in het algemeen geſchikt, om allen, die het Heiligdom intraden, zoo Priesters, als gemeene Israëliten, die groote waerheden te herinneren.

Vraegt men, wat de byzonderheden aenwijzen? — Wy antwoorden, dat wy niet beſlisſchen durven, of wy den letterlyken zin volkomen getroffen hebben; en, zoo lang dit niet vast ſtaet, is men te onzeker, om daerop eenen geestelyken zin te bouwen. Ondertusſchen zou men in bedenking geven kunnen, of niet wel de richting van het Hoofdcieraed daer henen geſchikt ware, om, door het geklank der *Granaet-appelen*, wanneer derzelver afhangende Festonnen, door den wind, van welke zijde die ook waeide, tegen het netwerk der pylaren raekten, hun, die in het voorhov verkeerden, geduurig toe te roepen. „ In God is ſterkte, neemt tot Hem de toevlucht; en Hy „ zal het bevestigen, Hy zal zijn woord ja en Amen ma„ ken." — Een aengenaem beeld van de dienaren des woords, vooral onder den dag van het Nieuwe Testament. Misſchien wordt hierop gezinſpeeld Pſ. 89: 16, het gene men anders afleidt van de zilveren trompetten, doch ook zonderling voegt, op het geklank dezer klinkende Kapiteelen. — De geopende *leliekroon*, op het hoofd der pylaren, kon dienen, om Israël op te leiden, tot de opening en verheffing des gemoeds voor en tot den HEER, om, uit en door Hem, de vervulling met zijn goed, en de bevestiging zijner belovten te verwachten.

23. Voorder maeckte (*f*) hy, te weten de Tyriſche kunstenaer Hiram, de gegotene zee: zijnde een groot watervat, uit koper gegoten, een zee genoemd wegens

(*f*) 2 Chr. 4: 2. Jer. 52: 20.

de ongemeene grootte: van tien ellen was ſy, in haren doormeter of diameter; van haren eenen rant, tot haren anderen rant, rontom ront, zoo dat zy op alle plaetſen evenwijdig, en tien ellen of $17\frac{1}{3}$ voeten wijd was over het kruis; ende van vijf ellen was zy in hare hoogte, van den bodem tot aen den rand, zoodat zy eene groote hoeveelheid van water bevatten konde, ende een meetſnoer van dertigh ellen omvinghſe rontom, zoodat de omtrek van de binnen zijde 30 ellen of 53 voeten beſloeg.

Maer, zal men zeggen, dit koomt niet overeen, met de bekende evenredigheid. Indien de Diameter van dit vat was van 10 ellen, dan moet de omtrek niet van 30, maer van $31\frac{3}{7}$ ellen geweest zijn; want de Diameter ſtaet, tot de Peripherie, niet als 1 tot 3, maer als 7 tot 22. — Hierop antwoorden wy.

I. Dat deze bedenking ſteunt op die onderſtelling, dat de binnenrand van dit vat eene cirkelronde gedaente had, in welke alle de punčten der peripherie even ver zijn van het middelpunt. — Indien dit het geval geweest is, dan heeft onze Geſchiedſchrijver, gelijk meermalen gebruikelyk is, zich alleenlyk by het ronde getal van 30 bepaeld, of zoo de peripherie net 30 ellen was, verſchilde de Diameter zoo weinig van 10 ellen, dat het niet eens noodig ſcheen, dat verſchil te noemen: want, volgens de opgegeven evenredigheid, maekt eene peripherie van 30 ellen een Diameter van $9\frac{6}{11}$ ellen. Voeg 'er by, dat de juiste nauwkeurigheid van meetkundige uitrekeningen hier minder kan verwacht worden, omdat Archimedes, die het eerst de gemelde evenredigheid uitvond, omtrent 8 jaren na Salomo geleevd heeft.

II. Dan het is eene loutere veronderſtelling, dat deze koperen zee van eene cirkelronde gedaente ware. — Het tegendeel zou men, uit de beſchrijving zelve, mogen beſluiten; naedien een Middellijn van 10 ellen, in evenredigheid tot den omtrek van 30 ellen, ons niet brengt tot de gedaente van een cirkelrond, maer tot een zeshoek. Deze bevatting ſtrookt ook ongemeen wel met vs. 26;

al-

alwaer de rand beſchreven wordt, als het werk eenes bekers, of van eene leliebloem, die ook zesbladig is en naer buiten omgebogen. Elk begrijpt ook van zelvs, dat dit veel cierlyker gedaente gav, dan een ronde kom, die van den bodem tot den rand rechtſtandig had opgeloopen.

24. Ende onder haren rant waren knoppen, zekere uitſtekende verhevenheden, die het hoofd en het gelaet van runderen vertoonden 2 Kron. 4: 3. Deze runderhoofden, knopgewijs uitſtekende, waren deſelve koperen zee (g) rontom omcingelende, doch beneden den rand; tiene zulke runderhoofden waren 'er in eene elle, in alles 300, omringende of liever *doorborende* die zee rontom; te weten die runderhoofden waren in het midden doorboord, om tot kranen te dienen: twee rijgen deſer knoppen waren 'er onder den rand. Deze waren 'er niet naderhand in gewerkt; maer in hare gietinge gegoten, zoo veel de openingen betrof, in welke naderhand de kranen geplaetst werden.

25. Het voetſtuk van deze koperen zee was zeer merkwaerdig. Sy ſtont op twaelf beelden, die de gedaente hadden van volkomen runderen, welke, met hunne koppen, naer vier zijden gekeerd waren, drie aen elk eene zijde. Drie waren 'er ſiende nae het noorden, ende drie ſiende nae het weſten, ende drie ſiende nae het zuyden, ende drie ſiende nae het ooſten, ende de zee was boven op deſelve: ende alle hare achterdeelen waren in of binnenwaerts onder de koperen zee.

26. Hare dickte nu, de dikte namelyk van het koperen vat zelve, was een hantbreet, ende de vorming van hare rant was als het werck van den rant eens bekers, [*ofte*] eener leliebloeme: de rand ging niet loodrecht op, maer zy was naer buiten omgebogen, gelijk een lelie zich even buitenwaerds omkrult; voor het overige maekte de rand een zeshoek uit, gelijk eene lelie zes bladen heeft. Sy hieldt twee duyſent Bath waters.

(g) 2 Chr. 4: 3.

Hier ontmoeten wy weder eene schijnstrijdigheid met 2 Chron. 4: 5.

Hier wordt gezegd, dat de koperen zee 2000 Bath, maer 2 Chron. 4: 5. dat zy 3000 Bath bevatten konde. — Eene zeer gegronde aenmerking van onze Kantteekenaers zal de zwarigheid geheel en al wechnemen: dat 'er gewoonlyk 2000 Bath water, in deze koperen zee, gedaen werd, maer dat dezelve des noods 3000 Bath bevatten konde, wanneer zy, tot den rand toe, werd vol gedaen. Zelvs leidt 'er ons de schikking der oorspronglyke woorden 2 Kron. 4: 5. toe, om aen zulk eene hoeveelheid van water te denken, als de koperen zee maer met mogelykheid bevatten konde, wanneer zy tot het uiterste van den rand gevùld werd.

De 2000 Bath maekten ruim 240, en 3000 Bath rùim 360 Oxhoofden water uit. — Dit verbazend groot watervat van gegoten koper was dus een kunststuk waervan geen weergae bekend is.

Wijders kan men, omtrent deze koperen zee, verscheidene vragen doen.

A. Hoe kwam het water, in deze gegoten zee? — Oulings werd het water, door de Gibeoniten, in het waschvat gedragen Jos. 9: 27. Doch de Jooden willen, dat het zelve, zedert den Tempelbouw, uit de fonteine Etham, daerin geleid wierde, door de beenen en voeten der runderen, die zy meenen, dat hol waren, of door een voetstuk, waerop de zee zelf in 't midden rustte. Maer hiervan bericht ons de Heilige Schrivt niets.

B. Hoe vloeide het water, uit deze koperen zee? — Daertoe dienden de knoppen, in de gedaente van runderhoofden, die doorboord waren, en uit welke men, met kranen, zal getapt hebben, ten ware dat zy altijd openstonden.

C. Waer bleev het uitvloejend water? — De Jooden berichten ons, dat 'er een steenen bak was, waerin de koperen runderen, die de gegoten zee als op hunne schovten droegen, geplaetst waren, met dit oogmerk, dat het water zich in dien bak ontlasten zoude. — De Heilige Schrijver zegt hier niets van; dan men moet wel in het

oog

oog houden, dat hy niet voornemens ware, eene nauwkeurige beschrijving te geven van den Tempel en alle deszelvs gereedschappen, maer zich alleen bepaelde tot de koperen cieraden, welke Hiram vervaerdigd had. — Voords is het waerschijnlyk, dat 'er onderaerdsche rioelen en goten zijn geweest; waerdoor het water, uit dezen steenen bak, zoo wel als het bloed der offerdieren, heeft kunnen wechloopen.

D. Tot wat gebruik was dit water der koperen zee? — Het diende, even als dat van het waschvat in den Tabernakel, voor de Priesteren, om dagelyks hunne handen en voeten te wasschen, Exod. 30: 18-21.

27. Hiram heeft nog al meer gereedschappen vervaerdigd. Hy maeckte oock tien koperen stellingen, welke geschikt waren, om op dezelve tien waschvaten te plaetsen. Deze stellingen waren vierkant: van vier ellen of ruim 7 voeten, was de lengte eener stellinge, ende van vier ellen hare breette, ende van drie ellen of ruim 5 voeten, hare hoogte. Men moet derhalven deze stellingen beschouwen, als vierkante koperen kasſen, die van binnen hol waren.

28. Ende dit was het werck der stellinge. Alle de stellingen hadden de volgende gedaente: sy hadden lijsten of hoepels rondsom het werk van buiten; ende de lijsten of hoepels waren tusschen kranssen, dat is kepen of groeven. In deze kepen slooten de hoepels, om niet afteschuiven.

29. Ende op de lijsten, die tusschen de kranssen waren, op de gemelde koperen hoepels waren leeuwen, runderen, ende Cherubim zeer kunstig gegraveerd, ende op de kranssen of hoepels was een voet, of een steunsel, boven henen, om het opspringen naer boven te beletten: ende onder de gemelde hoepelen, waerop leeuwen gegraveerd waren, met Cherubim, ende runderen, dat is op de opene plaetsen, tusschen die hoepelen, waren byvoegselen en cieraden van uytgereckt werck.

30. Ende eene stellinge hadde vier koperen raderen, door middel van welke deze watervaten van de

eene plaets naer de andere konden vervoerd worden, ende koperen platen of uitfteekzels, die tot asfen voor de gemelde wielen dienden; ende hare vier hoecken hadden fchouderen, aen de vier hoeken van elk een ftelling waren verhevenheden geplaetst, om tot fteunfels te dienen: onder het wafchvat waren defe gegotene fchouderen ter zijde van yeders byvoegfelen. Gelijk ieder dezer ftellingen gefchikt was, om een waschvat te dragen, zoo had elk ook gegooten fchouders aen de vier zijden, om het waschvat te onderfchragen.

31. Ende de mont daer van, van het waschvat namelyk, was van binnen den krans. Het waschvat was binnen de ftelling geplaetst, die van buiten met kranfen en hoepels omgeven was, ende ftak daer boven uit ter hoogte van eene elle. Op elk eene ftelling lag een koper dekfel, ende de mont hier van, de opening in dat dekfel, in welke het waschvat daelde, was ront. Ook was de ftelling van binnen voorzien van een voetwerck of fteunfel, om het waschvat te onderfchragen. Elk een voetftuk was van eene elle, ende halve elle: ende op den mont daer van, op den rand der ronde opening van elk eene ftelling, waren oock graveeringen, ende de lijften, de hoepels of fluitbanden daer van waren vierkantigh, niet ront.

Dit vs. 31. is ongemeen duister. Ik heb, in de uitbreiding, dat gene geplaetst, het welk my het aennemelykfte voorkwam. Evenwel geev ik het niet op voor de ware meening. Des kundigen mogen het nader onderzoeken.

32. De vier raderen nu waren onder de lijften of ingekeepte hoepelen der ftellingen, ende de affen der raderen waren aen of *in* de ftellinge ingewerkt: ende de hoogte van een radt was eene elle, ende halve elle, zoodat de onderkant der ftelling $\frac{3}{4}$ el boven den grond verheven ware.

33. Ende het werck van die raderen was als het werck van een wagenradt, men vond 'er alle die deelen aen, die tot een wagenrad behooren: hare affen, ende hare naven, zijnde de middelfte gedeeltens der wielen,

len, uit welke de ſpeken voortkomen, ende hare randen, ende hare ſpeecken, welke de naven met de randen verbonden, waren alle gegoten.

34. Ende daer waren vier ſchouderen op de vier hoecken eener ſtellinge, zie vs. 30: hare ſchouderen waren uyt de ſtellinge oprijzende, zoodat zy, met de bovenplaet der ſtellinge, één ſtuk uitmaekten.

35. Ende op het hooft, dat is boven de bovenplaet eener ſtellinge was eene ronde hoogte of rand van eene halve elle rontom van alle zijden: oock waren op het hooft der ſtellinge hare hanthaven of uitſteekſels, ende hare lijſten waren uyt denſelven, en maekten met de bovenplaet een ſtuk uit.

Dit is wederom zeer duister.

36. Hy ſneedt nu op de platen harer hanthaven, ende op hare lijſten, Cherubim, leeuwen, ende palmboomen: nae elcks ledige plaetſe, ende byvoegſelen rontom.

Ook dit kunnen wy niet nader ophelderen.

37. Deſen gelijcke maeckte hy de tien ſtellingen. Alle waren zy even eens gemaekt: eenerley gietinge, eenerley mate, eenerley ſnede, hadden ſy alle.

38. (*h*) Hy maeckte oock tien koperen waſchvaten, om op en in die ſtellingen geplaetst te worden: elk een waſchvat hieldt veertigh Bath, zijnde 4⅘ oxhoofd; een waſchvat was van vier ellen in den Diameter of wijdte van boven; op elcke ſtellinge van die tien ſtellingen, was een waſchvat.

39. Ende hy ſettede vijve dier ſtellingen aen de rechter zijde van het huys, ende vijve aen de ſlincker zijde van het huys: maer de zee ſettede hy aen de rechter zijde van het huys ooſtwaert tegen over het zuyden, dus naby den ingang des Tempels die in 't Oosten was, doch Zuidwaerds van den grooten Altaer.

(*h*) 2 Chron. 4: 6.

Omtrent deze beschrijving van deze stellingen en waschvaten vs. 27-38. heb ik aen te merken.

I. Dat die beschrijving zeer uitvoerig zy. Buiten allen twijffel was zy volkomen verstaenbaer voor Israëliten, die deze heilige gereedschappen gezien hadden, en vooral voor zulken, die in de kunsttermen der bouworde van dien tijd bedreven waren.

II. Dat dezelve voor ons, in zeer vele opzichten, ongemeen duister zy. — Dit heeft aenleiding gegeven, dat zeer vele byzonderheden gansch onderscheidenlyk begrepen worden. — De aert van dit werk duldt niet, dat wy, in dit onderzoek, ons breeder zouden inlaten.

III. Dat deze waschvaten dienden tot het waschen van de stukken der offeren. 2 Kron. 4: 6.

40. Daer toe maeckte Hirom verscheidene kleinere gereedschappen van koper; te weten, de kleine draegbare waschvaten, ende de schoeffelen, als mede de krauwelen, die voor den koperen altaer dienden Exod. 27: 3, ende de besprengbeckens, geschikt om het bloed der offerdieren op te vangen, en te sprengen op den koperen altaer: ende Hiram voleyndde al het overige werck te maken, dat hy den Koningh Salomo mackte voor het huys des HEEREN:

41. [*Te weten*] de twee pilaren Jachin en Boaz, ende bollen der capiteelen die op der twee pilaren hooft waren: ende de twee netten, om de twee bollen der capiteelen te bedecken, die op der pilaren hooft waren:

42. Ende de vier hondert granaet-appelen tot de twee netten: [*namelick*] twee rijgen van granaet-appelen tot het eene net, by wijs van festoenen, aen zeven ketenkens gehangen aen het net, om de twee bollen der capiteelen te bedecken, die boven op de pilaren waren:

43. Mitſ-

43. Mitsgaders de tien ſtellingen, ende de tien waſchvaten op de ſtellingen:

44. Daer toe de eenige en groote koperen zee: ende de twaelf runderen onder die zee:

45. De potten oock, of de kleinere waschvaten, vs. 40. vermeld, ende de ſchoeffelen, ende de beſprengbeckens, ende alle deſe vaten die Hiram voor den Koningh Salomo tot den huyſe des HEEREN maeckte; [*al*] van gepolijſtert koper.

46. In de vlackte der Jordane, op eenen merkelyken afſtand van Jeruſalem, en in eenen ſtillen oord, gootſe de Koningh, dat is de Koning Salomo liet daer, door Hiram en zijne bediendens, al dat koperwerk gieten. Dit deed hy in dichte aerde, in vormen van klei, tuſſchen Succoth, ende tuſſchen Zartan. Denkelyk werd deze plaets tot de gietery gekozen, omdat de grond daer veel klei tot de vormen opleverde.

47. Ende Salomo liet alle deſe vaten [*ongewogen*] van wegen de ſeer groote menigte: het gewichte des kopers en wert niet onderſocht, ook was hy ten vollen overreed, aengaende de trouw van Hiram.

48. Oock maeckte Salomo, door den dienst van Hiram, die ook in goud, zilver en andere kostbaerheden werkte, alle de vaten, die voor het huys des HEEREN waren: den (*i*) gouden reuk-altaer, die van ceder gemaekt en met goud overtogen was Kap. 6: 20; ende de (*k*) gouden tafel, op dewelcke de tien toonbrooden waren; 2 Kron. 4: 8.

49. Ende de gouden kandelaren vermeerderde hy tot een tiental, en verdeelde dezelve in twee vijftallen, waervan het eene gedeelte ter rechter, en het ander ter ſlinkerzijde van het Heilige geplaetst werd: want 'er waren vijve van die gouden kandelaers aen de rechterhant, ende vijve aen de ſlinckerhant voor de Aenſpraeckplaetſe, van geſloten en masſief gout: ende hy maekte ook de kleinere gereedſchappen, die tot deze kandelaers behoorden,

(*i*) Exod. 30: 1. (*k*) Exod. 25: 23, 24.

de bloemen, ende de lampen, ende de snuyters van louter gout:

50. Mitsgaders de schalen der toonbrooden, en ook andere om 'er wijn en wierook in te doen, ende de gaffelen, die tusschen de brooden in waren, om dezelve goed te houden, énde de honderd sprengbeckens tot den Altaer vergel. 2 Kron. 4: 8. ende de roockschalen, of de lepels, om de oly op te scheppen, ende de wieroockvaten. Dit alles maekte Hiram, op 's Konings bevel, van gesloten gout: daer toe de herren der deuren van het binnenste huys, van het heylige der heyligen, [*ende*] der deuren van het huys des Tempels, van het Heilige, waren alle van gout.

51. Alfo wert al het werck volbracht dat de Koningh Salomo aen het huys des HEEREN maeckte: (*l*) Daer na bracht Salomo de (*m*) geheyligde dingen sijns vaders Davids, die hy den HEERE geheiligd had 2 Sam. 8: 7, 11. het silver, ende het gout, ende de overige kostbare vaten leyde hy onder de schatten van het huys des HEEREN.

Salomo hield die niet tot zijn gebruik. Ook bediende hy 'er zich niet van tot zijne gebouwen 2 Kron. 5: 1. Al het goud en zilver, met alle de kostbaerheden, welke David veroverd en den HEER geheiligd had, bracht Salomo in de schatkamer van den Tempel.

Onder de gereedschappen des Tempels vinden wy hier geen gewag van den grooten koperen Brandoffers-altaer, welke 2 Kron. 4: 1. beschreven wordt; waer over, en over 't gene aldaer nog meer zal voorkomen dat hier niet gevonden wordt, wy ons daer ter plaetse nader zullen uitlaten.

(*l*) 2 Sam. 8: 7, 11. (*m*) 2 Chron. 5: 1.

HET

HET VIII. KAPITTEL.

De plechtige inwijding van den Tempel. Daertoe ontbood Salomo het gansche volk vs. 1-11. *Hy deed by die gelegendheid eene openbare redenvoering vs.* 12-21. *en een nadrukkelyk gebed vs.* 22-53. *de plechtigheid werd met zegenwenschen en vreugdemaeltijden besloten vs.* 54.

1. (*a*) DOe nu de Tempel, met alle deszelvs gereedschappen en cieraden, vervaerdigd was, vergaderde Salomo de Oudtste Israëls, alle de Raedsheeren, Richters, Ambtenaers en Overheden des volks, ende alle de Hoofden der stammen, de Overste der vaderen, onder de kinderen Israëls, of de voornaemsten der byzondere hoofdgeslachten, in elk eene Stam, tot den Koningh Salomo te Jerusalem, alwaer nu de Tempel gebouwd was, om de Arke des verbonts des HEEREN op te brengen, naer den top van den berg Moria, waerop de Tempel gegrondvest was, (*b*) uyt de stadt Davids, dewelcke is de borcht Zion, alwaer David de Ark, onder een gespannen tente, geplaetst had 2 Sam. 6: 12, 17.

2. Ende alle mannen Israëls versamelden sich tot den Koningh Salomo. Om deze plechtigheid by te woonen, en luister by te zetten, kwamen te Jerusalem niet alleen de gemelde personen van rang en aenzien, maer ook zeer velen uit het gemeen, zoodat de toevloed verbazend groot ware; Dit geschiedde, in de maent Ethanim op het feest der inwijding van den Tempel: die maend Ethanim, gewoonlyk Tisri genoemd, is de sevende Kerklyke maent, in Salomons 11de Regeerjaer. Het is waer, volgens Kap. 6: 38. is de Tempel eerst geheel volbouwd in de agtste maend van dat jaer; maer men mag denken, dat Salomo de 7de

(*a*) 2 Chron. 5: 2. (*b*) 2 Sam. 5: 9. ende 6: 12, 17.

maend gekozen hebbe tot deze inwijing, om na dezelve tevens het loofhuttenfeest te vieren, en dus gansch Israël gelegenheid te geven die groote plechtigheid by te woonen; 2 Kron. 7: 8-10. terwijl 'er aen den Tempelbouw niets ontbrak, dan misschien eenig werk aen den buitenmuur, waer mede men nog tot in de 8ste maend is bezig geweest.

3. Ende alle de Oudtste Israëls quamen in staetsie tot de plaets, daer de Ark dus lang onder de tente van David gestaen had, ende de Priesters namen de Arke van daer op.

2 Kron. 5: 4. lezen wy, dat de Leviten de Ark hebben opgenomen. — Het dragen der Arke was eigenlyk het werk der Levieten Num. 4: 15; maer, behalven dat alle de Priesters Levieten waren, schijnt de zaek zoo te moeten begrepen worden, dat de Levieten de Ark opgenomen en gedragen hebben, tot aen den ingang van den Tempel: dan terwijl het den Levieten niet geoorloovd was, in het Heilige, en nog veel minder in het Heilige der Heiligen te komen, zullen de Priesters de Ark, by den ingang van den Tempel, overgenomen, en in het binnenste Heiligdom gebragt hebben, waertoe zy voor ditmael vryheid kregen.

4. Ende sy brachten de Arke des HEEREN, in het Heilige der Heiligen; ende, by deze gelegenheid, bragten zy ook de Tente der t'samenkomste, die door Mose gemaekt was, van Gibeon naer Sion, en van daer vervolgens opwaerts naer den Tempel, mitsgaders alle de heylige vaten die in de Tente gebleven waren, ende de Priesters, ende de Leviten brachten deselve opwaerts, en dit alles werd bewaerd, in de schatkamer van den Tempel. De Joden zeggen, in een groote opperzael, die boven het Heilige en 't Heilige der heiligen was, en de tweede verdieping des Tempels uitmaekte.

5. De Koningh Salomo nu ende de gantsche vergaderinge Israëls, die by hem vergadert waren, waren met hem voor de Arke, toen dezelve naer den Tempel gebragt werd; en zoodra de Ark op hare plaets gezet was, betoonde de Koning en het volk de algemeene blijdschap, met eene verbazende menigte van offerande, offerende schapen, ende runderen, die van

we-

wegen de menigte niet en konden getelt, nochte gerekent worden, gelijk vs. 62-64. nader blijken zal.

6. Alſo brachten de Prieſteren de Arke des verbonts des HEEREN tot hare plaetſe, tot binnen de Aenſpraeckplaetſe des huyſes, tot het heylige der heyligen, tot onder de vleugelen der groote Cherubim, welke Salomo had laten maken Kap. 6: 23, 24, 27. want de Cherubim, welke Moſe had laten maken, waren veel kleiner, en maekten een gedeelte van het verzoendekſel uit, Exod. 37: 7, 8, zoodat de laetstgenoemde, te gelijk met de Ark, onder de vleugelen der Cherubs van Salomo, geplaetst wierden.

7. Want de Cherubim ſpreydden beyde vleugelen over de plaetſe der Arke: ende de Cherubim overdeckten de Arke, ende hare hantboomen van boven, vermids zy zoo groot waren, dat hunne vleugelen zich, van den eenen wand tot den anderen, uitſtrekten.

8. Daer na ſchovenſe de hantboomen verder uyt, zoo dat de hoofden der hantboomen geſien werden uyt het heyligdom voor aen de Aenſpraeckplaetſe, dat is, zoodat de Hoogepriester, zoodra hy, op den grooten Verzoendag, in het binnenſte Heiligdom intrad, aenſtonds de uitſtekende handboomen zien konde, maer, zoodat zy buyten het Heilige der Heiligen, van de Priesters, die in het Heilige verkeerden, niet geſien en wierden: ende zijn aldaer tot op deſen dagh, op welken dit boek geſchreven wordt, in dezelvde geſtalte.

9. Daer en was niets binnen in de Arke, dan alleen de twee ſteenen tafelen, die Moſe by Horeb daer in geleyt hadde, (*c*) als de HEERE [*een verbont*] maeckte met de kinderen Iſraëls, doe ſy uyt Egyptenlant uytgetogen waren: maer de gouden kruik met het manna, en de bloejende ſtaf van Aaron waren by of voor de Ark Exod. 16: 33, 34. Num. 17: 10. Hebr. 9: 4.

10. Ende het geſchiedde als de Prieſters uyt

(*c*) Exod. 34: 27.

het heylige der Heiligen uytgingen, alwaer zy de Ark geplaetst hadden; dat een wolcke het huys des HEEREN vervulde: binnen in deze wolk was de *Heerlykheid des* HEEREN, het luisterrijk teeken van Gods meer byzondere tegenwoordigheid. Deze vervulde nu den ganſchen Tempel, gelijk zy wel eer den Tabernakel vervuld had, toen die eerst was opgericht Exod. 40: 34, en nu eerst, na dat de wolk den ganſchen Tempel eenigen tijd vervuld had, plaetſte zich de *Heerlykheid des* HEEREN, in het Heilige der Heiligen, boven het verzoendekſel.

11. (*d*) Ende de Prieſteren, die middelerwijl hun dienstwerk begonnen hadden, of immers daertoe gereedheid maekten, en konden niet ſtaen om te dienen, van wegen de wolcke: want de heerlickheyt des HEEREN hadde het huys des HEEREN vervult.

12. Doe de Priesters deze wolk zagen, werden zy verſchrikt, over de duisternis, welke zich door den ganſchen Tempel verſpreidde, en velen verbeeldden zich, dat dit een teeken ware van het Godlyk ongenoegen. Daerop ſeyde Salomo, om hen te bemoedigen: Zijt niet bevreesd, deze wolk is een teeken van Gods byzondere gunst en tegenwoordigheid; (*e*) De HEERE héeft geſeyt; voor zoo ver hy dikwijls met daden betoond heeft, dat hy in donckerheyt ſoude woonen, dat hy, in eene donkere wolk, op eene byzondere wijs, onder Israël wil tegenwoordig wezen.

13. Wijders riep Salomo al biddende, tot den HEER, om de Priesteren al des te meer te bemoedigen en gerust te ſtellen: Ick hebbe immers een huys gebouwt, HEER mijn God! u ter woonſtede: geen draegbaer Heiligdom, gelijk dat van Moſe was, maer eene vaſte plaetſe tot uwe eeuwige wooninge; ik vertrouw daerom en houde my verzekerd, dat gy dit Heiligdom, het welk ik op uw bevel gebouwd heb, met uwe gunstige inwooning vereeren zult.

14. Daer na wendde de Koningh ſijn aengeſich-

(*d*) Exod. 40: 34, 35. 2 Chr. 7: 2. (*e*) Exod. 20: 21. Lev. 16: 2. Deut. 4: 11. ende 5: 22. 2 Chr. 6: 1.

ſichte om, van het Voorhov der Priesteren en van den Tempel, naer de vergaderde menigte des volks, om den Tempel, met eene zeer plechtige redenvoering, in te wijden; ende Salomo ſegende de gantſche gemeynte Iſraëls: ende de gantſche gemeynte Iſraëls ſtont, zoo om hunnen eerbied voor God, als hun ontzach voor den Koning te kennen te geven.

15. Ende hy ſeyde, met een verheven ſtem: Gelooft zy de HEERE de Godt Iſraëls, die eene zeer merkwaerdige belovte, met ſijnen mont tot mijnen vader David geſproken heeft, ende heeft het gene hy beloovd had, met ſijne hant en met de daed vervult, ſeggende:

16. (*f*) Van dien dage aen, dat ick mijn volck Iſraël uyt Egyptenlant uytgevoert hebbe, en hebbe ick geene ſtadt verkoren en bepaeld uyt de ſteden van alle ſtammen Iſraëls, om een huys te bouwen, dat mijne naem daer ſoude weſen: maer ick hebbe David verkoren, dat hy over mijn volck Iſraël weſen ſoude, en hem de plaets bekend gemaekt, alwaer ik eenen Tempel, tot mijnen openbaren eerdienst, wilde gebouwd hebben.

17. (*g*) Het was oock in 't herte en het voornemen mijns vaders Davids, een huys den name en ter eere des HEEREN des Godts Iſraëls te bouwen.

18. Maer, offchoon de HEERE dit voornemen van mijnen Vader op zich zelve goedkeurde, liet Hy hem niet toe, het zelve ter uitvoering te brengen: want Hy ſeyde tot David mijnen vader; Dewijle dat in uw herte geweeſt is mijnen name een huys te bouwen: gy hebt welgedaen, dat 'et in uw herte geweeſt is.

19. Evenwel gy en ſult dat huys niet bouwen: maer uw ſoon die uyt uwe lendenen voortkomen ſal, die ſal de eer hebben van mijnen name dat huys te bouwen.

20. So heeft de HEERE ook met de daed beveſ-

(*f*) 2 Sam. 7: 6. 2 Chr. 6: 5. (*g*) 2 Sam. 7: 2. 1 Chr. 17: 1. 2 Chr. 6: 7.

tigt sijn woort, dat hy gesproken hadde: want ick ben opgestaen in de plaetse mijnes vaders Davids, ende ick sitte op den throon Israëls, gelijck als de HEERE gesproken heeft; ende ick hebbe een huys gebouwt den name des HEEREN, des Godts Israëls.

21. Ende ick hebbe daer eene allerheiligste plaetse beschickt, voor de Arke daer in het verbont des HEEREN is, voor zoo ver daerin de tafelen der Wet bewaerd worden, welke de voorwaerden behelzen van dat verbond, het welcke hy met onse vaderen maeckte, als hy deselve uyt Egyptenlant uytvoerde.

22. (*h*) Ende Salomo stont, op een verheven koperen gestoelte van drie ellen hoog, het welk hy, in het voorhov des volks, had laten oprichten, om, van de gansche Vergadering, gezien en gehoord te worden 2 Kron. 6: 13. Tot dus ver had hy het volk aengesproken, en met zijn aengezicht gestaen, naer de vergaderde menigte. Maer nu zou hy den HEER plechtig aenroepen, en daerom keerde hy zich, met zijn aengezicht voor of naer den altaer des HEEREN, tegen over de gantsche gemeynte Israëls, ende breydde sijne handen uyt nae den hemel:

23. Nadat de Koning een wijl gestaen had, met zijn aengezicht naer den altaer gekeerd, en met uitgebreide handen, viel hy op zijne knyen, vergel. vs. 54 en 2 Kron. 6: 13, Ende hy seyde al biddende, zoodat al het volk het hooren konde; HEERE Godt Israëls, daer en is geen Godt gelijck gy, boven in den hemel, nochte beneden op der aerde: alle zoogenaemde Goden, welke de Heidenen eeren, zijn nietige schepselen; maer, door de uitnemende voortreffelykheid van uwe natuur, zijt gy boven alle schepselen oneindig verheven; ook zijt gy een God van nimmer feilende trouw, houdende het verbont, ende de weldadigheyt, uwen knechten, die voor uw aengesicht met haer gantsche herte wandelen.

24. Die

(*h*) 2 Chron. 6: 12.

24. Die uwen knecht mijnen vader David gehouden hebt, dat gy tot hem gesproken hadt: want met uwen mont hebt gy gesproken, ende met uwe hant vervult, gelijck het ten desen dage is, dat ik op den Throon van mijnen Vader zitten, en eenen Tempel, ter uwer eere, bouwen zoude.

25. Ende nu HEERE Godt Israëls, houdt uwen knecht mijnen vader David ook dat ander gedeelte der belovte, dat gy tot hem gesproken hebt, seggende; (*i*) Geen man en sal u van voor mijn aengesicht afgesneden worden, die op den throon Israëls sitte, zoo lang het Koningrijk van Israël duuren zal, zullen uwe nakomelingen deszelvs Throon ervelyk bezitten: alleenlick onder dat rechtmatig beding, so uwe sonen haren wegh bewaren, om te wandelen voor mijn aengesicht, gelijck als gy gewandelt hebt voor mijn aengesicht.

26. Nu dan, o Godt Israëls, laet doch uw woort waer worden, 't welck gy gesproken hebt tot uwen knecht mijnen vader David.

27. (*k*) Maer waerlick, soude Godt op d'aerde woonen? Zou de oneindige God zich willen vernederen, om op de aerde, onder Israël, in dezen Tempel, met het teeken zijner meer byzondere tegenwoordigheid, te woonen! welk eene goedertierene nederbuiging? Siet al die verbazende omtrek van de zichtbare hemelen, ja de hemel der hemelen, en souden u niet begrijpen; hoe veel te min dit huys, dat ick gebouwt hebbe? Daer gy oneindig zijt en overal tegenwoordig.

(Deze uitroep was recht geschikt, om de Israëliten te wapenen tegen de lichamelyke denkbeelden der Heidenen, die meenden, dat hunne afgoden alleen tot derzelver Tempelen bepaeld waren, en hun onder het oog te brengen, dat de HEER hunne God, hoewel hy op eene byzondere wijs in

(*i*) 2 Sam. 7: 12, 16. 1 Kon. 2: 4. Ps. 132: 12. (*k*) 2 Chr. 2: 6. Jes. 66: 1. Jer. 23: 24. Hand. 7: 49.

den Tempel woonde, evenwel nergens konde in of uitgesloten worden.)

28. Wendt u dan nogh, terwijl gy dezen Tempel, met uwe byzondere tegenwoordigheid, vereeren wilt, met gunstige ooren en eene genadige verhooring, tot het gebedt uwes knechts, ende tot sijne smeeckinge, o HEERE mijn Godt: om te hooren nae het geroep, ende nae het gebedt dat uwe knecht heden voor uw aengesicht biddet.

29. Dat uwe oogen open zijn, nacht ende dagh over dit huys, om het zelve in gunst te aenschouwen, over dese heilige plaetse, van dewelcke gy (*l*) geseyt hebt, Mijn naem en mijn byzondere tegenwoordigheid sal daer zijn: om te hooren nae het gebedt, 't welcke uwe knecht van tijd tot tijd bidden sal in dese plaetse, of immers, met zijn aengezicht, naer dezelve toegekeerd.

30. Hoort dan nae de smeeckinge uwes knechts, ende uwes volcks Israëls, die in dese plaetse sullen bidden: ende gy, hoort in de plaetse uwer wooninge, in den hemel; ja hoort, ende vergeeft de zonden uwes volks.

31. Wanneer yemant tegen sijnen naesten sal gesondigt hebben, ende hy hem eenen eedt des vloecks opgelegt sal hebben, om hemselven te vervloecken: ende de eedt des vloecks voor uwen altaer in dit huys komen sal; dat is te zeggen, wanneer een Israëliet, door iemand zijner naesten, beschuldigd wordt: dat de laetste aen den eersten iets ter bewaring gegeven heeft, en de zaek niet kan beslischt worden, omdat 'er geene getuigen zijn by geweest; wanneer dan de eerste zijne ontkenning staevt, met eenen eed van zelvsvervloeking, by het aenraken van den altaer.

32. Toon dan, wie het recht aen zijne zijde heeft; door den meineedigen zichtbaer te straffen, en den mishandelden te ze-

(*l*) Deut. 12: 11.

zegenen; Hoort gy dan in den hemel, ende doet, ende richtet uwe knechten, veroordeelende den ongerechtigen, gevende sijnen wegh op sijnen kop, ende rechtveerdigende den gerechtigen, gevende hem nae sijne gerechtigheyt.

33. Wanneer uw volck Israël sal geslagen worden, voor het aengesicht des vyants, en gy hun uwe machtige hulp onttrekt, om datse tegens u gesondiget sullen hebben; ende zy hen tot u bekeeren, ende uwen name belijden, door erkentenis van hunne zonden en het billyken van uwe wegen. ende tot u in dit huys bidden, ende smeecken sullen, om vergeving en eenen gunstigen byſtand:

34. Hoort gy dan in den hemel, ende vergeeft de sonde uwes volcks Israëls: ende brengt hen, die door de vyanden gevangen zijn, weder in het lant, dat gy haren vaderen gegeven hebt.

35. Als de hemel sal gesloten zijn, dat 'er geen regen en is, om dat sy tegen u gesondigt sullen hebben: ende sy in dese plaetse bidden, ende uwen name belijden, ende van hare sonden hen bekeeren sullen, als gyse geplaegt sult hebben:

36. Hoort gy dan in den hemel, ende vergeeft de sonde uwer knechten, ende uwes volcks Israëls, als gy hen, door uwe oordeelen, sult verbeterd en geleert hebben den goeden wegh, in den welcken sy wandelen sullen; ende geeft regen op uw lant, dat gy uwen volcke tot eene erffenisse gegeven hebt.

37. Als 'er honger in het lant wesen sal, als 'er peste wesen sal, als 'er brantkoorn, een zeker verderv in het koorn, waerdoor de airen toeschroejen, en het zaed verdervt; of honichdaeuw, sprinckhanen, keveren wesen sullen, als sijn vyant in 't lant sijner poorten hem belegeren sal, [*ofte*] eenige plage, [*ofte*] eenige kranckheyt wesen sal:

38. Alle gebedt, alle smeeckinge die van ee-

nigh mensche, van al uw volck Israël geschieden
sal: als sy erkennen een yeder de plage sijnes herten, als zy zich over deze plagen verootmoedigen, en erkennen, dat hunne zonden, de plagen en krankheden van hunne harten, daervan de oorzaken zijn, ende [*een yeder*] sijn handen al biddende in of naer dit huys uytbreyden sal;
39. Hoort gy dan in den hemel de vaste plaetse uwer wooninge, ende vergeeft, ende doet het gene van U gebeden wordt; ende geeft een yegelicken, nae alle sijne wegen, en de bewegingen van zijn gemoed; gelijck gy sijn herte kent: want gy alleene kent het herte van alle kinderen der menschen, gy weet wie in ware boetvaerdigheid tot u naderen.
40. Op dat sy u vreesen alle de dagen, diese leven sullen op het lant, dat gy onsen vaderen gegeven hebt.
41. Selfs oock aengaende den vreemden, die van uw volck Israël niet en sal zijn: maer uyt verren lande om uwes naems wille komen sal, om den waren Godsdienst aen te nemen.
42. (Want sy sullen hooren van uwen grooten naem, ende van uwe stercke hant, ende van uwen uytgestreckten arm, van alle de verbazende wonderen, welke Gy verricht hebt; en daerdoor overtuigd worden, dat gy alleen de eenige en ware God zijt) als hy, die van natuure een Heiden is, tot onzen Godsdienst overkomen, ende bidden sal in dit huys:
43. Hoort gy in den hemel de vaste plaetse uwer wooninge, ende doet nae alles, daer om die vreemde tot u roepen sal: geev hem alles, wat hy biddende begeeren zal, op dat alle volckeren der aerde uwen name, uwe werken en dienst kennen, om u te vreesen, gelijck uw volck Israël, ende om te weten dat uwe naem genaemt wort over, en dat gy, op eene zeer byzondere wijs, tegenwoordig zijt, in dit huys, 't welcke ick gebouwt hebbe.
44. Wanneer uw volck in den krijgh tegen
sij-

fijnen vyant uyttrecken fal door den wegh, dien gyfe henen fenden en volgens het bevel, het welk gy hun geven fult; ende fullen tot den HEERE bidden, met het aengezicht nae den wegh defer ftadt, die gy verkoren hebt, ende nae dit huys, 't welck ick uwen name gebouwt hebbe:

45. Hoort dan in den hemel haer gebedt, ende hare fmeeckinge: ende voert haer recht uyt; verleen hun de overwinning, tot een teeken, dat zy, voor eene rechtvaerdige zaek, ftrijden.

46. Wanneer fy gefondiget fullen hebben tegen u, ((*m*) want geen menfche en is 'er, die niet en fondigt) ende gy tegen hen vertoornt fult zijn, ende hen leveren fult voor het aengefichte des vyants, dat de gene die hen gevangen hebben, hen gevanckelick wechvoeren in des vyants lant, dat verre, ofte naeby is:

47. Ende fy in het lant, daer fy gevanckelick wechgevoert zijn, weder aen haer herte brengen en tot inkeer komen fullen, datfe fich bekeeren, ende tot u fmeecken in het lant der gener, diefe gevanckelick wechgevoert hebben, feggende, Wy hebben gefondiget, ende verkeerdelick gedaen, wy hebben godtloofelick gehandelt: (verg. Dan. 9: 5.)

48. Ende fy hen tot u bekeeren met haer gantfche herte, ende met hare gantfche ziele in het lant harer vyanden, diefe gevanckelick wechgevoert fullen hebben: ende tot u bidden fullen, met het aengezicht nae den wegh hares lants, (het welcke gy haren vaderen gegeven hebt) nae defe ftadt die gy verkoren hebt, ende nae dit huys dat ick uwen name gebouwt hebbe;

49. Hoort dan in den hemel, de vafte plaetfe uwer wooninge, haer gebedt, ende hare fmeeckinge; ende voert haer recht uyt;

50. Ende vergeeft uwen volcke, datfe tegen

(*m*) 2 Chron. 6: 36. Spr. 20: 9. Pred. 7: 20. 1 Joh. 1: 8, 10.

u gesondiget sullen hebben, ende alle hare over-
tredingen, daer mede sy tegens u sullen overge-
treden hebben: ende geeft haer barmhertigheyt,
voor het aengesicht der gener, diese gevangen
houden, op datse harer ontfermen;
51. Want sy zijn uw volck, ende uw erfdeel,
die gy uytgevoert hebt uyt Egyptenlant, uyt het
midden des yseren ovens:
52. Op dat uwe oogen open zijn, tot de smeec-
kinge uwes knechts, ende tot de smeeckinge uwes
volcks Israëls: om nae hen te hooren, in al haer
roepen tot u.
53. Want gy hebtse u tot een erfdeel afgeson-
dert, uyt alle volckeren der aerde: (*n*) gelijck
als gy gesproken hebt door den dienst Mose uwes
knechts, als gy onse vaderen uyt Egypten uyt-
voerdet, Heere HEERE.
54. Het geschiedde nu als Salomo voleyndt
hadde dit gantsche gebedt, ende dese smeeckinge
tot den HEERE te bidden, [*dat*] hy van voor
den altaer des HEEREN opstont, van 't knielen
op sijne knien, met sijne handen uytgebreydet nae
den hemel:
55. So stont hy weder recht op, met zijn aengezicht
naer het volk gekeerd, ende segende de gantsche ge-
meynte Israëls: seggende met luyder stemme:
56. Gelooft zy de HEERE, die sijnen volcke
Israël ruste, vrede en allerlei voorspoed gegeven heeft,
nae alles dat hy gesproken heeft: (*o*) niet een ee-
nigh woort en is 'er gevallen, van alle sijne goede
woorden, geen een eenige belovte is 'er onvervuld ge-
bleven, van alle de belovten, die hy gesproken heeft
door den dienst Mose sijnes knechts.
57. De HEERE onse Godt zy verder met ons,
door ons volk te zegenen en te beschermen, gelijck als hy
ge-

(*n*) Exod. 19: 5. Deut. 4: 20. ende 7: 6. ende 9: 26, 29. ende 14: 2. (*o*) Jos. 21: 45.

geweest is met onse vaderen: hy en verlate ons niet, ende en begeve ons niet:

58. De HEER zegene ons, niet alleen met lichamelyke, maer vooral met geestelyke zegeningen; Neygende tot hem ons herte; om in alle sijne wegen te wandelen, ende om te houden sijne geboden, ende sijne insettingen, ende sijne rechten, dewelcke hy onsen vaderen geboden heeft:

59. Ende dat dese mijne woorden, wenschen en gebeden, daer mede ick thans zoo plechtig voor den HEERE gesmeeckt hebbe, mogen naeby voor den HEERE onsen Godt zijn, en ten allen tijde gunstig van hem verhoord worden, dagh ende nacht: op dat hy het recht sijnes knechts uytvoere, ende het recht sijnes volcks Israëls, elck-een dagelicks op sijnen dagh; het behage den HEERE de belangen te bevorderen van my en mijn volk, nae dat het de onderscheidene omstandigheden, op verschillende tijden, zullen vorderen.

60. Op dat alle volckeren der aerde weten, en, zoo uit de heiligheid van onze gedragingen, als uit de blijkbare gunsten, met welke de HEER ons volk zal verwaerdigen, mogen overtuigd worden, (p) dat hy de HEERE alleen die Godt is, die het bewind voert over alle geschapene wezens; en niemant meer:

61. Ende opdat ulieder herte volkomen zy met, en onverdeeld geneigd tot den HEERE onsen Godt: om te wandelen in sijne insettingen, ende sijne geboden te houden; gelijck het is ten desen dage, nu alle afgodery verbannen is.

Welk eene allerheerlykste vertooning! Een Koning; een der magtigste Koningen; een Koning in den bloei zijner jaren; buigt, in zulk eenen prachtigen tempel, voor 't oog en oor der telloze menigte zijner onderdanen, zijne kniën tot den Koning der Koningen in een zoo uitmuntend gebed, en breidt zijne handen uit over het volk in eenen zoo godvruchti-

(p) Deut. 4: 35, 39.

gen zegenwensch! — Hoe zeldzaem is zulk eene gebeurtenis op deze waereld gezien! Welke ſtreelende vooruitzichten leverde dit niet op voor het nu zoo allergelukkigst Israël! —

62. Ende JEHOVAH bekroonde ook deze voortreffelyke plechtigheid met Zijne allerhoogſte goedkeuring. Nadat de Koningh dit gebed en dezen zegenwensch geeindigd had, daelde, even als by de inwijing des Tabernakels Lev. 9: 24, vuur uit den hemel, om de offeranden, welke reeds te vooren, op den Altaer, waren gereed gemaekt, geheel te verteeren, 2 Kron. 7: 1. want Salomo, ende gantſch Iſraël met hem, offerden eene verbazende menigte ſlachtofferen voor het aengeſicht des HEEREN.

63. Ende (q) Salomo offerde ten danck-offer, eene zeer groote menigte van runderen en ſchapen, geduurende de veertien dagen, dat dit inwijings Feest gevierd werd, vs. 65. Het dank-offer dat hy geduurende dien gemelden tijd, den HEERE offerde, beliep op twee en twintigh duyſent runderen, ende hondert ende twintigh duyſent ſchapen: alſo plechtig hebben ſy het huys des HEEREN ingewyet, de Koningh, ende alle de kinderen Iſraëls; terwijl tevens het dankbaer gejuich des volks, zich paerde met het verrukkend geluid, dat de Leviten maekten op de Muziek-Inſtrumenten van Davids uitvinding; gelijk we breeder lezen 2 Kron. 7: 3 en 6. En van het vleesch dezer dank-offeren heeft de Koning, geduurende alle de dagen van dit Feest, aen de ganſche vergaderde menigte der Israëliten, plechtige offermaeltijden gegeven.

64. Ten ſelven dage heyligde de Koningh het middelſte des voorhofs, anders genaemd het Voorhov der Priesteren, het welk den grooten Altaer bevatte; in dat voorhov, het welk voor het huys des HEEREN was, bouwde Salomo verſcheidene altaren, om dat hy aldaer het brand-offer, ende het ſpijs-offer bereydt hadde, mitſgaders het vette der danck-offeren: want de

(q) 2 Chron. 7: 5, &c.

de koperen altaer, die voor het aengesichte des HEEREN, naby de deur van het Heilige was, (r) te kleyn was, om de brand-offeren, ende de spijs-offeren, ende het vette der danck-offeren te vatten.

Volgens de Godlyke Wet, mogt 'er op geenen anderen altaer, dan op dien eenen koperen altaer, geofferd worden. Maer voor het verbazend aental der offeranden, welke nu geofferd werden, was de gemelde Altaer veel te klein. Deze buitengewoone omstandigheid maekte voor ditmael eene uitzondering; en 'er is geen twijffel aen, of Salomo zal daertoe vryheid van den HEER verzocht en bekomen hebben.

65. Ter selver tijt oock hieldt Salomo het feest, ende gantsch Israël met hem, eene groote gemeynte, te Jerusalem t' zamen gevloeid, van den ingangh af van Hamath ten Noorden, tot de riviere van Egypten ten Zuiden, welke twee plaetsen de uiterste einden van het land waren, wanneer het in zijne lengte gerekend wierd Jos. 13: 5, voor het aengesichte des HEEREN onses Godts seven dagen, ende seven dagen: zijnde veertien dagen.

66. Op den achtsten dagh liet hy het volck gaen, ende sy segenden den Koningh: daer na gingen sy nae hare tenten, blijde, ende goedes moets, over al het goet dat de HEERE David sijnen knecht, ende Israël sijn volck gedaen hadde. Zoo eindigde het allergrootste en blijdste feest dat welligt ooit op de aerde gevierd is.

De tijdsbepalingen van dit feest vs. 65 en 66. zijn eenigzins duister, en moeten opgehelderd worden uit 2 Kron. 7: 8-10, alwaer met zekerheid blijkt, dat de agtste dag, op welken Salomo het volk gaen liet, geweest is de 23[ste] der 7[de] maend, zijnde daegs na het eindigen van 't Loovhuttenfeest: want de eerste dag van dat feest begon met den 15 Tisri, dus was de zevende of groote dag van dat feest de 21 Tisri, en de daerop volgende agtste of verbodsdag Lev. 23: 36, de 22 Tisri; op 't einde dan, of aen den avond van

(r) 2 Chr. 7: 7.

dezen agtften dag, toen de 23ste der maend met zonne-ondergang begon, liet de Koning het volk wederkeeren tot hunne woonplaetfen.

Hier uit volgt dat de 14 dagen van het zamengevoegde feest eigenlyk zijn geweest twee feesten: het eerste buitengewoon, tot inwijinge des Tempels, dat 2 Kron. 7: 9. genoemd wordt *des Altaers*, omdat op den Altaer het voornaemfte deel van den plechtigen Godsdienst, en ook van deze inwijing, verricht werd; dit zal begonnen zijn met den 8ften en geeindigd met den 14den Tisri, waerop het gewoone Loovhuttenfeest onmiddelyk volgde.

Op den derden dag dezer inwijing viel dus de groote Verzoendag, welke intusfchen, op de gewoone wijze, zeer ftatelyk, en met ftaking der blijde feest-offers, zal gevierd zijn. — En indedaed, in deze fchikking bleek de Wijsheid en Godvrucht van Salomo op eene uitnemende wijze. Twee dagen voor dat verzoenfeest wilde hy den tempel plechtig inwijen; om dien dag aenftonds in den nieuwen tempel te kunnen vieren, en op denzelven ook over de ongerechtigheden dier inwijing verzoening te doen: terwijl den Hoogepriester eenen dag tusfchen beide overbleev, om zich tot dat gewigtig werk op nieuw behoorlyk te bereiden; en de 4 dagen tusfchen het verzoen- en loovhutten-feest juist gefchikt waren, om befteed te worden tot de groote offermaeltijden, om het ganfche volk, als nu verzoend, vrolyk te doen zijn voor 't aengezicht des HEEREN.

HET

HET IX. KAPITTEL.

Al wat Salomo, ter plechtige inwijing van den Tempel gedaen had, werd, door eene Godlyke verschijning, goedgekeurd vs. 1-9. *De verdere bedrijven van Salomo, in het vergelden der diensten, welke de Koning van Tyrus hem gedaen had vs.* 10-14; *in het versterken van eenige steden vs.* 15-23; *in het bouwen van Millo vs.* 24, 25; *en in het bevorderen van den Koophandel vs.* 26.

1. HEt geschiedde nu, (*a*) als Salomo voleyndt hadde te bouwen, en op de allerplechtigste wijs in te wijen, het Huys des HEEREN, ende nadat hy ook het huys of het Paleis des Konings volbouwd en betrokken had: (*b*) ende wanneer, in het bouwen, alle de begeerte van Salomo vervuld was, die hem geluft hadde te maken.

2. Dat de HEERE ten anderen male Salomo des nachts, in eenen droom, verscheen 2 Kron. 7: 12, op dezelve wijs, (*c*) gelijck als hy hem in Gibeon verschenen was.

3. Ende de HEERE seyde tot hem, Ick hebbe uw gebedt, ende uwe smeeckinge gehoort, die gy voor mijn aengesicht, by de plechtige inwijing van den Tempel, smeeckende gedaen hebt; Ick hebbe dat huys geheyligt, het welcke gy gebouwt hebt, toen ik het zelve, met de wolk mijner Heerlykheid, vervulde, (*d*) op dat ick mijnen name en mijnen plechtigen eerdienst aldaer tot in eeuwigheyt sette, zoo

(*a*) 2 Chron. 7: 11. (*b*) 2 Chron. 7: 11. (*c*) 1 Kon. 3: 5. (*d*) Deuter. 12: 11. 1 Kon. 8: 29.

lang de huishouding van Moses wet duuren zal: ende mijne gunstige oogen, ende mijn toegenegen herte sullen daer zijn t'allen dagen.

4. Ende so gy voor mijn aengesichte wandelen sult, gelijck als uwe vader David gewandelt heeft, met volkomenheyt des herten, ende met oprechtigheyt, om te doen nae al dat ick u geboden hebbe, [*ende*] mijne insettingen, ende mijne rechten houden sult:

5. So sal ick den throon uwes Koninckrijcks over Israël bevestigen in eeuwigheyt: (*e*) gelijck als ick gesproken hebbe over uwen vader David, seggende; (*f*) Geen man en sal u afgesneden worden van den throon Israëls.

6. [*Maer*] (*g*) so gylieden u t'eenemael afkeeren sult, gy, ende uwe kinderen, van my na [*te volgen*], ende niet houden en sult mijne geboden, [*ende*] mijne insettingen, die ick voor uw aengesichte gegeven hebbe: maer henen gaen, ende andere goden dienen, ende u voor deselve nederbuygen sult;

7. So sal ick Israël uytroeyen van het lant, dat ick hen gegeven hebbe, dan zal ik hen, uit Canaan, verbannen, en onder de Heidenen verstroojen; ende zelvs dit huys, het welcke (*h*) ick mijnen name geheyligt hebbe, sal ick, in zulk een geval, van mijn aengesichte wechwerpen, en mijne byzondere tegenwoordigheid aen het zelve onttrekken: (*i*) ende Israël sal, van wege de algemeene ellende, tot een spreeckwoort, ende spotrede zijn onder alle volckeren. Om den allerongelukkigsten mensch afteteekenen, zal men, by wijs van spreekwoord, zeggen, Hy is zoo ellendig als de Israëliten.

8. (*k*) Ende aengaende dit huys, [*dat*] verheven

(*e*) 2 Sam. 7: 12, 16. 1 Kon. 6: 12. 1 Chron. 22: 10. Ps. 132: 12. (*f*) 1 Kon. 2: 4. (*g*) 2 Sam. 7: 14. Psalm 89: 30, 31, &c. (*h*) Jer. 7: 15. (*i*) Deuter. 28: 37. (*k*) 2 Chron. 7: 21.

ven en zeer beroemd ſal geweeſt zijn, al wie voor het ſelve voorbygaen ſal, ſal ſich over deszelvs vernedering ontſetten, ende by wijs van beſchimping, fluyten: men ſal in verwondering ſeggen, en, tot beſchimping van Israël, vragen: (*l*) Waerom heeft de HEERE alſoo gedaen aen deſen lande, ende aen deſen huyſe?

9. Ende men ſal, ter beantwoording van die ſpotvraeg, ſeggen; Om dat ſy den HEERE haren Godt verlaten hebben, die hare vaderen uyt Egyptenlant uytgevoert hadde, ende hebben ſich aen andere goden gehouden, ende ſich voor deſelve nedergebogen, ende die gedient: daerom heeft de HEERE al dit quaet over hen gebracht.

10. (*m*) Ende het geſchiedde ten eynde van twintigh jaren, in dewelcke Salomo die twee huyſen gebouwt hadde; het Huys des HEEREN, ende het huys des Konings; nevens de andere gebouwen van welke Kap. 7. geſproken is; dat Salomo bedacht was, om Hiram, den Koning van Tyrus, de bewezene diensten te vergelden.

11. Salomo had nu alle die gebouwen voltooid; ([*Waer toe*] Hiram de Koningh van Tyrus, Salomo van cederboomen, ende van dennenboomen, ende van gout, nae allen ſijnen luſt opgebracht hadde). Het geſchiedde daerom, dat alſdoe de Koningh Salomo aen Hiram twintigh ſteden gaf in of *naby* het lant van Galilea.

Men vraegt: vermogt Salomo deze ſteden wech te geven?

Deze bedenking is van aenbelang. — God had het vervreemden van het Joodſche land, of een gedeelte van het zelve, uitdrukkelyk verboden, Lev. 25: 23. *het land ook zal niet voor altoos verkocht worden: want het land is mijne dewijl gy vreemdelingen en bywooners by my zijt.* Noch Israël, noch de Koning, had hier over eenige beſchikking. Het land

(*l*) Deuter. 29: 24. Jerem. 22: 8. (*m*) 2 Chron. 8: 1.

was des HEEREN; Hy vergunde aen Israël de inwooning; en de Koning moest beschouwd worden, als Gods Leenman. Hoe kon Salomo dan zulk een aenmerkelyk gedeelte, als 20 steden, aen Hiram, den Koning van Tyrus, wechschenken?

Er is, die de zaek zoo begrijpen, dat Hiram niet in het werkelyk bezit van deze steden gesteld wierd, maer dat hy alleen het vruchtgebruik daervan kreeg, en het recht, om schattingen en belastingen in te vorderen, tot dat de schuld betaeld was, welke Salomo gemaekt had, door de ontvangene bouwstoffen en geleende werklieden. — Dan deze opvatting strookt niet met den text, noch met den rijkdom van Salomo; had Hiram betaling in geld gevorderd, dan had Salomo niet noodig gehad, hem, met eene zoo langzame voldoening, te vrede te stellen.

Wy houden het daervoor, dat het Heidensche steden geweest zijn, gelegen buiten de grenzen van Canaan, niet *in* maer *by*, in de nabuurschap van Galilea, gelijk de Hebreeuwsche woorden zeer gevoeglyk kunnen vertaeld worden. — Salomo had een personeel en eigendommelyk recht, op deze steden, voor zoo ver dezelve, door het geluk van Davids wapenen, overwonnen waren, zoodat hy 'er, nae zijn welgevallen, over beschikken konde. — Ook zou het kunnen zijn, dat het eenige van die steden geweest zijn, welke Pharao, als een gedeelte der bruidschat van zijne Dochter, aen Salomo gegeven had.

Eene aenzienlyke vergelding zeker voor Hiram, wiens gebied, door dit geschenk, zeer aenmerkelyk werd uitgebreid. Dan evenwel hy was 'er niet mede te vrede.

12. Ende Hiram toogh uyt van Tyrus, om de steden te besien, die Salomo hem gegeven hadde; maer sy en waren niet recht in sijne oogen. Zy voldeeden in het geheel niet aen zijnen wensch, omdat de steden al te zeer vervallen waren, en omdat de landsdouw niet voordeelig was.

13. Dit liet Hiram, door een gezantschap, aen Salomo weten; Daerom seyde hy; Wat zijn dat voor steden, mijn broeder, die gy my gegeven hebt? maken deze eene behoorlyke vergelding uit, voor alle de diens-

diensten, welke ik u gedaen heb? Zy ſtaen my in het geheel niet aen: ende hy naemdeſe het lant Cabul, een Phœnicisch woord, beteekenende *het behaegt my niet*; en dezen naem dragen die ſteden en die landſtreek, tot op deſen dagh.

14. Ende Hiram hadde den Koningh geſonden, hondert ende twintigh talenten gouts; als zijn aendeel, in de winsten van den handel op Ophir, waervan in het vervolg nader.

15. Dit is nu de oorſake van den uytſchot, dien de Koningh Salomo dede opkomen van de heffing, en de ſchatting, welke hy van zijne onderdanen gevorderd had; opdat hy de noodige kosten vinden zoude, om het Huys des HEEREN te bouwen, ende ſijn huys, ende Millo, zijnde een ſterk Kaſteel te Jeruſalem 2 Kron. 32: 5, ende het gene 'er nog ontbrak aen den muer van Jeruſalem: mitſgaders de grensſteden Hazor, ende Megiddo, ende Gezer. De twee eerste ſteden behoorden tot ervdeel van Naphtali en Manasſe Joſ. 19: 36. 17: 11, 15, maer de laetſte was tot dus ver in de macht der Kanaanneren gebleven. Korten tijd geleden had Salomo dezelve eerst in bezitting gekregen.

16. [*Want*] Pharao de Koningh van Egypten was opgekomen, ende hadde dit Gezer ingenomen, ende die met vyer verbrandt, ende de Canaaniten, die in de ſtadt woonden, gedoodt, ende haddeſe, die Stad met derzelver landpale, ſijner dochter, de huyſvrouwe van Salomo, tot een geſchenck gegeven.

17. Alſo bouwde en verſterkte Salomo Gezer, ende daerna herſtelde hy ook de plaetſen, gelegen in het leege Beth-Horon, in het ervdeel van Benjamin Joſ. 18: 13, 14.

18. (*n*) Ende ook verſterkte Salomo Baalath, ende Tamor in de woeſtijne, en andere plaetſen in dat lant van Tamor, buiten de grenzen van Canaan:

(*n*) 2 Chron. 8: 6, &c.

19. Ende alle de ſchat of voorraed-ſteden, in welke men koorn opleide, uit voorzorg voor jaren van ſchaersheid, die Salomo hadde, ende de wagenſteden, ende de ſteden der ruyteren, in welke het oorlogstuig bewaerd werd, en de ruitery gelegerd was; ende wat de begeerte Salomons verder begeerde te bouwen, in Jeruſalem, ende in den Libanon, dat is het woud van Libanon Kap. 7: 2, ende in het gantſche lant ſijner heerſchappye; alle deze ſteden en gebouwen werden, door Salomo, van tijd tot tijd verbeterd.

20. Aengaende al het volck dat overgebleven was van de Amoriten, Hethiten, Pheriziten, Hiviten, ende Jebuſiten, die niet en waren van de kinderen Iſraëls:

21. Hare kinderen die na hen in het lant overgebleven waren, die de kinderen Iſraëls niet en hadden konnen verbannen: die heeft Salomo gebracht op ſlaeffchen uytſchot tot op deſen dagh, zoodat eerst, in zijnen tijd, alle de verbannen volken werden ondergebracht. Hy heeft de nakomelingen dezer volkeren niet uitgeroeid, maer tot ſlaven gemaekt; omdat zy zich gewillig onderwierpen.

22. Doch van de kinderen Iſraëls en (*o*) maeckte Salomo geenen ſlave. Dit had hy nu ook niet noodig, vermids de gemelde volkeren hem ſlaven genoeg opleverden; maer ſy waren ſommigen krijgslieden, ende andere van meerder aenzien ſijne knechten of ambtenaers, ende andere nog grootere ſijne Vorſten of Stadhouders in onderſcheidene landſchappen, ende ſijne Hooftlieden, meerdere en mindere Bevelhebbers van het leger, ende de Overſte ſijner wagenen, ende ſijner ruyteren.

23. Deſe waren de Overſte der Beſtelden die over het werck Salomons waren, anders genaemd opzieners van 's Konings werklieden, vijf hondert ende vijftigh in getal: deze waren het die heerſchappye hadden over het volck dat in het werck doende was.

Hier

(*o*) Lev. 25: 39.

Hier schijnt eene strijdigheid te zijn, met 2 Kron. 8: 10.

Hier worden de opzieners der werklieden, welke Salomo in zijnen dienst gebruikte, op 550 gerekend, en 2 Kron. 8: 10. werden zy slechts op 250 begroot. — Een aenmerkelyk verschil waerlyk van 300 personen.

Men kan de zwarigheid, op verschillende wijzen, wechnemen.

A. De zeer vermaerde Joodsche Leeraer Abarbanel verklaert het op deze wijs; dat 'er 250 opzieners gesteld waren over die werklieden, welke bepaeldelyk aen den Tempel arbeidden, en dat de overige 300 het opzicht hadden over andere arbeidslieden, die aen de openbare gebouwen werkten, welke Salomo, behalven den Tempel, liet maken.

B. Anderen antwoorden op de gemelde zwarigheid; dat de 250 opzieners, die 2 Kron. 8: 10. genoemd worden, geboren Israëliten, en de overige 300 vreemdelingen geweest zijn, makende te zamen een getal uit van 550 personen.

C. Althans dit is zeker, dat de opzieners, in de eerste plaets genoemd, andere geweest zijn, dan die in de laetste gemeld worden: want hier lezen wy van zulke opzieners, die niet alleen over het *werk* gesteld waren, maer ook over het *volk*, het welk dit werk verrichtte; maer 2 Kron. 8: 10. wordt gesproken van zulke opzieners, die niet over het werk, maer alleen over het volk gesteld waren. — Men begrijpe dan de zaek op deze wijs: 'er zullen 550 opperbazen geweest zijn, die het opzicht hadden, beide over het werk en de arbeiders, en 250 onderbazen, die, wel met het werk niet te doen hadden, maer alleen over de werklieden gesteld waren, om zorg te dragen, dat zy yverig arbeidden.

D. Anders zou het nog zoo hebben kunnen wezen, dat 'er niet meer dan 250 bazen te gelijk in dienst waren, die, na verloop van eenigen tijd, door 250 andere verwisseld

werden, makende te zamen 500 bazen, en dat 'er, over alle deze, nog 50 Opperbazen geweest zijn.

De derde oplossiing is, mijns bedunkens, de meest voldoende.

24. Doch (*p*) de dochter Pharaos toogh van de ſtadt Davids op tot haer huys, het welcke hy voor haer gebouwt hadde, zoodra het zelve voltooid was: doe dit Paleis voor zijne Gemalin voltooid was, bouwde hy het gemelde Kaſteel Millo.

25. Ende Salomo offerde zeer dikwijls, by onderſcheidene gelegenheden 2 Kron. 8: 13; maer driemael des jaers, op de hooge Feesten, offerde hy gezettelyk, en op eene zeer plechtige wijs, brand-offeren, ende danck-offeren, op den altaer dien hy den HEERE gebouwt hadde, ende roockte op dien altaer, dewelcke in het Heilige, voor het aengeſichte des HEEREN was, die in het Heilige der Heiligen woonde. Het was Salomo ongeoorloovd, in eigen perſoon, op dezen Altaer te rooken; maer hy deed dit door den dienst der Priesteren, welken hy reukwerk, op zijne kosten, liet ter hand ſtellen. Dit deed hy, van jaer tot jaer, op de drie hooge Feesten: als of *nadat* hy het huys volmaeckt hadde.

26. De Koningh Salomo maeckte oock ſchepen, dat is hy *had*, reeds in het begin van zijne Regeering, ſchepen *gemaekt*, te Ezeon-Geber, dat by Eloth is aen den oever der ſchelfzee, in het lant van Edom; dit Ezeon-Geber was eene haven aen de roode zee.

David had Edom te ondergebracht 2 Sam. 8: 14; langs dezen weg was Salomo meester van de gemelde haven. Hy bouwde daer eene ſcheepsvloot; en toog in eigen perſoon derwaerds, om dezelve te bezien 2 Kron. 8: 17.

27. Ende Hiram ſondt met die ſchepen ſijne knechten, die kundige ſchiplieden waren, kenners van

(*p*) 2 Chron. 8: 11.

van de zee, met de knechten van Salomo, om deze, in de Zeevaerd, te onderwijzen.

28. Ende ſy quamen, met deze ſcheepsvloot, tot Ophir, ende haelden van daer eene groote menigte des gouts, vier hondert ende twintigh talenten: ende brachten 't tot den Koningh Salomo.

Hier doen zich twee vragen op.

I. Wat was OPHIR voor eene plaets? — Het is bekend, dat 'er zeer veel en allerbest goud van daen kwam; hiervan daen werd 'er zeer dikwijls, in de Heilige ſchrivten, geſproken van het goud van Ophir.

Maer waer was dit goudrijk land van Ophir gelegen? — Er ſchijnt een tweederlei Ophir geweest te zijn. Het eerste in Arabien, en dit hebben Job en Eliphaz, die in Arabien woonden, bedoeld, wanneer zy ſpraken van het goud van Ophir Job 22: 24. 28: 16. Maer van dit Ophir wordt hier zekerlyk niet geſproken; want van daer kon het goud, naer Canaan, zeer gemakkelyk over land vervoerd worden. — Er moet derhalven nog een tweede Ophir geweest zijn, werwaerds men te ſcheep moest reizen, en tot welke reis een ſcheepvaert van niet minder dan drie jaren vereischt werd.

Over het algemeen houdt men het daervoor, dat dit Ophir in Indiën gelegen ware. Maer de ſcheepvaert was, in dien tijd, nog zeer gebrekkig. In den beginne voer men ſlechts langs de kusten, met den wal geduurig in het oog; allengskens waegde men het, dieper in zee te ſteken, nadat men geleerd had, op de verſchijning der ſtarren acht te ſlaen. Het is derhalven niet te denken, dat men, reeds in Salomons tijd, zulk eene aenmerkelyke reis, dwars over den Oceaen, zou hebben durven ondernemen, als 'er noodig was, om uit de gemelde haven aen de roode zee, in Indiën te komen.

Wy voegen ons, by die genen, die meenen, dat dit Ophir gelegen ware op de kust van Africa. — Misſchien werd de ganſche Oostkust van Africa, van Kaep Guarda-

ſay tot aen de Kaep de Goede Hoop, Ophir genaemd. Anderen denken meer byzonder aen het Koningrijk Sophala. — Althans de Chaldeeuwſche Overzetter noemt de ſchepen, welke Salomo naer Ophir zond, de Africaenſche Vloot Kap. 10: 11. Ook waren, in dat land, die kostbare koopmanſchappen voor handen, welke Salomo liet aenvoeren, Olyphants-tanden, edele geſteentens, en Almuggim-hout, het welk men van Ophir haelde Kap. 10: 11.

Maer, zal men zeggen, om van Ezeon Geber naer Sophala te varen, waren geene drie jaren noodig, welke de ſcheepsvloot van Salomo doorbracht, met het doen van de reis naer Ophir, uit en thuis. — Dan men herinnere zich, dat de ſchepen, die naer Ophir gezonden werden, ook naer Tharſis moesten varen. Hier wordt wel alleen geſproken van de ſcheepvaert naer Ophir, en het goud, het welke deze vloot medebracht; maer Kap. 10. 22. wordt ook melding gemaekt van ſchepen, die naer Tharſis voeren, en om de drie jaren terug kwamen, niet alleen met goud, maer ook met zilver, elpenbeen, apen en paeuwen. Ondertusſchen moet men niet aen twee onderſcheidene vlooten denken; het waren een en dezelvde ſchepen, die Ophir en Tharſis, op dezelvde reis, aendeeden, en, na verloop van drie jaren, terug keerden. — Indien men nu, door dit Tharſis, het Tartesſus der ouden verſtaet, gelegen in het westelyk gedeelte van Spanje, zal men ligtelyk begrijpen, dat 'er tot eenen tocht, in welken beide Ophir en Tharſis moesten worden aengedaen, een tijd van drie jaren noodig ware. Eerst voer men de roode zee op, tot aen Sophala, van daer tot den Uithoek van Africa, Kaep de Goede Hoop; vervolgens de tand en goudkust, of den westelyken oever van Africa langs, tot aen de Straet van Gibralter, wijders tot de gemelde plaets in Spanje. — De koopwaren, welke men te Sophala en te Tartesſus niet bekomen konde, kreeg men op verſchillende plaetſen langs de kusten. in.

Maer wat was de reden, dat twee plaetſen, de eene in Africa, en de andere in Arabie, beide den naem dragen

van Ophir? — Ophir was de eigen naem van eenen der nakomelingen van Sem Gen. 10: 29. — De nakomelingen van dezen Ophir zullen zich, in eene goudrijke plaets van Arabie, hebben nedergezet, en dezelve Ophir geheten hebben, nae den naem van hunnen Stamvader. Naderhand, al te zeer vermenigvuldigd zijnde, om alle in deze landſtreek te blijven woonen, zullen zy eene volkplanting naer de Oostkust van Africa gezonden, en ook aen deze hunne nieuwe woonplaets, den naem van Ophir gegeven hebben.

II. De tweede Hoofdvraeg betreft de hoeveelheid van goud, het welk de gemelde ſcheepsvloot van Ophir aenbragt. Hier wordt het gerekend op 420 talenten, en, volgens 2 Kron. 8: 18. zouden 'er 450 talenten zijn aengevoerd. Hoe is dit te vereffenen?

De zaek laet zich zeer natuurlyk begrijpen op deze wijs: de geheele lading dezer ſchepen, wanneer zy van Ophir afvoeren, bedroeg, wat het goud aengaet, 450 talenten, maer wanneer deze lading gelost, en te Jeruſalem, in 's Konings ſchatkist, was overgebracht, bedroeg zy niet meer dan 420 talenten. Het verſchil was 30 talenten. Deze gingen 'er af, voor de onkosten. De ſcheepslieden van Tyrus, welke Hiram leende, moesten beloond worden. Ook moest de leevtocht, het ſcheepsonderhoud, met andere onkosten, gerekend worden. Hierby kwamen de wagenvrachten, en andere onkosten, welke 'er moesten gedaen worden, om het goud, het welk te Ezeon-Geber gelost werd, naer Jeruſalem te voeren, en in 's Konings ſchatkist te plaetſen. — Na aftrek van deze onkosten, welke 30 talenten, en dus omtrend 7 ten 100 beliepen, kwamen 'er, van de 450 talenten gouds, welke te Ophir werden ingeſcheept, 420 talenten in de Koninglyke ſchatkist te Jeruſalem; en deze 420 talenten bedroegen, volgens onze bepaling in de Inleiding tot het tweede deel, in onze munt, een ſom van 25,550000 guldens.

HET X. KAPITTEL.

Het gerucht van Salomos Wijsheid en rijkdom verspreidde zich allerwege, en bewoog de Koningin van Scheba, om hem te bezoeken, en de blijken van het een en ander, in eigen persoon, te beschouwen vs. 1 - 13. *Eene opgave van Salomos rijkdommen en inkomsten vs.* 14 - 29.

1. ENde doe de Koninginne van Scheba het geruchte Salomons hoorde, aengaende den name des HEEREN; quam sy om hem met raetselen te versoecken.

Tot nader verstand van zaken moeten wy drie vragen beantwoorden. I. *Wie was de Koningin van Scheba?* II. *Wat bewoog haer, om Salomo, in persoon, te bezoeken?* III. *Wat bedoelde zy, met dit bezoek?*

I. Wie was de *Koningin van Scheba*? — Josephus meent; dat zy de Koningin geweest zy van Egypte en Ethiopie of Morenland. — Het zekerste bericht, het welk wy van deze Vorstin vinden, is in de woorden van den Heer JESUS Matth. 12: 42. Onze Godlyke Leeraer noemt haer de *Koningin van het Zuiden*, en dat zy gekomen zy van de *einden der aerde*. Wy leeren 'er, in het algemeen, uit, dat haer Koningrijk gelegen ware, ten zuiden van het Joodsche land, op eenen aenmerkelyken afstand.

Dit bericht is minder toepasselyk op Ethiopien, het welk wel zuidwest van Canaan gelegen is, maer niet volstrekt ten zuiden. Ook kan Ethiopien niet gezegd werden, aen de einden der aerde te zijn, vermids 'er nog vele landschappen, ten zuiden, achter Ethiopien, lagen. — Onzes

zes erachtens moet dit Scheba gezocht worden, in het gelukkig Arabien, aen het einde van het vaste land ten zuiden, daer het, door den Oosterschen Oceaen, bepaeld wordt. Onder de zoonen van Joktan, die, door Heber, uit Sem gesprooten is, werden ook Scheba, Ophir en Havila geteld Gen. 10: 28. Deze hebben zich, met hnnne nakomelingen, in het gelukkig Arabien nedergezet, en aldaer onderscheiden Koningrijken opgericht. Van den gemelden Scheba, heeft waerschijnlyk dit Koningrijk, welks Vorstin tot Salomo kwam, deszelvs naem ontleend. — Sommigen houden Scheba bepaeldelyk voor dat zelve landschap, het welk de Arabiers nu Yemen, of het Zuiderland noemen. — Dan dit algemeene is ons genoeg, dat de gemelde Koningin, uit het gelukkig Arabien, gekomen zy.

Hoe haer naem geweest zy, kunnen wy niet bepalen. — Zy voerde eene Koninglyke heerschappy over hare onderdanen. In oude tijden, was het niet ongewoon, dat sommige volken, door vrouwen, geregeerd wierden. Zy schijnt eene verstandige Vorstin geweest te zijn, die bekwaemheid had, om Salomos wijsheid, door raedselen, te beproeven, en de blijken van zijne schranderheid behoorlyk op te merken.

Omtrend hare Godsdienstige begrippen kan men niets, met zekerheid, vaststellen; maer, uit het verdere beloop van dit Geschiedverhael, zal het ons genoegzaem blijken, dat zy, door haer verkeer met Salomo, een goed gevoelen gekregen hebbe, van JEHOVAH, den God van Israël. — Ondertusschen durv ik niet vaststellen, dat zy tot den HEER, en den waren Godsdienst, bekeerd zy. Het is waer, de Heer JESUS verheft haer, boven het Joodsche geslacht van zijnen tijd, omdat zy zoo leergierig was, dat zy, uit verren lande, gekomen was, om Salomos wijsheid te hooren; daer de toenmalige Jooden, van 's Heilands meerdere wijsheid, geen gebruik wilden maken. Op dien grond, verklaert CRISTUS, dat deze Koningin, in het laetste oordeel, tegen het geslacht der Jooden, zal opstaen en het zelve veroordeelen. Dan hieruit kan men

niet zeker besluiten, dat deze Vorstin zich in de waerheid, met haer gansche hart, tot den levendigen God bekeerd hebbe: want de Heer JESUS geevt het zelvde getuigenis, omtrent de mannen van Ninivé, die zich, op de prediking van Jonas, bekeerd hebben, onaengezien die bekeering slechts uitwendig geweest zy.

II. De tweede vraeg is deze: wat bewoog die Vorstin, om Salomo, in persoon, te bezoeken? — De Geschiedschrijver zegt: doe zy *het gerucht Salomons hoorde, aengaende den naem des* HEEREN.

Het gerucht Salomons beteekent hier zekerlyk, het gerucht, het welk zich, van Salomons Wijsheid en rijkdommen, allerwegen verspreid had, tot ver buiten de grenzen van zijn land. — Dan dit gerucht wordt meer byzonder bepaeld, tot *den naem des* HEEREN; onze Overzetters hebben, het gerucht Salomons, *aengaende den naem des* HEEREN. De *naem des* HEEREN beteekent hier, gelijk zeer dikwijls, den eenigen en waren God zelven. Wordt nu het *gerucht van Salomo*, tot dezen *naem des* HEEREN, betrekkelyk gemaekt; het geevt te kennen, (1). dat het gerucht van Salomons wijsheid en rijkdom zich zeer verre verspreid had, in zoo ver als die den naem des HEEREN tot haer voorwerp hadden; dat Salomo, door zijne wijsheid en rijkdom, aenleiding gegeven had, dat de naem van JEHOVAH zijnen God zeer vermaerd was geworden onder de Heidenen; voor zoo ver hy, beide zijne wijsheid en rijkdommen, vooral had openbaer gemaekt, in den prachtigen Tempel, welken hy, ter eere van JEHOVAH, gebouwd had, en de goede schikkingen, welke hy, in den Godsdienst, verordende; (2). dat de HEER hem deze uitnemende wijsheid en verbazende rijkdommen geschonken had, om daerdoor Zijnen eigenen naem groot te maken, en zich, als de eenige en ware God, onder de Heidenen meer te doen bekend worden dan tot nu toe had plaets gehad.

Het gerucht, het welk zich hiervan wijd en zijd verspreid had, was ook gekomen, tot de ooren der Koningin van Scheba. — Tot het algemeen verspreiden van dit gerucht, zal de reis, welke Salomoos vloot, om de drie

jaren

jaren deed, ongemeen veel hebben toegebracht. — Dit gerucht had de nieuwsgierigheid van deze verstandige Vorstin opgewekt, om Salomo in persoon te bezoeken.

III. Het oogmerk van deze hare reis wordt ons dus opgegeven: *zy kwam* tot Salomo, *om hem, met raedselen, te verzoeken.*

De Oosterlingen waren zeer gezet, op *raedselen*, en 'er was een scherpzinnig verstand noodig, om dezelve op te lossen. Door middelen van dergelijke raedselen, wilde zy de scherpzinnigheid van Salomons vernuft, beproeven.

Maer, omtrend welk soort van zaken, verkeerden deze raedselen? — Natuur en Staetkundige zaken, moet men hier niet uitsluiten; en ook daeromtrend kon zy de schranderheid van Salomo vryelyk toetsen. Voornamelyk zal zy zich evenwel bepaeld hebben, tot Godsdienstige onderwerpen: want zy had het gerucht van Salomo gehoord, *aengaende den naem des* HEEREN. Van Gods bestaen, eigenschappen en werken, had zy, zoo door het licht der reden, als door de overblijvselen der oorsprongelyke Openbaring, zoo vele kundigheden, dat zy daeromtrend, door haer scherpzinnig vernuft, vele raedselachtige vragen konde voorstellen. — Heeft zy dit nu gedaen, met een leergierig gemoed, om de waerheid na te spooren, gelijk men, uit den lov, welken de Heer JESUS haer geevt, schijnt te moeten besluiten; dan was zy zeer te prijzen. Maer deed zy het alleen, om hare schranderheid te toonen, en te beproeven, of Salomo haer in scherpzinnigheid overtrof; dan was het loutere nieuwsgierigheid, welke minder lov verdiende.

Hoe het zy, zy reisde naer Salomo, om hem met raedselen te verzoeken, vergezeld zijnde, met eenen zeer luisterrijken stoet.

2. Ende (*a*) sy quam te Jerusalem, met een seer groot en talrijk gevolg, dat haer vergezelde, zoo van haren hovstoet, als bedienden, die noodig waren, om, voor de

(*a*) 2 Chron. 9: 1. Matth. 12: 42. Luc. 11: 31.

menigte van goederen, welke zy medebracht, te zorgen. Deze alle maekten een zeer ſwaer en talrijk heyr uit, overeenkomſtig den ſtaet en rang, welken zy in de waereld bekleedde. Ook was zy vergezeld, met kemelen, welke, in de Oosterſche landen, het meest gebruikt worden, om zware vrachten te dragen; deze kemelen waren dragende allerlei ſoort van ſpeceryen, die in Arabien overvloedig wiesſen, en in andere landen zeer hoog geſchat werden, ende ook ſeer veel gouts, van het welk Scheba zeer vermaerd was, vergel. Pſ. 72: 15., ende eene groote menigte van dat koſtelick geſteente, dat, in Arabien en in de nabuurſchap, gevonden werd. Door het medebrengen van deze kostbaerheden, betoonde zy, dat zy eene Koningin was van groot vermogen en overvloedigen rijkdom, die, met luister, aen Salomons Hov, verſchijnen wilde, en hare Vorstelyke milddadigheid openbaer maken. Trouwens, zy had ook, met eenen zeer grooten Koning, te doen, wiens aenzien, rijkdom, en heerlykheid, zy tot den hoogſten top had hooren verheffen. Ende ſy quam tot Salomo, ende ſprack tot hem al wat in haer herte was; *al wat in haer hart was*, te weten, zy had te vooren eene groote menigte van raedſelen bedacht, en in haer geheugen geprent. Alle deze raedzelachtige vragen ſtelde zy den Koning Salomo, van tijd tot tijd voor, terwijl zijne wijze antwoorden haer geduurig gelegenheid gaven, om al weder nieuwe vragen voor te ſtellen.

3. Ende Salomo verklaerde haer alle hare woorden. Hy beantwoordde alle hare raedſelachtige vragen, zonder zich te bedenken, met eene verwonderlyke vaerdigheid, en dat zoo volkomen, dat zy 'er in berusten moest: geen dingh en was 'er verborgen voor den Koningh, dat hy haer niet en verklaerde. Zy kon Salomo niets vragen, of hy wist het te beantwoorden.

4. Toen Salomo alle hare vernuftige vragen beantwoord had, vertoonde hy haer alle de gebouwen, welke hy gemaekt had, en gav haer eene voldoende verklaring van alle de byzonderheden, op welke zy hare aendacht vestigde. Ook onthaelde Salomo deze Vorstin dagelyks aen zijne Koning-

ninglyke tafel. Als nu de Koninginne van Scheba sagh alle de wijsheyt van Salomo, ende het huys, het welcke hy gebouwt hadde, zoo voor zich zelven, als byzonder tot eenen Tempel voor den HEER; voor zoo ver zy het een en ander, ten aenzien van het laetste, in het voorhov der Heidenen, beschouwen, en uit de bestekken, welke Salomo haer vertoonde, nader kon opmaken, verwonderde zy zich over Salomons Majesteit en Grootheid, en vooral over de buitengewoone wijsheid, welke, in deze gebouwen, en in de zamenvoeging der onderscheidene deelen, doorstraelde.

5. Ende Salomo liet haer ook alles zien, het welk tot zijne hovhouding behoorde. Zy zag de spijse sijner tafel, den grooten voorraed der spijzen, welke hy dagelyks, op zijne Koninglyke tafel, liet opdisschen, de keurige toebereiding, en de welgeordende schikking der gerechten; ende al verder zag zy het sitten sijner knechten, hoe 's Konings Staetsdienaers en Hovelingen, aen de Vorstelyke tafel geplaetst werden, naer hunne onderscheidene rangen en bedieningen, zoodat men daeruit aenstonds hunne meerdere of mindere waerdigheid kennen konde; ende haer oog viel ook op het staen sijner dienaren, die geschikt waren, om aen de tafel op te passen, en den Koning, met zijne gasten, op de wenken hunner oogen, te dienen; ende zy zag ook, met aendacht, hare kleedingen, en bemerkte, dat 's Konings amptenaers niet alleen, maer ook de dienaers van lageren rang, elk overeenkomstig zijnen rang, zoo kostbaer en welvoeglyk gekleed waren, dat ook, in deze schikking, des Konings wijsheid en grootheid op het duidelykst doorstraelde, ende ook viel 'er haer oog op, dat sijne schenckers, eene byzondere kleeding hadden, welke ongemeen wel voegde by hunne bediening 2 Kron. 9: 4; ende vooral bewonderde zy sijnen opgangh, waer door hy henen opgingh in het huys des HEEREN: want Salomo had een zeer prachtig kunststuk laten maken, het welk zich, van zijn Paleis, tot op den Tempelberg, over de lage vallei, welke tusschen beide was, uitstrekte; het was een soort van prachtige brug, langs welke

de Koning, uit zijn Paleis, naer den Tempel konde gaen en van daer wederkeeren. Als de Koningin van Scheba dit alles zag, en aendachtig opmerkte, so en was in haer geen geest meer: zy werd, door het heerlyk gezicht, en de nauwkeurige beschouwing van alle die byzonderheden, zoo verrukt; dat zy als buiten zich zelve geraekte; haer geest was opgetoogen, en in de uiterste verbaesdheid.

6. Ende sy seyde, van hare verbaesdheid tot zich zelve gekomen zijnde, tot den Koningh; Het woort is waerheyt geweest, dat ick in mijnen lande gehoort hebbe; van uwe saken, ende van uwe wijsheyt, ik heb het indedaed zoo gevonden, als my bericht was.

7. Men had my van u, van uwen luister, en van uwe wijsheid, zoo veel gezegd, dat het my ongeloovbaer voorkwam, Ende daerom wilde ik 'er zelvs, in persoon, de proev van nemen: ick en hebbe die woorden niet gelooft, tot dat ick gekomen ben, ende mijne oogen [*dat*] gesien hebben; ende siet, ik moet bekennen, dat men 'er my nog veel te weinig van gezegd hadde: de helft en is my niet aengeseyt, gy hebt met wijsheyt, ende goet, overtroffen het geruchte dat ick gehoort hebbe; uwe wijsheid en rijkdommen zijn nog veel grooter, dan men my verhaeld had.

8. Welgeluckfaligh zijn uwe mannen, uwe Rijksgrooten, Amptenaers en Hovelingen, welgeluckfaligh zelvs zijn dese uwe knechten en mindere bedienden, die u overal omringen, als die geduerigh voor uw aengesichte staen, en die daerdoor gelegenheid hebben, om uwe wijsheyt te hooren.

Men mag 'er uit besluiten, dat het Salomons gewoonte geweest zy, om, met zijne Rijksgrooten, ten aenhooren van zijne mindere bedienden, zoo elders, als byzonder over tafel, verstandige en godvruchtige redenen te houden, om daerdoor elk, tot het najagen van wijsheid en godzaligheid, aen te spooren.

9. Gelooft zy de HEERE uwe Godt, die behagen in u heeft gehadt, om u op den throon

Is-

Israëls te setten: om dat de HEERE Israël in eeuwigheyt bemint, daerom heeft hy u tot Koningh gestelt, om recht. ende gerechtigheyt te doen.

Zy roemt en prijst den JEHOVAH, den God welken Salomo diende en vereerde. Zy geevt daerdoor niet onduidelyk te kennen, dat zy ook hoogachting en eerbied voor dien God gekregen hadde. — Of zy daerdoor van de afgodery afgebracht, en bewoogen zy, om den HEER alleen, als den eenigen en waren God, aen te kleven, durven wy niet bepalen. Ten minsten heeft zy den JEHOVAH aengemerkt, als een groot God, die eene byzondere en zeer gunstige voorzorg betoonde, omtrent zijne dienaren. — Zy beschouwde het als een aenmerkelyk bewijs der wijze voorzorg van Israëls God, dat hy, in den persoon van Salomo, zoo veel welgevallen gevonden had, dat hy hem, boven anderen, op den throon van Israël, geplaetst hadde. — Dit leidt zy met reden af, uit de lievde, welke de HEER zijn volk Israël toedroeg. Grooter geluk kon het volk van Israël niet genieten, dan zulken wijzen en Godvruchtigen Koning te hebben, als Salomo was.

10. Ende, van oude tijden af is het de gewoonte geweest, dat men Koningen, wanneer men voor hunne aengezichten verscheen, met aenzienlyke geschenken vereerde, tot een teeken van eerbied en hoogachting. De Koningin van Scheba betoonde daerom ook hare byzondere achting voor Salomo, door hem geschenken te geven, bestaende in de kostbaerste voortbrengselen van haer land: sy gaf den Koningh hondert ende twintigh talenten gouts, ende seer veel speceryen, welke het gelukkig Arabie voortbracht, ende kostelick gesteente, van de kostbaerste juweelen, welke in Arabie vielen: Als dese specerye, die de Koninginne van Scheba den Koningh Salomo gaf, en is 'er noyt meer in menigte gekomen. De Koophandel, door middel der Canaaniten, had te vooren wel eenige speceryen in Canaan gebracht; maer nooit had men 'er zulk eene groote menigte van gezien, als die, welke de Koningin van Scheba aen Salomo vereerde.

11. Voorder moet men evenwel, by deze gelegenheid, opmerken, dat de schepen van Salomo nu ook reeds den voorraed van speceryen ongemeen vermeerderd hadden: want oock de schepen Hirams, die door Hirams Zeelieden gevoerd werden, die gout uyt het Afrikaensch Ophir voerden; brachten uyt dat Ophir seer veel Almuggimhout, ende kostelick gesteente.

Hier wordt het Almuggimhout onder de voornaemste speceryen gerekend.

Wat is dit voor een soort van hout geweest? — Hieromtrent heeft de Natuurlyke Historie nog geen licht genoeg gegeven. — Het schijnt het zelvde hout geweest te zijn, het welk 2 Kron. 2: 8 en 9: 10, door eene letterverzetting, Algummimhout genaemd wordt. Ook kan men, uit de eerstgemelde plaets, zien, dat 'er mede op den Libanon Almuggimhout gevonden wierd, hoewel het, in welriekendheid, by dat van Ophir, niet schijnt te hebben kunnen halen.

Sommigen willen, dat het Koraelhout zou geweest zijn; anderen Brasilienhout. Maer deze gissingen zijn geheel ongegrond. Zoo lang ons de Natuurlyke Historie van Arabien geene betere beschrijving geevt, omtrent de gewassen van dat land, kunnen wy 'er niets anders van zeggen, dan dat het Algummimhout een zeer welriekend hout moet geweest zijn, zoodat het, onder de soorten der speceryen, behoorde. Evenwel was het van die groote en hardheid, dat 'er zeer kostbare werkstukken van konden gemaekt worden.

12. (*b*) Ende dit blijkt uit de werktuigen, welke Salomo van dit hout liet vervaerdigen: want de Koningh maeckte van dit Almuggimhout, steunselen voor het Huys des HEEREN, ende voor het huys des Konings. Deze *steunsels* waren de leuningen, die, aen den opgang van 's Konings Paleis tot den Tempel, geplaetst waren, om zich daeraen, by het op en afklimmen, te kunnen vasthouden. Mitsgaders, behalven deze leuningen, liet Sa-

(*b*) 2 Chron. 9: 11.

Salomo ook harpen, ende luyten voor de sangers van dit welriekend Almuggimhout maken. Het Almuggimhout en was, in eene soo groote menigte, te vooren niet gekomen, noch gesien geweest, in het land van Israël, tot op desen dagh

13. Maer, gelijk Salomo alle Koningen, in rijkdom en heerlykheid, overtrof, zoo wilde hy ook, in grootmoedige milddadigheid, voor niemand wijken, Ende de Koningh Salomo gaf de Koninginne van Scheba al haer behagen, watse begeerde. Buiten allen twijffel had hy, onder zijne schatten, vele zeldzame kostbaerheden, welke men nergens anders, in zoo eene groote menigte, vinden kon. Alle deze kostbaerheden vertoonde hy aen de Koningin van Scheba, en gav haer vryheid, om 'er uit te kiezen, waer zy zin in had. Al wat zy begeerde, gav haer Salomo. — Of nu, onder deze geschenken, ook het Wetboek, keurig afgeschreven, behoord hebbe, kan men met geene zekerheid bepalen; hoewel de weetgierige imborst der Vorstinne dit zeer waerschijnlyk maekt. — Dit alles was nog, behalven dat hy haer gaf nae het vermogen des Konings Salomo: te weten, Salomo betoonde daerin zijn groot vermogen, dat hy de milddadige vereeringen van Schebaes Koningin, met de kostbaerste geschenken, zeer rijkelyk beandwoordde. Nadat de Koningin van Scheba voldaen was van al het heerlyke, het kostbare en het wijze, dat zy aen Salomoos Hov gezien had, so keerdese ende toogh zeer vergenoegd weder in haer lant, sy, ende hare knechten die haer vergezelden. — Het is ligtelyk te denken, dat zy, in haer land, en by de omliggende Vorsten, den roem van Salomo zeer breed zal hebben uitgemeten, en dat daerdoor vele anderen bewogen zijn, om de heerlykheid van Salomo te eerbiedigen.

Vs. 14-29. vinden wy een bericht van Salomoos rijkdommen en inkoomsten.

14. Het gewichte nu van het gout dat voor

Salomo op één jaer inquam, was ſes hondert ſes en tſeſtigh talenten gouts:

Een talent goud bedroeg, volgens onze rekening, 60833 Guldens Hollandsch. Zie onze INLEIDING tot EXODUS II. Deel p. XLV. Welk een verbazend inkomen maekten dan 666 Talenten gouds, zijnde 40,515000 guldens, vooral voor die tijden, toen de goudmijnen van America nog niet ontdekt waren? — De ſcheepsvloot naer Ophir bragt jaerlyks 420 talenten gouds aen, volgens Kap. 9: 28. Het overige zal hem van elders zijn aengevoerd, vooral nadat de Koningin van Scheba zoodanig met Salomo was ingenomen, dat zy hem en zijne ſcheepsvaert op alle wijzen begunſtigde.

15. Behalven dat van de kramers was, ende van den handel der kruydeniers: ende van allen Koningen van Arabien, ende van de Geweldige deſſelven lants.

Onder den naem van *kramers*, denke men niet, aen gemeene kramers, die met een marsch rondloopen. Men kan het Hebreeuwſche woord beter vertalen, *mannen der onderzoekers*, of *onderzoekende mannen.* Het wordt gebruikt, voor de verſpieders van Canaan, die dat land nauwkeurig moesten onderzoeken. — De tweede uitdrukking *de handel der kruideniers* bepaelt ons niet, tot de kruideniers in ſpeceryen of balzem verkoopers; het Hebreeuwſche woord is van eene meer algemeene beteekenis, en kan allerlei kooplieden aenduiden. Men denke dan in het algemeen aen allerlei handel van kooplieden, die, in onderſcheiding van de ſcheepvaert, met kemelen, by wijs van Karavanen, gedreven werd.

Door de *onderzoekers*, welke de onzen *kramers* noemen, verſtae men dan Licentmeesters, gelijk wy gewoon zijn te ſpreken; die bevoegd waren, om, op de uit en inkomende goederen, te pasſen, en de lasten, daerop gelegd, te ontvangen: en door *den handel* der *kooplieden* of *kruideniers*, die aenzienlyke ſommen van uitgaende en inkomende rechten, welke de koophandel met Karavanen, in 's Konings ſchatkist, opbracht. — Hierdoor werden de inkomſten van Salomo grootelyks vermeerderd; dit zal men ligtelyk begrijpen, wan-

wanneer men bedenkt, welke overvloedige producten van granen, oly, wijn, honig, balzem, vee, en andere dingen het land Canaan voortbracht, wanneer het wel bearbeid werd, gelijk thans zeker op de allerbeste wijze geschiedde; welken voorraed daervan naer buiten 's lands kon verzonden worden: hoeveel andere waren daervoor konden geruild, en weder, langs den weg van scheepvaert, naer elders verzonden worden.

Daerenboven had Salomo nog groote inkomsten van *allen Koningen van Arabien*, *en van alle de geweldige deszelven lands*, welke, by al het voorgaende gevoegd, zijne rijkdommen ontelbaer maekten. — Deze Koningen van Arabien moeten wel onderscheiden worden, van die, welke vs. 23, 24, 25. gemeld worden. Hier schijnt het woest en steenachtig Arabien bedoeld te worden, welks Koningen door David overwonnen waren en cynsbaer gemaekt. Men denke dan aen de Syriers, Moabieten, Ammonieten, Edomieten, Amalekieten, Midianieten, en meer andere Koningen van het Oosten, die in het groot Arabien verspreid waren. — De *geweldigen* waren Pachaes of Bassaes, zijnde Gouverneurs, die de Provincien, welke geenen Koning hadden, bestierden. — Deze alle waren aen Salomo cynsbaer, en moesten hem eene jaerlijksche schatting opbrengen, welke zijne inkomsten grootlijks vermeerderde.

16. Maer wat deed de Koning, met zooveele schatten? Hy maekte 'er gebruik van, ter vergrooting van den luister zijnes Koningrijks. Onder anderen Oock (*c*) maeckte de Koningh Salomo twee hondert rondassen van geslagen gout: Deze rondassen waren een soort van wapenschilden, die een ovael gebogen figuur hadden. Zy schijnen geschikt geweest te zijn, om, door de lijfwachten, voor den Koning gedragen te worden, wanneer hy zich in het openbaer vertoonde. Althans zy waren overtogen met *geslagen goud*, met tamelyk dikke platen van goud, zoodat men niets anders zien kon, dan goud. Ses hondert [*sikelen*] gouts liet hy opwegen tot elcke rondasse: zijnde nae onze rekening omtrend 34½ Mark.

(*c*) 1 Kon. 14: 26.

17. Insgelijcks drie hondert korte schilden, die zeer behendig naer alle kanten konden bewoogen worden, om steeken en slagen aftekeeren, liet Salomo maeken van of overtrekken met geslagen gout: drie pont of *Mijn* elk van 60 sikelen, dus 180 sikelen of ruim 10 Mark gouts liet hy opwegen tot elcken schilt; (*d*) ende de Koningh liet evenwel dit kostbaer wapentuig niet dagelijks voor den dag brengen; het was alleen geschikt, om, by de plechtigste gelegenheden, gebruikt te worden: hy leydese daerom in het huys des wouts van Libanon, alwaer zy dagelyks van de vreemdelingen, die het begeerden, konden gezien worden.

18. Nogh (*e*) maekte de Koningh eenen grooten elpenbeenen throon; Deze throon was zeer wijd en ruim, geheel van yvoor gemaekt, ende hy overtoogh denselven met dicht of fijn gout van de allerbeste soort.

Men verstae dit zoo niet, dat de geheele throon met goud overtogen ware: maer hier en daer was die throon met goud bedekt, opdat het witte yvoor des te fraeijer zou uitblinken; zijnde het goud en het yvoor, juist daer het behoorde, met kunstige figuuren, zoo keurig geschakeerd, dat men, zoo wel eenen kunstigen, als kostbaren throon beschouwen konde.

19. Dese throon hadde ses trappen, langs welke de Koning tot denzelven opklom. Deze trappen schijnen ook van yvoor geweest te zijn, met goud belegd: ende het hoofd; want het rugstuk, het welk ook van yvoor gemaekt was, had van boven een rondgebogen kap, de zitplaets van den throon overdekkende, dit hoofd of deze kap, van den throon was van achter ront, ende aen beyde zijden waren lenen of leuningen, daer men zich aen vast kon houden, en die van onderen, langs de trappen, naer boven liepen, tot de sitplaetse toe, daer de Koning zat, ende twee afbeeldingen van leeuwen, meede van yvoor met goud ingelegd, stonden, op elk een trap, by die lenen.

Maer waer stonden die leeuwen, op elk een trap, binnen of

(*d*) 1 Kon. 7: 2. (*e*) 2 Chron. 9: 17.

of buiten de leuningen? Wy zouden denken buiten de leuningen, om dat zy, van binnen ſtaende, het oogmerk der leuningen zouden verydeld hebben, om zich aen dezelve vast te houden. Deze leeuwen konden de macht, de grootmoedigheid, de Majeſteit van den Koning eigenaertig afbeelden, wiens toorn is als het brullen van eenen jongen leeuw.

20 Ende twaelf leeuwen ſtonden daer op de ſes trappen aen beyde de zyden van elk een trap, ſtond een leeuw buiten de leuning: iets deſgelijcks en is in geene Koninckrijcken gemaeckt geweeſt.

21. Oock waren alle drinckvaten des Konings Salomo, al wat aen de tafel, tot den drank, gebruikt werd, was van louter goud gemaekt, ende alle vaten van het huys des wouts Libanons waren van geſloten gout; Niet alleen in het Koninglyk Paleis, maer ook op zijn lusthov, blonk alles van goud. Al wat men zag gebruiken, ſchotels, borden, alles wat tot het tafel-gereedſchap behoorde, de kandelaers, de lampetten, en alles, het welk aen het Hov gebruikt werd, was van masſief goud; geen ſilver en was 'er aen: [*want*] het en wiert in de dagen van Salomo niet voor eenigh zeer kostbaer dingh geacht, immers het werd van zoo weinig waerde gerekend, dat het tot de Vorstlyke gereedſchappen niet zoude gevoegd hebben.

22. Geen wonder, dat het goud zoo overvloedig en daerdoor het zilver van zoo weinig waerde was: Want de Koningh hadde in zee ſchepen van Tharſis, met de ſchepen Hirams: deſe ſchepen van Tharſis quamen in, eenmael in drie jaren, brengende gout, ende ſilver, elpenbeen, ende apen, ende paeuwen. andere vertalen, *Meerkatten en Papegaajen*, beide kan en zal wel waer geweest zyn, en allerlei andere zeldzaemheden. Men vergelijke, omtrent deze ſcheepvaert, het gene wij bij Kap. 9: 26. hebben aengeteekend.

23. Alſo wert de Koningh Salomo grooter dan alle Koningen der aerde, (*f*) in ryckdom, ende in wijſheyt.

(*f*) 1 Kon. 3: 12, 13.

De Vorsten van het uitgestrekt China, zegt men, hebben reeds, van oude tijden af, uitgemunt in rijkdommen. — Het zij zoo. Maer evenwel zullen zij, bij de verbazende schatten van Salomo, niet hebben kunnen halen. Vooral niet, wanneer men in aenmerking neemt het kleinere bestek van Salomons gebied. Voeg 'er bij, dat hy alleen groot in rijkdommen kan genaemd worden, die dezelve zoo luisterrijk doet uitschitteren, dat anderen daerdoor worden uitgelokt, om de pracht en heerlykheid van zulken Koning te kom'en eerbiedigen. — In wijsheid overtrof hy alle andere Vorsten niet minder dan in rijkdommen.

24. Ende de gantsche aerde socht het aengesichte Salomons; Koningen, Vorsten en zeer aenzienlyke personen, kwamen van alle kanten, in het land, en te Jerusalem, om, in Salomons tegenwoordigheid, te verschijnen, en zijne luistervolle heerlykheid te aenschouwen, en vooral om sijne wijsheid te hooren, die Godt, als eene hemelsche gave, in sijn herte gegeven hadde.

25. Ende sy brachten, gelijk in het Oosten gebruikelijk is, tot een teeken van hunnen eerbied, een yeder sijn geschenck. Die vereeringen bestonden, in de kostbaerste dingen, welke men bedenken kan, te weten silveren vaten, keurig gewerkt, en met kunst bearbeidde stukken zilver, ende gouden vaten, ende kleederen van de kunstigste en rijkste stoffen gemaekt, ende harnasch, of wapentuig van allerlei soort, rondassen, schilden, zijdgeweer, spiesen, en wat van dien aert meer is, alles even kunstig en kostbaer; ende de vreemde Vorsten, die Salomo bezochten, brachten ook speceryen, van de meest uitgezochte soort, peerden, ende muylesels, welke Arabien en het nabuurig Persien voortbracht. elck dingh van die opgenoemde geschenken brachten die vreemde Vorsten van jaer tot jaer: niet dat deze ook aen Salomo cynsplichtig waren, zy deden het vrywillig en tot een teeken van bijzonderen eerbied; maer de roem van Salomons wijsheid en heerlykheid lokte dan den eenen, dan den anderen Vorst uit, om hem te komen eerbiedigen, zoodat 'er geen jaer voorbijging, of men zag een of meer vreem-

vreemde Vorsten, met de kostbaerste geschenken, aen het Hov van Salomo verschijnen.

26. (g) Daer toe vergaderde Salomo krijgs-wagenen, ende ruyteren. Trouwens hy had gelegenheid, om de schoonste paerden te verzamelen, welke men met oogen aenschouwen konde; niet alleen door middel van zijnen grooten rijkdom, maer ook uit de geschenken, welke hem het eene jaer voor, en het andere na, gebracht werden. ende hy hadde duysent ende vier hondert wagenen, ende twaelf duysent ruyteren. Offchoon Salomo rondom in vrede leevde, door elk ontzien zoo wel als bemind werd, en ook zelve geen oorlog in den zin had, noch voornemens was, zijne heerschappy verder uittebreiden; hield hy evenwel, gelijk dit een wijzen Vorst betaemt, altijd eene geduchte oorlogsmacht by de hand, om zich daer van, in onvoorzien geval van nood, te kunnen bedienen: ende leydese in de wagensteden, in die plaetsen, welke hy, met opzet, tot guarnisoen steeden voor de ruitery had laten aenleggen Kap. 9: 9, ende ook een gedeelte by den Koningh in Jerusalem, zooveel namelyk, als 'er, tot bewaring van zijn persoon, en ter vertooning van zijnen Koninglyken luister, noodig waren.

27. Ende hoewel 'er, tot onderhoud van deze oorlogsmacht, zoowel als tot andere uitgaven, zeer aenzienlyke sommen vereischt wierden, konden zy evenwel de schatten van Salomo niet uitputten. Integendeel (h) de Koningh maeckte het silver in Jerusalem te zijn van zulk eene geringe waerde, dat het, by manier van spreken, zoo gemeen en zoo weinig geacht was, als straet-steenen, ende de cederen maeckte hy te zijn zoo algemeen als anderszins in Canaan de wilde vijgeboomen zijn, die in de leegte weelig wassen, en overvloedig zijn, in menigte. Was nu de hoofdstad Jerusalem zoo welvarende, dan kan men ligtelyk opmaken, dat het ook de andere steden, ja het gansche land, zal welgegaen hebben.

28. Ende het (i) uitbrengen der peerden, was

(g) 1 Kon. 4: 26. 2 Chron. 1. 14. ende 9: 25. (h) 2 Chron. 1: 15. ende 9: 27. (i) 2 Chron. 9: 28.

't gene Salomo uyt Egypten hadde: ende aengaende het linnen garen, (*k*) de kooplieden des Konings namen het linnen garen voor den prijs.

Volgens onze overzetting zou de zin deze zijn, dat Salomo zijne paerden in Egypte liet opkoopen, en dat de vaste prijs, zo voor de paerden, als voor de wagenen, bepaeld ware. Maer wy hebben vs. 25. gezien, dat hem paerden genoeg, en van de schoonste soort, vereerd werden. Ook is het niet wel te begrijpen, dat 'er een vaste prijs op de paerden gesteld ware, daer het een veel meer waerdig is, dan het ander. — Wy geven daerom in bedenking, of hier niet de uittocht met paerden bedoeld worde. Te weten uit Egypte worden de waeren uitgevoerd, met paerden, in onderscheiding van de Karavanen der Arabieren, die zich van kemelen bedienen. Wy vertalen het dan, *betreffende den uittocht met paerden uit Egypte, ten behoeve van Salomo.* — Het Hebreeuwsche woord, door *linnen garen* vertaeld, nemen de onzen voor het zeer fijne linnen, het *bijssus* van Egyptenland; maer het kan in 't gemeen eene verzameling betekenen, eene vergadering van goederen, of een vracht van goederen. Deze beteekenis schijnt ons hier beter te pas te komen. — *De Kooplieden* des Konings zijn de ambtenaers, welke Salomo over de tollen gesteld had.

Op deeze gelegde gronden is de zin van vs. 28. onzes erachtens deze: „ Wat nu den uitvoer van koopwaren aen„ gaet, welke met paerden uit Egypte geschiedde, daer had „ Salomo ook zijne voordeelen van; zijn tolbedienden vor„ derden, van elk een vracht koopwaren, eenen vast bepael„ den schattingsprijs." — En hoe groot was die tolprijs? dit vinden wy vs. 29.

29. Ende een wagen, met vier paerden bespannen, quam op, en gingh uyt van Egypte, beladen met koopwaeren, voor ses hondert [*sikelen*] silvers. Zes honderd zilvere sikelen betaelde elk eene Egyptische vrachtwagen, aen tol ten voordeele van Koning Salomo, ende een enkel peert van de vier wagenpaerden, betaelde voor Salomo hondert ende vijftigh zilvere sikelen aen tol:

zoodat

(*k*) 2 Chron. 1: 16.

zoodat de tol voor een vierspan, by elk een wagen, gelijk gezegd is, 600 sikelen beliep, ende alsoo voerdense [*die*] uyt door hare hant voor allen Koningen der Hethiten, ende voor den Koningen van Syrien.

De zaek is, met een woord, deze; de Hethiters, de Syriers, en andere volkeren, die op Egypten handelden, hadden, met hunne vrachtwagens, den vryen doortogt door Salomons gebied; mids betalende, aen 's Konings schatkist, in handen van de daertoe gestelde Commisen, 600 zilveren sikelen, zijnde ruim 750 Guldens, aen tol, voor elk een wagen, die met koopwaren beladen, en met vier paerden bespannen was.

HET XI. KAPITTEL.

Salomo vervalt tot afgodery vs. 1-8. *God bedreigt hem daerom, dat zijn zoon en opvolger van het grootste gedeelte des Koningrijks zoude beroovd worden. vs.* 9-14. *God verwekt hem machtige tegenpartijders. vs.* 15-40. *Dit Kapittel wordt besloten, met een verhael van Salomoos dood. vs.* 41-43.

1. ENde de Koningh Salomo hadde (*a*) vele vreemde wijven lief, ende dat beneven de dochter Pharao, aen welke zijn hart zeer verkleevd was. Hy had een zeer groote menigte van bywijven, uit allerlei vreemde en heidensche volken; Moabitische, Ammonitische, Edomitische, Zidonitische, Hethitische:

2. Deze handelwijs was blijkbaer strijdig tegen Gods uitdrukkelyke Wet: want hy nam zich wijven, Van die volckeren, daervan de HEERE geseyt hadde tot de kinderen Israëls; (*b*) Gylieden en sult tot hen

(*a*) Deut. 17: 17. (*b*) Exod. 34: 16. Deut. 7: 3.

niet ingaen, ende sy en sullen tot u niet inkomen, sy souden sekerlick uw herte achter hare goden neygen: aen dese hingh Salomo met liefde, hy had eene zeer groote genegenheid voor deze heidensche vrouwen, zonder het gevaer te vreezen, in het welk hy liep, om, langs dezen weg, tot de grouwzaemste afgodery verleid te worden. Misschien vertrouwde hy te veel op zyn verstand, zich inbeeldende, dat hy te wijs ware om zich te laten verleiden. Maer wat vermag de toverkracht der verzoeking niet, ook op het gemoed van den verstandigsten en deugdzaemsten man? Dit ondervond ook Salomo, die van God zoo uitnemend bevoorrecht was.

3. Ende hy hadde seven hondert wijven, Vorstinnen, ende drie hondert bywijven van minder rang; deels ter verzadiging van zijne lusten, deels ook om, nae den Oosterschen trant, zijne grootheid te vertoonen, in de talrijkheid van zijn Serail: ende sijne wijven neygden sijn herte, van tijd tot tijd namen zy zijn hart zoodanig in, dat zy 'er ten laetsten geheel meester van waren. Nu begon hy in een geduurige verstrooijing te leven; de vleeschelyke begeerlykheden hadden zijn verstand zoodanig beneveld, en zijn gemoed dermate verontreinigd, dat hy God en zijnen dienst geheel in vergetelheid begon te stellen.

4. Want het geschiedde in den tijt van Salomons ouderdom, als hy naer de zestig jaren toe liep, [*dat*] sijne wijven sijn herte achter andere goden neygden: dat sijn herte niet volkomen met den HEERE sijnen Godt en was, om Hem alleen te dienen, met uitsluiting van alle afgoden, gelijck het herte sijns vaders Davids geweest was.

Men verstae het zoo niet, dat de Heidensche wijven Salomo hebben doen veranderen van gevoelen, omtrent den eenigen en waren God. Zy wisten hem, door de vleeschelyke vermaken, ongevoelig, zoo ver te vervoeren, dat zijn yver voor God en Godsdienst allengskens verkoelde. Zy wisten hem zoodanig te belezen, dat hy haer vrijheid gav, om hare Godsdiensten uitteoeffenen: zelvs wisten zy hem zoo ver te vervoeren, dat hy zich, uit inschikkelykheid, en om

haer te believen, met haer vereenigde, om hare afgoden eer te bewijzen. — Dit kon een man van zooveel wijsheid, als Salomo was, nimmer gedaen hebben, indien zijn verstand niet, door vleeschelyke begeerlykheden, en zinlyke vermaken, ware beneveld geweest. — God liet dezen schroomelyken val van Salomo toe, opdat hy, aen allen volgenden geslachten, tot een voorbeeld dienen zoude, van de zwakheid der menschelyke natuur, en de veel vermogende kracht der verleiding, zelvs by de verstandigste en beste mannen, wanneer zy aen zich zelven gelaten worden.

5. Want Salomo wandelde (*c*) Astoreth den godt der Zidoniers na, hy bewees godsdienstige eer aen Astarte of de Maen, het voorwerp der aenbidding van de Zidoniers; ende hy wandelde ook, in den gezegden zin, de Zon na, welke de Ammonieten, onder den naem van Milcom of *Koning* des hemels dienden. Deze Milcom was het verfoeysel of het voorwerp van de verfoeilyke afgodery der Ammoniten.

6. Also dede Salomo dat hy uitnemendheid quaet was in de oogen des HEEREN: ende en volherdde niet den HEERE te volgen, en Hem, als den eenigen God, alleen te dienen, gelijck sijn vader David gedaen had.

7. (*d*) Doe bouwde Salomo een hoogte den Camos, het verfoeysel der Moabiten, op den olijv-berg die voor Jerusalem is: ende alzo deed hy ook den Molech het verfoeysel der kinderen Ammon. Hy liet, op den olijvberg, voor het oog van gansch Jerusalem, volgens de Heidensche gebruiken, altaren op zekere hoogten bouwen, of ten minsten, hy gav 'er vryheid toe dat zy gebouwd wierden, om daerop, ter eere van de gemelde afgoden, te offeren.

8. Ende alsoo dede hy voor alle sijne vreemde wijven: die hare goden roockten, ende offerden, zoodat 'er op den olijvberg zooveele altaren voor afgoden wa-

(*c*) Richt. 2: 13. 2 Kon. 23: 13. (*d*) 2 Kon. 23: 13.

ren, als 'er verscheiden soorten van afgoderyen onder zijne wijven plaets hadden.

9. Daerom vertoornde sich de HEERE tegen Salomo, om dat hy sijn herte geneygt hadde van den HEERE den Godt Israëls, (e) die hem niet alleen zoo uitnemend gezegend en bevoorrecht had, maer die hem zelvs tweemael, in openbaringen, verschenen was, de eerstemael te Gibeon, in het begin van zijne regeering, en naderhand nog eens, na de plechtige inwijing van den Tempel. Kap. 3: 5. 9: 2.

10. Hy was van den eenigen en waren God afgeweken, die hem dus tweemalen verschenen was, (f) Ende hem, by die verschijningen, van dese sake geboden hadde, dat hy andere goden niet en soude nawandelen. In deze verschijningen toch, had de HEER hem verklaerd, dat zijn voorspoed, van het onderhouden der Godlyke geboden, zou afhangen: doch hy en hieldt niet, dat de HEERE geboden hadde, en zijne misdaed was daerom des te zwarer, naemate de HEER hem ernstiger gewaerschuuwd had.

11. Daerom seyde de HEERE tot Salomo; Dewijle dit by u geschiet is, dat gy niet en hebt gehouden mijn verbont, ende mijne insettingen, die ick u geboden hebbe: (g) ick sal gewisselick dit Koninckrijcke van u scheuren, en het zelve, met geweld, uit uwe hand rukken, ende dat selve uwen knecht geven.

12. In uwe dagen nochtans, zoo lang gy in leven zijt, en sal ick dat niet doen. Uw persoon zal ik verschoonen: niet om uwent wil; gy had alle gunsten verbeurd; maer om uwes vaders Davids wille, ter blijkbare vergelding van uwes Vaders bestendige verkleevdheid aen mijnen dienst. Het bedreigde kwaed zal u, in uwen zoon en opvolger, overkomen: van de hant uwes soons sal ick het Koningrijk scheuren, en het hem met geweld ontnemen.

13.

(e) 1 Kon. 3: 5. ende 9: 2. (f) 1 Kon. 6: 12. (g) 1 Kon. 12: 15.

13. Doch evenwel en sal ick het geheele Koninckrijcke niet van u en uw nageslacht affscheuren, éénen stam sal ick uwen sone geven. Hy zal over de Stam van Juda regeeren; onder welke Benjamin zal gerekénd worden, omdat deze Stam, by die van Juda, zeer klein, en ten aenzien der wooning, ten naesten by onder dezelve vermengd is; waerby men nog, immers grootendeels, Levi voegen moet, welke Stam, als aen den Godsdienst gewijd, aen Jerusalem en den Tempel moest verbonden blijven. — Deze zal ik aen uwen zoon en opvolger laten: om mijnes knechts Davids wille, ter gedachtenis van zijne getrouwheid aen my en mijnen dienst, ende om Jerusalems wille, die in de Stam van Juda gelegen is, en die ick verkoren hebbe tot de plaets van mijnen openbaren eerdienst.

Door deze bedreiging is Salomo tot inkeer gekomen, zoodat hy, met een volkomen hart, tot den HEER en zijnen dienst, wederkeerde; blijkens zijn boek de PREDIKER, het welk duidelyk blijkt dat hy, op het laetst van zijnen leeftijd, geschreven heeft.

14. Om echter den afgevallenen Koning zijn misnoegen te doen gevoelen, So verweckte de HEERE Salomo eenen tegenpartijder, Hadad den Edomiter: hy was van den Konings zaet in Edom. Deze Hadad zal Salomo altoos eenen doodlyken haet toegedragen hebben, om dat David gepoogd had, al wat mannelyk was, in Edom uitteroejen, offchoon hy zelve gelegenheid gevonden had, om te ontvluchten. Maer God had de zaken tot dus ver, in zijne Voorzienigheid, zoodanig bestuurd, dat Hadad geene gelegenheid gehad had, om iets tegen Salomo te ondernemen. Dan, tot straf van Salomoos afval, liet de HEER nu af van Hadad te bedwingen, die ook aenstonds zijnen ouden wrok openbaer maekte.

15. Want (*h*) het was geschiet, als David, met zijn leger, in het land van Edom was, om het zelve te overweldigen, doe Joab de Krijgs-overste optoogh, om de verslagene Israëllers, die in eenen

(*h*) 2 Sam. 8: 14. 1 Chron. 18: 12, 13.

veldslag gesneuveld waren, op eene eerlyke wijs, te begraven, 2 Sam. 8: 14, dat hy al wat mannelick was in Edom sloegh, en toen had Hadad gelegenheid gezocht en gevonden, om te ontvluchten.

16. (Want Joab bleef aldaer ses maenden, met het gantsche leger van Israël: tot dat hy al wat mannelick was in Edom uytgeroeyt hadde,) uitgenomen eenige weinigen, die, gelijk Hadad, ontvlucht waren.

17. Doch hoe zeer Joab yverde, om alle manspersonen, in het land van Edom, uitteroejen, (*) Hadad was ontvloden, hy, ende [*eenige*] Edomitische mannen uyt sijnes vaders knechten met hem, om in Egypten te komen: Hadad nu was een kleyn jongsken, toen hy naer Egypte vluchtte.

18. Eerst kwamen deze vluchtelingen in Midian, Ende nadat sy daer eenigen tijd gebleven waren, maeckten zy hen op van Midian, ende quamen tot de woestijne Paran: ende namen met hen mannen van Paran, opdat de Edomitische Prins een zeker gevolg hebben zoude, ende, met dit gevolg, quamen zy in Egypten tot Pharao, den Koningh van Egypten; die den jongen Hadad, als eenen man van Vorstelyke afkomst, vriendelyk ontvong, hem een huys gaf; ter zijner wooning, ende hem voedinge toeseyde, ende hem een stuk lant gaf, om zijn gevolg, van de inkomsten, te onderhouden.

19. Ende Hadad vondt groote genade in de oogen Pharaos: die hem zeer vele gunsten bewees, so dat hy hem, tot mannelyke jaren gekomen zijnde, tot eene vrouwe gaf de suster sijner huysvrouwe, de suster Tachpenes der Koninginne.

20. Ende de suster Tachpenes baerde hem sijnen sone Genubath, den welcken Tachpenes, de Gemalin van den Egyptischen Koning, optoogh in Pharaos huys: zoo dat Genubath in Pharaos huys was, onder Pharaos sonen.

21. Doe

(*) Hebr. ADAD.

21. Doe nu Hadad in Egypten hoorde, dat David met sijne vaderen ontslapen, ende dat Joab de Krijgs-overste doot was: seyde Hadad tot Pharao, Laet my gaen, dat ick in mijn Vaderlant trecke.

22. Doch Pharao seyde tot hem, Maer wat ontbreeckt u by my, dat siet, dit is wonder, gy in uw lant soeckt te trecken? Ende hy seyde, Niets, maer laet my evenwel gaen.

Op dezen naderen aendrang had Pharao zijnen schoonbroeder Hadad, naer zijn Vaderland, Edom, laten trekken. Dit was reeds geschied, in het begin van Salomoos Regeering, kort nadat Joab gedood was. — Salomo had de Dochter, en Hadad de behuuwdzuster van Pharao, in Huwelyk, zoodat Hadad de Oom ware van Salomo. Het is meer dan waerschijnlyk, dat Hadad, met bewilliging van Salomo, naer zijn Vaderland zy wedergekeerd, en den tytel gevoerd hebbe van Koning over Edom, mids hy aen Salomo onderworpen ware en hem schatting betaelde. — Hadad had, van 't begin af, eene heimelyke zucht gehad, en naer eene geschikte gelegenheid uitgezien, om zich, van Salomoos overheersching, te ontslaen. Nu begon hy het werkelyk te ondernemen, om zich, zoo veel zijn vermogen toeliet, tegen Salomo aen te kanten.

23. Oock verweckte hem Godt, behalven den gemelden Hadad, nog eenen anderen wederpartijder, namenlyk Rezon, den sone van Eljada: die (*i*) gevloden was van sijnen heere Hadadezer, den Koningh van Zoba, zijnde een gedeelte van Syrien, toen hy zag, dat het leger van zijnen Meester, door David, verslagen was 2 Sam. 8: 3. 10: 10.

24. Tegens welcken Hadad-ezer, zijnen heer, hy oock mannen vergadert hadde, om, als een vrybuiter, zijn land te plunderen, ende wert Overste eener bende struikroveren, (*k*) als David die Hadad-ezer doodde: ende zy, die tot de stroopende bende van Rezon be-

(*i*) 2 Sam. 8: 3. ende 10: 18. (*k*) 2 Sam. 8: 3.

hoorden, getrocken zijnde nae Damascus, woonden se aldaer, ende regeerden in Damascus. Na den val van Salomo wist Rezon het zoo ver te brengen, dat hy zich in Damascus, de hoofdstad van Syrien, alwaer David bezetting gelegd had 2 Sam. 8: 5, 6. vestigde, en aldaer als Koning regeerde, zich dus van Salomo onttrekkende.

25. Ende hy was Israëls tegenpartijder alle de volgende dagen Salomons, ende dat beneven het quaet dat Hadad [*dede*]: want hy hadde eenen afkeer van Israël, ende hy regeerde over een gedeelte van Syrien te Damascus, breidende van daer zijne heerschappy al verder en verder uit.

26. Daer toe (*l*) Jerobeam de sone Nebats een Ephrathiter van Zereda, Salomons eigen knecht, en Hoveling, (wiens moeders naem was Zerua, eene weduwe-vrouwe) hief oock naderhand de hant op en werd wederspannig tegen den Koningh.

27. Dit is nu de sake, waerom hy de hant tegen den Koningh ophief, de omstandigheid, welke Jerobeam aenleiding gav, om zich tegen den Koning te verzetten, was het aenzien en de hoogheid, in welke Salomo hem gesteld had. Te weten: Salomo bouwde het sterke slot Millo, [*ende*] sloot de breucke der stadt sijnes vaders Davids toe, voltooiende aen den Stadsmuur, het gene 'er, zoo lang David leevde, aen ontbroken had.

28. Ende de gemelde man Jerobeam was een dapper helt, schoon van gestalte en van eenen kloekmoedigen geest: Doe Salomo desen jongelingh sagh dat hy arbeydsaem was, vatte hy eene byzondere genegenheid voor den schoonen Jerobeam op, in so ver dat hy hem een zeer aenzienlyk ambt gav, zelvs stelde hy hem over alle den last van het huys Josephs, zoodat hy de schattingen en lasten, als Opper-Tollenaer, in de beide stammen van Ephraim en Manasse moest inzamelen; in dit aenzien geplaetst, wist hy de harten van het volk van Salomo aftetrekken, en voor zich te winnen.

29 Het

(*l*) 2 Chron. 13: 6.

29. Het geschiedde nu te dier tijt, toen Salomo van God was afgeweken, als Jerobeam uyt Jerusalem uytgingh, nadat hy aldaer zijne jaerlyksche verantwoording gedaen had, dat de Propheet Ahia de Siloniter hem op den wegh vondt, ende hy sich een nieuw kleet aengedaen hadde, ende sy beyde alleen op den velde waren:

30. So vattede Ahia dat nieuwe opper-kleet dat aen hem was: ende scheurde het in twaelf stucken, tot eene zinbeeldige afteekening van het gene hy vervolgens voorzeggen zoude.

31. Ende hy seyde, ter verklaring van die zinbeeldige handelwijs, tot Jerobeam, Neemt u tien stucken: want alsoo seyt de HEERE de Godt Israëls, (*m*) Siet, ick sal het Koninckrijcke van de hant Salomons scheuren, ende u tien stammen geven.

32. Maer éénen stam sal hy hebben; om mijnes knechts Davids wille, ende om Jerusalems wille, der stadt die ick verkoren hebbe uyt allen stammen Israëls.

33. Daerom dat sy, de Koning, en verscheiden zijner Hovelingen en onderdanen, die zijn grouwzaem voorbeeld gevolgd zijn, my verlaten, ende sich nedergebogen hebben voor Astoreth den godt der Zidoniers, Camos den godt der Moabiten, ende Milcom den godt der kinderen Ammon: ende niet gewandelt en hebben in mijne wegen, om te doen dat recht is in mijne oogen, te weten mijne insettingen, ende mijne rechten, gelijck sijn vader David.

34. Doch, ten aenzien van den persoon des Konings zelven, heeft de HEER 'er bygevoegd; niets van dit Koninckrijcke en sal ick uyt sijne hant nemen: maer ick stelle hem tot eenen Vorst alle de dagen sijnes levens, om mijnes knechts Davids wille, dien ick

(*m*) 1 Sam. 15: 28.

verkoren hebbe, die mijne geboden, ende mijne insettingen gehouden heeft.

35. Maer uyt de hant sijns soons sal ick het Koninckrijcke nemen: ende ick sal u daer van tien stammen geven.

36. Ende sijnen sone sal ick éénen stamme geven: (*n*) op dat mijne knecht David altijt eene lampe voor mijn aengesicht hebbe in Jerusalem, de stadt, die ick my verkoren hebbe, om mijnen naem, en den zetel van mijnen openbaren eerdienst, daer te stellen.

Kinders en nazaten komen meermalen voor, onder de zinbeeldige benaming van eene *Lampe*; omdat een Vader, als het ware, in zijne kinderen leevt, en, in hun, zijnen naem en zijne gedachtenis levendig houdt. — Ter dezer plaets evenwel is de *lampe* eene zinbeeldige benaming van de Koninglyke waerdigheid; zoo ook 2 Kron. 21: 7. Trouwens, voor zoo ver eene lamp licht en schijnsel geevt, en daerom een gepast zinbeeld is van voorspoed en luister, zoo teekent het byzonder een Koningrijk, het welk den genen die het bezit eenen schitterenden glans en luister byzet. — In ons geval wordt het Koningrijk van Juda allerbyzonderst eene *lampe* genaemd, omdat het zelve, niettegenstaende de bedreigde scheuring, in het bezit zou blijven van het licht des waren Godsdiensts, daer de andere stammen al aenstonds tot den verfoeilyken kalverdienst vervallen zouden.

37. Terwijl het So met de zaek gelegen is, voegde de HEER 'er, door den mond van den Propheet, tot Jerobeam sprekende, vervolgens by, sal ick u nemen, ende gy sult regeeren, over al dat uwe ziele sal begeeren: uwe heerschzucht, welke gy reeds lang in uw hart gevoed hebt, zult gy volkomen kunnen verzadigen, ende gy sult Koningh zijn over tien stammen van Israël, alleenlyk zal Juda en Benjamin, den nazaten van Salomo, onderworpen blijven.

38. Ende

(*n*) 1 Kon. 15: 4. Ps. 132: 17.

38. Ende het ſal geſchieden, ſo gy hooren ſult al wat ick u ſal gebieden, ende in mijne wegen ſult wandelen, ende doen dat recht in mijne oogen is, houdende mijne inſettingen, ende mijne geboden, gelijck als mijn knecht David gedaen heeft, zonder u te wenden tot de afgoden, dat ick met u ſal zijn, om u, door mijne macht, te zegenen en te beſchermen, ende ik zal u een beſtendigh huys bouwen, en uw nageſlacht in de Koninglyke Heerſchappy bevestigen, gelijck als ick David gebouwt en zijn Koningrijk voorſpoedig gemaekt hebbe, tot dat Salomo van my afviel, ende ik ſal u, tien ſtammen van Iſraël te beheerſchen geven.

39. Ende ick ſal om dies wille, dat Salomo zich tot den verfoeilykſten afgodsdienst heeft laten verleiden, het zaet Davids verootmoedigen; Nochtans zal dit oordeel der vernedering niet altijt duuren: want, in de dagen van den Meſſias, zal de heerſchappy aen Davids huis worden wedergegeven.

40. Salomo kreeg binnen korten bericht van deze voorzegging: het zy, dat de Propheet geene zwarigheid maekte, om openlyk te verhalen, wat hy uit Gods naem, tot Jerobeam, gezegd had; het zy, dat Jerobeam, trotsch op deze Godlyke boodſchap, dezelve allerwege hebbe bekend gemaekt; het zy eindelyk, dat de Propheet, van God, tot Salomo, was gezonden geweest, om hem de ſtraf vs. 11. gemeld te bedreigen, en 'er had bygevoegd, dat Jerobeam de bedoelde knecht ware. Althans de Koning had kundſchap van deze zaek, en Daerom ſocht Salomo Jerobeam te dooden. Dit was een kennelyk bewijs, dat het verſtand van Salomo geheel verdwaesd, en zijn hart verbasterd ware; daer hy middelen wilde aenwenden, om het voornemen van den Almachtigen te verydelen. Maer wat wonder, dat deze zinlooze poging mislukte? Jerobeam vernomen hebbende, wat Salomo in den zin had, maeckte hem op, ende vloodt in Egypten, tot Siſak den Koningh van Egypten, ende was in Egypten tot dat Salomo ſterf; want, ſchoon Salomo, by zijne vernieuwde bekee-

ring, ongetwijffeld dit snoode voornemen heeft laten varen, vertrouwde Jerobeam zich evenwel niet weder in 't land te komen.

Hier doen zich twee vragen op van aengelegenheid.

I. Wie was deze SISAK? — Dit is de eerstemael, dat een Koning van Egypte, onder zijnen eigenen naem, voorkomt. Anders heeten alle die Vorsten in het algemeen Pharao. — Deze SISAK was, volgens JOSEPHUS, die vermaerde Koning van Egypte, die, na het overmeesteren van de Ethiopiers, zijne wingewesten heeft uitgebreid in Azia, tot aen de Assyriers en Meders toe. De Grieken noemen hem SESOSTRIS.

Deze Sisak is naderhand de roede van Gods toorn geweest, om Rehabeam, den onverstandigen zoon van Salomo, te tuchtigen. Nadat deze Rehabeam, met zijne onderdanen, den HEER verlaten had, en tot den afgodsdienst vervallen was, kwam Sisak, met een ontzachlyk leger, in het Koningrijk van Juda, invallen, en, nadat hy vele Steden had ingenomen, trok hy op Jerusalem aen. Evenwel, toen Rehabeam zich voor God verootmoedigd had, werd Sisak in zoo ver beteugeld, dat hy zich vergenoegde, met den Koning van Juda cijnsbaer te maken, nadat hy de schatten van den Tempel en het Vorstelyk Paleis geroovd had, gelijk ons, in het vervolg Kap. 14: 22-28, nader blijken zal.

II. Maer deze Koning van Egypte was zoo nae, aen Salomo, verzwagerd. Zo het dezelvde Pharao was, wiens dochter hy getrouwd had, was Sisak zijn schoonvader, en, zoo het de zoon van dien Pharao geweest is, was het zijn behuuwdbroeder. Hoe kon hy dan aen Jerobeam, in zijn Rijk, eene schuilplaets verleenen? hadden de rechten van bloedverwantschap niet gevorderd; Jerobeam, in Salomons handen, over te leveren? — Maer de vergelijking der ongewijde geschiedenissen maekt genoegzaem zeker, dat deze Sisak een Vorst was uit een ander geslacht, aen het welk de Egyptische kroon, by gebrek van wettige ervgenamen, na den dood van Salomoos schoonvader en behuuwdbroeder, was overgegaen. Of zo het de schoon-

broeder van Salomo geweest is, was hy 'er zeer gevoelig over, dat Salomo, zijne Zuster en Gemalin het verdriet deed, van zich aen zoo veel wijven en bywijven te verslaven. — Voor het overige leeren de geschiedenisſen ten overvloede, hoe weinig de huwelyksverwantschap by de Vorsten geldt, die veelal in alles hun eigen belang bedoelen.

41. Hiermede eindigt de geschiedenis van Salomo; Het (*o*) overige nu der geschiedenissen van dien grooten en wijd-beroemden Salomo, ende al wat hy gedaen heeft, ende sijne wijsheyt; is dat niet geschreven in het boeck der geschiedenissen van Salomo? in de openbare gedenkschrivten, in welke Salomo alle de gebeurtenisſen van aenbelang, welke, onder zijne Regeering, zijn voorgevallen, heeft laten aenteekenen: doch die gedenkstukken zijn reeds lang, en denkelyk in Jerusalems eerste verwoesting door de Babyloniers, verloren geraekt; althans Gods Geest heeft niet noodig geacht, meer daervan tot onze kennis te doen komen dan wy, hier en in de boeken der Kronijken, vinden.

42. De tijt nu, die Salomo te Jerusalem over het gantsche Israël regeerde, (*p*) was veertigh jaer.

43. Daer na ontsliep Salomo met sijne vaderen, ende wert begraven in de stadt sijnes vaders Davids: ende Rehabeam sijn soon wert Koningh in sijne plaetse.

Geduurende het grootste deel van Salomons Regeering heeft Israëls burgerstaet in Canaan het hoogste toppunt van deszelvs luister beklommen, ter vervulling van alle Gods toezeggingen daertoe betrekkelyk. — Maer hoe onbestendig zijn de allerschoonste waereldsche zaken! in 't laetst der regeering van dien grooten Vorst zag men reeds de beginselen van het diep verval, dat onder de regeering van zijnen dwazen zoon, zoo schielyk voordging, en die scheuring veroorzaekte welke ons in 't volgende Kapittel verhaeld wordt.

(*o*) 2 Chron. 9: 29. (*p*) 2 Chron. 9: 30.

HET XII. KAPITTEL.

Nauwlyks had Rehabeam den throon van Israël beklommen, of zijne onbedachtzaemheid gav aenleiding, dat 'er tien ſtammen van hem afvielen, en zich aen Jerobeam onderwierpen. — Zedert dezen tijd hebben de 10 ſtammen een afzonderlyk Koningrijk uitgemaekt; bekend onder den naem van het Koningrijk van Israël, terwijl de twee overige ſtammen, Juda en Benjamin, die Davids huis bleven aenkleven, het Koningrijk van Juda genaemd zijn.

De eerste aenleiding tot deze ſcheuring van het Koningrijk vinden wy vs. 1-15.

1. ENde Rehabeam (*a*) toogh, kort na zijns Vaders dood en begraving, op eene zeer plechtige wijze nae Sichem: want het gantſche Iſraël was tot Sichem gekomen, om hem Koningh te maken, en als zoodanig openlyk uitteroepen. Waerom de Oudſten van Israël juist Sichem, en niet Jeruſalem, tot deze plechtigheid, verkooren hebben, kunnen wy niet bepalen. Misſchien omdat Sichem, midden in het land gelegen, en dus het best geſchikt was, om aldaer van alle kanten te zamen te komen.

2. Het geſchiedde nu als Jerobeam de ſoon Nebats [*dit*] hoorde, dat Salomo geſtorven was, (*b*) daer hy nogh in Egypten was, (want hy was van het aengeſichte des Konings Salomons gevloden: ende Jerobeam woonde in Egypten.)

3. Dat ſy, zeer velen der Oudſten van Israël, welker harten Jerobeam had weten te winnen, toen hy, als Salomons Opper-Tollenaer, onder de Ephraimiten en Manasſiten verkeerde; het geſchiedde, dat velen der Oudſten, byzon-

(*a*) 2 Chron. 10: 1. (*b*) 1 Kon. 11: 40.

zonder van Ephraim en Manasse, by welke Jerobeam in zeer groote achting was, een gezantschap, naer Egypten, tot hem henen sonden, ende lieten hem roepen; om de plechtigheid, welke te Sichem stond verricht te worden, in persoon by te woonen, ende om hun van zijnen raed te dienen, omtrent de voorwaerden, op welke zy Rehabeam, in de plaets van zijnen Vader, tot Koning zouden uitroepen. Jerobeam was aenstonds gereed, om aen dit verzoek te voldoen. Hy reisde, met blijdschap, naer zijn Vaderland, en binnen korten vertoonde hy zich te Sichem. Hy ende alle de afgevaerdigde Oudsten uit de gantsche gemeynte Israëls quamen tot Rehabeam, om, met hem, over de voorwaerden te handelen, op welke zy zich, aen zijne Koninglyke heerschappy onderwerpen zouden. Zy hadden Jerobeam tot hunnen spreker verkozen, ende, door zijnen mond, spraken zy tot Rehabeam, seggende;

4. (c) Uwe overleden vader Salomo heeft ons jock hart gemaeckt, en ons, door zware belastingen, zeer gedrukt; zoo tot het stichten van den Tempel, en andere prachtige gebouwen, als wel voornamelyk, tot de kostbare onderhouding van zijn prachtig hovgezin. Dergelijke belastingen vallen ons te zwaer: gy dan nu maeckt uwes vaders harden dienst, ende sijn swaer jock, dat hy ons opgelegt heeft, lichter, door het verminderen der belastingen, ende wy sullen u dienen, en ons aen uwe Koninglyke Heerschappy onderwerpen.

Deze klachte, over de hardigheid van Salomoos Regeering, welke door opstooking van Jerobeam veroorzaekt werd, die daerin zijne heerschzuchtige oogmerken had, waren meerendeels ongegrond. — De belastingen, welke Salomo zijnen onderdanen had opgelegd, waren zoo zwaer niet geweest, als zy voorgaven; vooral wanneer men den langduurigen vrede en den overvloed in aenmerking neemt, welke zy genooten hadden, en tevens let op de verbazende schatten, welke Salomo in zijn land gebracht had, zoodat zelvs het zilver van geringe waerdy was Kap. 10: 21. — Daerenboven open-

(c) 2 Chron. 10: 4.

baren zy, in deze klachte, eene verregaende ondankbaerheid; daer zy alleen van de zwaerheid der belastingen ſpreken, en in het geheel niet reppen van de groote voordeelen, welke zy, uit Salomoos Regeering, getrokken hadden. — Ook kwam deze klachte niet voort, uit het rechte beginſel: want hadden zy ware gevoelens van Godsdienst gehad, dan hadden zy behooren te klagen, over Salomoos afgodery, en van Rehabeam te bedingen, dat hy zich daervan vooral wachten zoude. — Ondertusſchen kan het wel zijn, dat Salomo, in zijnen laetſten tijd, het volk eenigermate te zwaer met belastingen gedrukt, en de ſchattingen vermeerderd hebbe, om Hadad en Rezon te beteugelen.

5. Ende hoe gedroeg zich Rehabeam, omtrent deze klachte, die van zoo ver een uitzicht was? Hy begeerde tijd van beraed, en hy ſeyde tot hen; Gaet henen tot aen den derden dagh, komt dan weder tot my, om mijn antwoord, op uwen voorſlag, te hooren: ende het volck gingh henen.

6. Ende de Koningh Rehabeam hieldt raed met de Oudtſte, die geſtaen hadden voor het aengeſicnte ſijnes vaders Salomo, als hy leefde, welker ondervinding, en verkeering met zulken wijzen Vorst, hen zeer voorzichtig gemaekt had, ſeggende: Hoe radet gylieden dat men deſen volcke antwoorden ſal?

7. Ende ſy ſpraken tot hem, ſeggende, Indien gy de harten van deze onvergenoegde en morrende menigte, met zachte woorden, inneemt; indien gy heden deſes volcks knecht weſen ſult, ende hen dienen, door u, naer hunne begeerte, te ſchikken, en hun zoo veel toe te geven, als mogelyk is, ende hen vriendelyk antwoorden, ende tot hen goede woorden ſpreken ſult: ſo ſullen ſy t'allen dagen uwe knechten zijn. Schik u, voor ditmael, naer de begeerte van het volk; en dan zullen zy zich voor altoos, aen uwe heerſchappy onderwerpen, en naer uwen wil ſchikken.

8. Maer hy verliet den zeer wijzen raet der Oudtſten, dien ſy hem geraden hadden: ende hy hieldt raet met de jongelingen, die met hem opgewasſen

ſen en met hem zeer gemeenzaem waren, die voor ſijn aengeſicht ſtonden.

9. Ende hy ſeyde tot hen: Wat radet gylieden, dat wy deſen volcke antwoorden ſullen; die tot my geſproken hebben, ſeggende, Maeckt het jock, dat uw vader ons opgelegt heeft, lichter.

10. Ende de jongelingen, die met hem opgewaſſen waren, ſpraken tot hem zeer onbedachtzaem, ſeggende; Alſoo ſult gy ſeggen tot dat volck, die tot u geſproken hebben, ſeggende; Uwe vader heeft ons jock ſwaer gemaeckt, maer maeckt gy 't over ons lichter: alſoo ſult gy tot hen ſpreken; Mijn kleynſte [*vinger*] ſal dicker zijn dan mijns vaders lendenen; de lasten, welke ik u zal opleggen, zullen zoo veel zwarer zijn dan die mijn Vader van u gevorderd heeft, als de lendenen dikker zijn dan de kleinſte vinger. Wanneer gy zoo ſtoutelyk antwoordt, zal de morrende menigte bevreesd worden; zy zullen zien, dat gy hun ſtaen durvt, en dan laf hartig afzakken. De zoon en de wettige opvolger van Salomo moet zich geene wetten laten voorſchrijven. Gedraeg u als een man, en zijt toch niet laf hartig.

11. Voeg 'er, op eenen ſtouten en dreigenden toon, by: Indien nu mijn vader een ſwaer jock op u heeft doen laden; ſo ſal ick boven uw jock nogh daer toedoen: Ik bemerk uit uwen ſtouten voorſlag, dat ik u, met geweld, zal moeten in toom houden. Daer kunt gy ook ſtaet op maken, wanneer gy u tegen my verzetten durvt; mijn vader heeft u met geeſſelen gekaſtijdt, maer ick ſal u met ſcorpioenen kaſtijden, met geesſelriemen voorzien met haken, die u het vleesch zullen van een reeten.

12. So quam Jerobeam, ende het gantſche volck tot Rehabeam op den derden dagh, gelijck als de Koningh geſproken hadde, om zijn antwoord te hooren: want hy had hen, tegen den derden dag, be-

ſcheiden, ſeggende; Komet weder tot my op den derden dagh.

13. Ende de Koningh antwoordde den volcke hardelick: want hy verliet den raet der Oudtſten, dienſe hem geraden hadden.

14. Ende hy ſprack tot hen nae den raet der jongelingen, ſeggende; Mijn vader heeft uw jock ſwaer gemaeckt, maer ick ſal boven uw jock nogh daer toedoen: mijn vader heeft u met geeſſelen gekaſtijdt, maer ick ſal u met ſcorpioenen kaſtijden.

15. Alſo en hoorde de Koningh nae het volck niet. Ondertusſchen moet men hier het beſtier der Godlyke Voorzienigheid wel opmerken, welke, langs dezen weg, het oordeel, aen Salomo bedreigd, wilde ter uitvoering brengen: want deſe omwendinge was van den HEERE, op dat hy ſijn woort beveſtigde, het welcke de HEERE door den dienſt van Ahia den Siloniter (*d*) geſproken hadde tot Jerobeam, den ſone Nebats.

16. Doe gantſch Iſraël ſagh, dat de Koningh nae hen niet en hoorde, ſo werd het zeer verbitterd. Ook gaf het verbitterde volk den Koningh weder antwoorde, door den mond, en op aenzetting van Jerobeam, ſeggende, (*e*) Wat deel hebben wy aen het geſlacht van David? wat voordeel kunnen wy van dezen zijnen barbaerſchen naneev verwachten? ja geene erve [*en hebben wy*] aen den ſone van Iſai; wat verplichting hebben wy, om ons ervelyk aen het nageſlacht van David te onderwerpen? Waerlyk Rehabeam behoevt zoo niet uit de hoogte te ſpreken. Indien men op zijne afkoomst let, is hy vooral niet beter, dan velen onzer zijn; wat was zijn Groot-Vader David anders dan een zoon van eenen onaenzienlyken Iſai? Zouden wy ons laten overheerſchen en mishandelen, door eenen trotſchen en onhandelbaren Rehabeam? Dat niet. Nae

uwe

(*d*) 1 Kon. 11: 11, 31. (*e*) 2 Sam. 20: 1.

uwe tenten, o Israël. Laten wy naer onze huizen gaen, en bedaerdelyk overleggen, hoe wy het, met het Koningrijk, schikken zullen; voorsiet nu uw huys, o David. Rehabeam moge nu zien, hoe hy aen het Koningrijk kome. So gingh Israël nae sijne tenten, latende Rehabeam aen zich zelven over.

17. Doch Juda en Benjamin bleven de zijde van Rehabeam aenkleven; en aengaende de kinderen Israëls, die in de steden Juda woonden, te weten de zulken, welker woonplaetsen, in het ervdeel van Juda, gelegen waren, over die regeerde Rehabeam oock, zoo wel, als die eigenlyk de stam van Juda uitmaekten. Deze onderwierpen zich, aen de Koninglyke heerschappy van Rehabeam.

18. Doe de tien stammen, op de gemelde wijs, van hem waren afgevallen, sondt de Koningh Rehabeam (*f*) Adoram, die over de schattinge was, om met het volk in nadere onderhandeling te treeden. Deze stap van Rehabeam was even zoo onverstandig, als de eerste. De schattingen waren de oorzaken der misnoegdheid en verbittering; hoe dwaesselyk was het dan om Adoram, die, wegens het invorderen der schattingen, zoo algemeen gehaet was, tot de morrende menigte te zenden, om met dezelve over het Koningrijk te handelen? wien kon hy onvoegzamer zenden? Adoram werd ook het slagtoffer van deze dwaesheid, ende het gantsche Israël steenigde hem met steenen dat hy sterf: maer de Koningh Rehabeam, begrijpende, dat hy zelvs niet veilig ware, in eene Stad van Ephraim, de machtigste der afgevallen stammen, verkloeckte sich om op eenen wagen te klimmen, dat hy nae Jerusalem vluchtede.

19. (*g*) Alſo vielen tien stammen, die van doen af, by onderscheiding, de Israëliten genaemd zijn, van den huyse Davids af, en maekten een afzonderlyk Koningrijk uit. Rehabeam en zijne nazaten regeerden alleen over de twee stammen van Juda en Benjamin. Deze heerschappy werd, van dien tijd af, by onderscheiding, het Koningrijk

(*f*) 1 Kon. 4: 6. ende 5: 14. (*g*) 2 Kon. 17: 21.

van Juda geheeten. Zoo is het tot op desen dagh waerop dit geboekt is.

20. Ende het geschiedde, als gantsch Israël hoorde dat Jerobeam wedergekomen was uit Egypte, en te Sichem de Spreker van hunne Oudsten geweest was, datse henen sonden naer zijn huis, ende hem in de vergaderinge der Oudsten riepen, die te Sichem, na Rehabeams vertrek, belegd was, om over de zaek van het Koningrijk nader te handelen, ende hem over gantsch Israël Koningh maeckten: niemant en volgde het huys Davids en onderwierp zich aen de heerschappy van Rehabeam, dan de stam Juda alleen, onder welke die van Benjamin mede begrepen was.

21. Doe (*h*) nu Rehabeam te Jerusalem gekomen was, vergaderde hy het gantsche huys van Juda, ende den stam Benjamins, hondert ende tachtentigh duysent uytgelesene, geoeffent ter oorloge: om tegen de overige tien stammen, van nu af het huys Israëls genaemd, te strijden, op dat hy het Koninckrijcke, met geweld van wapenen, weder aen Rehabeam den sone Salomons brachte.

22. (*i*) Doch het woort Godts geschiedde tot eenen toen wel bekenden Propheet, Semaja den man Godts, seggende:

23. Segt tot Rehabeam den sone Salomons, den Koningh van Juda, ende tot het gantsche huys van Juda, ende Benjamin; ende het overige des volcks, die wel tot andere stammen behooren, maer in het ervdeel van Juda woonachtig zijn, seggende:

24. Soo seyt de HEERE, Gy en sult niet optrecken, nochte strijden tegens uwe broederen de kinderen Israëls; een yeder keere weder tot sijn huys, want dese sake is van my geschiet: Door mijne Voorzienigheid, is de zaek zoo bestierd, dat 'er tien stammen van Rehabeam zijn afgevallen; door de wa-

(*h*) 2 Chron. 11: 1. (*i*) 2 Chron. 11: 2.

wapenen op te vatten, tegen uwe afgevallene broederen, zoudt gy dus tegen mijne bestiering strijden: ende sy hoorden het woort des HEEREN, ende keerden weder, om wech te trecken nae 't woort des HEEREN, elk naer zijne wooning.

25. Jerobeam nu bouwde en verbeterde Sichem op het gebergte Ephraims, alwaer hy tot Koning was uitgeroepen. Hy maekte dit Sichem eerst tot zijne Hovplaets; ende woonde daer in. Naderhand evenwel beviel hem deze Hovstad minder dan hy verwacht had, ende daerom toogh hy van daer, in het vervolg, weder uyt, ende bouwde (*k*) Pnuël, eene Stad beoosten de Jordaen Richt. 8: 17, tot zijne Koninglyke verblijvplaets.

26. Ende Jerobeam was een man, die geene gronden van vertrouwen had in den Godsdienst. Hy maekte zich daerom verlegen, dat hy welligt eerlang weder van zijn Koningrijk zou ontzet worden, hy seyde in sijn herte en by zich zelven: Nu sal het Koninckrijcke zekerlyk weder tot het huys Davids keeren.

27. Jerusalem was de zetel van den plechtigen Godsdienst. Aldaer was de Tempel. Derwaerds moesten alle de Israëliten, ter verrichting van den openbaren eerdienst, gestadig optrekken. Dit, vreesde hy, zou aenleiding geven, dat zijne onderdanen zich eens weder, ter eeniger tijd, aen Rehabeam, onderwerpen zouden. So dit volck, zoo redeneerde hy by zich zelven, opgaen sal om offerhanden te doen in het huys des HEEREN te Jerusalem, so sal het herte deses volcks tot haren ouden heere, tot Rehabeam den Koningh van Juda, wederkeeren: ja sy sullen my dooden, ende tot Rehabeam den Koningh van Juda wederkeeren.

28. Daerom hieldt de Koningh eenen raet, met vertrouwde personen, die even zoo weinig belang in den Godsdienst stelden, als hy zelvs: ende op den voordracht, of immers met goedkeuring van deze raedslieden, (*l*) maeckte hy twee gouden kalveren: ende hy seyde tot

(*k*) Genes. 32: 30, 31. (*l*) 2 Kon. 17: 16.

hen, Het is ulieden te veel om op te gaen nae Jerusalem, gelijk deze reizen zekerlyk zeer moeilyk en kostbaer zijn, (m) Siet dan in deze kalveren, uwe goden, o Israël, die u uyt Egyptenlant opgebracht hebben.

29. Ende hy settede het eene te Beth-El in 't Zuiden, ende het andere stelde hy te Dan in 't Noorden, en dus aen beide de grenspalen van zijn Koningrijk, opdat elk, op zijn gemak, naer het een of het ander kalv kon henen gaen.

30. Ende dese sake wert tot sonde. Deze onderneming baende den weg tot eene algemeene afgodery: want het volck gingh henen voor het eene tot Dan toe. Het kalv te Dan was het eerst opgericht, en de yver tot de afgodery was zoo groot, dat die van Bethel en daer omstreeks niet wachten konden, tot dat aldaer het andere kalv was opgericht, maer als naer Dan henen ylden.

31. Hy maeckte oock, hier en elders, een huys der hoogten, verscheidene afgodstempelen, tot gemak van het volk, op verhevene plaetsen, welke voor heilig gehouden werden: (n) ende hy maeckte ook Priesteren van den geringsten des volcks, die niet en waren uyt den sonen Levi.

32. Ende Jerobeam maeckte een feest in de achtste maent, op den vijftienden dagh der maent, gelijck het loovhutten-feest, dat in de zevende maend in Juda was, ende offerde op den altaer te Dan; van gelijcken dede hy te Beth-El, offerende den kalveren, die hy gemaeckt hadde: hy stelde oock te Beth-El Priesteren der hoogten, die hy gemaeckt hadde, zoo wel als te Dan.

33. Ende hy offerde in eigen persoon op den altaer dien hy te Beth-El gemaeckt hadde, om dit Feest plechtig in te wijden. Hy verordende, dat dit Feest jaerlyksch zoude gevierd worden, op den vijftienden dagh der achtster maent, der maent, dewelcke hy

(m) Exod. 32: 8. (n) Num. 3: 10: 1 Kon. 13: 33. 2 Kon. 17: 32. 2 Chr. 11: 15.

hy uyt sijn herte verdacht hadde; welligt omdat hy in dezelve tot Koning verheven was: So maeckte hy den kinderen Israëls een feest, ende offerde op dien altaer, roockende.

By het invoeren van deze afgodery, moeten wy een weinig stilstaen.

I. Het beginsel, uit het welk Jerobeam werkte, was Staetkundig. — Hy wilde door deze handelwijze voorkomen, dat zijne onderdanen, ter verrichting van den Godsdienst, niet naer Jerusalem optrokken; vreezende, dat zy, langs dezen weg, zouden verleid worden, om onder de heerschappy van Davids huis weder te keeren. — Deze vrees was, op zich zelve, niet geheel ongegrond; mogelyk had Jerobeam, dewijl hy waerschijnlyk in 't Najaer Koning geworden is, daervan reeds eenige bewijzen bespeurd op het eerste Paesch- en Pinxter-feest. — Maer, met dit alles, zijne Staetkunde was ten eenemael bedorven. — Hy wist, uit de Voorzegging van den Propheet Ahia, dat de HEER hem zelvs, in den weg zijner rechtvaerdige Voorzienigheid, het Koningrijk over Israël had toegeschikt. Hy had zich daerom dankbaer tot den HEER en zijnen dienst moeten wenden, en, met den HEER zelven, moeten raedplegen, over de zwarigheden, welke hem ontmoetten; God zelv zou dan deze zaek geschikt hebben. — Hy wist, dat de afgodery van Salomo den weg gebaend had, tot Rehabeams vernedering, en tot zijne verhooging; dit had hem een afgrijzen van de afgodery moeten inboezemen.

II. Maer hoe kwam hy op het denkbeeld van gouden kalveren, en hoe kon hy Israël tot zulk eene zotte afgodery vervoeren? — Hy had lang in Egypte verkeerd; en aldaer gezien, hoe de Egyptenaers twee ossen aenbaden, Apis te Memphis de hoofdstad van Opper-Egypte; en Mnevis te Hieropolis, de eerste Stad van Neder-Egypte. Dit voorbeeld der Egyptenaren, het welk hem nog zoo levendig in het geheugen was, scheen hem, in zijne omstandigheden, zeer geschikt ter naevolging.

Om zijne onderdanen tot dit foort van afgodery te verleiden, zeide hy: *Ziet uwe Goden, o Israël, die u uit Egyptenland opgebracht hebben* vs. 28. — Hy geloovde niet, ook wilde hy het volk niet wijs maken, dat deze kalvers hen uit Egyptenland hadden opgevoerd; dit was te dwaes om voorgefteld te worden: maer zijne meening was, even als die van Aaron, wiens eigen woorden hy gebruikt; Exod. 32: 4, dat zy deze kalveren als zichtbare vertooningen moesten befchouwen, in en door welke de Godheid geëerbiedigd werd. Hy wilde het volk doen begrijpen, dat de Godheid, die te Jerufalem voor een zichtbaer teeken werd aengebeden, ook wel te Bethel en te Dan, voor het zichtbaer teeken der gouden kalveren, kon worden aengebeden.

Volgens het voorftel derhalven van Jerobeam, maekte hy geene verandering, in het wezen van den Godsdienst; daerom werden de Priesters der kalveren, als dienaers van JEHOVAH befchouwd, en van de Baals Priesteren onderfcheiden Kap. 18: 21. 22: 6, 7. Alleenlyk maekte hy, volgens zijn voorgeven, eenige verandering, in de omftandigheden, met opzicht tot het foort van het zichtbaer teeken. en ten aenzien van de plaets der aenbidding. Hy beoogde 'er, nae zijn zeggen, niets anders mede, dan het gemak zijner onderdanen, om hun de moeite te ontnemen, van naer Jerufalem te moeten reizen.

Langs dezen weg kon hy zijne onderdanen, tot dit foort van afgodery, zeer gemakkelyk verleiden; te meer omdat Israël altoos genegen was tot afgodery en bygeloov, en vooral daer het voorbeeld van Salomo, in het begunstigen van valfche Godsdiensten, reeds eenen zeer nadeeligen invloed op de denkwijs der Israëliten gemaekt had.

III. Om dezen zoogenaemden eerdienst nog des te gemakkelyker te maken, richtte hy de kalveren op, aen twee onderfcheidene plaetfen, daerenboven maekte hy overal mindere tempelen op de hoogten, om aldaer te kunnen aenbidden, terwijl men, alleen om offeranden te doen en feesten te vieren, naer Dan of Bethel behoorde te reizen vs. 29, 30.

IV.

IV. Ook was het een zeer listige ſtreek van Jerobeam, dat hy *Priesteren maekte van de geringſten des volks, die niet waren uit de zoonen Levi* vs. 31. — Dit geringe ſoort van menſchen vergenoegden zich, met een klein inkomen; en daerdoor kreeg hy gelegenheid, om de rijke bezittingen der Levieten, die in zijne heerſchappy gebleven waren, voor zich, in zijne ſchatkist te plaetſen. Daerenboven veraengenaemde Jerobeam zich grootelyks by het volk, dat hy het huis van Aaron van het Priesterſchap ontzette, en den weg opende, dat elk, ook zelvs de geringſte ſoort van lieden, tot die achtbare bediening komen konde.

V. Wijders handelde hy zeer listig, met het Feest der loovhutten een maend later te ſtellen, dan het te Jeruſalem, volgens Gods bevel, gevierd werd. God had het bepaeld, op den 15den der zevende maend Lev. 23: 34, maer Jerobeam ſtelde het op den 15den van de agtſte maend vs. 32: 33. Hier door wilde hy een onderſcheid ſtellen, tusſchen zijne onderdanen, en die van Rehabeam, niet alleen omtrend de plaets, maer ook den tijd van den Godsdienst; daerenboven begreep hy, dat 'er, op den tijd van hem bepaeld, wanneer alle vruchten volkomen waren ingezameld, meer menſchen tot dit Feest komen zouden, dan wel een maend vroeger, op den tijd, door God zelven bepaeld, maer wanneer hier en elders, vooral op afgelegene plaetſen, nog iets te oogſten viel.

Het Paesch- en Pinxterfeest ſchijnt hy op den ingeſtelden tijd gelaten te hebben, doch met bevel om die ook te Bethel of te Dan te vieren.

Deze Kalverdienst is naderhand, door alle de volgende Koningen in het Rijk der tien ſtammen, aengehouden; en ten blijke van 's HEEREN afkeer daervan, wordt het, by elk van die Koningen, byzonder aengeteekend met deze byvoeging: *Hy wandelde in de zonden Jerobeams des zoons Nebats, die Israël zondigen deed.*

HET XIII. KAPITTEL.

De HEER *liet Jerobeam, over deze afgodery, door eenen Propheet bestraffen: maer hy, in weerwil van deze bestraffing, welke met wonderen bevestigd werd, verhardde zich in de onbekeerlykheid.*

1. ENde siet een Propheet, een man, die met Godts onmiddelyke Openbaringen verwaerdigd werd; quam uyt Juda, door het woort en op het bevel des HEEREN, tot Beth-El: ende Jerobeam stont by den altaer, om te roocken, op dien Feestdag, welken hy had ingesteld Kap. 12: 32, 33.

2. Ende hy riep tegen den altaer door het woort en op het bevel des HEEREN, dat die altaer, en de Godsdienst die daerop verricht werd, geheel afgodisch waren, ende seyde, met eene verhevene stem, zoodat Jerobeam en alle de omstanders het verstaen konden, Altaer, altaer, soo seyt de HEERE: (*a*) Siet een soon sal ter eeniger tijd den huyse Davids geboren worden, wiens naem sal zijn Josia, die sal op u offeren de Priesters der hoogten, die op u roocken, nadat hy hen eerst zal gedood hebben, ende men sal menschen beenen op u verbranden.

Deze merkwaerdige Prophecy, waer in de Koning die dit doen zou met name bestempeld wordt, en welke duidelyk insluit, dat die Koning uit Davids huis dan weder 't gebied zou hebben over deze Stad en landstreek, is, na verloop van drie en een halve eeuwen, allerduidelykst vervuld, vergel. 2 Kron. 23: 15-20.

3. Ende hy gaf ten selven dage een wonderteecken, om de zekerheid der vervulling van deze voorzegging te bevestigen, seggende: Dit is dat wonderteecken, daer van de HEERE tot my, in eene Openbaring, gesproken heeft: siet de altaer sal op het oo-

(*a*) 2 Kon. 23: 15, 16, 17, &c.

oogenblik, en op het alleronverwachtst, van zelvs van een gescheurt, ende de assche die daer op is, afgestort worden.

4. Het geschiedde nu als de Koningh het woort van den man Godts hoorde, 't welck hy tegen den altaer te Beth-El geroepen hadde, dat de verstokte Jerobeam sijne hant van op den altaer uytstreckte, seggende; Grijpet hem: maer sijne hant, die hy tegen hem uytgestreckt hadde, verdorde en verstijvde, zoo dat hyse niet weder tot sich trecken konde.

5. Ende het wonderteeken, waervan de Propheet gesproken had, kwam met de daed: want de altaer wert van een gescheurt, ende de assche van den altaer afgestort, nae dat wonderteecken, dat de man Godts gegeven hadde, door het woort des HEEREN. Dit verbaesde al het volk zoodanig, dat niemand het ondernemen durvde, om den Propheet te grijpen, en Jerobeam zelvs was geweldig ontroerd.

6. Doe antwoordde de Koningh, ende seyde tot den man Godts; (*b*) Aenbidt doch het aengesicht des HEEREN uwes Godts ernstelick, ende bidt voor my dat mijne hant weder tot my kome: Doe badt de man Godts het aengesicht des HEEREN ernstelick, ende de hant des Konings quam weder tot hem, ende wert gezond, gelijck te vooren.

7. Ende de Koningh sprack tot den man Godts: Komt met my nae huys, ende sterckt [*u*], ende ick sal u een geschenck geven. Zonder aen God zelven te denken, wilde hy zijne dankbaerheid aen het werktuig betoonen.

8. Maer de man Godts seyde tot den Koningh; (*c*) Al gaeft gy my de helft der goederen van uw Koninglyk huys, so en soude ick niet met u gaen: nochte ick en soude in dese plaetse geen broot eten, nochte water drincken.

(*b*) Exod. 8: 8. ende 9: 28. ende 10: 17. Num. 21: 7. Hand. 8: 24.
(*c*) Num. 22: 18.

9. Want ik wil, met zulke grouwzame afgodendienaers, geene de minste gemeenschap hebben; daerenboven soo heeft my de HEERE geboden door sijn woort, seggende; Gy en sult geen broot eten, nochte water drincken, in het afgodisch Bethel, ende gy en sult zelvs niet wederkeeren door den wegh, dien gy gegaen zijt, om uw afgrijzen van de afgodery, die te Bethel gepleegd wordt, daerdoor te betoonen, en elk aftesschrikken van den gewoonen weg, langs welken men gaet naer het afgodisch Bethel.

10. Ende hy gingh door eenen anderen wegh: ende en keerde niet weder door den wegh, door welcken hy tot Beth-El gekomen was.

11. Eén oudt Propheet nu woonde te Beth-El, die, reeds lang voor den afval van Jerobeam, met Godlyke Openbaringen verwaerdigd was. Hoewel hy te Bethel, in het midden der afgodendienaren woonde, was hy evenwel een aenbidder gebleven van den waren God, op de door God zelven voorgeschreven wijze. Ook ontvong hy nog wel openbaringen vs. 20, 21. Dan, met dit alles, was hy een man van een zeer slecht karakter; die zich aen voorbedachte leugens schuldig maekte vs. 18. Deze oude Propheet was, op het Feest van Jerobeam, stil in zijn huis gebleven: ende sijn soon, of een zijner zoonen, die oog en oorgetuigen geweest waren van het gene 'er geschied was, quam, ende vertelde hem alle het werck dat de man Godts te dien dage in Beth-El gedaen hadde, met de woorden die hy tot den Koningh gesproken hadde; dese vertelden sy oock haren vader, met alle de omstandigheden, welke 'er waren voorgevallen.

12. Ende haer vader sprack tot hen: Waer is die Propheet heen gegaen? Wat wegh is hy getogen? ende sijne sonen hadden den wegh gesien welcken de man Godts was getogen, die uyt Juda gekomen was, en gaven 'er hunnen Vader bericht van.

13. Doe seyde hy tot sijne sonen, Sadelt my den esel: ende sy sadelden hem den esel, ende hy reedt daer op.

41. Ende

14. Ende hy toogh den man Godts na, ende vondt hem ſittende onder een eycke: ende hy ſeyde tot hem; Zijt gy de man Godts, die uyt Juda gekomen zijt, en tegen den altaer te Bethel geprophetеerd hebt? ende hy ſeyde, Ick ben 't.

15. Doe ſeyde hy tot hem; Komt met my nae huys: ende eet broot. Dit kunt gy veilig doen: want, ſchoon ik te Bethel woon, ben ik evenwel geen afgodendienaer. Ik diene JEHOVAH die u gezonden heeft; en uit dit beginſel wil ik u mijne achting betoonen, door u in mijn huis te verkwikken.

De oude Propheet ſchijnt hierin geen ander oogmerk gehad te hebben, dan om langs dezen weg, nadere onderrichting te krijgen, omtrend den juisten tijd en andere omſtandigheden, wanneer en in welke de zeer merkwaerdige voorzegging, die hy gedaen had, zoude vervuld worden.

16. Doch hy ſeyde; Vergeev het my, dat ik, van uwe vriendelyke aenbieding, geen gebruik kan of mag maken: Ick en kan niet met u wederkeeren, noch met u inkomen: ick en ſal oock geen broot eten, noch met u water drincken in deſe plaetſe.

17. Want een woort is tot my [*geſchiet*] door het woort des HEEREN; Gy en ſult aldaer, in het afgodisch Bethel, werwaerds ik u henen zend, noch broot eten, noch water drincken: gy en ſult zelvs niet wederkeeren gaende door den zelvden wegh, door den welcken gy derwaerds gegaen zijt.

18. Ende ziende, dat hy zijn oogmerk niet bereiken konde, nam hy de toevlucht tot voorbedachte leugens; hy ſeyde tot hem; (*d*) Ick ben oock een Propheet, gelijck gy, ende een Engel heeft tot my geſproken door het woort des HEEREN, ſeggende; Brengt hem weder met u in uw huys dat hy broot ete, ende water drincke: [*doch*] hy loogh hem, hy had zoodanig eene Openbaring niet gehad.

19. De ander was ligtgeloovig genoeg, om zich, door

(*d*) Gal. 1: 8.

deze leugen, te laten misleiden, Ende hy keerde met
hem wederom naer Bethel, hoe zeer de HEER het hem
zelvs, op het alleruitdrukkelykst, verboden had, ende hy
at broot in ſijn huys, ende dronck water.
20. Ende het geſchiedde als ſy aen de tafel
ſaten, dat het woort des HEEREN geſchiedde
tot den ouden Propheet, die te Bethel woonde, den
anderen misleid en hem hadde doen wederkeeren.
Dit woord des HEEREN, door het welk hy voor eenen leugenaer verklaerd werd, moest hy zelvs aen den anderen, ter zijner eigene beſchaming, bekend maken.
21. Ende hy riep daerom tot den man Godts,
die uyt Juda gekomen was, ſeggende; Soo ſeyt
de HEERE: Daerom dat gy den mont des HEEREN zijt wederſpannigh geweeſt, ende niet gehouden en hebt het gebodt, dat u de HEERE uwe Godt geboden hadde:
22. Maer zijt wedergekeert, ende hebt broot
gegeten, ende water gedroncken ter plaetſe, daer van hy tot u geſproken hadde, Gy en ſult geen broot eten, noch water drincken: ſo en ſal uw doode lichaem in uwer vaderen graf niet komen, gy zult, binnen korten, eenen geweldigen dood ſterven, en in uw Familie-grav niet begraven worden.
23. Ende het geſchiedde na dat hy broot ge-
geten, ende na dat hy gedroncken hadde; dat hy, de oude Propheet, hem den eſel ſadelde, [*te weten*] den Propheet, dien hy hadde doen wederkeeren.
24. So toogh hy henen, (*e*) ende de Godlyke be-
dreiging werd ſpoedig ter uitvoering gebracht: want een leeuw vondt hem op den wegh, ende doodde hem: ende ſijn doode lichaem lagh geworpen op den wegh, ende de eſel ſtont daer by, oock ſtont de leeuw by het doode lichaem, zonder het doode lichaem, of den ezel te beſchadigen. In dit geval is Gods hand zeer zichtbaer, die den leeuw alleen gezonden had, om den ongehoorzamen Propheet, onder den weg, van het leven te beroven.
25. Ende

(*e*) 1 Kon. 20: 36.

25. Ende siet, daer gingen lieden voorby, ende
sagen het doode lichaem geworpen op den wegh,
ende den leeuw staende by het doode lichaem:
ende sy quamen, ende seyden 't in de stadt, daer
in de oude Propheet woonde. Zy verhaelden het te
Bethel, als iets wonders, dat zy eenen leeuw by het lijk van
eenen mensch, en by eenen ezel, onder den weg, hadden
zien staen, zonder een van beiden eenig nadeel toe te brengen.
26. Als de Propheet, die hem van den wegh
hadde doen wederkeeren, [dit] hoorde, so seyde
hy: Het is buiten allen twijffel de man Godts, die
den mont des HEEREN wederspannigh is ge-
weest; daerom heeft de HEERE hem den leeuw
overgegeven, die hem gebroken, ende hem ge-
doodt heeft, nae het woort des HEEREN, dat
hy tot hem gesproken hadde.
27. Voorder sprack hy tot sijne sonen, seg-
gende; Sadelt my den anderen esel: ende sy
sadelden [*hem*].
28. Doe toogh hy henen, ende vondt sijn
doode lichaem geworpen op den wegh, ende den
esel, ende den leeuw nog al staende by het doo-
de lichaem: de leeuw en hadde het doode lichaem
niet gegeten, nochte den esel niet gebroken.
29. Doe nam de Propheet het doode lichaem van
den man Godts op, ende leyde dat op den eersten
esel, ende voerde dat wederom naer Bethel: so quam
de oude Propheet, zonder dat de Leeuw op hem aenviel, in
de stadt, om rouwe te bedrijven ende hem te be-
graven.
30. Ende hy leyde sijn doode lichaem in sijn
graf: ende sy maeckten over hem eene weeklage,
roepende luidskeels; Ach mijn broeder!
31. Het geschiedde nu na dat hy hem begra-
ven hadde, dat hy sprack tot sijne sonen, seg-
gende; Als ick sal gestorven zijn, so begravet
my in dat graf, daer de man Godts in begraven
is: [*ende*] legget mijne beenen by sijne beenen.

Daerdoor wil ik mijne achting, voor zijn perſoon betoonen, omdat hy een Propheet was van God gezonden.

32. Want de ſake ſal gewiſſelick geſchieden, (*f*) die hy door het woort des HEEREN uytgeroepen heeft tegen den altaer, die te Beth-El is; ende tegen alle de huyſen der hoogten, die in de ſteden Samaria, dat is in het ganſche Koningrijk van Israël zijn.

Men kan vragen, hoe de oude Propheet hier kwam aen de uitdrukking, *de Steden van Samaria*; daer Samaria, eerst eenen geruimen tijd daerna, door Omri, gebouwd en ten Rijkszetel gemaekt is?

Hieruit ſchijnt te blijken dat die Propheet hier van eene nieuwe openbaring heeft ontvangen, behelzende twee byzonderheden. (1). Dat in volgende tijden een Stad Samaria, zou gebouwd, en de Hoofdſtad worden van het Rijk der X ſtammen. (2). Dat de Koning van Juda, Joſia, van wien te voren geſproken was, ook, behalven den altaer te Bethel, de Afgodiſche hoogten in 't gebied van die Stad zou uitroejen, waer van men de vervulling letterlyk vindt 2 Kon. 23: 19.

De merkwaerdige geſchiedenis van dezen Propheet vordert eene nadere overdenking.

I. De ſtraf van den ongehoorzamen Propheet was, in vele byzonderheden, wonderdadig. — Dat een reiziger, op den weg, in het Oosten, door eenen leeuw verſcheurd wordt, is in het geheel niet vreemd; maer in de omſtandigheden waren hier vele kennelyke proeven, dat de HEER hem zijne hand, op eene buitengewoone wijs, had doen ontmoeten. — Het buitengewoone beſtond, in deze drie byzonderheden; (1). dat de leeuw het doode lijk niet verſlonden had, noch op den ezel was aengevallen; (2). dat de ezel, die anders zoo ſchuuw is voor eenen leeuw, zoo gerust by dit verſcheurend dier bleev ſtaen; (3). dat de leeuw zoo lang by het doode lijk bleev ſtaen, en

(*f*) 2 Kon. 23: 16.

en het als tegen alle ander roovgedierte beveiligde, tot dat er de tijding van in Bethel gekomen, en de leugenachtige Propheet het zelve was komen halen.

II. Maer waertoe al dit wonderdadige? — Om den inwooneren van Bethel, en allen, die 'er van hoorden, zichtbaer te doen blijken, dat de dood van dezen man, niet aen toevallige oorzaken, en aen den roovzuchtigen aert van eenen hongerigen leeuw, moest werden toegeschreven, maer aen een byzonder en rechtvaerdig oordeel van den Opperften-Richter. — Dit geval was recht geschikt; om de inwooneren van Bethel, en gansch Israël, te overtuigen, dat die JEHOVAH, die dezen Propheet gezonden had, de eenige en ware God was, en dat de gedane voorzegging onfeilbaer zoude vervuld worden.

III. Dan hier doet zich eene bedenking op, van nog veel meerder aenbelang. Handelde God hier overeenkomftig de rechtvaerdigheid? — De oude Propheet die te Bethel woonde, was de fchuldigfte. Hy loog opzettelyk; die leugen verkeerde omtrend Godlyke openbaringen; en dat tegen een Propheet, die zijne waerachtige openbaringen met wonderen geftaefd had. Deze zijne voorbedachte leugen was de oorzaek der overtreding van den anderen. En met dit alles bleev hy geheel ongeftraft: — De misdaed der Propheten uit Juda was, in het wezen der zake, niets anders dan ligtgeloovigheid: hy had zich, door het fchoonfchijnend en verzekerend voorgeven van den Bethelfchen Propheet, een oud eerwaerdig man, dien hy kende als een waerachtig Propheet des HEEREN, of immers die zich als zoodanig by hem bekend maekte, laten misleiden. Hy beging geene opzettelyke ongehoorzaemheid, maer meende gehoorzaemheid te oeffenen aen een nader bevel. — Intusfchen was zijn ftraf niet minder dan een geweldige dood, en beroovd te zijn van het voorrecht, om in het grav zijner Vaderen begraven te worden, waerop de Joden zoo zeer gezet waren.

Deze bedenking van het ongeloov heeft, in den eersten opflag, zeer veel fchijn: maer, wanneer men de zaek wat meer van naby befchouwt, zal men bevinden, dat de misdaed

van den Propheet uit Juda niet zoo ligt was. — Het oogmerk, waertoe de HEER hem zoo fcherpelyk bevolen had, om zich te Bethel in het geheel niet op te houden, was uitdrukkelyk, om daerdoor Zijnen Godlyken afkeer, van zulk eene afgodifche plaets, ten fterkften openbaer te maken. Hier van had de HEER dezen Propheet, door eene Openbaring, bericht gegeven. — De Bethelfche Propheet wendde wel eene Openbaring voor, van eenen gansch tegen-overgeftelden inhoud; maer dit was, voor den Propheet uit Juda, bewijs genoeg, dat die voorgewende Openbaring een verdichtfel was; of ten minsten, zo de zaek hem twijffelachtig ware voorgekomen, had hy nog moeten wachten, tot dat zoodanig een bevel, ftrijdig met dat, het welk hy zelvs onmiddelyk van God ontvangen had, hem zelven, door eene nadere Openbaring, ook ware bekend gemaekt! In alle gevallen had hy den HEER zelven moeten raedplegen. — Zijne ligtgeloovigheid was ten eenemael onverfchoonbaer, en behelsde eene blijkbare overtreding tegen een Godlyk bevel, het welk hy, door eene Openbaring, onmiddelyk ontvangen had. Misfchien kwam ook het blijven te Bethel beter overeen met zijn eigen gemak en neiging, waerdoor hy zich daertoe te ligter had laten overhalen. — Zijne ftraf was derhalven zekerlyk rechtvaerdig.

Maer, zal men zeggen: Dit zy zoo, de zonde van den ouden Propheet van Bethel was nog veel zwarer; en evenwel, hier wordt de misleidde ten ftrengften geftraft, daer tegen de verleider gaet geheel vry, wordt in 't zelvde geval met nieuwe openbaringen verwaerdigd; en gedraegt zich intusfchen in de geheele zaek, zoo als iemand doen zou die geen het minste deel aen 't ongeluk had; ja hy meet de misdaed van hem dien hy in 't onheil geftort had, ten breedften uit vs. 26.

Wat zullen wy zeggen? — De Opper-richter heeft in al zijn doen, en had ook hier, wijze redenen; fchoon wy, die flechts de uiterfte einden zijner wegen zien, die noch kunnen, noch behoeven door te zien. — Laten wy dit geval, met vele andere, aenmerken als een kenlyk bewijs, dat dit leven de huishouding der vergelding niet zy. Zoo veel kunnen wy zeggen. (1). Hoe

(1). Hoe grouwelyk het misdrijv van dezen ouden Propheet was, het schijnt echter gesproten te zijn, enkel uit te vergaende nieuwsgierigheid, gelijk we by vs. 15. hebben aengemerkt; en kan dus niet geheel onbestaenbaer gekeurd worden met een beginsel van ware Godvrucht in zijn hart. — Zijn volgend gedrag kan ook gunstiger beschouwd worden. Schoon hy zijn snoode zonde en derzelver treurig gevolg met heete tranen voor God zal beschreid hebben, hy was echter niet verpligt die openbaer te maken: ja welligt is hem zulks van Gods wege belet, omdat hy nog tot wigtige oogmerken moest dienstbaer zijn. —— (2). God regelt de openbare straffen der zonden, niet zoo zeer nae derzelver innerlyken aert, als nae derzelver gevolgen naer buiten. — Om die reden moest de Propheet uit Juda meer zichtbaer gestraft worden dan de andere, wiens zonde, wel verfoejelyker, maer meer verborgen was, en over welke God hem wel, by zich zelven, zijn ongenoegen nadrukkelyk zal hebben doen gevoelen.

33. Men zou denken, dat de gemelde voorzegging van den Propheet uit Juda, en het wonderdadige, het welk, by zijn uiteinde plaets had, den afgodischen Jerobeam, van de dwaling zijnes wegs, zoude te recht gebracht hebben: maer neen; hy verhardde zich in zijne onbekeerlykheid; Na dese gansch zeer merkwaerdige geschiedenisse en keerde hem Jerobeam niet van sijnen boosen wegh: (g) maer maeckte wederom, of hy ging voort met het maken van Priesters der hoogten van de geringste des volcks; wie wilde, diens hant vulde hy, ende die wert een van de Priesters der hoogten, zonder dat de Koning eenigen acht sloeg op zijn afkomst, gestalte, of zedelyke gedragingen; elk, al was hy uit het hef van het volk, en al was hy nog zoo slecht, kon Priester worden der gouden kalveren, als hy zich maer aenbood.

34. Ende hy wert in dese sake, van eene hardnekkige aenkleving aen de grouwzaemste afgodery, den huyse Jerobeams tot sonde, dat is, hy bracht een vloek over

(g) 1 Kon. 12: 31, 32.

zijn gansche geslacht; en gav den God der goden rechtvaerdige redenen, om [*dat selve*] te doen affsnijden, ende te verdelgen van den aerdbodem.

HET XIV. KAPITTEL.

Het overige der geschiedenis van Jerobeam vs. 1-20. Het vervolg der daden en lotgevallen van Rehabeam, tot op zijnen dood toe vs. 20-31.

1. DE HEER deed nog eene herhaelde en laetste pooging, om Jerobeam, van zijne afgodery, af te brengen, door eene geduchte strafbedreiging. De aenleiding hiertoe bestond in de krankheid van zijnen zoon Abia. Te weten, Te dier selver tijt, dat Jerobeam halsstarrig bleev in zijne afgodery, in weerwil van de Godlyke waerschouwing, was Abia de soon Jerobeams kranck.

2 Kron. 11: 14. wordt, van Jerobeams zoonen, in het meervouwig getal, gesproken. Twee zijn 'er ons slechts by namen bekend, deze Abia en Nadab vs. 20. Abia schijnt de oudste geweest te zijn, en de vermoedelyke opvolger op den Throon. — Deze Abia werd krank: de aert van zijne ziekte wordt ons niet gemeld; dit kunnen wy evenwel, uit alle de omstandigheden, opmaken, dat het eene zeer gevaerlyke krankte, en dat het gebruik der geneesmiddelen geheel vruchteloos ware, zoodat Jerobeam bekommerd werd, over het leven van zijnen Kroonprins.

2. Ende uit dit beginsel was het, dat Jerobeam seyde tot sijne huysvrouwe; Maeckt u nu op, verlaet het vertrek van mijnen kranken zoon, welken gy met zoo veel tederheid oppast; ende verstelt u, door het aentrekken van andere kleederen, dan gy, volgens uwen rang, gewoon zijt te dragen; om u onkenbaer te maken, dat men niet en mercke, dat gy Jerobeams huysvrouwe zijt: ende gaet henen nae Silo, siet daer is de Propheet Ahia, (*a*) die van my gesproken heeft, dat ick Koningh soude zijn over dit volck. Men

(*a*) 1 Kon. 11: 31.

Men vraegt waerom de Koningin eenvouwig de *huisvrouw* van Jerobeam genaemd worde? — Zou men 'er niet uit besluiten mogen, dat Jerobeam zich, van de veelwijvery onthouden, en met zijne Gemalin vergenoegd hebbe? dit koomt ons gansch niet onwaerschijnlyk voor. — Althans de Koning zond zijne huisvrouw naer Silo, om, met den Propheet Ahia. te raedplegen.

3. Ende, zoo sprak hy verder tot zijne Gemalin, neemt in uwe hant tien brooden, ende koecken, ende eene kruycke honichs, ende gaet tot hem: vraeg hem naer den uitslag der krankheid van onzen zoon, en hy sal u te kennen geven, wat desen jongen Prins geschieden sal.

Men was oudtijds gewoon den Propheten een geschenk te brengen, wanneer men tot hen kwam, om hen te raedplegen. Het geschenk evenwel, het welk de Koningin met zich nam, bestond niet in goud, zilver, of andere kostbaerheden, nae zijnen Koninglyken rang. Trouwens 's Konings Gemalin moest zich onkenbaer maken, en alle teekenen van Majesteit zorgvuldig verbergen. Het geheele geschenk bestond in tien brooden, en eenige koeken, welker byzondere gesteldheid ons niet bepaeld wordt, mitsgaders eene kruik met honig. — Het Hebreeuwsche woord, door *koeken* vertaeld, wordt van het drooge en beschimmelde brood der Gibeoniten gebruikt Jos. 9: 12. Men zou 'er uit mogen gissen, dat de tien brooden, welke de Koningin medenam, droog, uitgeslagen en beschimmeld waren; om dus de vertooning te maken, als of zy eene vrouw ware, die van zoo ver kwam, dat het brood, het welk zy ten geschenke had medegenomen, geduurende hare reis, beschimmeld ware.

Maer waerom liet de Koning zijne Gemalin eene vermomde gedaente aennemen? — Dit deed hy, om geene nijdigheid te verwekken, onder de Priesters van zijne kalveren, die niet zouden kunnen dulden, dat de Koning niet hun, maer eenen Propheet van JEHOVAH raedpleegde; als mede om aen zijn Hovgezin geen vermoeden te geven, als of hy zijne eigen ingevoerde maetregels wantrouwde, en berouw had over den eerdienst der

kalveren. Daerenboven dacht Jerobeam, dat hy, langs dezen weg, de berispingen van den Propheet ontgaen zoude, over zijn niet beantwoorden aen de voorwaerden, op welke hy met het Koningrijk verwaerdigd was.

Ondertusschen gav Jerobeam, in dit geval, zeer kennelyke blijken van zijne blindheid en verharding: want één van beide was waer, hy verwachtte, dat de Propheet, door zijne eigene wetenschap, of, door eene Godlyke Openbaring, verklaren zoude, wat het lot van den kranken Kroonprins wezen zoude. — Te denken dat Ahia deze zaek, door zijne eigene wijsheid, weten konde, was de dwaesheid zelve. — Oordeelde hy, dat de Propheet, door eene Godlyke Openbaring, zou antwoorden, dan moest hy onderstellen, dat die God, die het toekomende bekend maekte, van het tegenwoordige onkundig ware. — Alles te zamen genomen, schijnt het, dat Jerobeam eene goede tijding van den Propheet verwachtte; alleen op dien grond, dat hy hem voorheen, met de toezegging van het Koningrijk over Israël, verblijd hadde.

4. Ende Jerobeams huysvrouwe dede alsoo, gelijk de Koning haer gezegd had, ende maeckte haer op, ende gingh nae Silo, ende quam in het huys van Ahia: Ahia nu en konde niet sien; want sijne oogen stonden stijf van wegen sijnen ouderdom:

5. Maer de HEERE toonde ook, in dit geval, dat hy de God der wetenschappen zy, dat hy de gedachten der menschen kent, dat zy ydelheid zijn, en dat hy de wijzen kan vangen in hunne raedslagen; Hy seyde, door eene Godlyke Openbaring, tot Ahia, Siet Jerobeams huysvrouwe komt om eene sake van u te vragen, aengaende haren soon, want hy kranck is, soo ende soo, als in 't vervolg zal worden opgegeven, sult gy tot haer spreken: ende het sal zijn, als sy inkomt, dat sy haer vreemt aenstellen sal.

6. Ende het geschiedde als Ahia hoorde het geruysch harer voeten, so sy ter deuren inquam, dat hy seyde: Komt in gy huysvrouwe Jerobeams,

waerom

waerom ſtelt gy u dus vreemt aen? wat verbergt gy u zelve? gy kunt u voor den alwetenden God niet verbergen, die my uwe aenkomst reeds te vooren heeft bekend gemaekt; en gelast, wat ik u zeggen zou. Gy zult u, in alles, bedrogen vinden: gy koomt tot my, om, ten aenzien der krankheid van uwen Koninglyken zoon, eene aengename tijding te hooren, maer ik zal u een zeer onaengenaem bericht geven; want ick ben tot u geſonden, met een harde [*boodſchap*].

7. Gaet henen, ſegt Jerobeam, Soo ſeyt de HEERE de Godt Iſraëls, van welken hy zoo ſchandelyk is afgeweken, dat hy den tytel zelvs van Koning onwaerdig is: (*b*) Daerom dat ick u verheven hebbe uyt het midden des volcks, daer gy te vooren ſlechts een gemeen Israëliet waert, en geen den minsten ſchijn had van aenſpraek op den Throon, ende u een Voorganger over mijn volck Iſraël geſtelt hebbe, om het zelve, mijnes namens, te regeeren:

8. Ende dewijl ik het Koninckrijcke van den huyſe Davids met geweld geſcheurt, ende dat u gegeven hebbe; ende gy niet geweeſt en zijt, gelijck mijn knecht David, die mijne geboden hieldt, ende die my met ſijn gantſche herte navolgde, om te doen alleen dat recht is in mijnen oogen, zonder die eer, welke my alleen toekoomt, eenigermate aen den afgoden te geven;

9. Maer in tegendeel quaet gedaen hebt, doende des meer dan alle die voor u geweeſt zijn, dan Saul zelvs; ende henen gegaen zijt, ende hebt u andere goden, ende gegotene beelden gemaeckt, om my tot toorn te verwecken, ende hebt my achter uwen rugge geworpen, door het verſmaden van mijnen dienst, en het verachten van mijne beſtraffingen:

10. Daerom (*c*) ſiet ick ſal quaet over het huys Jerobeams brengen, ende van den Jerobeam uytroeyen, (*d*) die aen de wandt piſt, den beſlote-

(*b*) 1 Kon. 12: 15. (*c*) 1 Kon. 15: 29. (*d*) 1 Sam. 25: 22, 34. 1 Kon. 16: 11. ende 21: 21. 2 Kon. 9: 8.

nen, ende verlatenen in Israël; ende ick sal de nakomelingen van het huys Jerobeams wechdoen, gelijck de dreck wechgedaen wort, tot dat 't gantschelick vergaen zy.

11. Die van Jerobeam in de stadt sterft, sullen onbegraven blijven liggen, tot een teeken van de alleruiterste versmaedheid, tot dat de honden hunne lijken eten; ende die in 't velt sterft, sullen de vogelen des hemels eten, dewijl hunne doode lichamen, als mest, op het veld zullen blijven liggen. Boodschapt dit aen Jerobeam, en laet hy 'er staet op maken; deze bedreiging zal gewisselyk vervuld worden: want de HEERE, die de God der waerheid is, heeft het gesproken.

12. Gy dan maeckt u op, gaet nae uw huys: als uwe voeten in de stadt sullen gekomen zijn, so sal het kint sterven.

13. Ende gantsch Israël sal hem beklagen, ende hem begraven; want dese alleen van Jerobeam sal in 't graf komen: om dat in hem wat goets voor den HEERE den Godt Israëls in den huyse Jerobeams gevonden is.

14. Doch (*e*) de HEERE sal sich eenen Koningh verwecken over Israël, die het huys Jerobeams ten selven dage uytroeyen sal: Maer wat sal 't oock nu zijn? als het huis van Jerobeam is uitgeroeid, zal het dan beter gaen? o neen. Israël zal, by trappen, de straf van hunne ongerechtigheid ontwaer worden.

15. De HEERE (*f*) sal oock het volk van Israël, met geduchte oordeelen slaen, gelijck een riet in 't water omgedreven wort, ende sal Israël uytrucken uyt dit goede lant, dat hy haren vaderen gegeven heeft, ende salse verstroyen op gene zijde der riviere: daerom dat sy hare bosschen en boschgoden gemaeckt hebben, den HEERE tot toorn verweckende.

16. Ende hy sal Israël overgeven in de handen hun-

(*e*) 1 Kon. 15: 28, 29. (*f*) 2 Kon. 17: 18.

hunner vyanden, om Jerobeams fonden wille, die gefondigt heeft, ende die Ifraël heeft doen fondigen.

By deze ontzettende bedreiging vs. 10-16. moeten wy een weinig ftilftaen.

De bedreigde oordeelen waren van tweederlei foort; de eerste zouden den afgodifchen Jerobeam, de tweede gansch Israël treffen.

I. Ten aenzien van Jerobeam vs. 10-14[a].

A. Zijn geheele huis zou uitgeroeid worden vs. 10. De HEER zou van den Jerobeam *uitroejen, die aen den wand pist, den beflotenen en verlatenen in Israël.* — *Die aen den wand pist* beteekent alle mansperfonen. Maer wat heeft men, door den *beflotenen en verlatenen in Israël* te verftaen? Hier over zijn zeer verfchillende gedachten. Sommigen verftaen, door de *beflotenen* gevangenen, en, door de *verlatenen*, vrye of losgelatene lieden. — Volgens anderen zijn de *beflotene* menfchen, die in beflotene fteden, en *verlatene* lieden, die op het platte land woonen. — Nog anderen houden de *beflotenen* voor gehuuwde lieden, die in den band van den echt gefloten zijn, en de *verlatenen* voor vrye en ongehuuwde perfonen. — Een vierde begrijpt, onder den naem van *beflotenen*, menfchen, die onder een opzicht ftaen, en onder dien van *verlatenen*, die hunne eigene meesters en de beftierers van hunne goederen zijn. — Eindelyk is 'er, die de uitdrukkingen neemt in eenen zedelyken zin, zoodat de *beflotenen* ingetogene en zedige, maer de *verlatenen* losfe en woeste menfchen wezen zouden.

Wy voor ons durven het niet ondernemen, om te beflisfchen, welke de bepaelde meening zy, en houden ons maer aen dit algemeene, dat deze uitdrukking tot het foort der fpreekwoorden behoore, welke in dien tijd zeer bekend waren, gelijk zy daerom ook voorkomen Kap. 21: 21. en 2 Kon. 9: 8. 14: 26 enz. — Dit

blijkt duidelyk, dat dit ſpreekwoord eene algemeenheid uitdrukt; en te kennen geevt, dat niemand het oordeel, over Jerobeams nageſlacht bedreigd, ontgaen zoude, vergel. 2 Kon. 14: 26.

B. De manier, op welke Jerobeams huis ſtond uitgeroeid te worden, zou zeer geweldig wezen vs. 10[b]. — De HEER zou de nakomelingen van Jerobeams huis *wechdoen*, eigenlyk ſtaet 'er, verteeren als door vuur, gelijk de *drek* en de onreinheden, welke men in brand ſteekt, plegen verteerd te worden; Jerobeams nakomelingen zouden beſchouwd en behandeld worden, als een uitvaegſel, tot dat zy geheel zouden verteerd zijn.

C. De uitroejing van Jerobeams nakomelingen zoude allerſmadelykst zijn. Hunne doode lichamen zouden, uit verachting, in de Stad en op het veld, onbegraven blijven liggen, tot dat zy, door de honden en het gevogelte des hemels, verteerd waren vs. 11.

D. Abia, de kranke zoon des Konings, zou ſterven, en dat wel juist op dat zelvde oogenblik, als zijne Gemalin wederkeerende hare voeten binnen de Stad zetten zoude vs. 12. — Eer zy in het Koninglyk Paleis kwam, zou Jerobeam reeds den uitſlag der zake gezien hebben; en daerdoor overtuigd worden, dat de Propheet, tot zijne huisvrouw, de waerheid geſproken had; dit zou hem tevens ter verzekering dienen, dat de HEER alle de overige bedreigde oordeelen, op zijnen tijd, vervullen zoude.

E. Omtrend den dood van dit kranke kind, worden ook eenige zeer merkwaerdige byzonderheden, voorſpeld vs. 13. — Hy zou, door *gansch Israël*, dat is openbaer en vorstelyk, *beklaegd* worden. Er zou een plechtige rouw, over den dood van 's Konings zoon, gevierd worden, overeenkomſtig den rang van zijne geboorte. Wijders zou hy ſtatelyk begraven worden, en de eenigſte zijn van Jerobeams nageſlacht, die de eer der begraving genieten zoude. — De reden hiervan wordt dus opgegeven: *omdat in hem wat goeds voor den* HEERE *den God Israëls, in den huize Jerobeams, gevonden*

den is. Wy schijnen 'er uit te mogen besluiten, dat de vrees voor God al vroeg in het hart van dezen jongeling gelegd was, dat hy, met den thans heerschenden kalverdienst, niet instemde, maer met woorden en daden te kennen gav, dat hy de afgodery van zijnen Vader alleszins afkeurde. Hy was derhalven een jongeling van groote hoop, van welken de oprechten zeer veel voordeel, voor het land en den Godsdienst, verwachten konden.

Dit loffelyk bestaen van den Kroonprins wordt hier opgegeven, als de reden; deels van zijne begraving, ten aenzien van welke hy de eenigste was in Jerobeams huis, omdat hy niet instemde, met de afgodery van zijnen Vader; deels van Israëls rouwe, omdat men wat goeds van hem verwachtte. — Dit is 't gene ons het verband duidelyk leert. — Maer daerby kan en mag men opmerken dat in dit goede van zijn bestaen ook de reden lag, aen de zijde der Godlyke Wijsheid, om hem zoo vroegtijdig te doen sterven; en dan kan men aenmerken, dat dees brave Kroonprins zoo vroeg zy afgesneden. (1). Om den wil van den Koning en de Koningin, welke hier, als voor de laetste mael, gewaerschouwd worden, en verzekerd dat God zijn oordeel zekerlyk zoude ter uitvoer brengen, vermids zy geheel onbekeerlyk bleven. (2). Om den wil van de X stammen, welke zulken braven Koning onwaerdig waren, en voor welken zijn vroegtijdige dood een teeken was, dat het bedreigde kwaed hen zeker treffen zoude. (3). Om den wil van dezen jongeling zelven, die dus voor de besmetting der waereld bewaerd, en wechgenomen werd voor den dag des kwaeds.

F. Wijders bedreigde de HEER nog, ten aenzien van Jerobeam, dat 'er een andere Koning zoude opstaen en het huis van Jerobeam uitroejen. vs. 14[a]. — Er liggen de volgende byzonderheden in: (1). dat Jerobeams geslacht, van het Koningrijk, zoude ontzet werden, (2). dat 'er een Koning, uit een gansch ander huis

zou verwekt worden; (3). Dat Jerobeam zelve de Koninglyke waerdigheid, tot zijnen dood toe, behouden zoude; (4) Dat de heerschappy van den nieuwen Koning, kort na den dood van Jerobeam beginnen zoude, en op den ondergang van zijn huis gegrond zijn.

II. De bedreiging betrof ook het volk van Israël vs. 14b-16.

A. De overgang tot deze tweede bedreiging ligt in die vraeg vs. 14b *Maer wat zal het ook nu zijn?*

Deze vraeg wordt zeer onderscheidenlyk begrepen. Sommigen verdeelen dezelve in twee leden: *maer wat? ook nu*; en dan zou de zin dus moeten werden aengevuld: „ *Maer wat* heb ik gezegd? let wel op mijn voor„ stel. *Ook nu* is God reeds bezig, met de vervulling „ te werken; de nieuwe Koning, die Jerobeams huis „ zal uitroejen, is reeds in wezen." — Anderen houden zich, aen onze vertaling: *Maer wat zal het ook nu zijn?* en vullen den zin dus aen: „ Maer wat zult gy „ nu doen? zult gy voortgaen op uwen weg, of daer„ van afstaen? en dusdoende de bedreigde oordeelen „ nog in tijds voorkomen?" —

Nog anderen maken 'er dezen volzin van: „ *Maer* „ *wat zal het nu* in het vervolg *zijn?* zal de nieuwe „ Koning het beter maken dan Jerobeam? zal deze „ verandering uitloopen tot heil voor Israël?"

Alles, ziet gy, hangt af van de tijdsbepaling, waerin men het woordje NU brengt. Dit kan gebracht worden, tot den tijd, in welken de Propheet sprak, of tot dien tijd, wanneer de nieuwe Koning het huis van Jerobeam zou hebben uitgeroeid. — Wy kiezen het laetste, omdat de boodschap van den Propheet geene vermaning behelsde, maer de uitspraek van een vonnis, het welk onherroepelyk zou ter uitvoering gebracht worden, en nemen het, met opzicht tot het toekomende, in dien zin, welken wy, in de uitbreiding, hebben voorgesteld.

B. De bedreiging zelvs over Israël, behelst een dubbeld oordeel.

א. De eerste is eene aeneenſchakeling van geduchte onheilen vs. 15ᵃ. *De* HEER *zal ook Israël ſlaen, gelijk een riet, in het water, omgedreven wordt.* — Het woord *ſlaen* wordt gebruikt van zulke ſlagen, welke builen, ſtiemen en wonden aenbrengen, en het wordt eigenaertig overgebracht, tot plagen en oordeelen, welke God, als een vertoornd Richter, toezendt, vergel. Lev. 26: 24. Deut. 28: 22, 27, 28, 35. De uitdrukking *de* HEER *zal ook Israël ſlaen* geevt derhalven te kennen, dat de opperſte Richter ook de onderdanen van Jerobeam, met geduchte oordeelen, gevoelig ſlaen zoude, en hun allerlei rampen toezenden. — Deze zaek wordt door eene gelijkenis opgehelderd, *gelijk een riet, in het water, omgedreven wordt.* De ſpreekwijs is ontleend van het *riet*, het welk, aen de oevers der ſtroomen, *in het water* wast, zeer teder en buigzaem is, en, door de winden, wordt omgedreven en neergebogen. Even zoo zou het gaen met Israël; hunne regeering zou niet beſtaen uit eene vaste ſtaetsgeſteldheid, maer zy zouden, dan door deze, dan door gene bovenliggende party, beheerscht worden; en, hoe dikwijls ook het volk van Heer veranderen, en uit welken hoek de ſtaetkundige wind ook wajen mogt; Israël zou, even als een riet, omgedreven en nedergedrukt worden.

ב. Het ander deel der bedreiging was eene geheele verdrijving van Israël, uit het land Canaan, en eene verſtrooijing, *aen gene zijde der riviere* de Euphraet; naer de landen der Asſyriers vs. 15ᵇ.

C. De verdienende oorzaken van deze bedreigde oordeelen over Israël, waren ook tweederlei vs. 15ᶜ, 16.

א. De eerste vinden wy vs. 15ᶜ; *daerom dat zy hunne bosſchen gemaekt hebben, den* HEER *tot toorn verwekkende.* — Dit ſchijnt aen te duiden, dat de Israëliten, nog boven den kalverdienst te Dan en te Bethel, door Jerobeam ingevoerd, op verſcheidene plaetſen

bosſchen hebben aengelegd, het zy, om daer den JEHOVAH, op altaren, die zy zelve gemaekt hadden, te dienen; het zy liever, dat zy daerin hebben naegevolgd het gene Salomo, ten genoegen van zijne afgodiſche wijven, begonnen had. — Hoe het zy, door afgodery, hadden zy den HEER tot toorn verwekt, en de bedreigde oordeelen rechtvaerdig verdiend.

ב. De tweede oorzaek was, dat zy zich, door Jerobeam, tot dien grouwzamen kalverdienst hadden laten verleiden vs. 16.

Al, wat de HEER *hier liet voorzeggen, is ook, door de uitkoomst, bevestigd vs.* 17, 18.

17. Doe de Propheet de gemelde bedreiging, uit 's HEEREN naem, gedaen had, maeckte haer Jerobeams wijf op van Silo, ende gingh henen, ende quam tot Tirza weder, alwaer de Koning thans zijn verblijv had: als ſy nu op den dorpel van het Koninglyk huys quam, het welk, aen den ingang van de Stad, digt by de poort, gelegen was, ſo ſterf de jongelingh. In het Koninglyk Paleis gekomen zijnde, vondt zy den Kroonprins dood, en zoo zag zy de eerste bedreiging vervuld; waeruit zy ligtelyk kon opmaken, dat ook alle de overige oordeelen, op 's HEEREN tijd, komen zouden.

18. Ende ſy begroeven hem. De jongeling werd, met groote ſtatie, als een Konings zoon, ter aerde beſteld, ende gantſch Iſraël beklaegde hem, betreurende zijnen vroegen dood, met een openbaer en plechtig rouwbeklag; nae het woort des HEEREN, dat hy geſproken hadde door den dienſt ſijnes knechts Ahia des Propheets nae vs. 12, 13, terwijl het overige van deze voorzegging, in het vervolg, als vervuld, zal voorkomen, Kap. 15: 29, en 2 Kon. 17: 18.

Vs. 17. wordt Tirza genoemd als de Stad alwaer Jerobeam nu zijn verblijv hield. — Pnuël in 't overjordaenſche Kap. 12: 25, was te afgelegen; dus had hy zijn Hov van daer ver-

verplaetst naer Tirza, een Stad in het Ervdeel van Manasse Jos. 12: 24, beroemd wegens hare zeer schoone gelegenheid, Hoogl. 6: 4, welke, tot Omris tijd toe, de Hovstad gebleven is, Kap. 16: 8, 15, 23.

19. Het overige nu der geschiedenissen Jerobeams, hoe hy gekrijgt, ende al zijn leven geoorloogd heeft tegen Rehabeam vs. 30, waervan de byzonderheden hier niet gemeld zijn, als mede hoe hy geregeert en de zaken van zijn Koningrijk besteld heeft; siet die zijn geschreven in het boeck der Chroniken der Koningen Israëls, in de openbare Staetsregisters van dien tijd, in welke de aenmerkelykste Staetsgevallen al van ouds plegen aengeteekend te worden.

20. De dagen nu die Jerobeam heeft geregeert, zijn twee en twintigh jaer. De zeventien eerste liepen gelijk, met de zeventien jaren van Rehabeams Regeering vs. 21, de drie volgende, met de drie regeeringsjaren van Abia, den zoon van Rehabeam; in het laetst van 't twintigste jaer van Jerobeams Koningrijk werd Asa Koning over Juda; zoodat Jerobeam sterv in het tweede jaer van Asa Kap. 15: 25: ende hy ontsliep met sijne vaderen, hy stierv, even als zijne Vaders gestorven waren, ende Nadab sijn soon regeerde in sijne plaetse.

Uit 2 Kron. 13: 20. schijnen wy te moeten besluiten, dat 'er, in de stervziekte van Jerobeam, ook de slaende hand van God te zien ware; *de* HEER, staet 'er, *sloeg hem, dat hy sterv.* — Nadab zijn zoon volgde hem op, in het tweede jaer van Asa, den Koning van Juda. Hy bezat den Throon, niet meer dan in 't tweede jaer, wanneer hy, door Baëza, werd omgebracht Kap. 15: 25-28. Van Jerobeams begravenis wordt ons niet gemeld.

Het vervolg en het slot der geschiedenis van Rehabeam, den Koning van Juda vs. 21-30.

21. (g) Rehabeam nu de soon van Salomo re-

(g) 2 Chron. 12: 13.

geerde, na de scheuring van het Rijk, alleen in Juda: een en veertigh jaer was Rehabeam oudt, als hy Koningh wert, derhalven was Rehabeam reeds geboren by het leven van David, eer Salomo nog den Throon beklommen had, want Salomo heeft 40 jaren geregeerd Kap. 11: 42. Hy was opgevoed, in Salomons besten tijd, maer de afval van Salomo, in oudere dagen, had eenen zeer nadeeligen invloed gehad, op het hart en het gedrag van Rehabeam. Ende Rehabeam regeerde, niet meer dan seventien jaer te Jerusalem, in de stadt die de HEERE verkoren hadde uyt alle de stammen Israëls, om sijnen naem en plechtigen eerdienst daer te setten; ende de naem sijner moeder was, Naama, de Ammonitische.

Naama, eene Ammonitische, was de moeder van Rehabeam. — In den eersten opslag zou men denken, dat deze Naama eene geweest zy van Salomons vreemde wijven, welke hem deden zondigen: want onder deze waren ook Ammonitische, die het verfoeisel Milcam aenkleevden Kap. 11, 4, 5. — Maer evenwel voor deze gedachte is in 't geheel geen grond, naedien Salomo zich eerst, in eenen meer gevorderden ouderdom, door de vreemde wijven, van den HEER heeft laten aftrekken, maer deze Naama moet hy reeds, in zijne vroegste jeugd, getrouwd hebben, vermids hy, by haer, onzen Rehabeam reeds verwekt had, eer hy Koning werd, en zich in het huwelyk begeven had, met de dochter van Pharao. — Salomo moet deze Naama reeds getrouwd hebben, by het leven en met goedvinden van David; maer David, die zich nimmer met afgodery verontreinigd heeft, zou zijne toestemming niet gegeven hebben, tot een Huwelyk van Salomo, met eene vreemde vrouw, die de afgoden diende.

Het is eene zeer waerschijnlyke gissing, dat deze Naama de dochter geweest zy van Sobi, den zoon van Nahas 2 Sam. 17: 27, eenen broeder van Hanun, en dat die Sobi, de Vader van Naama, de Stadhouder van Koning David geweest zy, in Rabba der Ammoniten. Zy zal, schoon eene Ammonitische van oorsprong, den Joodschen Godsdienst omhelst hebben; zelvs schijnen wy uit Spreuk. 1: 8. te mogen beslui-

fluiten, dat zy zoowel als Salomo, haren zoon Rehabeam, de wijsheid en de Godsvrucht yverig hebbe ingeboezemd.

22. Ende het volk van Juda, het welk thans de eenigste natie was, op den wijden aerdbodem, onder welke de ware God gekend werd, en de ware Godsdienst gevestigd was, dede dat quaet was in de oogen des HEEREN, en dat den God der goden tot toorn verwekte, door zijne wetten te verachten, en zijnen dienst te versmaden; ende sy verweckten hem tot yver meer dan alle hare vaderen gedaen hadden, met hare sonden die sy sondigden, vooral door die eer, welke den HEER alleen toekwam, over te brengen tot zijne schepselen. Het gene hunne misdaed nog grootelyks vermeerderde, bestond hierin, dat de afgodery niet langzamerhand inkroop, maer met geweld werd doorgezet: want daer de Koning en 't volk, geduurende de drie eerste jaren van Rehabeam, zich over 't geheel nog aen den waren Godsdienst gehouden hadden, was, voor zijn vijfde jaer, de afgodery, en met dezelve allerlei grouwelen, reeds zoo algemeen geworden, dat het gansche land daermede overstroomd werd. vergel. 2 Kron. 11: 17. met 12: 1-5.

23. Want oock sy, bouwden hen hoogten, zy stichtten zich hooge terpen, om daerop altaren en bedehuizen te stellen, ende zy maekten opgerichte beelden, het zy dat zy daerdoor den waren God wilden afbeelden, het zy dat zy de afgoden der Heidenen, die de zon, de maen en de starren aenbaden, daerdoor wilden afmalen; ende zy beplantten de gemelde hoogten, met bosschen, om dien Afgodsdienst, nae de wijs der Heidenen, onder de sombere schaduw van het geboomte, te verrichten; op allen hoogen heuvel, ende onder allen groenen boom, stichtten zy altaren en afgodsbeelden, zoodat het land vervuld was met afgodery.

24. Daer waren oock niet alleen hoeren, maer zelvs schantjongers in den lande, vermids sommige afgoden, door allerlei ontuchtigheden, en zelvs door onnatuurlyke zonden, gediend werden: met een woord, sy deden nae alle

de grouwelen der Heydenen, die de HEERE van het aengeſicht der kinderen Iſraëls uyt de beſit tinge verdreven hadde. Zie Deut. 18: 9-12.

Indedaed men kan zich niet genoeg verwonderen, over de onzinnigheid der Joden, in het plegen van de grouwzaemſte afgoderyen; vooral wanneer men in aenmerking neemt, dat de Tempeldienst onder hen plaets had; dat onder hen de bloem der ganſche natie gevonden werd; de Priesters en Levieten uit alle landpalen van Israël, en die zich derwaerds begeven hadden, uit alle de ſtammen, om den HEER, den God van Israël, te offeren, omdat zy zich niet konden vereenigen met de afgodery, welke Jerobeam onder Israël had ingevoerd 2 Kron. 11: 13-16. — Dan Rehabeam, ſommige hovelingen en voornamen des volks, zullen alle die grouwelen hebben ingevoerd; met kracht doorgezet; en daerdoor de welmeenenden doen zwijgen, die in het verborgene zuchtten en weenden.

25. Maer de rechtvaerdige Richter bezocht Juda, op eene zeer aenmerkelyke wijs, tot hunne vernedering. Deze bezoeking was gelegen, in den aenval van eenen geduchten vyand tegen Jeruſalem: want Het geſchiedde nu in het vijfde jaer des Konings Rehabeams; [*dat* (*h*) Siſak de Koningh van Egypten, die aen Jerobeam eene veilige verblijvplaets in zijn Rijk vergund had, toen hy voor Salomo vluchtte Kap. 12: 40, optoogh tegen Jeruſalem, om het zelve te belegeren. Het is onzeker, wat Siſak, tot dezen vyandigen aenval, bewogen hebbe, waerſchijnlyk was het, om Jerobeam dienst te doen. Misſchien beſtookte Jerobeam den Koning Rehabeam, van de Noordzijde, terwijl Siſak van het Zuiden kwam.

2 Kron. 12: 3-9. worden ons de byzonderheden van dezen optogt nader gemeld. Siſak kwam, met een zeer zwaer heir, beſtaende uit 1200 Krijgswagenen, en 60000 Ruiteren, behalven de ontelbare hulpbenden van de Lybiers, Suchiten, en Mooren, die zijne bondgenooten waren, zijnde alle even zeer be-

(*h*) 2 Chron. 12: 2.

belust op roov en buit. — De tocht van Sisak was zeer voorspoedig, hy nam de vaste steden van Juda in, welke Rehabeam zeer versterkt had, en trok regelrecht naer Jerusalem; dan, op de vermaning van den Propheet Semaja, verootmoedigden zich Rehabeam, met de Vorsten van Juda, voor den HEER, met dat gevolg, dat het oordeel des HEEREN aenmerkelyk gematigd wierd.

26. Ende Sisak nam ook eerlang het sterke Jerusalem in, en hy nam, in de Stad gekomen zijnde, de schatten van het Huys des HEEREN wech: niet de gouden en zilveren vaten, die tot de oeffening van den plechtigen Godsdienst behoorden Kap. 7: 49, 50, maer die schatten, welke David den HEER geheiligd had, by gelegenheid van zijne overwinning over Hadarezar, den Koning van Syrien 2 Sam. 8: 11, en die naderhand, door Salomo, nog grootelyks vermeerderd waren Kap. 7: 51; ende de schatten van het huys des Konings nam Sisak mede wech; die schatten namelyk, welke het byzonder eigendom en den rijkdom van den Koning uitmaekten; en door David en Salomo vergaderd waren 1 Kron. 29: 3, en boven Kap. 10: 25, ja hy nam alles wech: hy vergenoegde zich niet, met een aenzienlyk gedeelte van deze schatten, maer hy nam alles wech, wat daertoe behoorde, zoodat hy de schatkisten volmaektelyk ledigde. Men denke, aen alle de kostelykheden, welke Salomo vervaerdigd had, ook de gouden en zilveren vaten, in het huis des wouds van Libanon; misschien ook wel den prachtigen Throon van Salomo, die geheel van yvoor gemaekt was, met goud ingelegd. (*i*) hy nam oock alle de gouden schilden wech, die Salomo gemaeckt hadde, en zoo deed Sisak, aen Rehabeam, smaken, het gene zijn Grootvader David weleer aen de Syriers had doen ondervinden 2 Sam. 8: 7.

Dan hoe zwaer dit oordeel ook wezen mogt, 'er was evenwel eene zeer aenmerkelyke matiging in. — Immers was Sisak, met zijn ontzachlyk heirleger, in staet geweest, om

(*i*) 1 Kon. 10: 16, 17. 2 Chron. 9: 15, 16.

Juda voor altoos te verderven. Hy had den Tempel ook kunnen berooven, van alle de gouden en zilveren vaten, welke, tot den plechtigen dienst, noodig waren. Hy had den Tempel geheel kunnen verwoesten, de Stad, met alle deszelvs gebouwen, verbranden, en al het volk gevangelyk naer Egypte voeren. — Maer de gunstige Voorzienigheid neigde het hart van den zegepralenden Sisak, dat hy met den rijken buit te vrede was, en daermede aftrok, zonder zelvs den Joden eene jaerlyksche schatting op te leggen.

27. Ende de Koningh Rehabeam maeckte in plaetse van die gouden schilden, welke door zijnen Vader Salomo gemaekt, en door Sisak geroovd waren, koperen schilden, vermids hem het goud ontbrak: ende deze liet hy niet weder ophangen, in het huis des wouds van Libanon, om 'er mede te pronken, maer hy beval [*die*] onder de hant, of onder de bewaring en het opzicht der Overste der Trauwanten, dat is de Officiers van zijne lijvwachten, die de deure van het huys des Konings bewaerden en zijn Paleis bewaekten.

28. Ende het geschiedde, so wanneer de Koningh, die nu, door het gemelde oordeel, bewogen was, tot den waren Godsdienst wedertekeeren, in het huys des HEEREN gingh, [*dat*] de Trauwanten, die hem, als lijvwachten vergezelden, deselve droegen; ende die, na het gemelde gebruik, telkens wederbrachten in der Trauwanten wachtkamer.

Wy leeren 'er uit, dat Rehabeam dadelyke blijken van verootmoediging gegeven hebbe. Hy begav zich weder naer den Tempel, de Vorsten zullen hem vergezeld, en het volk zal zijn voorbeeld gevolgd hebben. — Voor het overige echter deed hy, in het vervolg, nog al kwaed in de oogen des HEEREN, en hy richtte zijn hart niet, om den HEER in oprechtheid te zoeken, 2 Kron. 12: 14.

Wy lezen niets van de aenvulling der schatten, zoo van het huis des HEEREN, als van het huis des Konings, die door Sisak waren wechgenomen, evenwel is dit, in het vervolg, by trappen geschied. Van deze schatten vind men wederom mel-

melding, ten tijde van Afa, den kleinzoon van Rehabeam, gelijk ook ten tijde van Achaz en Hiskia 2 Kron. 16: 2. 2 Kon. 16: 8. 18: 15.

29. Het overige nu der gefchiedeniffen Rehabeams, ende al wat hy gedaen heeft; zijn die niet gefchreven in het boeck der Chroniken der Koningen van Juda, in de openbare Staetsregisters?

30. Ende daer was krijgh tuffchen Rehabeam, ende tuffchen Jerobeam, alle [*hare*] dagen, zy leevden in eene geduurige vyandfchap, zy deden elkander alle mogelyke afbreuk, zelvs barstte het meermalen tot openbare oorlogen uit, vergel. 2 Kron. 12: 15.

Het is wel waer, Kap. 12: 21-24. had God aen Rehabeam verboden de wapenen te gebruiken tegen Jerobeam, om door dezelve de X ftammen weder tot zich te brengen; maer, na dat Rehabeam des HEEREN wet verlaten had, zal hy ook aen dit bevel zich niet gehouden hebben. — Of liever zou men denken kunnen dat, toen 't Rijk van Juda zeer vernederd was door Sifak, de krijgszuchtige Jerobeam, fchoon tegen het beding onder 't welk God hem het gebied der X ftammen gegeven had, pogingen gedaen hebbe, om ook Juda en Benjamin aen zich te trekken, welke Rehabeam telkens noodzaekten hem gewapend tegen te ftaen.

31. Ende Rehabeam ontfliep met fijne vaderen, in den ouderdom van 58 jaren; ende wert, met Koninglyke ftaetfie, begraven by fijne vaderen in de ftadt Davids; ende de naem fijner moeder was, gelijk reeds gezegd is vs. 21. Naama, de Ammonitifche: ende fijn foon Abiam regeerde in fijne plaetfe.

HET XV. KAPITTEL.

Dit Kapittel bestaet uit twee deelen. Het eerste behelst de geschiedenissen van twee Joodsche Koningen, van Abiam vs 1 - 8 en van Asa vs. 9 - 24. — In het tweede deel ontmoeten wy de geschiedenissen van twee Israëlitische Koningen, Nadab vs. 25 - 31. Baeza vs. 32 - 34.

I. *Tot het eerste Deel behoort:*

A. *De geschiedenis van Abiam, den zaon van Rehabeam, den tweeden Koning van Juda vs. 1 - 8.*

1. IN (*a*) het achttiende jaer nu des Konings Jerobeams des soons Nebats, die over de X afgescheurde stammen regeerde, wert Abiam Koningh over Juda.

2. (*b*) Hy regeerde drie jaren te Jerusalem: ende de naem sijner moeder was, Maacha, eene dochter Abisaloms.

Hier ontmoeten wy twee zwarigheden, de eene betreft de Tijd, de andere de Geslachtrekening.

A. Ten aenzien der Tijdrekening wordt vs. 1. gezegd; dat Abiam Koning werd over Juda; in het 18de jaer van Jerobeams regeering over Israël, en vs. 2, dat Abiam drie jaren de Koninglyke waerdigheid bekleed hebbe. Volgens deze rekening zou Abiam gestorven zijn, in het een en twintigste jaer van Jerobeam. Maer vs. 9. lezen wy, dat

(*a*) 2 Chron. 13: 1. (*b*) 2 Chron. 13: 2.

dat Afa, de opvolger van Abiam, reeds Koning werd over Juda, in het twintigfte jaer van Jerobeam.

Dan, om alle uitwi dingen, omtrent tijdrekenkundige zwarigheden, die in deze Boeken zeer veel zijn, te vermijden, hebben wy 'er ons, in de INLEIDING, opzettelyk op toegelegd, om alle bedenkingen, dit ftuk betreffende, met opzet, en in een doorlopend vertoog, te behandelen. Omtrent de fchijnftrijdigheid, welke hier voorkomt, zeggen wy maer, met een kort woord; dat het, by alle Schrijveren, zeer gewoon zy, een gedeelte van een jaer, vooral indien 't meer dan een halv jaer is, voor een geheel, te nemen; Abiam beklom den Throon van Juda, in het begin van het agttiende jaer van Jerobeam, dit was het eerste jaer van Abiam, hy regeerde vervolgens het geheele jaer, dat het negentiende was van Jerobeam, en hy fterv in het laetst van het twintigfte van Jerobeam, dat het derde was van zijne Regeering.

B. De tweede zwarigheid is geflachtkundig, en betreft de moeder van Abiam. — Hier wordt gezegd, dat de moeder van Abiam geweest zy *Maacha, eene dochter van Abfalom*, zoo vinden wy het ook 2 Kron. 11: 20, 21; maer 2 Kron. 13: 2. lezen wy, dat zijne moeder was Michaja, de dochter Uriels van Gibea. — Men zou de zaek op deze wijs begrijpen kunnen, dat de moeder van Koning Abiam, de Gemalin van Rehabeam, beide de namen van Maacha en Michaja gedragen hebbe; dat zy de dochter geweest zy van Uriel, en de kleindochter van Abfalom; dat Uriel, haer Vader, haer verwekt had, by Thamar, de eigen dochter van Abfalom, want Abfaloms eigen zoonen waren vroeg geftorven 2 Sam. 18: 18. — Zoo verklaert het ook Jofephus, en het is, in de Heilige Schrivt, zeer gewoon, dat een kleindochter voorkome, onder den naem van dochter.

3. Ende Abiam was even ondeugend, als Rehabeam: want hy wandelde in alle de fonden en afgoderyen fijns vaders Rehabeam, die hy voor hem gedaen en waertoe hy den jongen Vorst door zijn voorbeeld vervoerd hadde: ende fijn herte en was niet volkomen met

den HEERE sijnen Godt, aen wien hy alle lievde en gehoorzaemheid schuldig was, gelijck het herte sijns Voor-vaders Davids geweest was, die zich van alle afgodery volkomen onthouden had.

4. Maer om Davids wille, en ter gunstige vergelding van zijne volkomene verkleevdheid aen God, en zijnen dienst, gaf de HEERE sijn Godt hem (c) eene lampe en opvolger op zijnen Throon in Jerusalem; verweckende sijnen soon na hem, ende bevestigende Jerusalem tot den bestendigen zetel van den waren Godsdienst.

Over de uitdrukking *eene lamp te geven*, vergelijke men Kap. 11: 36.

5. Om dat David gedaen hadde, dat recht was in de oogen des HEEREN, ende niet geweken en was van alles dat hy hem geboden hadde, alle de dagen sijns levens; dan alleen (d) in de sake van Uria den Hethiter.

Maer, zal men denken, is deze lovspraek van David niet al te groot? David was immers zoo heilig niet geweest, dat hy, behalven het geval met Bathseba, in het geheel geene zonden had. — Het is zoo. David had, met alle andere menschen, zijne verborgene afdwalingen, en aenhoudende struikelingen. Drivt en oplopendheid was het hoofdgebrek van zijn Temperament en zedelyk bestaen. Hy had zich ook, in vele omstandigheden, openlyk en grootelyks vergrepen; by voorbeeld in het geval van Nabal, van Achis, in de onberedeneerde toegevendheid omtrent zijne kinderen, in de telling van het volk, en op vele andere wijzen. — Dan de uitdrukkingen, welke hier voorkomen, moeten geenszins zoo worden opgevat, als of zy alle zondige daden en schadelyke wegen uitslooten; maer zoo, dat David geheel rein was van alle afgodery; en voords dat hy God hartelyk lief had, dat hy zich beyverde, om zijne zondige neigingen te wederstaen, dat zijne wanbedrijven, uit zwakheid en overyling, voortkwamen, dat hy zich in de zonde niet verhardde, dat hy 'er aenstonds berouw over toonde; en dat hy zich nooit aen eenige mis-

daed,

(c) 1 Kon. 11: 36. (d) 2 Sam. 11: 4, 15. ende 12: 9.

daed, met voorbedachte rade, hebbe schuldig gemaekt, noch daerin met aenhoudendheid zy voortgegaen, dan alleen in de bekende zaek van Uria den Hethiter.

6. Ende daer was krijgh geweest tusschen Rehabeam, ende tusschen Jerobeam, alle de dagen sijns levens; en dit was de oorzaek, dat Abiam, de zoon en opvolger van Rehabeam, den oorlog tegen Jerobeam voortzette, tot dat 'er een beslisschende veldslag geleverd wierd, gelijk we breeder vinden 2 Kron. 13. De korte regeering van Abiam derhalven was mede vol van onrust.

7. Het overige nu der geschiedenissen Abiams, ende alles wat hy gedaen heeft; is dat niet geschreven in het boeck der Chroniken der Koningen van Juda? daer was, om de gemelde reden oock een geduurige krijgh tusschen Abiam, ende tusschen Jerobeam, en dit gav aenleiding, tot eenige merkwaerdige voorvallen, welke, in de Registers van Staet, werden opgeteekend.

8. Ende Abiam ontsliep met sijne vaderen, in eenen niet zeer gevorderden ouderdom; die onzeker is, om dat de levensjaren op welke hy den Throon beklom niet gemeld worden, gelijk ook niet van zijnen Zoon Asa, schoon zulks van alle volgende Koningen van Juda geschiedt; ende sy begroeven hem, met Koninglyke staetsie, in de stadt Davids: ende (e) Asa sijn sone regeerde in sijne plaetse.

9. In het laetst van het twintigste jaer Jerobeams, des Konings Israëls, wert Asa de zoon van Abiam, de kleinzoon van Rehabeam, die, gelijk uit de omstandigheden blijkt, nog vry jong moet geweest zijn, Koningh over Juda.

10. Ende hy regeerde een ende veertigh jaer te Jerusalem, ende de naem sijner Groot-moeder was, Maacha, een dochter Abisaloms.

Deze Maacha, de kleindochter van Absalom, was de moeder van den voorigen Koning Abiam, vergel. vs. 2. Derhal-

(e) 2 Chron. 14: 1.

ven was zy de Grootmoeder van den tegenwoordigen Koning Afa, den zoon van den gemelden Abiam. Het is, in de Heilige fchrivten, meermalen gebruikelyk, dat Groot-Vaders en Grootmoeders, onder den naem van Vaders en Moeders, voorkomen, men zie by voorbeeld Exod. 2: 18 enz.

11. Ende Afa dede wat recht was in de oogen des HEEREN; gelijck fijn vader David, hy gedroeg zich zeer loflyk, zoo in het beftieren van zijn Koningrijk, als in het hervormen van den Godsdienst.

12. Want hy nam wech (*f*) de fchantjongers uyt den lande, ende dede wech alle de dreckgoden, die fijne vaders gemaeckt hadden, zoo vele hy 'er vinden konde. Evenwel bleven 'er, in het heimelyke, nog eenige overig, vergel. Kap. 22: 47.

13. Zijn prijswaerdige yver, in het uitroejen van de afgodery, ging zoo ver, dat hy niemand ontzag: (*g*) Ja felfs fijne Groot-moeder Maacha die fettede hy oock af, datfe geene Koninginne en ware. Tot dus ver had zy de eer genoten, van als Koningin Weduw van Rehabeam, befchouwd en geëerd te worden. Misfchien had zy, geduurende de minderjarigheid van Afa, als zijne Voogdes, zich het beftier der zaken aengematigd. Maer, om hare afgodery, ontzette Afa haer, in het vervolg, van hare waerdigheid, hy ontnam haer de lijvwacht en andere teekenen van den Koninglyken luister; om dat fy eenen afgrijfelicken afgodt, die, met verfoeilyke plechtigheden, geëerd werd, welligt Baal-Peor of Priapus, in een zeker donker bofch gemaeckt hadde: oock roeyde Afa uyt, haren afgrijfelicken afgodt, ende verbrandde [*hem*] aen en wierp het ftof in de beke Kidron.

De uitdrukking: *zijne moeder Maacha zette hy ook af, dat zy geene Koningin ware*, zou men ook zoo vertalen kunnen: *hy deed Maacha, zijne Grootmoeder wech van de Koningin*; en dan is de meening deze, dat hy zijne Grootmoeder van het Hov verwijderde, opdat zy de Koningin, zijne Echtge-

(*f*) 1 Kon. 22: 47. (*g*) 2 Chron. 15: 16.

genoot, niet, door haer voorbeeld, tot afgodery verleiden zoude.

14. De hoogten en werden wel niet wechgenomen; nochtans was het herte van Afa volkomen met den HEERE, alle fijne dagen: hy hield zich aen den dienst en de aenbidding van den eenigen en waren God, zonder zich eenigermate met afgodery te besmetten.

2 Kron. 14: 3. lezen wy, dat Koning Afa de altaren der vreemde Goden, en de hoogten hebbe wechgenomen, dat hy de opgerichte beelden gebroken hebbe en de bosfchen afgehouwen; maer hoe kan dan de Gefchiedfchrijver, ter dezer plaets, zeggen, dat de hoogten niet werden wechgenomen?

Er waren tweederlei foort van hoogten, gelijk wy reeds voorheen p. 49. hebben aengemerkt. — Men had namelyk, voor het bouwen van den Tempel, de gewoonte ingevoerd, om den HEER zelven hier en elders op verhevene plaetfen te offeren. Deze hoogten, welke zekerlyk hadden behooren geflecht te worden, waren nog overgebleven. Afa was, tegen zijnen wil, genoodzaekt deze hoogten te laten blijven; vermids zijne onderdanen zich de vryheid niet wilden laten ontnemen, om overal, op verhevene plaetfen, den HEER te offeren. Van deze hoogten wordt, in ons geval, gefproken, wanneer de gewijde Gefchiedfchrijver zegt: *de hoogten werden wel niet wechgenomen.* — Maer 'er waren ook hoogten, op welke opgerichte beelden ftonden, en welke met zware bosfchen beplant waren, om aldaer den afgoden der Heidenen te offeren. Deze laetstgemelde hoogten liet Koning Afa, die de afgodery wilde uitroejen, geheel en al flechten; en van deze hoogten wordt 2 Kron. 14: 3. gefproken.

15. Ende hy bracht in het huys des HEEREN de (*h*) geheyligde dingen fijns vaders. Te weten

(*h*) Lev. 5: 15.

zijn Vader Abiam had, in den oorlog tegen Jerobeam, den Koning van Israël, eenen zeer rijken buit behaeld, en van dezen buit had hy een gedeelte aen den HEER geheiligd; zie 2 Kron. 13: 10; maer Abiam had deze belovte niet volbracht; het zy dat de dood hem daerin verhinderd hebbe, het zy dat hy kort daerna tot de afgodery vervallen zy. Maer Asa, zijn Godvruchtige zoon en opvolger, betaelde die gelovte, en bracht een gedeelte van den buit zijnes Vaders, in de schatkist van den Tempel; ende daer benevens bracht hy ook, in die schatkist, [*sijne*] eigene geheyligde dingen, silver, ende gout, ende kostelyke vaten: want, in zijnen oorlog tegen de Ethiopiers, had hy grooten buit behaeld, en daervan heiligde hy ook een aenzienlyk gedeelte aen den HEER 2 Kron. 14: 13, 14.

16. Ende daer was krijgh, dat is een geduurige vyandschap, tusschen Asa, ende tusschen Baësa den derden Koningh Israëls, alle hare dagen, zoo lang zy te zamen leevden. Geduurende de tien eerste jaren van Asas regeering bleev het by heimelyke vyandelykheden, welke van weerskanten gepleegd werden, zoodat Asa, in het uiterlyke, rust had 2 Kron. 14: 1, maer toen barstte de heimelyke vyandschap uit, in eenen openbaren oorlog.

17. Want, toen Asa de Ethiopiers overwonnen had, vielen vele Israëliten van Baeza af, en voegden zich by Asa 2 Kron. 15: 9. Hier door werd (*i*) Baësa de Koningh van Israël dermate verbitterd, dat hy de wapenen opvatte tegen Asa, den Koning van Juda. Baza toogh op tegen Juda, ende bouwde, dat is versterkte Rama, eene Stad in het ervdeel van Benjamin, welke hy Juda ontnomen had. Dit Rama lag op de grenzen, tusschen de beide Koningrijken, in eene engte. Het oogmerk waertoe hy deze Stad versterkte, was om alle gemeenschap, tusschen zijne onderdanen en die van Asa, geheel aftesnijden; op dat hy niemant toe en liete uyt te gaen, ende in te komen, tot Asa den Koningh van Juda.

18. Doe

(*i*) 2 Chron. 16: 1.

18. Doe nam Asa al het silver ende gout, dat overgebleven was in de schatten van het Huys des HEEREN, al dat gene, het welk hy den HEER, uit den buit van zijnen Vader, en uit zijnen eigen buit, geheiligd had, ende hy nam ook de schatten van het huys des Konings, ende gaffe in de hant sijner knechten en gezanten: ende de Koningh Asa sandtse (*k*) tot Benhadad den sone Tabrimmons, des soons Hezjons, die denkelyk een zoon was van Rezon, Kap. 11: 23-25, den Koningh van Syrien, die te Damascus woonde, seggende:

19. Daer is een verbont van vriendschap tusschen my, ende tusschen u, tusschen mijnen vader Abiam, ende tusschen uwen vader Tabrimmon: siet, ick sende u een geschenck, silver, ende gout, gaet henen, maeckt uw verbont te niete met Baësa den Koningh Israëls, val gewapender hand in zijn Koningrijk, op dat hy aftrecke van tegens my, en genoodzaekt worde, om ter verdediging van zijn eigen land, van mijn Rijk terug te keeren.

Geheel Syrien was door David overwonnen, en onder de heerschappy van hem en zijnen zoon Salomo gebleven. — In 't laetst van Salomons leven leide Rezon den grond tot een geheelen afval der Syriers van Israëls overheersching, te Damascus; welke Stad vervolgens de Hoofdstad gebleven is van dit nieuwe Syrische Rijk, dat Israël en Juda vervolgens veel kwaeds gedaen heeft Kap. 11: 23-25. Na de verdeeling van het Rijk, leevde echter dit Rijk, beide met de Koningen van Juda en Israël, in vriendschap: zelvs had Tabrimmon, met beide, een verbond gemaekt, dat hy hen niet ontrusten zoude. Misschien dacht hy, dat zy elkander wel, door onderlinge oorlogen, vernielen zouden. — Nu Baeza, de Koning van Israël, in eenen openbaren oorlog, tegen Asa, den Koning van Juda, optoog, begeerde de laetste van Benhadad, dat hy zijn verbond met den eersten verbreken zoude, en in deszelvs land vallen.

(*k*) 1 Kon. 20: 1. 2 Chron. 16: 2, &c.

Deze handelwijs van Afa is hier aengeteekend, om hem kenbaer te maken als een Vorst, die wel allen lov verdiende, door het yverig hervormen van den Godsdienst; maer die met dat alles zeer groote zwakheden had. — Althans, in dit aenzoek by Benhadad den Koning van Syrie, betoonde hy niet alleen een ongeloovig wantrouwen aen de macht en de trouw van dien God, die hem jongstleden, tegen de Ethiopiers, zoo blijkbaer geholpen had; maer hy ontzag zich zelvs niet, om Benhadad te bewegen, dat hy zijn verbond met Baeza breken, en het recht der volken fchenden zoude. Om nu niet eens te zeggen, dat hy die fchatten, welke den HEER geheiligd waren, in de handen ftelde van eenen afgodifchen Koning. Hy werd ook over dit ftuk, van Gods wege, nadrukkelyk beftraft 2 Kron. 16: 7-10.

20. Ende Benhadad hoorde nae het voorftel van den Koningh Afa. De aengebodene fchatten vervoerden hem, om zijn verbond, met Baeza, op eene trouwlooze wijs, te verbreken, ende hy fondt de Overfte der heyren die hy hadde, tegen de fteden Ifraëls: Hy viel in het Noorderdeel van Israëls Koningrijk, het welk het digtst aen zijn gebied gelegen was, ende floegh Ijon, ende Dan, ende Abel Beth-Maacha; ende het gantfche Cinneroth, met het gantfche lant Naphtali, en dit kon hy des te gemakkelyker doen, omdat Baeza, met alle zijne krijgsmacht, naer Rama getrokken was, in het Zuiderdeel van zijn Rijk, op de grenzen des gebieds van Afa.

21. Ende de zaek viel volkomen nae den wensch van Afa uit: want het gefchiedde, als Baëfa [*fulcks*] hoorde; dat hy afliet van Rama te bouwen en te verfterken. Hy keerde naer zijne Hovftad weder, ten einde zijn eigen land te beveiligen: ende hy bleef te Tirza, alwaer thans de Koninglyke zetel gevestigd was Kap. 14: 17.

22. Doe liet de Koningh Afa door gantfch Juda uytroepen, (niemant was vry, dan die, door ouderdom, of uitlandigheid, buiten ftaet waren,) Dat fy de fteenen van Rama, ende het hout daer van, fouden wechdragen, daer Baëfa mede gebouwt hadde. Langs dezen weg werd die fterkte geheel geflecht; die toch an-

anders altoos een twistappel, tusschen de beide Koningrijken, zoude geweest zijn: ende de Koningh Asa bouwde, verbeterde en versterkte daer mede twee andere steden, Geba Benjamins, ende Mizpa.

23. Het overige nu aller geschiedenissen van Asa, ende al sijne macht, ende al dat hy gedaen heeft, ende de steden die hy gebouwt heeft; zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken of openbare Staetsregisters der Koningen van Juda? Doch in den tijt sijnes ouderdoms wert hy kranck aen sijne voeten, en geweldig gefolterd, door jicht en podagra. In deze zijne ziekte openbaerde hy al weder zijn mistrouwen op den HEER: want hy nam zijne toevlucht meer tot de Geneesmeesteren dan tot God 2 Kron. 16: 12, 13.

24 Ten laetsten werden zijne smerten zoo hooggaende, dat zy hem den dood veroorzaekten; Ende (*l*) Asa ontsliep met sijne vaderen, ende wert volgens 2 Kron. 16: 14, met ongemeene pracht begraven met of *by* sijne vaderen in de stadt sijns vaders Davids: ende (*m*) sijn sone Josaphat wert Koningh in sijne plaetse.

Eer nu de gewijde Geschiedschrijver de geschiedenis opvat van Josaphat, den vierden Koning van Juda, keert hy weder tot het Koningrijk van Israël. — De geschiedenis van Israëls Koningrijk had hy gebracht, tot den dood van Jerobeam, en dezelve besloten, met te zeggen, dat zijn zoon Nadab, in zijne plaets, regeerde Kap. 14: 20. *Nu vat hy den draed der geschiedenis van Israëls Koningrijk weder op, en vervolgt dezelve tot op den dood van Achab, en hiermede eindigt dit eerste Boek der Koningen. — Het ware derhalven veel geschikter geweest, dat men hier een nieuw Kapittel begonnen had.*

25. Nadab nu de sone Jerobeams was de tweede

(*l*) 2 Chron. 16: 13. (*m*) 2 Chron. 17: 1.

Koning van het Rijk der tien ſtammen. Hy wert Koningh over Iſraël, in 't begin van het tweede jaer van Aſa den Koningh van Juda: ende hy regeerde twee jaren, dat is tot in het tweede jaer, over Iſraël.

26. Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN, ende wandelde in den wegh ſijns vaders, ende in ſijne ſonde, daer mede hy Iſraël hadde doen ſondigen, vermids hy het voorbeeld van zijnen afgodiſchen Vader Jerobeam navolgde, in het aenbidden der kalveren, te Dan en Bethel.

27. Ende een zekere Baëſa de ſoon van Ahia van den huyſe of uit de Stam Iſſaſchars maeckte eene verbinteniſſe of opſtand tegen hem, plaetſende zich zelven aen het hoofd der oproerige menigte. De aenhang van dezen Baeza werd van dag tot dag grooter en ſterker, en zijnen kans ſchoon ziende, waegde hy het op zijnen Vorst aen te vallen. Te weten Nadab was thans bezig tegen de Philiſtijnen te oorlogen, die hem Gibbethon, eene Stad in het ervdeel van Dan Joſ. 19: 44, en misſchien meer ſteden, ontnomen hadden. Terwijl Nadab dit Gibbethon belegerde, werd hy door Baeza, zijnen eigenen onderdaen, verſlagen, ende Baëſa ſloegh hem te Gibbethon, welcke der Philiſtijnen is, als Nadab, ende gantſch Iſraël Gibbethon belegerden.

28. Ende Baëſa doodde hem, in het derde jaer van Aſa den Koningh van Juda, ende wert Koningh in ſijne plaetſe.

Dit is het eerste voorbeeld, onder Israël, dat de Throon; door geweld en doodſlag, werd ingenomen: in 't vervolg zullen 'er meerder van die natuur in dat Rijk voorkomen.

29. Het geſchiedde nu als hy regeerde, dat hy het gantſche huys Jerobeams ſloegh, en alle zijne nakomelingen uitroeide, hy en liet niets over van Jerobeam wat adem hadde en van het mannelyk geſlacht was, tot dat hy hem verdelgt hadde, (*n*) nae het woort des HEEREN, dat hy geſproken hadde

door

(*n*) 1 Kon. 14: 10, 14.

door den dienſt van ſijnen knecht Ahia den Siloniter:

Zoo werd die merkwaerdige voorzegging, Kap. 14: 10. vermeld, allerblijkbaerst vervuld. — Baeza beoogde, in deze onderneming, niets minder, dan de vervulling dezer voorzegging te bevestigen. Vermoedelyk heeft hy 'er niet eens aen gedacht. Zijn oogmerk was geen ander, dan zich, in de Koninglyke heerſchappy, welke hy, op zulk eene onwettige en grouwzame wijs, verkregen had, te bevestigen. Maer de Godlyke Voorzienigheid beſtuurde de heerschzucht van Baeza, op zulk eene wijs, dat Jerobeams huis dat oordeel onderging, het welk zoo duidelyk, in alle de byzonderheden, door den Propheet Ahia bedreigd was.

30. Dit alles geſchiedde, Om de ſonden Jerobeams, die ſondigde, ende die Iſraël ſondigen dede; [*ende*] om ſijne terginge, daer mede hy den HEERE den Godt Iſraëls getergt hadde, door het invoeren van den verfoeilyken en Godtergenden Kalverdienst.

31. Het overige nu der geſchiedeniſſen Nadabs, ende al wat hy gedaen heeft; is dat niet geſchreven in het boeck der Chroniken, in de openbare Staetsregisters der Koningen Iſraëls?

32. Ende daer was oorloge tuſſchen Aſa den derden Koning van Juda, ende tuſſchen Baëſa den derden Koningh Iſraëls, alle hare dagen, 'er heerschte een altoosduurende vyandſchap.

33. In het derde jaer van Aſa Koningh van Juda, wert op die wijze Baëſa de ſoon van Ahia Koningh over gantſch Iſraël, te Tirza, de toenmalige Hovſtad der Koningen van de X ſtammen, [*ende* die Baeza *regeerde*] vier en twintigh jaer, dat is, tot in 't 24ſte jaer.

34. Ende dede dat quaet was in de oogen des HEEREN; ende wandelde in den wegh Jerobeams, ende in ſijne ſonde, daer mede hy Iſraël hadde doen ſondigen, dienende al mede de kalveren te Dan en te Bethel.

HET XVI. KAPITTEL.

Het overige der regeering van Baeza vs. 1-14. De geschiedenissen van vier volgende Koningen in Israël vs. 15-34.

1. DOe Baeza zich al mede aen den kalverdienst verhechtte, geschiedde het woort des HEEREN, in eene Godlyke Openbaring, tot den Propheet Jehu den soon Hanani tegen Baësa, seggende:

2. Daerom (*a*) dat ick u uyt het stof, uit eenen zeer lagen en geringen staet verheven, ende u, in den weg mijner Voorzienigheid, de inneming van den Throon toegelaten, en dus tot eenen Voorganger over mijn volck Israël gestelt hebbe; ende gy evenwel gewandelt hebt in den wegh Jerobeams, door het aenbidden der kalveren, welke Jerobeam te Dan en te Bethel heeft opgericht; ende mijn volck Israël, door uw afgodisch voorbeeld, hebt doen sondigen, my tot toorn verweckende door hare sonden;

3. Siet, so sal ick de nakomelingen van Baësa, ende de nakomelingen van sijn huys, wechdoen; ende ick sal uw huys maken, (*b*) gelijck het huys Jerobeams des soons Nebats, door alle uwe nakomelingen van het mannelyk geslacht uitteroejen, op die zelvde wijs als gy alle de nakomelingen van Jerobeam verdelgd hebt.

4. Die (*c*) van Baësa en zijn geslacht, in de stadt sterft, zal niet begraven worden, zijn doode lichaem sullen de honden eten; ende die van hem in 't velt sterft, zal ook onbegraven blijven, zijn rottend lijk sullen de vogelen des hemels eten.

5. Het

(*a*) 1 Kon. 14: 7. (*b*) 1 Kon. 15: 29. (*c*) 1 Kon. 14: 11. ende 15: 29. ende 16: 12.

5. Het overige nu der geschiedenissen van Baë-
sa, ende dat hy gedaen heeft, ende sijne macht;
zijn die niet geschreven in het boeck der Chro-
niken of openbare Staetsregisters der Koningen Is-
raëls ?
6. Ende Baësa zelvs stierv eenen natuurlyken dood,
even als Jerobeam; hy ontsliep met sijne vaderen,
ende wert met Koninglyke staetsie begraven te Tirza:
ende sijn sone Ela, de vierde Koning van Israël, re-
geerde in sijne plaetse.
7. Alsoo als te vooren gemeld is vs. 2-4. geschiedde
of was oock het woort des HEEREN geschied, door
den dienst des Propheets Jehu des soons van Ha-
nani, tegen Baësa, ende tegen sijn huys, ende
dat om al het quaet, dat hy gedaen hadde, in de
oogen des HEEREN, hem tot toorn verwec-
kende door het werck sijner handen, om dat hy
was gelijck het huys Jerobeams, (*d*) ende om dat
hy het selve verslagen hadde.

De oorzaek, om welke het gemelde oordeel aen Baeza bedreigd werd, was tweeledig. Deels omdat hy de afgodery van Jerobeam naevolgde, en daerdoor dezelvde straf verdiend had. Deels omdat hy het huis van Jerobeam verslagen had. In het laetste geval was hy wel een uitvoerer geweest van Gods raed; maer voor zich zelven had hy, uit grouwzame beginselen, gewerkt. Zijn oogmerk, gelijk wy reeds hebben aengemerkt, was geenzins, om het Godlyk oordeel te volbrengen, maer enkel om zijne heerschzucht te voldoen. Derhalven was hy indedaed niet anders, dan een geweldenaer en doodslager, die de Koninglyke Familie vermoord had.

8. In het ses en twintigste jaer van Asa den der-
den Koningh van Juda, wiert Koningh Ela de soon
Baësa over Israël, te Tirza, [*ende regeerde*] twee
jaren, of tot in het tweede jaer.
9. Ende Zimri sijn knecht, een voornaem bevel-
hebber in het leger van Ela, den vierden Koning van Israël,

(*d*) 1 Kon. 15: 29.

zijnde Overste van de helft der Krijgs-wagenen, maeckte eene verbintenisse en smeedde eenen aenhang tegens hem, als hy, terwijl zijn leger bezig was om Gibbethon te belegeren vs. 15, te Tirza in zijn Paleis gebleven was, sich droncken drinckende in het huys van Arza den Hofmeester te Tirza: want hy was een jongeling, die in overdaed en wellust verzopen lag.

10. Van deze gelegenheid bediende zich de gemelde Zimri, om den dronken Koning te vermoorden. So werd de voorzegging, door den Propheet Jehu, aen zijnen Vader Baeza gedaen vs. 2-4, al zeer spoedig vervuld. Op het onverwachtst quam (*e*) Zimri in het vertrek van Arza, den Hovmeester, alwaer de Koning bezig was met zuipen en zwelgen, ende sloegh hem, ende doodde hem, in het seven en twintigste jaer van Asa den Koningh van Juda: ende hy wert Koningh in sijne plaetse.

11. Ende het geschiedde als hy regeerde, als hy op sijnen throon sat, dat hy het gantsche huys en geslacht van Baësa sloegh; hy en liet hem niet eenen man over die aen de wandt pist, nochte sijne bloetverwanten, nochte sijne vrienden. Deze zullen zich, op dien tijd, alle in of naby het Paleis en de Hovplaets bevonden hebben.

12. Alſo verdelgde Zimri de vijfde Koning van Israel, het gantsche huys van Baësa; (*f*) nae het woort des HEEREN, dat hy over Baësa gesproken hadde, door den dienst des Propheten Jehu:

13. Dit geschiedde rechtvaerdig, Om alle de sonden en afgoderyen van Baësa, ende de sonden van Ela sijnen sone, daer mede sy gesondiget hadden; ende daer mede sy Israël hadden doen sondigen, tot toorn verweckende den HEERE den Godt Israëls, door hare ydelheden en afgoderyen, en den dienst, welken zy bewezen aen ingebeelde Godheden, vergelijk Deut. 32: 21.

14. Het

(*e*) 2 Kon. 9: 31. (*f*) bov. vss. 1, 2, &c.

14. Het overige nu der geſchiedeniſſen van Ela Israëls vierden Koning, ende al wat hy gedaen heeft; is dat niet geſchreven in het boeck der Chroniken en Staetsregisters der Koningen Iſraëls?

15. In het ſeven en twintigſte jaer van Aſa den Koningh van Juda aenvaerdde Zimri de Koninglyke Regeering over Israël. Maer zijne heerſchappy was van eenen zeer korten duur Nauwlyks regeerde Zimri ſeven dagen te Tirza de Hovſtad der Koningen van Israël, of zijne ſnoode onderneming werd bekend ende eerlang verydeld: het Krijgs-volck hadde ſich toen gelegert tegen Gibbethon, dat der Philiſtijnen is.

Met de belegering van die Stad was Nadab reeds voor 24 jaren bezig geweest, Kap. 15: 27, maer denkelyk is toen, door Baezas oproer waerin de Koning omkwam, die belegering opgebroken, en nu door Ela hervat, ſchoon met eene even ongelukkige uitkomst.

16. Het volck nu dat ſich voor die Stad gelegert hadde, hoorde ſeggen; Zimri heeft eene verbinteniſſe gemaeckt, ja heeft oock den Koningh Ela verſlagen: deze handelwijs van Zimri werd in het leger zeer euvel opgevat, daerom maeckte het gantſche Iſraël ten ſelvigen dage Omri den Krijgsoverſten Koningh over Iſraël, in 't leger.

Dit was de eerstemael, dat het leger eenen Koning over Israël uitriep, gelijk, in volgende tijden, by de Romeinen, zoo gewoon was.

17. Ende Omri, de Opper-veldheer, die, door het leger, tot Koning was uitgeroepen, toogh op, ende gantſch Iſraël, zoo velen 'er in het leger dienden, met hem van Gibbethon, ende belegerden Tirza, de Koninglyke Hovſtad, om den Koningsmoorder in handen te krijgen.

18. Ende het geſchiedde, als Zimri ſagh dat de ſtadt ingenomen was; dat hy gingh in het paleys van het huys des Konings, ende verbrandde boven ſich het huys des Konings met vyer, uit wanhoop, deels opdat de ſchatten van het Paleis niet in de handen van zijnen wederpartijder vallen zouden, deels om voor

te komen, dat hem geen schandelyken dood wierd aengedaen, ende in dezen brand sterf de snoode Zimri, op de allerelendigste wijs.

19. Dit geduchte oordeel bejegende hem rechtvaerdig, Om sijne sonden die hy gesondigt hadde, doende dat quaet was in de oogen des HEEREN, wandelende in den wegh Jerobeams, ende in sijne sonde, die hy gedaen hadde, doende Israël sondigen: want geduurende zijnen ganschen levensloop, zoo wel als geduurende de zeven dagen van zijne Koninglyke Regeering, had hy de kalveren gediend, welke Jerobeam had opgericht.

Nu ging de Koninglyke Regeering over Israël, door geweld en moordenaryen, van den eenen, over tot den anderen.

20. Het overige nu der geschiedenissen van Zimri, den vijfden Koning van Israël, ende sijne ver bintenisse, die hy gemaeckt heeft tegen Koning Ela zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken en Staetsregisters der Koningen Israëls?

21. Doe Zimri, in het Koninglyk Paleis te Tirza, verbrand was, wert het volck Israëls verdeelt in twee helften: de eene helft des volcks wilde niet berusten, in de verkiezing van het leger op Omri gevallen. Deze party volgde en koos eenen zekeren Tibni den sone Ginaths, om hem Koningh te maken; ende de andere helft volgde Omri, den Veldheer, die door het leger, tot Koning was uitgeroepen. — Dit gav aenleiding tot eenen burgerlyken oorlog, die 4 jaren duurde, van Asas 27 tot 31 jaer, vergelijk vs. 15 en 23. welke oorlog tevens voor Israël tot eene rechtmatige straf diende van hunne verkleevdheid aen de verfoeilykste afgodery.

22. Maer het volck dat Omri volgde was sterker, dan het volck dat Tibni den sone Ginaths volgde; ende Tibni sterf ten laetsten in den burgerlyken krijg, ende Omri regeerde toen met genoegzaem algemeene toestemming, wordende de zesde Koning van Israël

23. In het een en dertigste jaer van Asa den

derden

derden Koningh van Juda, wert Omri Koningh over Israël, [*ende regeerde*] twaelf jaer: dat is, tot in het 12de jaer, welke tijd echter niet moet begonnen worden van Asas 31ste maer van zijn 27ste jaer, dit blijkt uit vergelijking met vs. 29. te Tirza regeerde hy ses jaren, daerna verkoos hy Samaria tot zijne Koninglyke Hovstad.

24. Ende hy kocht den bergh Samaria van eenen zekeren Semer, den toenmaligen eigenaer, voor twee talenten silvers: ende bebouwde den bergh; ende noemde den naem der stadt, die hy bouwde, nae den naem van Semer, des bergs gewezen heere, Samaria, en van dien tijd af werd en bleev deze Stad Samaria de verblijv- en Hovplaets der Koningen van Israël.

25. Ende Omri dede dat quaet was in de oogen des HEEREN: ja hy dede erger, dan alle die voor hem geweest waren, door het volk, met geweld, tot den kalverdienst te dwingen, en nog andere soorten van afgodery in te voeren. vergelijk Micha 6: 16.

26. Ende hy wandelde in alle de grouwzame wegen Jerobeams des soons Nebats, ende in sijne sonden, daer mede hy Israël hadde doen sondigen; verweckende den HEERE den Godt Israëls tot toorne, door hare ydelheden.

27. Het overige nu der geschiedenissen van Omri, wat hy gedaen heeft, ende sijne macht die hy gepleegt heeft; zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken en in de Staetsregisters der Koningen Israëls?

28. Ende Omri ontsliep met sijne vaderen, ende wert, met Koninglyke pracht, begraven te Samaria, de nieuwe Hovstad, welke hy gebouwd had; ende sijn soon Achab regeerde in sijne plaetse.

29. Ende de zeer beruchte Achab de soon Omri, was de zevende Koning van Israël. Hy wert Koningh over Israël, in het allerlaetst van het acht en dertigste jaer van Asa den derden Koningh van Juda: ende Achab de soon Omri regeerde over Israël, te Samaria, ruim twee en twintigh jaer.

30. Ende Achab de ſone van Omri was een allerondeugendst Vorst, die zijne grouwzame voorzaten, in boosheid, nog ver weg overtrof. Hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN; meer dan alle die voor hem geweeſt waren: want behalven de afgoderyen, welke reeds in zwang waren, voerde hy nog den dienst van Baal in.

31. Ende het geſchiedde, (was 't eene lichte ſake en eene geringe misdaed, dat hy wandelde in de ſonden Jerobeams des ſoons Nebats, in de aenbidding der kalveren?) neen zeker; dit was reeds een grouwelſtuk, waerdoor de God van Israël, die alleen waerdig is gediend te worden, op de hoogstgaende wijs, getergd werd: maer dit was voor den boozen Achab nog niet genoeg; het geſchiedde nog daerenboven, dat hy nogh ter vrouwe nam Izebel de dochter Ethbaals des Konings der Zidoniers, eene vrouw, welke zeer berucht was van haer afgodisch en allerſlechtst karakter; ende hier kwam nog by, dat hy henen gingh, ende diende den Baal, ende boogh ſich voor hem.

32. Ende hy richtede den Baal eenen altaer op, in het huys Baals, 't welcke hy te Samaria gebouwt hadde.

33. Oock maeckte Achab een boſch: ſo dat Achab nogh meer dede om den HEERE den Godt Iſraëls tot toorn te verwecken, dan alle Koningen Iſraëls die voor hem geweeſt waren.

De naem *Baal* beteekent eenen heer of heerſcher. In het algemeen werden alle Heidenſche afgoden Baals genoemd. Dan 'er waren zeer onderſcheidene Baals, naer de verſchillende ſoorten van afgodiſche volken. — Baal-Berith was de afgod der Sichemiten; voor welken de burgers van die Stad, op den berg Gebal, eenen Tempel gebouwd, en met hem een verbond gemaekt hadden Richt. 8: 33. 9: 4. Baal-Peor was de afgod der Moabiten, voor welken zy, op den berg Peor, eenen tempel gebouwd hadden, die het huis van Peor genaemd wordt Deut. 3: 29, en deze afgod werd, door ontuchtige plechtigheden, gediend Num. 25: 3. —

Baal-

Baal-Sebub, of de heer der vliegen, was de afgod van de Philiſtijnen te Ekron, van welken zy geloovden, dat hy de muggen en vliegen, van welke zy zeer gekweld werden, verdrijven konde. Dezen afgod liet Koning Ahazia, in zijne krankheid, raedplegen 2 Kon. 1: 2, 3. — Maer die Baal, wiens dienst Koning Achab onder Israël invoerde, was een afgod der Zidoniers; hy liet zich tot deze hemeltergende boosheid vervoeren, door zijne Gemalin Izebel, die eene Zidoniſche Princes was, van hare jeugd opgevoed in dit ſoort van afgodery.

Voor dien Baal richtte Achab eenen *altaer op.* — Ook maekte hy *een huis Baals*, dat is een Tempel voor dien afgod, alwaer eenige opgerichte beelden geplaetst waren, en de kleederen der Baals Priesteren bewaerd werden. — Ook plantte hy, nae de wijs der Heidenen, een donker bosch voor dien afgod, en het is zeer waerſchijnlyk, dat die zoogenaemde Baal, in dat bosch, door allerlei vuile ontuchtigheden, geëerd wierd.

34. In dien tijd van Achab, was het bederv der zeden, en de verachting van den waren Godsdienst, ten hoogſten toppunt geklommen. Dit bleek onder andere in de onderneming van eenen zekeren Hiël, die Jericho, in weerwil der voorzegging van Jóſua, herbouwen wilde: want In ſijne dagen herbouwde Hiël de Beth-Eliter de Stad Jericho: maer de HEER laet zich niet beſpotten. Hiël onderging dat geduchte vonnis, het welk Joſua, reeds voor zoo vele eeuwen, tegen den herbouwer van Jericho, uit Gods naem, had uitgeſproken; op Abiram ſijnen eerſtgeborenen ſone heeft hy haer gegrontveſt, ende op Segub ſijnen jongſten [*ſone*] heeft hy hare poorten geſtelt; toen Hiël den eersten ſteen leide ſtierv zijn oudſte zoon, onder het verder voortbouwen, verloor hy zijne volgende zoonen, en de laetſte ſtierv juist op dien tijd, toen hy de poorten plaetſte, in de muuren van de herbouwde Stad. Dit alles geſchiedde ſtiptelyk (*g*) nae het woort des

(*g*) Joſ. 6: 26.

HEEREN, dat hy door den dienst van Josua den sone Nun, reeds voor omtrend 500 jaren, gesproken hadde.

Dit merkwaerdig voorval, met dezen Hiël, moest gediend hebben ter waerschouwing van Israël, en om hun te verzekeren, dat de voorzegging van den Propheet Ahia, dat zy, van wegen hunne afgodery, gevangelyk naer Assyrien zouden worden wechgevoerd Kap. 14: 15, ook ontwijffelbaer zoude vervuld worden. — Maer de Israëliten waren en bleven ongevoelig. De afgodery nam nog hand over hand toe, en de ware Godsdienst geraekte eerlang byna geheel verloren. Het grouwzaem voorbeeld van den Koning Achab, en zijne afschuwelyke Gemalin, had eenen allerverdervelykften invloed op de gansche Natie.

HET XVII. KAPITTEL.

Het vervolg der Geschiedenis van Koning Achab, byzonder zijn wedervaren, met den beroemden Propheet Elia, die hem eene langduurige droogte bedreigde.

IN dit XVIIden, en in de overige Kapittelen van dit *eerste boek* der KONINGEN, wordt de geschiedenis van den ondeugenden Achab breedvoerig verhaeld. — In zijnen tijd bloeide de vermaerde Propheet ELIA, die, door den HEER, verscheidene malen tot den Koning gezonden werd, en zeer merkwaerdige wonderen verricht heeft. — In dit Kapittel vinden wy de volgende zeer aenmerkelyke byzonderheden. (1). Elia voorspelde Koning Achab eene langduurige droogte vs. 1. (2.) Na deze voorzegging week de Propheet naer de beek Crith, alwaer hy, door de ravens, van voedsel verzorgd werd vs. 2-6. (3). Toen het water van die beek

was

was uitgedroogd, nam hy zijn verblijv by eene weduw te Zarphath, alwaer de geringe voorraed van die weduw, door een wonderwerk, dermate onderhouden en aengevuld werd, dat dezelve toereikende was tot onderhoud, van den Propheet en de weduw met haren zoon vs. 7-16. (4). De zoon dezer weduw, gestorven zijnde, werd door Elia opgewekt vs. 17-24.

1. Ende Elia de Tisbiter, die oorsprongelyk was uit Tisbi, van den inwoonderen Gileads, in het overjordaensche, seyde tot Achab, toen hy de afgodery hoe langer hoe grouwelyker doorzette: [*Soo waerachtigh als*] de HEERE de Godt Israëls leeft, voor wiens aengesicht ick als zijn dienaer stae, en in wiens geduchte tegenwoordigheid ik thans tot u spreke; (*a*) indien 'er, tot straf van uwe boosheden, geduurende dese eerstkomende jaren daeuw, ofte regen zijn sal, ten zy dan nae mijn woort, en voor dat ik u koom bekendmaken, dat 'er regen komen zal, zoo straffe my de levendige God, op de meest geduchte wijs.

Dit is de eerstemael, dat wy den Propheet Elia ontmoeten, van wien vervolgens zoo vele merkwaerdige bedrijven worden aengeteekend. Het zal derhalven niet ongepast zijn, dat wy iets naders zeggen, van dezen beroemden man.

De naem van dezen beroemden Propheet was Elia. — Van zijne ouders en afkomst wordt ons niets gemeld. Maer het besluit, het welk sommige Jooden daeruit afleiden, dat hy een Engel geweest zy, die, in eene menschelyke gedaente, uit den hemel was nedergedaeld, is geheel verkeerd. Hy was een mensch van gelijke bewegingen als wy Jac. 5: 17. Hy wordt een *Tisbiter* genaemd; sommigen vertalen het door eenen *bekeerer*, en meenen, dat de Propheet dus genaemd zy, omdat hy van God tot Israël gezonden werd, om hen, van de verfoeilykste afgodery, tot den dienst van den eenigen en waren God te doen wederkeeren; dan het schijnt zeer

(*a*) Jac. 5: 17.

eenvouwig, dat hy dus genaemd zy, nae de Stad van zijne geboorte Tisbi, of zoo als Josephus haer noemt Thisbon, in het land van Gilead. — Hy is zeer beroemd, van wegens de verbazende wonderen, welke hy verricht heeft, en verdient, in dezen opzichte, onmiddelyk na Mose in eenen rang geplaetst te worden. — Hy heeft gebloeid, en zijne voornaemste wonderen verricht, onder de regeering van Koning Achab. Dan hy maekte zich ook beroemd, onder de regeering van den volgenden Koning Ahazia, en ook nog van Joram. In dezen tijd van allerdiepst verval had de HEER zeker de allergewigtigste redenen, om zulk eenen zeer buitengewoonen Propheet te zenden; ten einde den waren Godsdienst niet geheel te doen vergaen. — Zijn uiteinde is even zonderling geweest als dat van Henoch; want, zonder den dood te ondergaen, is hy in den hemel opgenomen.

2. Toen Elia de gemelde bedreiging van de langduurige droogte gedaen had, werd Koning Achab zeer tegen hem verbitterd; maer de HEER zorgde voor de veiligheid en het leven van zijnen Propheet, en het moet aen deze byzondere voorzorg van God worden toegeschreven, dat de gramstorige Achab hem niet, op het oogenblik, liet grijpen: want Daerna geschiedde het woort des HEEREN, ten anderen male, tot hem, seggende:

3. Gaet wech van hier, ende wendt u nae het oosten, ende verbergt u aen de beke Crith, die voor aen de Jordane is.

4. Ende het sal geschieden dat gy uyt de beke drincken sult, wanneer gy dorst hebt: ende ick hebbe den raven geboden, datse u daer van voedsel voorzien en onderhouden sullen.

5. Hy gingh dan henen, ende dede nae het woort des HEEREN; want hy gingh, ende woonde by de beke Crith, die voor aen de Jordane is.

6. Ende de raven brachten hem des morgens broot, ende vleesch; desgelijcks broot, ende vleesch des avonts: ende hy dranck uyt de beke.

Dit wonderwerk is zeer merkwaerdig, en verdient eene meer byzondere aendacht.

Door eene onmiddelyke tusſchenkomst van het Godlyk Al-vermogen, brachten de raven den Propheet, in zijne eenzame verblijvplaets, eenen genoegzamen voorraed van voedſel. — Deze gulzige vogels brachten den Propheet vleesch en brood. Dit deden zy dagelyks op gezette tijden, des middags en des avonds.

Het ongeloov verwerpt dit verhael, en houd de gebeurtenis voor een ongeloovbaer verdichtſel.

Sommigen hebben al het wonderdadige wechgenomen, met het Hebreeuwſche woord, in plaets van *Raven*, door Kooplieden te vertalen, en de zaek zoo te begrijpen, dat eenige Arabiſche Kooplieden, die, om den handel te drijven, de gemelde beek voorby reisden, den Propheet van voedſel verzorgd hebben. — Indedaed het Hebreeuwſche woord wordt Ezech. 27: 17. van de kooplieden gebruikt, die op de markt van Tyrus handel dreven. — Maer de gemelde vertaling kan, in ons geval, niet te pas komen. Eene aenmerking zal overgenoeg zijn, om deze opvatting te wederleggen. Te weten, indien Arabiſche Kooplieden den Propheet, van het noodig voedſel, verzorgd hadden, dan had zijne ſchuilplaets niet lang kunnen verborgen blijven. Het gerucht der akelige voorzegging, welke Elia aen den Koning gedaen had, was binnen korten, door het ganſche Rijk, verſpreid. Ieder een had 'er den mond vol van, vooral omdat men al aenſtonds bemerkte, dat die voorzegging met de daed vervuld wierd: want van dien tijd af werd 'er nog dauw nog regen vernomen, in het ganſche Koningrijk. Hoe kon het nu, in zulke omſtandigheden, anders zijn, of de ſchuilplaets van Elia moest, door de veronderſtelde Kooplieden, bekend werden. Maer God had hem derwaerds gezonden, opdat de Koning hem niet zoude kunnen vinden. — Voeg 'er by, dat Achab den Propheet niet alleen allerwegen liet opzoeken, maer zelvs alle zijne onderdanen, onder eede, liet verklaren, dat zy Elia niet gezien hadden Kap. 18: 10.

Wy moeten derhalven aen soortgelijke vogelen denken, als by ons, onder den naem van *Raven*, bekend zijn; en hoe wonderdadig de Godlyke voorzorg, omtrent zijnen Propheet, ook moge geweest zijn, behelst evenwel dit verhael niets, het welk ongerijmd of onmogelyk is in zich zelve. — De Raven zijn zekerlyk zeer gulzig: maer was het, voor het Godlyk Alvermogen, onmogelyk, de gulzigheid van deze vogelen in te toomen? even gelijk wy te voren Kap. 13: 24. gezien hebben, dat God den leeuw beteugelde, om het lijk van den Bethelschen Propheet, welken hy gedood had, noch den ezel, die 'er bystond, niet aen te raken. — Was het den Almachtigen onmogelyk, om de zaek, door zijn wonderdoend Alvermogen, zoodanig te bestieren, dat de ravens hier en elders zoo veel vleesch en brood vonden, dat zy zich niet alleen volkomen verzadigen konden, maer ook eenen grooten voorraed overhielden. — Wy behoeven ons niet te verbeelden, gelijk de Schilders de zaek afteekenen, dat de raven, den Propheet, dit voedsel, tweemael des daegs, in den mond staken; maer zoo, dat die vogels, hunne vraetzucht verzadigd hebbende, tweemalen des daegs, tegen den middag en den avond, het overschot op eene zekere plaets brachten, in de nabyheid van Elia, om het, gelijk de gewoonte van zulke vogelen is, voor het vervolg te bewaren, en dat de Propheet zich daervan, tot zijn middag en avondmael, bediend hebbe.

De raven, het is waer, behoorden tot de onreine vogelen. Maer daerom konden zy wel rein vleesch aenvoeren; en zoo men al mogt oordeelen, dat rein vleesch, wanneer het door onreine vogelen was aengeraekt, daerdoor onrein wierd, dan moest, in dit geval, de willekeurige wet, voor de noodzakelykheid wijken.

Men zegge niet, dat de dienst der raven, in dit geval, onnoodig ware, en dat God den Propheet wel onmiddelyk van voedsel had kunnen verzorgen. — Maer behalven, dat het wonderwerk des te meer in het oog liep, daer zulke vraetzuchtige vogels, die van natuure meer geneigd waren, om den Propheet het voedsel uit den mond te rooven, dan hem 'er van te verzorgen, tot het onderhoud van Elia moesten dienstbaer wezen; kunnen wy niet altoos de wijze oogmerken

van

van God, in alle de byzonderheden aenwijzen. — Om nu niet te zeggen, dat men, uit deze gebeurtenis, zeer aengename zedelyke lessen kan afleiden. Maer het is hier de plaets niet, om ons daerover uit te laten.

7. Ende het geschiedde ten eynde van [*vele*] dagen, geduurende welke Elia, op de gemelde wijs onderhouden was, dat de beke Crith, by welke de Propheet zich onthield, door het aenhoudend gebrek van regen, geheel uytdroogde: want geen regen in 't lant geweest en was, sedert dat Elia de langduurige droogte, aen den Koning, voorspeld had: Dit maekte, dat Elia ter dezer plaets, uit gebrek aen drank, niet langer blijven konde. Het is waer, God had, ook in dit gebrek, door een wonderwerk, kunnen voorzien; maer langs dezen weg, wilde de HEER aen Elia gelegenheid geven, tot het verrichten van verbazende wonderen.

8. Doe geschiedde daerom het woort des HEEREN wederom, in eene Openbaring, tot hem, seggende:

9. Maeckt u op, gaet henen, buiten het grondgebied van Israël (*b*) nae de Heidensche Stad Zarphath die, tusschen Tyrus en Sidon, digt by Zidon gelegen is, ende woont aldaer, tot dat ik u in uw Vaderland zal doen wederkeeren. Wees niet bekommerd voor uw onderhoud; gy weet, wat ik hier, ten uwen behoeve, gedaen heb. Te Zarphath zal ik ook voor u zorgen; want siet, ick hebbe daer eene weduw-vrouwe geboden, datse u onderhoude.

10. Doe maeckte hy sich op, ende gingh nae Zarphath; als hy nu aen de poorte der stadt quam, siet, so was daer eene weduw-vrouwe hout lesende: ende hy riep tot haer, ende seyde; Haelt my doch een weynigh waters in dit vat, dat ik in mijne hand heb, dat ick drincke.

11. Doe sy nu henen gingh om te halen, so

(*b*) Luc. 4: 25, 26.

wist hy, door eene Godlyke ingeving, dat deze vrouw die weduw ware, van welke de HEER tot hem gesproken had; en toen riep hy tot haer, ende seyde; Haelt my doch [*oock*] eene bete broots in uwe hant.

12. Maer sy seyde; [*Soo waerachtigh als*] de HEERE uwe Godt leeft, indien ick eene koecke hebbe, dan alleen een hantvol meels in de kruycke, ende een weynigh olie in de flessche: ende siet, ick hebbe een paer houten gelesen, ende ick gae henen, ende sal het voor my, ende voor mijnen sone bereyden, dat wy het eten, ende dan sterven, wy hebben toch niets anders te wachten; vermids wy niet dan dezen geringen voorraed hebben, moeten wy noodwendig van honger omkomen.

Deze weduw zwoer by den HEER den God van Elia, *zeggende zoo waerachtig, als de* HEER *uwe God leevt.* — Maer zal men denken, deze weduw was eene heidensche vrouw, wat wist zy dan van den HEER, en hoe kende zy Elia, dat hy dien JEHOVAH, als zijnen God, eerbiedigde? — Ik besluit 'er uit, dat de Propheet, met deze vrouw, een omstandig gesprek gehouden hebbe, het welk hier niet is aengeteekend; en dat hy haer onderricht hebbe, dat hy een Israëliet ware, die den JEHOVAH, den God van Israël, diende; dat 'er, door de aenhoudende droogte, in zijn Vaderland een zware hongersnood ontstaen ware, en dat hy daerom herwaerds gekomen ware.

13. Ende Elia seyde tot haer; En vreest niet, gaet henen, doet nae uwen woorde: maer maeckt my voor eerst eene kleyne koecke daer van, ende brengtse my hier uyt; doch u, ende uwen sone sult gy daer na [*wat*] maken.

14. Want soo seyt de HEERE de Godt Israëls: Het meel van de kruycke en sal niet verteert worden, ende de olie der flessche en sal niet ontbreken: hoewel gy van het een en ander telkens zoo veel neemt, als gy tot uw gebruik noodig hebt; zal de voorraed nogtans niet verminderen, maer altoos dezelvde blijven, tot

op

op den dagh dat de HEERE regen op den aerdbodem geven sal.

Dit voorstel is aen de weduw zekerlyk zeer wonderlyk voorgekomen. Evenwel zy onderwierp 'er zich aen, en zy was daertoe des te ligter te bewegen, omdat haer toestand toch wanhopig was. In allen gevalle, zy had 'er weinig by te verliezen, en kon het ligtelyk beproeven.

15. Ende sy gingh henen, ende dede nae het woort van Elia. Zy mackte eerst een kleine koek voor den Propheet; daerna bakte zy voor haer en haren zoon; en het geschiedde zoo als Elias gezegd had: soo doende at sy, ende hy, ende haer huysgezin (*vele*) dagen.

16. Het meel van de kruycke en wiert niet verteert, ende de olie van de flessche en ontbrack niet, nae het woort des HEEREN, dat hy gesproken hadde door den dienst van Elia.

17. Ende het geschiedde na dese dingen, toen de Propheet, met de weduw en haren zoon, van dien geringen voorraed, geduurende eenen geruimen tijd, wonderdadig onderhouden waren, dat de sone deser vrouwe, der weerdinne van den huyse, kranck wert, ende sijne kranckheyt wiert seer sterck, tot dat geen adem in hem overgebleven en was, en hy den geest gav, tot bittere smerte van de weduw.

18. Ende sy seyde tot Elia; Wat hebbe ick met u te doen, gy man Godts? ik heb overvloedig bemerkt, dat gy een buitengewoon persoon zijt; maer, met dit alles, wenschte ik nu wel, dat ik u nooit in mijn huis genomen had. O hoe rampzalig is de vrucht van mijne herbergzaemheid? zijt gy by my ingekomen om mijne gangen na te gaen, om mijne ongerechtigheyt by uwen God bekend te maken en in gedachtenisse te brengen, ende daerdoor uwen God te bewegen, om mijnen sone te dooden, tot eene straf van mijne ongerechtigheid?

Deze gezegdens der bitterlyk bedroevde weduw waren woorden van een beroerd verstand, tot welke zy, door ongeduld en woede des harten vervoerd werd; zonder bedaerdelyk te bedenken, wat zy sprak.

19. Ende hy feyde tot haer, zonder eenige aenmerkingen te maken over hare onftuimige gezegdens: Geeft my uwen dooden fone, in mijne armen: ende hy nam hem van haren fchoot, ende droegh hem boven in de opperfale of in de bovenkamer, daer hy felve woonde, ende hy leyde hem neder op fijn bedde.

20. Ende hy riep den HEERE aen, ende feyde: HEERE mijn Godt, hebt gy dan oock defe weduwe, met welke ik een gevoelig medelijden heb, aen welke ik veel verplichting heb, en by dewelcke ick herberge, foo qualick gedaen en haer zoo veel verdriet veroorzaekt, dat gy haren fone gedoodt hebt? ontferm u harer, en gedenk der weldadigheid, welke zy my bewezen heeft.

21. Ende hy mat en rekte fich driemael uyt over dat kint, ende riep den HEERE ernftig en geloovig aen, ende feyde: HEERE mijn Godt, laet doch de ziele defes kints in hem wederkomen.

22. Ende de HEERE verhoorde de ftemme van Elia: ende de ziele des kints quam weder in hem, dat 'et weder levendigh wert.

Dat Elia zich driemael over het doode kind uitrekte, kon niets doen tot deszelvs opwekking. Alleenlyk was het, voor de omftanderen, een kennelyk bewijs, dat het wonderwerk der opwekking, om zijnent wil, gefchiedde.

23. Ende Elia nam het kint, het welk nu weder levendig geworden was, ende bracht het af van de opperfale, daer hy zijn gewoon verblijv hield, beneden in het huys, ende gaf het fijne moeder: ende Elia feyde; Siet uw fone leeft.

24. Doe feyde die vrouwe tot Elia; Nu weet ick dit dat gy een man Godts zijt; door dit verbazend wonder, het welk alle eindige vermogens te boven gaet, ben ik volkomen overtuigd, dat gy een Propheet zijt, van den eenigen en waren God onmiddelyk gezonden; dat die JEHOVAH, welken gy dient, alleen God zy, ende dat het

het woort des HEEREN in uwen mont waerheyt is, dat alles, het welk gy zegt uit naem van uwen God, onfeilbaer zal vervuld worden.

HET XVIII. KAPITTEL.

Elia vervoegt zich, op Gods bevel, tot den Koning Achab, om hem te berichten, dat 'er eerlang regen komen zoude vs. 1 - 18. *Achab liet, op het verzoek van Elia, alle de Propheten van Baal, op den berg Carmel verzamelen, om een blijkbare proev te nemen, ten aenschouwen van het gansche volk, of* JEHOVAH *dan of Baal God ware; door deze proevneming werd gansch Israël bewogen, om den* HEER *aen te bidden, en alle de Propheten van Baal werden gedood vs.* 19 - 40. *Elia voorspelde daerop aen Achab, dat 'er, binnen korten, een zeer overvloedige regen komen zoude, en deze voorzegging werd blijkbaer vervuld vs.* 41 - 46.

1. DE gemelde droogte duurde drie jaren en zes maenden Luc. 4: 25. Jac. 5: 17. Ende het gebeurde [*na*] vele dagen, dat het woort des HEEREN geschiedde tot Elia, in het derde jaer van zijn verblijv te Zarepta, in eene Openbaring, seggende: Gaet henen, vertoont u aen Achab; want ick sal eindelyk eens weder regen geven op den aerdbodem, boodschap dit aen dien Vorst; opdat hy eindelyk eens opmerke, dat ik het ben, die de wolken maek met den regen.
2. Ende Elia gingh henen, om hem aen Achab, ten gemelden einde, te vertoonen: ende de honger was sterck in Samaria, gelijk men ligtelyk denken kan.
3. Ende Achab hadde Obadja den Hofmeester geroepen: ende Obadja was den HEERE seer

vreesende; evenwel was hy, by den afgodischen Koning, om zijne gewichtige diensten, in blakende gunst.

4. Want het geschiedde als Izebel de Propheten des HEEREN, dat is de mannen, die in de scholen der Propheten onderwezen werden, uytroeyde, opdat niets den voortgang van den afgodsdienst stuiten zoude; dat deze vrome Obadja hondert Propheten nam, ende verbergdese by vijftigh man te gelijk in eene en dezelvde speloncke, en de overige vijftig in eene andere spelonke, ende onderhieldtse met broot, ende water.

5. Ende Achab hadde geseyt tot Obadja zijnen gunsteling en Hovmeester: Treckt door het lant tot alle waterfonteynen, ende tot alle rivieren: misschien sullen wy daer aen de oevers nog gras vinden, daer anderszins alle grasscheutkens verdord zijn, op dat wy de peerden, ende de muyl-eselen in 't leven behouden, ende niets uyt en roeyen van de beesten. Het schijnt, dat Achab meer zorg gedragen hebbe, voor de paerden en de muilezelen, welke hy, tot zijne prachtige vertooning, onderhield, dan voor zijne onderdanen.

6. Ende sy deelden het lant onder sich, dat sy het doortogen, om te zien of ze ook gras vinden konden; Achab gingh bysonder op éénen wegh; ende Obadja gingh oock bysonder op éénen wegh.

7. Als nu Obadja op den wegh was; siet, so was hem Elia te gemoete gegaen, ende hem kennende, so viel hy op sijn aengesicht; tot een teeken van eene gansch eerbiedige hoogachting, ende seyde; Zijt gy mijn heere Elia, van welken wy, sedert ruim drie jaren, niets gehoord hebben?

8. Hy seyde, Ick ben 't: gaet henen, segt uwen heere, den Koning Achab, Siet Elia is [*hier*].

9. Maer hy seyde; Wat hebbe ick gesondigt; dat gy uwen knecht geeft in de hant Achabs, dat hy my doode? Verg my dit niet; om deze tijding zou de Koning, hoe zeer ik anders in zijne gunst deel, my zekerlyk laten dooden.

10. [*Soo waerachtigh als*] de HEERE uwe Godt leeft,

leeft, soder een volck, ofte Koninckrijcke is daer mijn heere niet gesonden en heeft, om u te soecken: ende als sy seyden, Hy en is hier niet; so nam hy dat Koninckrijcke, ende dat volck eenen eedt af, dat sy u niet en hadden gevonden. Dermate was hy op u verbitterd, en zoo veel moeite heeft hy gedaen, om u in zijne macht te krijgen.

11. Ende nu segt gy, Gaet henen, segt uwen heere, Siet Elia is [*hier*]. Denk eens na, hoe woedende de Koning worden zoude, wanneer ik hem deze boodschap bracht.

12. Daerenboven is het zeer mogelyk, dat ik u, na het afleggen van die boodschap, niet meer zou kunnen aenwijzen, en dan zou hy my, in zijne woede, laten straffen, als een leugenaer, die met hem den draek gestoken had; Ende het mocht geschieden, wanneer ick van u soude wechgegaen zijn, dat de Geest des HEEREN u wechname, ick en weet niet waer henen, ende ick quame om [*dat*] Achab aen te seggen, ende hy en vonde u niet, so soude hy my dooden: ick uwe knecht nu vreese den HEERE van mijner jonckheyt op, en daerom verzoek ik, dat gy my zoodanig iets niets wilt vergen, waerdoor mijn leven in gevaer komen zoude.

13. Is mijnen heere niet aengeseyt wat ick gedaen hebbe, als Izebel de Propheten des HEEREN doodde? dat ick van den Propheten des HEEREN hondert man hebbe verborgen, t'elcken vijftigh man in eene spelonckе, ende die met broot, ende water onderhouden hebbe?

14. Ende nu segt gy, Gaet henen, segt uwen heere, Siet Elia is [*hier*], ende hy soude my dootslaen. Zou dit de vergelding zijn, voor mijn getrouw aenkleven aen den HEER en zijnen dienst?

15. Ende Elia seyde; [*Soo waerachtigh als*] de HEERE der heyrscharen leeft, voor wiens aengesichte ick als zijn dienaer stae, en in wiens geduchte tegenwoordigheid ik deze verklaring doe, ick sal voorse-

ker my heden aen hem vertoonen. Ik vrees niet, om voor Achab te verschijnen, ook zal des HEEREN Geest my intusschen niet naer elders wechnemen. Vrees ook gy niet; en breng aen den Koning de tijding, dat ik hier ben, en hem verzoek te spreken.

16. Doe gingh Obadja Achab te gemoete, ende seyde 't hem aen, dat hy den Propheet Elia ontmoet hadde, ende Achab gingh daerop ten eersten Elia te gemoete.

17. Ende het geschiedde, als Achab Elia sagh, dat Achab tot hem seyde; (*a*) Zijt gy die beroerder Israëls? Heb ik u dan eindelyk gevonden, die mijn gansche Koningrijk hebt in verwarring gebracht? gy zijt het, aen welken wy de langdurige droogte, met den hongersnood en alle de ellenden, welke daeruit zijn voortgevloeid, te wijten hebben.

Men merke hier wel op de dwaze verbijstering, welke, in het verstand van den afgodischen Achab, plaets had. Elia had hem, voor ruim drie jaren, voorspeld, en uit des HEEREN naem bedreigd, dat de heerschende afgodery, met eene langduurige droogte, zoude gestraft worden. Aenstonds had hy 'er de vervulling van gezien: want sedert dien tijd was 'er noch dauw noch regen geweest. Hierdoor was eene algemeene schaersheid, een nypende hongersnood veroorzaekt. — Hoe duidelyk had Achab hier des HEEREN hand kunnen en behooren op te merken? hoe moest dit geduchte oordeel hem bewogen hebben, om, met verlating der afgoden, tot den HEER boetvaerdig wedertekeeren? Maer, zonder aen den Schepper van het Heel-al te denken, die alle deze dingen deed, beschouwde hy den Propheet, door welken de HEER dit oordeel had aengekondigd, als de oorzaek der algemeene rampen, en den beroerder van Israël.

18. Doe de Koning Achab deze onverstandige verwijting, aen den Propheet gedaen had, seyde hy, te weten Elia, met eene gepaste vrymoedigheid: Noemt gy my den beroerer van Israël? Ick en hebbe Israël niet beroert. Ik ben, in geenen deele, de oorzaek der algemeene rampen, maer

(*b*) Amos 7: 10.

maer gy, ende uwes vaders huys zijt de eenige oorzaken van de thans drukkende ellenden. Deze langduurige oordeelen hebt gy en uw Vaders huis, het volk berokkend; daer mede dat gylieden de geboden des HEEREN verlaten hebt, ende de Baalim nagevolgt zijt.

19. Nu dan, om dit geschil tusschen u en my te beslisschen, en, voor het oog van het gansche volk, te doen blijken, of gy de beroerer van Israël zijt, dan wel of ik het ben, sendt henen, versamelt tot my de Oudsten en de hoofden der Stammen en geslachten van het gantsche Israël op den bergh Carmel: ende de vier hondert ende vijftigh Propheten Baals, die overal door het gansche land verspreid zijn, ende de vier hondert Propheten van het Bosch, die zich by het opgerichte beeld van Baal ophouden, in het bosch, het welk gy voor dien afgod geplant hebt; welke by de Koningin in zulk eene groote achting zijn, dat die laetstgemelde dagelyks van de tafel Izebels eten.

Carmel was een berg, in het ervdeel van Issaschar, niet ver van de Middellandsche Zee Jos. 19: 26. — De Propheet verkoor dien berg, om het geschil tusschen Koning Achab en hem te beslisschen; niet alleen omdat de hoofden van de Stammen zich gemakkelyk derwaerds begeven konden, maer ook omdat hy daer een ruim uitzicht had over de Zee, en zien konde, of 'er zich van verre teekenen van regen aen den gezichteinder vertoonden.

Het aental der Propheten van Baal was verbazend groot, bedragende niet minder dan 850 personen Wy zien 'er ten klaersten uit, hoe algemeen de afgodery was doorgedrongen, en hoe sterk dezelve gehandhaevd werd. — De Propheten van het bosch werden aen de tafel van de Koningin gespijzigd. Wy leeren 'er uit, dat deze grouwzame Isebel de eerste en voornaemste voorstanderes ware van den afgodsdienst, die den boozen Achab nog meer bedorven had.

20. De Koning ondertusschen liet zich het voorstel van den Propheet Elia wel gevallen. Wanneer men de onbezuisde woede in aenmerking neemt, met welke hy tegen Elia, by de eerste ontmoeting, uitvoer, zou men verwacht hebben, dat

hy, wel verre van met den Propheet in onderhandeling te treden, aenſtonds bevel zoude gegeven hebben, om hem te dooden. Maer Gods verborgen Voorzienigheid was, in dit geval, blykbaer werkzaem, om zich, langs dezen weg, voor het oog van gansch Israël te verheerlyken. So dra daerom de Propheet het gemelde voorſtel gedaen had, ſondt Achab aenſtonds onder alle kinderen Iſraëls, ende verſamelde de Propheten van Baal, die door het land verſpreid waren, op den bergh Carmel; maer de 400 Propheten van het bosch wilde Iſabel niet laten trekken verg. vs. 22. en Kap. 22: 6.

21. Doe de Propheten van Baal, met alle de hoofden der ſtammen en huisgezinnen uit gansch Israël, op den beſtemden berg Carmel vergaderd waren, naederde Elia tot den gantſchen volcke, ende ſeyde: Hoe lange hinckt gy op twee gedachten? Hoe lang gedraegt gy u zoo, als of gy in twijffel waert, of wel de JEHOVAH, welken onze Vaders gediend hebben, dan wel de Baal der Zidoniers, wiens dienst de Koningin Iſebel heeft ingevoerd, de ware God zy? in dit geval, behoort geene twijffeling, geene onzekerheid plaets te hebben. Een van beiden is de ware God, of JEHOVAH of Baal. Hy, die God is, kan alleen het voorwerp ven uwe hulde wezen, en moet alleen, met uitſluiting van den anderen, gediend worden. So de (*b*) HEERE Godt is, volget hem na, en dient hem alleen, met uitſluiting van den Baal; ende ſo het Baal is, volget hem na, dien dan den Baal alleen, met uitſluiting van den JEHOVAH: maer het volck en antwoordde hem niet een woort. Zy konden 'er ook niet op antwoorden, vermids de redeneering van den Propheet zoo klemmende was, dat zy daerdoor tot beſchaming gebracht waren.

22. Doe ſeyde Elia tot den volcke; Ick ben alleen een Propheet des HEEREN overgebleven, want de andere Propheten des HEEREN zijn, door den Koning en zijne Gemalin, ten deele gedood, ten deele uit het land verbannen, ten deele in ſpelonken verborgen vs. 4, en-

(*b*) Joſ. 24: 15.

ende de Propheten Baals, die hier op dezen berg verschenen zijn, maken een getal uit van vier hondert ende vijftigh mannen: dan hoewel 'er zooveele zijn, schroom ik niet, om my alleen tegen hem te verzetten, en te doen blijken, dat JEHOVAH alleen God zy.

23. Dat men ons dan twee varren geve, ende dat sy, die zich Propheten van Baal noemen, voor hen nae hun welgevallen, op dat zy alles in hun voordeel hebben, en het aen niets kunnen wijten wanneer de zaek niet ten hunnen voordeele uitviele, den eenen varre kiesen, ende denselven in stucken deelen, ende op het hout leggen, maer geen vyer daer aen leggen: ende ick sal den anderen varre die overblijvt bereyden, ende op het hout leggen, ende geen vyer daeraen leggen.

24. Roepet gy Propheten van Baal daer na den naem uwes godts aen, ende ick sal den naem des HEEREN, mijnes Gods aenroepen: ende de Godt die door vyer antwoorden sal, dat is die vuur zal doen nederdalen, om het offer, het welk voor hem geschikt is, op zijnen altaer, te verteeren. die sal Godt zijn, en als zoodanig alleen gediend worden: ende het gantsche volck antwoordde, ende seyden; Dat woort is goet, dat is een zeer goede proevneming, om zeker te weten, wie van beide God zy, JEHOVAH of Baal.

25. Ende de beide varren werden, op het bevel van den Koning, voortgebracht. Elia seyde daerop tot de Propheten Baals; Kieset gylieden voor u den eenen varre, ende bereydet gy [*hem*] eerst; uit hoofde van uw groot getal verdient gy den voorrang, want gy zijt vele en ik ben slechts alleen: ende roepet den naem uwes godts aen, ende en legget geen vyer daer aen.

26. Ende sy namen den varre dien hy hen, ter hunner keus gegeven hadde, ende bereydden [*hem*], zy slagtten dien varre; hieuwen hem in stukken, en leiden die stukken op het hout van Baals altaer, ende, dit verricht zijnde, riepen zy den name Baals aen, van den morgen, tot op den middagh, seggende: O Baal

antwoordt ons! Maer daer en was geene ſtemme, noch geen antwoorder, 'er daelde geen het minſte vuur van den hemel neder: ende ſy ſprongen tegen of *voor* den altaer, dien men gemaeckt hadde, danſende, nae de gewoonte der afgodendienaren, rondom dien altaer, onder het verrichten van vele bygeloovige plechtigheden.

Zouden de Propheten van Baal gedacht hebben, dat Baal in de daed vuur van den hemel zenden konde?

Dit ſchijnt zoo. Hoe zeer kan het bygeloov het menſchelyk verſtand verbijsteren? — Zy begrepen wonder wel, dat 'er de eer van hunnen God mede gemengd ware. — Zo zy al aen zijn vermogen wantrouwden, durvden zy het evenwel niet nalaten, eene vertooning te maken, als of zy zeker waren van den goeden uitſlag, omdat het voorſtel van Elia, door het volk, algemeen was goedgekeurd. — Hoe het zy, zy hielden zich verzekerd, dat althans Elia geen vuur van den hemel, op zijn offer, ontvangen zoude.

27. Ende het geſchiedde op den middagh, wanneer de Propheten van Baal, hunne gewaende Godheid, eenige uuren achter een, aengeroepen en voor zijnen altaer gedanst hadden, dat Elia met haer ſpottede, ende ſeyde; Roepet met luider ſtemme, gy moet veel harder ſchreeuwen. Dat Baal ulieden niet hoort, moet niet aen hem geweten worden, want hy immers een godt is; maer gy roept niet hard genoeg, dit is de reden, dat hy u niet hoort, om dat hy in gepeyns is, ofte om dat hy wat te doen heeft, ofte om dat hy eene reyſe heeft: miſſchien ſlaept hy, ende ſal wacker worden als gy maer hard genoeg roept.

Deze ſpotterny had hen reeds van het dwaze hunner onderneming, en het ydele van hunne afgodery moeten overtuigen. Welk een rampzalig denkbeeld! eene Godheid, die, door ſterk ſchreeuwen, tot aendacht moet bewogen, of, uit den ſlaep, wakker gemaekt worden? — Maer deze dwaze menſchen bemerkten deze ſpotterny niet eens, tot het onbeſtaenbare van hunne afgodery.

28. En-

28. Ende ſy riepen met luyder ſtemme, uit al hunne macht, zoo hard als zy maer konden; ende ſy ſneden haerſelven met meſſen, ende met priemen nae hare wijſe, tot dat ſy bloet over ſich uitſtorteden, gelijk de Heidenen, in den dienst hunner afgoden, gewoon waren te doen, verg. Lev. 19: 21. Deut. 14: 1; alles om hunnen gewaenden God, tot verhooring, te bewegen.

29. Het geſchiedde nu als de middagh voorby was, datſe propheteerden. Zy zongen liederen en lovzangen, ter eere van Baal, en maekten de vertooning, als of zy, door eenen verborgenen geest, gedreven werden. Dit deden zy onophoudelyk tot dat men het ſpijs-offer ſoude offeren, dat is tot op dien tijd, wanneer het avondoffer, volgens de Godlyke Wet, moest geöfferd worden: maer daer en was geene ſtemme, noch geen antwoorder, noch geene opmerckinge, even zoo min als te vooren.

30. Doe ſeyde Elia tot het gantſche volck, het welk tot dus ver rondom de Baals Propheten geſtaen had, om te vernemen, wat de uitſlag van hun geſchreeuw, en van hunne bygeloovige plechtigheden wezen zoude: Naedert tot my; ende al het volck naederde tot hem: ende hy heelde den altaer des HEEREN, die verbroken was.

Welk een altaer des HEEREN *wordt hier bedoeld?*

De berg Carmel ſchijnt een der voornaemſte hoogten geweest te zijn, alwaer Israël, in voorige tijden, den HEER eenen *altaer* had opgericht. Maer die *altaer* was, in volgen de tijden, door de aenhangers van Baal, uit vyandſchap tegen den HEER, *verbroken.* Maer Elia *heelde*, dat is herſtelde dien altaer, waertoe, op den gemelden berg, genoegzame bouwſtoffen voor handen waren.

31. Ende Elia (*c*) nam twaelf ſteenen, nae 't

(*c*) Joſ. 4: 5, 20.

getal der ſtammen der kinderen Jacobs, tot welcken het woort des HEEREN geſchiet was, ſeggende: (*d*) Iſraël ſal uwe naem zijn; Gen. 35: 2-15. Dit deed hy, om Israël te leeren, dat de XII ſtammen, hoe zeer zy in twee Koningrijken onderſcheiden waren, evenwel, in het ſtuk van den Godsdienst, moesten vereenigd blijven.

32. Ende hy bouwde met die ſteenen den altaer in den name, dat is op bevel, en eene verborgene aendrivt, zoowel als ter eere des HEEREN: daer na maekte hy eene groeve rontom den altaer, nae de wijtte van twee maten zaets.

Twee maten ſchijnen twee derde deelen van eene Epha te beteekenen. Eene Epha nu is ruim $\frac{1}{3}$ ſchepel Amſterdamſche maet. Zie onze INLEIDING tot de uitbreidende verklaring van Exodus p. XLIV. — De groev derhalven, welke Elia rondom den altaer maekte, was zoo wijd en diep, dat dezelve ruim $\frac{2}{3}$ Schepel zaed bevatten konde.

33. Ende hy ſchickte het hout op dien altaer, ende deelde den varre, nadat hy hem geſlagt had, in ſtucken, ende leyde [*hem*] op het hout.

34. Ende hy ſeyde; Vullet vier kruycken met water, ende gietet op het brand-offer, ende op het hout: ende hy ſeyde, Doet 'et ten tweeden male; ende ſy, eenige uit het volk, deden 't ten tweeden male: voorts ſeyde hy, Doet 'et ten derden male; ende ſy deden 't ten derden male.

35. Dit maekte, Dat het water rontom den altaer liep: daer toe vulde hy oock de gemelde wijde en diepe groeve, welke hy rondom den altaer gemaekt had, met water.

Dit alles liet Elia doen, om het wonderwerk, wanneer de varre met vuur uit den hemel verteerd werd, des te blijkbarer te maken, en zijn ſterk geloov daervan te toonen.

36. Het geſchiedde nu, als men het ſpijs-offer offerde, op den tijd, welken de Godlyke Wet tot het Avond-

(*d*) Geneſ. 32: 28. 2 Kon. 17: 34.

Avond-offer bepaeld had, dat de Propheet Elia naederde tot den altaer, ende seyde, HEERE, (e) Godt Abrahams, Isaacs, ende Israëls, dat 'et heden bekent worde, dat gy Godt in Israël zijt, ende ick uwe knecht: ende dat ick alle dese dingen nae uw woort gedaen hebbe.

37. Antwoordt my HEERE, antwoordt my, verhoor mijn gebed. Betoon uw wonderdoend Alvermogen, door mijn offer, met vuur uit den hemel, te doen verteeren, op dat dit volck, voor hunne oogen, zie en erkenne, dat gy, o HEERE, die Godt zijt, die den Hemel en de Aerde geschaepen hebt, ende dat gy, door dit wonderwerk, haer achterwaert omgewendt hebt van den dienst der afgoden, om boetvaerdig tot u weder te keren.

38. Doe viel het vyer des HEEREN, ende verteerde dat brand-offer, ende dat hout, ende die steenen, ende dat stof, hoe nat alles ook wezen mogt; ja zelfs het wonderdadig vuur leckte dat water op, 't welck in de groeve was.

39. Als nu het gantsche volck dat verbazend wonderdadig verschijnsel sagh; so vielen sy op hare aengesichten, ende seyden, De HEERE is Godt, de HEERE is Godt; maer Baal is een nietige afgod. Hiervan zijn wy nu ten vollen overtuigd.

40. Ende Elia seyde tot hen; Grijpt de Propheten Baals, dat niemant van hen en ontkome: ende sy grepense alle, ende Elia voerdese af aen de beke Kison, die voorby den berg Thabor liep, ende het volk viel met eenparig geweld op hen aen, en slachttese aldaer, opdat hun bloed, door den stroom der beke, naer de zee mogt gevoerd worden.

Wat Koning Achab, by dit alles, gedacht, en hoe hy zich gehouden hebbe, wordt ons niet aengeteekend. — Althans het was hem ondoenlyk, om de Propheten van Baal te beveiligen, tegen de algemeene woede der Oudsten van Israël,

(e) Exod. 3: 6. Matth. 22: 32. Marc. 12. 26: Luc. 20: 37. Hand. 7: 32.

die nu zoo blijkbaer overtuigd werden, dat zy alle grouwzame bedriegers waren. — Nu zou men verwacht hebben, dat de afgodery, uit Israël, met wortel en tak, zou uitgeroeid worden. Maer in het vervolg zullen wy zien, dat deze breidelloze Natie zich al weder aen de buitensporige afgodery verslaevde.

41. Daer na seyde Elia tot Achab; Treckt op, naer uwe tente aen den voet van dezen berg, eet ende drinckt: want de Koning had, even als het gansche volk, den geheelen dag niets gebruikt. Zijt welgemoed: want daer is een geruysch eenes overvloedigen regens, ik ben zoo zeer verzekerd, dat 'er eerlang regen komen zal, als of ik denzelven reeds, met een groot gedruisch, hoorde neder vallen.

42. Alsō toogh Achab op, om te eten, ende te drincken; maer Elia gingh op nae de hoogte van den berg Carmel, ende breydde sich uyt voorwaerts ter aerde; daer na leyde hy sijn aengesicht tusschen sijne knien. Hy lag op zijne knien te danken voor de wonderdadige goedkeuring op zijne offerande, en te bidden dat de HEER nu weder regen mogt geven; en, uit eerbied voor den HEER, boog hy zich zoo diep, dat zijn hoofd tot aen zijne knien raekte.

43. Ende hy seyde, nadat hy gebeden had, tot sijnen jongen; Gaet nu op, ende siet uyt nae de zee: doe gingh hy op, ende sagh uyt, ende seyde, Daer en is niets, de lucht blyvt volmaekt helder; doe seyde hy kort daerna, Gaet weder henen. Dit geschiedde zoo by herhaling, tot sevenmael toe.

44. Ende het geschiedde, als de dienaer van Elia, op de sevende mael, wederkeerde, dat hy tot Elia seyde; Siet, eene kleyne wolcke als eens mans hant, gaet op van de zee: ende hy seyde; Gaet op, segt tot Achab, Spant uwen wagen hoe eer hoe liever aen, ende komt af, begeev u zoo spoedig mogegelyk naer uwe Hovstad, op dat u de regen niet op en houde.

45. Ende geschiedde ondertusschen, dat de hemel, van wolcken ende wint, swart wert; ende daer

daer quam een groote regen: ende Achab reedt wech, ende toogh nae Jizreël; welke Stad niet ver van den berg Carmel gelegen was en digt by welke Koning Achab een lusthuis had, Kap. 21: 1.

46. Ende de hant des HEEREN was over Elia, God schonk hem eene meer dan natuurlyke sterkte, om Achabs wagen in te halen en vooruit te loopen, ende hy gordde sijne lendenen, opdat zijne lange kleederen, welke men in dien tijd gewoon was te dragen, hem niet hinderen zouden, ende liep onvermoeid voor het aengesichte Achabs henen, tot daer men te Jizreël komt.

HET XIX. KAPITTEL.

Uit hoofde der gemelde verrichtingen moest Elia vluchten voor de woede van Isabel. Eerst begav hy zich naer de woestijne van Berseba vs. 1-4. *Door de kracht van eene spijs, welke hem wonderdadig bezorgd was, werd hy in staet gesteld, om naer Horeb te reizen vs.* 5-8. *Ter laetstgemelde plaets verscheen hem de* HEER, *op eene gansch byzondere wijs vs.* 9-18 *Op Gods bevel stelde hy Eliza tot Propheet aen vs.* 19-21.

1. ENde, toen de Koning Achab in zijn Paleis was terug gekeerd, seyde hy zijne Gemalin, de beruchte Izebel aen al wat Elia gedaen hadde. De Koning verhaelde haer omstandig, hoe Elia hem ontmoet ware, hoe hy, op den berg Carmel, door zijn gebed, vuur van den hemel had doen nederdalen, hoe zijn offer, door dat vuur, geheel verteerd ware, hoe de Propheten van Baal te vergeevsch gepoogd hadden ook zulk een wonderdadig vuur te verwekken, hoe de Oudsten van gansch Israël, door dit wonderwerk, waren overtuigd geworden, dat JEHOVAH, welken Elia diende, en niet Baal, de eenige en ware God was;

ende Achab noemde ook alle die hy Elia gedoodt hadde [*te weten*] alle de Propheten van Baal, die op het bevel van Elia, door het volk, met den ſweerde aen de beke Kiſon, gedood waren.

2. Doe de afgodiſche Koningin dit verhael gehoord had, werd zy zeer vertoornd, en nam het beſluit, om Elia het kwaad betaeld te zetten, het welk hy aen de Propheten van Baal gedaen had. Met dit oogmerk, ſondt Izebel eenen bode tot Elia, om te ſeggen: Soo doen [*my*] de goden welke ik dien, ende doen ſoo daer toe, om my te ſtraffen, indien ik u zal laten leven: voorſeker, ick ſal morgen ontrent deſen tijt uwe ziele ſtellen, als de ziele van haerlieder een; morgen zult gy, op dezelvde wijs, omkomen, als gy de Propheten van Baal hebt doen omkonen.

3. Doe Elia deze boodſchap gehoord had, en hy dat voornemen van Iſebel ſagh, maeckte hy ſich op, ende gingh henen van Jizreël, om ſijns levens wille. ende quam tot Berſeba, die in het Koningrijk van Juda gelegen is, om de vervolging van Iſabel te ontwijken: ende hy liet ſijnen jongen aldaer te Berſeba blijven, omdat hy het overige van zijn leven, in de woestijne van Arabie, in eenzaemheid wilde doorbrengen.

Men vraegt, wat men denken moet, over dit vluchten van Elia?

Sommigen zijn van oordeel, dat hy wel gedaen hebbe, met de woede van Iſebel, tot zijne zelvsbehoudenis, te ontvluchten; omdat God hem aen zijne eigene voorzichtigheid overliet, zonder hem, in dit geval, een byzonder bevel te geven, en omdat hy geene beſcherming verwachten konde, noch van den verſtokten Koning Achab, noch van het volk, het welk hy voorzag, dat eerlang weder tot afgodery vervallen zoude.

Anderen denken, dat Elia hier betoond hebbe, dat hy een mensch ware van gelijke bewegingen als anderen; en dat hy, in dit vluchten voor Iſebel, zijne zwakheid geopenbaerd hebbe. — In de daed God zelvs had hem te Jisreël gebracht.

Zijne

Zijne tegenwoordigheid had aldaer van een zeer groot nut kunnen wezen, ter aemoediging van den Koning en het volk, om ook de Propheten van het bosch te dooden, en de afgodery geheel uitteroejen. Ook had hy nog jongstleden zulke zichtbare proeven gezien van 's HEEREN gunstige voorzorg, en van zijnen alles vermogenden bystand, dat hy, voor de woede van eene afgodische vrouw, niet behoevde te vreezen. Had hy te Jizreël gebleven, en, in vertrouwen op de Godlyke voorzorg, de bedreiging van Isebel grootmoedig veracht, dan zou hy zekerlyk de sterkte van zijn geloov meer betoond hebben. Nu kon zijn vluchten aen het volk aenleiding geven, om te denken, dat hy zelvs, wanneer het op zijn leven aenkwam, op den HEER niet vertrouwde.

De laetste gedachte komt ons wel het meest aennemelyk voor; maer, omdat het gewijde Geschiedverhael niets over dit gedrag van Elia aenmerkt, durven wy daeromtrent niets beslisschen.

4. Althans te Berseba, in het Koningrijk van Juda, gekomen zijnde, liet hy daer zijnen dienaer blijven; Maer hy selfs gingh, in zijne eenzaemheid, henen in de groote woestijne van Arabie, eene dagreyse, ende quam, ende sat onder éénen jeneverboom: ende badt dat sijne ziele storve, omdat hy, onder een volk, zoo zeer met afgodery besmet, niet verder van nut kon wezen, ende uit dit beginsel seyde hy; 't Is nu lang genoegh, dat ik geleevd hebbe; ik zal nu, aen de belangen van den Godsdienst geen verder nut kunnen doen, en, om mijne ziel niet langer te kwellen, over de heerschende afgodery, wil ik nu liever sterven: neemt nu, HEERE, mijne ziele; want ick en ben niet beter dan mijne vaderen, die ook geenen hoogeren ouderdom bereikt hebben.

5. Ende hy leyde sich neder, zeer afgemat, door zijne vermoejende reis, ende sliep onder éénen jeneverboom: ende siet doe roerde hem een Engel aen, ende seyde tot hem; Staet op, eet.

6. Ende hy sagh om, ende siet tot sijn hooft-eynde was eene koecke op de kolen gebacken, ende eene flessche met water: alsoo at hy, ende

dronck van dit door een wonderwerk aldaer beschikte voedsel; ende leyde sich wederom neder om te slapen.
7. Ende de Engel des HEEREN quam ten anderen mael weder, ende roerde hem aen, ende seyde; Staet op, eet: want de wegh, welken gy nu, op Gods bevel, moet afleggen, soude voor u te veel en te lang zijn; indien gy niet, door dit wonderdadig voedsel, versterkt wierd.
8. So stont hy op, ende at, ende dranck: ende hy gingh door de kracht der selver wonderdadige spijse, (a) veertigh dagen, ende veertigh nachten, tot aen den bergh Gods Horeb.

Elia had des noods, binnen 4 dagen, dezen berg kunnen bereiken; maer, om niet ontdekt te worden, zal hy langs heimelyke omwegen gegaen, en, wanneer hy iemand van verre zag, zich een wijltijds in spelonken verscholen hebben. — Gedurende aldien tijd gebruikte Elia geen voedsel; de wonderdadige spijs, welke de Engel hem had aengewezen, voedde hem, voor alle die veertig dagen.

9. Ende hy quam ten laetsten aldaer, aen den berg Horeb, alwaer de HEER wel eer de Wet aen Mose gegeven had, en begav zich in eene spelончke, ende vernachtede aldaer: ende siet het woort des HEEREN geschiedde tot hem, in eene Openbaring, ende de HEER seyde tot hem; Wat maeckt gy hier, Elia? Wat wilt gy toch in deze eenzame woestijne verrichten?
10. Ende hy seyde; Ick hebbe seer geyvert voor den HEERE den Godt der heyrscharen; om Israël, van den grouwzamen afgodsdienst, die onder dat volk heerschende is, aftebrengen; en ik heb my nu herwaerds begeven, omdat ik bemerkte, dat mijne pogingen vruchteloos wezen zouden: want de kinderen Israëls hebben uw verbont verlaten, uwe altaren afgebroken, ende uwe Propheten met den sweerde gedoodt: (b) ende ick alleen ben overgebleven, ende sy soecken mijne ziele, om die wech te nemen,

(a) Exod. 34: 28. Matth. 4: 2. (b) Rom. 11: 3.

men, ik ben herwaerds gevlucht om de woede van Isebel en haren afgodischen aenhang te ontwyken.

11. Ende Hy seyde, Gaet uyt deze spelonk, ende staet op desen bergh Horeb, voor het aengesichte des HEEREN; voor het zichtbaer teeken van Gods byzondere tegenwoordigheid, ende siet, wat gebeurt 'er? de HEERE gingh voorby, ende een groote, ende stercke wint scheurende de bergen, ende brekende de steenrotzen gingh voor den HEERE, en het zichtbaer teeken van zijne Godlyke Majesteit henen; [*Doch*] de HEERE zelvs en was, met zijne byzondere tegenwoordigheid, in den wint niet: die wind ging, als een voorloper, voor het teeken der Godlyke Majesteit henen; ende na desen wint volgde eene aerdbeevinge; maer de HEERE en was [*oock*] in de aerdbeevinge niet;

12. Ende na de aerdbeevinge volgde een vyer, als een derde voorloper: maer de HEERE en was, met zijne byzondere tegenwoordigheid [*oock*] in het vyer niet: ende na het vyer, volgde het suysen van eene sachte stilte.

13. Ende geschiedde, als Elia [*dat*] suisfen van dien zagten wind hoorde, dat hy sijn aensicht bewandt met sijnen mantel, omdat hy bevreesd was voor Gods onmiddelyke tegenwoordigheid, ende uytgingh, ende stont in den ingangh der speloncke: ende siet, eene stemme [*quam*] tot hem, die hem dezelvde vraeg deedt, als voorheen, en seyde; Wat maeckt gy hier, Elia?

14. Ende hy gav het zelvde antwoord, en seyde; Ick hebbe seer geyvert voor den HEERE den Godt der heyrscharen; want de kinderen Israëls hebben uw verbont verlaten, uw altaren afgebroken, ende uwe Propheten met den sweerde gedoodt: ende ick alleen ben overgebleven, ende sy soecken mijne ziele, om die wech te nemen.

Waertoe diende deze zonderlinge verschijning van den HEER *aen Elia?*

Tot een teeken, dat de HEER, in zijnen yver voor den waren Godsdienst, een uitnemend welgevallen genomen had. — Om hem, voor het vervolg, te bemoedigen. — Om hem te berichten, dat zijn leven nog tot zeer gewichtige einden moest diensbaer wezen.

Zeer geduchte teekenen gingen voor deze verschijning vooraf: een geweldige orcaen, eene aerdbeving, en een vuur. Maer het teeken van Gods byzondere tegenwoordigheid zelvs was in het suizen van eene zachte stilte. 'Er kan door aengeduid zijn, dat God de geweldigste werktuigen van vernieling by de hand had, om de afgodendienaers, wanneer het Hem behaegde, te verdelgen, maer dat de HEER, in zijne langmoedigheid, nog eenigen tijd, met het hardnekkig Israël, geduld hebben wilde.

15. Ende de HEERE seyde tot hem; Gaet, keert weder op uwen wegh, langs welken gy herwaerds gekomen zijt, en slaet dan den weg in, die henen leidt, nae de woestijne van Damascus de hoofdstad van Syrien: ende gaet daer in, ende salft Hazaël ten Koningh over Syrien: die zal, in vervolg van tijd, een geessel in mijne hand zijn, om het afgodisch Israël te kastijden.

16. Daer toe sult gy Jehu den sone van Nimsi salven ten Koningh over Israël: ende Elisa den sone Saphat van Abel Mehola sult gy ten Prophete salven in uwe plaetse.

17. Ende (*c*) het sal geschieden, dat Jehu hem, die van het oorlogs-sweert Hazaëls ontkomt, dooden sal met het zwaerd des gerichts: ende die van het sweert Jehu ontkomt, dien sal Elisa dooden, met het zwaerd des geestes, en zijn geweten doorwonden.

By

(*c*) 2 Kon. 9: 14, 15, &c.

By het Godlyk bevel, omtrent deze zalving, moeten wy een weinig stilstaen.

Wat Eliza betreft; dezen heeft onze Elia ten prophete gezalvd in zijne plaets; voor zoo ver hy hem, door het omwerpen van zijnen mantel, tot Propheet heeft aengesteld, gelijk ons uit vs. 19. nader blijken zal.

Wat Jehu aengaet; dezen heeft Elia, niet in eigen persoon, maer middelyk door Eliza gezalvd, 2 Kon. 9: 1-10.

Maer de meeste zwarigheid ontmoeten wy, in het zalven van Hazaël, tot Koning van Syrien. Moet dit bevel in eenen eigenlyken zin verstaen worden, en zou Elia zich in persoon naer Damascus begeven hebben, om Hazaël te zalven, tot Koning van Syrie? — Dit komt ons geheel onwaerschijnlyk voor. Hoe vreemd zou het dien Hazaël zijn voorgekomen, dat zich een Propheet van JEHOVAH, welken hy niet kende, te Damascus by hem vervoegde, om hem te zalven tot Koning van Syrien? Is het aennemelyk, dat de HEER eenen Propheet, in eenen letterlyken zin, naer een heidensch land zou zenden, om aldaer iemand, door eene zalving met oly, tot de Koninglyke waerdigheid in te huldigen? Zou Hazaël, indien dit de zaek ware geweest, zijnen Vorst zoo lang zijn getrouw gebleven, en niet aenstonds pogingen hebben aengewend, om den Throon van Syrien in te nemen? Naderhand kwam deze Hazaël tot den Propheet Eliza, om hem, over Benhadads krankheid, te raedplegen; by die gelegenheid sprak Eliza van het kwaed, het welk hy den Israëliten zou toebrengen; maer hoe gedroeg zich toen Hazaël? antwoordde hy als iemand, die al eenigen tijd geweten had, dat hy den Scepter over de Syriers zwaejen zoude? niets minder dan dit; hy antwoordt als iemand, die zich in eenen veel te lagen toestand bevond, om Israël eenig nadeel toe te brengen 2 Kon. 8: 12, 13. By die gelegenheid berichtte hem Eliza als wat nieuws, dat de HEER hem tot Koning over Syrien verordend hadde.

Om alle deze redenen houden wy het daer voor, dat Elia

den Hazaël alleen in een oneigenlyken zin, gezalvd hebbe, voor zoo ver hy zich, op 's HEEREN bevel, naer Damascus begeven heeft; en Hazaël, buiten zijn weten, tot Koning van Syrien benoemd heeft. Toen hy, te Damascus zijnde, dezen Hazaël ontmoette, dacht Elia by zich zelven: hier zie ik den aenstaenden Koning van Syrien.

18. Eindelyk antwoordde de HEER nog, op die angstvallige tael van Elia, dat hy de eenigste was, die den waren Godsdienst was blijven aenkleven, seggende, ten slotte; (*d*) Oock hebbe ick in Israël doen overblijven seven duysent; alle knien, die haer niet gebogen en hebben voor Baal, ende allen mont, die hem niet gekust of eenige teekenen van eerbied bewezen en heeft.

19. So dra Elia, met deze Godlyke verschijning, verwaerdigd was, gingh hy van daer, van den berg Horeb, ende, op zijne reis naer Damascus, vondt hy Elisa den sone Saphats, die selve ploegde met twaelf jock [*runderen*] voor hem henen. De elv eerste jukken werden door zijne dienaers gedreven, ende hy zelvs was by het twaelfde, omdat in persoon te bestieren. Deze Eliza was derhalven een man van een zeer groot vermogen: Ende Elia gingh over tot hem, ende wierp sijnen mantel op hem, onder deze plechtigheid, schonk de HEER aen Eliza die gaven van zijnen geest, welke hy tot de Prophetische bediening noodig had.

Of Elia ook dezen Eliza, met oly, gezalvd hebbe, wordt verschillendlyk begrepen. De gewijde Geschiedschrijver zegt 'er niets van.

20. Ende Eliza werd, door den Geest van God, krachtdadig gedreven om Elia te volgen, en zich geheel aen de Prophetische bediening over te geven: want hy verliet de runderen, ende liep Elia na, ende seyde; Ik ben gereed om u te volgen: wacht alleenlyk zoo lang, Dat ick doch mijnen vader, ende mijne moeder kusse, en van

(*d*) Rom. 11: 4.

van mijne ouderen een tederhartig affcheid neme; daer na fal ick u navolgen: ende hy Elia feyde tot hem Eliza; Gaet tot uwe ouderen, om affcheid van hen te nemen, keert dan aenftonds weder; want wat hebbe ick u gedaen, dat gy my niet gereedelyk volgen zoudt?

21. So keerde hy weder van achter hem af tot zijne ouderen, ende, binnen korten terug gekeerd zijnde, nam hy een jock dat is twee runderen, ende flachttefe, ende met de gereetfchap der runderen foodt hy haer vleefch, 't welck hy den volcke gaf; te weten zijnen dienaren, en eenigen zijner bloedverwanten en vrienden, die hem uitgeleide deden; ende fy aten te zamen een affcheidsmael: daer na ftont hy op, ende volgde Elia na tot Damascus, en naderhand weder in Israëls land terug Kap. 21: 17, ende diende hem.

HET XX. KAPITTEL.

De gefchiedenis van Achab wordt vervolgd. — De oorlog tusfchen hem en Benhadad, den Koning van Syrien, die ten laetften ten nadeele van Benhadad, uitliep.

1. ENde Benhadad de Koningh van Syrien, de Zoon van den voorigen Benhadad gelijk vs. 34. blijkt, vergaderde alle fijne macht; om de Israëliten te beoorlogen. Misfchien wilde hy de veroveringen, welke zijn Vader gemaekt had Kap. 15: 20, nog verder uitbreiden. Het kan ook wel, dat Achab hem eenige andere reden tot ongenoegen gegeven had; ende twee en dertigh kleine Vorsten, die aen Benhadad cijnsbaer waren, en in dien tijd mede Koningen genaemd werden, waren met hem, ende eene zeer groote menigte van peerden, ende wagenen: ende hy toogh op, ende belegerde Samaria, de toenmalige Hoofdftad van Israëls Koningrijk, ende krijgde tegen haer, of immers hy toog

op tegen Benhadad, met oogmerk om Samaria te belegeren en in te nemen.

2. Ende hy sondt boden tot Achab den Koningh Israëls in de stadt, om hem zijn voornemen bekend te maken, en de Stad, als by voorraed, op te eisschen.

3. Ende hy seyde hem, door de gemelde boden, aen: Soo seyt Benhadad; Uw silver, ende uw gout, dat is mijne: daer toe uwe wijven, ende uwe beste kinderen, die zijn mijne, al wat gy bezit beschouw ik als het mijne, en, indien gy begeert dat ik u en uwe hovstad sparen zal, vorder ik, dat gy alles in mijne handen stelt, het welk ik u zal voorschrijven; en het zal aen my staen, om u het overige, als mijnen leenman, te laten.

4. Ende de Koningh Israëls, die, tegen dezen onverwachten aenval, niet op zijne hoede was, antwoordde, ende seyde; Nae uw woort, mijn heere de Koningh van Syrien, zal ik my gedragen: ick ben uwe leenman, ende over al wat ick hebbe, kunt gy, naer uw welgevallen, beschikken.

5. Deze onderwerping van Achab maekte Benhadad nog stouter, in zijne eisschen: want Daer na quamen de boden en afgezanten van Benhadad, ten anderen male, weder, ende seyden tot Achab, den Koning van Israël; Alsoo spreeckt Benhadad, seggende: Ick hebbe wel tot u gesonden, seggende, Uw silver, ende uw gout, ende uwe wijven, ende uwe kinderen sult gy my geven; en my dus, als uwen Leenheer, beschouwen en eerbiedigen. In deze boodschap hebt gy u laten welgevallen, en in dezen eisch heb ik berust.

6. Maer, gy hebt tot nog toe aen dien eisch niet voldaen, my niets daer van doen toekomen: en, by nadere overdenking, is het my voorgekomen, dat ik nog te weinig van u gevorderd heb. Niet alleen uwe bezittingen, maer ook die van alle uwe ambtenaren en onderdanen, moeten volkomen de mijne zijn; ik moet 'er, nae mijn welgevallen, over beschikken kunnen, zal ik u, uw land en uw volk verschoonen. Ook zal ik nu van het recht, het welk ik vorder, zonder uitstel gebruik maken; morgen

gen om desen tijt sal ick mijne knechten tot u senden, datse uw huys, ende uwer knechten huysen besoecken: ende het sal geschieden, datse alle het begeerlicke uwer oogen in hare handen leggen, ende wechnemen sullen: daerna zal ik, met mijn heirleger, terug trekken en u in rust laten.

Deze trotsche eisch van Benhadad was, voor Achab, al te vernederende en geheel onverdraeglyk. — Dan men moet hier het bestier van Gods Voorzienigheid niet over het hoofd zien, die Benhadad, als de roede van zijnen toorn, gebruikte, om de afgodery van Achab en Israël te straffen.

7. Doe riep de Koningh Israëls, die in deze trotsche eischen van Benhadad, niet berusten konde, en met de zaek ten uitersten verlegen was, den raed van alle Oudtste des lants te zamen, om raed te plegen, hoe men, in dit moeilyk geval, zich gedragen zoude. De Koning opende de Vergadering, ende seyde: Mercket doch, ende siet, dat dese Benhadad 't quade soeckt: Hy geevt wel voor, dat hy op zekere bedingen, welke ik in den beginne heb ingewilligd, omdat ik door den nood gedwongen werd, met ons in vrede en vriendschap leven wil. Maer uit de herhaling en vergrooting van zijnen eisch, blijkt het ten allerduidelykften, dat hy niets anders, dan onzen geheelen ondergang, bedoele: want hy hadde eerst een gezantschap tot my gesonden om mijne wijven, ende om mijne kinderen, ende om mijn silver, ende om mijn gout, met een woord, om als mijn Leenheer de volkomene beschikking te hebben, over alles het welk mijn personeel eigendom is, ende ick en hebbe 't hem niet geweygert. Dezen eisch, die alleen my en mijn personeel eigendom betrof, heb ik hem toegestaen, om, langs dezen weg, mijne onderdanen te sparen. Maer nu hy ook aenspraek maekt, op de bezittingen van mijne onderdanen, is de zaek geheel van natuur veranderd. Ik heb daerom deze buitengewoone Raedsvergadering belegd, om uwe gedachten in te nemen, hoe ik my, omtrent dezen verzwaerden eisch, gedragen moet.

8. Doch alle de Oudtste, ende de vertegenwoordigers van het gantsche volck waren eenparig van oor-

deel, dat die laetste eisch van Benhadad onverdraeglyk was, en niet konde ingewilligd worden. By wijs van besluit seyden zy alle tot hem: En hoort niet, nochte en bewilligt niet, weiger Benhadad zijnen eisch ronduit, en wy zullen u, met al ons vermogen, tegen dien trotschen vyand ondersteunen.

9. Daerom seyde hy tot de boden Benhadads; Segget mijnen heere den Koningh, Alles daerom gy in 't eerste tot uwen knecht gesonden hebt, sal ick doen, maer dese sake, welke gy, in den tweeden eisch, hebt voorgesteld, en kan ick niet doen: So gingen de boden henen, ende brachten hem bescheyt weder.

10. Ende Benhadad sondt tot hem, ende seyde in zijne woede, by wijs van eedzweering; De goden, welke ik dien, doen my soo, ende doen soo daer toe, zy mogen my stellen, tot een voorwerp van hunne geduchte wraek, indien het stof van Samaria genoegh sal zijn tot hantvollen voor al het volck, dat mijne voetstappen volgt. Mijn leger, met het welk ik u op het lijv zal vallen, is zoo talrijk, dat 'er niets van het stof van Samaria zal overblijven, indien elk mijner krijgsknechten 'er slechts een handvol van opneemt.

11. Maer de Koningh Israëls antwoordde, ende seyde: Spreket [*tot hem*], Die sich aengordt, en beroeme hem niet, als die sich losmaeckt: laet Benhàdad zoo trotsch niet spreken, de kans van den oorlog is al te onzeker, dan dat hy zich over de overwinning beroemen zoude, eer de strijd begonnen is.

12. Ende het geschiedde, als hy dit woort hoorde daer hy was drinckende, hy, ende de Koningen in de tenten, dat hy, zeer vergramd zijnde, seyde tot sijne knechten; Legget aen, berent Samaria, en neemt haer stormenderhand in: ende sy leyden aen tegens de stadt.

13. Ende siet, één Propheet, een der gener, die door Obadja den Hovmeester, in een spelonk verscholen en onderhouden waren, tradt tot Achab den Koningh Israëls;

raëls, ende feyde; Soo feyt de HEERE, Hebt gy gefien alle defe groote menigte? Siet ick falfe heden, immers binnen kort, in uwe hant geven, op dat gy wetet dat ick de HEERE zy.

Deze Voorzegging diende niet alleen, om de handelwijs van Koning Achab goed te keuren, en hem te bemoedigen; maer ook vooral om nog eens te beproeven, of die verftokte Afgodendienaer zich, door de vervulling van deze voorzegging, ook nog zou laten overtuigen, dat JEHOVAH, en niet Baal, de ware God zy.

14. Ende Achab feyde, Door wien, zal Benhadad overwonnen werden? zijn leger is zoo verbazend talrijk, en ik ben niet in ftaet, om hem het hoofd te bieden; ende hy, die Propheet feyde, Soo feyt de HEERE, de overwinning op Benhadad zal niet door oude en geoeffende krijgsknechten, behaeld worden, maer door jongelingen, van welke gy niets verwachten zoudt; Door de jongens van de Overfte der lantfchappen: door de zoonen of bedienden van uwe Stadhouderen en ambtenaren. Door zulke in zich zelve ongefchikte werktuigen, zal de overwinning behaeld worden, en daeruit zal het blijken, dat gy dezelve aen des HEEREN machtigen byftand, hebt dank te weten. ende hy feyde, Wie fal den ftrijt aenbinden en het gevecht beginnen en beftieren? ende hy feyde, Gy, Heer Koning.

15. Koning Achab geloovde de woorden van den Propheet; althans hy nam 'er de proev van, en dit kon hy des te ligter doen, omdat de zaken geheel wanhopig ftonden: want, Doe de Propheet toch het gemelde antwoord gegeven had, telde hy aenftonds de jongens van de Overfte der lantfchappen, ende fy waren twee hondert, twee en dertigh: ende na hen telde hy al het volck, alle de kinderen Ifraëls, zoo velen hy 'er in de wapenen krijgen konde. Zy bedroegen te zamen niet meer dan feven duyfent. Het fchijnt dat Achab, door zich over te geven aen de voortzetting der afgodery, zijne Krijgsmagt ten uiterften hebbe laten vervallen.

16. Ende fy togen uyt Samaria, om eenen uitval te doen, op den middagh: Benhadad nu dronck fich

droncken in de tenten, hy, ende de Koningen, de twee en dertigh Koningen die hem hielpen, zich verbeeldende, dat de Israëliten geenen den minsten tegenſtand bieden zouden.

17. Ende de jongens van de Overſte der lantſchappen togen eerſt uyt, met Achab, den Koning, als den aenvoerer, aen het hoofd: Doch de dronken Benhadad, eenig gerucht vernemende, ſondt [*eenige*] van zijne manſchap uyt, op kundſchap, om te vernemen wat 'er gaende was, ende ſy boodſchapten hem, ſeggende; Uit Samaria zijn mannen uytgetogen, maer wat hun oogmerk zy, en hoe veel 'er zijn, kunnen wy niet bepalen.

18. Ende hy ſeyde, in de onbeſuisde woede van eenen dronkaert; Het ſy datſe tot vrede uytgetogen zijn, en met my, over de eiſchen, welke ik gedaen heb, in nadere onderhandeling treden willen, grijptſe levendigh: het zy oock datſe ten ſtrijde uytgetogen zijn, grijptſe levendigh.

19. So togen deſe jongens van de Overſte der lantſchappen, uyt de ſtadt, en naderden de belegeraers, ende het heyr der 7000 gewapende Israëliten, dat hen navolgde.

20. Ende een yeder ſloegh ſijnen man van de Syriers, die Benhadad gezonden had, om hen levendig te grijpen, ſo dat de overige Syriers dit vernemende, en zich verbeeldende, dat de Israëliten veel talrijker waren, ten eersten vloden, ende Iſraël jaegdeſe na: doch Benhadad de Koningh van Syrien ontquam op een peert, met [*eenige*] ruyteren.

21. Ende de Koningh Iſraëls toogh uyt, de verwarde en vlugtende menigte achter na, ende ſloegh peerden, ende wagenen; dat hy eenen grooten ſlagh aen de Syriers ſloegh.

22. Doe tradt die gemelde Propheet, wiens voorzegging nu zoo blijkbaer vervuld was, weder tot den Koningh Iſraëls, ende ſeyde tot hem; Gaet henen, ſterckt u, ende bemerckt, ende ſiet wat gy doen ſult, om niet weder, door de Syriers, overrompeld te worden: want met de wederkomſte des jaers ſal de Ko-

Koningh van Syrien tegen u optrecken. In het volgend voorjaer zal Benhadad weder op u aenvallen; wees toch op uwe hoede en ſtel u nu in beteren ſtaet van tegenweer.

23. Benhadad had zich ook reeds, door de afgodiſche denkbeelden van zijne Hovelingen, tot eenen herhaelden aenſlag op Samaria, laten aenmoedigen: Want de knechten des Konings van Syrien hadden tot hem geſeyt, Hare goden zijn berggoden, de Goden, welke de Israëliten eerbiedigen, zijn zulke Goden, die invloed hebben op bergachtige en hooge landſtreken, daerom zijn ſy, in de bergachtige landſtreek, in welke Samaria gelegen is, ſtercker geweeſt dan wy: maer ſeker laet ons tegen hen op den effenen velde ſtrijden, ſo wy niet ſtercker en zijn dan ſy! dan zullen wy hen zekerlyk overwinnen, omdat hunne Goden geenen invloed hebben op het vlakke land.

Deze tael van Benhadads Hovelingen moet, uit de dwaze begrippen der afgodendienaren, verklaerd worden: want dit was het gevoelen van alle de Heidenen, dat 'er eene groote menigte van Goden ware; dat ſommige dit en andere dat volk begunſtigden; dat ſommige opzicht hadden over de bergen, andere over de boſſchen, andere over de rivieren, andere over het lage land enz. — Volgens deze begrippen, wisten Benhadads Hovelingen van hunne nederlaeg geene andere reden te geven, dan dat zy, in eene bergachtige landſtreek, geſlagen waren, en dat derhalven de Israëliten door zulke Goden begunſtigd werden, die het opzicht en den meesten invloed hadden op en over de bergen.

24. Daerom, vervolgden Benhadads Hovelingen tot hem te ſpreken, doet deſe ſake: Doet de Koningen en de kleine Vorsten, die, in het eerste geval, met u opgetrokken zijn, uit het leger wech, elck-een uyt ſijne plaetſe, omdat zy, tot den krijgsdienst, ongeſchikt zijn en in overdaed verzopen liggen, ende ſtelt Lantvoogden, ervaren Krijgsbevelhebbers, in hare plaetſe.

25. Ende gy, telt u een heyr en maekt het even zoo talrijk, als dat heyr, dat van de uwe gevallen is, ende peerden zoo talrijk, als die peerden, by

den eersten uittocht geweest zijn, ende maek het getal van de Krijgs-wagenen zoo groot, als die Krijgs-wagenen geweest zijn, met welke gy voor de eerstemael tegen Samaria zijt uitgetogen; ende laet ons tegen hen op het effen velt ſtrijden, ſo wy niet ſtercker en zijn dan ſy! vermids onze Goden het opzicht en den meesten invloed hebben op en over het vlakke land, zullen wy beſchaemd ſtaen, en ons geweldig bedriegen. Benhadad liet zich dit voorſtel welgevallen, ende hy hoorde nae hare ſtemme, ende dede alſoo.

26. Het geſchiedde nu met de wederkomſte des volgenden jaers, in 't voorjaer, dat Benhadad de Syriers monſterde, en, met achterlating der gemelde Vorsten, Krijgsbevelhebbers in zijn leger aenſtelde, ende hy toogh op nae Aphek, in het ervdeel van Aſer, by de groote vlakte van Galilea Joſ. 19: 30, ten krijge tegen Iſraël.

27. De kinderen Iſraëls, aengemoedigd, door den gelukkigen uitſlag van het voorige jaer, werden oock door Koning Achab gemonſtert, ende waren verſorgt van leeftocht, ende trocken hen te gemoete: ende de kinderen Iſraëls legerden ſich tegen over hen, op eenen heuvelachtigen grond. De Israëliten verdeelden zich, in twee benden; maer, daer Achab de waerſchouwing van Gods Propheet, om zich beter te wapenen, weinig ſchijnt geacht te hebben, in vergelijking der Syriers, waren zy zoo klein in getal, dat zy zich, als twee bloote geytenkudden vertoonden, maer de Syriers vervulden het lant.

28. Ende de man Godts, van welken reeds meermalen geſproken is, tradt wederom toe, ende ſprack, in den naem des HEEREN, tot den Koningh Iſraëls, ende ſeyde, Soo ſeyt de HEERE; Daerom dat de Syriers geſeyt hebben, De HEERE is een Godt der bergen, ende hy en is niet een Godt der leegten: ſo ſal ick alle deſe groote menigte in uwe hant geven, op dat gylieden wetet, dat ick de HEERE ben, de eenige en ware God, die een onbepaeld bewind voere over het gansch heelal.

29. Ende

29. Ende defe Israëliten waren gelegert tegen over die Syriers, feven dagen lang. Het fchijnt, dat de Israëliten op eenen heuvelachtigen grond gelegerd waren; en dat de Syriers daerom, uit hoofde der gemelde afgodifche begrippen, hoe zeer zy veel talrijker waren, op de Israëliten niet durvden aenvallen. Ten laetften evenwel befloten zy 'er toe, maer met eenen zeer ongelukkigen uitflag: het gefchiedde nu op den fevenden dagh, dat de ftrijt aengingh; ende de kinderen Ifraëls floegen der Syriers, in de vlakte van Galilea, door Gods byzonderen byftand, hondert duyfent voetvolcks op éénen dagh. De HEER verwekte in de gemoederen der Syriers zulk eene algemeene verfchrikking, dat zy geenen wederftand boden.

30. Ende de overgeblevene vloden nae Aphek in de ftadt, ende de muer, onder welken zy zich verfchanst hadden, viel, door eene aerdbeving, welke de HEER wonderdadig verwekte, op feven en twintigh duyfent mannen die overgebleven waren: oock vloodt Benhadad, ende quam in de ftadt [*van*] kamer in kamer, terwijl hy zelvs, van angst, niet wist wat hy deed.

Deze nederlaeg der Syriers was buiten allen twijffel wonderdadig.

Natuurlyker wijs waren de Israëliten, tegen het talrijk leger der Syriers, niet beftand geweest. — Er heeft zekerlyk eene onmiddelyke en buitengewoone tusfchenkomst van het Godlyk Alvermogen plaets gehad; en niemand, die erkent dat Gods macht oneindig zy, zal beweeren, dat deze gebeurtenis, in eenig opzicht, ongeloovbaer zy.

Ook was zoodanig een wonderwerk, in dit geval, Gode alleszins betamelyk. — Daerdoor moesten de Syriers overtuigd worden, dat JEHOVAH, de God van Israël, welken zy in eenen rang ftelden, met de afgoden der Heidenen, een onbepaeld bewind voere over al het gefchapene; dat Hy, zoo wel een God der laegte, als der bergen ware; dat hy het vermogen bezat, om hen, niet alleen in het open veld

te verdelgen, maer hen zelvs, door het instorten der muuren, op en onder welke zy hunne veiligheid zochten, op de allererbarmelykste wijs, kon doen omkomen.

31. Doe Benhadad wanhopig omzworv, van het eene vertrek in het ander, seyden sijne knechten, zijne Hovelingen en de eerste Bevelhebbers van zijne Krijgsmacht, die de algemeene slagting ontkomen waren, tot hem; Siet doch, wy hebben gehoort, dat de Koningen van het huys Israëls, goedertierene Koningen zijn: laet ons doch sacken om onse lendenen leggen, tot een teeken, dat wy berouw hebben over dezen onrechtvaerdigen oorlog, ende koorden om onse hoofden, om daerdoor te erkennen, dat wy het leven verbeurd hebben, ende in die houding, welke recht geschikt is, om eenen grootmoedigen overwinnaer tot medelijden te bewegen, uytgaen tot den Koningh Israëls; mogelick sal hy uwe ziele in 't leven behouden.

32. Doe Benhadad dit voorstel hoorde, keurde hy het goed. Aenstonds gordden sy sacken om hare lendenen, ende deden koorden om hare hoofden, ende quamen tot den Koningh Israëls, ende seyden; Uwe knecht Benhadad seyt, Laet doch mijne ziele leven: ende hy seyde; Leeft hy dan nogh? daer ben ik blijde over. Ik dacht dat hy ook gesneuveld ware. Ik schenk hem het leven; hem zal geen kwaed wedervaren: want hy is mijn broeder dien ik liev heb.

Deze goedaertigheid van Achab sloeg tot dwaesheid over; want wat was 'er onbedachtzamer, dan zulk eenen Vorst, als eenen vriend te behandelen, en tot zijnen broeder te verklaren, die hem zoo smadelyk behandeld, en het op den ondergang van zijn gansche Koningrijk had toegelegd?

33. De mannen nu, die door den Koning van Syrien gezonden waren, om zijn leven te begeeren, namen neerstelick waer, ende vatteden 't haestelick of 't van hem ware. Zy konden byna niet geloven, dat Achab het meende; Zy namen 'er daerom aenstonds de proev van, of het hem waerlyk ernst ware, ende seyden met dat oogmerk: Uwe broeder Benhadad, gelijk gy onzen Koning

hebt

hebt gelieven te noemen, [*leeft*] wel degelyk; ende hy feyde, zonder zich te bedenken, of den raed der Legerhoofden in te nemen, aenstonds: Komet, brenget hem tot my, ik zal hem als eenen broeder behandelen: doe quam Benhadad tot hem uyt, ende hy dede hem by zich op den Koninglyken wagen klimmen.

34. Ende hy, te weten Benhadad, de overwonnen Koning der Syriers, feyde tot hem Achab; De steden, die mijn vader van uwen vader of Voorzaet Baeza genomen heeft Kap. 15: 20. sal ick wedergeven, ende maeckt u straten in Damascus, de hoofdstad van mijn Koningrijk, om, door uwe onderdanen, ter uitbreiding van hunnen Koophandel, bewoond te worden, gelijck mijn vader in Samaria, de hoofdstad van uw Koningrijk, wel eer, by verdrag met uwen Vader Omri, gemaeckt heeft; Ende ick [*antwoordde Achab*] sal u met dit verbont, en onder die voorgestelde voorwaerden, in welke ik genoegen neem, dan laten gaen: so maeckte hy een verbont met hem, ende liet hem gaen naer zijn land.

Achab had Benhadad, om zijne lastering tegen den HEER, behooren te dooden, en zijn land onder schatting te stellen. Maer Achab was een man van eenen zwakken geest, en die zich, aen de eer van Israëls God, in het geheel niet liet gelegen leggen. — Dit verbond, het welk zoo ligtvaerdig gesloten was, werd ook al rasch verbroken, gelijk ons, in het vervolg, nader blijken zal, Kap. XXII.

35. De HEER vertoonde ook al haest zijn ongenoegen, over deze onbedachtzame handelwijs van Koning Achab. Doe Benhadad, op de gemelde voorwaerden, naer zijn land vertrokken was, seyde één man uyt de sonen der Propheten tot sijnen naesten, door het woort en op bevel des HEEREN; Slaet my doch: Ende de andere man, die ook een zoon der Propheten was, weygerde hem te slaen.

36. Ende hy seyde tot hem; Daerom dat gy de stemme des HEEREN niet gehoorsaem en zijt geweest, en my, op Gods bevel, niet hebt willen slaen, siet, als gy van my wechgegaen zijt, so sal u een

leeuw ſlaen en dooden: ende het geſchiedde ook zoo; als hy van by hem wechgegaen was, ſo vondt hem een leeuw, die hem ſloegh.

37. Daer na vondt hy eenen anderen man, ende ſeyde; Slaet my doch. Ik beveel het u, uit Gods naem: ende die man ſloegh hem, ſlaende, ende wondende.

38. Doe gingh de geſlagen en gewonde Propheet henen, ende ſtont voor Achab, den Koningh van Israël, op den wegh: ende hy verſtelde ſich met aſſchen boven ſijne oogen, om onkenbaer te zijn, of hy bedekte zijne wonden, die boven zijne oogen waren, met eenen ſluier.

39. Ende het geſchiedde, als de Koningh voorbygingh, dat hy tot den Koningh riep, ende ſeyde; Uwe knecht was uytgegaen in 't midden des ſtrijts, ende ſiet een hopman was afgeweken, ende bracht tot my eenen man van aenzien, welken hy gevangen had, ende gelastte my, om den gevangenen wel te bewaren: want hy ſeyde, Bewaert deſen man, indien hy eenigſins gemiſt wort, ſo ſal uwe ziele in de plaetſe ſijner ziele zijn, ofte gy ſult een talent ſilvers opwegen.

40. Het geſchiedde nu, als uwe knecht hier ende daer doende was, dat de gevangene ontſnapte; zoodat hy, by de wederkomst van den hopman, daer niet en was: doe ſeyde de Koningh Iſraëls tot hem; Soo is uw oordeel, en de ſtraf, welke u van dien hopman, die u den gevangenen had toevertrouwd, opgelegd is, alleszins rechtmatig. Gy hebt u zelven, met uwe eigen woorden, veroordeeld: uw vonnis is billyk; gy ſelve hebt het gevelt; dus kunt gy u by my niet beklagen, als die hopman hetzelve aen u uitvoert.

41. Doe haeſtede hy ſich, ende dede de aſſchen af van ſijnen oogen, en den doek wech, met welken hy zich onkenbaer gemaekt had: ende de Koningh Iſraëls kende hem, dat hy een der Propheten was.

42. Ende de Propheet keerde het uitgesproken vonnis tot den Koning terug, hy seyde tot hem; Soo seyt de HEERE: Om dat gy den man, dien ick verbannen hebbe, Benhadad namelyk den Koning van Syrien, welken ik in uwe hand gegeven had, straffeloos uyt de hant hebt laten gaen; (*a*) so sal uwe ziele in de plaetse sijner ziele zijn, ik zal u eenen geweldigen dood doen sterven, ende uw volck in de plaetse sijns volcks, ik zal Israël uit mijn land Canaan verbannen, omdat gy de Syriers niet, onder uwe heerschappy, gebracht hebt. Gy hebt dit oordeel rechtmatig verdiend; en, hoe zeer ik Israël, tot het volk van mijn byzonder eigendom, had aengenomen, hebben zy dit voorrecht, door hunnen schandelyken afval, en door hunne grouwzame afgoderyen, voor altoos verbeurd.

In het gedrag van dien Propheet, is zekerlyk iets, het welk ons zonderling moet voorkomen.

A. Hy wilde zich, van eenen zijner mede-Propheten, geslagen hebben, om zich aen den Koning te vertoonen, als een Krijgsknecht, die in den strijd met de Syriers gewond was. — Dit deed hy, om, langs dezen weg, den toegang tot den Koning te verkrijgen, het welk voor de Propheten des HEEREN, die aen het Hov algemeen gehaet waren, anderzins zeer moeilyk was.

B. De eerste, van welken de Propheet begeerde, dat hy hem slaen zoude, weigerde het volstrekt. — De weigering schijnt ook allerbillykst; omdat het onmenschelyk is, iemand, die ons niet beleedigd heeft, goeds moeds te slaen en te wonden: en evenwel de weigeraer werd zwaer gestraft, en door eenen leeuw verscheurd. — Maer men moet hier wel in het oog houden, dat de Propheet, in 's HEEREN naem, van den anderen vorderde, dat hy hem slaen zoude, en 'er uitdrukkelyk byvoegde, dat de HEER het bevolen had. Zijne weigering was derhalven een

(*a*) 1 Kon. 22: 37, 38.

verfmaden van Gods bevel; *hy was des* HEEREN *ftem niet gehoorzaem geweest* vs. 36. Deze ongehoorzaemheid was, in eenen zoon der Propheten, des te onverfchoonbaer. Misfchien ftond de weigeraer ook aen andere misdaden fchuldig, welke, by deze gelegenheid, rechtvaerdig vergolden werden. Althans deze geftrengheid, welke niet kon nalaten tot Achabs ooren te komen, was recht gefchikt, om dien godlozen Koning te doen opmerken, dat zijne ongehoorzaemheid aen den HEER geenzins zou ongewroken blijven.

C. De Propheet ftelde de Koning eene verdichte gebeurtenis voor. — Maer dit was, in dien tijd, onder de oosterlingen zeer gewoon. — Men moet zijn voorftel befchouwen, niet als een leugenachtig verhael, maer als eene leerzame gelijkenis. Van zulke gelijkenisfen bedienden zich de Propheten zeer gemeenzaem. In ons geval, was die gelijkenis ongemeen gefchikt, om den Koning, in zijne eigene woorden, te vangen, en hem in de noodzakelykheid te ftellen, om zijn eigen doen te veroordeelen, eer hy eens dacht dat 'er, by gelijkenis, over zijn gedrag, gefproken werd.

D. Het vonnis was zeer billyk. Achab zou eenen geweldigen dood fterven, omdat hy Benhadad, dien de HEER in zijne hand gegeven had, niet gedood had, maer hem ongeftraft laten gaen. — Daerdoor had hy betoond, gelijk wy reeds hebben aengemerkt, dat hy geen het minste belang ftelde, in de eer van Israëls God, welke, door Benhadad, blijkbaer gefchonden was. Het is waer, de Syriers behoorden niet onder die volken, welke volgens Gods bevel moesten verbannen worden; maer evenwel, Koning Achab had, uit de wonderdadige overwinning, welke de HEER hem verleend had, en vooral uit de inftorting van den muur te Aphek, moeten befluiten, dat de HEER hen niet wilde gefpaerd hebben. Daerenboven moest Benhadad, als een Godslasteraer befchouwd, en als zoodanig gedood worden.

43. Ende de Koningh Ifraëls hoorde dit geduchte vonnis, met ontroering en weerzin. Hy toogh henen ge-

gemelick, ende toornigh, nae sijn huys, zonder zich voor God te verootmoedigen: ende quam te Samaria.

HET XXI. KAPITTEL.

De Koningin Isabel liet Naboth, onder schijn van recht, vermoorden, en zijne goederen verbeurd verklaren, op dat Achab, haer Gemael, zijnen wijngaerd zoude machtig worden vs. 1-16. *De* HEER *laet den Koning, door den Propheet Elia, een zeer zwaer oordeel aenkondigen vs.* 17-26, *maer, omdat Achab zich verootmoedigde, werd de uitvoering van dat oordeel, tot na zijnen dood, gunstig uitgesteld vs.* 27-29.

1. HEt geschiedde nu na eenigen tijd, kort na het overwinnen der Syriers, en dese dingen, welke, in het voorige Kapittel, verhaeld zijn, [*also*] een zeker vermogend man, met name Naboth een Jizreëliter, een burger van de Stad Jizreël, eenen wijngaert hadde, die te Jizreël gelegen was digt by het paleys Achabs, des Konings van Samaria: want Samaria was wel de hoofd en Hovstad van het Koningrijk der tien stammen, maer Achab had ook een Paleis en hovhouding te Jizreël. Misschien hield hy daer zijn zomer-verblijv.

2. Althans het geschiedde, Dat Achab zin kreeg in den wijngaerd van Naboth, die onmiddelyk grensde aen zijne Koninglyke tuinen. Hy besloot daerom van zijne oppermacht misbruik te maken, en Naboth, tegen alle recht en reden, te dwingen, om hem dien wijngaerd afteſtaen. Hy sprack daerom, op den toon van gebiedend gezach, tot Naboth, seggende; Geeft my uwen wijngaert, op dat hy my zy tot een kruythof, en

diene, om mijne moestuinen te vergrooten; dewijle hy naeby mijn huys is, ende ick ſal u daer voor geven eenen wijngaert die beter is, dan die, [*ofte*] ſo 't goet in uwen oogen is, ick ſal u in gelt des ſelven weerde geven, indien gy dit liever verkiest.

3. Maer Naboth ſeyde tot Achab, Dat late de HEERE verre van my zijn, dat ick u de erve mijner vaderen geven ſoude.

Naboth weigerde den voorſlag van den Koning, vermids hy zeer veel zucht had, voor dezen voorouderlyken wijngaerd. Trouwens over het algemeen heeft men veel op, met zulke bezittingen, welke lang in het geſlacht geweest zijn. — Hier kwam nog by, dat de Godlyke wet uitdrukkelyk verboden had, om landgoederen, uit de ſtammen en geſlachten, tot andere ſtammen en geſlachten te verminderen Lev. 25: 15, 23: 24. — Het is waer, Naboth had den wijngaerd, indien hy wilde, tot het Jubeljaer, kunnen verkopen; maer de man kon ligtelyk voorzien, dat hy, wanneer dit goed eenmael aen den Koning verkocht, en in eenen moestuin veranderd was, nooit in ſtaet zou zijn, om het zelve weder in zijn bezit te krijgen.

De eisch van den Koning was derhalven alleronbillykst, en Naboth had alle redenen, om denzelven, met beſcheidenheid, afteſlaen.

4. Doe Naboth dit weigerend antwoord gegeven had, quam Achab in ſijn huys gemelick, ende toornigh, over het woort, dat Naboth de Jizreëliter tot hem geſproken hadde, ende geſeyt, Ick en ſal u de erve mijner vaderen niet geven: ende hy leyde ſich van gramſchap en ſpijt neder op ſijn bedde, ende keerde ſijn aengeſicht om van het licht naer den muur, ende en at zelvs geen broot; hy was ziek van ſpijt en kwaedaertigheid.

5. Maer Izebel ſijn grouwzame huyſvrouwe, die nergens voor ſtond, quam tot hem: ende ſprack tot hem; Wat is dit, dat uw geeſt dus gemelick is, ende dat gy u van ſpijt verteert, in zoo ver zelvs, dat gy geen broot en eet?

6. Ende

6. Ende hy sprack tot haer; zoo verdrietig ben ik, Om dat ick tot Naboth den Jizreëliter gesproken, ende hem geseyt hebbe, Geeft my uwen wijngaert om gelt, ofte so het u behaegt, ick sal u eenen wijngaert in sijne plaetse geven: maer hy heeft geseyt, Ick en sal u mijnen wijngaert niet geven.

7. Doe seyde Izebel sijne huysvrouwe tot hem; Soudt gy nu het Koninckrijcke over Israël regeeren? is dit een gedrag, dat eenen Koning past? zoudt gy u, door eenen van uwe onderdanen, laten dwarsbomen? waerom maekt gy geen gebruik van uwe Koninglyke oppermacht? Is het anders niet? kom, zijt wel gemoed; ik zal wel maken, dat gy uwen zin krijgt, staet op, eet broot, ende uw herte zy vrolick; ick sal u den wijngaert Naboths des Jizreëliters geven.

8. Sy dan schreef brieven in den name Achabs, zonder dat hy 'er iets van wist; ende versegeldese met sijn Koninglyk signet: ende sondt de gemelde brieven tot de Oudtste, ende tot de Edele, die in sijne stadt waren, woonende met Naboth, ende deze onderregenten van Jisreël konden niet anders denken, dan dat deze brieven, op 's Konings bevel geschreven, en door hem zelven verzegeld waren.

9. Ende sy schreef in die brieven, seggende: Roepet een vasten uyt, ende settet Naboth in de hoogste plaetse des volcks, in de Godsdienstige vergadering:

10. Ende settet tegen over hem twee mannen, die geen geweten hebben, en zich, voor geld, tot alles gebruiken laten, sonen Belials, die tegen hem getuygen, seggende; Gy hebt Godt, ende den Koningh gesegent, dat is *gevloekt en gelasterd*, volgens eene wijze van spreken, door welke de misdaed te afschuwelyk werd gekeurd, om by haren eigen naem te noemen; of men zou het ook kunnen nemen voor, *vaerwel gezegd*, *afgezworen*. — Dus, schreev ze verder, veroordeelt hem daerop, als een Godslasteraer, tot de straf der steeniging: ende voert hem uyt de Stad, ende steenigt hem, dat hy sterve.

Deze Isabel vertoond zich, in dit geval, als eene zeer vermetele en gewetenloze vrouw.

Het was eene zeer verregaende vermetelheid, dat zy het ondernemen durvde, brieven te schrijven op den naem van den Koning, geheel buiten zijn weten, en dezelve, met zijn Koninglyk zegel, te bekrachtigen. Eene Vorstin, die dit ondernemen durvde, was tot alles in staet.

Zy betoonde, dat zy in het geheel geen geweten, en alle beginselen van deugd verbannen had. — Zy had haren Gemaal behooren neder te zetten, en hem onder het oog te brengen, dat hy, van Naboth, onbillyke zaken gevorderd had. Maer in plaets van dat, neemt zy haren toevlucht tot geweld, en hare boosaertige list gav haer middelen aen de hand, om het geweld, onder den schijn van recht, te bedekken. — Zy riep een vasten uit, eenen plechtigen verbodsdag, om de Natie in den waen te brengen, dat 'er een gruwelstuk bedreven ware, waerover het gansche volk vergeving smeeken moest. — De zaek werd zoo bestoken, dat de onschuldige Naboth, die niets kwaeds vermoedde, en zich verbeeldde, dat hy, door zijne medeburgers, grootelyks vereerd werd, als de schuldige werd ten toon gesteld, die eenen ban gebracht had, over het gansche volk.

De Oudsten en Edelen van Jizreël, zal men denken, hadden zich, tot zulk een gruwelstuk, niet moeten laten gebruiken. — Het is zoo. Maer zy wisten, van welke nadeelige gevolgen de ongunst van den Koning wezen zoude. Niemand durvde het ondernemen, om zich, tegen het bevel van Isabel, het welk zy niet anders wisten of het was het bevel van den Koning zelven, eenigermate te verzetten. Daerenboven herinnere men zich, dat het bederv der zeden, in dezen tijd, ten hoogsten toppunte geklommen, en algemeen geworden was, onder allerlei standen van menschen.

Wy mogen 'er uit besluiten, dat deze Isabel den Koning, die een Vorst schijnt geweest te zijn van een gering verstand, tot de afgodery en alle die boosheden, aen welke hy zich schuldig maekte, verleid hebbe.

II. Het

11. Het onmenſchelyk bevel van Iſabel werd werkelyk ter uitvoer gebracht; Ende de mannen ſijner ſtadt Jizreël, daer Naboth woonachtig was, die Oudtſte, ende die Edele, die in ſijne ſtadt woonden, deden gelijck als Izebel tot hen geſonden hadde: gelijck als geſchreven was in de brieven, die ſy, op 's Konings naem, tot hen geſonden hadde.

12. Sy riepen een vaſten uyt: ende ſy ſetteden Naboth in de hoogſte plaetſe des volcks.

13. Doe quamen de twee mannen, ſonen Belials, welke men daertoe onder de hand had omgekogt; ende ſetteden ſich tegen over hem, ende de mannen Belials getuygden tegens hem, tegens den onſchuldigen Naboth, die niets van dezen aert verwachten konde, voor al het volck, het welk, ter gelegenheid van den uitgeſchreven verbodsdag, was byeen gekomen, ſeggende; Naboth heeft Godt, ende den Koningh geſegent, hy heeft de verfoeilykſte lasteringen, beide tegen God en onzen Koning Achab, uitgebraekt: ende ſy voerden hem, zoo zeer hy op het plechtigst betuigde, dat de beſchuldiging ten eenemael ongegrond ware, buyten de ſtadt, ende ſteenigden hem met ſteenen, dat hy ſterf.

14. Daer na ſonden ſy tot Izebel, terwijl zy van ter zijde vernomen hadden, dat de ganſche zaek door haer belegd ware, ſeggende; Naboth is geſteenigt, ende is doot.

15. Het geſchiedde nu doe Izebel hoorde, dat Naboth geſteenigt, ende doot was; dat Izebel tot Achab ſeyde, Staet op, beſit den wijngaert Naboths des Jizreëliten erflick, dien hy u weygerde om gelt te geven, want Naboth en leeft niet, maer is doot. Hy was een Godslasteraer: de Overheid van Jizreël heeft hem daerom geſteenigd; derhalven zijn zijne goederen verbeurd, en aen de Koninglyke ſchatkist vervallen.

16. Ende het geſchiedde als Achab hoorde dat Naboth doot was; dat Achab opſtont, om nae

den wijngaert Naboths des Jizreëliten af te gaen, om dien, als een landgoed, het welk verbeurd verklaerd was, erflick te besitten.

17. Doch het woort des HEEREN geschiedde tot Elia den Tisbiter, seggende:

18. Maeckt u op, gaet henen af, Achab den Koningh Israëls te gemoete, die in Samaria is, voor zoo ver Samaria de hoofdstad is van zijn Koningrijk. Thans onthoudt hy zich, op zijn buiten verblijv, te Jizreël; Siet hy is in den wijngaert Naboths, daer henen hy afgegaen is, om dien erflick te besitten.

19. Ende gy sult tot hem spreken in mijnen naem, met alle vrymoedigheid, seggende; Alsoo seyt de HEERE, Hebt gy eenen onschuldigen dootgeslagen, ende oock eene erflicke besittinge, tegen alle recht en reden ingenomen? welk eene grouwzame schendaed! Hoewel zy eigenlyk, door uwe godloze Gemalin, is uitgevoerd, moet gy evenwel gerekend worden, dit gruwelstuk zelvs bedreven te hebben, omdat gy het nu, door het aenvaerden van Naboths wijngaerd, goedgekeurd en bekrachtigd hebt. Maer by dit verwijt, zoo vervolgde de HEER tot Elia te spreken, zult gy het niet laten, Daer toe sult gy een ontzachlyk vonnis tot hem uit-spreken, seggende; Alsoo seyt de HEERE, In plaetse dat of *op dezelvde wijs als* de honden het bloet Naboths geleckt hebben, sullen de honden uw bloet lecken, ja het uwe.

20. Ende Achab, deze ontroerende boodschap gehoord hebbende, seyde tot Elia; Hebt gy my gevonden, o mijn vyant? kunt gy my nergens met rust laten? zijt gy stout genoeg, om al weder in mijne tegenwoordigheid te komen, en dat met zulk eene verschrikkelyke boodschap? ende hy seyde; Ick hebbe [*u*] gevonden: overmits gy uselven, tot eenen slaev der boosheid, als onder de macht der zonde verkocht hebt, om te doen dat quaet is in de oogen des HEEREN; en daerom zullen u ook zeker Gods oordeelen vinden.

21. (*a*) Siet, zoo zegt de HEER, ick sal quaet over

(*a*) 2 Kon. 9: 7, 8, 9.

over u brengen, ende uwe nakomelingen wechdoen van den aerdbodem, ende ick ſal van Achab uytroeyen die aen de wandt piſt, mitſgaders den beſlotenen, ende verlatenen in Iſraël, zoodat 'er niemand van uw nageſlacht zal overblijven.

Over die laetſte uitdrukkingen *den beſlotenen en verlatenen*, vergelijke men het aengeteekende by Kap. 14: 10.

22. Ende ick ſal uw huys maken (*b*) gelijck het huys Jerobeams des ſoons Nebats, ende (*c*) gelijck het huys van Baëſa, den ſoon van Ahia, welke ik geheel heb uitgeroeid: om de terginge, daer mede gy [*my*] getergt hebt, ende dat gy Iſraël hebt doen ſondigen, en, door uw voorbeeld, tot allerlei boosheid verleid.

23. Voorder oock over Izebel ſprack de HEERE, door den mond van Elia, voor den Koning, dit vonnis uit, ſeggende: De honden ſullen Izebel eten, aen den voorwal Jizreëls.

24. Die van Achab ſterft in de ſtadt, zal niet begraven worden, zijn lijk (*d*) ſullen de honden eten: ende die in den velde ſterft, zal ook onbegraven blijven, zijn lijk ſullen de vogelen des hemels eten.

25. Doch hoe ſtreng dit vonnis ware, het was rechtvaerdig. Tot nog toe (*e*) en was 'er niemant geweeſt, onder de Koningen van Israël, zoo ſlecht gelijck Achab, die hemſelven als geheel aen de zonden verſlaevd en verkocht hadde, om te doen dat quaet is in de oogen des HEEREN; dewijle Izebel ſijne huyſvrouwe hem ophitſede, die ondeugende vrouw verleidde en ſpoorde hem geduurig aen, tot allerlei gruwelſtukken.

26. Ende hy dede ſeer grouwelick, wandelende achter de dreckgoden: nae alles dat de Amoriten gedaen hadden, die Godt voor het aengeſichte der kinderen Iſraëls uyt de beſittinge verdreven hadde. Er was, door de voorige bewooners van Canaan,

(*b*) 1 Kon. 15: 29. (*c*) 1 Kon. 16: 3, 11. (*d*) 2 Kon. 9: 35, 36, 37. (*e*) 1 Kon. 16: 33.

niets zoo gruwelyk bedreven; het welk Achab, op aenhitsing van Isabel, niet naevolgde, en het volk deed navolgen. Zijn gansche leven was eene aeneenschakeling van boosheden.

27. Het geschiedde nu evenwel, als Achab dese woorden hoorde, dat hy sijne kleederen scheurde, ende eenen sack om sijn vleesch leyde, ende vastede: hy lagh oock neder in den sack, ende gingh langsaem.

Op deze bedreiging gav Achab uiterlyke teekenen van verootmoediging. Maer dit alles kwam alleen uit vrees voort voor de bedreigde geduchte straffen, welke hy meende dus door eenige uiterlyke strengheden te zullen afwenden, zijn hart had 'er geen deel in. — Zelvs vinden wy niet, dat hy den wijngaerd van Naboth, aen zijnen wettigen ervgenamen, hebbe terug gegeven; veel min, dat hy den afgodsdienst verlaten, en zich tot den HEER bekeerd hebbe. Zelvs lezen wy Kap. 22. dat hy, in het vervolg, de Propheten des HEEREN van nieuws vervolgd hebbe.

28. Evenwel wilde de HEER, zelvs in dezen snooden Achab, een bewijs geven, dat blijken van vernedering, al zijn ze enkel uitwendig, Hem aengenamer zijn, dan zich openbaer te blijven verharden. Ende het woort des HEEREN geschiedde een weinig daerna weder tot Elia den Tisbiter, seggende: doch niet met last om zulks Achab aentekondigen.

29. Hebt gy gesien, dat Achab sich vernedert, voor mijn aengesichte? daerom dewijle hy sich vernedert voor mijn aengesichte, so en sal ick dat quaet, en die oordeelen, welke gy hem, uit mijnen naem, bedreigd hebt, in sijne dagen niet brengen; in de dagen sijnes soons sal ick dat quaet over sijnen huyse brengen.

De vervulling van deze bedreiging zullen wy vinden, in Joram zijnen zoon en opvolger 2 Kon. 9: 25, 26.

HET XXII. KAPITTEL.

Het einde der geschiedenis van Achab. — Met behulp van Josaphat, den Koning van Juda, voert hy weder eenen oorlog tegen de Syriers. In eenen veldslag raekte Josaphat in groot gevaer, en Achab zelvs werd gedood vs. 1-40. — Ahazia werd Koning van Israël, in de plaets van zijnen Vader Achab; hy was ook een godloos Vorst vs. 52-54. — Tusschen beide wordt een zeer kort bericht gegeven der Regeering van Josaphat, den Koning van Juda vs. 41-51.

1. ENde de Israëliten leevden, na de laetstgemelde overwinning, met de Syriers, eenen tijd lang, in vrede. Sy saten omtrend drie jaren stil, dat 'er geen krijgh en was tusschen Syrien, ende tusschen Israël. Trouwens, door den laetsten oorlog, waren beide Achab en Benhadad dermate verzwakt, dat zy eenigen tijd van herstel noodig hadden. Dan vooral, moet men hier het bestier der Godlyke Voorzienigheid in acht nemen, waerdoor de zaken, op Achabs vernedering, zoodanig geschikt werden, dat hy eenigen tijd van rust had, eer hy door de Syriers op nieuws gekweld wierd.

2. Maer het geschiedde in het derde jaer, na de laetstgemelde overwinning Kap. 20, als (*a*) Josaphat de toenmalige Koningh van Juda, tot Achab den Koningh Israëls afgekomen was, om hem een bezoek te geven:

3. Dat de Koningh Israëls tot sijne knechten en Hovelingen seyde; Weet gy dat de Stad Ramoth

(*a*) 2 Chron. 18: 1, 2, &c.

in Gilead onſe wettige bezitting is? ende wy zijn ſtille en werkeloos, ſonder die te nemen uyt de hant des Konings van Syrien.

Joram, de Zoon van Joſaphat den Koning van Juda, had zich, voor eenige jaren, in het Huwelyk begeven, met Athalia, de dochter van Achab, den Koning van Israël 2 Kron. 18: 1. Deze verzwagering gav aenleiding, dat Joſaphat nu een perſoneel bezoek gav aen Achab. De Godvruchtige Joſaphat had in deze verbindtenis bewilligd, denkelyk met een goed oogmerk, om de oorlogen, door welke de beide Rijken tot hier toe elkanderen verteerd hadden, geheel te doen ophouden; evenwel God gaf daerop geene goedkeuring, zie 2 Kron. 19: 2.

De aenleiding tot den oorlog tuſſchen Israël en de Syriers ſchijnt deze geweest te zijn, dat Benhadad, aen het onderling beding, niet voldeed. Dit beding bracht mede, dat Benhadad alle de ſteden moest wedergeven, welke de Syriers aen Israël ontnomen hadden Kap. 20: 24. Dit deed Benhadad niet; althans Ramoth in Gilead was nog in de handen der Syriers.

4. Achab beſloot daerom den Syriers den oorlog aen te doen, en terwijl Joſaphat, de Koning van Juda, thans by hem zijn verblijv had, bediende hy zich van deze gunstige gelegenheid, om Joſaphat op zijne zijde te krijgen. Daer na ſeyde hy tot Joſaphat; Sult gy met my trecken in den ſtrijt, nae Ramoth in Gilead, om deze Stad den Syriers te ontweldigen? Dit verwacht ik van u, uit hoofde der banden van verzwagering, welke tuſſchen ons plaets hebben; ende Joſaphat de Koning van Juda verbond zich, om Achab, met alle zijne macht, te onderſteunen: want hy ſeyde tot den Koningh Iſraëls; ik zal my by u voegen, en mijne krijgsmacht met de uwe vereenigen, Soo ſal ick zijn, gelijck gy zijt, ſoo mijn volck, als uw volck, ſoo mijne peerden, als uwe peerden, wy zullen, in dezen oorlog, als een volk uitmaken, en ik zal uwe belangen, als waren het mijne eigene, met al mijn vermogen, bevorderen.

5. Dan evenwel Joſaphat wilde niets ondernemen, zonder vooraf den HEER raed te plegen. Voorder toch ſeyde Joſaphat tot den Koningh Iſraëls: Vraegt doch

als

als heden nae het woort des HEEREN, laten wy by de Propheten des HEEREN vernemen, of de God onzer Vaderen deze onderneming goedkeurt en begunstigen zal.

6. Doe vergaderde de Koningh Israëls de Propheten van Baal, ontrent vier hondert man. Het waren die Propheten van het Bosch, welke Isabel niet naer Carmel had willen laten trekken, en die, langs dezen weg, van de algemeene slagting, welke Elia had aengericht, verschoond waren Kap. 18, ende Achab raedpleegde met deze afgodische Propheten, die nu de vertooning maekten, als of zy Propheten van JEHOVAH waren, in de tegenwoordigheid van Josaphat; hy seyde tot hen; Sal ick tegen Ramoth in Gilead ten strijde trecken, of sal ick het nalaten? zal deze onderneming wel dan kwalyk uitvallen? ende sy seyden, met eene onvergelijklyke stoutheid, als of zy eene Openbaring, van den HEER, ontvangen hadden; Treckt op, want de Heere salse in de hant des Konings geven.

7. Maer Josaphat seyde; Is hier niet, behalven deze mannen, nogh een Propheet des HEEREN, dat wy 't van hem vragen mochten?

Er is geen twijffel aen, of alle de gemelde Propheten waren Propheten van Baal. Zy werden daerom vs. 23 genaemd Propheten van Achab. — Inmiddels was Josaphat geen afgodendienaer, en derhalven kon hy geene de minste achting hebben, voor de Propheten van Baal vs. 43. — Zy zullen daerom de vertooning gemaekt hebben, als of zy Propheten waren van JEHOVAH. Dan met dit alles berustte Josaphat niet in hunne verzekering. Misschien kon hy de veinzery, uit hunne aengezichten, lezen. Misschien bemerkte hy, dat zy, zonder waren eerbied voor dien God, van welken zy voorwendden gezonden te zijn, maer onbedachtzaem henen spraken, het gene zy begrepen dat Achab aengenaem wezen zoude. — Hoe het zy, Josaphat liet zich, met de verzekering van deze gewaende Propheten, niet vergenoegen; hy vernam of 'er niet nog een ander Propheet ware. Vermoedelyk had hy het oog op Elia, van welken hy, ook in zijn Rijk, ontwijfelbaer, veel gehoord had.

8. Evenwel Achab ſprak niet van Elia, dien hy al te ſterk haette; maer Doe ſeyde de Koningh Iſraëls tot Joſaphat, Daer is nogh één man, die eenen Prophetiſchen geest heeft, en geſchikt is, om door hem den HEERE te vragen; maer ick hate hem, om dat hy over my niet goets en propheteert, maer quaet, Micha de ſone van Jimla. Dit antwoord behaegde Joſaphat in het geheel niet: ende Joſaphat ſeyde; De Koningh en ſegge niet alſoo, dat wy alleen zulke Propheten moeten hooren, die ons dingen voorſpellen, welke ons aengenaem zijn. Wat hebben wy aen vleïende voorzeggingen, wanneer zy niet vervuld worden? de Propheten moeten ons verkondigen het gene hun van God geopenbaerd is, en naer deze openbaringen moeten wy ons gedragen, hoe zeer zy tegen onzen zin zijn. Ik verzoek daerom, dat die Micha mag ontboden worden.

9. Doe riep de Koningh Iſraëls, vreezende, dat Joſaphat anders de aenbieding van zijnen byſtand zoude in trekken, éénen Kamerlingh: ende hy ſeyde; Haelt haeſtelick Micha den ſone van Jimla.

10. (*b*) De Koningh Iſraëls nu, ende Joſaphat de Koningh van Juda ſaten elck op ſijnen throon, bekleedt met [*hare*] kleederen, met hun Koninglyk gewaed, en andere luiſterrijke teekenen van Majeſteit, op de pleyne, aen de deure der poorte van Samaria: ende alle de gemelde Propheten van Baal propheteerden in hare tegenwoordigheyt, en lieten niet af, de beide Koningen, door herhaelde verzekeringen van een goeden uitſlag, tot den tocht op Ramoth aen te moedigen.

11. Ende een van deze Propheten Baals, met name Zedekia de ſone van Cnaana hadde ſich yſere hoornen gemaeckt: ende hy ſeyde; Soo ſeyt de HEERE, Met deſe ſult gy de Syriers ſtooten, tot dat gyſe gantſch verdaen ſult hebben.

Men moet zich hier herinneren, dat de Propheten oudtijds meermalen de gewoonte hadden, om toekomſtige zaken, niet alleen met woorden aen te kondigen, maer ook door

zin-

(*b*) 2 Chron. 18: 9.

zinbeeldige teekenen als aftefchilderen. Dit vindt men, in de Prophetifche fchrivten, zeer dikwijls. Deze gewoonte volgde de gemelde Zedekia na. Door het ftooten met de yzeren hoornen welke hy gemaekt had, wilde hy zinbeeldig vertoonen, hoe de verbondene Koningen de Syriers ftooten zouden, tot dat zy geheel verdelgd waren. Door deze zinbeeldige vertooning wilde hy nog meer kracht, aen zijne ftoute verzekering, byzetten; en, om Jofaphat, den Koning van Juda, alle twijffeling te ontnemen, ontzag hy zich niet, om 'er by te voegen, *zoo zegt de* HEER.

12. Ende alle de overige Propheten propheteerden alfoo als Zedekia geprophetcerd had. Zy verzekerden eenparig uit eenen mond, dat JEHOVAH, wiens geduchten naem zy, in dit geval, fchandelyk misbruikten, de onderneming op Ramoth, met zijnen alles vermogenden zegen, zoude begunstigen, feggende onbefchaemd: Treckt op nae Ramoth in Gilead, ende gy fult voorfpoedigh zijn; want de HEERE falfe in de hant des Konings geven.

13. De bode nu die henen gegaen was, om Micha te roepen, fprack tot hem onder den weg, feggende; Siet doch, gy zijt ontboden, om voor de beide Koningen van Israël en Juda te verfchijnen; opdat zy met u, als eenen dienaer des HEEREN, die met Openbaringen verwaerdigd wordt, raedplegen over het al of niet optrekken tegen Ramoth in Gilead. De Vorsten hebben reeds, met een groot aental van Propheten, geraedpleegd. Deze raden alle de onderneming even fterk aen, met verzekering van eenen goeden uitflag; de woorden der Propheten zijn uyt éénen monde goet tot den Koningh: dat doch uw woort zy, gelijck als het woort van éénen uyt hen, ende fpreeckt het goede. Wat ik u bidden mag, fpreek toch even eens, als alle de Propheten gefproken hebben. Langs dezen weg zult gy u, by onzen Koning, veraengenamen, die, door alle de ongunstige gebeurtenisfen, welke gy hem van tijd tot tijd voorfpeld hebt, reeds maer al te zeer tegen u verbitterd is.

Men merke in deze woorden van den Kamerling op, tot

welke vreemde denkbeelden het ongeloov eenen mensch vervoeren kunne. Hy verbeeldde zich, dat het van eenen Propheet af hing, om gunstige of ongunstige zaken te voorzeggen.

14. Doch Micha ſeyde; wat verbeeldt gy u, dat de uitkomst der zaken van my af hange, of dat ik voorzeggingen, nae mijn eigen welgevallen, doen kan? [*Soo waerachtigh als*] de HEERE leeft, 't gene dat de HEERE tot my, door Godlyke ingevingen, ſeggen ſal, dat ſal ick ſpreken, al was het voor de verbondene Vorsten nog zoo onaengenaem.

15. Als hy tot den Koningh gekomen was, ſo ſeyde de Koningh Achab tot hem; Micha, wat dunkt 'er u van? ſullen wy nae Ramoth in Gilead ten ſtrijde trecken, of ſullen wy [*het*] nalaten? alle deze Propheten, welke gy hier voor ons ziet ſtaen, verzekeren ons eenparig van eenen allergunstigſten uitſlag; wat zegt gy nu? Ende hy ſeyde, ſpotsgewijs, tot hem, terwijl zijne houding duidelyk genoeg openbaer maekte dat het hem geen ernst ware; Treckt op, ende gy ſult voorſpoedigh zijn; want de HEERE ſalſe in de hant des Konings geven.

Het is, uit het ganſche beloop van zaken, allerblijkbaerst, dat Micha deze woorden ſpotsgewijze geſproken hebbe, om de voorzegging der Propheten van Baal te beſchimpen. — De Propheet ſprak deze woorden van zich zelven, en niet in den naem des HEEREN, hy zeide niet? *zoo ſpreekt de* HEER, of *dit is het woord des* HEEREN, gelijk hy naderhand gedaen heeft vs. 19. — Koning Achab bemerkte ook aenſtonds, uit de houding van Micha, en den toon, op welken hy ſprak, dat hy, met de voorzegging der Propheten van Baal, den ſpot dreev vs. 16. — Maer waertoe zodanig eene ſpotterny? Om Achab het dwaze van zijne afgodiſche begrippen onder het oog te brengen, het is als of hy zeggen wilde: „ Vermids gy niet begeerig zijt, om de verklaringen van God „ zelven, maer alleen om voorzeggingen te hooren, welke „ u aengenaem zijn; dan is 't my even gemakkelyk als aen „ een van hun, u te voorzeggen dat uw wensch geſchie-

„ den

„ den zal: Gy hebt toch meer voor bedriegers over dan
„ voor Propheten, die u, uit Gods naem, de waerheid zeggen; doet dan maer zoo, als de Propheten
„ van Baal gezegd hebben; neem 'er maer de proev van,
„ of deze hunne woorden zullen bevestigd worden; *trekt*
„ *op* enz."

16. Ende de Koningh Achab, bemerkende, dat Micha niet in goeden ernst gesproken hadde, seyde tot hem; ik beveel u, dat gy my de waerheid zegt, zoo als het u, door den HEER, geopenbaerd is; ik bezweer 'er u toe, en Tot hoe vele reysen sal ick u besweeren, op dat gy tot my niet en spreeckt, dan alleen de waerheyt, in den naem des HEEREN?

17. Ende toen sprak Micha het gene hem van God geopenbaerd was; hy seyde; Ick sagh, in een gezicht, het gantsche Israël verstroyt op de bergen, gelijck schapen die geenen herder en hebben: ende de HEERE seyde, Dese en hebben geenen heere; een yegelick keere weder nae sijn huys in vrede.

In dit zinbeeldig gezicht had de HEER aen den Propheet Micha vertoond, hoe de Israëliten, door de Syriers, zouden op de vlucht geslagen worden, en hoe Koning Achab in den strijd zoude omkomen. — Wanneer Micha dit gezicht gehad hebbe, kunnen wy niet bepalen; denkelyk onder den weg, toen hy, met den Kamerling, naer den Koning reisde.

18. Doe Micha deze woorden gesproken had, seyde de Koningh Israëls tot Josaphat den Koning van Juda: Ik wist het immers wel; Hebbe ick tot u niet reeds te vooren geseyt, Hy en sal over my niet goets, maer quaet propheteeren? Ik ken hem van voorlang, en weet zeer wel, dat hy nijdig is.

Men merke hier op, dat Koning Achab, in dezelvde bygeloovige begrippen stond, als zijn Kamerling vs. 13, zich verbeeldende, dat gunstige of nadeelige voorzeggingen afhingen, van de goede of kwade meening der Propheten.

19. Maer dit schrikte Micha geenszins af, om vrymoedig

te verklaren wat hem, door den HEER, geopenbaerd was.
Voorder ſeyde hy, tot den Koning Achab; Daerom, omdat gy naer de waerheid vraegt, en begeerig zijt om den uitſlag uwer onderneming te weten; zoo hoort het woort des HEEREN: (c) Ick ſagh, in eene verrukking van zinnen, den HEERE, het zichtbaer teeken der Godlyke Majeſteit, ſittende op ſijnen throon, ende al het hemelſche heyr ſtaende neffens hem tot ſijne rechter, ende tot ſijne ſlinckerhant.

20. Ende de HEERE ſeyde; Wie ſal Achab overreden, dat hy optrecke, ende valle te Ramoth in Gilead? De eene nu ſeyde, Aldus; ende de andere ſeyde, Alſoo.

21. Doe gingh een geeſt uyt, ende ſtont voor het aengeſichte des HEEREN, ende ſeyde, Ick ſal hem overreden: ende de HEERE ſeyde tot hem; Waer mede?

22. Ende hy ſeyde, Ick ſal uytgaen, ende een leugengeeſt zijn in den mont aller ſijner Propheten: Ende hy ſeyde, Gy ſult overreden, ende ſult 'et oock vermogen; gaet uyt, ende doet alſoo.

23. Nu dan, ſiet, de HEERE heeft eenen leugengeeſt in den mont aller deſer uwer Propheten gegeven: ende de HEERE heeft quaet over u geſproken.

By dit zonderling gezicht, moeten wy een weinig ſtilſlaen.

Het behelst eene zinbeeldige beſchrijving van eene Hemelſche Raedsvergadering, door welke verklaerd werd, hoedanig een lot 'er over Achab, met betrekking tot den voorgenomen tocht tegen de Syriers, was vastgeſteld, en verzegeld in de Godlyke ſchatten. —

Aen Micha was eene hoogstaenzienlyke Raedsvergadering vertoond. In het midden had hy den *Throon van God* gezien, met

(c) 2 Chron. 18: 18. Job 1: 6, &c. ende 2: 1.

met het luisterrijk teeken der oneindige Majesteit. Rondom den Godlyken Throon had hy een hemelsch heirleger van Engelen gezien, staende ter wederzijde. Wy hebben hier zekerlyk aen goede Engelen te denken: want op deze past alleen de benaming van een *hemelsch heirleger.* Deze Engelen moeten hier beschouwd worden, niet alleen als Gods dienaers, maer nu tevens als zijne Raedslieden. — De zaek, welke aen deze hoogstaenzienlyke Raedsvergadering, ter nadere overweging, werd voorgesteld, was deze: hoe *Achab zou overreed worden, dat hy op mogt trekken en dan vallen te Ramoth in Gilead.*

De maet van Achabs ongerechtigheid was nu vervuld geworden. Nu was de tijd gekomen, dat hy, over alle zijne boosheden, zoude gestraft worden. Het Godlyk vonnis was geveld; en dit stond vast, dat Achab te Ramoth in Gilead, in den strijd tegen de Syriers, vallen zoude. — Het kwam 'er nu maer op aen, hoe Achab zoude overreed, en, door welk middel hy zou bewogen worden, om derwaerds op te trekken. God had den Koning onmiddelyk, door den invloed, welken hy heeft op alle harten der menschen, tot deze rukelooze onderneming kunnen neigen. Maer de HEER wilde hier door middelen werken, en Achab zoodanige omstandigheden doen voorkomen, door welke hy werd overgebogen, om dat gene te doen, het welk den weg zou banen, tot het uitvoeren van het Godlyk vonnis. Het kwam 'er nu dan op aen, door welke omstandigheden en beweegredenen Achab zoude aengespoord worden, om tot dien strijd op te trekken, in welken hy vallen moest. — Micha zag en hoorde, dat de HEER deze zaek aen de Engelen, ter overweging, voorsloeg en overgav.

De eene Engel sloeg dit, een ander dat middel voor, om Achab, tot de onderneming tegen de Syriers, te bewegen. Maer geen van deze voorslagen werd goedgekeurd; tot dat 'er ten laetsten een geest van elders uitging, voor deze Raedsvergadering verscheen, en zich aenbood om Achab te overreden. — Dit voorstel werd over het algemeen goedgekeurd, maer eer het werd vastgesteld, vroeg de HEER van wat middel hy zich bedienen zoude, om den Koning Achab te overreden. — Het antwoord van dezen geest, zekerlyk een

kwade Engel, was: *ik zal uitgaen en een leugengeest zijn in den mond van alle zijne Propheten;* hy wilde, in den mond der Propheten van Baal, met welke Achab, over deze onderneming, zoude raedplegen, leugenachtige verzekeringen van eenen goeden uitflag leggen, om den Koning daerdoor tot den optocht aen te moedigen. — Dit middel werd goedgekeurd, vastgefteld, en met de daed in het werk gefteld.

Dit zy genoeg, omtrent den letterlyken zin van dit zonderling gezicht. — Het was aen Micha vertoond; en dees verhaelde het aen den Koning, om hem onder het oog te brengen, dat de gunstige voorzeggingen, welke de Propheten van Baal hem gedaen hadden, hun door eenen leugengeest waren ingegeven; dat de HEER deze bedriegery van dien leugengeest rechtvaerdig had toegelaten, omdat Achab allen zegen verbeurd had; en dat zijn vertrouwen op de verzekeringen van den leugengeest, door een rechtvaerdig oordeel van God, zijnen gewisfen ondergang ten gevolge hebben zoude.

Het wijst zich van zelve, dat 'er zoodanig eene Raedsvergadering, in den Hemel, niet werkelyk gehouden zy. Het was alleen eene zinbeeldige vertooning, welke Micha gezien had, en zeer gefchikt was, om Achab te leeren; dat de uitkomst aller zaken van Gods beftuuring afhange; dat hy zich van de Engelen bedienen wil, als uitvoerers van zijnen raed; dat de booze geest 'er zijn vermaek in ftelt, om menfchen ongelukkig te maken; dat die 'er zijn werk van maekt, om de menfchen, door leugens en valfche vertooningen van zaken, te misleiden; dat de booze geest zich daertoe van valfche Propheten en leugenaers bediene; dat hy evenwel, zonder de Godlyke toelating, niets vermoge; en dat God hem, in het geval van Achab, zijne bedriegeryen, om wijze en rechtvaerdige redenen, hebbe toegelaten.

Wanneer men de zaek in dit licht befchouwt, zal men 'er niets in vinden, het welk ongerijmd of Gode onbetamelyk is. — Het voorftel van dit gezicht had Achab nu nog kunnen en moeten overtuigen, dat de Propheten Baals hem bedrogen. Maer hy wilde niet meer gewaerfchouwd wezen.

24. Doe de Propheet het gemelde gezicht verhaeld had, tradt

tradt de voornoemde Zedekia de soon van Cnaana toe, ende sloegh Micha op het kinnebacken: ende hy seyde; Door wat [*wegh*] is de Geest des HEEREN van my doorgegaen, om u aen te spreken? Deze Zedekia, die het hoofd schijnt geweest te zijn, of immers de yverigste, der Propheten van Baal, bleev nog al staende houden, dat hy den Geest des HEEREN had. Wy hebben, wil hy zeggen, geenen leugengeest, maer den Geest des HEEREN; kan die Geest tegenstrijdige dingen zeggen? Hoe zou die *Geest des* HEEREN, die my heeft ingegeven, dat de tocht van den Koning voorspoedig wezen zal, *van my zijn doorgegaen, om u aen te spreken*, en door uwen mond te zeggen, dat die tocht ongelukkig zal uitvallen?

25. Ende Micha seyde tot Zedekia: Siet, de uitslag zal het u leeren; gy sult het sien, en in de uiterste angstvalligheid ondervinden, aen dien selven dage, als gy van angst en vrees sult gaen [*van*] kamer in kamer, om u te versteken.

26. De Koningh Israëls nu wilde zich niet laten gezeggen. Zijn hart bleev nog even verstokt. Hy maekte ten duidelykften openbaer, dat de voorige teekenen van verootmoediging slechts uitwendig geweest waren. Hy beschouwde alle deze gezegdens van den Propheet, als uitwerksels van zijne boosaertigheid. Hy seyde daerom tot zijne dienaren; Neemt Micha, ende brengt hem weder tot Amon den Oversten der stadt in de gevangenis, ende tot Joas den sone des Konings:

Men schijnt, uit dit bevel, te moeten besluiten; dat Micha ook reeds te vooren in de gevangenis was opgesloten, en dat de Kamerling hem van daer gehaeld hebbe, toen hy voor den Koning verschijnen moest. — Wie *Joas, de zoon des Konings* geweest zy, en wat betrekking deze Prins tot de gevangenis gehad hebbe, kunnen wy niet bepalen. — Zou het dezelvde geweest zijn, die Ahazia genaemd werd, nadat hy den throon beklommen had? Zou het een andere zoon des Konings geweest zijn, die in ongenade vervallen was, die

welligt in zijns vaders afgoderyen geen behagen had? wy durven, by gebrek van nader bericht, niets beslisschen.

27. Althans Achab belastte zijnen dienaren, om Micha in de gevangenis te zetten; Ende voegde de Koning 'er by, gy sult mijnes namens, tot den overften der gevangenis, seggen, Soo seyt de Koningh; Settet desen in 't gevangenhuys: houd hem in eene zeer nauwe bewaring, ende spijset hem met broot der bedrucktheyt, ende met water der bedrucktheyt, hy moet maer weinig en flecht soort van spijs en drank hebben, tot dat ick met vrede [*weder*]kome, van mijne onderneming op de Syriers; dan zal ik hem, over zijne onbeschaemde leugenen, en kwaedaertige voorzeggingen, te recht stellen.

28. Ende Micha seyde; Indien gy eenigsins met vrede wederkomt, so en heeft de HEERE door my niet gesproken, en dan zult gy rechtvaerdige redenen hebben, om my, als eenen leugenaer en eenen valschen Propheet, te straffen: voorder seyde hy; Hooret gy volckeren allegaer, die hier thans vergaderd zijt! ik neem u allen tot getuigen van het gene ik gezegd heb, en laet de uitkomst u leeren, of ik niet de waerheid gesproken hebbe.

29. Josaphat, de Koning van Juda, mogt nog al eenige bedenkingen, tegen den optocht, maken, maer Achab haelde hem ten laetsten over, door hem te beduiden, dat omtrent vier honderd Propheten meer geloov verdienden, dan een kwaedaertige Micha. Josaphat wist by aenhoudendheid niet wat hy 'er van denken zoude, dat zy alle eenparig ook in den naem van JEHOVAH spraken; hy kon nauwlyks vermoeden dat de verstokte boosheid van zoo veel honderden zoo ver kon gaen: Micha had hy te vooren nooit gekend; en hy was door Achab tegen hem vooringenomen. — Daerenboven zal hy gedacht hebben: Immers is de onderneming rechtvaerdig op Ramoth, dat de Syriers tegen het laetste vredesbeding inhouden; en zou dan de HEER dien optocht niet zegenen? Also toogh de Koningh Israëls, ende Josaphat de Koningh van Juda op nae Ramoth in Gilead, om die Stad aen den Syriers te ontweldigen.

30,

30. Voor die Stad gekomen zijnde, vonden zy daer het Syrische leger; 't welk zich, dewijl Benhadad denkelyk de lucht gekregen had van Achabs voornemen, ter bescherming van die Stad en landstreek, derwaerds begeven had. Ende Achab de Koningh Israëls seyde tot Josaphat den Koning van Juda; Als ick my verstelt en onkenbaer gemaekt hebbe, sal ick in den strijt komen, maer gy treckt vry uwe Koninglyke kleederen aen: want de Syriers zullen hun voornaemste geweld tegen my wenden, daerom is het noodig, dat ik my vermomme; en dan zult gy zien, hoe leugenachtig de voorzegging van Micha zal uitkomen. Gy kunt u vry, in uw Koninglyk gewaed, vertoonen: want u is geen kwaed bedreigd, en ook hebben de Syriers het niet zoo zeer op u geladen. Zelvs zal dit een geschikte krijgslist zijn, om de Syriers te misleiden. Also verstelde sich de Koningh Israëls, ende quam in den strijt, met vermomde kleederen, opdat de Syriers hem niet kennen zouden. — Ondertusschen was dit een zeer trouwloze streek van Achab, omtrend zijnen vriend, dien hy zelve in den oorlog wikkelde; waer door hy hem, daer de boogschutters van verre de aengezichten niet onderkennen konden, aen het allergrootst gevaer blootstelde. — Dit leerde ook de uitkomst; en dit gevaer waerin Josaphat kwam, was tevens een blijk van Gods ongenoegen over zijn helpen van den godlozen Achab, en dat tegen de waerschouwing door Micha.

31. De Koningh nu van Syrien hadde geboden de Overste der wagenen, welcker hy twee en dertigh hadde, (zoodat zijn leger in 32 hoofdbenden verdeeld was), dat zy 'er zich op zouden toeleggen, om den Koning Achab, zoo het mogelyk ware, levendig in zijne handen te leveren, om daerdoor de schande van zijne voorige gevangenneming uit te wisschen, seggende; Gy en sult noch kleynen, noch grooten, noch gemeene Soldaten, noch bevelhebbers, zoo zeer bestrijden, maer den Koningh Israëls alleen. Ook zult gy Josaphat den Koning van Juda verschoonen, omdat Achab eigenlyk alleen mijn vyand is, die Josaphat heeft weten te belezen, om hem te helpen.

32. Het geschiedde dan, als de Overste der wagenen Josaphat den Koning van Juda, in zijne Koninglyke kleeding, sagen, dat sy seyden, Gewisselick, die is de Koningh Israëls; ende sy keerden sich nae hem, om te strijden en ware het mogelyk hem levendig te vangen: maer Josaphat riep het, in dezen bangen nood, luidkeels tot den HEER uyt, smeekende om redding en verlossing.

33. Ende de HEER verhoorde de smeekingen van den Godvruchtigen Josaphat: want het geschiedde, als de Syrische Bevelhebbers, de Overste der wagenen sagen, dat hy de Koningh Israëls niet en was, datse sich van achter hem afkeerden, zoo als Benhadad hun bevolen had.

34. Doe spande een man den boge in sijne eenvoudigheyt, zonder toeleg of voornemen, om Achab te raken, ende, door een verborgen bestuur der Voorzienigheid, schoot hy den Koningh Israëls, dat de pijl juist doorging tusschen de gespen, ende tusschen het pansier, tusschen de onderste en bovenste wapenrusting, daer die aen elkander gegespt waren, dus denkelyk in zijnen buik: doe Achab, door dien pijl, gewond was, seyde hy tot sijnen voerman; Keert uwe hant, ende voert my uyt het leger; want ick ben seer verwondt.

35. Ende de strijt nam op den selven dagh toe, 'er werd hevig gevochten, zoo van de zijde der Israëliten, als van den kant der Syriers: Achab liet zich daerom weder in het leger brengen, om zijn volk, door zijne tegenwoordigheid, aen te moedigen, ende de Koningh wert met den wagen staende gehouden, en, door zijne dienaers ondersteund, zoodat hy, in het midden van zijn leger, stond tegen over de Syriers, tot dat de avond den strijd deed eindigen: maer hy sterf des avonts, door het verlies van eene menigte bloeds, ende het bloet der wonde, het welk, door geene aengewende middelen, konde gestelpt worden, vloeyde in den back des wagens.

36. Ende daer gingh eene uytroepinge door het heyrleger, als de sonne ondergingh, toen het

algemeen was bekend geworden, dat Achab dood ware, feggende: Een yeder [*keere*] nae fijne ftadt, ende een yeder nae fijn lant.

De dood van Achab maekte een einde van de vyandlykheden. Jofaphat, met de Opper-Bevelhebbers van Israëls legermacht aen de eene zijde, en Benhadad de Koning van Syrien aen den anderen kant; kwamen overeen, dat de beide legers, elk naer zijn land, zouden terug trekken: vermids Achab, op wien het voornamelyk gemunt, en die ook alleen de oorzaek was van dezen oorlog, gefneuveld was.

37. Alfo fterf de Koningh, ende zijn lijk wert nae Samaria gebracht: ende fy begroeven den Koningh te Samaria, in de hoofdftad van het Koningrijk der X ftammen, met alle Vorstelyke ftaetfie.

38. Als men nu den Krijgswagen, in welken Achab, aen zijne wonde, was doodgebloed, in den vyver van Samaria fpoelde, leckten de honden fijn bloet, daer de hoeren wieffchen, of gelijk dit veel beter vertaeld wordt, *terwijl men de wapenen wiesch en fchoon maekte*; nae het woort des HEEREN dat hy door den Propheet gefproken hadde Kap. 21: 19, en dat nu zoo duidelyk vervuld werd.

39. Het overige nu der gefchiedeniffen Achabs, ende al dat hy gedaen heeft, ende het elpenbeenen huys, men verfta een Paleis met elpenbeen of yvoor verfierd, dat hy gebouwt heeft, ende alle de fteden die hy gebouwt en verfterkt heeft; zijn die niet gefchreven in het boeck der Chroniken of de Staetsregisters der Koningen Ifraëls?

40. Alfo ontfliep Achab met fijne vaderen: ende fijn foon Ahazia wert Koningh in fijne plaetfe, over het Rijk der tien ftammen.

De Propheet Micha had vs. 25. voorfpeld, dat Zedekia, by gelegenheid van Achabs dood, van kamer tot kamer vluchten zoude, om zich te verfteken. Hoewel het niet wordt aengeteekend, is 'er evenwel geen twijffel aen, of ook deze Voorzegging zal vervuld wezen. Hy zal Koning Achab, op dezen tocht, vergezeld hebben, met de yzeren

hoornen op zijn hoofd, om den Koning in dien waen te ſterken, dat hy de Syriers verſtooten zoude: maer ziende, dat de Koning gedood ware, zal hy allerwege wanhopig zijn heen gevlucht, om niet mede om te komen, of wegens zijne valſche voorzeggingen, door welke hy 's Konings dood veroorzaekt had, van kant gemaekt te worden.

Hoe het, met den Propheet Micha, zy afgelopen, en of Ahazia, de zoon en opvolger van Achab, hem uit zijne gevangenis geſlaekt hebbe, wórdt ons niet bericht. Misſchien is dit wel geſchied, op verzoek van Joſaphat, den Koning van Juda daer nu zijne voorzegging vervuld was.

Eer de Geſchiedſchrijver iets naders zegt, omtrent het Karakter en de daden van Ahazia, den zoon en opvolger von Achab, geevt hy vs. 41-51. een kort bericht der regeering van Joſaphat, den vierden Koning van Juda, van wien ons 2 Kron. 17-20. een veel uitvoeriger verhael zal voorkomen.

41. (*d*) Joſaphat nu de ſoon van Aſa wert Koningh over Juda, in 't begin van het vierde jaer Achabs des Konings Iſraëls.

42. Joſaphat was vijf en dertigh jaer oudt, als hy Koningh wert, ende regeerde vijf en twintigh jaer te Jeruſalem: ende de naem ſijner moeder was Azuba, de dochter van Silhi, by welke Aza zijn Vader hem verwekt had.

43. Ende Joſaphat was een Godvrezend Vorst; hy wandelde in al den wegh ſijns vaders Aſa, en volgde zijn loffelyk voorbeeld, in het hervormen en handhaven van den waren Godsdienst, hy en weeck niet daer van, doende wat recht was in de oogen des HEEREN.

44. Evenwel en wierden de hoogten niet wechgenomen, welke, tot dienst des HEEREN, voor het bouwen van den Tempel, waren aengelegd: het volck offerde, ende roockte den HEER nogh op de hoogten.

(*d*) 2 Chron. 20: 31.

ten. Hy konde het volk daervan niet afbrengen 2 Kron. 20: 33, doch de afgodifche hoogten en bosfchen roeide hy uit 2 Kron. 17: 6.

45. Ende Jofaphat maeckte voor 't eerst vrede met den Koningh Ifraëls. Zijn Vader Afa was nog met Baëza in oorlog geweest, en denkelyk hebben onder Omri de vyandelykheden nog niet opgehouden. — Maer Jofaphat was dien broederkrijg moede; hy deed den oorlog ftaken, en om de vriendfchap beftendig te maken, gaf hy zijne toeftemming tot het huwelyk van zijnen zoon met Achabs dochter. Na Achabs dood behield hy ook den vrede met Ahazia den nieuwen Koning Israëls. Hy had van Achabs dood gebruik kunnen maken, om alle de ftammen weder onder zijne heerfchappy te brengen, maer dit deed hy niet — hy floot zelfs met hem een verbond. — Ondertusfchen die verbintenis was met 's HEEREN ongenoegen 2 Kron. 19: 2. en had zeer nadeelige gevolgen, gelijk ons blijken zal 2 Kon. 9 en 10.

46. Het overige nu der gefchiedeniffen Jofaphats, ende fijne macht, die hy bewefen heeft, ende hoe hy geoorloogt heeft; zijn die niet gefchreven in het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen Juda?

47. Oock dede hy uyt den lande wech de overige fchantjongers, die in de dagen fijns vaders Afa de nauwkeurigfte onderzoekingen ontfnapt en overgebleven waren.

48. David had de Edomieten ondergebracht, en aen zich onderworpen 2 Sam. 8: 14. Dit bleev zoo, ook onder de regeering van dezen Jofaphat. Doe en was 'er nog geen Koningh in Edom, [*maer*] een Konings Stadthouder, die 'er, uit naem en van wege den Koning van Juda, het gebied voerde; maer de zoon en opvolger van Jofaphat verloor dit gezach 2 Kon. 8: 20.

49. [*Ende*] Jofaphat maeckte fchepen van Tharfis, om nae Ophir te gaen; in naevolging van Salomo, leide Jofaphat eene fcheepvaert aen op Tharfis, en van daer op Ophir, om gout te halen, vergel. Kap. 10: 22.

maer deze onderneming gelukte niet; ſy en gingen niet: want de ſchepen werden, eer zy vertrokken, gebroken, door eenen ſtorm, in de haven te Ezeon-Geber, welke voorheen tot het gebied van den Koning der Edomieten behoord had, 2 Kron. 20: 37.

50. Doe ſeyde Ahazia de ſôon Achabs tot Joſaphat; Laet mijne knechten met uwe knechten op de ſchepen varen: maer Joſaphat en wilde niet, omdat de HEER, door het verbrijzelen der toegeruste ſchepen, zijn ongenoegen daer over betoond had, dat hy zich, met den afgodiſchen Ahazia, zoo nauw vereenigde.

51. Ende Joſaphat ontſliep met ſijne vaderen, in den ouderdom van 60 jaren, ende wert by ſijne vaderen, met Koninglyke ſtaetſie begraven in de ſtadt ſijns vaders Davids: ende ſijn ſoon Joram wert Koningh in ſijne plaetſe.

52. Ahazia de ſoon Achabs was de agtſte Koning over het Rijk der tien ſtammen; hy wert Koningh over Iſraël te Samaria, in het ſeventiende jaer Joſaphats des Konings van Juda: ende regeerde twee jaren over Iſraël. Zie hier over de Inleiding.

53. Ende dede dat quaet was in de oogen des HEEREN: want hy wandelde in den wegh ſijns vaders, ende in den wegh ſijner moeder, ende in den wegh Jerobeams des ſoons Nebats, die Iſraël ſondigen dede, hy volgde de grouwzame afgoderyen van zijnen Vader Achab, en zijne moeder Iſabel, te gelijk met den kalverdienst van Jerobeam, doldrivtig na.

54. Ende hy diende Baal, ende buygde ſich voor hem, ende vertoornde den HEERE den Godt Iſraëls, nae alles dat ſijn vader gedaen hadde. Noch het rampzalig lot van zijnen Vader Achab, noch de geduchte voorzeggingen, welke de Propheet Elia, omtrent zijne nakomelingen gedaen had, maekten eenigen den minsten invloed op zijn hart en wandel.

EINDE VAN HET EERSTE BOEK DER KONINGEN.

HET TWEEDE BOEK

DER

KONINGEN.

HET TWEEDE BOEK

DER

KONINGEN.

HET I. KAPITTEL.

Het vervolg der geſchiedenis van Ahazia, den zoon van Achab, den agtſten Koning van Israël.

1. ENde Moab viel van Iſraël af, (*a*) na Achabs doot, weigerende, aen zijnen zoon en opvolger Ahazia, de ſchattingen te betalen, welke zy, zedert Davids tijd, hadden moeten opbrengen 1 Sam. 8.

David had zijn Koningrijk wijd en zijd uitgebreid. Salomo had het in rust en vrede bezeten. Maer van nu af zullen wy zien, dat het van tijd tot tijd al meer verzwakt en verminderd zy. — In 't laetst van Salomons tijd hadden de Syriers reeds den afval begonnen. Met de verdeeling van het Rijk was het land van Moab aen Israël, en dat van Edom van Juda gekomen. Maer de overheerde volken bedienden zich van den verzwakten ſtaet der beide Koningrijken. Onder Ahazia, vielen de Moabiten, en denkelyk met hun de Ammoniten, van Israël, en onder Joram, vielen de Edomiten van Juda af, Kap. 8: 20.

2. Ende Ahazia viel door eene tralie in ſijn opperſale, die te Samaria was, ende wert kranck: Misſchien viel hy, door de leuning, welke het platte dak van het Koninglyk Paleis omringde. Althans hy deed eenen geweldigen val, en daerdoor werd hy *krank*, of gevaerlyk

(*a*) 2 Kon. 3: 5.

gekwetst: ende, in plaets dat hy den HEER bad, om eene gunstige genezing, nam hy zijne toevlucht tot eenen verfoeilyken afgod; hy sondt boden, ende seyde tot hen; Gaet henen, vraget Baal-Zebub den Philistijnschen godt van Ekron, of ick van dese kranckheyt genesen sal.

Men kon hier vragen: Waerom juist naer dezen Philistijnschen afgod? Hy had en diende immers den Zidonischen Baal die door zijne Ouders ingevoerd was! — Mogelyk had hy derwaerds alrede gezonden, maer even als de Baals Propheten 1 Kon. 18, geen andwoord gekregen. — Mogelyk had hy eene Philistijnsche Princes in huwelyk.

3. Maer de Engel des HEEREN sprack tot den Propheet Elia den Tisbiter, in een gezicht of in eenen droom: Maeckt u op, gaet op, den boden des Konings van Samaria te gemoete: ende spreeckt tot hen; Is 't, om dat 'er geen Godt in Israël en is, dat gylieden henen gaet, om Baal-Zebub den godt van Ekron te vragen? kan de Koning den HEERE, den God van Israël, die alleen de ware God is, wel meerder smaedheid aendoen, dan op deze wijs?

4. Daerom nu seyt de HEERE alsoo, en doet den Koning deze boodschap: Gy en sult niet afkomen van dat bedde, daer op gy geklommen zijt; maer gy sult den doot sterven: Ende Elia gingh wech, nae den berg Carmel, alwaer hy kort daerna gevonden werd vs. 9.

5. So drae Elia deze woorden gesproken had, bemerkten de gezanten aenstonds, dat hy een Propheet ware, die het heimelyk oogmerk wist van hunne reis. Zy besloten daerom, naer Ahazia den Koning, met deze merkwaerdige boodschap, weder te keeren. Binnen korten quamen de boden weder tot hem: ende hy seyde tot hen; Wat is dit [*dat*] gy wederkomt? het is onmogelyk, dat gy reeds, met den God van Ekron, zoudt geraedpleegd hebben.

6. Ende sy seyden tot hem; Een man, die zekerlyk een Propheet is, quam op ons te gemoete, ende

ende feyde tot ons; Gaet henen, keeret weder tot den Koningh, die u gefonden heeft, ende fpreket tot hem; Soo feyt de HEERE: Is 't, om dat 'er geen Godt in Ifraël en is, dat gy fendt Baal-Zebub den godt van Ekron te vragen? Daerom en fult gy van dat bedde, daer op gy geklommen zijt, niet afkomen, maer gy fult den doot fterven.

7. Ende hy fprack tot hen: Hoedanigh was de geftalte des mans, die u te gemoete opgekomen is, ende defe woorden tot u gefproken heeft? hoe zag hy 'er uit?

8. Ende fy feyden tot hem: Hy was een man met een hayrigh en ruig opper-[*kleet*], ende met eenen lederen gordel gegordet om fijne lendenen: doe feyde hy; dan weet ik wel wie het geweest is, 't Is die kwaedaertige Elia de Tifbiter.

9. Ende de Koning was dermate misnoegd, over deze onaengename boodfchap, dat hy het befluit nam, om den Propheet te laten dooden, hy fondt tot hem eenen Hooftman van vijftigh, met fijne vijftige, om Elia op te zoeken en te dooden: ende als hy tot hem opquam, (want fiet, hy fat op de hoogte eenes bergs,) fo fprack hy tot hem, op eenen verachtelyken toon; Gy man Godts, of ten minsten gy die u voor eenen Propheet uitgeevt; de Koningh feyt, Komt af.

10. Maer Elia antwoordde, ende fprack tot den Hooftman van vijftige, Indien ick dan een man Godts ben, gelijk gy my al fpottende noemt; fo (*b*) dale vyer van den hemel, ende verteere u, ende uwe vijftige: Het gefchiedde op het oogenblik, zoo als Elia gezegd had. Doe hy de gemelde woorden gefproken had, daelde 'er aenftonds vyer van den hemel, ende verteerde hem, ende fijne vijftige.

11. Dit ontzettend wonder kwam fpoedig ter ooren van den Koning, maer het maekte geen den minsten indruk op

(*b*) Luc. 9: 54.

zijn verstokt gemoed. Hy bleev by het besluit, om den Propheet te dooden, Ende hy sondt wederom tot hem eenen anderen Hooftman van vijftigh, met sijne vijftige: Dese antwoordde, ende sprack tot hem, op dezelvde wijs, als de eerste Hoofdman; Gy man Godts, soo seyt de Koningh, Komt haestelick af en by den Koning.

12. Ende het verging hem op dezelvde wijs, als den eersten Hoofdman; Elia antwoordde, ende sprack tot hen; Ben ick een man Godts, so dale vyer van den hemel, ende verteere u, ende uwe vijftige: Doe daelde het vyer Godts van den hemel, ende verteerde ook hem, ende sijne vijftige.

13. Nog al merkte Ahazia de hand des HEEREN niet op, Ende wederom sondt hy eenen Hooftman van de derde vijftige met sijne vijftige: so gingh de derde Hooftman van vijftige op, ende quam ende boogh sich op sijne knien voor Elia, ende smeeckte hem, ende sprack tot hem; Gy man Godts, laet doch mijne ziele, ende de ziele uwer knechten, deser vijftigen, dierbaer zijn in uwen oogen, dat wy toch niet, gelijk de voorige mannen, die tot u gezonden zijn, door vuur uit den Hemel, mogen verteerd worden.

14. Siet het vyer is van den hemel gedaelt, ende heeft die twee eerste Hooftmannen van vijftige, met hare vijftige verteert: maer nu, laet mijne ziele of mijn leven, en het leven mijner manschap, dierbaer zijn in uwen oogen!

Dees derde hoofdman erkende Elia voor eenen Propheet van God gezonden: hy gelastte den Propheet niet uit 's Konings naem om aftekomen; alleenlyk gav hy van ter zijde te kennen, dat hy tot het zelvde einde gezonden ware, en dat hy het bevel van den Koning niet hadde durven ongehoorzaem wezen.

15. Doe sprack de Engel des HEEREN tot Elia in een gezicht: Volg dien hoofdman; Gaet af met hem tot Ahazia, vreest niet voor sijn aengesicht: Ende hy stont op, ende gingh onbevreesd met hem af tot den Koningh. 16. Ende

16. Ende hy ſprack tot hem, en dede hem mondeling die boodſchap, welke hy hem door de gezanten had laten aenzeggen; Soo ſeyt de HEERE: Daerom dat gy boden geſonden hebt om Baal-Zebub den godt van Ekron te vragen, (is 't. om dat 'er geen Godt in Iſraël en is, om ſijn woort te vragen?) daerom, van dat bedde, daer op gy geklommen zijt, en ſult gy niet afkomen, maer gy ſult den doot ſterven.

Hoewel de Koning den Propheet nu by zich had, durvde hy hem niet laten dooden. Hiervan werd hy, door God zelven, terug gehouden, en de ontzettende boodſchap, welke hy, op eenen ontzach-verwekkenden toon, uit den mond van den Propheet zelven gehoord had, vervuld zijn gemoed dermate met verſchrikking, dat hy niet eens meer dacht aen zijn moorddadig voornemen.

17. Zoo als Elia, uit 's HEEREN naem gezegd had, zoo geſchiedde het ook kort daerna. Alſo ſterf hy, nae het woort des HEEREN, dat Elia geſproken hadde: ende Joram, zijn broeder, de tweede zoon van Achab, wert Koningh in ſijne plaetſe, in het tweede jaer Jorams, des ſoons Joſaphats, des Konings van Juda: want hy zelve en hadde geenen ſone.

De tijdrekenkundige zwarigheid, welke zich hier opdoet, kan men, in de INLEIDING, beantwoord vinden.

18. Het overige nu der ſaken van Ahazia, die hy, geduurende den korten tijd van zijne Regeering, gedaen heeft; is dat niet geſchreven in het boeck der Chroniken, in de openbare Registers, der Koningen Iſraëls?

HET II. KAPITTEL.

De Hemelvaert van ELIA *vs.* 1-11. ELIZA *werd zijn opvolger in het Prophetisch ampt, en hy bewijst zijne Godlyke zending, door drie verbazende wonderen vs.* 12-25.

1. HEt geschiedde nu, als de HEERE Elia met een onweder ten hemel opnemen soude; dat Elia met Elisa gingh van Gilgal, op de grenzen van Canaan, by de Jordaen, alwaer eene school der Propheten was Kap. 4: 38.

2. Ende Elia, door eene Openbaring onderricht zijnde, dat God hem onmiddelyk, zonder den dood te ondergaen, in den Hemel zoude opnemen, seyde tot Elisa, toen hy zich op weg begav naer Bethel: Blijft doch hier te Gilgal; want de HEERE heeft my, tot een gansch zeer buitengewoon oogmerk, nae Beth-El gesonden. Elia wilde alleen blijven, opdat hy, in het stille eenzame, des te beter gelegenheid hebben zoude, om zich tot die groote verandering voor te bereiden. Daerenboven wilde hy, uit nedrigheid, geene getuigen hebben, van zijne heerlyke verplaetsing; maer de lievde van Elisa te hemwaerds was zoo groot, dat hy hem niet verlaten wilde; hy seyde daerom: [*Soo waerachtigh als*] de HEERE leeft, ende uwe ziele leeft, ick en sal u niet verlaten: Alsso gingen sy af nae Beth-El.

3. Doe zy te Bethel waren binnen gekomen, gingen de sonen der Propheten, die te Beth-El waren, tot Elisa uyt hem te gemoete, ende seyden tot hem; Weet gy dat de HEERE heden uwen heere Elia van boven uwen hoofde naer den Hemel wechnemen sal, gelijk aen sommigen van ons, door eene Openbaring,

is

is bekend gemaekt? ende hy ſeyde; Ick weet het
oock zeer wel, mede door eene Openbaring; en dit is de
reden, dat ik hem, zelvs tegen zijnen wil, vergezel, om
zoo lang by hem te zijn, als maer immers mogelyk is:
ſwijget gy ſtille om mijne droevheid niet te vermeer-
deren.
4. Ende Elia ſeyde tot hem, Eliſa, blijft doch
hier te Bethel: want de HEERE heeft my, tot een
zeer buitengewoon oogmerk, verder nae Jericho geſonden;
maer hy ſeyde, [*Soo waerachtigh als*] de HEERE
leeft, ende uwe ziele leeft, ick en ſal u niet ver-
laten: alſo quamen ſy te Jericho.
5. Doe Elia en Eliza te Jericho gekomen waren, tra-
den de ſonen der Propheten, die te Jericho wa-
ren, nae Eliſa toe, ende ſeyden ook tot hem; Weet
gy dat de HEERE heden uwen heere van uw
hooft wechnemen ſal? ende hy ſeyde dezelvde woor-
den, als tot de zoonen der Propheten te Bethel, Ick weet
het oock wel, ſwijget gy ſtille.
6. Ende Elia ſeyde tot hem, Blijft doch hier te
Jericho: want de HEERE heeft my, tot een zeer by-
zonder einde, nog verder nae de Jordane geſonden; maer
hy ſeyde als te vooren, [*Soo waerachtigh als*] de HEERE
leeft, ende uwe ziele leeft, ick en ſal u niet ver-
laten: ende ſy beyde gingen henen, van Jericho
naer de Jordaen.
7. Ende vijftigh mannen van den ſonen der
Propheten gingen henen, ende ſtonden tegen
over van verre, om aenſchouwers te zijn van Elias He-
melvaert; ende die beyde Elia en Eliza ſtonden aen de
Jordane.
8. Doe nam Elia ſijnen mantel of zijn opperkleed,
ende wondt [*hem*] t'ſamen, ende ſloegh het water
der Jordaen, ende het wert herwaert, ende der-
waert verdeelt: De wateren ſcheidden zich van een, en
lieten een pad op de bedding der riviere, ende ſy beyde
gingen daer door op het drooge.
9. Het geſchiedde nu, als ſy overgekomen

waren, dat Elia ſeyde tot Eliſa: Begeert wat ick u doen ſal, eer ick van by u wechgenomen worde: Ende Eliſa ſeyde; Dat doch twee deelen van uwen geeſt op my zijn. Eliza begeerde aengemerkt te worden, als de eerstgeboorne onder de zoonen der Propheten; en dat hy tweemael zoo veel gaven van den Propheti-ſchen Geest ontvangen mogt, als elk der andere leerlingen. Dan God gav hem, in het vervolg, veel meer dan hy begeerd had.

10. Ende hy ſeyde; Gy hebt eene harde ſake, eenen zonderlingen zegen begeert: het ſtaet niet aen my, maer aen God alleen, om u denzelven te verleenen. Echter Indien gy my ſult ſien als ick van by u wechgenomen worde, als gy, by mijne Hemelvaert, zult tegenwoordig wezen, dan 't ſal u alſoo geſchieden; doch ſo niet, 't en ſal niet geſchieden, dit zy u tot een teeken. — Men mag denken, dat God aen Elia op dit zelvde oogenblik ingegeven hebbe, dit teeken aen Eliza te geven.

11. Ende het gebeurde, als ſy voortgingen, gaende ende ſprekende, over den toeſtand van Israëls Koningrijk, en de zaken, welke in het vervolg zouden voorvallen, ſiet, welk een gansch buitengewoon verſchijnſel! ſo was 'er een vyerige wagen met vyerige peerden, die tuſſchen hen beyden ſcheydinge maeckten: alſo voer Elia met een onweder ten hemel.

12. Ende Eliſa ſagh 't, ende hy riep: (*a*) Mijn vader, mijn vader, Elia, welken ik als mijnen Vader bemin en eerbiedig! wagen Iſraëls, ende ſijne ruyteren; gy, die, door uwen raed en uwe voorbidding, zoo veel voor Israël gedaen hebt, als zy van de grootſte krijgsmacht, ten tijde van oorlog, verwachten konden! gaet gy nu zoo van my wech? — ende hy en ſagh hem niet meer, toen hy die woorden geſproken had: ende hy vattede ſijne kleederen, ende ſcheurdeſe in twee ſtucken, tot een teeken van droevheid en rouw, over het verlies van zijnen meeſter.

By.

(*a*) 2 Kon. 13: 14.

By deze zeer merkwaerdige gebeurtenis, moeten wy, met onze aendacht wat ſtilſtaen.

I. Het Geſchiedverhael leert ons allerduidelykst, dat Elia, zonder den dood te ſmaken, onmiddelyk in den hemel zy opgenomen; en het voorgeven, dat hy, door eenen hevigen blixemſtrael, zoude gedood zijn, is geheel ongegrond, en ſtrijdig met den oorſprongelyken text. Hy *voer* of hy *klom op ten hemel* is geheel iets anders, dan hy werd door eenen blixemſtrael getroffen. Het ſtrijd ook met het vruchteloos zoeken naer zijn lichaem door de Propheten.

II. De omſtandigheden waren deze, dat hy ten hemel voer, *met een onweder, met eenen vuurigen wagen en vuurige paerden.* — De Engelen hebben het lichaem van Elia, van de aerde, opgevoerd naer den hemel. Er wordt wel van geene Engelen geſproken, maer het is zeer gewoon, dat deze dienaers van God, onder dergelijke benamingen, werden voorgeſteld Pſ. 68: 18. Hab. 3: 8, en, by de opvoering van Elia, zullen zy zich, in de gedaente van *eenen vuurigen wagen, en vuurige paerden*, vertoond hebben, even op dezelvde wijs, als Eliza naderhand, midden door de gewapende Syriers, geleid werd, door den dienst van Engelen, die zich ook, als vuurige wagens en paerden, vertoonden, Kap. 6: 12. — Elia voer op *met een onweder*; wy mogen 'er uit beſluiten, dat 'er, uit den vuurigen wagen en paerden, blixemſtralen afſchoten, gepaerd met zware donderſlagen, en eenen zeer harden wind, om aen deze vertooning des te meerder luister en majeſteit by te zetten.

III. Maer kan men zich, op de zekerheid van deze gebeurtenis, wel verlaten? 'er waren geene getuigen by, dan alleen Eliza, die misſchien nog niet eens duidelyk genoeg heeft kunnen zien, wat 'er, in dat ontzettend ogenblik, gebeurde. — Dan men herinnere zich, dat 'er 50 zoonen der Propheten van verre ſtonden, die ten minsten zoo veel konden zien, als genoeg was, om hen te overtuigen, dat 'er iets buitengewoons, met Elia, was voorgevallen. Daerenboven, al ware Eliza geheel alleen geweest, dan

zou zijn getuigenis nog voldoende wezen. Hy wist, door eene Openbaring, wat 'er gebeuren zoude, en daerdoor was hy, tot deze buitengewoone gebeurtenis, voorbereid. Dit maekte, dat hy, op alle de omſtandigheden, des te meer opmerkzaem was; vooral omdat Elia hem eene dubbele maet van zijnen Geest had toegezegd, wanneer hy, by zijn vertrek naer den hemel, tegenwoordig was.

IV. Maer tot wat einde diende deze opneming van Elia in den hemel? — Tot zeer gewichtige oogmerken. (1). Langs dezen weg wilde de HEER een buitengewoon bewijs geven van zijn byzonder welgevallen, in den onvermoeiden yver, welken Elia, geduurende zijne Prophetiſche bediening, onder zulken geweldigen tegenſtand, beſtendig betoond had. (2). Het bederv der zeden was, in dezen tijd, ten hoogſten toppunt geklommen. Maer de opneming van Elia was recht geſchikt, om indruk te maken op de harten der verſtokte Israëliten, en hen te overtuigen, dat 'er, in de uitkomst, een zeer groot onderſcheid zy, tusſchen hem, die God dient, en hem, die God niet dient. (3). Deze gebeurtenis leverde een in het oog lopend bewijs op, voor die groote waerheid, dat 'er een leven zy na dit leven. (4). Eindelyk diende deze opneming, om Eliza en andere Propheten op te wekken, ten einde zy den HEER getrouw bleven, en voor zijnen dienst yverden; vooral in deze tijden van algemeene boosheid, terwijl zy, in de waereld, niets anders dan verdrukkingen konden te gemoet zien.

V. Niet alleen was Eliza, maer ook de overige zoonen der Propheten, door openbaring, te vooren onderricht, omtrent de verplaetſing van Elia, opdat dit merkwaerdig geval, allerwege onder Israël, zoude bekend worden.

Nu volgt de geſchiedenis van ELIZA.

Deze ELIZA, die ook zulk een vermaerd Propheet in Israël geweest is, vordert eene nadere beſchouwing.

Hy was een zoon van Saphat van Abelmehola. Oorſprongelyk hield hy zich bezig met den landbouw. Toen Elia tot hem kwam, en hem, op Gods bevel, tot eenen Pro-

Propheet, in zijne plaetse zalvde, ploegde hy met 12 Jukrunderen; maer, nadat hy van zijne Ouderen affcheid genomen had, volgde hy Elia 1 Kon. 19: 16-21.

Hy had een dubbel deel van Elias Geest verzocht; tweemael zoo veel buitengewoone gaven, als elk der overige zoonen van de Propheten ontvangen zoude vs. 9. — God gav hem veel meer. Na het vertrek van Elia werd hy, met eene zeer overvloedige mate van buitengewoone gaven begivtigd; en indien men uit het meerder aental van wonderen besluiten mag, is hy grooter Propheet geweest dan Elia zelvs. — Men kan rekenen dat hy zijne Prophetische bediening meer dan 60 jaren onder Israël zal waergenomen hebben.

De gewijde Geschiedschrijver geevt een zeer omstandig verhael van de verbazende wonderen, welke Eliza verricht heeft.

In het overige van dit Kapittel, vinden wy zijne drie eerste wonderwerken. — Hy kloovde de Jordaen en ging 'er droogvoets door henen vs. 13, 14. — Te Jericho maekte hy het water, het welk kwaed was, gezond vs. 19-22. — Te Bethel deed hy eenige baldadige jongens, door twee beeren, verscheuren vs. 23, 24.

In het vervolg zullen wy nog vele andere, en niet min merkwaerdige, wonderen ontmoeten.

13. Toen Elia ten hemel gevaren was, scheurde Eliza niet alleen zijne kleederen, tot een teeken van rouw en droevheid, maer Hy hief oock Elias mantel op, die van hem afgevallen was; Dit had de HEER zoo bestierd, opdat dees mantel voor Eliza een onderpand zou zijn, dat hy den Geest van Elia ontvangen zoude; ende, met dezen mantel, keerde hy weder van de plaets, alwaer Elia was opgevaren, ende stont aen den oever der Jordane.

14. Ende hier verrichtte hy zijn eerste wonder, ten blijke, dat hy, met eene groote mate van buitengewoone gaven, verrijkt ware: want hy nam den mantel van Elia die van hem afgevallen was, ende sloegh het water; ende seyde, Waer is de HEERE de Godt van Elia? Ja de selve, die, op de begeerte van Elia, de wateren van deze rivier van een gescheiden, en eenen

weg gebaend heeft op den bodem! — Toen Eliza de wateren voor de eerstemael sloeg, werden zy niet gescheiden. Langs dezen weg moest hy opmerken, dat het alleen aen God stond, om wonderen ten zijnen behoeve te verrichten. Maer, toen hy de gemelde woorden gesproken, en daerdoor, al biddende, erkend had, dat zijne hulp alleen van God komen moest, werd zijne begeerte aenstonds vervuld; Ende hy sloegh het water ten anderen male, met den mantel van Elia, ende het wert herwaert ende derwaert verdeelt, ende Elisa gingh daer door op den bodem.

15. Als nu de kinderen der Propheten die tegen over te Jericho waren, hem van verre sagen aenkomen, so seyden sy, De geest van Elia rust op Elisa: Dit blijkt, uit de wonderdadige scheiding der wateren van de Jordaen, allerduidelykst, ende sy quamen hem te gemoete, ende bogen sich voor hem neder ter aerde, ten blijke, dat zy hem, als den opvolger van Elia, tot hunnen Leeraer en Vader, met allen eerbied, aennamen.

16. Ende sy seyden tot hem; Siet nu, daer zijn by uwe knechten vijftigh dappere mannen, die gehard zijn tegen zware en moeilyke reizen, laetse doch overal henen en rond gaen, ende uwen heere soecken, misschien of niet de Geest des HEEREN hem opgenomen, ende op eenen der bergen, of in een der dalen hem geworpen heeft. Er was niemand onder hen, die aen de opneming van Elia twijffelde, maer zy dachten, dat alleen zijne ziel in den hemel was aengekomen, en dat zijn lichaem hier of elders was nedergevallen; zy wilden het daerom opgezocht hebben, om het, op eene eerlyke wijs, te begraven: doch Eliza wist, dat Elia, met ziel en lichaem beide, in den hemel was aengekomen, hy seyde daerom tot hen, En sendet niet, om het lichaem van Elia te zoeken; dit is ten eenenmael noodeloos, zijn lichaem is ook in den hemel opgenomen.

17. Maer sy hielden by hem aen, tot schamens toe, tot dat Eliza zich schaemde, van hun verzoek langer te weigeren, ende hy seyde; wanneer gy lieden dan anders

ders niet rusten wilt, Sendet, om het lichaem van Elia overal op te zoeken: ende sy sonden vijftigh mannen, die drie dagen overal rond sochten, doch hem niet en vonden.

18. Doe quamen sy weder tot hem, daer hy te Jericho gebleven was: ende hy seyde tot hen; Hebbe ick tot ulieden niet geseyt, En gaet niet? gy zult het lichaem van Elia, dat in den hemel is opgenomen, nergens vinden. Koomt het nu niet uit, zoo als ik u te vooren gezegd had?

Door dit vruchteloos zoeken werden alle de zoonen der Propheten volkomen overtuigd, dat Elia, met ziel en lichaem beide, in den hemel was opgenomen.

19. Ende de mannen der stadt seyden tot Elisa: Siet doch, de wooninge deser stadt is goet, gelijck als mijn heere siet, maer het water is quaet, ongezond voor menschen en beesten, ende zelvs is het lant onvruchtbaer. Niets zou ons aengenamer zijn, dan dat het water gezond ware.

20. Ende hy seyde; Brenget my eene nieuwe schale, ende legget daer sout in: ende sy brachtense tot hem.

21. Doe gingh hy uyt tot de waterwelle, ende wierp het sout daer in: ende seyde; Soo seyt de HEERE, Ick hebbe dit water gesont gemaeckt, daer en sal geen doot, nochte onvruchtbaerheyt noch eenig ander ongemak aen menschen en beesten, meer van worden

22. Also wert dat water gesont, gelijk het nog is tot op desen dagh, dat dit verhael geboekt werd, zoo vele jaren nae het gemelde wonder: Dit alles geschiedde nae het woort en op het biddend bevel van Elisa, dat hy gesproken hadde.

23. Ende hy gingh van daer op nae Beth-El: als hy nu den heuvelachtigen wegh derwaerds opgingh, so quamen kleyne jongens, liever opgeschoten jongens, gelijk het grondwoord ook meermalen beteekent; uyt de

ſtadt, die beſpotteden hem, ende ſeyden tot hem, om hem te beſpotten en te verſmaden, Kaelkop gaet op, kaelkop gaet op.

24. Ende hy keerde ſich achter om, ende hy ſaghſe, ende vloeckteſe, in den name, dat is op het bevel, en de verborgene aendrijving, des HEEREN: Doe quamen twee beyren uyt het naestgelegen wout, ende verſcheurden van deſelve twee en veertigh kinderen of liever jongelingen.

25. Ende hy gingh van daer nae den bergh Carmel, alwaer eene ſchool der Propheten was: ende van daer keerde hy, na verloop van eenigen tijd, weder nae Samaria, de hoofdſtad van het Koningrijk.

By deze drie eerste wonderen van Eliza moeten wy ons wat nader bepalen.

I. Het eerste wonder beſtond hierin, dat hy, met den mantel van Elia, de wateren van de Jordaen verdeelde vs. 13, 14. — Dit wonder was recht geſchikt, om de zoonen der Propheten te doen opmerken, dat Eliza de opvolger van Elia, en met dezelvde buitengewoone gaven begivtigd ware. Trouwens aenſtonds hebben zy hem, als den zoodanigen, erkend en geëerbiedigd.

II. Door het tweede wonder, werd het water van Jericho gezond vs. 19-22. Het bittere en ongezonde der fonteinen, in deze landſtreek, was de uitwerking van den vloek, welken JOSUA, tegen deze Stad, had uitgeſproken, en die zich, zedert dat Hiël dezelve herbouwd had, zeer duidelyk ontdekt had. Het werpen van zout in het water was zekerlyk een zeer ongeſchikt middel, om het zelve gezond te maken. Eliza gav ook duidelyk te kennen, dat Gods wonderdoend Alvermogen 'er alleen de eer van hebben moest. De Propheet verrichte alleen eene uitwendige plechtigheid, met de inwerping van het zout; om de oplettendheid der omſtanderen des te meer te bepalen, tot het gene geſchieden zoude. Hy liet zich eene

nieuwe

nieuwe schael geven, om allen achterdocht wech te nemen, als of hy het water, door een verborgen kunststuk, had gezond gemaekt.

III. Het derde wonder te Bethel vs. 23, 24. geevt aenleiding tot twee gewichtige vragen.

A. Kan men deze gebeurtenis, onder de wonderen, tellen? Zekerlyk ja. — Het gebeurt meermalen, dat beeren en andere wilde dieren, naby de steden komen, en op de menschen aenvallen. Maer dit geschied alleenlyk dan, wanneer zy getergd worden, of grooten honger hebben; en geen van beide had hier plaets. — Getergd waren zy niet: want de baldadige jongens dachten nergens minder aen, dan aen beeren en verscheurende dieren; ook zou hun onbesuisd geschreeuw deze dieren eerder wechgejaegd, dan uitgelokt hebben, om zoo naby de Stad te komen. — Het was ook geen honger, die de beeren aendreev, om de spottende jongens te verscheuren: want zy hebben de lijken niet verteerd; zonder zich by de gedooden op te houden, vielen zy, van den eenen, op den anderen aen. — Het een en ander kan niet verklaerd worden, dan uit eene byzondere aendrivt, welke God in deze dieren gelegd heeft; en derhalven hebben wy alle redenen, om deze gebeurtenis onder de wonderen te tellen.

B. Was het geen onmenschelyke wraekzucht, zoo vele kinderen, om eene geringe bespotting, op de allerjammerlykste wijs, te doen omkomen? — Drie aenmerkingen zullen genoeg zijn, om deze zwarigheid geheel uit den weg te ruimen.

1. De misdaed dezer jongens was op ver na zoo gering niet als men, in den eersten opslag, denken zou. — Het was geene enkele kinderachtigheid. Het waren geene kleine kinderen, die geen onderscheid weten tusschen goed en kwaed, maer menschen van meer gevorderde jaren, op zijn allerminst opgeschoten jongens, die zeer wel weten konden, dat men eenen Propheet des HEEREN niet bespotten moest. — Ook was de misdaed gansch niet klein in haer soort

deze bespotting was des te verfoeilyker, omdat daerdoor een persoon van hooge waerdigheid bespot werd. Eliza was een Propheet des HEEREN. Die den gezant hoont, die hoont ook den Zender; zoodat deze bespotting ook zeer tergende en beleedigende was voor den HEER zelven. — Met een woord, het was geen enkele onbedachtzaemheid van de losse jeugd, maer eene verfoeilyke boosaertigheid, welke haren grond had, in haet tegen God en zijne Propheten, en een allerduidelykst kenteeken opleverde van de algemeene verachting, waerin de ware God van Israël en zijnen dienst, in dezen boozen tijd, by het volk in 't gemeen, gekomen was.

2. Eliza heeft, in dit gansche geval, geene de minste wraekzucht geopenbaerd. Hy hoorde de bespotting der losbandige jongelingen geduldig aen, tot dat hy ten laetsten *zich omkeerde en hen aenzag*, om te beproeven, of hy hen, door den ontzach-verwekkenden opslag van zijne oogen, tot inkeer brengen konde. Maer, toen zy, met hunne spotterny, even kwaedaertig voorgingen, vloekte hy hen, niet uit wraekzucht, maer *in den naem*, dat is, *op het bevel des* HEEREN. — Het was derhalven, niet Eliza, maer de HEER zelvs, die, door het zenden der beeren, deze baldadige jongens gestraft heeft.

3. Eindelyk diende dit geduchte oordeel, over deze spotteren, om daerdoor het gezach van Eliza, die zijne Prophetische bediening kortelings aenvaerd had, by de afgodische inwooneren van Bethel, den zetel van Jerobeams afgoderyen, openlyk te staven.

HET

HET III. KAPITTEL.

De Regeering van Joram, Israëls negenden Koning, byzonder zijn krijgstogt tegen de Moabiten; die, volgens de voorzegging van Eliza, zeer gelukkig uitviel.

1. JOram nu de tweede ſoon Achabs wert Koningh over Iſraël te Samaria, in de plaets van zijnen broeder Ahazia, in het achttiende jaer Joſaphats des Konings van Juda, ende hy regeerde twaelf jaer.

De tijdrekenkundige ſchijnſtrijdigheid, met 1 Kon. 22: 52, is in de INLEIDING behandeld.

2. Deze Joram was ook al een Vorst van een zeer ſlecht Karakter, Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN, doch niet gelijck ſijn vader, ende gelijck ſijne moeder; Hoe ſlecht hy het ook maekte, was hy lang zoo erg niet, als Achab zijn Vader en Iſabel zijne moeder: (*a*) want hy dede dat opgerichte beelt Baals wech, 't welck ſijn vader gemaeckt hadde. Dit deed hy alleen uit vrees voor die ontzettende oordeelen, welke over zijnen Vader en Broeder gekomen waren; misſchien ook ten deele uit Staetkunde, opdat hy Joſaphat, den Koning van Juda, des te beter tot zijne belangen, tegen de Moabiten, zoude kunnen overhalen, vreezende dat die godvruchtige Vorst zich anders, even zoo weinig met hem, als met zijnen broeder Ahazia, zoude willen verbinden 1 Kon. 22: 50.

Voorts merke men wel op, dat Joram het beeld van Baal ſlechts wech deed; hy verbrijzelde het niet, gelijk hy had moeten doen; hy zette het alleen aen een zijde. — De grouwzame Iſabel zal het wechzetten van dit beeld, met on-

(*a*) 1 Kon. 16: 32.

genoegen, gezien hebben; en misschien was zy, door de veelvuldige onheilen, welke haer geslacht waren overgekomen, zoo verschrikt, dat zy 'er zich niet tegen verzetten durvde, en zich vergenoegde, met haren Baal in het verborgene aen te bidden.

3. Dan hoe zeer hy het beeld van Baal liet ter zijde zetten, hy was, met dit alles, een grouwzaem Kalverdienaer. Evenwel hingh hy de sonden Jerobeams des soons Nebats aen, die Israël dede sondigen, door het aenbidden der kalveren te Dan en te Bethel. Hy was een yverig voorstander van die afgodery, en maekte 'er zijne gezette bezigheid van: hy en weeck daer van niet af.

4. Mesa nu de Koningh der Moabiten was een veehandelaer, een zeer vermogend Vorst, wiens rijkdom voornamelyk in zijn vee gelegen was; ende hy bracht op aen den Koningh Israëls hondert duysent lammeren, ende hondert duysent rammen, alle ongeschoren, met de wolle op het lijv.

Dit getal van vee was verbazend groot, en van des te meerder waerde, omdat het ongeschoren moest geleverd worden. Dan men moet overwegen, dat de schapen, in de Oostersche landen, zeer overvloedig waren, en dat de Moabiten bergen, dalen en velden bezaten, welke ongemeen vruchtbaer waren.

Tot op den dood van Achab, waren de Moabiten aen Israël cijnsbaer geweest. — Zy brachten daerom de gemelde schatting van vee jaerlyks op.

5. Maer het geschiedde, als Achab gestorven was; (*b*) dat de Koningh der Moabiten van den Koningh Israëls afviel, en weigerde, om aen Ahazia, zijnen zoon en opvolger, de gemelde schatting te betalen.

De voorige Koning Ahazia was een onverschillig en bloohartig Vorst geweest. Wy vinden nergens, dat hy eenige de minste pogingen gedaen hebbe, om Mesa, den Koning der Moabiten, tot zijnen plicht te doen wederkeeren. Het ontbrak hem aen geest en moed. Zijne bloohartigheid en onverschilligheid waren des te onverschoonbarer geweest, om-

(*b*) 2 Kon. 1: 1.

omdat de schatting, welke de Moabiten moesten opbrengen, zeer aenzienlyk was, en eenen voornamen tak der inkomsten van de kroon uitmaekte. Evenwel Ahazia had zich dezen schadelyken afval laten welgevallen, en niets gedaen, om de rechten van zijne kroon te handhaven.

6. Maer Joram, de tegenwoordige Koning van Israël, was een man van eenen werkzamen aert, en van meerder kloekmoedigheid, die van de heerschappy over de Moabiten zoo ligtelyk niet wilde afzien. So rasch hy den throon beklommen had, toogh de Koningh Joram ter selver tijt uyt Samaria zijne hovstad, ende monsterde gantsch Israël, hy liet alle mannen van Israël, die tot de wapenen bekwaem waren, op eene bepaelde plaets zamen komen, om op te nemen, hoe groot een leger hy, ter beteugeling van de Moabiten, zoude kunnen in het veld brengen.

7. Ende hy gingh henen, ende sondt tot Josaphat den toenmaligen Koningh van Juda, seggende; De Koningh der Moabiten is van my en mijn Rijk, gelijk gy weet, reeds voor een paer jaren afgevallen, ik wil het daer niet by laten: sult gy met my trecken in de oorloge tegen de Moabiten? ende hy seyde, Ick sal opkomen, (c) soo sal ick zijn, gelijck gy zijt, soo mijn volck, als uw volck, soo mijne peerden, als uwe peerden.

Josaphat bewilligde aenstonds in het voorstel van Joram, en gav hem het zelvde antwoord, als voorheen aen zijnen Vader Achab, toen dees de Syriers beoorlogen wilde 1 Kon. 22: 4. Zijne vereeniging met Achab was hem slecht bekomen, en had hem moeten afschrikken, van zich weder, met den zoon van dien Achab, te vereenigen. Maer hy liet 'er zich toe bewegen; aen den eenen kant, omdat Joram eenen rechtvaerdigen oorlog voerde; want dat de Moabiten hem schatting weigerden was een onwettige afval: aen den anderen kant, omdat hy betere gedachten had van Jorams zedelyke en Godsdienstige beginselen: hy had, met blijdschap, gehoord,

(c) 1 Kon. 22: 4.

dat Joram het beeld van Baal had laten wechnemen, en besloot er uit, dat hy, in het vervolg, meerder hervorming in zijn Rijk zoude te wege brengen; hier kwam nog by, dat de Moabiten onlangs zich verstout hadden, om, zonder reden, in het land van Juda te vallen 2 Kron. 20: 1, 10, en daerom bediende zich Josaphat van deze gelegenheid, om hen daerover te kastijden. — Dan met dit alles, deed Josaphat zeer kwalyk, dat hy zich met eenen afgodischen Joram verbond, zonder daerover met den HEER raed te plegen.

8. Ende, toen Josaphat zich met den Koning van Israël, tegen de Moabiten verbonden had, zond Joram hem een nieuw gezandschap, om met hem, als eenen Vorst van meerdere wijsheid en ondervinding, over den aenstaenden veldtocht, te raedplegen, en wel byzonder over den weg, langs welken men, naer het land der Moabiten, trekken zoude; hy seyde, door den mond van die gezanten; Door welcken wegh sullen wy optrecken? hy dan seyde, Josaphat liet Joram, door de gemelde gezanten, antwoorden, Door den wegh der woestijne Edoms.

Het vereenigde leger had, over de Jordaen, recht uit naer het land der Moabiten kunnen optrekken, maer Josaphat verkoos eenen langen omweg te nemen, door de woestijne der Edomieten: deels omdat hy den Onder-koning van Edom, die aen hem onderhoorig was, met zijne gewapende manschap, mede in het leger nemen wilde; deels ook om de Moabiten onverhoeds op het lijv te vallen, van zulken kant daer zy het niet verwachtten. — Onder dit alles werkte ook Gods byzondere Voorzienigheid, om aenleiding te geven tot dat merkwaerdig wonder, waervan in het vervolg zal gesproken worden.

9. Alſo toogh de Koningh Iſraëls henen, ende de Koningh van Juda, ende de Koningh van Edom, die zich, onder den weg, by het leger der bondgenooten voegde: ende als ſy ſeven dagreyſen omgetogen waren, ſo en hadde het leger, ende het vee, dat hen navolgde, geen water.

Eer zy noch vyand, noch vyandsgelijken, gezien hadden, raekte het geheele leger in gevaer, van door dorst om te komen.

men. Zy bevonden zich nu, in eene dorre woeſtijne; en de tocht was, met zoo veel overyling, voortgezet, dat men niet bedacht had, zich van eenen genoegzamen voorraed van water te voorzien, of eenen weg te nemen, daer bronnen en fonteinen waren.

10. Doe ſeyde de Koningh Iſraëls; Ach! dat de HEERE deſe drie Koningen geroepen heeft, om die in der Moabiten hant te geven. In plaets van zich, over zijne eigene onbedachtzaemheid, te beklagen, lag hy de ſchuld op den HEER en zijne Voorzienigheid. Hy dacht, in deze groote benauwdheid, ja wel aen den HEER, maer met een bitter verwijt, dat Hy drie Koningen, met hun volk, op de jammerlykſte wijs, wilde doen omkomen. De godvruchtige Joſaphat zal zich, met ſtille gebeden, tot den HEER gewend hebben. Althans hy bewoog Joram, om, tot de Propheten des HEEREN, de toevlucht te nemen.

11. Ende Joſaphat ſeyde; (*d*) Is hier geen Propheet des HEEREN, dat wy door hem den HEERE mochten vragen, wat wy doen moeten, om uit dezen nood verlost te worden? doe antwoordde één van de knechten des Konings Iſraëls, ende ſeyde; Hier, by ons in het leger, is Eliſa de ſoon Saphats, die water op Elias handen goot, dat is, die een bediende van den beroemden Elia geweest is: want het was het werk der dienaren, water op de handen hunner heeren te gieten, wanneer zy zich waſchen wilden.

Eliza was niet ver van de hand: want de Koningen togen tot hem af, om perſoneel met hem te raedplegen vs. 12. Het ſchijnt, dat de Propheet, door Gods byzonder beſtuur aengedreven, het leger, als een vrywilliger, ongemerkt gevolgd hebbe.

12. Ende Joſaphat ſeyde; ik heb van dien Eliza zeer veel hooren ſpreken, ik erken hem voor eenen Propheet, Des HEEREN woort is by hem, en hy wordt

(*d*) 1 Kon. 22: 7.

met Godlyke Openbaringen verwaerdigd: so togen tot hem af de Koningh Israëls, ende Josaphat, ende de Koningh van Edom, om hem, en door hem des HEEREN mond raed te plegen.

13. Maer Elisa zag Joram niet, of hy seyde aenstonds tot den Koningh Israëls; Wat hebbe ick met u te doen? wat beweegt u, om tot my te komen? (e) gaet henen tot de Propheten uwes vaders, ende tot de Propheten uwer moeder: de Propheten der afgoden, welke uwe grouwzame Ouders, Achab en Isabel, begunstigd hebben, hebt gy ook, zoo lang uwe zaken voorspoedig gingen, geëerbiedigd; waerom vervoegt gy u nu ook niet tot die Propheten? laten zy u nu helpen, nu gy verlegen zijt: doch de Koningh Israëls seyde tot hem; Neen, ik zal my tot de Propheten Baals niet wenden; want, niet Baal, maer de HEERE heeft dese drie Koningen geroepen, om die in der Moabiten hant te geven, derhalven hebben wy u, als eenen Propheet des HEEREN, noodig.

14. Ende Elisa seyde; [*Soo waerachtigh als*] de HEERE der heyrscharen leeft, (*f*) voor wiens aengesicht ick stae, so ick niet het aengesicht Josaphats des Konings van Juda opname, zo ik het niet deed ten gevalle van Josaphat, die den HEER in waerheid vreest, ik zou het, om uwent wil, niet doen; ick en soude u niet aenschouwen, nochte u aensien, ik zou my aen u, die allen zegen verbeurd hebt, in het geheel niet laten gelegen leggen.

Eliza was een onderdaen van Joram, mogt hy dan zoo oneerbiedig tot zijnen Vorst spreken? — Als onderdaen aengemerkt, weigerde Eliza niet den Koning den verschuldigden eerbied te bewijzen; maer, als Propheet, mogt en moest hy hem zijne ongerechtigheid bekend maken. Joram kon ook niet anders dan dit verwijt billyken, en hield daerom by Eliza aen, dat hy hem en zijnen bondgenooten toch raed zoude

(*e*) 1 Kon. 18: 19. (*f*) 1 Kon. 17: 1.

zoude geven. — Van den Edomitischen Koning sprak Eliza in het geheel niet, omdat hy slechts een afhangeling was van Josaphat.

15. Om Josaphats wil dan, liet Eliza zich overhalen, zeggende: Nu dan, brenget my eenen speelman, die wel weet te spelen op musikale werktuigen: ende het geschiedde, als de speelman op de snaren speelde, dat de hant des HEEREN op hem quam, en dat hy, met buitengewoone Openbaringen, verwaerdigd werd.

Het Musiek heeft zekerlyk niets gemeens met Godlyke Openbaringen. Maer Eliza wilde zich, door dit middel, voorbereiden, tot het ontvangen van Openbaringen. — Op het zien van den afgodischen en ondeugenden Joram, was zijn geest, door eene heilige gramschap, geweldig ontsteld. Nu is de Musiek over het algemeen zeer geschikt, om eenen ontstelden geest te doen bedaren, en in kalmte te brengen. Eliza begeerde daerom, dat 'er, door eene kundige hand, voor hem gespeeld werd; opdat zijn geest tot bedaren, en zijn gemoed in kalmte komen mogt, eer hy den HEER, door het gebed, raedpleegde.

16. Ende hy seyde, op aendrijven van den Godlyken Geest; Soo seyt de HEERE: Maeckt in dit dorre en zandige dal, alwaer het leger is nedergeslagen, vele grachten.

17. Want soo seyt de HEERE: Gylieden en sult geenen wint sien, ende gy en sult geenen regen sien, nochtans sal dit dal met water vervult worden, so dat gy sult drincken, gy, ende uw klein vee, ende uwe grootere beesten Runderen en paerden. De graften, welke gy graven zult, moeten dienen, om het overvloedig water te ontvangen en afteleiden.

Er zou noch harde wind, die de wolken op een pakt, noch regen vernomen worden, en evenwel zou 'er een overvloed van water wezen. — Dit water zou derhalven, door Gods wonderdoend Alvermogen, worden te wege gebracht; om het vereenigde leger des te meer te overtuigen, dat de

de HEER, de God van Eliza, alleen de eenige en ware God zy.

18. Daer toe, voegde Eliza 'er by, is dat slecht in de oogen des HEEREN: het bezorgen van water is nog maer eene kleinigheid, in vergelijking van het gene de HEER, in het vervolg, doen zal; Hy zal ook uwen Krijgstogt tegen de Moabiten, by uitnemendheid voorspoedig maken, hy sal oock de Moabiten in ulieder hant geven.

19. Ende gy sult alle vaste steden, ende alle uytgelesene steden slaen en verwoesten, ende sullet alle goede boomen vellen, ende sullet alle water-fonteynen stoppen; ende alle goede stucken lants sult gy met steenen verderven: met een woord, gy zult het land der Moabiten, het welk nu zoo uitnemend vruchtbaer is, tot eene onbewoonbare woestijne veranderen.

Maer zal men denken, in deze voorzegging, komen twee zaken voor, welke God verboden had, het verdelgen van Moab Deut. 2; 9, en het vellen van goede boomen Deut. 20: 19. — Wy antwoorden: (1). dat deze woorden van Eliza, niet alleen als eene voorzegging, maer ook als een Godlyk bevel, moeten beschouwd worden. (2). Dat dit bevel buitengewoon was, en het voorige Deut. 2: 9. vernietigde. De omstandigheden waren zeer veranderd. De Moabiten hadden ten laetsten de maet van hunne ongerechtigheid vervuld; zy hadden zich, by alle gelegenheden, wreed, verraderlyk en onverzoenbaer, omtrent Israël, gedragen, en nu waren zy eindelyk tot afval overgeslagen. (3). Wat het vellen der vruchtboomen aengaet; dit had God verboden, by het innemen van Canaan, omdat zy daerdoor zich zelven zouden benadeelen Deut. 20: 19; maer dit verbod was niet algemeen. Ook hadden de Moabiten zulk eene behandeling rechtvaerdig verdiend; zy hadden de inkomsten van het veld, en de vruchten der boomen verbeurd, omdat zy den Koning van Israël de wettige schatting geweigerd hadden.

20. Ende het geschiedde des morgens als men, te Jerusalem in den Tempel, den HEERE het spijs offer offert, dat 'er, siet, zeer onverwacht, water door den wegh van Edom quam; het welk, door eene onmid-

middelyke tusschenkomst van het Godlyk Alvermogen, veroorzaekt was, ende het lant met water vervult wert, zoodat de gemelde graften overliepen.

De tijd is zeer aenmerkelyk. Het was *des morgens als men het spijs-offer offerde.* Deze tijd was ook de uur van het gebed. De godvruchtige Israëliten waren nu bezig, om den HEER, in zijnen Tempel, te smeeken voor het behoud van hunnen Koning en den voorspoed zijner wapenen. Op dezen zelven tijd gav de HEER, aen het dorstend leger, eene wonderdadige uitkomst, opdat men des te meer zoude opmerken, dat deze zegen, aen zijn weldadig Alvermogen, te danken ware.

21. Doe nu alle de Moabiten hoorden, dat de drie verbondene Koningen opgetogen waren, om tegen hen te strijden, so wierden sy t'samengeroepen, van alle de gene aen, die den gordel aengordeden, en tot die jaren gekomen waren, dat zy de wapenen dragen konden, ende daer boven, ende stonden aen de lantpale, om het vereenigd leger op te wachten, en den indrang in hun land te beletten. Hier meenden zy zich gemakkelyk te zullen verdeedigen, omdat de grenzen van hun land zeer bergachtig, en vol van engtens waren.

22. Ende doe sy sich des volgenden morgens vroegh, nadat het dal dien dag en nacht vol water gelopen was, opmaeckten, ende de sonne over dat water oprees; sagen de Moabiten dat water tegen over root, gelijck bloet. De opgaende morgenzon, door de opklimmende dampen, op het water schijnende, en denkelyk veel rooder dan gewoonlyk, deed hetzelve, aen het oog der Moabiten, rood toeschijnen.

23. Ende sy seyden, Dit is bloet; de drie verbonden Koningen, door strijdige belangen verdeeld, hebben voorseker sich met den sweerde verdorven, ende hebben een den anderen verslagen: Nu dan aen den buyt gy Moabiten.

Het vermoeden der Moabiten scheen niet ongegrond te zijn. Zy meenden een groote plas van bloed te zien. Zy wisten dat de grond, ter dier plaetse, zeer droog en dor was. Hunne gedachten vielen in het geheel niet op water;

omdat 'er, noch wind, noch regen, vernomen was. — Ondertusschen baende deze misvatting den weg, dat zy de engtens verlieten, in welke zy zich versterkt hadden, en op het open veld kwamen, om, zoo als zy meenden, den buit der verslagenen te roven.

24. Maer als sy aen het leger Israëls quamen, toen vonden zy zich jammerlyk bedrogen; aenstonds maeckten sich de Israëliten op, ende sloegen de Moabiten, ende sy vloden van haer aengesicht: ja sy quamen in [*het lant*], slaende oock daer de Moabiten.

25. De steden nu brakense af, gelijk Eliza, op Gods bevel, voorspeld en gelast had, ende een yegelick wierp sijnen steen op alle goede stucken lants, ende vuldense, ende stopten alle waterfonteynen, ende velden alle goede boomen, tot dat sy in Kir-Hareseth, zijnde de hoofdstad der Moabiten Jes. 16: 7, 11. [*alleen*] de steenen daer van lieten overblijven: De muuren en gebouwen van deze hoofdstad bleven staen; ende de slingeraers omcingelden ende sloegense. Met hammeien, steenen, en andere geweldige werktuigen, maekten ze overal bressen in de muuren, en doodden de mannen, die 'er op stonden.

26. Doch hunne Koning gedroeg zich, als een kloekmoedig Vorst. Hy deed alles wat hy kon, tot zijne redding; want als de Koningh der Moabiten sagh, dat hem de strijt te sterck was, en dat hy het niet langer, tegen het hoofdleger, houden kond, nam hy tot hem seven hondert mannen, die het sweert uyttogen, om door te breken tegen den Koningh van Edom; met deze uitgelezene manschap, deed hy eenen uitval, op den vleugel der Edomiten, die de zwakste was, in hoop van daerdoor heen te breken; maer sy en konden niet, de Koning van Edom bood sterker wederstand, dan hy verwacht had, en deed hem, met groot verlies, terug keeren.

27. Doe nam hy, uit woede en wanhoop, sijnen eerstgeboren soon, die in sijne plaetse Koningh soude worden, ende offerde hem ten brand-offer op den muer, aen zijnen afgod Camos. Hierdoor zocht hy

de gunst van zijnen God te winnen, wanneer hy hem, het dierbaerste dat hy had, tot een brand-offer gav; en te gelijk wilde hy daerdoor, dewijl hy het op den muur deed, den belegeraren onder het oog brengen, dat hy liever alles wagen wilde, en de wanhoopigste dingen ondernemen, dan dat hy zich zoude overgeven. — Uit Amos 2: 1. besluiten sommigen, dat deze gruweldaed gepleegd zy, aen eenen zoon des Konings van Edom, die in den strijd gevangen was. — Althans daer uyt wert een seer groote toorn in Israël. De afgrijselykheid van deze onmenschelyke offerande deed hen vreezen, dat God deswegen op hen zoude vertoornd worden; althans zy waren ontroerd over deze barbaersche onderneming, en het speet hen, dat zy het zoo ver hadden laten komen: daerom trocken sy van hem af; om voor te komen, dat de wanhopende Koning der Moabiten, geen meer onmenschelyke dingen pleegde, braken zy het beleg op, ende keerden weder in [*haer*] lant. Josaphat naer Jerusalem, Joram naer Samaria, en de Koning der Edomiten naer het gebergte Seir: zoodat de Moabiten niet onder Israëls Rijk terug kwamen, maer op zich zelven bleven; schoon, tot loon voor hunnen afval, hun land deerlyk verwoest was.

HET IV. KAPITTEL.

Een verhael van verscheidene wonderen, welke Eliza verricht heeft.

DOor het eerste wonderwerk, het welk in dit Kapittel verhaeld wordt, zorgde Eliza voor eene arme weduwe vs. 1-7.

1\. Eene vrouwe nu uyt de wijven van de sonen der Propheten riep tot Elisa, seggende; Uwe knecht, mijn man, is gestorven, ende gy weet, dat uwe knecht den HEERE was vreesende: maer, met dat alles, was hy arm; en nu is de schultheere gekomen, (*a*) om mijne beyde kinderen voor hem

(*a*) Levit. 25: 39.

tot knechten te nemen, omdat ik buiten ſtaet ben, hem te betalen.

2. Ende Eliſa ſeyde tot haer, Wat ſal ick u doen, om u uit dezen nood te redden? Geld heb ik zelvs niet. God zou 'er zelve, door zijn Alvermogen moeten tusſchen beide komen; geeft my te kennen, wat gy in den huyſe hebt: God is machtig, om het weinige, het welk gy hebt, door zijnen zegen, dermate te vermenigvuldigen, dat het genoegzaem zy, om u, uit deze verlegenheid, te redden; ende ſy ſeyde, Uwe dienſtmaegt en heeft niet met allen in den huyſe, dan eene kruycke met olie.

3. Doe ſeyde hy, Gaet, eyſcht voor u vaten van buyten, van alle uwe naebueren: ledige vaten; maeckt 'er niet weynigh te hebben: hael 'er zooveel, als gy 'er maer vinden kunt.

4. Komt dan in, ende ſluyt de deure voor u, ende voor uwe ſonen toe; daer na giet de oly uit de kruik in alle die vaten, het een na het ander, ende dat vol is, ſet wech.

5. So ginghſe van hem, geloovende, dat zy nae het woord van den Propheet, door een wonderwerk zoude gered worden, ende, geen getuigen willende hebben van het gene 'er geſchieden zoude, ſloot zy de deure voor haer, ende voor haren ſone toe; die brachten haer de vaten toe, welke zy van de nabuuren geleend hadden, ende ſy goot, uit de gemelde olykruik, in die vaten, het een na het ander, zoodat zy alle vervuld wierden.

6. Ende het geſchiedde, als die vaten vol waren, datſe tot haren ſone ſeyde, Brengt my nogh een vat aen, want de oly der kruike vloeit nog al; maer hy ſeyde tot haer, Daer en is geen vat meer: ende de olie ſtont ſtille, toen 'er geene vaten meer waren om te vullen.

Doe quam ſy blymoedig tot Eliza, ende gaf 't den man Godts, met dankzegging, te kennen; dat alle de vaten, zoo vele zy 'er had kunnen bekomen, met oly vervuld waren: ende hy ſeyde, hoewel uw ſchuldeisſcher zich

zich onbarmhartig jegens u gedragen heeft, moet gy hem nu niet onrechtvaerdig behandelen, Gaet henen, verkoopt de olie, ende betaelt van dat geld uwen schultheere: gy dan, [*met*] uwe sonen, leeft by het overige.

Dit wonderwerk is zeer aenmerkelyk.

De voorraed van oly, welken zy bezat, was zeer gering, bestaende alleenlyk in eene kruik vol, waeruit, natuurlyker wijs, onmogelyk zoo veele ledige vaten konden worden aengevuld. Zoo menigmael 'er een vat gevuld was, bleev 'er nog oly in de kruik over, zoodat zy telkens weder beginnen kon, met in een ander vat te gieten, tot dat het weder gevuld was; en dit duurde, tot dat 'er ledige vaten gebrek waren. — Deze gebeurtenis was buiten allen twijffel wonderdadig. — Iets onmogelyks is 'er evenwel niet in te vinden; waerom zou de Almachtige niet een geringen voorraed van oly dermate kunnen uitzetten, dat zy eene meerdere ruimte besloege? Of zou de oneindige Schepper, die alles uit niets heeft voorgebracht, geen vermogen bezitten, om den voorraed van eenige vloeistof, door een wonderwerk, te vermeerderen?

Ook was dit wonderwerk niet ongepast. — Het diende, om eene arme weduw te redden, en haere zoonen vau de slaverny te bevrijden. Het was de weduw van eenen uit de zoonen der Propheten, die God oprechtelyk gediend had. Dees weduw erkende Eliza voor eenen Propheet van God gezonden, en zy was verzekerd, dat zijn woord, hoe ongeloovbaer op zich zelve, zoude vervuld worden. — Ware deze weduw niet wonderdadig gered, 'er zou een blaem en een schandvlek gekomen zijn, op het genootschap van de leerlingen der Propheten.

Het tweede wonderwerk was nog grooter, en bestond, in het opwekken van eenen dooden vs. 1-37.

8. Het geschiedde oock naderhand op eenen dagh, als Elisa nae Sunem, eene Stad digt by den berg Carmel, doortrock, dat aldaer eene groote, eene aenzienlyke en zeer rijke vrouwe was, dewelcke hem

aenhieldt, om broot te eten: en hem, met allen vriendelyken aendrang, ter maeltijd verzocht. Zy had zeer veel van Eliza en zijne wonderen gehoord, en eerbiedigde hem daerom als een Propheet: voorts geschiedde 't, soo dickwijls hy doortrock, weeck hy daer in, om broot te eten. Eliza nam zoo veel genoegen in deze vrouw, dat hy haer altoos een bezoek gav, en by haer bleev eten, zoo diwkijls hy voorby haer huis ging.

9. Ende sy seyde tot haren man, Siet nu, ick hebbe gemerckt dat dese man Godts heyligh is; die by ons altoos doortreckt, als hy, van den berg Carmel, naer elders gaet. Ik wist, dat hy een Propheet was, met buitengewoone gaven verwaerdigd; maer ik heb ook, uit zijne gesprekken en verkeering, vernomen, dat hy een man zy van eene meer dan gewoone Godsvrucht.

10. Laet ons doch eene kleyne opperkamer van eenen wandt maken, die, door eenen muur, van ons huis is afgescheiden, opdat hy zich aldaer, van alle gewoel afgescheiden, des te vryer in den gebede kunne oeffenen; ende laet ons in dat vertrek het noodige bezorgen, om 'er zijn intrek in te nemen, zoo menigmael hy het goedvindt; wy zullen daer voor hem setten een bedde, ende tafel, ende stoel, ende kandelaer, so sal 't geschieden, wanneer hy tot ons komt, dat hy daer in wijcke.

11. Ende het geschiedde op eenen dagh, dat hy daer quam, gelijk hy naderhand zeer dikwijls deed: ende hy weeck in die opperkamer, ende leyde sich daer neder.

12, Doe seyde hy tot sijnen jongen Gehazi, Roept dese Sunamitische, die my zoo vriendelyk onthaelt: ende als hyse geroepen hadde, stontse voor sijn aengesicht,

13. (Want hy, toen hy zijnen knecht Gehazi tot de vrouw zond, hadde hem geseyt: Segt nu tot haer, Siet, gy zijt sorgvuldigh voor ons geweest met alle dese sorgvuldigheyt; wat is 'er voor u te doen? welke wederdienst kan ik u bewijzen? is 'er yet om voor u te spreken tot den Koningh; begeert

gy,

gy, dat mijn meester Eliza iets voor u den HEERE verzoeke? ofte wordt u, door de krijgsknechten, ook eenigen overlast gedaen, en begeert gy, dat Eliza daerover tot den Krijgs-oversten spreken zal? ende sy hadde tot Gehazi geseyt, Ick woone in 't midden mijnes volcks, van mijne bloedverwanten en vrienden, en heb nergens over te klagen.

14. Doe Gehazi dit antwoord aen Eliza terug bracht, hadde hy geseyt, Wat is 'er dan voor haer te doen? Ende Gehazi hadde geseyt, Sy en heeft doch geenen sone, ende haer man is oudt.

15. Daerom hadde hy geseyt, Roept haer ende als hyse geroepen hadde, stont sy in de deure).

16. Ende hy seyde tot de vrouw, die in de deur van zijne kamer stond, (*b*) Op desen gesetten tijt: ontrent desen tijt des levens, toekomende jaer, om dezen tijd, sult gy eenen sone omhelsen: ende sy seyde, Neen, mijn heere, dit kan ik niet gelooven, gy man Godts en liegt tegen uwe dienstmaegt niet, drijv toch den spot niet met my; deze zaek is, wegens mijne onvruchtbaerheid, en de hooge jaren van mijnen man, niet meer mogelyk.

17. Ende evenwel het geschiedde, zoo als Eliza gezegd had. de vrouwe wert swanger, ende baerde in het volgende jaer, eenen sone op dien gesetten tijt, ontrent den tijt des levens, dien Elisa tot haer gesproken hadde.

18. Doe nu het kint groot wert, geschiedde 't op eenen dagh, dat 'et uitgingh tot sijnen vader, in het veld, die zich tot de maeyers begeven had, die zijn koorn maeiden.

19. Ende het jongsken, te lang in de brandende zon staende, kreeg eene koorts met geweldige hoofdpijn; het seyde daerom al klagende tot sijnen vader, Mijn

(*b*) Genes. 18: 10, 14.

hooft, mijn hooft: hy dan seyde tot eenen jon gen, Draegt hem tot sijne moeder.

20. Ende hy droegh hem, ende bracht hem tot sijne moeder: ende hy sat op hare knien tot aen den middagh toe, doe sterf hy.

21. Ende sy gingh op in de kamer, welke Eliza gewoon was te betrekken, ende leyde hem op het bedde van den man Godts: misschien in gedachte of dit iets mogt toebrengen, om het kind weder levendig te maken; daer na sloot sy de deur van dat vertrek voor hem toe, ende gingh uyt.

22. Ende sy riep, door eenen knecht, om haren man, ende seyde, Sendt my doch éénen van de jongens, ende ééne van de eselinnen; dat ick tot den man Godts, met allen mogelyken haest, loope ende zeer spoedig wederkome.

23. Ende hy, te weten haer man, die in het veld was, seyde, of liet haer door den knecht terug zeggen; Waerom gaet gy heden tot hem? het is immers nu geen tijd, 't en is geene nieuwe mane, nochte Sabbath, op welke de Propheten gewoon zijn, onderwijs in den Godsdienst te geven; ende sy seyde, of liet haer man antwoorden, 't Sal wel zijn: gy moet u over deze haestige reis niet ongerust maken, alles is wel.

24. Doe sadelde sy de eselinne ende seyde tot haren jongen; Drijft, ende gaet voort: zoo spoedig maer immers mogelyk is, en houdt my niet op voort te rijden, ten zy dan dat ick 't u segge.

25. Alsо toogh sy henen, ende quam, binnen korten, tot den man Godts, tot den bergh Carmel: ende het geschiedde als de man Godts haer van tegen over sagh, dat hy tot Gehazi sijnen jongen seyde; Siet, daer is de Sunamitische.

26. Nu loopt doch haer te gemoete, ende segt tot haer; Is 't wel met u? is 't wel met uw man? is 't wel met uw kint? ende sy seyde, 't Is wel.

In dit alles betoonde deze vrouw de kracht van haer geloov,

Joov, waerdoor zy zich verzekerd hield, dat Eliza haren dooden zoon, door een wonderwerk, zoude levendig maken: want hy wist, dat Elia een soortgelijk wonder verricht had, 1 Kon. 17: 21. — Uit dit beginsel liet zy aen haren man zeggen, *het zal wel zijn* vs. 23.

Toen de Propheet haer vroeg, nae haren welstand, als mede dien van haren man en zoon; zeide zy ook, *het is wel* vs. 26. — Met haren zoon was het zekerlyk niet wel; maer, ook met dit zeggen, verklaerde zy haer vertrouwen, dat zy haren zoon zoude terug krijgen.

27. Doe sy nu tot den man Godts op den bergh quam, vattese sijne voeten; Zy viel aen zijne voeten, en omhelsde dezelve, tot een teeken van eerbied, en dat zy een nedrig verzoek had voor te stellen: maer Gehazi begrijpende, dat zulk een gestalte voor haer wanvoeglyk ware, trad toe, om haer af te stooten, doch de man Godts seyde, Laetse geworden, want hare ziele is in haer bitterlick bedroeft, ende de HEERE heeft 'et voor my verborgen, ende my niet kondt gedaen wat de oorzaek zy van hare zielgrievende droevheid.

28. Ende sy seyde, Heb ick eenen sone van mijnen heere begeert? heb ik u, met aenhoudende verzoeken, lastig gevallen, om, door uwen invloed op den HEER, te wege te brengen, dat ik, met de geboorte van eenen zoon, mogt verblijd worden? Dan zou ik nu beducht zijn dat mijne begeerte te onmatig, en Gode onbehaeglyk geweest ware: maer het is 'er immers zoo ver van daen, dat ik uwe woorden niet gelooven wilde, toen gy my, die 'er in het geheel niet aen dacht, voorspelde dat ik eenen zoon hebben zoude; ik verbeeldde my, dat gy met my den spot wildet drijven; (c) seyde ick niet, En bedriegt my niet? Ik zou zeer wel te vrede zijn geweest, al ware my nooit een zoon gebooren; maer nu ik hem had, en zoo onverwacht, door den dood, verloren heb, nu is mijne ziel bitterlyk bedroevd.

29. Ende Eliza had medelijden met haer; hy seyde tot Gehazi, Gordt uwe lendenen, ende neemt mij-

(c) 2 Kon. 4: 16.

nen ſtaf in uwe hant, ende gaet in alleryl henen nae het huis van deze Sunamitiſche. Laet u op den weg in het geheel niet ophouden; (*d*) ſo gy yemant vindt, en groet hem zelvs niet, ende ſo u yemant groet, en antwoordt hem niet: ende zoodra gy in de kamer gekomen zijt, in welke ik gewoon ben mijn intrek te nemen, legt dan mijnen ſtaf op het aengeſicht van den jongen: en hy zal weder levendig worden.

30. Doch de moeder van den jongen ſeyde, [*Soo waerachtigh als*] de HEERE leeft, ende uwe ziele leeft, ick en ſal u niet verlaten: op uwen dienaer heb ik geen genoegzaem vertrouwen, ik verzoek dat gy zelvs mede gaet. Eliza bewilligde, hy ſtont dan op, ende volgde haer na.

31. Gehazi nu was middelerwijl voor haer aengeſicht doorgegaen: ende hy leyde, zoodra hy in de kamer gekomen was, den ſtaf van zijnen meester op het aengeſichte van den jongen; doch daer en was geene ſtemme, noch geene opmerckinge: ſo keerde hy weder hem te gemoete, ende bracht hem boodſchap, ſeggende; De jongen en is niet ontwaeckt.

32. Ende doe Eliſa in 't huys quam; Siet, ſo was de jongen doot, zijnde geleyt op ſijn bedde. zoo als de moeder hem gelaten had.

33. So gingh hy in, ende (*e*) ſloot de deure voor hen beyde toe, zoodat 'er niemand in de kamer was, dan de Propheet en het doode kind: ende hy badt tot den HEERE, om het kind op te wekken.

34. Ende hy klam op het bedde, ende leyde ſich neder op het kint, ende leggende ſijnen mont op deſſelven mont, ende ſijne oogen op ſijne oogen, ende ſijne handen op ſijne handen, breydde ſich over hem uyt: ende het vleeſch des kints wert warm.

35. Daer na quam hy weder, ende wandelde in 't huys eens herwaert, ende eens derwaert, ende klam [*weder*] op, ende breydde ſich weder als

te

(*d*) Luc. 10: 4. (*e*) Matth. 6: 6.

te vooren over hem uyt (*f*) ende de jongen niesde tot sevenmael toe, daer na dede de jongen sijne oogen op.

36. Ende hy riep Gehazi, by zich in de kamer, ende seyde, Roept dese Sunamitische, ende hy riepse, ende sy quam tot hem: ende hy seyde, Neemt uwen sone op.

37. So quam sy, ende viel voor sijne voeten, ende boogh haer ter aerde, tot een teeken van hare dankbare blijdschap: ende sy nam haren sone op, ende gingh uyt, om dit verbazend wonder, aen haren man en hare gebuuren, bekend te maken.

Dit was een verbazend wonder.

Hume, de yverigste tegenstander van de wonderwerken, welke in den Bybel verhaeld worden, moet evenwel erkennen, dat het opwekken van eenen dooden, wanneer de zaek zelve kon bewezen worden, een waerachtig wonderwerk wezen zoude. — Zoodanig een wonderwerk verrichtte Eliza, aen den dooden zoon van deze Sunamitische.

Dat het den Almachtigen God mogelyk zy, eenen dooden op te wekken, zal niemand betwisten. — Het gene de Deisten tegen dit wonderwerk hebben ingebracht, is van zeer weinig aenbelang.

Waerom, vraegt men, geschiedde deze opwekking niet onmiddelyk? Waertoe de vergeevsche pooging van Gehazi? Waertoe strekte zich Eliza, een en ander mael, over het doode kind uit? — Het behaegde den alleen wijzen God, by trappen, te werk te gaen, om des te meer te doen blijken, dat het wonderwerk alleen aen zijn Alvermogen moest worden toegeschreven, en dat de middelen, welke Gehazi, en zelvs Eliza, in 't werk stelden, op zich zelve geheel onvoldoende waren.

Of zou de jonge slechts dood geweest zijn in schijn, en, door de natuurlijke warmte, welke Eliza hem mededeelde, weder tot zich zelven gekomen zijn? Alle de omstandigheden

(*f*) 1 Kong. 17: 21. Hand. 20: 10. 2 Kon. 8: 1.

laten geene de minste twijffeling over, of de jonge was waerlyk gestorven. Door zich over het kind uittebreiden, wilde Eliza niets anders te kennen geven, dan dat hy hartelyk verlangde, dat de jongen het leven mogt wederkrijgen. Het lichaem van het kind begon warm te worden, niet door de natuurlijke warmte van Eliza's lichaem, maer omdat het Gode behaegd had, den jongen het leven weder te geven.

Het derder wonder bestond, in het gezond maken van eene schadelijke spijs vs. 38-41.

38. Als nu Elisa weder te Gilgal quam, eene plaets tusschen de Jordaen en Jericho, alwaer eene school der Propheten was, so was 'er honger in dat lant, ende de sonen der Propheten saten voor sijn aengesichte, om zijn onderwijs te hooren. Zijne leerlingen woonden, immers die ongehuuwd waren, by elkander, en zouden, na het eindigen van Eliza's onderwijs, te zamen, met hunnen Meester, het middagmael houden: ende hy seyde daerom tot sijnen jongen, Set den grooten pot aen, ende siedt moes voor de sonen der Propheten.

39. Doe gingh één der dienaren uyt in 't velt om moeskruyden te lesen, vermids 'er door de aenhoudende droogte, geene groentens meer in de tuinen te vinden waren, ende hy vondt eenen wilden wijnstock. Die dienaer kende dit veldgewas niet, maer de bladeren geleken eenigszins naer den wijnstok, en dit deed hem denken, dat zy goed tot spijs wezen zouden, ende hy las of plukte daer van, sijn kleet vol wilde coloquinten. Het was eene groente, welke eenen zeer bitteren smaek had, en gegeten zijnde, inwendig zeer zware ontstekingen veroorzaekt. In zijne onkunde, was de dienaer met deze bladeren zeer wel te vrede, ende hy quam daer mede aen, ende sneedtse in den moespot, want sy en kendense niet.

40. Daer na schepten sy van dat moes voor de mannen op, die de lessen van Eliza gehoord hadden, en zy zetten zich om te eten: ende het geschiedde, als sy aten van dat moes, en den bitteren smaek der coloquinten proevden, dat sy riepen, ende seyden, Man

Godts,

Godts, de doot is in de pot; 'er is eenig vergivtig kruid onder het moes gekomen, het welk ons den dood zal veroorzaken; ende sy en konden 't niet eten: zoo onaengenaem en walgelyk was de smaek.

41. Maer hy seyde, Brenget dan meel; ende (g) hy wierp 't in den pot: ende hy seyde, Schept voor het volck op, dat sy eten; Doe en was daer niet quaets in den pot, het vergivtige moes veranderde in een gezond voedsel, het welk eenen aengenamen smaek had.

Tot deze gebeurtenis werd ook eene Godlyke kracht vereischt.

Eliza wierp eenig meel in het moes. Maer het meel heeft geheel geen natuurlyk vermogen, om het vergivtige, uit eenige spijze, wech te nemen. Daerenboven werd de schadelyke spijs, oogenblikkelyk, zoodra 'er het meel in geworpen was, in een gezond voedsel veranderd. De oorzaek van deze oogenblikkelyke verandering moet zekerlyk, in het Godlyke Alvermogen, gezocht worden, die dit onvermogend middel, op eene bovennatuurlyke wijs, gezegend heeft.

Het meel deed niets ter waereld tot deze verandering; maer Eliza bediende 'er zich van, om aentetoonen, dat het moes, door eene buitengewoone werking van het Godlyk Alvermogen, zoo gezond zou wezen, als spijzen, welke uit meel worden toebereid.

Te zeggen, dat Eliza het moes uit den ketel liet doen, en daerna een meelpap liet koken, is het Geschiedverhael regelrecht tegen te spreken. Indien de daed, indien dit de gansche zack geweest ware, zou zy der aenteekening in het geheel niet waerdig geweest zijn.

By gelegenheid van dien zelvden hongernood, van welken vs. 38. gesproken is, verrichtte Eliza nog een ander wonderwerk, bestaende in het spijzigen van honderd mannen, met eenige weinige brooden vs. 42-44.

42. Ende daer quam een man van Baal-Salisa,

(g) Exod. 15: 25.

ende bracht den man Godts brooden der eerstelingen. Volgens de Wet, behoorden de eerstelingen aen den Priesteren, maer, uit het Koningrijk van Israël, mogt men dezelve thans niet naer Jerusalem brengen. Het schijnt, dat de weinige oprechten, die 'er nog in het land waren, daerom de eerstelingen gaven, tot onderhoud van de schoolen der Propheten; terwijl het grootere deel des volks dezelve of voor zich behouden, of ten dienste der Kalver-priesters gegeven zal hebben. Althans een zeker man van Baal-Salisa, zijne eene plaets in het ervdeel van Ephraim 1 Sam. 9: 4. bracht aen Eliza, van de eerstelingen zijnes garstenoogsts, twintigh gerstenbrooden, die, zoo als uit de omstandigheden blijkt, niet zeer groot waren, ende hy voegde 'er by een bundel groene aren, in hare hulsen, die men gewoon was, geroost te eten: ende hy seyde, Geeft den volcke, het welk uw onderwijs geniet, datse eten.

43. Doch sijn dienaer, het groote getal der leerlingen in aenmerking nemende, dacht het niet eens der moeite waerdig, zulke eenen geringen voorraed, aen eene zoo groote menigte, voor te zetten. Hy seyde daerom, (*h*) Wat soude ick dat hondert mannen voorsetten? Dan Eliza, door eene openbaring wetende, dat de HEER een nieuw wonderwerk verrichten zoude, gelastte den dienaer de tafel aen te zetten, ende hy seyde, Geeft den volcke datse eten, want alsoo seyt de HEERE; (*i*) Men sal eten, ende overhouden.

44. So settede hy 't hen voor, ende sy aten, zy werden alle volkomen verzadigd, ende sy hielden nog over. nae het woort des HEEREN.

Dit was weder een kennelyk wonderwerk.

Dat honderd menschen, door zulken kleinen voorraed, zoodanig verzadigd wierden, dat 'er nog overschoot, is zeker een ontegenzeggelyk wonderwerk. — De dienaer zag dit aen voor iets, het welk, natuurlyker wijs, onmogelyk was. —

(*h*) Joh. 6: 9. (*i*) Joh. 6: 11, &c.

was. — Hiertoe was een buitengewoone en wonderdadige zegen volftrekt noodig. Of het brood, onder het uitdeelen, vermeerderd zy, op foortgelijk eene wijs, als het, met de oly der arme weduwe, was toegegaen vs. 5, 6, dan of God het weinige, het welk elk van deze brooden gebruikte, zoo voedzaem gemaekt hebbe, dat 'er nog overfchoot, nadat zy alle verzadigd waren, kunnen wy niet bepalen. Voor ons is het genoeg, dat God, die, door middel van natuurlyke oorzaken, een kleine zaedkorrel, tot een groot getal van koornkens, vermeerdert, ook het vermogen bezitte, om eene zoodanige vermeerdering onmiddelyk, en op een oogenblik, te veroorzaken.

Omtrent alle deze verbazende wonderen, welke van Eliza, in dit Kapittel, verhaeld worden, en welke hy in het vervolg nog meer verricht heeft, merken wy nog aen, dat dezelve dienden, om de Godlyke zending van den Propheet buiten alle bedenking te ftellen. — In het Koningrijk van Israël was nu het bederv der zeden, en de afgodery van de verfoeilykfte foort, ten hoogften toppunt geklommen. Maer evenwel de HEER liet het niet aen bewijzen ontbreken, dat hy alleen de ware God was, en aen gepaste middelen, om de Israëliten, zo zy 'er gebruik van maekten, tot bekeering uit te lokken.

HET V. KAPITTEL.

Naaman wordt wonderdadig gereinigd van zijne melaetsheid. — De reiniging zelve vinden wy vs. 1 - 14, *en hare gevolgen, zoo ten aanzien van Naaman vs.* 15 - 19, *als met opzicht tot Gehazi, den dienaer van Eliza vs.* 20 - 27.

1. NAaman nu de Krijgs-overste des Konings van Syrien was een groot man voor het aengesicht sijns heeren, ende van hoogen aensien. Hy was, onder de Syriers, een man van den hoogsten rang, de Opperste-Bevelhebber van 's Konings legermacht, zijn byzondere gunsteling en eerste Staetsdienaer; want door hem hadde de HEERE den Syriers verlossinge gegeven. Door den Godlyken zegen had hy zeer veel roem en voordeel behaeld, in onderscheidene veldslagen: so was dese man een strijtbaer helt, [*doch*] met dit alles was hy nu reeds eenigen tijd melaetsch, en, door deze walgelyke ziekte, was hy zich zelven en anderen tot eenen last.

2. Ende het gerucht van Elizaes wonderen had zich allerwegen verspreid, en kwam ook, door eene Joodsche slavin, tot de ooren van den ongelukkigen Naaman. Te weten, daer waren benden uyt Syrien getogen, om in het land van Israël te stropen en te roven, gelijk in die tijden, by de Oosterlingen, zeer gewoon was; ende deze stropende benden hadden onder andere eene kleyne jonge dochter uyt den lande Israëls gevanckelick gebracht, die, als slavin verkocht zijnde, juist in den dienst der huysvrouwe Naamans geraekt was.

3 Dese, de walgelyke ziekte van haren heer vernomen hebbende, seyde tot hare vrouwe; Och of mijn heere ware voor het aengesicht des Propheten, die

die te Samaria is, dan soude hy hem van sijne melaetscheyt ontledigen. Die Propheet is dikwijl te Samaria, of op eenige andere plaets van mijn Vaderland. Hy doet verbazende wonderen, en ik twijffel 'er niet aen, of hy zou mijnen heer kunnen genezen.

4. Doe de slavin deze woorden tot hare vrouw sprak, hoorde het een der dienaren. Daerom gingh hy in, ende gaf 't sijnen heere te kennen, seggende: Soo ende soo heeft de jonge dochter gesproken, die uyt den lande Israëls is.

5. Naaman, niets meer verlangende dan zijne herstelling, dacht 'er met ernst over. Hy vervoegde zich by zijnen Koning, om zijnen raed in te nemen. Doe seyde de Koningh van Syrien; Gaet henen, naer het land van Israël, en beproev het ten minsten, of die Propheet in staet zy, om u te genezen, komt, ende ick sal eenen brief van aenbeveling aen den Koningh Israëls senden, met verzoek, dat hy u, tot uw oogmerk, behulpzaem zy: ende hy gingh henen, ende nam in sijne hant tien talenten silvers, ende ses duysent [*sikelen*] gouts, ende tien wisselkleederen. Van dezen rijken voorraed voorzag zich Naaman; deels om overeenkomstig zijnen verhevenen rang te reizen, deels ook om den Propheet, zo hy hem genezen mogt, met aenzienlyke geschenken te vereeren.

6. Ende hy bracht den brief van aenbeveling, die hem, door den Syrischen Vorst, was medegegeven, tot den Koningh Israëls, seggende, dat hy, uit hoofde zijner melaetsheid, deze reis ondernomen had, om eenen zekeren Propheet op te zoeken, van welken hem bericht was, dat hy in staet zou wezen, om hem van die walgelyke ziekte te genezen. De briev, welken de Koning van Syrien, aen dien van Israël, geschreven had, was hoofdzakelyk van dezen inhoud: So wanneer nu dese brief tot u sal gekomen zijn; siet ick hebbe mijnen knecht Naaman tot u gesonden, dat gy hem ontledigt, of doet ontledigen van sijne melaetscheyt.

7. Ende het geschiedde, als de Koningh Israëls

den brief gelesen hadde, dat hy sijne kleederen scheurde, uit droevheid, vreezende dat Benhadad dit ongerijmde voorstel deed, om daeruit aenleiding tot eenen oorlog te zoeken; ende hy seyde tot zijne Hovelingen; (a) Ben ick dan Godt, om te dooden, ende levendigh te maken, dat dese tot my sendt, om eenen man van sijne melaetscheyt te ontledigen? Want voorwaer mercket doch, ende siet dat hy oorsake tegen my soeckt. Benhadad vordert dingen van my, welke het menschelyk vermogen te boven gaen; en dat ik aen zijnen ongerijmden eisch niet voldoe, zal hy tot een voorwendsel gebruiken, om my gewapender hand op het lijv te vallen: de vrede, sedert den dood van mijnen Vader Achab, schijnt hem reeds te lang geduurd te hebben.

De Koning van Israël verstond Benhadads briev zeer kwalyk. Benhadad was niet dwaes genoeg, om zich te verbeelden, dat de Koning van Israël de melaetsheid genezen kon. Hy vorderde dit ook in het geheel niet. Hy verzocht alleenlyk, dat zijn opperste Veldheer, naer zijnen verhevenen rang, mogt onthaeld, en van het noodige verzorgd worden, byzonder dat hem den Propheet mogt worden aengewezen, die tot de genezing in staet was. — Het geschrijv van Benhadad, waervan ons maer de hoofdzakelyke inhoud is opgegeven, schijnt kort en ingewikkeld geweest te zijn. Maer Benhadad verbeeldde zich, dat de bedoelde Propheet, in het rijk van Israël, zoó bekend ware, dat de Koning, zoodra hy van melaetsheid hoorde, aenstonds begrijpen zoude, wat de meening ware. — De Koning van Israël kon niet onkundig wezen van de wonderen, welke Eliza verricht had; maer, by het ontvangen van den briev, dacht hy denkelyk in het geheel niet aen Eliza. Althans het genezen van eenen melaetschen scheen hem geheel onmogelyk.

8. Maer het geschiedde, als Elisa, de man Godts, gehoort hadde, met welk oogmerk Naaman gekomen was, en dat de Koningh Israëls sijne kleederen gescheurt hadde, by het lezen van Benhadads briev; dat hy tot den Koning iemand van zijnent we-

(a) Deut. 32: 39. 1 Sam. 2: 6.

wege ten Hove fondt, om te feggen, of misfchien liet hy den Koning zeggen, door iemand der Hovelingen, aen welken hy kennis had: Waerom hebt gy uwe kleederen gefcheurt? gy hebt het voorftel van den Syrifchen Koning zeer kwalyk begrepen; en de zaek, welke hy begeert, is, onder den Godlyken zegen, niets minder dan onmogelyk. Naaman zal niet te vergeevsch in het land van Israël gekomen wezen, Laet hem nu tot my komen, fo fal hy weten, dat 'er een Propheet in Ifraël is, door wiens hand de HEER verbazende wonderen verricht.

9. De Koning gav van deze zaek aenftonds bericht, aen den Syrifchen Veld-overften, die aenftonds gereed was, om den Propheet op te zoeken, Alfo quam Naaman met fijne peerden, ende met fijnen wagen, en met zijnen ganfchen ftoet; om den Propheet des te meer te vereeren, ende hy ftont voor de deure van het huys van Elifa.

10. Doe fondt Elifa tot hem eenen bode, om Naaman het middel ter zijner genezing aen te wijzen, feggende: Gaet henen, ende wafcht u fevenmael in de Jordane, ende uw vleefch fal u wederkomen, ende gy fult reyn zijn, de melaetsheid zal in eens en geheel zijn wechgenomen. Eliza zelvs kwam niet eens uit, om zulken aenzienlyken man, als Naaman was, te begroeten. Dit deed hy niet uit hoogmoed, maer in tegendeel uit nedrigheid; opdat het blijken mogt dat hy, in het verrichten van wonderen, zijne eer niet bedoelde, maer alleen Gods eer en het nut zijner medemenfchen.

11. Maer het middel, het welk Eliza voorfchreev, was op zich zelve geheel onvermogende, om de melaetsheid wech te nemen; Naaman wert daerom feer toornigh, zoo over de onvriendelyke behandeling van Eliza, die niet eens uit zijn huis gekomen was om hem te begroeten, als vooral over den raed welken hy hem gegeven had; ende in deze gramfchap toogh hy wech, en keerde weder naer Samaria; zich zeer beklagende, dat hy zulk eene moeilyke en kostbare reis te vergeevsch gedaen had; ende hy feyde tot zijn gevolg: Had ik kunnen denken, dat deze onderne-

ming zoo flecht zoude uitvallen, ik zoude wel in mijn Vaderland gebleven zijn; Siet, ick feyde en dacht by my felven: die Propheet zal my, met allen eerbied, ontvangen, en op de melaetfche plaetfen van mijn lichaem zekere geneesmiddelen leggen, welke eene heimelyke kracht bezitten, Hy fal fekerlick uytkomen, zoodra ik zijne wooning nader, om zich voor my neder te buigen, ende, met allen eerbied, voor my ftaen, ende den naem des HEEREN fijnes Godts aenroepen, ende fijne hant over de plaetfe ftrijcken, ende daerdoor den melaetfchen ontledigen van den last zijner ziekte.

12. Maer in plaets van dit alles blijvt hy in zijn huis, en laet my zeggen, dat ik my in de Jordaen baden zal. Welk een belachlyke raed! Ben ik daerom uit Syrien gekomen? daer kon ik my genoeg baden. Zijn niet Abana, ende Pharpar, de twee vermaerde rivieren van Damafcus, die in en langs onze hoofdftad ftroomen, beter dan alle wateren Ifraëls; en zou ik dan hier komen, om my in de Jordaen te baden? foude ick my in die rivieren van onze hoofdftad niet konnen waffchen, ende reyn worden, indien ik, door baden, te genezen ware? So wendde hy fich, ende toogh wech met grimmigheyt.

13. Doe hy een end wegs was voortgereden, traden fijne knechten toe, ende fpraken tot hem, ende feyden, met alle teekens van eerbied en toegenegenheid: Mijn vader, gy hebt u niet wel beraden: [*fo*] die Propheet tot u eene groote fake gefproken en gelast hadde iets ter genezing te doen, het welk zeer zwaer en moeilyk was, foudt gyfe niet gedaen hebben? hoe veel te meer behoort gy dan zijnen raed te volgen, naedien hy u een zeer gemakkelyk middel voorgefchreven, en tot u gefeyt heeft, Wafcht u, ende gy fult reyn zijn? immers kunt gy 'er zeer ligtelyk de proev van nemen.

14. Naaman liet zich, door zijn gevolg, gezeggen. Hy deed So als Eliza hem had laten zeggen. Hy begav zich naer de Jordaen, en, aldaer gekomen zijnde, klam hy af, ende dopte fich in de Jordane fevenmael, nae het

woort

woort van den man Godts: (*b*) ende aenftonds werd hy, van zijne melaetsheid, genezen, fijn vleefch quam weder, en het was zoo glad en gezond, gelijck het vleefch van eenen kleynen jongen, ende hy wert volkomen reyn en genezen.

15. Doe keerde hy zeer verheugd weder tot den man Gods Eliza, met zijnen ganfchen en zeer luisterrijken ftoet; hy, ende fijn gantfche heyr, ende quam, ende ftont voor fijn aengefichte, gelijk Eliza hem toen ook vriendelyk ontving: ende Naaman feyde, Siet, nu weet ick dat 'er geen Godt en is op de gantfche aerde, dan in Ifraël: Nu ben ik volkomen overtuigd, dat JEHOVAH, de God van Israël, alleen de ware God zy, die een onbeperkt vermogen bezit; en dat alle de zoogenaemde Goden der Syriers en der overige volken, tot welke ik my reeds om genezing gekeerd heb, nietige afgoden zijn. Terwijl Israëls God u, als een middel in zijne hand, ter mijner genezing, gebruikt heeft, ben ik u de hoogfte dankbaerheid verfchuldigd; vergun my, dat ik deze mijne dankbaerheid, door gefchenken, openbaer make: nu dan, neemt doch eenen fegen een gefchenk van uwen knecht.

16. Maer Eliza wilde geen gefchenk aennemen; hy feyde, [*Soo waerachtigh als*] de HEERE leeft, voor wiens aengeficht ick ftae, indien ick het neme: ende hy hieldt by hem aen, op dat hy 't name, doch hy weygerde 't.

Door deze weigering verklaerde Eliza, dat God alleen de eer der genezing hebben moest. Deze grootmoedigheid was recht gefchikt, om des te meer eerbied by Naaman te verwekken, en des te meer opzien te maken by zijn gevolg.

17. Ende Naaman feyde, So gy dan zelvs volftrekt mijne gefchenken, en de blijken mijner dankbaerheid niet wilt aennemen; laet doch uwen knecht gegeven worden een laft aerde van een jock muylen: want uwe knecht en fal niet meer brand-offer, ofte

(*b*) Luc. 4: 27.

flacht - offer anderen goden doen, maer den HEERE.

Naaman verzocht, om zoo veel aerde uit het land van Israël, als een paer muilezels, aen een jok gespannen, konden voorttrekken. Deze aerde wilde hy mede nemen naer Syrien, om 'er aldaer een altaer van te maken, ter eere van JEHOVAH. Hy oordeelde, dat de aerde van Canaan, tot dat einde, den HEERE aengenamer wezen zoude. — Op zijne terug reis naer zijn Vaderland, had hy aerde genoeg uit Canaan kunnen medenemen: maer hy wilde dezelve, als een geschenk, van den Propheet hebben; denkende, dat dezelve, door den zegen van Eliza, van meerder kracht wezen zoude, gelijk hy van de wateren der Jordaen ondervonden had. — Hoewel dit verzoek zeer bygelovig ware, betoonde hy 'er evenwel eenen zeer byzonderen eerbied mede, voor den God van Israël.

18. Ik erken, zoo vervolgde Naaman, nu geenen anderen God meer, dan JEHOVAH, den God van Israël, door wiens wonderdoend vermogen, ik zoo allergunstigst, van de walgelyke melaetsheid, genezen ben. Dezen JEHOVAH zal ik van nu voortaen alleen dienen. Eene zwarigheid is 'er maer, welke ik onmogelyk kan voorkomen, en hierin hoop ik zal de HEER my verschoonen. " In dese sake vergeve de HEERE uwen knecht: wanneer mijn heere, de Koning van Syrien, in het huys Rimmons gaen sal, om sich daer neder te buygen, ende hy op mijne hant lenen sal, ende ick my in het huys Rimmons nederbuygen sal; als ick my [*alsoo*] nederbuygen sal in het huys Rimmons, de HEERE vergeve doch uwen knecht in dese sake:

Dit verzoek van Naaman vordert eenige nadere opheldering.

1. *Rimmon* was een afgod der Syriers. Het *huis Rimmons* was de Tempel, welken de Syriers, ter eere van dien afgod, gesticht hadden; en de Koning was gewoon, van tijd tot tijd, vooral op plechtige Feestdagen, in dezen

Tem

Tempel te gaen, om zich voor den Rimmon *neder te buigen*, en hem Godsdienstige hulde te bewijzen.

II. In zulk een geval, was de Koning gewoon, *te lenen op de hand van Naaman.* Hy leunde op de hand, dat is op den arm of liever op den schouder van Naaman; niet zoo zeer om hem te ondersteunen, als wel om de pracht te vermeerderen. Het was een teeken van Majesteit, dat de Koning, wanneer hy zich in het openbaer, en vooral in den Tempel van Rimmon, vertoonde, op den schouder leende van zulken grooten heer, als Naaman was. — Zoo lang zijne melaetsheid duurde, was hy van deze plechtigheid ontslagen, maer nu hersteld zijnde begreep hy, dat hy 'er weder toe zoude gebruikt worden.

III. Hieruit nu ontstond de zwarigheid van Naaman. Hy erkende nu den God van Israël, voor den eenigen en waren God; en evenwel ambtshalve was hy genoodzaekt, met zijnen Koning in den afgods-Tempel te gaen, en zich aldaer neder te buigen. Hiervan zou hy zich niet kunnen ontslaen, en wenschte dat de HEER hem dit niet zoude toerekenen als eene daed van afgodery.

Maer, zal men denken, *zich neder te buigen, in het huis van Rimmon*, was, of eene onverschillige plechtigheid, of eene daed van afgodery. Zo het eerste, dan had Naaman 'er geene verschooning voor behoeven te vragen: en zo het laetste, dan kon de HEER het niet onverschillig aenzien; en dan had Naaman liever alle zijne waerdigheden en eerambten moeten laten varen. — Wy antwoorden, met de volgende aenmerkingen.

A. Sommigen houden *het nederbuigen in het huis van Rimmon* voor eene daed van afgodery, en vertalen de woorden van Naaman, in den voorleden tijd: *in deze zaek vergeve de* HEER *uwen knecht; dat ik, wanneer mijn heer in het huis van Rimmon ging, om zich neder te buigen, en op mijne hand leunde, my in het huis Rimmons heb nedergebogen; in deze zaek vergeve de* HEER *toch uwen knecht.* — Men moet erkennen, dat de Hebreeuwsche woorden deze vertaling dulden, en dat, langs dezen weg, alle bedenkingen worden wechgenomen: want

dan begeerde Naaman alleen verschooning, om die daden van afgodery, aen welke hy zich voorheen, eer hy den God van Israël kende, had schuldig gemaekt. — Dan evenwel, met dit begrip kunnen wy ons niet vereenigen. Indien Naaman vergeving verzocht had van zulke misdaden, aen welke hy zich te vooren had schuldig gemaekt; zou hy zich niet bepaeld hebben, tot die enkele byzonderheden, maer tot alle die daden van afgodery en ongerechtigheid, welke hy te vooren zoo onbekommerd begaen had: immers, toen zoo blind als zijn Vorst, zal hy, niet alleen in 's Konings dienst, maer ook voor zelven, Rimmon geëerd hebben. — Zelvs leeren alle de omstandigheden, dat Naaman het oog had, op plechtigheden, welke hy, in het vervolg, ambtshalven niet zoude kunnen nalaten, op het bevel van zijnen Koning, in den Tempel van Rimmon, te verrichten.

B. Al de zwarigheid ligt in de uitdrukking, *zich nederbuigen in het huis Rimmons.* Indien Naaman daer door bedoelde, Godsdienstige hulde aen Rimmon te bewijzen, dan begeerde hy straffeloos afgodery te bedrijven. Maer dit was in het geheel niet bestaenbaer met zijne verklaring, dat hy den God van Israël, als den eenigen en waren God erkende. Dit had Eliza hem ook geenszins kunnen toestaen, en zeggen: gae in vrede. — Het *nederbuigen* beteekent ook zeer gemeenzaem een burgerlyk eerbewijs. Wanneer de Koning in het huis van Rimmon ging, dan zou Naaman genoodzaekt zijn, om zich aldaer neder te buigen, want de Koning leunde op zijnen schouder; en derhalven, wanneer de Koning zich zoude nederbuigen, moest Naaman zich eerst buigen. Maer, in het oogmerk dezer nederbuiging, zou een verbazend verschil zijn. De Koning zou zich nederbuigen, tot een Godsdienstig eerbewijs voor den Rimmon; maer het nederbuigen van Naaman zou een burgerlyk eerbewijs zijn, om den Koning gelegenheid te geven, dat hy zich nederboog. In Naaman was het derhalven eene onverschillige plechtigheid. Hy vroeg 'er evenwel vergeving voor, niet omdat hy Rimmon eenige hulde zou be-

bewijzen; God, die zijn hart kende, wist dat hy nu de afgodery verfoeide, en alleen zijnen heer de verschuldigde onderdanigheid bewijzen wilde. Maer Naaman vond 'er zich daerom bezwaerd over, omdat de Syriers, die hem zagen, zich in 't huis van Rimmon nederbuigende, dit nederbuigen voor een Godsdienstig eerbewijs zouden aenzien. Hy verkeerde in zulke omstandigheden, dat hy zich niet genoeg, van den schijn des kwaeds, wachten konde, en hier over verzocht hy eene gunstige vergeving.

IV. Men kan derhalven, uit dit geval van Naaman, niet besluiten, dat iemand zich, ten gevalle van zijnen Vorst, aen zekere misdaden mag schuldig maken, en zelvs zijnen Godsdienst verzaken: want de plechtigheid, welke Naaman verrichtte, was in het geheel niet afgodisch, en enkel een burgerlyk eerbewijs.

V. Ja maer, zal men eindelyk nog zeggen: Naaman wachtte zich niet genoeg van den schijn van kwaeds; hy had liever alle zijne waerdigheden hebben moeten afstaen, dan aen anderen eene schijnbare aenleiding geven van te denken, dat hy eere bewees aen Rimmon; en hoe kon Eliza zulk een doen goedkeuren? — Dan Naaman was een nieuwling in den waren Godsdienst, en misschien zou het gevaerlyk geweest zijn deze zwakheid niet in hem te dragen. Hy was nog niet sterk genoeg, om zulk eene geweldige verzoeking te wederstaen, als het afstaen van alle zijne waerdigheden. — Daerenboven het gerucht van Naamans wonderdadige genezing, en zijne bekeering tot den God van Israël, moest in den weg der Voorzienigheid dienen, om de eer van JEHOVAH onder de Syriers bekend te maken, en onder dit volk gezonde begrippen omtrend den Godsdienst te verspreiden: dit kon veel beter geschieden, wanneer Naaman zijnen rang en zijne waerdigheden bleev behouden, dan wanneer hy als een ambteloos persoon leevde. — Eindelyk, 't kan zeer wel zijn dat Naaman kort daerna zijne waerdigheden 'er aen gegeven hebbe: Kap. 6: 8. vinden wy de Syriers weder in oorlog met Israël, zonder dat we iets van Naaman lezen; en dat moet

niet lang na dit geval geweest zijn, als wy de menigte van zaken in Jorams 12 jarige regeering beſchouwen.

19. Ende daerom, toen hy deze woorden geſproken had, ſeyde Eliza tot hem, Gaet in vrede, reis gelukkig naer uw Vaderland, en weiger uwen Koning het gemelde eerbewijs niet; het zal u niet, als eene daed van afgodery, worden toegerekend: ende hy gingh van hem eene kleyne ſtreke lants.

20. Gehazi nu de jongen of dienaer van Eliſa den man Godts ſeyde by zich zelven: Siet, mijn heere heeft Naaman dien Syrier belett, dat men uyt ſijne hant het zeer aenzienlyk geſchenk niet genomen en heeft, dat hy gebracht hadde: maer [*ſoo waerachtigh als*] de HEERE leeft, ick ſal hem naloopen, ende ſal wat van hem nemen.

21. So volgde Gehazi den Naaman achter na: ende doe Naaman ſagh dat hy hem naliep, viel hy van den wagen af, hem te gemoete, oogenblikkelyk kwam hy, uit zijn rytuig, en ging Gehazi te gemoet; om Eliza, in zijnen dienaer, alle mogelyke eer aen te doen, ende hy ſeyde, Is 't wel?

22. Ende hy ſeyde, 't Is wel; mijn heere heeft my geſonden, om te ſeggen, Siet, nu ſtracks zijn tot my twee arme jongelingen uyt den ſonen der Propheten, van het gebergte Ephraims gekomen; geeft doch hen een talent ſilvers, ende twee wiſſelkleederen, om deze ongelukkigen te onderſteunen.

23. Ende Naaman ſeyde, Believet u, neemt twee talenten, ik bied u dezelve gulhartig aen, tot een teeken van mijne dankbaerheid aen uwen heer, aen welken ik mijne herſtelling verſchuldigd ben: ende hy hieldt aen by hem, toen de leugenachtige Gehazi voorwendde, dat hy zich ſtipt aen het bevel van Eliza houden moest; ende Naaman bondt twee talenten ſilvers in twee buydels, met twee wiſſelkleederen, ende hy leydeſe op twee van ſijne jongens, dieſe voor ſijn aengeſicht droegen, opdat Gehazi zich niet vermoejen zoude.

24. Als hy nu op de hoogte quam, digt by de

woo-

Wooning van Eliza, nam hyse van hare hant, ende besteldese in een huys ter bewaring: ende hy liet de mannen van Naaman gaen, ende sy togen henen.

25. Daer na keerde Gehazi weder naer het huis van Eliza. Onbeschaemd quam hy in, als of 'er niets gebeurd ware, ende stont voor sijnen heere; ende Elisa seyde tot hem, Van waer Gehazi? ende hy seyde even onbeschaemd: ik ben nergens heen geweest; Uwe knecht en is noch herwaert, noch derwaert gegaen.

26. Maer hy seyde tot hem: Gingh niet mijn herte mede, als die man hem ommekeerde van op sijnen wagen u te gemoete? God heeft my dit zoo levendig aen mijn verstand vertoond, als of ik het zag met mijne oogen. was 't tijt, betaemde het u, en kwam het te pas, om dat silver te nemen, ende om kleederen te nemen, ende olijfboomen, ende wijngaerden, ende schapen, ende runderen, ende knechten, ende dienstmaegden?

Eliza wist; dat Gehazi voornemens ware, voor het zilver, *olijvboomen* te koopen, *en wijngaerden*, *en schapen* enz. De leugenaer bemerkte derhalven, dat Eliza, door eene Godlyke ingeving, alles wist, niet alleen wat hy gedaen, maer zelvs wat hy in zijn hart voorgenomen hadde. Voor twee talenten zilvers kon hy vry wat koopen, want die bedroegen eene aenmerkelyke som van 7600 guldens, INL. II deel. bl. XLV.

27. Daerom, zoo vervolgde Eliza tot Gehazi: sal u de melaetscheyt Naamans aenkleven, ende uwen zade in eeuwigheyt: Gy, en alle uwe nakomelingen, zoo lang 'er van overig zullen wezen, zult, in dien sterken trap, melaets zijn, als het Naaman geweest is. Het geschiedde ook aenstonds, zoo als Eliza gezegd had; Doe de Propheet deze bedreiging gedaen had, (*c*) gingh hy uyt van voor sijn aengesicht, melaetsch, [*wit*] als de sneeuw, zoodat zijne melaetsheid van de allerergste soort was.

(*c*) Num. 12: 10. 2 Chron. 26: 19, 20.

Maer was deze ſtraf niet al te zwaer? niet alleen werd Gehazi zelvs, maer ook zijn ganſche nageſlacht, voor altoos, met de ergſte ſoort van melaetsheid geſtraft.

Gehazi werd zekerlyk, nae verdiensten, geſtraft; en de wet der wedervergelding, dat hy met dezelvde ſoort van melaetsheid bezocht werd, van welke Naaman, dien hy zoo ſchandelyk bedrogen had, door een Godlyk wonderwerk genezen was, is zeer opmerkelyk. — By de verfoeilykſte gierigheid, voegde hy leugen en dievſtal. Hy bedroog beide Naaman, en zijnen heer Eliza. Hy hoonde daerenboven den grootmoedigen Eliza, op eene allerverachtelykſte wijs. De Propheet had volſtrekt geweigerd, eenig geſchenk, hoe ook genaemd, van Naaman aen te nemen; maer wat moest Naaman anders denken, toen Gehazi met zijne verdichte boodſchap kwam, dan dat Eliza of een zeer wispeltuurig man ware, of dat hy ſlechts eene geveinsde vertooning van edelmoedigheid gemaekt hadde. De baetzuchtige leugenaer ſtelde zijnen meester ten toon als eenen meineediger, daer hy, met plechtige eeden, verzekerd had, dat hy geen geſchenk nemen zoude, vergel. vs. 16. Gehazi had zich, op eene grouwzame wijs, onmiddelyk tegen den HEER bezondigd, en gelegenheid gegeven, dat de God en de Godsdienst van Israël gelasterd wierd. Zelvs had hy den Geest der Voorzegging ſmaedheid aengedaen, daer hy Eliza, die met dezen geest begivtigd was, onbeſchaemd zocht te misleiden.

Maer de voornaemſte zwarigheid rijst uit de geduchte ſtraf van Gehazis nakomelingen, die geen deel hadden aen zijn afſchuwelyk wanbedrijv. — Dan men neme in aenmerking; (1). Dat, langs dezen weg, de ſtraf van Gehazi grootelyks verzwaerd wierd: zich zelven niet alleen, maer ook zijne kinderen ongelukkig te zien, is een allergeduchtst oordeel; zoo menigwerv Gehazi iemand zijner kinderen zag, zag hy ook het verwijt van zijne boosheid. (2). Misſchien hebben de kinders van Gehazi hem, tot deze gansch zeer verfoeilyke onderneming, aengezet. (3). Het bedreigde oordeel was ſlechts tijdelyk; en gelijk God, zonder onrecht te doen,

kin-

kinderen blind, ſtom, doov, kreupel enz. doet geboren worden, kon hy ook, zonder onrecht, de kinderen van eenen grouwzamen Vader, ter verzwaring van zijne ſtraf, melaets doen geboren worden. (4). Het ſchijnt, dat Gehazi zich naderhand bekeerd, en daerdoor deze ſtraf afgewend hebbe: want, in het vervolg, is hy, met den Koning van Israël, in geſprek geweest; het welk den melaetſen, die in nadruk onrein waren, niet geoorloovd was. Kap. 8: 4, 5.

HET VI. KAPITTEL.

Het vervolg der wonderwerken, welke Eliza verricht heeft. Het eerste geſchiedde, ten behoeve van de zoonen der Propheten, aen de Jordaen, uit welke rivier hy yzer deed opkomen vs. 1-7. Het tweede diende, om de vyandige onderneming der Syriers te verhinderen vs. 8-23. Het derde ſtrekte ter ontzetting van de belegerde Stad Samaria vs. 24-33.

1. ENde de kinderen der Propheten, die hunne ſchool te Gilgal hadden, digt by de Jordaen Kap. 4: 38, ſeyden tot Eliſa; Siet nu, de plaetſe daer wy woonen voor uw aengeſichte, is voor ons te enge, vermids ons getal van dag tot dag vermeerdert.

2. Laet ons doch tot de bosſchen, welke aen de Jordane gelegen zijn, henen gaen, ende elck van daer een timmerhout halen, dat wy ons daer eene plaetſe maken, om daer te woonen: Eliza bewilligde in dit voorſtel, ende hy ſeyde, Gaet henen.

3. Ende daer ſeyde een; Het believe u doch te gaen met uwe knechten, om ons, by voorkomende gelegenheden, met uwen raed te dienen: ende hy ſeyde; Ick ſal met ulieden gaen.

4. So gingh hy met hen: als ſy nu aen de Jor-

dane gekomen waren, hieuwen ſy hout af, uit de bosſchen.

5. Ende het geſchiedde, als een uit het genootſchap van zijne leerlingen, het timmerhout velde, dat het yſer van den ſteel des bijls afvloog, en in 't water viel: ende hy riep, ende ſeyde; Ach, mijn heere! hoe zeer ben ik, over dit ongeluk, verlegen: want het werktuig was het mijne niet; het was van iemand anders geleent, en hoe zal ik het nu den eigenaer wedergeven?

6. Ende de man Godts ſeyde; Waer is 't gevallen? ende doe hy hem de plaetſe geweſen hadde, ſneedt hy een hout af, ende wierp het daer henen, ende dede het yſer bovenſwemmen.

7. Ende hy ſeyde; Neemt 'er tot u op: Doe ſtack hy ſijne hant uyt, ende nam het.

Dit was een waerachtig en zeer merkwaerdig wonderwerk.

Door ongerijmde verdichtſelen, heeft men het wonderdadige, uit deze gebeurtenis, pogen wech te nemen.

Zou het yzer van den bijl natuurlyker wijs hebben boven gedreven, omdat het, te zamen met den ſteel, die 'er aen was blijven zitten, ligter was dan het water? maer het gewijde Geſchiedverhael bericht ons, dat alleen het yzer in het water viel. Hoe ongeſchikt lang en dik moest dan de houten ſteel geweest zijn? en, indien dit het ganſche geval geweest ware, zou het der aenteekening niet waerdig geweest zijn.

Het voorgeven, dat de Propheet een lange en puntige ſtok, in de opening van het yzer zoude geſtoken, en hetzelve daerdoor opgehaeld hebben, verdient even weinig aendacht.

Een ſtuk yzer, het welk in het water gevallen, en, door deszelvs zwaerte, tot op den grond was nedergezonken, dreev boven, als of het een ſtuk hout geweest ware. — Er ligt, in deze gebeurtenis, niets onmogelyks of tegenſtrijdig. Volgens de wet der zwaerte-kracht, moest het yzer, als ſoortelyk zwarer dan water zijnde, tot op den bodem der rivier nederdalen, en aldaer blijven liggen, tot dat het, door eene

meerdere kracht, wierd na boven gevoerd; maer waerom zou God, door zijn wonderdoend Alvermogen, de werking der zwaerte-kracht niet kunnen wederhouden?

Eliza *wierp* een ſtuk *hout daer henen, en dede het yzer boven zwemmen.* Dit deed hy alleen, om het wonderwerk des te blijkbarer te maken, en den zoonen der Propheten te doen opmerken, dat het wonderwerk, op zijne begeerte, door het Godlyk Alvermogen, verricht wierd; het hout toch had even zoo weinig geſchiktheid, om het yzer te doen zwemmen, als de mantel van Elia, zijn ſtaf, en andere dergelijke dingen hadden, om wonderen te wege te brengen.

Maer ſtrookte het, met de Godlyke Wijsheid, om 'er, in dit geval, met zijn Alvermogen, onmiddelyk tusſchen te komen? de gelegenheid, by welke dit wonderwerk verricht werd, ſchijnt, in den eersten opſlag, van weinig belang te wezen: dan het kwam hier niet zoo zeer aen, om eenen armen man eenen bijl, welken hy ſlechts ter leen had, weder te geven; maer die arme man had den Propheet, in een vast vertrouwen, om zijne hulp gevraegd; en de handhaving des gezachs van Eliza vorderde, dat hy de begeerde hulp met de daed bewees.

Door een ander wonderwerk, verydelde Eliza de vyandige ondernemingen der Syriers vs. 8-23.

8. Ende de Koningh van Syrien voerde, in het vervolg, denkelyk na den dood of afſtand van Naaman, eenen krijgh tegen Iſraël, ende, om den Israëliten des te meerder afbreuk te doen, beſloot hy zich van zulke posten te verzekeren, alwaer hy hen op de beste wijs, met eenen inval in Canaan, verrasſen konde. Hy beriep daertoe eenen krijgsraed van zijne eerste en kundigſte bevelhebbers, en beraetſlaegde ſich met ſijne knechten, ſeggende; Mijne legeringe ſal zijn in de plaetſe van ſulck een, wy zullen ons op zulk of zulk eene plaets legeren, daer wy de Israëliten, met het meeste voordeel, op het lijv kunnen vallen.

9. Maer de man Godts Eliza, van het voornemen des Syriſchen Konings, door eene Openbaring, verwittigd,

fondt henen tot den Koningh Ifraëls, om hem te waerfchouwen, feggende; Wacht u, dat gy door die plaetfe, welke hy nader bepaelde, niet en treckt: want de Syriers zijn daer henen afgekomen, en zouden u aldaer onverhoeds op het lijv vallen.

10. Daerom fondt de Koningh Ifraëls verfpieders henen aen die plaetfe, daer van hem de man Godts gefeyt ende hem gewaerfchouwt hadde, ende wachtede fich van aldaer, met zijne legermacht, te komen: Op deze wijs waerfchouwde de Propheet den Koning van Israël, niet eenmael, nochte tweemael, maer verfcheiden keeren.

11. Doe wert het herte des Konings van Syrien ongeftuymigh over defen handel: by aenhoudendheid bemerkende, dat de Koning van Israël kundfchap had van zijne bedoelingen, welke hy telkens wist te verydelen, dacht hy, dat 'er verraders in zijn leger waren, die van alles bericht gaven aen zijne vyanden; ende hy riep daerom fijne knechten en bevelhebbers, in eenen Krijgsraed, te zamen, ende feyde tot hen; Sult gy my dan niet te kennen geven, wie van den onfen zy voor den Koningh Ifraëls, en hem, van alle onze voornemens en bedoelingen, bericht geevt? want 'er is geen twijffel aen, of 'er zijn verraders in mijn leger.

12. Ende een van fijne knechten feyde; Neen, mijn heere Koningh; 'er zijn geen verraders in het leger, maer Elifa de Propheet, die in Ifraël is, geeft den Koningh Ifraëls alle uwe heimelyke voornemens te kennen, zelvs de woorden, die gy in uwe binnenfte flaepkamer fpreeckt. Het gerucht der genezing van Naaman door Eliza, had zich onder alle de legerhoofden verfpreid, en bracht hen gereedelyk op die gedachten, dat dees Propheet alle heimelyke dingen wist, en aen zijnen Koning bekend maekte.

13. Ende hy feyde, in zijne onberedeneerde woede, Gaet henen, ende fiet waer hy is, gy moet geene middelen onbeproevd laten, om op te fpooren, waer die Propheet zijn verblijv hebbe, op dat ick derwaerds fende,

ende

ende hem halen late: ende hem wert te kennen gegeven, ſeggende; Siet hy is te Dothan, eene Stad in het ervdeel van Manasſe, digt by Sichem en Samaria Gen. 37: 17.

14. Doe ſondt hy daer henen peerden, ende wagenen, ende een ſwaer heyr: welcke des nachts quamen, ende omcingelden de ſtadt Dothan, om den perſoon van Eliza in hunne handen te krijgen.

15. Ende de dienaer des mans Godts, denkelyk een ander dan Gehazi, ſtont ſeer vroegh op, ende gingh uyt, ende ſiet, een heyr omringde de ſtadt met peerden, ende wagenen: doe ſeyde ſijn jongen tot hem; Ach mijn heere! hoe ſullen wy doen, om het dreigend gevaer te ontwijken; want de vyand is reeds voor de Stad?

16. Ende hy ſeyde; Vreeſt niet: want die by ons zijn, zijn meer, dan die by hen zijn. De Syriers mogen een groot en machtig heir uitmaken, maer God, die voor ons zorgt, is oneindig machtiger dan zy alle.

17. Ende Eliſa badt, ende ſeyde; HEERE, opent doch ſijne oogen, dat hy de anderszins onzichtbare wacht der Engelen ſie, die ons omringen: ende de HEERE opende de oogen des jongens, dat hy ſagh; ende ſiet, de bergh, op welke de Stad gebouwd was, was vol met legioenen van Engelen, die de gedaente vertoonden van vyerige peerden, ende wagenen rontom Eliſa.

18. Inmiddels ging Eliza ter Stad uit, den Syriers te gemoet. Zoodra zy hem zagen, kwam een troep uit het leger op hem af; Als ſy nu tot hem afquamen, badt Eliſa tot den HEERE, ende ſeyde, (*a*) Slaet doch dit volck met verblintheden: ende hy de HEER, ſloeghſe met verblintheden, nae het woort van Eliſa.

19. Doe ſeyde Eliſa tot hen; Dit en is de wegh niet, ende dit en is de ſtadt niet; volget my na, ende ick ſal u leyden tot den man dien gy ſoec-

(*a*) Geneſ. 19: 11.

ket; ende hy leyddese nae Samaria, de hoofdstad van het Koningrijk, daer de Koning, met een aenzienlyk gedeelte van zijne Krijgsmacht, gelegerd was.

20. Ende het geschiedde, als sy te Samaria gekomen waren, dat Elisa seyde; HEERE, opent deser oogen, dat sy onderscheidenlyk, als te vooren sien kunnen: ende de HEERE opende hare oogen, datse sagen, ende siet, sy waren, tot hunne uiterste verbazing, in 't midden van Samaria.

21. Ende de Koningh Israëls seyde tot Elisa, als hyse sagh; Sal ickse slaen? Sal ickse slaen, mijn vader? Door de verdubbelde vraeg: *zal ik ze slaen? zal ik ze slaen*, verklaerde de Koning zijne vuurige begeerte, om zijne vyanden te verslaen; en door Eliza te noemen *mijn vader* betoonde hy zijnen eerbied voor en zijne lievde tot Eliza, van wegens de onverwachte voordeelen, welke hy hem toebracht.

22. Doch hy seyde; Gy en sultse niet slaen; maer hun het leven en de vryheid schenken. Het zou onmenschelyk zijn hen te dooden, daer ze in uwe handen zijn; of soudt gy oock slaen, die gy met uw sweert, ende met uwen boge, en ander oorlogstuig, overmeesterd en gevangen hadt? betaemt het alle die in den oorlog gevangen zijn, slechts dood te slaen? Veel min dan deze: set hen broot, ende water voor, dat sy eten, ende drincken, ende tot haren heere trecken. Door deze edelmoedigheid zult gy de Syriers beschamen, en hen doen opmerken, dat zy tegen Israël, wanneer de HEER voor ons is, niets vermogen.

23. Ende hy deed naer het woord van Eliza, in plaets van de gevangene Syriers te dooden, bereydde hy hen eene groote maeltijt, datse aten, ende droncken, daer na liet hyse gaen, ende sy trocken met het gros des legers, dat omstreeks Dothan gebleven was, tot haren heere: So en quamen de benden der Syriers vooreerst niet meer in het lant Israëls, tot dat de schrik van deze gebeurtenis verdwenen was.

By dit wonderwerk moeten wy een weinig ſtilſtaen.

I. De oogen van Elizaes knecht werden, op eene bovennatuurlyke wijs, geopend. Hy zag dingen, welke hy anders niet zoude gezien hebben. — Hy zag legioenen van Engelen, rondom Eliza, die zich in de gedaente vertoonden van vuurige wagens en paerden. — Dit gezicht diende, om Eliza en zijnen knecht in het geloov te verſterken, en te verzekeren, dat God, door den dienst van verhevene en anderszins onzichtbare wezens, voor hunne beveiliging zorgde.

II. Op het gebed van Eliza, werden de Syriers, die op hem afkwamen, om hem te grijpen, met blindheid geſlagen. Men moet dit niet van eene volſlagen blindheid verſtaen. Dan zouden zy Eliza niet hebben kunnen volgen. — Zy wisten zelvs niet, dat zy blind waren. Maer zy zagen de zaken verkeerd. Zy zagen Samaria voor Dothan aen. Zy kenden Eliza niet. Toen zy midden in Samaria waren, werd deze verbyſtering wechgenomen, op het gebed van Eliza, en zy zagen hunne dwaling, met ſchrik en verbaesdheid. — Dit maekt het wonderwerk des te merkwaerdiger.

III. Maer welk eene bedrieglyke handelwijs van Eliza, dat hy de verblinde Syriers zoo jammerlyk misleidde? had het hem niet moeten genoeg zijn, dat de Syriers buiten ſtaet waren, om hem te benadeelen? — Maer Eliza heeft indedaed niet gelogen, hy ſprak de waerheid. Toen de Syriers naer Dothan gingen, zeide hy, *dat is de weg niet, dat is de Stad niet;* maer zoo was het ook, hy zelvs was de man, welken zy vangen moesten, en hy ſtond voor hen, zonder dat zy hem kenden; hadden zy nu naer Dothan gegaen, dan zouden zy hem niet gevonden, en dus, langs eenen verkeerden weg, naer eene verkeerde Stad gegaen zijn. — Verder zeide hy: *ik zal u tot den man brengen, welken gy zoekt;* en dit deed hy ook met de daed, hoewel op eene andere wijs, als zy lieden gewenscht en verwacht hadden. Toen hy hen binnen Samaria gebracht

had, werd de verbysfering van hun gezicht wechgenomen, en zy zagen hem, den man, welken zy zochten, aldaer voor zich ftaen. — Althans dat hy niet den ondergang der Syriers, maer alleen zijne eigene beveiliging bedoeld hebbe, blijkt klaer genoeg, uit zijn edelmoedig gedrag, dat hy den Koning van Israël bewoog, om hen niet te dooden, maer, na eene aengename ververfching, tot hunnen heer terug te zenden.

Het volgend wonder diende, ter ontzetting van de belegerde Stad Samaria vs. 24-33.

24. Ende het gefchiedde daer na, toen de fchrik, door de evengemelde verblinding veroorzaekt, by de Syriers verdwenen was, dat Benhadad de Koningh van Syrien fijn geheel leger verfamelde, ende optoogh, tegen de Israëliten, ende, zonder merkelyken tegenftand te ontmoeten, drong hy zoo ver in Canaan door, dat hy Samaria belegerde.

Wat de byzondere aenleiding tot dezen oorlog gegeven hebbe, wordt ons niet aengeteekend.

25. Ende de belegering duurde lang. Benhadad dacht de hoofdftad van Israëls Koningrijk, door hongersnood, tot de overgave te noodzaken; daer wert ten laetften groote honger in Samaria: want fiet, fy belegerdenfe tot dat alle voorraed zoo ver verflonden was, dat eens efels kop voor tachtentigh filverlingen was [*verkocht*], ende een vierendeel van een Kab duyvenmeft voor vijf filverlingen.

Uit deze duurte der anderszins verachte levensmiddelen, kan men ligtelyk opmaken, hoe nijpende de hongersnood moest geweest zijn. Een ezel was een dier van weinig waerde; derzelver vleesch is zeer hard en ongezond voedfel; daerenboven was het onrein, en mogt niet gegeten worden Lev. 11. 13; maer de hongersnood had het vleesch dezer onreine dieren tot eene begeerlyke fpijs gemaekt; zoodat een vermogend man wel te vrede ware, wanneer hy flechts een ezelskop, aen welke zeer weinig vleesch is, koopen konde voor 80 zilverlingen, dat is, 100 Guldens, wanneer men

men eenen zilverling, gelijk gemeenlyk gefchiedt, op een halven Rijksdaelder rekent.

Maer de *duivenmest* zou men, in het belegerde Samaria, gegeten hebben ? Het beloop van zaken laet geen twijffel over, of hier wordt van flecht en anderszins veracht voedfel gefproken. — Er is die, by onze vertaling, blijven, en meenen, dat de hongersnood de inwooneren van het belegerde Samaria gedrongen hebbe, om hun voedfel te zoeken in duivenmest. Anderen denken, aen de ingewanden en het gedarmte der duiven, welke, van de uitgehongerde Samariers, met drek en al, gulzig werden ingeflingerd: maer hoe kwam daer van een mate te pas? — Wy voegen ons by die genen, die het van *duivenvoeder* verftaen, van zekere peulvruchten, met welke men anders gewoon was de duiven te voeden. Duivenboonen, by voorbeeld, zoo als wy het noemen. Dit foort van voedfel, het welk anders niet, dan van het armfte foort van menfchen, gebruikt werd, was thans zoo hoog in prijs geftegen, dat men voor *een vierde deel van een Kab*, dat is omtrend een halve Kop, Amfterdamfche maet, gretig *vijf zilverlingen* of 6 Guldens 5 ftuivers betaelde, vergel. onze INLEIDING *tot het II Deel* p. XLV.

26 Ende het gefchiedde eens, als de Koningh, toen de hongersnood op zijn hoogst gekomen was, op den muer voorbygingh, om acht te geven, op de bewegingen der belegeraers, dat eene vrouwe tot hem riep, feggende; Helpt my heer Koningh, uit mijnen nood, en geev my toch iets, om den honger van mijn uitgemergeld huisgezin te ftillen.

27. Ende hy feyde; De HEERE, welken het immers, volgens het zeggen van Eliza, noch aen macht, noch aen goedheid, ontbreekt, om ons, uit dezen hoogstgaenden nood, te redden, en helpt u niet, waer van foude ick u helpen? zou ik u iets geven van den dorfchvloer, of van de wijnperffe, daer ik zelvs noch koorn noch wijn heb?

28. Voorder feyde de Koningh tot haer; Wat is u, dat gy my zoo ftoutelyk aenfpreekt? is er iets byzonders, in uw geval, behalven den algemeenen hongersnood,

in welken wy alle deelen, ik zoo wel, als de minste inwooner van Samaria? ende sy seyde: ja heer Koning. Ik wordt, door eene van mijne nabuurinnen, onrechtvaerdig benadeeld, en ik verzoek, dat gy my recht verschaften wilt. Dese vrouwe, welke daer nevens my staet, heeft, door den onverdraeglyken honger geperst, tot my geseyt; Geeft uwen sone, dat wy hem slagten en heden eten, ende morgen sullen wy mijnen sone eten.

29. In dit verdrag, hoe onmenschelyk ook, heb ik, door den nood geperst, bewilligd, So (*b*) hebben wy mijnen sone geslagt, en gesoden, ende hebben hem gegeten: maer als ick des anderen daegs tot haer seyde; Geeft nu, volgens het gemaekte verdrag, op uwe beurt, uwen sone dat wy hem eten, so heeft sy haren sone versteken:

30. Ende het geschiedde, als de Koningh de woorden deser vrouwe gehoort hadde, dat hy sijne kleederen scheurde, van droevheid en medelijden, over den hoogstgaenden nood van zijne onderdanen, alsó hy op den muer voortgingh: ende het volck sagh daerdoor, dat, siet, een sack, onder de Koninglyke opperkleederen, van binnen over sijn vleesch was, tot een teeken van de diepste vernedering.

31. Ende hy seyde; (*c*) Soo doe my Godt; ende doe soo daer toe, indien het hooft Elisa des soons Saphats heden op hem sal blijven staen! hy zal gewisselyk onthalsd worden, omdat hy my, van dag tot dag, met de ydele hoop gevleid heeft, dat de HEER de Syriers zal noodzaken, om het beleg op te breken.

32. (Elisa nu sat in sijn huys, alwaer hy thans zijn verblijv had, binnen het benauwde Samaria, ende de Oudtste de voornaemste en Godvruchtigste lieden van Samaria, saten by hem), om met hem raed te plegen, en zijne veel vermogende voorbidding te verzoeken; ende hy te weten Joram, de Koning van Israël, sondt eenen man, uit zijne lijvwacht, van voor sijn aengesichte, om Eliza te

(*b*) Deuter. 28: 53. (*c*) 1 Kon. 19: 2.

te onthalzen; maer eer de bode tot hem gekomen was, hadde Eliza, door eene Openbaring, van het voornemen des Konings, bericht ontvangen, en daerom had hy geſeyt tot den Oudtſten, Hebt gylieden geſien, weet gy reeds, hoe Joram, die ſone des moordenaers, die zijnen bloeddorstigen Vader Achab, in alles gelijk is, eenen man uit zijne lijvwacht geſonden heeft, om mijn hooft af te nemen? ſiet toe, als die bode komt; ſluyt de deure toe, ende dringet hem uyt met de deure: is niet het geruyſch der voeten ſijns heeren achter hem? De Koning volgt hem op de hielen, om zijn bloeddorstig vonnis, het welk hy zoo onbedachtzaem, met duure eeden, bezworen heeft, te herroepen.

33. Als hy nogh met hen ſprack, ſiet, ſo quam de bode tot hem af, maer de Oudſten hielden de deur digt, en niet lang daerna kwam de Koning zelvs, die den krijgsknecht gelastte, zonder het gegeven bevel uittevoeren, aenſtonds terug te keeren; ende hy, te weten Koning Joram, binnen gekomen zijnde, ſeyde tot Eliza: Gy hebt my onophoudelyk gevleid, dat de HEER ons verlosſen zal, maer 'er komt niets van. Gy misleidt my op eene ſchandelyke wijs. Siet in tegendeel, dat quaet, die hoogstgaende hongersnood, die teerhartige moeders noodzaekte, hare eigene zoonen te ſlagten en te eten, is van den HEERE; wat ſoude ick voorder op den HEERE wachten? Ik zal de Stad den vyanden overgeven, en niet meer naer uwen raed en uwe ydele belovten hooren.

HET VII. KAPITTEL.

De wonderdadige ontzetting van het belegerde en uitgehongerde Samaria.

1. DOe de Koning deze wanhopige woorden gesproken had, seyde Elisa tot hem, ten aenhooren van zijne Hovelingen, vergel. vs. 2 en 18; Hooret het woort des HEEREN, het welk my, door den Geest der voorzegging is bekend gemaekt: Soo seyt de HEERE, Morgen ontrent desen tijt [*sal*] de benauwde Stad ontzet werden, en 'er zal een overvloed van eetwaren zijn, zodanig dat eene mate meelbloeme [*verkocht zal worden*] voor den geringen prijs van eenen sikel, ende twee maten gerste voor eenen sikel, in de poorte of op de markt van Samaria.

Welk eene zeer aenmerkelyke en onverwachte omwenteling van zaken! Daer men, voor eenen ezelskop betaeld had, 100 guldens, en voor ½ kop duivenboonen 6¼ guldens Kap. 6: 25. zou men op den eerstvolgenden dag omtrend 1½ vierdevat best meel (want zoo veel was een mate of Seah) koopen voor 1 sikel of 25 stuivers, en omtrend 3 vierdevat garst ook voor 25 stuivers. — Zie weder INLEIDING II deel. bl. XLV.

2. Maer deze voorzegging vond geen geloov by den Koning en zijne Hovelingen; althans een Hooftman, een der eerste Staetsdienaren, op wiens hant of schouder de Koningh leende, volgens de pracht der Oostersche Vorsten, vergel. Kap. 5: 18. antwoordde den man Godts, ende seyde al spottende; Siet, so de HEERE venster en in den hemel maeckte, en door dezelve het koorn in de Stad wierp, dan soude die sake, van welke gy gesproken hebt, [*konnen*] geschieden, maer het laetste is even zoo onmogelyk als het eerste. Deze baldadige spotterny

terny was Eliza tot zeer groote ergernis, Ende hy feyde daerom tot den hoofdman; Siet, wat gy ook zeggen moogt, het zal zekerlyk gefchieden, zoo als ik voorfpeld heb; gy fult het met uwen oogen fien, doch nu voeg ik 'er, ten uwen aenzien, deze byzonderheid by, dat gy, hoe groot de overvloed ook wezen moge, daer van niet eten zult, en de ondervinding zal het een en ander leeren.

3. Daer waren nu op dien tijd vier melaetfche mannen, welken de inwooning binnen Samaria, om hunne walgelyke ziekte, ontzegd was. Deze waren, uit vrees voor de Syriers, zoo digt (*a*) voor de deure der poorte van Samaria genaderd, als maer mogelyk was: die feyden, de eene tot den anderen, in eene woedende wanhoop: Wat blijven wy hier, daer niets te vinden is, tot dat wy van honger fterven?

4. Wy moeten hier, zoo wel als in de Stad, van honger omkomen; Indien wy tot onze medeburgers feggen, Laet ons in de ftadt komen, gelijk zy ons, in dit buitengewoon geval, in weerwil van onze melaetsheid, zouden toeftaen, fo is de honger in de ftadt, ende wy fullen daer van honger fterven, zoodat ons deze vergunning niets zoude kunnen baten, ende indien wy hier buiten de Stad blijven, wy fullen oock al van honger fterven: Er blijvt derhalven niets over, dan tot de vyanden over te gaen, en ons aen hun medelijden aen te bevelen; nu dan komt, ende laet ons in 't leger der Syriers vallen; indien fy ons laten leven, wy fullen leven, ende indien fy ons dooden, wy en fullen maer fterven; wy hebben, by deze onderneming, niets te verliezen, onze toeftand kan niet erger worden, dan dezelve nu is, daer wy den dood telken oogenblik te gemoet zien.

5. Ende fy ftonden op in de fchemeringe, toen de avond begon te vallen, vs. 9 en 12, om in het leger der Syriers te komen: Doe fy aen het uyterfte van het leger der Syriers quamen, fiet, doe en

(*a*) Levit. 13: 46.

was daer niemant, 'er was geen schildwacht noch manschap.

6. Want de Heere hadde middelerwijl het heyr der Syriers doen hooren (*b*) een wonderdadig geluyt van wagenen, ende een geluyt van peerden, het geluyt eener grooter heyrkracht. Door dit geluid werden zy geweldig verschrikt, zich verbeeldende, dat 'er eene groote krijgsmacht tegen hen in aentocht ware; so datse seyden de eene tot den anderen, Siet, de Koningh Israëls heeft tegen ons gehuert de Koningen der Hethiten, ende de Koningen der Egyptenaren, om tegens ons te komen.

Men kan hier eenige vragen voorstellen.

I. Hoedanig was het geluid, het welk de Syriers hoorden? Sommigen denken, dat het zelve, door den dienst der Engelen, verwekt zy. Maer indien 'er een dergelijk geluid werkelyk had plaets gehad, moest men het ook binnen Samaria gehoord hebben, alwaer men 'er niets van vernomen had. — Wy houden het derhalven daervoor, dat het wonderwerk, niet in de lucht, maer alleen aen het gehoor der Syriers, verricht zy; zoodat de werktuigen van hun gehoor, op zulk eene wijs, werden aengedaen, als anders geschiedt, wanneer men een zeer zwaer gedruisch hoort van eene groote legermacht welke in aentocht is.

II. Welke Vorsten bedoelde de Syriers, wanneer zy spraken van de *Koningen der Hethiten?* De Hethiten waren de oorsprongelyke inwooners geweest van Canaan, maer zy waren, door de Israëliten, uitgeroeid en verdreven. Er waren derhalven geene Hethiten meer. — Maer de Syriers waren verbijsterd, en, in deze verbijstering, wisten zy niet, wat zy zeiden. Misschien bedoelden zy de Koningen van Tyrus, Sidon en andere omliggende volken.

III. Wie waren de *Koningen der Egyptenaren*, van welke zy ver-

(*b*) Jes. 13: 4.

vervolgens spraken ? Gansch Egypte werd door éénen Koning geregeerd ; misschien bedoelden zy die Vorsten, welke, als Stadhouders, aen den Koning van Egypte onderworpen waren.

IV. Hoe kwamen zy op het denkbeeld, dat de Koning van Israël andere Vorsten gehuurd had, om de Syriers van voor Samaria te verdrijven? — Het was alles de tael van verbijstering. Wanneer zy, maer een oogenblik, bedaerdelyk geredeneerd hadden, zouden zy begrepen hebben, dat zy voor eene harsfenschim vreesden, voor eene zaek, welke ten eenemael onmogelyk was. Hoe kon de Koning van Israël, die zoo nauw was ingesloten, eenig verdrag maken met vreemde Vorsten? de Syriers hadden de Stad van alle kanten omringd, hoe kon dan de Koning gezanten zenden, zonder dat zy hen aenhielden? en, in allen gevalle, zou eene zoo groote en ontzachlyke heirmacht, als zy zich verbeeldden, hun zoo digt op de hielen hebben kunnen komen, zonder dat zy van den uittogt, zelvs by geruchte, iets het allerminste vernomen hadden?

7. Door het wonderdadig geluid het welk, nae hunne verbeelding, door een aentrekkend leger veroorzaekt werd, waren de Syriers verschrikt, en in verbijstering geraekt. Derhalven hadden sy sich opgemaeckt, ende waren in de schemeringe gevloden, ende hadden hare tenten gelaten, ende hare peerden, ende hare eselen, het leger gelijck als 't was : ende waren gevloden om hares levens wille, hunne vlucht was zoo overhaestende, dat zy niets, uit de legerplaets, hadden medegenomen, te vrede met enkel hun leven te bergen.

8. Als nu dese melaetsche aen het uyterste des legers quamen, en geene vyanden vonden, so gingen sy in ééne tente, ende aten, ende droncken, ende namen van daer silver, ende gout, ende kleederen, ende gingen henen, ende verbergden 't : daer na keerden sy weder, ende quamen in eene andere tente, namen van daer oock goud,

zilver en andere kostbaerheden , ende gingen henen, ende verbergden 't een en ander onder den grond.

9. Ten laetsten evenwel begonden zy, met medelijden, te denken aen hunne benauwde medeburgers binnen Samaria. Doe seyden sy de een tot den anderen; Wy en doen niet recht, dese dagh is een dagh van goede boodschap , wy zouden eene alleraengenaemste tijding, aen onze uitgehongerde medeburgers, brengen kunnen, ende wy swijgen stille; Indien wy vertoeven tot den lichten morgen, so sal ons de straf van onze ongerechtigheyt vinden , of onmiddelyk van God, of van onzen Koning, die, wanneer hy den aftocht der Syriers verneemt, ons stilzwijgen met reden zeer euvel zal opnemen: daerom nu, komt, laet ons gaen, ende [*dit*] den huyse des Konings hoe eer hoe beter boodschappen.

10. So quamense , ende riepen tot den poortier der stadt, ende boodschapten hen, seggende; Wy zijn gekomen tot het leger der Syriers, ende siet, niemant en was daer , nochte geens menschen stemme; maer peerden aengebonden, ende esels aengebonden , ende tenten , gelijck als sy waren , de Syriers zijn wechgetrokken, en hebben alles, in de legerplaets, laten blijven; maek dit den Koning ten eersten bekend.

11. Ende hy riep de poortiers of wachten voor 's Konings paleis, ende sy deden de boodschap binnen in den huyse des Konings.

12. Ende de Koningh stont op in de nacht , ende seyde tot sijne knechten; Wy behoeven ons waerlyk, over deze tijding, niet te verheugen; het is niets anders, dan een krijgslist; Ick heb het zeer wel begrepen, en sal u nu te kennen geven, wat de Syriers ons gedaen hebben: Sy weten dat wy hongerigh zijn, daerom zijn sy uyt het leger gegaen, om sich in 't velt te versteken , seggende ; Als sy uyt de stadt gegaen sullen zijn, om hunnen honger te stillen, dan sullen wyse levendigh grijpen, ende wy sullen

ien zeer gemakkelyk in de ſtadt komen. Aen de voorzegging van Eliza, welke nu begon vervuld te worden, dacht de Koning in het geheel niet.

13. Doe antwoordde een van ſijne knechten, ende ſeyde; laten wy de zaek ten minsten onderzoeken, Dat men doch neme vijve van de overige peerden, die hier binnen overgebleven zijn, (ſiet, ſy zijn uitgehongerd, als de geheele menigte der Iſraëliten, die hier binnen overgebleven zijn, ſiet binnen korten zullen ſy van honger ſterven, en zijn als de geheele menigte der Iſraëliten, die reeds vergaen zijn,) laet ons die ſenden, ende ſien, wat 'er van de zaek zy. Wy verliezen 'er niets by, zo deze paerden, met de ruiteren, door de Syriers gevangen worden genomen, binnen korten moeten zy toch van honger ſterven, gelijk wy alle zullen moeten doen, indien het beleg nog langer duurt.

14. De Koning liet zich in zoo ver overhalen, dat hy, in plaets van vijf, twee paerden, met derzelver ruiteren, in het leger der Syriers zond; om te zien, hoe de zaken aldaer geſteld waren; Sy namen dan twee wagenpeerden: Ende de Koningh ſondt het leger der Syriers achter na, ſeggende; Gaet henen, ende ſiet eerst of de Syriers hunne legerplaets verlaten hebben, en zo ja, volgt hen, om te vernemen, werwaerds zy zich begeven hebben.

15. Ende de twee ruiters vonden de Syriers niet in de legerplaets; en ſy volgdenſe daerom na tot de Jordane toe, ende ſiet, de gantſche wegh was vol van kleederen, ende gereetſchap, die de Syriers in haer verhaeſten wechgeworpen hadden: De boden nu keerden weder, ende boodſchapten 't den Koningh, dat de Syriers in alleryl gevloden, en reeds over de Jordaen getrokken waren.

16. Doe dit binnen Samaria bekend was geworden gingh het volck uyt, ende beroofde het leger der Syriers: ende het geſchiedde, zoo als Eliza voorſpeld had, eene mate meelbloeme wert [*verkocht*] voor

eenen ſikel, ende twee maten gerſte voor eenen ſikel, nae het woort des HEEREN.

17. De Koningh nu hadde den Hooftman, op wiens hant hy leende, over die poorte geſtelt, naby welke de markt was, ende het volck drong zoo geweldig op elkander, vermids elk het eerst wilde geholpen wezen, dat de gemelde hoofdman, onder den voet raekte; en men vertradt hem in de poorte, dat hy ſterf: gelijck de man Godts geſproken hadde, die 't ſprack, als de Koningh tot hem afgekomen was, zoo blijkbaer en nauwkeurig werd de voorzegging van Eliza, in alle de byzonderheden, vervuld.

18. Want het was geſchiet, gelijck de man Godts geſproken hadde tot den Koningh, ſeggende; Morgen ontrent deſen tijt ſullen twee maten gerſte voor eenen ſikel, ende eene mate meelbloeme voor eenen ſikel [*verkocht*] worden, in de poorte van Samaria.

19. Ende die Hooftman hadde den man Godts geantwoordt, ende geſeyt, Siet, ſo de HEERE venſteren in den hemel maeckte, ſoude 't oock nae dit woort geſchieden [*konnen*]? ende hy hadde geſeyt, Siet, gy ſult het met uwen oogen ſien, doch daer van niet eten.

20. Even alſoo geſchiedde hem: want het volck vertradt hem in de poorte, dat hy ſterf.

HET VIII. KAPITTEL.

Het vervolg der geschiedenis van Joram den Koning van Israël vs. 1 6. Tusschen beide wordt verhaeld, hoe Hazael, door den Propheet Eliza, tot Koning van Syrie benoemd zy vs. 7-15. De geschiedenis van Joram, den Koning van Juda vs. 16-24. en van zijnen zoon Ahazia vs. 25-29.

1. ELisa nu hadde gesproken tot die Sunamitische vrouwe, welcker dooden (*a*) sone hy levendigh gemaeckt hadde, seggende; Maeckt u op, ende gaet henen, gy ende uw huysgesin, ende verkeert als vreemdelingh, waer gy verkeeren en onderhoud vinden kont: want de HEERE heeft eenen honger geroepen, die oock in het lant Canaan seven jaren lang komen sal.

Men vraegt, welk een hongersnood hier bedoeld worde, en wanneer Eliza deze woorden tot de gemelde vrouw gesproken had? — Dat deze vrouw zich tot den Koning Joram begav, om hare bezittingen terug te eisschen, toen zy in haer vaderland was wedergekeerd, is zekerlyk geschied, na de wonderdadige ontzetting van Samaria: want ware zy, in dien tijd, terug gekomen, toen de Syriers Samaria belegerd en het gansche land overstroomd hadden, dan zou haer de raed van Eliza niet gebaet hebben. Maer welk een zevenjarige honger wordt hier bedoeld? Zekerlyk niet die onder Koning Achab: want deze duurde slechts drie jaren en zes maenden Jac. 5: 17, ook had Eliza, onder de regeering van Joram, den zoon en opvolger van Achab, haren dooden zoon opgewekt Kap. 4: 34, 35. Het schijnt een langduurige en algemeene hongersnood geweest te zijn, welke in

(*a*) 2 Kon. 4: 34, 35.

Canaan, door de geduurige invallen der ſtropende benden van Syriers, veroorzaekt werd, en welke, na de ontzetting van Samaria, en door een daerop gevolgd vruchtbaer gewas, geeindigd is.

Eliza, door den Geest der voorzegging wetende, dat deze hongersnood komen zoude, had deze vrouw daervan gewaerſchouwd, en geraden zoo lang buiten 's lands te gaen woonen; en ingevolge dezen raed had zy zich, in het land der Philiſtijnen nedergezet.

2. Ende de vrouwe hadde haer opgemaeckt uit Canaan, ende hadde gedaen nae het woort van den man Godts: want ſy was gegaen met hær huyſgeſin, ende hadde als vreemdelingh verkeert in 't lant der Philiſtijnen ſeven jaren.

3. Ende het geſchiedde met het eynde der ſeven jaren, toen 'er weder overvloed was in Canaan, dat de vrouwe uyt het lant der Philiſtijnen in haer Vaderland wederkeerde: ende ſy gingh uyt, datſe tot den Koningh riepe, om haer huys, ende om haren acker weder te hebben, vermids hare goederen, na haer vertrek, verbeurd verklaerd, of immers door anderen in bezit genomen waren.

4. Gehazi, de gewezen dienaer van Eliza, die nu van zijne melaetsheid genezen was (vergel. Kap. 5: 27.) was, door de beſtiering der Voorzienigheid, juist ten Hove, toen de gemelde vrouw zich by den Koning liet aendienen. De Koningh nu ſprack tot Gehazi den jongen van den man Godts, ſeggende; Vertelt my doch alle de groote dingen, die Eliſa gedaen heeft: ik heb 'er wel wat van gehoord, maer ik weet 'er alle de byzonderheden niet van.

5. Ende het geſchiedde, als hy den Koningh vertelde, hoe hy, onder anderen, eenen dooden hadde levendigh gemaeckt, ſiet, ſo riep de vrouwe, welcker ſoon hy levendigh gemaeckt hadde, op dat zelvde tijdſtip tot den Koningh, om haer huys, ende om haren acker: Doe ſeyde Gehazi; Mijn heere Koningh, dit is de zelvde vrouwe, van welke

ik

ik bezig ben te spreken, ende dit kind, het welk zy thans by zich heeft, is hare soon, dien Elisa heeft levendigh gemaeckt.

6. Ende de Koningh ondervraegde de vrouwe, over alle de omstandigheden, zeer nauwkeurig, ende sy vertelde 't hem uitvoerig: doe gaf de Koningh haer éénen Kamerlingh, seggende; Doet [*haer*] wederhebben alles wat hare was, daer toe alle inkomsten des ackers, van den dage af, dat sy het lant verlaten heeft, tot nu toe. Zy moet alle de bezittingen, welke zy verlaten heeft, terug hebben, met alle de inkomsten, welke dezelve, geduurende hare uitlandigheid, hebben opgebracht, tot eenen penning toe.

Uit dit geschiedverhael leeren wy; (1). dat Elizaes voorzeggingen, omtrent den aenstaenden hongersnood, stiptelyk vervuld waren; (2). dat God, voor deze vrouw, op eene zeer merkwaerdige wijs, gezorgd hebbe; (3). dat daerdoor de weg gebaend wierd, om Koning Joram te overtuigen, dat Eliza een Propheet ware van God gezonden.

7. Daer na quam Elisa tot Damascus de hoofdstad van Syrien, door eene byzondere ingeving gedreven, als Benhadad de toenmaels regeerende Koningh van Syrien kranck was: ende men boodschapte hem, seggende, De man Godts, die vermaerde Propheet Eliza, die, voor eenige jaren, den Veldheer Naaman, zoo wonderdadig, van zijne melaetsheid, genezen heeft, is herwaert gekomen, en bevindt zich thans binnen de muuren van deze Stad Damascus.

8. Doe seyde de Koningh van Syrien tot Hazaël, den oversten Veldheer van zijne Krijgsmacht; Neemt een geschenck in uwe hant, (*b*) ende gaet den man Godts te gemoete: ende vraegt door hem den HEERE, den God van Israël, seggende; Sal ick van dese kranckheyt genesen?

Volgens het verhael van Josephus, bestond Benhadads ziekte, in eene zware droevgeestigheid, over het schandelyk

(*b*) 1 Kon. 14: 2, 3. 2 Kon. 1: 2.

vluchten van zijn leger van voor het belegerde Samaria. Hoe het zy, wy ontmoeten hier verscheidene proeven van Gods byzondere Voorzienigheid. (1). Dat Eliza juist op dien tijd, binnen Damascus kwam, dat Benhadad krank was; (2). dat juist Hazael, die tot Koning van Syrien moest benoemd worden, gezonden werd, om den Propheet te begroeten; (3). dat Benhadad, voor dien zelven Propheet, welken hy te vooren als eenen vyand vervolgd had, Kap. 6; nu zoo veel eerbied betoonde.

9. So gingh Hazaël hem te gemoete, ende nam een geschenck in sijne hant, te weten, alle goet van Damascus, allerlei soort van kostbare dingen, welke te Damascus te krijgen waren, en dat in eene groote hoeveelheid, dat 'er 40 kemelen noodig waren, om het Vorstelyk geschenk te dragen. Het was een last van veertigh kemelen: ende hy quam, ende stont voor sijn aengesichte, ende seyde; Uwe soon Benhadad de Koningh van Syrien heeft my tot u gesonden, om te seggen; Sal ick van dese kranckheyt genesen?

Er wordt ons niet bericht, of Eliza dit Koninglyk geschenk hebbe aengenomen, maer uit zijne grootmoedige handelwijs, in soortgelijk een geval met Naaman Kap. 5: 15, 16. schijnen wy te mogen besluiten, dat hy het beleevdelyk hebbe van de hand gewezen.

10. Ende Elisa seyde tot hem; Gaet, segt, uit 's HEEREN naem, tot uwen Koning: Gy en sult gantschelick niet genesen. Gy kunt dit antwoord, met verzekering brengen: want de HEERE heeft my getoont, dat hy den doot sterven sal.

11. Ende hy hieldt sijn gesichte staende op Hazael, ende settede 't gezicht vast op hem, tot schamens toe: de Propheet zag hem zoo sterk en lang aen, dat Hazaël 'er zich over schaemde, vreezende dat Eliza iets nadeeligs in zijn gelaet lezen konde, ende de man Godts weende, onder het sterk aenzien van Hazaël.

12. Doe seyde Hazaël; Waerom weent mijn heere? ende hy seyde, ik ween, uit lievde tot mijn

Va-

Vaderland en volk, (c) Om dat ick, door eene Godlyke Openbaring, weet wat quaet gy den kinderen Israëls doen ſult: gy ſult hare ſterckten in 't vyer ſetten, ende haer jonge manſchap met den ſweerde dooden, ende hare jonge kinderen verpletteren, ende hare ſwangere vrouwen opſnijden. Zou ik dan niet weenen, over de aenſtaende onheilen van mijn volk, welke gy het zelve zult toebrengen.

13. Ende Hazaël ſeyde, met de uiterſte verwondering, en welligt ook verontwaerdiging; Maer wat is uw knecht, die een hont, een al te veracht en onvermogende man, is, dat hy deſe groote ſake doen ſoude? ende Eliſa ſeyde; De HEERE heeft my, in eene openbaring, getoont, dat gy Koningh zijn ſult over Syrien, en alle de gemelde wreedheden aen mijn Vaderland en volk verrichten zult.

Met deze aenſpraek heeftde Propheet dezen Hazäel, volgens het bevel van Elia 1 Kon. 19: 15. tot Koning van Syrien, benoemd: en deze benoeming kan in zoo ver eene zalving genaemd worden, als zy van dezelvde kracht was als eene zalving.

14. So gingh hy wech van Eliſa, ende quam tot ſijnen heere, den kranken Koning van Syrien, die tot hem ſeyde; Wat heeft Eliſa tot u geſeyt? ende hy ſeyde; Hy heeft tot my geſeyt, Gy ſult ſekerlick geneſen. Het eerste gedeelte van Elizaes voorzegging bracht hy verkeerd over, en het andere verzweeg hy geheel en al, om zich, langs dezen weg, op eene listige en geweldige wijs, van de opvolging te verzekeren.

15. De heerschzucht van Hazaël duldde niet, dat hy den dood van zijnen Vorst afwachtte; hy zelvs bracht hem, op eene geweldige wijs, om het leven: Ende het geſchiedde des anderen daegs, dat hy een deken nam, ende in 't water dopte, ende over ſijn aengeſicht uytſpreydde, om den kranken Koning te verſmooren, met dat gevolg, dat hy ſterf. Hazaël nam zekerlyk een tijdſtip waer, op welk hy, als des Konings grootſte gunsteling, alleen in 't vertrek was; en dewijl men geene teekens van

(c) 2 Kon. 10: 32. ende 12: 17. ende 13: 7.

eenen geweldigen dood, aen den Koning, ontdekte, geloovde elk, dat hy eenen natuurlyken dood gestorven ware; en hy ondernam dezen moord des te stouter, omdat hy van Elizaes voorzegging, welke hem op eenen goeden uitslag deed hopen, een grouwzaem misbruik maekte: ende Hazaël wert, door de gunst van het Krijgsvolk, by het welk hy zeer gezien was, Koningh in sijne plaetse.

16. (*d*) In het vijfde jaer nu van Joram den sone Achabs, des Konings Israëls, doe Josaphat Koningh was van Juda, [*begon*] Jehoram, de sone Josaphats des Konings van Juda, te regeeren.

17. Hy was twee en dertigh jaer oudt doe hy Koningh wert: ende hy regeerde acht jaren te Jerusalem.

Over deze tijdrekenkundige byzonderheid, kan men onze INLEIDING raedplegen.

18. Ende deze Joram, de vijfde Koning van Juda, was een zeer ondeugend Vorst; hy beklom den throon door 't bloed zijner broederen en eenige der Rijksgrooten. 2 Kron. 21: 4, en wat den Godsdienst betrof, hy wandelde op den wegh der Koningen Israëls, gelijck als het huys Achabs dede, door zich, in de verfoeilykste afgoderyen, te verloopen: want Athalia de dochter des grouwzamen Achabs was hem ter vrouwe geworden: ende hy dede, zoo door zijne eigene boosheid, als door de verleiding van Athalia, dat quaet was in de oogen des HEEREN.

19. Doch de HEERE en woude Juda niet verderven, om Davids sijnes knechts wille: (*e*) gelijck als hy hem geseyt hadde; Dat hy hem t' allen tijden voor sijne sonen eene lampe soude geven.

20. Maer met dit alles, werd het Koningrijk van Juda, dat onder zijnen godvruchtigen Vader Josaphat in grooten bloei geweest was, onder de regeering van dezen Joram, grootelyks verzwakt. Niet alleen deden de Philistijnen en Arabiers eenen geweldigen inval in zijn land 2 Kron. 21: 16, 17. maer ook (*f*) In sijne dagen vielen de Edomiten, die

(*d*) 2 Chron. 21: 4, 5. (*e*) 2 Sam. 7: 13. 1 Kon. 11: 36. ende 15: 4. Ps. 132: 17. (*f*) Genes. 27: 40. 2 Chron. 21: 8.

die door David te ondergebracht en schatplichtig gemaekt waren, van onder het gebiet van Juda af, ende maeckten eenen onafhangelyken Koningh over hen.

21. Daerom toogh Joram over nae Zair, eene Stad op de grenzen van de Edomiten, ende alle de krijgswagenen met hem, ende hy maeckte hem des nachts op, ende floegh de Edomiten, die rontom hem waren, daer toe de Overste der wagenen, ende het volck vloodt in sijne hutten, binnen de legerplaets, alwaer zy zich verschanst hadden.

22. Maer Joram kon hen niet weder tot gehoorzaemheid brengen. De Edomiten evenwel vielen van onder het gebiet van Juda af, en maekten een vry volk uit, gelijk het nog is tot op desen dagh, dat deze dingen geboekt worden: doe viel Libna, eene voorname Stad in Juda, den Priesteren behoorende Jos. 15: 42. 21: 13. ook af in de selve tijt, en de inwooners weigerden Koning Joram langer te gehoorzamen.

23. Het overige nu der geschiedenissen Jorams, ende alles wat hy gedaen heeft; is dat niet geschreven in het boeck der Chroniken, in de openbare Staetsregisters der Koningen van Juda?

24. Ende (g) Joram ontsliep aen eene vreeslyke ziekte, met sijne vaderen, ende wert begraven by sijne vaderen, in de stadt Davids, doch niet in de graven der Koningen 2 Kron. 21: 20, ende Ahazia sijn soon wert de zesde Koningh van Juda in sijne plaetse.

25. In het twaelfde jaer Jorams, des soons Achabs, des Konings van Israël, (h) [*begon*] Ahazia, de soon Jehorams des Konings van Juda, te regeeren.

26. Twee en twintigh jaer was Ahazia oudt, als hy Koningh wert, (i) ende regeerde één jaer te Jerusalem: ende sijner moeder naem was Athalia, de dochter van Achab, en de kleindochter van Omri den Koningh Israëls.

(g) 2 Chron. 21: 19. (h) 2 Chron. 22: 1. (i) 2 Chron. 22: 2.

Hier doet zich eene tweederlei schijnstrijdigheid op, in de Tijdrekening. Vs. 25. staet dat Ahazia Koning over Juda wierd, in het 12de jaer van Joram, den Koning van Israël, maer Kap. 9: 29. wordt het bepaeld op het 11de jaer van den gemelden Joram. — De ouderdom van Ahazia, toen hy den throon van Juda beklom, wordt vs. 26. bepaeld, op 22 jaren, maer, volgens 2 Kron. 22: 2, was hy reeds 42 jaren oud, toen hy Koning werd. — Deze zwarigheden kan men, in de INLEIDING, opgehelderd vinden.

27. Ende Ahazia was even slecht, als zijn vader Joram. Hy wandelde in den wegh van het huys Achabs, ende dede dat quaet was in de oogen des HEEREN, gelijck het huys Achabs: want hy was een schoonsoon van het huys Achabs, en, door vermaegschapping aen dat afgodisch geslacht, was hy al vroeg bedorven in grondbeginselen en zeden.

28. Ende hy toogh met Joram den sone Achabs, zijnen oom van moeders zijde, den toenmaligen Koning van Israël, nae den strijt, te Ramoth in Gilead tegen Hazaël den Koningh van Syrien: ende de Syriers sloegen Joram, dees Koning van Israël werd, in eenen veldslag, zwaer gewond.

29. Doe (*k*) keerde Joram de Koningh Israëls wederom, uit het leger, dat hy sich te Jizreël, alwaer de Koningen van Israël een zomerpaleis hadden. 1 Kon. 21, heelen liete, van de slagen, die hem de Syriers te Rama geslagen en de wonden, welke zy hem toegebracht hadden, als hy streedt tegen Hazaël den Koningh van Syrien: ende (*l*) Ahazia, de soon Jehorams, de Koningh van Juda quam af, om Joram zijnen gewonden oom, den sone Achabs te Jizreël te besien, want hy was kranck, en deze zamenkomst gav, in den weg der Godlyke Voorzienigheid aenleiding, dat deze beide Vorsten, tot eene rechtvaerdige straf van hunne ongerechtigheid, te gelijk door Jehu gedood wierden.

(*k*) 2 Kon. 9: 15. (*l*) 2 Chron. 22: 6, 7.

HET

HET IX. KAPITTEL.

Het huis van Achab werd, gelijk Elia voorspeld had, door Koning Jehu, geheel uitgeroeid.

1. DOe riep de Propheet Elisa eenen van de sonen der Propheten: ende hy seyde tot hem; (*a*) Gordt uwe lendenen, om allen mogelyken spoed te maken, ende neemt dese oliekruycke in uwe hant, ende gaet henen nae Ramoth in Gilead, alwaer zich het vereenigde leger der Koningen van Juda en Israël bevind.

2. Als gy daer sult gekomen zijn, so siet waer Jehu, de soon Josaphats, des soons Nimsi, is, welken Joram, als zijnen veldheer, in het leger van Israël gelaten heeft; ende gaet in, ende doet hem opstaen uyt het midden sijner broederen, de overige bevelhebberen, ende brengt hem in eene binnenste kamer.

3. Ende neemt de oliekruycke, ende gietse uyt op sijn hooft, ende segt; Soo seyt de HEERE, (*b*) Ick hebbe u tot Koningh gesalft over Israël: Doet daer na de deure open, ende vliedt, ende en vertoeft niet.

Deze zalving geschiedde op Gods bevel. De HEER had het reeds, in de dagen van Achab, aen den Propheet Elia gelast 1 Kon. 19: 16, maer Achabs vernedering had aenleiding gegeven, dat deze zaek, welke de geheele uitroejing van zijn huis ten gevolge hebben zoude, tot dus ver was uitgesteld. Maer vermids Joram zijn zoon zijne grouwzame voetstappen naevolgde, gelastte de HEER aen Eliza,

(*a*) 1 Kon. 19: 16. (*b*) 2 Chron. 22: 7.

in eene Openbaring, om de gemelde zalving aen Jehu te verrichten.

Deze tijd was 'er zeer geschikt toe, naedien de beide Koningen thans afwezig waren. Die van Israël was naer Jizreël gegaen, om zich aldaer te laten heelen, en die van Juda was hem gaen bezoeken Kap. 8: 29. Het schijnt, dat de Koning van Israël het oppergezach over zijne legermacht, geduurende zijne afwezigheid, in de handen van Jehu gesteld had.

Eliza ging evenwel zelvs niet, om Jehu te zalven, omdat hy te zeer bekend was, en de zaek moest heimelyk geschieden; hy zond daerom eenen van zijne leerlingen, eenen van de zoonen der Propheten.

By het uitgieten van de oliekruik op Jehus hoofd, moest de jongeling deze woorden spreken: *zoo zegt de* HEER, *ik heb u tot Koning gezalvd over Israël.* Dit was evenwel de geheele boodschap niet, maer de meest wezenlyke inhoud daer van; 'er moesten nog verscheiden byzonderheden, ter nadere opheldering, worden bygevoegd, welke vs. 7-10. gemeld worden.

Zoodra de jongeling zijn werk verricht had, moest hy zich in alleryl wechmaken, opdat de zaek niet mogt bekend, en hy, als een verrader, vastgehouden worden.

Maer waerom moest Jehu, tot Koning *gezalvd* worden? Wy lezen van vier Koningen, die gezalvd zijn, Saul, David, Salomo en Jehu. — De Jooden geven 'er deze reden van, dat iemand, die het eerst uit een geslacht Koning werd, moest gezalvd worden, gelijk Saul en David; en dat daerom Jehu ook gezalvd zy, omdat nu de Kroon, uit het huis van Achab, in zijn persoon, tot een ander geslacht stond overgebracht te worden. In 't geval van Salomo diende de zalving, om het geschil te beslisschen, het welk 'er tusschen hem en zijnen broeder Adonia plaets had, over de ervopvolging na den dood van David.

4. So gingh de gemelde jongelingh, die jongelingh des Propheten Eliza, nae het vereenigde leger te Ramoth in Gilead, om die zalving te verrichten.

5. Ende doe hy inquam, siet, daer saten de Hooftmannen des heyrs over het middagmael, ende hy

hy wendde zijne oogen naer Jehu, en ſeyde; Ick hebbe een woort aen u, o Hooftman: ende Jehu ſeyde, omdat de naem van hoofdman de algemeene tytel was van alle de legerhoofden; Tot wien van ons allen? ende hy ſeyde, Tot u, o opperſte Hooftman.

6. Doe ſtont hy op, ende gingh in huys, in een byzonder vertrek. Aenſtonds deed de jongeling, zoo als Eliza hem bevolen had; hy dan goot de olie op ſijn hooft: ende hy ſeyde tot hem; Soo ſeyt de HEERE de Godt Iſraëls, Ick hebbe u geſalft tot Koningh, over het volck des HEEREN, over Iſraël.

7. Ende gy ſult het huys Achabs uw's heeren dood ſlaen, en alle zijne nazaten verdelgen; dat ick het bloet mijner knechten der Propheten, ende het bloet aller knechten des HEEREN wreke van der hant Izebel, gelijk ik reeds over lang bedreigd heb.

8. Ende (*c*) het gantſche huys Achabs ſal omkomen: ende ick ſal van Achab uytroeyen dien, die aen de wandt piſt, oock den beſlotenen, ende verlatenen in Iſraël.

Zie over de laetſte uitdrukking onze aenteekening, na 1 Kon. 14: 16.

9. Want ick ſal het huys Achabs maken, als (*d*) het huys Jerobeams, des ſoons Nebats; ende als (*e*) het huys van Baëſa den ſone van Ahia. Vergel. de onderſtaende plaetſen.

10. (*f*) Oock ſullen de honden Izebel eten, op 't ſtuck [*lants*] van Jizreël, het welk Naboth, dien zy zoo onrechtvaerdig heeft laten dooden, heeft toebehoord; ende daer en ſal niemant zijn die [*haer*] begrave: doe dede hy de deure op, ende vloodt.

11. Ende als Jehu uytgingh en wederkeerde tot het gezelſchap van de overige knechten ſijns heeren,

(*c*) 1 Kon. 21: 21. (*d*) 1 Kon. 14: 10. ende 15: 29. (*e*) 1 Kon. 16: 3, 11. (*f*) 1 Kon. 21: 23.

feyde men tot hem; Is 't al wel? heeft die jongeling die 'er als een verbijfterd mensch uitzag, ook kwade tijding gebracht? of waerom is defe onfinnige tot u gekomen? wat had hy te zeggen? ende hy feyde tot hen; Gy kent den man, ende fijne fprake.

Met dit antwoord, wilde Jehu te kennen geven, dat hy het daervoor hield, dat de overige legerhoofden hem dezen jongeling, uit fpotterny, hadden toegezonden; als of hy zeide: „ Laten wy 'er niet verder over fpreken; ik heb de zaek „ zeer wel begrepen; *gy kent den man en zijne fpraek*; gy zelve „ hebt hem tot my gezonden, en weet zoo wel als ik, wie „ hy is, en wat hy tot my gefproken hebbe." Jehu wist wel beter; maer, met dit algemeene antwoord, wilde hy alle verdere ondervragingen affnijden, en tijd winnen, om te overleggen, hoe hy de zaek verder het best behandelen zoude.

12. Maer fy feyden; 't Is leugen. Wy hebben den jongeling niet gezonden, geeft het ons nu te kennen, welk eene boodfchap hy gebracht hebbe: ende hy feyde; Soo, ende foo heeft hy tot my gefproken, feggende; Soo feyt de HEERE, Ick hebbe u gefalft tot Koningh over Ifraël.

13. Doe bewoog God de harten van alle de legerhoofden, dat zy Jehu voor Koning van Israël uitriepen. Zonder verder overleg haefteden fy hen, ende een yegelick nam fijn kleet, ende leyde het onder hem, op den hoogften trap. Op eene zekere verhevene plaets maekten zy, van hunne kleederen, een foort van Throon, op welken zy Jehu plaetften, ende zy bliefen met de bafuyne, ende feyden; Jehu is Koningh geworden.

14. Alfo maeckte Jehu, de foon Jofaphats, des foons Nimfi, eene verbintenifle tegen Joram, zijnen heer, den Koning van Israël: (Joram nu hadde Ramoth in Gilead bewaert, en aldaer zijn leger nedergeflagen; hy was daer ende gantfch Ifraël, zoo velen 'er de wapenen droegen, uyt oorfake van Hazaël, den Koningh van Syrien, tegen welken de Koningen van Ju-

Juda en Israël waren opgetogen, om den aenval op Ramoth te hervatten Kap. 8: 28.

15. Maer (g) de Koningh Joram was, zwaer gewond zijnde, wedergekeert, op dat hy sich te Jizreël heelen liete van de slagen, die hem de Syriers geslagen hadden, als hy streedt tegen Hazaël den Koningh van Syrien) ende Jehu seyde; So 't ulieder wille is, dat ik den throon van Israël beklimmen zal, laet niemant van de stadt of uit het leger uyttrecken, die ontkome, om [*dit*] in Jizreël te gaen verkondigen, opdat wy Joram onverwacht overvallen mogen.

16. Doe reedt Jehu, ende toogh nae Jizreël; want Joram lagh aldaer: ende Ahazia de Koningh van Juda was afgekomen, om Joram te besien.

17. De wachter nu stont op den toren te Jizreël, ende sagh den hoop van Jehu, als hy aenquam, ende seyde; Ick sie eenen hoop: doe seyde Joram; Neemt eenen ruyter, ende sendt [*dien*] haerlieden te gemoete, ende dat hy segge, Is 't vrede, en brengt gy goed nieuws? zijt gy vrienden of vyanden?

18. Ende de ruyter te peerde toogh henen hem te gemoete, ende seyde; Soo seyt de Koningh, Is 't vrede? ende Jehu seyde; Wat hebt gy met den vrede te doen? Keert om nae achter my: het raekt u niet, of wy vrienden dan vyanden zijn; voor u zal het veiligst zijn, my te volgen: ende de wachter, ziende, dat de ruiter zich by den aenkomenden hoop voegde, gaf 't den Koning te kennen, seggende; De bode is tot hen gekomen, maer hy en komt niet weder.

19. Doe sondt hy eenen anderen ruyter te peerde, met dezelvde boodschap, ende als dese tot hen gekomen was, seyde hy; Soo seyt de Koningh, Is 't vrede? ende Jehu seyde, als tot den eersten ruiter; Wat hebt gy met den vrede te doen? keert om nae achter my.

(g) 2 Kon. 8: 29.

20. Ende de wachter gaf dit te kennen, ſeggende; Hy is ook tot aen hen gekomen, maer hy en komt niet weder: ende het drijven is als het drijven van Jehu, den ſoon van Nimſi; aen den verbazenden ſpoed, welken deze bende maekt, zou men zeggen, dat zy, door den drivtigen Jehu, geleid wierd: want hy drijft onſinniglick.

21. Doe ſeyde Joram, die nu by aenvang zoo ver zal zijn herſteld geweest: Spant aenſtonds mijnen wagen aen; de zaek is dan van gewicht. Jehu heeft eene tijding, zoo gewichtig, dat hy het noodig oordeelt, dezelve in perſoon over te brengen, anders ſchuilt 'er kwaed onder; ende men ſpande ſijnen wagen aen, gelijk ook den wagen van Ahazia, zijnen bondgenoot en neev, den Koning van Juda: So toogh Joram de Koningh Iſraëls uyt, ende Ahazia de Koningh van Juda, een yeder op ſijnen wagen; ende ſy togen uyt Jehu te gemoete, ende vonden hem juist op het ſtuck [*lants*], het welk het wettig eigendom was van Naboth den Jizreëliter, toen hy, door de listige boosaertigheid van Iſabel, zoo onmenſchelyk mishandeld werd.

22. Het geſchiedde nu, als Joram Jehu ſagh, dat hy ſeyde; Is 't oock vrede, Jehu? maer hy ſeyde; Wat vrede? hoe zoudt gy rust en zegen hebben kunnen, ſoo lange als de hoereryen uwer moeder Izebels, ende hare tooveryen ſoo vele zijn?

Door de *hoereryen* van Iſabel verſtond Jehu hare verfoeilyke afgodery, welke, in eenen geestelyken zin, hoerery was; en door hare *tooveryen*, alle de middelen, met welke zy Israël betooverd had, om hare grouwzame voetſtappen nae te volgen.

23. Doe keerde Joram ſijne hant, om den voerman aen te wijzen, dat hy van Jehu moest af houden, ende vloodt, ende ſeyde tot Ahazia; 't Is bedrogh, Ahazia.

24. Maer Jehu ſpande den boge met voller hant, ende ſchoot Joram, op dat zelvde oogenblik, dat de voerman den wagen omkeerde, van achteren tuſſchen ſijne armen, dat de pijl door ſijn hert uyt-

uytgingh; ende hy kromde ſich in ſijnen wagen en ſtorv in weinig oogenblikken.

25. Doe ſeyde [*Jehu*] tot Bidkar ſijnen Hooftman; Neemt, werpt hem op dat ſtuck lants, het welk het wettig eigendom was van Naboth den Jizreëliter. Nu ſtraft de HEER de onmenſchelyke handelwijs van Achab omtrent den onſchuldigen Naboth: want gedenckt, als ick, ende gy neffens malkanderen achter ſijnen vader Achab reden, toen hy plechtig bezit nam van dit ſtuk lands, dat hem de HEERE deſen laſt opleyde, en hem deze ſtraf, door den Propheet Elia, liet aenkondigen, [*ſeggende:*]

26. (*h*) So ick giſter avont niet geſien en hebbe het bloet Naboths, ende het bloet ſijner ſonen, tot den hemel om wraek roepende! ſeyt de HEERE; ende ick u dat grouwelſtuk niet en vergelde op dit zelvde ſtuck [*lants*]! ſeyt de HEERE: Nu dan neemt, werpt hem op dat ſtuck [*lants*], nae het woort des HEEREN.

27. Als Ahazia de Koningh van Juda [*dat*] ſagh; ſo vloodt hy door den wegh van het huys des hofs: hy ſloeg den weg in, die naer het Paleis liep, het welk Achabs zomerverblijv geweest was, aen 't welk hy dit ſtuk lands tot een moestuin getrokken had. Op deze wijze hoopte Ahazia te ontkomen; doch Jehu vervolgde hem achter na, ende ſeyde; Slaet hem oock op den wagen, die zich met Joram verbonden heeft; aen den opgangh nae Gur, die by Jibleam is, aen den weg naer Samaria; ende hy vloodt nae Megiddo, zijnde niet ver van Samaria, ende ſterf aldaer.

2 Kron. 22: 9. worden ons de omſtandigheden van Ahazias dood nauwkeuriger opgegeven. *Daerna zocht hy*, te weten Jehu, *Ahazia, en zy kregen hem: want hy was verſteken in Samaria, en zy brachten hem tot Jehu en doodden hem.* Uit vergelijking van het een en ander, leeren wy, dat Ahazia eerst

(*h*) 1 Kon. 21: 19.

van Jizreël gevlucht zy naer Samaria, en zich aldaer verstoken hebbe; maer, dat hy, ontdekt zijnde, naer Megiddo gevlucht en aldaer gedood zy.

Het was aen Jehu niet uitdrukkelyk bevolen, dat hy ook Ahazia moest dooden; maer het lag in den algemeenen last om Achabs huis uitteroejen, genoegzaem opgesloten: want Ahazia was, van moeders zijde, uit Achab oorsprongelyk.

28. Ende sijne knechten voerden hem nae Jerusalem, ende sy begroeven hem in sijn graf, by sijne vaderen in de stadt Davids.

29. In het elfde jaer nu van Joram den soon Achabs, was Ahazia Koningh geworden over Juda. Vergel. Kap. 8: 25.

30. Ende Jehu quam in persoon te Jizreël: als Izebel [*dat*] hoorde, so blanckettede sy haer aengesicht, ende vercierde haer hooft. Dit deed zy, uit hoogmoed, om hare pracht zoo lang te vertoonen, als maer immers mogelyk was, en tevens om hare onverschrokkenheid te betoonen, zelvs in het uiterste gevaer; ende met dezen opschik keeck zy stoutelyk ter venster van het Paleis uyt.

31. Doe nu Jehu ter voor-poorten van haer Paleis inquam, en op het voorplein stond, seyde sy, al spottende; Is 't wel, (*i*) o Zimri sijnes heeren dootslager?

Zimri had zijnen heer vermoord, maer slechts een zeer korten tijd den throon bezeten; naedien hy spoedig, door Omri, haren schoonvader, verdelgd was 1 Kon. 16: 9, 16. Dit geval wilde zy Jehu herinneren, door hem voor eenen tweeden Zimri uit te maken, en tevens onder het oog te brengen, dat ook zijn lot welligt het zelvde wezen zoude, als dat van Zimri.

32. Ende hy hief sijn aengesicht op nae de venster, ende seyde; Wie is met my, onder ulieden, die de Koningin vergezelt? wie van u alle begunstigt mijne be-

(*i*) 1 Kon. 16: 9, 10, 18.

belangen? Doe sagen op hem twee of drie Kamerlingen, om daerdoor te kennen te geven, dat zy gereed waren hem te gehoorzamen.

33. Ende hy seyde; Stootse van boven neder uit het venster: ende sy stietense van boven neder, so dat van haer bloet aen den wandt, ende aen de peerden gesprengt wert, ende hy vertradtse door de hoeven zijner paerden.

34. Als hy nu ingekomen was, ende gegeten, ende gedroncken hadde, met de legerhoofden, die hem vergezelden, dacht Jehu aen het lijk van Isabel. Daerom seyde hy; Siet nu nae die vervloeckte, ende begraeftse: want (*k*) sy is eens Konings dochter.

35. Ende sy gingen henen om haer te begraven: doch sy en vonden niet van haer, dan het beckeneel, ende de voeten, ende de palmen harer handen.

36. Doe quamen sy weder, ende gaven 't hem te kennen, ende hy seyde; Dit is het woort des HEEREN, dat hy gesproken heeft door den dienst sijnes knechts Elia, des Tisbiters, seggende: (*l*) Op het stuck [*lants*] van Jizreël sullen de honden het vleesch Izebels eten.

37. Ende het doode lichaem Izebels sal zijn gelijck mest op den velde, in 't stuck [*lants*] van Jizreël; geene de minste gedachtenis zal van haer overblijven, dat men niet sal konnen seggen, Dit is Izebel.

Welk eene merkwaerdige vergelding van Isabels boosheden, byzonder van de wreedheid aen Naboth gepleegd! welk eene blijkbare vervulling van Elias voorzegging!

(*k*) 1 Kon. 16: 31. (*l*) 1 Kon. 21: 23.

HET X. KAPITTEL.

Het vervolg der geschiedenisſen van Jehu, den Koning van Israël.

1. Achab nu hadde tſeventigh nazaten, zo ſonen als kleinzoonen en welligt achterkleinzoonen, gelijk zoo in dezen tijd Joas reeds de kleinzoon was zijner dochter Athalia; deze waren te Samaria, alwaer ze door Gouverneurs, gelijk wy zouden zeggen, opgevoed en onderwezen werden vs. 6: ende Jehu ſchreef brieven, dewelcke hy ſondt nae Samaria, tot de Overſte van Jizreël, dat is tot de Rijksgrooten en de eerste ambtenaers van het hov, het welk zich, geduurende eenigen tijd, te Jizreël had opgehouden; ook ſchreev Jehu aen de Oudſte en burgerlyke Overheden van Samaria, ende tot de Voeſterheeren of Gouverneurs van Achabs nazaten. Deze alle bevonden zich thans binnen de hoofdſtad Samaria; zy waren derwaerds gevloden, zoodra zy gehoord hadden, dat Jehu den Koning Joram gedood hadde. Aen alle deze mannen van rang en aenzien ſchreev Jehu brieven, ſeggende:

2. So wanneer nu deſe brief tot ü ſal gekomen zijn, hebt gy u te verklaren, of gy met dan tegen my zijt; want dewijle uwes heeren ſonen by u zijn: oock de wagenen, ende de peerden by u zijn, mitſgaders eene vaſte ſtadt, ende wapenen: zoo ſtaet het aen u, en ik heb 'er veel belang by, of gy voor dan tegen my zult wezen.

3. Indien gy tegen my zijt; So ſiet nae den beſten, ende gerechtigſten van de ſonen uwes heeren, dien ſettet op ſijnes vaders throon: ende ſtrijdet voor het huys uwes heeren, en dan zullen wy de zaek, met de wapenen beſlisſchen.

4. Doch ſy vreeſden gantſch ſeer, ende ſeyden; Siet, twee Koningen en beſtonden niet

voor

voor sijn aengesichte: hoe souden wy dan bestaen, indien wy ons tegen Jehu verzetten wilden?

5. Die dan over het huys des Konings was, de Gouverneur van het Paleis, ende de eerste Magistraetspersoon van Samaria, die over de stadt gesteld was, ende de overige Oudtste, ende de Voesterheeren, aen welken de opvoeding der Vorstelyke kinderen was toevertrouwd, sonden tot Jehu, ter beantwoording van zijnen briev, seggende; Wy onderwerpen ons aen uwe heerschappy; wy doen u hulde als onzen Koning; Wy zijn uwe knechten, ende al wat gy tot ons seggen sult, sullen wy doen: Wy en sullen niemant, uit Achabs nazaten, Koningh maken, doet wat goet is in uwen oogen, en wy zullen ons uwe bevelen laten welgevallen.

6. Doe schreef hy ten tweeden mael tot hen eenen brief, seggende; So gy dan mijne onderdanen zijt, ende gy nae mijne stemme, als naer het bevel van uwen gebiedenden heer hooret, nemet de hoofden van de mannen, en kinderen, die aen uw opzicht zijn toevertrouwd, ik bedoel de sonen en nazaten uwes voorigen heeren Achab en Joram, ende komet tot my morgen ontrent dese tijt nae Jizreël: (de sonen nu des Konings, tseventigh mannen, waren by de Groote der stadt, diese opvoedden.)

7. Het geschiedde dan, als die brief tot hen quam, dat sy de sonen des Konings namen, ende tseventigh mannen sloegen: ende sy leyden hare hoofden in korven, diese sonden tot hem nae Jizreël, en volgden in eigene personen, om den nieuwen Koning te begroeten, vergel. vs. 11.

8. Ende daer quam een bode, ende boodschapte hem, segggende; Sy hebben de hoofden der sonen des Konings in korven gebracht: ende hy seyde; Legtse in twee hoopen, aen de deure der poorte tot morgen, opdat elk, die uit en ingaet, getuige zy van de geduchte wraek, welke de HEER, door mijne hand, van Achab genomen heeft.

9. Ende het geschiedde des morgens, doe hy uytgingh, dat hy stille stont, ende tot al het volck, het welk de gemelde hoofden, met ontroering en verbazing, aenzag, seyde: Gy zijt rechtveerdigh; gy hebt geen deel aen deze slagting, en behoevt u daerover niet te ontroeren: Siet, ick hebbe eene verbintenisse gemaeckt tegen mijnen heere den Koning Joram, ende hebbe hem dootgeslagen; ende wie anders heeft alle dese Vorstelyke kinderen geslagen? dit is op mijn bevel geschied. Ik ben alleen aensprakelyk, over dit vergoten bloed, maer ik heb het op Godlyken last gedaen.

10. Wetet nu, dat niets van den woorde des HEEREN, 't welck de HEERE tegen het huys Achabs gesproken heeft, sal op der aerde vallen: want de HEERE heeft, door mijne hand, gedaen, (*a*) dat hy door den dienst sijns knechts Elia gesproken heeft.

11. Daer toe sloegh Jehu alle de overgeblevene bloedverwanten van het huys Achabs te Jizreël, ende alle sijne Groote, die door hem bevorderd waren, en aen zijne booze oogmerken waren dienstbaer geweest, ende sijne bekende, die, in byzondere vriendschap, met hem geleevd hadden, ende sijne Priesteren, te weten zijne huisselyke Priesteren van Baal, die zich in het Koninglyk Paleis te Jisreël bevonden: tot dat hy hem geenen overigen en liet overblijven.

12. Ende hy maeckte hem op, ende toogh henen, ende gingh nae Samaria, de zetel van het Koningrijk: ende zijnde te Beth-Heked der herderen, op den wegh, eene plaets, alwaer de herders van Samaria gewoon waren de schapen te scheren:

13. (*b*) Vondt Jehu de broederen van Ahazia, den Koningh van Juda. De eigenlyk gezegde broeders van Ahazia waren alle gevangelyk wechgevoerd 2 Kron. 21: 17. Wy hebben derhalven in het algemeen te denken aen zijne bloedverwanten, en deze waren ook vermaegschapt aen het huis

(*a*) 1 Kon. 21: 19, 21, 29. (*b*) 2 Chron. 22: 8.

huis van Achab, vermids Ahazia gehuuwd was aen Athalia, de dochter van Achab; Jehu ontmoette deze mannen, ter gemelder plaets, die van het voorgevallene nog geheel onkundig waren, ende hy feyde; Wie zijt gylieden? ende fy feyden; Wy zijn de broederen van Ahazia, ende zijn afgekomen, om de fonen des Konings, en zijne bloedverwanten, ende de fonen der Koninginne weduwe Ifabel te groeten.

14. Doe feyde hy; Grijptfe levendigh: want, van moeders zijde, zijn zy ook aen Achabs huis vermaegfchapt: ende fy grepenfe levendigh; ende fy floegenfe by den bornput van Beth-Heked, twee en veertigh mannen, ende hy en liet niet eenen van hen over.

15. Ende van daer gegaen zijnde, om zich verder naer Samaria te begeven, fo vondt hy Jonadab, den fone Rechabs, afkomftig uit Jethro Mofes Schoonvader, 1 Kron. 2: 55. eenen zeer verftandigen en godvruchtigen man vergel. Jer. 35: 6. Jehu zag dezen Jonadab hem te gemoete komen; die Jonadab wenschte den nieuwen Koning geluk, en moedigde hem aen, om den Godlyken raed verder ter uitvoering te brengen, als hy hem groetede: ende hy te weten Jehu, feyde tot hem; Is uw herte recht, meent gy het wel met my, gelijck als mijn herte met uw herte is? ende Jonadab feyde; Het is recht met u; ik keur al uw doen goed, en verheug my over uwe komst op den Throon. Hierop zeide Jehu: ja het is of liever, *indien het zoo is*, geeft my dan uwe hant, tot een teeken van vriendfchap en trouw; ende hy gaf den Koning fijne hant, ende hy te weten Jehu, dede hem tot fich op den wagen klimmen, om, tot een teeken van byzondere eer en hoogachting, met den Koning op eenen en denzelven wagen te rijden.

16. Ende hy feyde: Gaet met my, ende fiet mijnen yver aen voor den HEERE, om zijn bevel, omtrend het afgodisch huis van Achab, ter uitvoering te brengen: fo deden fy hem rijden op fijnen wagen.

17. Ende doe hy tot Samaria quam, (c) sloegh hy alle die den Achab te Samaria overgebleven waren, alle zijne nog overige bloedverwanten en vertrouwlingen, tot dat hy hem en zijn geslacht, behalven zijne dochter Athalia, die zich op den Throon van Juda gezet had, maer die naderhand haren loon kreeg, geheel verdelgt hadde: nae het woort HEEREN, dat hy tot Elia gesproken hadde.

18. Ende Jehu, den dienst van Baal, op eene listige wijs, geheel willende uitroejen, versamelde al het volck, dat is de oudste en voornaemste personen, uit het gansche volk, ende seyde tot hen; Achab heeft den Baal een weynigh gedient: Jehu sal hem veel dienen. Mijn yver bepaelt zich tot het huis van Achab, maer strekt zich niet uit tot Baal. Hoe yverig Achab in den dienst van Baal geweest zy, ik zal hem daer in nog zeer ver overtreffen. Dit was een bedrieglyke tael van Jehu, opdat hy alle de Priesters van Baal, die volkomen op zijn zeggen vertrouwden, op eenmael zou kunnen uitroejen.

19. Nu daerom roepet alle Propheten Baals, alle sijne dienaren, ende alle sijne Priesteren tot my. Laten de Priesters en Propheten van Baal, uit alle de gedeeltens van het Koningrijk, binnen deze hoofdstad, worden opontboden. Draegt toch zorg, dat 'er niemant van alle de Priesteren en Propheten Baals gemist en worde, want ick hebbe eene groote offerhande aen Baal; alle die gemist wort, en niet binnen Samaria opkomt, en sal niet leven: doch Jehu dede dat door listigheyt, op dat hy de dienaren Baals ombrachte.

20. Voorder seyde Jehu; Heyliget den Baal eenen verbodts[*dagh*]. Bereid alles, het welk 'er tot het Feest voor Baal noodig is, en nodigt het gansche volk, om het zelve by te woonen: ende sy riepen [*hem*] uyt.

21. Oock sondt Jehu boden in het gantsche land van Israël, om dien verbodsdag uitteroepen; ende alle Baals dienaers quamen eenparig en blymoedig te Samaria op, dat niet een man over en bleef, die niet en quam:

(c) 2 Chron. 22: 8.

quam: ende ſy quamen in het huys Baals, dat het huys Baals vervult wert, van het een eynde, tot het ander eynde.

22. Doe ſeyde hy tot den genen, die over het kleederhuys, het welk Achab en Iſabel voor den Baal hadden laten ſtichten, als opzichter geſteld was; Brengt voor alle dienaren Baals de kleedinge uyt, opdat zy zich daermede, op dit groote Feest, vercieren: ende hy bracht voor hen de beste kleedinge uyt.

23. Ende Jehu quam met den voorheen gemelden Jonadab den ſone Rechabs in het huys Baals, de vertooning makende, als of zy den Baal grootelyks vereeren wilden: ende hy ſeyde tot Baals dienaren; Onderſoeckt, ende ſiet toe, dat hier miſſchien by u niemant en zy van de dienaren des HEEREN, maer de dienaren Baals alleene, opdat dit Feest voor Baal, met een onverdeeld hart, gevierd worde.

24. Doe ſy nu inquamen, en de Priesters van Baal zich gereed maekten, om ſlacht-offeren, ende brand-offeren te doen, beſtelde ſich Jehu daer buyten tachtentigh mannen, om de deuren van den Baals-Tempel te bezetten, en zorg te dragen, dat niemand hunner ontvluchten mogt; ende hy ſeyde tot deze wachten: So yemant van de mannen, die ick in uwe handen gebracht hebbe, om dezelve te bewaken, ontkomt, ſijne ziele ſal voor deſſelven ziele zijn, gy zult voor hem boeten moeten.

25. Ende het geſchiedde, als de opperpriester van Baal zijn werk gedaen en hy voleyndt hadde het brand-offer te doen, dat Jehu ſeyde tot de Trauwanten, ende tot de Hooftmannen, die de deuren van den Baals-Tempel bewaekt hadden: Komt in, ſlaetſe, dat niemant uyt en kome; ende ſy ſloegenſe met de ſcherpte des ſweerts: ende de Trauwanten, ende Hooftmannen wierpenſe wech; daer na quamenſe tot de ſtadt, in het huys Baals, of liever zy gingen in de overige vertrekken, welke rondom den Baals-Tempel gebouwd waren.

26. Ende sy brachten de opgerichte beelden uyt het huys Baals, ende verbranddense:

27. Sy braken oock het opgerichte beelt Baals af, het welk het voornaemste voorwerp der afgodery was: daer toe brakense het gansche huys Baals af; met alle de vertrekken, welke daertoe behoorden, ende maeckten dat, uit verachting, tot heymelicke gemacken, welke 'er nog zijn tot op desen dagh, dat deze dingen geboekt worden.

28. Alsso verdelgde Jehu den Baal uyt Israël, welken Achab, door verleiding van Isabel, had ingevoerd.

29. Maer hoe zeer Jehu, voor den HEER yverde, om den dienst van Baal uitteroejen, zijn hart was evenwel niet oprecht met zijnen God. Hy kleevde den verfoeilyken kalverdienst aen, welken Jerobeam had ingevoerd; van de sonden Jerobeams des soons Nebats, die Israël sondigen dede, na te volgen, en weeck Jehu niet af: (*d*) [*te weten*] van de goude kalveren, die te Beth-El, ende die te Dan waren.

30. Nogtans wilde de HEER zijnen yver, in het uitroejen van Achabs huis, gunstig vergelden. De HEERE dan seyde tot Jehu, door den dienst van Eliza, of eenen anderen Propheet: Daerom dat gy welgedaen hebt, doende dat recht is in mijnen oogen, [*ende*] hebt den huyse Achabs gedaen, nae alles dat in mijn herte was, omdat gy my in zoo ver gehoorzaemd hebt, als gy Achabs huis hebt uitgeroeid; daerom (*e*) sullen u sonen tot het vierde gelidt op den throon Israëls sitten.

31. Maer deze belovte had geenen invloed op 's Konings hart, om hem van den kalverdienst terug te brengen. Jehu en nam niet waer te wandelen in de wet des HEEREN, des Godts Israëls, met sijn gantsch herte: hy en weeck niet van de sonden Jerobeams, die Israël sondigen dede.

32. Trouwens de HEER gav hem daerna ook kennelyke blijken van zijn rechtmatig ongenoegen, in het aenmerkelyk verzwak-

ken

(*d*) 1 Kon. 12: 28. (*e*) 2 Kon. 15: 12.

ken van zijn Koningrijk. In die dagen begon de HEE-
RE Israël af te korten: want Hazaël, de meermalen
gemelde Koning van Syrien. sloeghse in alle lantpalen
Israëls; hy maekte zich meester van de grenssteden, en
baende zich daerdoor den weg, om groote verwoestingen in
het land aen te richten. Misschien heeft hy toen ook die
wreedheden gepleegd, van welke de Propheet gesproken had
Kap. 8: 12.

33. Hazael ontnam den Israëliten al het land, beoosten de
Jordaen. Hy begon zijne veroveringen Van de Jordane
aen, tegen den opgangh der sonne, en ontnam hun
aen de Oostzijde der Jordaen het gantsche lant Gi-
leads, der Gaditen, ende der Rubeniten, ende
der Manassiten: van Aroër, die aen de beke Ar-
nons is, ende Gilead, ende Basan.

34. Het overige nu der geschiedenissen Jehu,
ende al wat hy gedaen heeft, ende alle sijne macht;
zijn die niet geschreven in het boeck der Chroni-
ken der Koningen Israëls?

35. Ende Jehu ontsliep met sijne vaderen, ende
sy begroeven hem te Samaria, ende sijn soon Joa-
haz wert Koningh in sijne plaetse.

36. Ende de dagen, die Jehu over Israël gere-
geert heeft in Samaria, zijn acht ende twintigh
jaren.

By het gedrag van Koning Jehu, vooral in het uitroejen van den Baalsdienst, moeten wy een weinig stilstaen:

I. Jehu bediende zich van een verfoeilyk bedrog, om alle de dienaren van Baal op eenmael te kunnen ombrengen. Hy veinsde, dat hy nog veel grooter yveraer was voor Baal, dan Achab, en dat hy, dien gewaenden God, eene zeer groote offerande doen wilde. Hoe kon de God der waerheid, in zulk een bedrog, genoegen nemen?

Het oogmerk van den Koning was allerlovwaerdigst; maer de list, van welke hy zich bediende, kan niet ge-

heel en al verschoond worden. Ondertusschen wordt zijne misdaed daerdoor verminderd, dat hy anders geenen kans zag, om zich van alle deze bedriegers op eenmael te ontdoen. — Het uitroejen der dienaren van Baal was den HEER aengenaem, hoewel hy de bedriegery, van welke Jehu zich bediende, geenzins goedkeurde.

II. Hoe is het mogelyk, dat de dienaers van den Baal zich zoo gemakkelyk hebben laten misleiden, vooral daer zy wisten, dat Jehu alle de mannen, die eenige betrekking hadden tot Achab, den invoerer van deze afgodery, had uitgeroeid, zonder iemand te verschoonen? — Zy besloten, uit de woorden en houdingen van Jehu, dat hy het huis van Achab, uit eenen personeelen wrok, had uitgeroeid; dat hy uit dit beginsel ook de huisselyke Priesters van Isabel niet gespaerd had, die eenigermate als Hovelingen en vertrouwlingen konden worden aengemerkt; maer dat hy, met dit alles, aen den dienst van Baal zeer verkleevd was.

III. Jehu was een yverig voorstander van den Kalverdienst, hoe kan 'er dan van hem getuigd worden, dat hy deed *het gene recht was in de oogen des* HEEREN? — Jehu bleev den dienst der kalveren aenkleven, door Jerobeam ingesteld, en nu byna een Eeuw als de Religie des lands erkend: dit deed hy om dezelvde Staetkundige redenen welke Jerobeam bewogen hadden dien in te voeren; en ook in denzelvden verblinden waen, dat dit een dienst was van Israëls waren God, in tegenstelling van den dienst der Heidensche Baals. Uit dit beginsel had hy Gods bevel, in het uitroejen van Achabs huis, stiptelyk ter uitvoering gebracht. In zoo ver, en in zoo ver alleen, had hy gedaen het gene recht was in de oogen des HEEREN; en, ter belooning van deze gehoorzaemheid, is de kroon van Israël in zijn geslacht gebleven, tot in het vierde gelid. Had hy moeds genoeg gehad om ook den Kalverdienst af te schaffen, welligt zou God de kroon in zijn geslacht bestendig ervelyk gemaekt hebben.

HET XI. KAPITTEL.

De verheffing van den jongen Joas, tot Koning van Juda.

MEt dit Kapittel, komt de gewijde Schrijver weder tot de geschiedenis der Koningen van Juda.

Ahazia was de laetste Koning van Juda, van welken de Geschiedschrijver Kap. IX. gesproken heeft. Deze Ahazia had zich, met Joram den Koning van Israël, tegen de Syriers verbonden. Toen Jehu zich meester gemaekt had van Israëls Koningrijk, door het ombrengen van zijnen heer Joram, was Ahazia gaen vluchten; maer Jehu jaegde hem na, en bracht hem mede om, vermids hy, door zijne moeder Athalia, aen het huis van Achab verzwagerd was, Kap. 9: 27. Nu vat de gewijde Schrijver den draed der geschiedenis van Judaes Koningrijk wederom op, en verhaelt in dit Kapittel, wat 'er, na den dood van den gemelden Ahazia, in het Koningrijk van Juda is voorgevallen.

1. Doe nu Athalia, de Koningin Weduw, (*a*) de moeder van Ahazia, die eene dochter was van Achab, het lijk van haren zoon te Jerusalem sagh inbrengen, en vernomen had, dat dees haer sone doot was; so maeckte sy haer op, ende bracht al het Konincklicke zaet om: zy liet alle de Princen van den bloede ombrengen, zoo de broeders en aenverwanten, als de zoonen van den gesneuvelden Ahazia. Dit deed zy, uit heerszucht; om langs dezen weg, nadat zy het gansche zaed van David had uitgeroeid, de regeering voor haer te behouden.

2. Maer de Godlyke Voorzienigheid verydelde dezen boosaertigen toeleg, in zoo ver, als 'er, buiten haer weten,

(*a*) 2 Chron. 22: 10.

nog een zoon van Ahazia werd overgelaten: want Joseba de dochter des Konings Jorams, by eene andere vrouw dan de godloze Athalia, zijnde dus de halve suster van Ahazia, was gehuwd aen den Hoogepriester Jojada 2 Kron. 22: 11. Deze vrouw wist eenen van 's Konings zoonen te sparen, en zy nam Joas den jongsten sone van Ahazia, die pas een jaer oud was, ende stal hem, zy wist hem, op eene heimelyke wijs, te redden, uyt het midden van des Konings sonen, die gedoodt werden, [*settende*] hem, ende sijne voester in eene slaepkamer, in een der vertrekken, die rondsom den Tempel gebouwd waren: ende sy verbergden hem, met behulp van haren echtgenoot den Hoogepriester Jojada, voor Athalia, dat hy niet gedoodt en wert.

3. Ende hy was met haer, en door hare voorzorg, versteken in den huyse des HEEREN ses jaren: ende Athalia, die niet beter wist, of alle de Princen van den bloede waren tot één toe uitgeroeid, regeerde over het lant.

4. In den (*b*) sevenden jare nu sondt Jojada, ende nam de Overste van hondert met de Hooftmannen, de voornaemste bevelhebbers van de Krijgsmacht; ende met de Trauwanten, de lijvwachten van den voorigen Koning, ende hy brachtse tot sich, in het huys des HEEREN, ende hy maeckte een verbont met hen, dat zy Joas, als den wettigen en eenigen ervgenaem van Davids huis, op den Throon van Juda plaetsen zouden, ende hy be-eedigdese in het huys des HEEREN, ende hy toondese den sone des Konings.

Geduurende zes jaren was Jojada op middelen bedacht geweest, om Athalia van den Throon te bonzen, en de kroon te zetten op het hoofd van Joas. Hy had 'er, met zijne vertrouwde vrienden, reeds lang over gesproken. Van tijd tot tijd had hy de voornaemste bevelhebbers in stilte overgehaeld, om zijn ontwerp te bevorderen. Toen hy zijnen streng sterk genoeg oordeelde, ontbood hy zijne medestanders

(*b*) 2 Chron. 23: 1.

ders in een vertrek van den Tempel, hy vertoonde hun den wettigen ervgenaem van den Throon, en bracht hen onder eenen plechtigen eed, dat zy hem, in het bevorderen van Joas, met alle hunne macht onderſteunen zouden.

5. Ende hy riep ook de Priesteren en Levieten, die onder zijn bevel ſtonden, en geboodt hen, ſeggende; Dit is de ſake, die gy doen ſult, om Joas, dien ik uit de ſlagting der Koninglyke kinderen gered heb, op den Throon te plaetſen: Gylieden zijt in 24 ordeningen verdeeld, om het werk van den Tempel, by beurten, de eene na de andere, te verrichten; de beurt van elk eene ordening duurt éénе week, en begint met den Sabbath, zoodat telken week de eene ordening uitgaet, als de andere inkomt. (Vergel. 1 Kron. 23, 24). een derde deel van u, die op den Sabbath ingaen; een derde gedeelte van die ordening, die, op den aenſtaenden Sabbath, haren weekelykſchen dienst beginnen zal, ſullen de wacht waernemen, van het huys des Konings, zy zullen die poort van den Tempel bewaken, uit welke men recht uit naer het Koninglyk Paleis gaet.

6. Ende een ander derde deel van de ordening der aenſtaende week ſal zijn en de wacht houden aen de poorte Sur, aen de Oostpoort van den Tempel, die de hoofdpoort is; ende een ander derde deel aen de Zuid-poorte, en zich plaetſen achter de Trauwanten: ſo ſullet gy waernemen de wacht van dit Huys, tegens inbrekinge; op deze wijs zult gy alle de ingangen van den Tempel van binnen bezetten, om zorg te dragen, dat Athalia noch iemand anders 'er indringe.

7. Ook gav hy bevel aen de ordening, die, op den aenſtaenden Sabbath, na het waernemen van hunne weeklykſche beurt zouden uitgaen, Ende hy zeide, de twee deelen van ulieden, alle die op den Sabbath uytgaen, die ſullen de wacht van het huys des HEEREN waernemen by den Koningh, en zich, als eene lijvwacht, rondom den nieuwen Koning, ſcharen, om hem, tegen allen aenval, te beveiligen.

8. Ende gy ſult den Koningh rontom omcin-

gelen, een yeder met sijne wapenen in sijne hant, ende hy, die tusschen de ordeningen, welke den Koning omcingelen, intreedt, sal gedoodt worden: ende zijt gy by den Koningh, als hy uytgaet, ende als hy inkomt, nimmer moet gy zijn persoon onbewaekt laten.

9. De bevelhebbers van de Krijgsmacht, welke hy onder den gemelden eed gebracht had, stelde hy als hoofdmannen over de ordeningen der Priesteren en Levieten. (*c*) De Overste dan van hondert deden nae al dat de Priester Jojada geboden hadde, ende namen, yeder sijne mannen, die op den Sabbath ingingen, met de gene, die op den Sabbath uytgingen: ende sy quamen tot den Priester Jojada, om zich, in de gemelde orde, te plaetsen.

10. Ende Jojada de Opper-Priester gaf den Oversten van hondert, die, om allen achterdocht voor te komen, ongewapend in den Tempel gegaen waren, de spiessen, ende de schilden, die des Konings Davids geweest waren: die in den huyse des HEEREN waren. Het waren die wapenen, welke David op zijne vyanden veroverd, en als gedenkteekenen van 's HEEREN hulp, aen God had toegewijd. Deze wapenen had Salomo, in een vertrek van den Tempel, ter bewaring geplaetst.

11. Ende de Trauwanten stonden, yeder met sijne wapenen in sijne hant, van de rechter zijde des Huyses, tot de slincker zijde des Huyses, nae den altaer, ende van den altaer weder nae de andere zijde van het Huys des HEEREN toe, by den Koningh rontom, zoodat zy den Tempel van binnen rondom omringden.

12. Daer na bracht hy Joas des Konings eenigsten sone, die alleen overgebleven was, voort, ende settede hem de kroone op, ende [*gaf hem*] het Getuygenisse, dat is het boek der Wet, in zijne handen; ende sy maeckten hem Koningh, ende salfden hem,

(*c*) 2 Chron. 23: 8.

hem, het welk in dit buitengewoone geval noodig was, om te kennen te geven, dat Athalia zich de Regeering onrechtvaerdig had aengematigd: daer toe klaptense van blijdschap met de handen, ende seyden; De Koningh leve.

13. Doe Athalia hoorde de stemme der Trauwanten, [*ende*] des volcks, het welk op dit gerucht was toegeschoten, so quam sy tot het volck in het voorhov van het huys des HEEREN, om te vernemen, wat 'er gaende ware.

14. Ende sy sagh toe, ende siet, een kind, dat als de Koningh uitgeroepen werd, stondt by den pilaer, by den post van de Oostpoort van het binnenste voorhov, alwaer Salomo een koperen gestoelte voor den Koning gemaekt had, 2 Kron. 6: 13. nae de wijse des Konings, daer de gewoone plaets was van den Koning, ende de Overste, ende de trompetten by den jongen Koningh, ende al het volck des lants was blijde, ende blies met trompetten: doe verscheurde Athalia hare kleederen, ende sy riep; Verraet, verraet.

15. Maer de Priester Jojada geboodt de Oversten van hondert, die over het heyr gestelt waren, ende seyde tot hen; Brengtse uyt, tot buyten de ordeningen, binnen welke zy is ingedrongen, ende dood haer buiten den Tempel, opdat dezelve met haer bloed niet verontreinigd worde: ende wie haer volgt, en daerdoor betoont dat hy hare zijde kiest, doodet dien ook met den sweerde; want de Hooge-Priester Jojada hadde geseyt, Laetse in 't huys des HEEREN niet gedoodt worden.

16. Ende sy leyden de handen aen haer, zy verdreven haer uit den Tempel, ende sy gingh den wegh van den ingangh der peerden nae het huys des Konings, den breeden weg op, langs welken men, met wagenen en paerden, naer het Koninglyk Paleis reed: ende sy wert daer gedoodt.

Deze handelwijs van den Hoogepriester Jojada kan ligtelyk, tegen alle bedenkingen, verdeedigd worden.

In den eersten opslag, zou het eenigzins bedenkelyk kunnen voorkomen, dat Jojada, die het hoofd was van de Geestelykheid, en dus met de zaken der Regeering niets te doen had, zich het gezach aenmatigde, om over den Throon te beschikken. Maer men zal 'er geheel anders over oordeelen, wanneer men de volgende zaken in aenmerking neemt.

I. Jojada was geen byzonder persoon, maer Hoogepriester, en, in die hoedanigheid, het zijn plicht, zorg te dragen, voor de handhaving der Godlyke Wetten. Maer het was Gods wil en Wet, dat de kroon in het geslacht van David blijven zoude. Nu was Joas de eenige nazaet van David, die een wettig recht van aenspraek had op den Throon van Juda, en die, door eene gunstige bestiering der Godlyke Voorzienigheid, by de algemeene uitroejing van Davids geslacht, zoo zonderling gespaerd was: en daer van had het volk, in 't getuigenis van den grijzen en Godvruchtigen Hoogepriester Jojada en deszelvs Gemalin, zulk eene voldoende zekerheid, dat niemand 'er aen twijfelde.

II. Vermids Joas alleen de wettige ervgenaem was van de Koninglyke heerschappy, gav Jojada hem niets meer, dan hem van rechtswege toekwam.

III. Aen Athalia geschiedde geen onrecht. Zy had zich, door moord en geweld, op eenen Throon geplaetst, op welken zy geenen schijn van aenspraek had. Jojada bonsde haer van den Throon, welken zy onrechtmatig had ingenomen. Zy werd gedood, en ontvong daerdoor de rechtvaerdige vergelding van hare onmenschelyke bloeddorst.

IV. Jojada was ver van heerszucht. Hy zou zich, na het ombrengen der Princen van den bloede, de Koninglyke heerschappy, met veel meer recht dan Athalia, hebben kunnen aenmatigen. Zijne Gemalin, die zoo zeer voor den jongen Joas gezorgd had, was de zuster van den laetsten Koning Ahazia. Had hy heerszuchtige beginselen gehad, dan zou hy den jongen Koning hebben kunnen verdonkeren, en zelve met Athalia over den Throon twisten.

V. Jo-

V. Jojada was de Oom van Joas. De jonge Vorst had niemand nader. Kan men den Hoogepriester kwalyk duiden, dat hy yverde voor de belangen van zijnen weerlozen Neev?

VI. Jojada ondernam deze groote omwenteling, niet op eigen gezach. Maer hy werd geholpen en aengemoedigd, door het gansche volk, het welk de dwinglandy van Athalia reeds overlang was moede geweest. Ook werd hy ondersteund, door de gansche Geestelykheid, en door de eerste Bevelhebbers van de Krijgsmacht.

VII. Eindelyk werd zijne handelwijs, door den HEER, blijkbaer goedgekeurd: en 'er is zelvs geen twijffel aen, of hy is, tot deze onderneming, door eene Godlyke ingeving, aengedreven; dewijl, van dit gewichtig geval, de zekerheid der belofte van den Messias zelve af hing.

Immers dat hy, uit Godvruchtige beginselen, gewerkt hebbe, blijkt allerduidelykst, uit het volgende verhael.

17. (*d*) Ende Jojada maeckte een verbont tusschen den HEERE, aen de eene, ende tusschen den Koningh, ende tusschen het volck aen den anderen kant; dat 'et den HEERE tot een volck soude zijn: hy deed den Koning, op de allerplechtigste wijs, belooven, dat hy den afgodsdienst, met wortel en tak, zou uitroejen, en het volk, dat zy den HEER getrouwelyk zouden aenkleven en hem onverdeeld dienen: mitsgaders tusschen den Koningh, ende tusschen het volck: hy deed den Koning, op de allerplechtigste wijs, belooven, dat hy het volk zoude regeeren in rechtmatigheid, en het volk, dat zy den nieuwen Koning de verschuldigde hulde en gehoorzaemheid bewijzen zouden.

Schoon de Koning nog maer een kind van 7 jaren was, geschiedde dit alles echter met alle vereischte plechtigheden; en Jojada zal op zich genomen hebben den jongen Koning in die grondbeginselen, welke nu bezworen waren, verder op te voeden, hem die steeds in te scherpen, en intusschen, geduurende deszelvs minderjarigheid, voor de instandhouding van dit verbond te zorgen.

(*d*) 2 Chron. 23: 16.

18. Daer na gingh al het volck des lants in het huys Baals, dat, door Joram ook te Jerusalem gesticht was, ende braken dat af, sijne altaren, ende sijne beelden verbrakense recht wel, zoodat 'er niets geheel bleev, ende Mattan den Opper-Priester Baals sloegen sy doot, voor de altaren: De Priester nu bestelde de ampten in den huyse des HEEREN, opdat de dienst van den Tempel ordentlyk en na behooren zoude worden waergenomen.

19. Ende hy nam de Oversten van hondert, ende de Hooftmannen, ende de Trauwanten, ende alle het volck des lants; ende sy brachten den Koningh af uyt het Huys des HEEREN, ende quamen door den wegh van de poorte der Trauwanten, welke door 's Konings lijvwacht, pleegde bewaekt te worden, tot het huys des Konings, ende hy sat, in het Koninglyk Paleis, op den throon der Koningen.

20. Ende alle het volck des lants was blijde, over deze Staetsomwenteling, ende de stadt wert stille, alle de inwooners waren wel te vrede, na datse de wreedaertige Athalia met den sweerde gedoodet hadden [*by*] des Konings huys.

21. Joas was seven jaer oudt, doe hy Koningh wert.

HET XII. KAPITTEL.

De geschiedenis van JOAS, *den zevenden Koning van Juda.*

1. IN 't sevende jaer van Jehu, den negenden Koning van Israël, (*a*) wert de gemelde jonge Joas Koningh over Juda, ende regeerde veertigh jaer

(*a*) 2 Chron. 24: 1.

jaer te Jerusalem. Deze tijd, hoe aenmerkelyk ook, was niet lang, wanneer men in overweging neemt, dat hy, als een kind, op den Throon kwam. In zijn 47ste jaer werd hy vermoord vs. 20. ende sijner moeder naem was Zibja van Berseba.

2. Ende Joas dede dat recht was in de oogen des HEEREN, alle sijne dagen; in dewelcke de Priester Jojada hem onderwees: vermids deze Hoogepriester den jongen Vorst, door woorden en voorbeeld, tot Godsvrucht aenspoorde.

3. Alleenlick en werden de hoogten niet wechgenomen, op welke het volk gewoon was den HEER, in plaets van in den Tempel, te offeren: het volck offerde, ende roockte nogh gestadig op de hoogten.

4. Ende Joas was evenwel bedacht, om den Tempel te herstellen, welken men, in de dagen van Athalia en haren man en zoon, had laten vervallen. Hy seyde daerom tot de Priesteren, dat zy het geld, het welk tot verbetering van den Tempel noodig was, zouden inzamelen, en zorg dragen, dat hetzelve, tot het gemelde einde, gebruikt wierd. Dus luidde het Koninglyk bevel: (*b*) Al het gelt der geheyligde dingen, dat gebracht sal worden in het huys des HEEREN, [*te weten*] het gelt des genen die overgaet [*tot de getelde*]; de halve sikkel, welke, voor elken manspersoon, moet betaeld worden, die boven de 20 jaren oud is, Exod. 30: 13, vervolgens het gelt van een yeder der persoonen [*nae*] sijne schattinge, die som namelyk, waerop ieder geschat werd door de Priesteren, die zich, door gelovte, aen den HEER had opgedragen Lev. 27: 2, 3, [*ende*] eindelyk al het gelt, dat in eens yeders herte komt, om [*dat*], tot een vrywillig geschenk, te brengen in het huys des HEEREN tot deszelvs herstelling;

5. Al dat geld Sullen de Priesters tot sich nemen, een yeder van sijnen bekenden: Zy zullen daertoe

(*b*) 2 Kon. 22: 3, &c.

het land doorreizen, om de gemelde schatting op te halen, en elk, aen wien zy eenige byzondere kennis hebben, tot eene vrywillige givt opwekken; ende, dit geld ingezameld hebbende, zullen zy het, ter verbetering van den Tempel, besteden; sy sullen daervoor de breucken van het Huys des HEEREN laten verbeteren, nae alles, wat daer voor breucke bevonden sal worden.

6. Maer, aen het godsdienstig oogmerk van den Koning werd niet voldaen: want het geschiedde in het drie en twintigste jaer des Konings Joas; dat de Priesters de breucken van het Huys niet gebetert en hadden. Zy waren traeg en onachtzaem geweest, in het verzamelen van het geld, en het gene verzameld was, werd, tot het rechte einde, niet besteed 2 Kron. 24: 5.

7. Doe riep de Koningh Joas den Hooge-Priester Jojada, ende de [*andere*] Priesteren, ende seyde tot hen; Waerom en betert gylieden niet de breucken van het Huys? Nu dan, terwijl ik bemerk, dat mijn voorig bevel aen mijn oogmerk niet voldaen heeft, zal ik eenen anderen weg inslaen; en neemt geen gelt meer, by wijs van vrywillige givt, van uwe bekende, dat gy het soudt geven voor de breucken van het Huys. Gylieden zult geen geld meer inzamelen, ook zult gylieden de zorg, over het herstellen van den Tempel, niet meer hebben; maer het geld, het welk reeds verzameld is, zult gy aen anderen geven.

8. Ende de Priesters, die den meesten yver hadden moeten hebben, voor de verbetering van den Tempel, waren, met dit bevel, zeer wel te vrede. Zy bewilligden in beide de byzonderheden, om van den volcke geen gelt te nemen, nochte ook de breucken van het Huys des HEEREN, onder hun opzicht, te laten verbeteren. — Men mag denken dat Jojada nu al te oud zal geweest zijn om alles meer nae behooren na te gaen.

9. Maer de Hooge-Priester Jojada nam, op 's Konings bevel (vergel. 2 Kron. 24: 8.) éene kiste, ende boorde een gat in haer deckfel, ende settede die

by

by den altaer ter rechterhant, als yemant inquam in 't huys des HEEREN; ende de Priesters, die den dorpel bewaerden, staken daer in al het gelt, dat ten huyse des HEEREN, tot eene vrywillige givt, gebracht wiert.

Volgens 2 Kron. 24: 8. stond deze kist, buiten aen de poort van den Tempel. — De zaek schijnt, uit vergelijking van het een en ander, deze geweest te zijn; de kist was geplaetst, digt by den ingang in het Voorhov der Priesteren, na by den altaer, zoodat het volk, in het voorhov der Joden staende, zien konde, dat de Priesters het geld, het welk hun gegeven werd, in de kiste staken.

10. Het geschiedde nu, als sy sagen, dat veel gelts in de kiste was, dat des Konings Schrijver met, en op verzoek van den Hoogenpriester, om alle vermoeden van ontrouw aftesnijden, opquam, ende zy bonden het t'samen, ende telden het gelt, dat in den huyse des HEEREN, in de gemelde kist, gevonden wiert. Nadat de kist geledigd was, stelden zy dezelve, ter verdere inzameling, weder op de gewoone plaets; en zoo deden zy van dag tot dag 2 Kron. 24: 11.

11. Ende sy gaven het gelt, telkens zoodra 'er eene genoegzame som verzameld was, wel gewogen in handen der versorgers van dat werck, die, van 's Konings wege, bestelt waren over de verbetering van het huys des HEEREN: ende sy besteedden 't uyt aen de timmerlieden, ende aen de andere bouwlieden, die het huys des HEEREN vermaeckten.

12. Ende aen de metselaren, ende aen de steenhouwers, ende om hout, ende gehouwene steenen, en andere bouwstoffen, te koopen, welke 'er noodig waren, om de breucken van het huys des HEEREN te verbeteren: ende dit geld werd besteed, voor al dat uytgegeven wert voor het Huys, om [*dat*] te beteren.

13. Evenwel en werden niet aenstonds gemaeckt

voor het huys des HEEREN silvere schalen, gafselen, sprengbeckens, trompetten, [*noch*] eenigh gouden vat, ofte silveren vat, van het gelt, dat ten huyse des HEEREN gebracht wert.

14. Maer sy gaven dat den genen, die het werck deden: ende sy beterden daer mede vooreerst het huys des HEEREN. Maer toen men, na de herstelling van den Tempel, nog geld over had, werden daervan gouden en zilveren vaten, tot den dienst van den Tempel, ingekocht 2 Kron. 24: 14.

15. Daer toe en eyschtense geene rekeninge van de mannen, dien sy dat gelt in hare handen gaven, om den genen die het werck deden te geven: want sy handelden trouwelick. Men was van de eerlykheid dezer opzieneren zoo verzekerd, dat men van hun geene rekening afvorderde; men liet alles op hunne trouw aenkomen.

16. Het gelt van schult-offer, ende het gelt van sond-offeren wert ten huyse des HEEREN niet gebracht, om daervoor den Tempel en deszelvs gereedschappen te verbeteren: vermids dit het gewoone deel was voor den Priesteren.

17. Deze daed, welke Joas, op aendrang van den Hoogepriester Jojada, verrichtte, was zeer loovwaerdig. Maer, zoodra Jojada gestorven was, viel Joas van den HEER zijnen God af. 2 Kron. 24: 17. — Hy ondervond ook wel rasch de gevoelige blijken van het Godlyk ongenoegen: want (*c*) Doe trock Hazaël de Koningh van Syrien op, ende krijgde tegen Gath, ende namse in: eene Stad, welke David den Philistijnen ontnomen, en by het Rijk van Juda gevoegd had 2 Sam. 8: 1, (*d*) daer na stelde Hazaël sijn aengesichte en richtte zijnen tocht, om tegen Jerusalem, de hoofdstad van Juda zelve, op te trecken.

18. (*e*) Maer Joas de Koningh van Juda, zich tegen

(*c*) 2 Kon. 13: 25. (*d*) 2 Kon. 8: 12. 2 Chr. 24: 23. (*e*) 2 Kon. 18: 15.

tegen Hazaël den Syrier niet bestand achtende, nam, in dezen dringenden nood, alle de geheyligde dingen, die Josaphat, ende Joram, ende Ahazia sijne vaderen, de Koningen van Juda, geheyligt hadden, ende sijne geheyligde dingen, ende al het gout, dat gevonden wert in de schatten van het Huys des HEEREN, ende van het huys des Konings, ende sondt 'et tot Hazaël den Koningh van Syrien ten geschenke, met verzoek, om zijn vyandig voornemen te staken: doe trock hy, wel vergenoegd met dezen schat, op van Jerusalem.

19. Het overige nu der geschiedenissen van Joas, ende al dat hy gedaen heeft; is dat niet geschreven in het boeck der Chroniken en Staetsregisters der Koningen van Juda?

20. (*f*) Ende Joas kwam, op eene geweldige wijs, aen zijn einde 'In zijn laetste jaer deed Hazaëls zoon Benhadad eenen nieuwen aenval op Juda, 2 Kron. 24: 23, dit, en het dooden van Zacharia den zoon van 's Konings weldoener Jojada, bracht hem in den selsten haet; en sijne knechten en Hovelingen stonden op, ende maeckten eene verbintenisse, ende sloegen Joas, terwijl hy krank te bedde lag 2 Kron. 24: 25, in het huys Millo, dat afgaet nae Silla: of dat staet aen den glooijenden weg, langs welken men, naer het Paleis, afgaet.

21. Want Jozacar die 2 Kron. 24: 26. Zabad genoemd wordt de sone van Simeath, ende Jozabad de sone van Somer, sijne knechten, de eerste van Ammonitische, de tweede van Moabitische afkomst, sloegen hem, dat hy sterf; ende sy begroeven hem met sijne vaderen in de stadt Davids, maer niet in de graven der Koningen: ende Amazia sijn soon wert Koningh in sijne plaetse.

(*f*) 2 Kon. 14: 5.

HET XIII. KAPITTEL.

De Geschiedenissen van Joahaz, en zijnen zoon Joas, den tienden en elvden Koning van Israël. — Tusschen beide wordt de dood van Eliza verhaeld, en een verbazend wonder, het welk, by zijne begraving, voorviel vs. 14-21.

NU keert de Geschiedschrijver weder, tot het Koningrijk van Israël, en verhaelt, in dit Kapittel, de geschiedenissen van twee Koningen, die, na Jehu, over Israël geregeerd hebben, geduurende dien tijd, dat Joas en zijn zoon Amazia Koningen waren van Juda. — De HEER had namelyk Kap. 10: 30. aen Jehu beloovd, dat zijne zoonen, tot in het vierde gelid, op den Throon van Israël zitten zouden. Deze belovte vinden wy hier vervuld, in de twee eerste, Joahaz en Joas.

1. In het begin van 't drie en twintigste jaer van Joas, den sone van Ahazia, den Koningh van Juda, wert Joahaz de sone van Jehu de tiende Koningh over Israël te Samaria, [*ende regeerde*] seventien jaer.

Hier ontmoeten wy weder eene tijdrekenkundige zwarigheid; dezelve raekt het einde der regeering van Joahaz. Onze Geschiedschrijver zegt; dat hy 17 jaren geregeerd hebbe; maer, aenvaerdde hy het Koningrijk van Israël, in het 23ste jaer der regeering van Joas over Juda, dan moest hy tot het 40ste jaer van Joas, den Throon van Israël bezeten hebben; en dit schijnt te strijden, met het volgende 10de vs. alwaer gezegd wordt; dat Joas zijn zoon en opvolger, het Koningrijk van Israël aenvaerdde, reeds in het 37ste jaer der regeering van Joas den Koning van Juda.

Deze

Deze zwarigheid hebben wy, in de INLEIDING, met opzet behandeld.

2. Joahaz was een ondeugend Vorst, Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN: want hy wandelde na de fonden Jerobeams des foons Nebats, die Ifraël fondigen dede, door de afgodery, met de kalveren te Dan en te Bethel; hy en weeck daer van niet af.

3. Daerom ontftack des HEEREN toorn tegen Ifraël: ende hy gaffe in de hant Hazaëls des Konings van Syrien, ende nadat die, nog in Joahaz regeering, geftorven was, in de hant Benhadads des foons Hazaëls, alle die dagen, welke Joahaz regeerde, vergel. vs. 22.

4. Doch Joahaz werd, door dit oordeel, tot boetvaerdigheid bewogen: want hy badt des HEEREN aengefichte ernftelick aen: ende de HEERE verhoorde hem; want hy fagh de verdruckinge Ifraëls, met oogen van medelijden aen, dat de Koningh van Syrien haer geweldig verdruckte.

5. (So gaf de HEERE Ifraël eenen verloffer, dat fy van onder de hant der Syriers uytquamen: ende de kinderen Ifraëls woonden, veilig en gerust, niet alleen in de verfterkte fteden, maer ook op het land, in hare tenten, als te vooren.

6. Nochtans en weecken fy niet af van de fonden des huyfes Jerobeams, die Ifraël fondigen dede; [*maer*] hy, te weten Israël, wandelde daer in. Zy waren yverige voorftanders van den Kalverdienst: ende het bofch bleef oock ftaen te Samaria, het welk Achab voor den Baal geplant had, en door Jehu, hoe yverig hy den Baalsdienst had tegengegaen, verzuimd was uit te roejen.)

Dit 5 en 6 vers heeft eene meer uitvoerige opheldering noodig.

Onze Overzetters beschouwen deze beide versen, als eene tusschenrede, zoodat vs. 7. staet op vs. 4, en aentoone, hoe ver de verdrukking der Syriers, vs. 4. gemeld, wel gegaen zy. — Maer wy hebben niet noodig, zoodanig eene tusschenrede te onderstellen, gelijk, uit het vervolg van onze uitbreiding, nader blijken zal.

Dan laten wy dit verhael zelve, in de byzonderheden, wat nader beschouwen.

A. Wie was de verlosser, door welke de HEER de Israëliten, van onder de hand der Syriers, deed uitkomen? — Sommigen denken aen Eliza', omdat hy vs. 14. de wagen van Israël en zijne ruiters genaemd wordt. Maer Eliza is voor deze verlossing gestorven vs. 20-25. — Anderen denken aen Jerobeam den II, van welken wy, Kap. 14: 27, lezen, dat de HEER Israël, door zijne hand, verlost hebbe. Maer die gemelde verlossing is, in lateren tijd, voorgevallen. — Wy voegen ons, by die genen, die 'er Joas voor houden, den zoon en opvolger van Joahaz: want het verwekken van dien verlosser wordt, in het verband van zaken, vastgehecht, aen de verootmoediging van Joahaz, daer evenwel de verdrukking, den ganschen tijd van zijne Regeering, geduurd heeft; gelijk dan ook zulk eene verlossing, aen Joas, uitdrukkelyk wordt toegeeigend vs. 25.

B. Nu is de volgende vraeg ligtelyk te beantwoorden: wanneer gav de HEER Israël dezen verlosser? — God gav Israël in de hand van Hazaël, en van zijnen zoon Benhadad, *alle die dagen*, staet 'er vs. 4. Alle die dagen beteekenen den ganschen tijd der regeering van Joahaz, vergel. vs. 22. Derhalven heeft de overheersching der Syriers geduurd, tot aen het einde der Regeering van Joahaz. Op het laetst gevolgelyk van zijn leven heeft hy zich verootmoedigd, en de HEER gav, dat is verwekte Israël, nog by zijn leven, eenen verlosser, in zijnen zoon Joas. Toen de hier bedoelde verlossing werkelyk werd ter uit-

voer

voor gebracht, was ook Hazael reeds gestorven: want de herovering der steden, uit de macht der Syriers, geschiedde eerst ten tijde van Benhadad.

C. Dit vs. 5 en 6. dienen derhalven, om ons aentetoonen, dat de verlossing, welke de HEER aen Joahaz, op zijne verootmoediging beloovde, en werkelyk schonk door de hand van Joas zijnen zoon en opvolger, geenen den minsten invloed had op de verbetering der Israëliten. Zy bleven even zoo verslaevd aen de afgodery, als zy te vooren geweest waren.

Eer nu de Geschiedschrijver nader bericht geevt van de werkelyke uitvoering der beloovde verlossing, geevt hy vs. 7. eene korte teekening van den hoogen nood, in welken de Israëliten verkeerden, geduurende de gansche regeering van Joahaz. — Dit strookt ook zeer wel met de orde van het Geschiedverhael, dewijl de verlossing, welke vs. 5. slechts in het algemeen gemeld is, eerst onder de Regeering van den volgenden Koning Joas, werkelyk geschonken is.

7. De onderdrukking van den Syrischen Koning was by uitstel zwaer: Want hy en hadde Joahaz geen krijgsvolck laten overblijven dan vijftigh ruyteren, ende tien krijgs-wagenen, ende tien duysent voetvolcks. Waerlyk eene niets beteekenende macht; in vergelijking van de geduchte legers, welke de Koningen van Israël anders konden te velde brengen: Want de Koningh van Syrien haddese omgebracht, ende haddese dorschende gemaeckt als stof.

De laetste uitdrukking, *hy hadze dorschende gemaekt als stof*, kan men, met onze Randschrijvers, oneigenlyk opvatten; en dan zal zy te kennen geven, dat de Koning van Syrien het Krijgsvolk van Israël, zoo door herhaelde nederlagen en gevangelyke wechvoeringen, als door allerlei mishandelingen, als het ware gedorscht had, zoodat de Krijgsmacht van Israël geheel verbrijzeld, en, gelijk stof, vervlogen was. — Maer is 'er geene reden voor, om de uitdrukking niet eigenlyk te nemen, en, door de dorsching, alle

die wrede handelingen te verstaen, door welke de Syriers de krijgsmacht der Israëliten vernietigd hadden; hier toe schijnen zy zich ook, van yzeren dorschwagens, bediend te hebben. Dit was, in dien tijd, gansch niet ongewoon; vergel. 2 Sam. 12: 31; en men mag dit, in ons geval, des te meer denken, dewijl Eliza voorspeld had, dat Hazaël allerlei soort van onmenschelyke wreedheden, aen den Israëliten, plegen zoude Kap. 8: 12; voeg 'er by, dat soortgelijke wreedheden ook elders, op rekening der Syriers, gesteld worden Amos 1: 3.

8. Het overige nu der geschiedenissen van Joahaz, ende al wat hy gedaen heeft, ende sijne macht, dat is zijne heldhaftige daden, welke hy verricht heeft, om zich tegen de onderdrukking der Syriers te verzetten; zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken en Staetsregisters der Koningen Israëls?

9. Ende Joahaz ontsliep met sijne vaderen, ende sy begroeven hem te Samaria: ende Joas sijn sone regeerde in sijne plaetse.

10. In het seven en dertigste jaer van Joas den Koningh van Juda, wert Joas de soon Joahaz, de elvde Koningh over Israël te Samaria, [*ende regeerde*] sestien jaer.

Men vergelijke, omtrent het begin zijner Regeering, het aengeteekende by vs. 1, en voorts de INLEIDING.

11. Ende deze Joas was even ondeugend, als zijn Vader in het begin geweest was, hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN: hy en weeck niet af van alle de sonden Jerobeams des soons Nebats, die Israël sondigen dede, [*maer*] hy wandelde daer in, hy was ook een yverig voorstander van den grouwzamen Kalverdienst.

12. Het overige nu der geschiedenissen van Joas, ende al wat hy gedaen heeft, ende sijne macht, daer mede hy gestreden heeft tegen Amazia, den Koningh van Juda; zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken en Staetsregisters der Koningen Israëls?

13. Ende

13. Ende Joas ontsliep met sijne vaderen, ende Jerobeam de IIde sat op sijnen throon: Ende Joas wert begraven te Samaria by de Koningen Israëls. Zie nader Kap. 14: 15, 16, 23.

Dan evenwel, nadat de Geschiedschrijver een uitvoerig verhael gedaen zal hebben, van de laetste voorzegging en den dood des Propheten Eliza vs. 15-21, zal hy de verlossing beschrijven, welke Joas den Israëliten, door 's HEEREN hulp, bezorgd heeft vs. 22-25.

14. Elisa nu was kranck geweest van sijne kranckheyt, van dewelcke hy sterf: ende Joas de Koningh Israëls was tot hem afgekomen, ende hadde geweent over sijn aengesichte, met een woord, de Koning had staen weenen voor het ziek en stervbed van Eliza, ende geseyt; (a) Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls, ende sijne ruyteren.

Joas sprak dezelvde woorden, voor het stervbed van Eliza, welke die Propheet had uitgeroepen, by de hemelvaert van Elias Kap. 2: 12. — Of deze woorden een formulier van dien tijd waren, by het verliezen van waerdige mannen in gebruik, dan of de Koning wist, dat Eliza daerdoor zijne achting voor Elias had uitgedrukt, kunnen wy niet bepalen. Joas wilde 'er mede te kennen geven, dat hy Eliza, als eenen Vader, eerbiedigde, en hem beschouwde, als eenen man, die Israël, door zijnen raed en vooral door zijne voorbidding, zoo veel hulp en voordeel had toegebracht, als men, van Krijgswagenen en ruiteren, verwachten kon.

Maer, met welk een gemoed sprak Joas deze woorden? had hy zoo veel achting voor Eliza, stelde hy zoo veel belang in den raed en in de voorbidding van dien Propheet; hoe kon hy dan den Kalverdienst aen de hand houden? — Wy oordeelen, dat de woorden van Koning Joas oprecht en welmeenende geweest zijn. Hy had eene zeer byzondere achting voor Eliza, op dezelvde wijs, als naderhand Herodes eerbied had voor Johannes, uit hoofde van 's mans beproevde Godsvrucht. Hy had gehoord, dat deze eerbiedingswaerdige

(a) 2 Kon. 2: 12.

man op ſterven lag; en terwijl hy, door de Syriers, nog geweldig onderdrukt werd, zal hy den Propheet nog hebben willen raedvragen, wat hy doen moest, om van hunne overheerſching verlost te worden, en by dezen Godsman vernemen, of 'er nog geen Godlyk antwoord was op de ootmoedige gebeden van zijnen Vader Joahaz. — Toen hy den eerwaerdigen grijsaert met den dood zag worstelen, werd hy tot medelijden bewogen, en het gezicht van den Godvruchtigen lijder deed hem het verlies beſeffen, het welk hy, met zijn volk, by 's mans afſterven, ondergaen zoude. — Dan dit was ook het al; uit de verkleevdheid van den Koning aen den verfoeilyken Kalverdienst, blijkt het allerduidelykst, dat hy geene beginſelen had van wezenlyke en waerachtige Godsvrucht.

15. De Koning, ſtaende voor het ſtervbed van den Propheet, en met hem ſprekende, over den ellendigen toeſtand van het Koningrijk, was met pijl en boog voorzien, het welk het voornaemſte geweer was in dien tijd; Ende Eliſa ſeyde tot hem; Neemt eenen boge, ende pijlen: ende hy nam tot ſich eenen boge, ende pijlen. Deze woorden behelsden een heimelyk bevel aen den Koning, om zich te wapenen, en van noodig krijgstuig te voorzien, als het middel om de Syriers te beöorlogen.

16. Ende hy ſeyde tot den Koningh Iſraëls, Legt uwe hant aen den boge; dit bevel diende ten vertooge, dat Joas zich dadelyk in de wapenen ſtellen moest, ende hy leyde ſijne hant [*daer aen*]: ende Eliſa leyde toen ſijne handen op des Konings handen, tot een teeken, dat de HEER met Joas zijn en hem ſterken zoude.

17. Ende hy ſeyde, Doet de venſter op tegen 't ooſten; om aen te duiden, dat de Koning den optocht wenden moest naer het Oosten, alwaer de Syriers hunne voornaemſte overwinningen behaeld, en hunne bezittingen geplaetst hadden, Kap. 10: 32, 33, ende hy dedeſe op: Doe ſeyde Eliſa, Schiet; ten vertooge, dat hy, op Gods bevel, de Syriers moest aentasten; ende hy ſchoot: ende hy, de Propheet Eliza namelyk, ſeyde daerop, 't Is een pijl der verloſſinge des HEEREN, ende

een

een pijl der verlossinge tegen de Syriers; zoo zeker als gy dezen pijl geschoten hebt, zult gy uwe vyanden overwinnen: want gy sult de Syriers slaen (*b*) in Aphek tot verdoens toe.

18. Dan hier mede vergenoegde zich de Propheet nog niet; Daer na seyde hy tot Joas, Neemt de overige pijlen, die nog in uwen pijlkoker steken; ende hy namse: Doe seyde hy tot den Koningh Israëls, Slaet tegen de aerde; ende hy sloegh met die pijlen driemael op de aerde, daer na stont hy stille.

19. Doe wert de man Godts seer toornigh op hem, omdat de Koning zoo spoedig een einde maekte van zijne pijlen op de aerde te slaen, ende daerom seyde Eliza tot Joas: Gy soudt vijf ofte sesmael geslagen hebben; dan soudt gy de Syriers tot verdoens toe geslagen hebben: doch nu sult gy de Syriers driemael slaen.

Hier valt eene zeer gewichtige bedenking.

Wat verband was 'er tusschen deze slagen, en de overwinning van Joas op de Syriers?

De voorstanders van de zoogenaemde Middelkennis beschouwen deze plaets, als een zeer gewichtig bewijs voor hun gevoelen; omdat hier eene toekomende zaek voorzegd wordt, welke van eene voorwaerde afhong. — Dat zoodanig eene middelkennis, en met Gods Alwetendheid, en met zijne Onafhangelykheid, strijdig zy, wordt elders bewezen. — Ook is 'er, in dit geval van Joas, niets, het welk de leer der Middelkennis begunstigt, wanneer men de zaek in het ware licht beschouwt. Uit de wetenschap, welke Eliza had van Joas overwinning op de Syriers, kan men immers niet besluiten tot de wetenschap van God zelven. De Alwetende God wist zeer wel, in hoe ver Koning Joas de Syriers overwinnen zoude, als mede hoe dikwijls die Vorst, met zijne pijlen, op de aerde slaen zoude. Maer Eliza wist niets meer, dan

(*b*) 1 Kon. 20: 30.

God hem geopenbaerd had: nu had de HEER aen Eliza in het algemeen, door eene Openbaring, bekend gemaekt; dat de grootheid van Joas overwinning op de Syriers geevenredigd zou zijn, naer het getal der ſlagen, welke de Koning, met zijne pijlen, op de aerde ſlaen zoude. Hy had gewenscht, dat de Koning vijf of zesmael ſlaen zoude, dan zou hy 'er uit hebben kunnen beſluiten, dat de Syriers geheel zouden verdelgd worden; maer nu de Koning ſlechts driemalen ſloeg, bemerkte de Propheet, dat de Syriers ook maer driemalen zouden geſlagen worden.

Maer wat verband was 'er tusſchen het een en ander, en waerom werd Eliza toornig op den Koning? — Tusſchen het ſlaen van den Koning met zijne pijlen, en het ſlaen der Syriers, was zekerlyk geen ander verband, dan dat het eerste een zinbeeldig vertoog ware van het laetſte. — Het ſlaen van den Koning was een teeken, dat hy, onder den Godlyken zegen, onvermoeide pogingen moest aenwenden: dan, vermids hy maer driemael ſloeg, was dit voor den Propheet een teeken, dat de Koning traeg en ſlappelyk zou te werk gaen; en dit was de reden, dat Eliza toornig wierd.

20. Daer na ſterf Eliſa, in hoogen ouderdom, nadat hy lange jaren, in zijne Prophetiſche bediening, met yver en getrouwheid was bezig geweest, ende ſy begroeven hem, met alle openbare eerbewijzen: De benden nu der Moabiten, die, voor ruim 40 jaren, door Joram, den zoon van Achab, zeer vernederd waren Kap. 3, maer thans weder het hoofd begonden op te ſteken, quamen in het lant van Israël, met het ingaen des jaers, toen de vruchten op het veld ſtonden, om te ſtropen en te rooven.

21. Ende het geſchiedde, als ſy eenen zekeren man begroeven, datſe, ſiet, eene ſtropende bende der Moabiten ſagen aenkomen; en, naedien de vrees hen niet toeliet het lijk, naer de beſtemde begraevplaets, te brengen, ſo wierpenſe den man in het graf van Eliſa: ende, by die gelegenheid, gebeurde 'er een verbazend wonderwerk; doe de gemelde doode man daer inquam, ende het gebeente of lijk van Eliſa aenroerde, wert hy levendigh, ende rees op ſijne voeten.

Dit

Dit wonderwerk is zeer merkwaerdig.

De Jooden beuzelen, dat de man, die begraven werd, een godloze geweest zy, en dat de heiligheid van Eliza niet toeliet, dat die godloze by hem liggen zoude. Dan dit verdient geene aendacht.

Dat hier een waerachtig wonderwerk geſchied zy, zal niemand ontkennen kunnen; daer de aenraking van een dood lichaem zekerlyk geen natuurlyk vermogen heeft, om een ander lijk levendig te maken. — Alle de omſtandigheden waren louter toevallig, en buiten toeleg. Er is geen ſchijnbare grond, om eenig bedrog te vermoeden. — Zou de man, welken men begraven wilde, wel dood geweest zijn? misſchien had hy eene flauwte — zoo zou het ongeloov kunnen zeggen. Maer het eerste blijk, het welk hy van zijn leven gav, was dit, dat hy op zijne voeten ſtond; en dit is nooit het eerste werk van iemand, die, uit eene zware flauwte, weder by zich zelven komt.

Maer, zal men vragen, tot wat einde diende dit wonderwerk? — (1). Om Eliza, nog na zijnen dood, te verheerlyken, en een getuigenis te geven van de waerdigheid zijner bediening. (2). Om Israël tot bekeering te leiden. Eliza was een zeer uitmuntend Propheet, in het Koningrijk der X ſtammen, geweest: door dit wonderwerk moest Israël derhalven worden opgewekt, om de lesſen en vermaningen, welke hy, by zijn leven, gegeven had, op te volgen. (3). Om Koning Joas aen te ſporen, dat hy den raed van Eliza hoe eer hoe beter gehoorzaemde, in het beoorlogen der Syriers. (4). Om den Koning, en gansch Israël, door dit wonderwerk te verzekeren, dat de voorzegging van Eliza, omtrent de overwinning der Syriers, onfeilbaer zoude vervuld worden.

22. Hazaël nu de Koningh van Syrien verdruckte Iſraël, alle de dagen van Joahaz, zoo lang hy over Israël regeerde, gelijk reeds vs. 2. is aengeteekend.

23. Doch de HEERE was hen genadigh, ende ontfermde ſich harer, ende wendde ſich tot hen, om hen, door zijne macht, te verlosſen; hoewel niet om hunnent

wil: want hunne ongerechtigheden waren hoogstgaende, maer om hunner vaderen wil, en om de belovte, welke de HEER aen dezen gedaen had, om ſijns verbonts wille met Abraham, Iſaac, ende Jacob: ende hy en wildeſe niet verderven, ende en heeftſe niet verworpen van ſijn aengeſichte, en uit Canaan verbannen, tot nu toe, dat is tot dien tijd, van welke in het voorige geſproken is, te weten zoo lang Joahaz, en zijn zoon Joas na hem, over Israël, regeerde.

Hieruit mag men beſluiten dat deze geſchiedenisſen der Koningen op onderſcheiden tijden vervolgd zijn.

24. Ende Hazaël de Koningh van Syrien ſterf middelerwijl, geduurende dien tijd, dat Israël door de Syriers verdrukt werd: ende ſijn ſoon Benhadad, dus genoemd nae Hazaëls voorzaet, wert Koningh of was Koning geworden in ſijne plaetſe. Deze Benhadad volgde het voorbeeld van zijnen Vader, in het verdrukken der Israëliten.

25. Joas nu de ſoon van Joahaz volgde den raed van Eliza, en vatte de wapenen op tegen Benhadad, den Koning van Syrien. De HEER zegende zijne pogingen by uitnemendheid: want hy ontſloeg zich van den dwingeland, ook nam hy de ſteden weder in, uyt de hant van Benhadad, den ſoon Hazaëls, die hy uyt de hant van Joahaz ſijn vader met krijgh genomen hadde: Joas ſloegh hem driemael, juist zoo als Eliza hem voorſpeld had, ende brachte de ſteden Iſraëls weder, onder zijne macht.

Ondertusſchen was deze overwinning van Joas maer ten deele: door zijnen zoon Jerobeam werd dit werk verder voortgezet; die zelvs Damascus tot het gebied van Israël gebracht heeft, Kap. 14: 25-28.

HET XIV. KAPITTEL.

De Geschiedenissen van Amazia den agtsten Koning van Juda vs. 1-22. en van Jerobeam II, den twaelvden Koning van Israël vs. 23-29.

IN de 22 eerste versen van dit Kapittel keert de Geschiedschrijver weder tot het Koningrijk van Juda. Joas, de zevende Koning van Juda, was, door zijne Hovelingen, vermoord Kap. 12: 20, en zijn zoon Amazia beklom den Throon van Juda, in zijne plaets.

1. In het tweede jaer Joas des soons Joahaz, des Konings Israëls; wert Amazia Koningh, de sone Joas des Konings van Juda.

2. (*a*) Vijf en twintigh jaer was hy oudt, doe hy Koningh wert, ende regeerde negen en twintigh jaer te Jerusalem: ende sijner moeder naem was Joaddan van Jerusalem.

3. Deze Amazia was eenen geruimen tijd een vry deugdzaem Vorst; Ende hy dede, in vele opzichten, dat recht was in de oogen des HEEREN, nochtans niet zoo volkomen, als sijn vader David: hy dede nae alles, dat sijn vader Joas gedaen hadde. Gelijk Joas zijn Vader, in het begin zijner regeering, den HEER diende, en op het laetst tot afgodery verviel, zoo ging het ook met dezen zijnen zoon Amazia.

4. In het begin schikte hy zich naer 's HEEREN geboden, Alleenlick en werden de hoogten niet wechgenomen: het volck offerde, ende roockte nogh op de hoogten.

5. Het geschiedde nu, als het Koninckrijcke

(*a*) 2 Chron. 25: 1.

in sijne hant versterckt en zijn gezach genoeg gevestigd was; dat hy sijne knechten sloegh, die den Koningh sijnen vader geslagen hadden.

6. Doch de kinderen der dootslagers, en doodde hy niet: gelijck geschreven is in het wetboeck Mose, daer de HEERE geboden heeft, seggende; (*b*) De vaders en sullen voor de kinderen niet gedoodet worden, ende de kinders en sullen voor de vaders niet gedoodet worden; maer een yeder sal om sijne sonde gedoodt worden. Dit was een blijk van goedhartigheid, en van gehoorzaemheid aen de Godlyke Wet: een ander Vorst zou ook deze kinderen gedood hebben, uit vrees, dat zy, ter eeniger tijd, bestaen zouden, den dood hunner Vaderen te wreken.

7. De Edomiten waren, onder de regeering van Koning Joram, van Juda afgevallen Kap. 8: 20. Zoodra Amazia op den Throon gekomen was, besloot hy aenstonds de Edomiten weder onder zijne macht te brengen. Ten dien einde huurde hy hulpbenden van Israël, voor eene groote somme gelds; maer, op den raed van eenen Propheet, dankte hy dezelve weder af 2 Kron. 25: 7-10. Hy alleen ondernam den strijd, en, door den Godlyken bystand, sloegh hy de Edomiten in het soutdal vergel. 2 Sam. 8: 13. tien duysent; behalven nog zoo vele gevangenen 2 Kron. 25: 12, ende ook nam hy Sela, eene Stad in het steenachtig Arabie, in met krijgh, ende naemde naren name, Jokteël, dat is *gehoorzaemheid aen God*; ten blijke dat hy deze overwinning aenmerkte, als eene vergelding van zijne gehoorzaemheid aen Gods bevel, hem door den gemelden Propheet bekend gemaekt; om de Edomiten, zonder de gehuurde hulpbenden van Israël, aen te tasten. Dien naem draegt de Stad nog tot op desen dagh, dat dit verhael geboekt werd.

8. Deze overwinning maekte Amazia trotsch en hoogmoedig, zoodat hy by zich de gedachten liet opkomen, om het Rijk der tien stammen weder aen het huis van David te brengen.

(*b*) Deut. 24: 16. Ezech. 18: 20.

gen. Ook was hy zeer verstoord op de Israëliten, omdat zy, uit weerwrake over hunne terugzending, met stropende benden, in zijn land vielen, 2 Kron. 25: 13. Doe hy dan zijnen kans meende schoon te zien, sondt Amazia boden tot Joas den soon van Joahaz des soons Jehu, den Koningh Israëls, seggende; Komt, laet ons malkanders aengesichte, of, *elkander in 't aengezicht* sien, en onze geschillen, met de wapenen, beslisschen. Het was een soort van edelmoedigheid, dat hy den Koning van Israël vooraf, van zijne oorlogzuchtige voornemens, liet waerschouwen, en hem niet onverhoeds op het lijv viel.

9. Maer Joas de toenmalige Koningh Israëls sondt tot Amazia den Koningh van Juda, seggende; De distel, die op den Libanon is, sondt tot den ceder, die op den Libanon is, seggende; Geeft uwe dochter mijnen sone ter vrouwe: maer het gedierte des velts, dat op den Libanon is, gingh voorby, ende vertradt den distel.

Joas vergeleek zich zelven by eenen ceder, en verklaerde, dat hy Amazia, ten zijnen opzichte, beschouwde als een distel: ook wilde hy te kennen geven, dat hy Amazia, wanneer hy verzocht zich hem te verzwageren, met verachting zoude van de hand wijzen; als mede, dat Amazia tegen hem in het geheel niet bestand ware, en dat de Israëlitische Soldaten hem, met even zoo weinig moeite, zouden kunnen vernielen, als het gedierte des velds eenen distel vertreedt.

Ondertusschen, deze tael van Joas was even trots als de uitdaging van Amazia. — Hy was nu wel verlost van de overheersching der Syriers; evenwel zijn Rijk was nog op verre na niet in zulk een bloei, dat hy recht had zich zoo zeer te verheffen boven Amazia, die ook tot hier toe voorspoedig geregeerd had.

Joas beschouwde dan dezen voorslag van Amazia, als eene onberedeneerde onderneming van eenen zwakken Vorst, die zich, door trotsheid, liet vervoeren. Daerom liet hy 'er byvoegen:

10. Gy hebt de Edomiten dapper geslagen; daerom heeft uw herte u verheven: hebt de eere,

vergenoeg u daermede, ende ſtae toch niet naer meer hooge dingen; blijft gerust in uw huys; want waerom ſoudt gy u in het quade, in eenen rampzaligen oorlog, mengen, tot u eigen verderv, en dat van uwe onderdanen, dat gy vallen ſoudt, gy, ende Juda met u?

11. Doch Amazia en hoorde niet: Daerom toogh Joas de Koningh Iſraëls op, ſo dat hy, ende Amazia de Koningh van Juda, malkanders aengeſichten ſagen, en elkander eenen veldſlag leverden te Beth-Semes, dat in Juda is. vergel. 1 Sam. 6: 12.

12. Ende Juda, dat zonder wettige reden dezen oorlog begonnen had, wert geſlagen voor 't aengeſichte Iſraëls; ende ſy vloden een yegelick in ſijne tenten.

13. Ende Joas de Koningh Iſraëls greep Amazia den Koningh van Juda, den ſoon Joas des ſoons Ahazia te Beth-Semes, ende quam te Jeruſalem: ende hy brack aen den muer Jeruſalems, van de poorte Ephraims, tot aen de hoeckpoorte, vier hondert ellen, zoo om Amazia ſmaedheid aen te doen, als opdat Jeruſalem geene plaets van verdediging meer wezen zoude.

14. Ende hy nam al het gout, ende het ſilver, ende alle de vaten, die gevonden werden in het Huys des HEEREN, ende in de ſchatten van des Konings huys, mitſgaders gyſelaers: ende hy keerde, met dezen rijken buit, weder nae Samaria. Dit was het rampzalig gevolg van Amazias hoogmoed.

15. Het overige nu der geſchiedeniſſen van Joas den Koning van Israël, wat hy gedaen heeft, ende ſijne macht, ende hoe hy geſtreden heeft tegen Amazia den Koningh van Juda; zijn alle die dingen niet uitvoerig geſchreven in het boeck der Chroniken of Staetsregister der Koningen Iſraëls?

16. Ende Joas ontſliep met ſijne vaderen, ende wert te Samaria begraven by de Koningen Iſraëls: ende ſijn ſoon Jerobeam, de tweede van dien naem, dus door zijnen Vader genoemd, ter eere van den eersten grond-

grondlegger dezes Rijks, wert Koningh in sijne plaetse.

17. De gemelde Amazia nu de sone van Joas de achtste Koningh van Juda leefde na de doot van Joas den sone Joahaz des Konings Israëls, omtrend vijftien jaer, maer in een zeer gering aenzien.

18. Het overige nu der geschiedenissen van Amazia; is dat niet geschreven in het boeck der Chroniken of openbare Staatsregisters der Koningen van Juda?

19. Ondertusschen stierv Amazia ook zijnen natuurlyken dood niet; hy werd, door zijne Hovelingen en Rijksgrooten, by welken de Koning zeer veracht geworden was, moorddadig omgebracht; Ende (*c*) sy maeckten eene verbintenisse tegen hem te Jerusalem, dat hy vluchtede nae Lachis: maer sy sonden hem na tot Lachis, omdat hy onvermogende was, zich tegen die verbintenis te verzetten; dan zy vervolgden hem in deze Stad, die, op de grenzen van het land der Philistijnen, gelegen was, ende doodden hem aldaer.

20. Ende sy brachten hem op eenen wagen, door peerden voortgetrokken; ende hy wert te Jerusalem begraven, by sijne vaderen, in de stadt Davids.

21. (*d*) Ende het gantsche volck van Juda nam Azaria, (die nu sestien jaer oudt was,) ende maeckten hem Koningh in plaetse van sijn vader Amazia.

Deze Azaria, de negende Koning van Juda, werd Kap. 15: 30. en 2 Kron. 26: 1, Uzzia genaemd. Twee benamingen, welke, in den zakelyken zin, op het zelvde nederkomen; de eerste beteekent de *hulp van God*, en de andere de *sterkte van God*.

22. Die Koning Azaria herbouwde en versterkte Elath, eene Stad, welke de Edomiten, toen zy, onder Joram, afvielen Kap. 8: 20, weder genomen hadden, ende brachtse weder aen Juda, na dat de gemelde Koningh Amazia, met sijnen vaderen ontslapen was.

(*c*) 2 Chron. 25: 27. (*d*) 2 Chron. 26: 1.

23. In het vijftiende jaer van Amazia den sone van Joas den Koningh van Juda, wert te Samaria Koningh, Jerobeam de tweede, de sone van Joas Koningh over Israël, [*ende regeerde*] den langen tijd van een en veertigh jaer.

24. Hy was een zeer ondeugend Vorst; Ende dede dat quaet was in de oogen des HEEREN: hy en weeck niet van alle sonden Jerobeams des soons Nebats, die Israël sondigen dede, en tot den Kalverdienst vervoerde. Trouwens, dat deze naemgenoot van dien eersten verleider des volks zeer onverzettelyk was in die afgodery, en dat dezelve, onder de voorspoedige regeering van dien anders dapperen Koning, de bron was van allerlei zonden, leeren wy uit de Prophetien van Hosea en Amos, zie vooral Amos 7: 10 - 17.

25. Hy bracht oock weder, onder zijn gebied, de lantpale Israëls langs den Jordaen aen de overzijde, van den ingangh Hamaths, ten Noorden, tot aen de zee des vlacken velts, anders genaemd de doode zee, ten Zuiden; alwaer te vooren eene zeer aengename vlakte geweest was Gen. 13: 10, nae het woort des HEEREN des Godts Israëls, dat hy gesproken hadde door den dienst van sijnen knecht (*e*) Jona den soon van Amitthai den Propheet, die van Gath Hepher was. De Propheet Jona, die oorsprongelyk was van Gath Hepher, in het ervdeel van Zebulon, welligt een der leerlingen van Eliza, had den Koning, met belovte van den Godlyken bystand, tot deze onderneming aengemoedigd.

26. Want de HEERE sagh, met oogen van ontferming, dat de elende Israëls seer bitter was, ende dat 'er geene opgeslotene, noch verlatene en waren, dat noch zy, die in beslotene steden woonden, noch zy, die eenzaem omzworven, veilig waren, (vergel. Deut. 32: 36.) ende dat Israël geenen helper en hadde.

27. Ende de HEERE en hadde voor als nog niet gesproken, dat hy den naem Israëls van onder den he-

(*e*) Jona 1: 1. Matth. 12: 39, 40.

hemel verdelgen foude, zoodat zy geen volk meer uitmaekten, maer hy verloftefe door de hant Jerobeams des foons Joas.

28. Het overige nu der gefchiedeniffen Jerobeams, ende al wat hy gedaen heeft, ende fijne macht, hoe hy gekrijgt heeft, ende hoe hy Damafcus ende Hamath tot Juda [*behoorende*] dat is, in den tijd van David en Salomo, die uit de ftam Juda waren, hun toebehoord hebbende, aen Ifraël wedergebracht heeft; zijn die niet gefchreven in het boeck der Chroniken en Staetsregisters der Koningen Ifraëls?

29. Ende Jerobeam ontfliep met fijne vaderen, met den Koningen Ifraëls: ende fijn foon Zacharia wert Koningh in fijne plaetfe.

HET XV. KAPITTEL.

De Gefchiedenis van Azaria, den negenden Koning van Juda vs. 1-7. *van Zacharia den dertienden Koning van Israël vs* 8-12; *van Sallum en Menahem, twee mededingers naer den Throon van Israël vs.* 13-22; *van Pekahia en Pekah vs.* 23-31; *van Jotham den tienden Koning van Juda vs.* 32-38.

1. IN het feven en twintigfte jaer Jerobeams den tweeden, des twaelvden Konings Ifraëls, wert, in het Rijk van Juda, (*a*) Koningh Azaria de foon Amazia des Konings van Juda.

Over de zeer aenmerkelyke tijdrekenkundige zwarigheid, welke hier ontftaet, en nog veel grooter wordt uit vergelijking met vs. 8; kan men onze INLEIDING nazien.

2. Hy was (*b*) feftien jaer oudt doe hy Koningh

(*a*) 2 Kon. 14: 21. 2 Chr. 26: 3. (*b*) 2 Chron. 26: 1, 3.

wert, ende hy regeerde twee en vijftigh jaer, als Koning van Juda, te Jerusalem: ende de naem sijner moeder was (c) Jecholia van Jerusalem.

3. Ende hy dede, over 't geheel, dat recht was in de oogen des HEEREN; nae al dat sijn vader Amazia gedaen hadde, die, in de eerste helft zijner Regeering, ook een deugdzaem Vorst was geweest.

4. Hy diende wel den HEER, Alleenlick nogtans en werden de hoogten niet wechgenomen: het volck offerde, ende roockte nogh op de hoogten.

5. Ende de HEERE plaegde den Koningh, omdat hy zich, uit trotsheid, de Priesterlyke bediening had aengematigd 2 Kron. 26: 16. enz. met melaetsheid, zoo dat hy melaetsch wert, tot den dagh sijnes doots, ende hy woonde in een afgesondert huys, vermids hy, volgens de Godlyke Wet Lev. 13: 46; met andere menschen, geene verkeering hebben mogt: doch Jotham des Konings sone was over het huys, en woonde in het Koninglyk Paleis, richtende het volck des lants.

6. Het overige nu der geschiedenissen van Azaria, ende al dat hy, geduurende zijne twee en vijftig jarige Regeering, gedaen heeft; zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen Juda? Gelijk wy ook 2 Kron. 26, een uitvoeriger bericht zullen aentreffen van zijne uitnemend voorspoedige, verstandige, dappere, en ook in 't Godsdienstige zeer loflyke regeering, op welke hy, alleen door t gemelde geval, een zeer aenmerkelyke vlak gebracht heeft, en wel in 't laetst zijner regeering, toen hy reeds boven 60 jaren oud was; want hy heeft 68 jaren bereikt, en Jotham, die 25 jaren had toen Uzzia storv, was reeds in staet, van dat geval af, de regeering waer te nemen.

7. Ende Azaria ontsliep met sijne vaderen, ende sy begroeven hem by sijne vaderen, in de stadt Davids: ende sijn soon de gemelde Jotham, die,

(c) 2 Chron. 26: 3.

die, reeds in 't laetst van zijn leven, de zaken van het Rijk bestuurd had, wert Koningh in sijne plaetse.

8. In het acht en dertigste jaer van Azaria den Koningh van Juda, regeerde Zacharia de soon Jerobeams over Israël te Samaria. Hy was de dertiende Koning van Israël. Zijne geheele Regeering duurde niet langer, dan ses maenden.

9. Trouwens hy was een zeer ondeugend Vorst; Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN, gelijck als sijne vaderen gedaen hadden: hy en weeck niet af van de sonden Jerobeams des soons Nebats, die Israël sondigen dede, en tot den Kalverdienst vervoerde.

10. Ende een der Grooten van zijn Rijk, met name Sallum de sone van Jabes maeckte eene verbintenisse tegen hem, ende sloegh hem openlyk, voor de oogen van het gansche volck, ende doodde hem: ende hy wert Koningh in sijne plaetse.

11. Het overige nu der geschiedenissen van Zacharia; siet, dat is geschreven in het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen Israëls.

12. Dit was het woort des HEEREN (d) dat hy gesproken hadde tot Jehu, seggende; U sullen sonen van het vierde gelidt op den throon Israëls sitten: ende het is alsoo geschiet, want dees Zacharia was een nazaet van Jehu, in het vierde gelid. Maer even zeker werd, in zijnen geweldigen dood, ook Gods bedreiging vervuld Amos 7: 9. *Ik zal tegen Jerobeams huis opstaen met den zwaerde.*

13. Na het vermoorden van Zacharia, plaetste de gemelde Sallum de sone van Jabes zich op den Throon; hy wert de veertiende Koningh van Israël, en aenvaerdde zijne heerschappy in het negen en dertigste jaer Uzzia des Konings van Juda: Ondertusschen was zijn bestier van eenen zeer korten duur, ende hy regeerde niet langer, dan een volle maent te Samaria.

(d) 2 Kon. 10: 30.

14. Want Menahem de fone van Gadi, zoo het schijnt de Opperbevelhebber der krijgsmacht van den vermoorden Koning Zacharia, toogh op van Tirza, eene Stad in Manasfe, alwaer hy woonachtig was, ende hy quam te Samaria, ende floegh Sallum, den fone van Jabes, te Samaria, ende doodde hem, ende wert Koningh in fijne plaetfe.

15. Het overige nu der gefchiedenisfen Sallums, ende fijne verbintenisfe, die hy maeckte; fiet, die zijn gefchreven in het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen Ifraëls.

16. Doe floegh Menahem, zoodra hy op den Throon gevestigd was, Tiphfah, met al die daer in waren, oock hare lantpalen van Tirza aen: om dat men de poorten niet en hadde [*voor hem*] open gedaen, ten blijke, dat men weigerde hem als Koning te erkennen, fo floegh hy [*hen*]: hy fpaerde niemand, zelvs alle hare bevruchte vrouwen hieuw hy, op eene barbaerfche wijs, in ftucken.

17. In het negen en dertigfte jaer van Azaria den Koningh van Juda, wert deze wreedaertige Menahem de fone van Gadi de vijftiende Koningh over Ifraël, [*ende regeerde*] tien jaer te Samaria.

18. Ende hy dede, boven zijne grouwelyke wreedheid, ook in den Godsdienst dat quaet was in de oogen des HEEREN: hy en weeck alle fijne dagen niet af van de fonden Jerobeams des foons Nebats, die Ifraël fondigen dede, en tot den Kalverdienst vervoerde.

19. (*e*) [*Doe*] quam Pul de toenmalige Koningh van Asfyrien tegen het lant van Israël, met eene groote Krijgsmacht; ende Menahem gaf aen Pul duyfent talenten filvers, makende 38 Tonnen gouds Hollandsch, niet alleen om hem te bewegen, dat hy weder zoude aftrekken, maer ook op dat fijne hant met hem foude zijn, om het Koninckrijck in fijne hant te ftercken. Menahem had zijn gezach op geweld gegrondvest, ondertusfchen bemerkte hy, dat het zeer wankelbaer was. Door dat rijke gefchenk, bewoog

hy

(*e*) 1 Chron. 5: 26.

hy Pul, om hem, tegen allen opſtand zijner misnoegde onderdanen, te onderſteunen, en op den Throon te handhaven.

20. Menahem nu bracht dit gelt op van Iſraël, op zulk eene wijs, dat minder gegoede 'er niet door gedrukt wierden, hy hiev eene zware belasting, maer alleen van de rijken, van alle geweldige van vermogen, om den Koningh van Aſſyrien te geven, voor elck man vijftigh ſilvere ſikels, zijnde omtrend 63 guldens, welke, om de gemelde ſom te maken, door 60000 perſonen moesten opgebracht worden: alſo keerde de Koningh van Aſſyrien, nadat hy het gemelde geſchenk ontvangen had, weder naer zijn Koningrijk, ende en bleef, met zijne heirmacht, daer niet in den lande Canaan.

21. Het overige nu der geſchiedeniſſen Menahems, ende al wat hy gedaen heeft; is dat niet geſchreven in het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen Iſraëls?

22. Daer na ontſliep Menahem met ſijne vaderen: ende ſijn ſone Pekahia wert de zestiende Koningh van Israël in ſijne plaetſe.

23. In het begin van 't vijftigſte jaer van Azaria den Koningh van Juda wert Pekahia de ſone Menahems Koningh over Iſraël, [*ende regeerde*] flechts twee jaer te Samaria.

24. Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN: hy en weeck ook al niet af van de ſonden Jerobeams des ſoons Nebats, die Iſraël ſondigen dede, en tot den grouwzamen Kalverdienst vervoerde.

25. Ende Pekah de ſone van Remalia ſijn Hooftman, de eerste Bevelhebber van zijne legermacht, maeckte eene verbinteniſſe tegen hem, ende ſloegh hem te Samaria in het paleys van het huys des Konings, met Argob, ende met Arje, twee voorname Hovelingen, ende met hem waren vijftigh mannen van de kinderen der Gileaditen, welke hy in zijne zamenzwering had weten in te wikkelen, alſo doodde hy hem, ende wert Koningh in ſijne plaetſe.

26. Het overige nu der geſchiedeniſſen van

Pekahia, ende al wat hy gedaen heeft; siet, dat is geschreven in het boeck der Chroniken of Staets-registers der Koningen Israëls.

27. In het begin van 't twee en vijftigste jaer van Azaria den Koningh van Juda, wert Pekah de sone van Remalia de zeventiende Koningh over Israël, [*ende regeerde*] twintigh jaer te Samaria.

28. Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN: hy en weeck, gelijk alle zijne voorzaten, niet af van de sonden Jerobeams des soons Nebats, die Israël sondigen dede, en tot den verfoeilyken Kalverdienst vervoerde.

29. In de dagen van dezen Pekah den zeventienden Koningh Israëls, quam Tiglath Pileser de zoon of de kleinzoon van den voorgemelden Pul vs. 19. de toenmalige Koningh van Assyrien, ende (*f*) nam Ijon in, ende Abel Beth-Maacha, twee sterke steden, vergel. 1 Kon. 15: 20, ende Janoach, eene Stad in het ervdeel van Ephraim Jos. 16: 6. ende Kedes, ende Hazor, twee steden in het ervdeel van Naphtali Jos. 12: 19, 22. 19: 36, 37, ende gansch Gilead, het welk beoosten de Jordaen gelegen was, ende opper-Galilea, het gantsche lant, het welk het ervdeel was van Naphtali: ende hy voerdese, te weten de Israëliten, die in dat gedeelte van het land woonden, gevangelyk wech nae Assyrien. vergelijk 1 Kron. 5: 6 en 26.

30. Ende Hosea de sone van Ela maeckte eene verbintenisse tegen den thans regeerenden Koning van Israël Pekah den sone van Remalia, die, wegens deze zware rampen des Rijks, in den selsten haet gekomen was, ende sloegh hem, ende doodde hem, ende wert Koningh in sijne plaetse; in het twintigste jaer Jothams des soons Uzzia.

Hier ontstaet weder eene tijdrekenkundige zwarigheid, uit vergelijking van vs. 33, alwaer gezegd wordt, dat Jotham slechts 16 jaren geregeerd heeft. Maer over deze schijnstrijdigheid zie men weder de INLEIDING.

31. Het overige nu der geschiedenissen van Pekah,

(*f*) Jes. 8: 23.

kah, ende al wat hy gedaen heeft; siet, dat is geschreven in het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen Israëls.

32. In het begin van 't tweede jaer van Pekah, den sone van Remalia, den zeventienden Koningh Israëls, (*g*) wert Jotham Koningh, de sone van Uzzia. Hy was de tiende Koningh van Juda.

33. (*h*) Vijf en twintigh jaer was hy oudt, als hy Koningh wert, ende regeerde schaers sestien jaer te Jerusalem: ende de naem sijner moeder was Jerusa de dochter van Zadok.

34. Ende hy dede dat recht was in de oogen des HEEREN: nae alles dat sijn vader Uzzia goed en lovwaerdig gedaen hadde, dede hy ook.

35. Alleenlick en werden de hoogten niet wechgenomen; het volck offerde, ende roockte nogh op de hoogten: de selve bouwde, ten blijke van zijne Godsdienstigheid, de hooge poorte aen het voorhov van het huys des HEEREN, door welke men, uit den Tempel, in het Koninglyk Paleis ging. — Ook maekte hem God voorspoedig om de Ammoniten te overwinnen 2 Kron. 27: 5.

36. Het overige nu der geschiedenissen Jothams, ende al wat hy gedaen heeft; is dat niet geschreven in het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen van Juda?

37. In die dagen, op het einde van Jothams Regeering, begon de HEERE in Juda (*i*) te senden Rezin den Koningh van Syrien, ende Pekah den sone van Remalia, voor zoo ver de HEER het hart van deze Vorsten zoodanig bestuurde, dat zy zich ten oorlog toebereidden, tegen het Koningrijk van Juda.

38. Ende Jotham ontsliep met sijne vaderen: ende wert begraven by sijne vaderen in de stadt sijns vaders Davids: ende sijn sone Achaz wert de elvde Koningh over Juda in sijne plaetse.

(*g*) 2 Chron. 27: 1, &c. (*h*) 2 Chron. 27: 1, &c. (*i*) 2 Kon. 16: 5. Jes. 7: 1.

HET XVI. KAPITTEL.

Eene uitvoerige Geschiedenis van Achaz, den elvden Koning van Juda.

1. IN 't laetst van 't seventiende jaer van Pekah den sone van Remalia, toenmaels Koning van Israël, wert Achaz Koningh over Juda. Hy was de sone Jothams des Konings van Juda.

2. (*a*) Twintigh jaer was Achaz oudt doe hy Koningh wert, ende hy regeerde ruim festien jaer te Jerusalem: ende hy en dede niet dat recht was in de oogen des HEEREN sijnes Godts, als sijn vader David, gelijk men zou verwacht hebben, wanneer men het lovwaerdig voorbeeld van zijnen Vader in aenmerking neemt.

3. Want hy wandelde in den wegh der Koningen Israëls, door het dienen der afgoden: (*b*) ja ten laetsten maekte hy zich schuldig aen de meest onmenschelyke gruwelen, welke onder de afgodische Heidenen gepleegd werden, hy dede oock sijnen sone, dat is sommigen zijner zoonen door het vyer gaen, en verbrandde hen ter eere der afgoden, nae de grouwelen der Heydenen, die de HEERE voor de kinderen Israëls verdreven hadde. vergel. 2 Kron. 28: 3.

4. Hy offerde oock, ende roockte op de hoogten, ende op de heuvelen: oock onder alle groen geboomte, zoodat hy de afgodery, met zijn eigen voorbeeld, onder het volk, op allerlei wijzen aenmoedigde.

5. Tot dus ver had de HEER het Koningrijk van Juda begunstigd, maer nu was de maet der ongerechtigheid vervuld, van nu aen begon de HEER de Joden, op eene geduchte

(*a*) 2 Chron. 28: 1. (*b*) Levit. 18: 21. ende 20: 2, 3. 2 Kon. 17: 31.

duchte en rechtvaerdige wijs, te ſtraffen. (*c*) Doe Achaz, de menſchen-offeren, met andere gruwelen der heidenen, had ingevoerd, toogh Rezin de toenmalige Koningh van Syrien op, met Pekah den ſone van Remalia, den Koningh Iſraëls, nae Jeruſalem ten ſtrijde: ende ſy belegerden Achaz, binnen Jeruſalem, maer ſy en vermochten niet met ſtrijden, zy werden genoodzaekt het beleg op te breken.

Rezin en Pekah hadden zich te zamen verbonden, om het geſlacht van David te verdelgen, en den zoon van eenen zekeren Tabeal, tot Koning over Juda aen te ſtellen. Ten dien einde waren zy in het land van Juda gevallen, en hadden 'er groote overwinningen behaeld, vergel. vs. 6, maer toen zy Jeruſalem zelve belegerd hadden, verloste de HEER die Stad, om zijne belovte, welke Hy aen Davids huis gedaen had, en verydelde de pogingen van Rezin en Pekah. Zelvs liet de HEER den Koning Achaz, door den Propheet Jeſaias, boodſchappen, dat beide deze Vorsten eerlang, door de Asſyriers, zouden te onder gebracht worden Jeſ. 7: 4-9. 8: 4.

6. Dan hoewel deze verbondene Vorsten het hoofd ſtieten voor Jeruſalem, maekten zy evenwel zeer aenmerkelyke veroveringen, op het Koningrijk van Juda: want Te dier ſelver tijt bracht Rezin de Koningh van Syrien de Stad Elath, aen de Roode Zee, welke Juda, onder Uzzia, den Edomiten weder ontnomen had, Kap. 14: 22. weder aen Syrien, ende wierp de Joden uyt Eloth: ende de Syriers quamen tot Elath, ende hebben daer gewoont tot op deſen dagh, dat deze dingen geboekt werden. Kortom, deze twee verbonden Koningen, by welke zich nog de Edomiten en Philiſtijnen voegden, brachten het rijk op den oever van geheelen ondergang 2 Kron. 28: 5-19.

7. Achaz nu ſondt boden tot Tiglath Pileſer den toenmaligen Koningh van Aſſyrien, ſeggende; Ick ben uwe knecht, ende uwe ſone: ik onderwerp my aen u als leenman, en ben bereid u de ſchattingen op te brengen, welke gy van my zult vorderen, wanneer gy my

(*c*) Jeſ. 7: 1.

wilt helpen tegen mijne vyanden, komt hoe eer hoe liever op, met uwe Krijgsmacht, ende verlost my uyt de hant des Konings van Syrien, ende uyt de hant des Konings van Israël, die hen tegen my opmaken.

8. Ende (*d*) Achaz nam het silver, ende het gout, dat in het Huys des HEEREN, ende in de schatten van het huys des Konings gevonden wert: Koning Joas had reeds de schatten van den Tempel, en van het Koninglyk Paleis, aen den Koning van Syrien, gezonden Kap. 12: 18, maer onder zijne opvolgeren Amazia, Azaria en Jotham, waren de geledigde schatkisten weder aengevuld. Achaz nam deze schatten, ende hy sondt dezelve den Koningh van Assyrien tot een geschenck.

9. Sodrae Achaz de gemelde boodschap, met het bygevoegde geschenk, aen Tiglath Pileser gezonden had, hoorde de Koningh van Assyrien nae hem, en bewilligde in zijn voorstel: want de Koningh van Assyrien toogh op, tegen Damascus de hoofdstad van Syrien, welke wel door Jerobeam II. was ingenomen, 2 Kon. 14: 28. maer na den dood van dien dapperen Vorst, denkelyk geduurende de inlandsche beroerten, door de Syriers heroverd; ende namse in, ende voerdese, te weten de inwooners van Damascus, gevanckelick nae Kir, eene Stad in Opper-Medien, welke thans onder het gebied van Assyrien behoorde: ende hy doodde Rezin, die de laetste Koning geweest was van Syrien, met welken die heerschappy een einde nam.

Hoe hier mede overeenkomt dat de Assyrier Achaz benauwde en niet sterkte 2 Kron. 28: 20, 21. zal aldaer behandeld worden.

10. Doe toogh de Koningh Achaz, ten blijke van dankbaerheid, Tiglath Pileser den Koningh van Assyrien te gemoete, nae Damascus; om hem geluk te wenschen met zijne overwinning, en hem, als leenman, hulde te doen: ende gesien hebbende eenen zeer fraeien altaer, die te Damascus was, so sondt de Koningh Achaz aen den Hooge-Priester Uria de gelijckenisse of de teekening des altaers, ende sijne afbeeldinge, nae sijn

(*d*) 2 Chron. 28: 21.

ſijn gantſche maeckſel, het ganſche beſtek, naer het welk die altaer, met alle zijne vercierſelen en gereedſchappen gemaekt was.

11. Ende Uria de Prieſter bouwde eenen altaer: nae alles dat de Koningh Achaz van Damaſcus ontboden hadde; hy droeg zorg, dat die altaer in alles gemaekt werd, nae de teekening, welke de Koning hem had toegezonden; alſoo dede de Prieſter Uria, tegen dat de Koningh Achaz van Damaſcus quam. Om den Koning genoegen te geven, zondigde de Hoogepriester, tegen Gods uitdrukkelyk verbod, dat 'er geen andere altaer zou mogen gemaekt worden, buiten dien, welken de HEER zelvs verordend had Exod. 27.

12. Als nu de Koningh van Damaſcus weder te Jeruſalem gekomen was, ſagh de Koningh den altaer, en keurde denzelven goed: ende de Koningh naederde tot den altaer, ende offerde daer op, aen de afgoden van Syrien, aen welken die altaer was toegewijd 2 Kron. 28: 23.

13. Ende Achaz ſtack ſijn brand-offer aen, ende ſijn ſpijs-offer, ende goot ſijn dranck-offer; ende ſprengde het bloet ſijner danck-offeren op dien altaer, alles ter eere van de Syriſche afgoden.

14. Maer den koperen brand-offer altaer, die, door Salomo, op Gods bevel, in het Voorhov, voor het aengeſicht des HEEREN geſteld was, dien bracht hy van het voorſte deel des Huyſes, van tuſſchen [*ſijnen*] altaer, ende van tuſſchen het huys des HEEREN: want Uria had dezen nieuwen altaer lager geſteld dan den brand-offers altaer, meer buitenwaerds naer den ingang van het voorhov: maer dit behaegde den Koning niet, dit ſcheen hem eene minachting voor den nieuwen altaer; hy zette daerom zijnen altaer, op die plaets, alwaer de brand-offer-altaer geſtaen had, ende hy ſettede hem, te weten den altaer des HEEREN, beneden aen de zijde [*ſijnes*] altaers noordwaert.

15. Ende de Koningh Achaz geboodt Uria den Hooge-Prieſter, ſeggende; Steeckt op den groo-

ten en nieuwen altaer, die naer de Syrische teekening gemaekt is, aen het morgen-brand-offer, ende het avont-spijs-offer, ende des Konings brand-offer, ende sijn spijs-offer, ende het brand-offer van al het volck des lants, ende haer spijs-offer, ende hare dranck-offeren, ende sprengt daer op al het bloet des brand-offers, ende al het bloet des slacht-offers: maer de koperen altaer sal my zijn, om te ondersoecken; laet die koperen altaer daer ter zijde stilstaen, en ik zal my eens bedenken, wat ik daermede doen zal.

16. Ende Uria de Priester was dwaes genoeg, om dit God-onteerend bevel te gehoorzamen; hy dede, nae alles, dat de Koningh Achaz geboden hadde.

17. Ende de Koningh Achaz sneedt (e) de lijsten der stellingen af, welke Salomo gemaekt had 1 Kon. 7: 28, 29, ende nam van boven die het waschvat wech, ende dede de zee af van de koperen runderen, die daer onder waren: ende hy settede die op eenen steenen vloer, om door dit alles, en nog meer, gelijk we lezen 2 Kron. 28: 24, 25. zijne minachting voor de heilige vaten des HEEREN te betoonen.

18. Daer toe het deckfel des Sabbaths, datse in den Huyse gebouwet hadden, een zeker prachtig verhemelte, voor de Koningen geschikt, om 'er, op den Sabbath, onder te zitten, wanneer zy den Godsdienst bywoonden, ende den buytensten ingangh des Konings nam hy wech van den huyse des HEEREN, dien prachtigen overgang, welken Salomo gemaekt had, om, langs denzelven, uit het Koninglyk Paleis, in den Tempel te komen 1 Kon. 10: 5, 12, om daerdoor te toonen, dat hy zich, met den Tempel en den Godsdienst, niet langer bemoejen wilde, van wegen den Koningh van Assyrien; dit alles deed hy, om zich by den afgodischen Koning van Assyrien te veraengenamen.

19. Het overige nu der geschiedenissen van dien grouwelyken en hardnekkigen afgodendienaer Achaz, wat hy gedaen heeft; is dat niet geschreven in het

(e) 1 Kon. 7: 23, &c.

het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen Juda?

20. Ende Achaz ontsliep met sijne vaderen, ende wert begraven by sijne vaderen, in de stadt Davids: doch, uit verachting, niet in de graven der Koningen 2 Kron. 28: 27. ende Hizkia sijn sone wert Koningh in sijne plaetse.

HET XVII. KAPITTEL.

De geschiedenis der wechvoering van het Koningrijk der X stammen naer Assyrien.

Hosea was de laetste Koning van de X stammen. Onder zijne regeering werd Israël, door Salmanasser, naer Assyrien gevangelyk wechgevoerd, tot eene rechtvaerdige straf van hunne afgoderyen vs. 1-23. Ook werd 'er eene Assyrische volkplanting gesticht in het land van Israël vs. 24-41.

1. In het twaelfde jaer van Achaz den Koningh van Juda, wert Hosea de soon van Ela Koningh over Israël te Samaria, [*ende regeerde*] negen jaren.

Hier ontmoeten wy weder eene dubbele tijdrekenkundige zwarigheid: zoo met Kap. 15: 30. alwaer het begin van Hoseas Regeering bepaeld wordt, op het 20 jaer van Jotham, als met het begin van Hiskias regeering, in Hoseas 3 jaer Kap. 18: 1. dan men zie daerover de INLEIDING na.

2. Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN: evenwel waren zijne afwijkingen zoo buitensporig niet, als die van zijne voorzaten. Hy yverde zoo sterk niet voor den Kalverdienst, als de Koningen Israëls, die voor hem geweest waren; en 't schijnt uit 2 Kron. 30: 10, 11. dat hy zijnen onderdanen ook vryheid gav om naer Jerusalem tot het Paeschfeest op te gaen: zoodat zijn personeel gedrag niet zoo zeer de wechvoering van Israël naer Assyrien verdiend had; maer nu was de tijd der Godlyke langmoedigheid ten einde gelopen, nu moest de zonde van zijne voorzaten en van gansch Israël gestraft worden.

3. Tegen hem toogh op Salmaneser, de toenmalige Koningh van Assyrien: ende Hosea wert sijn knecht en leenman, zoo dat hy hem een geschenck gaf, en zich verplichtte om hem eene jaerlyksche schatting te betalen.

Tot nader verstand van zaken, dienen wy iets te zeggen van de Assyriers, en hunne betrekking op de zaken van het Rijk der X stammen.

De Assyriers beheerschten een land, welks Vorsten, in de Heilige Schrivten, eerst als Koningen van Assyrien, daerna als Koningen van Babel, bekend staen, en 't welk eindelyk onder de Koningen van Persien gekomen is.

Het landschap Assyrien lag ten Noordoosten van de rivier Tigris, hebbende ten Westen Mesopotamien, ten Noorden Armenien, ten Oosten Medien, en ten Zuiden Persien. — Het Assyrische gebied strekte zich oorsprongelyk zeer ver uit in het Oosten; naderhand zijn de Meden en Babyloniers van dit Rijk afgevallen.

De Assyriers hadden nu, zedert eenigen tijd, betrekking gekregen tot de zaken van het Rijk der X stammen. — De allereerste aenleiding schijnt deze geweest te zijn: Schoon het Rijk van Assyrien zich, in vroegere tijden, verder mogt hebben uitgebreid, over eenige daeraen grenzende landen, als Armenien, Medien, Babylon en Chaldea, was het evenwel westwaerds bepaeld, door de groote rivier den Tigris. Althans Mesopotamien en Syrien behoorden niet onder dat gebied: want Syrien was, ten grootsten deele, in Davids handen gevallen; ook schijnt Mesopotamien eerst naderhand in de handen der Assyriers gekomen te zijn, die nogtans, door den Euphraet, van de Syriers bleven afgescheiden; en na den dood van Salomo hadden de Syriers middelen weten te vinden, om zich weder te verheffen.

Wanneer nu, onder de Regeering van Phul, de Stad Tipsah, aen den westelyken oever van den Euphraet gelegen, onder Jerobeam II, weder in bezit van Israël gekomen was Kap. 14: 25-28, maer de inwooners nu weigerden Menahem voor Koning te erkennen, trok hy tegen hen op Kap.

15:

15: 16. Dit nam Phul zeer euvel op, en veroorzaekte zijnen optocht tegen het land van Israël, maer Menahem ſtelde hem met een groot geſchenk te vrede Kap. 15: 19, 20.

Naderhand had Achaz, de Koning van Juda, toen Pekah en Rezin, de Koningen van Israël en Syrien, hem zochten te overvallen, Tiglath Pilezer, den Koning van Asſyrien te hulp geroepen, die Damascus bemagtigde, de hoofdſtad van Syrien Kap. 16: 9, en ook in het land van Israël viel, en de overjordaenſche ingezetenen wechvoerde naer Asſyrien Kap. 15: 29. Dit gav aenleiding, dat de rijke buit, die de Israëliten uit Juda geroovd hadden, en een der gouden kalveren, gedragen wierd, voor het aengezicht des Konings van Asſyrien Jeſ. 8: 4. Hoſ. 10: 6, 7.

Het is waerſchijnlyk, dat Pekah, de Koning van Israël, een ſchattingplichtig leenman van den Koning van Asſyrien daerdoor geworden is.

Welk eene aenleiding nu Salmanasſer, de Koning van Asſyrien, in de dagen van Hoſea gehad hebbe, om Israël te beoorlogen, wordt ons niet aengeteekend; maer zy is evenwel niet ver te zoeken. Tiglath Pilezer, de voorzaet van Salmanasſer, had een groot gedeelte, niet alleen van het Overjordaenſche land, maer zelvs van Naphtali, ingenomen. De minste ſtap derhalven, welken Hoſea deed, om iets van het veroverde weder tot zich te brengen, of de minste twist over de grensſcheidingen, was voor Salmanasſer genoeg, om eene reden tot den hier gemelden optocht te geven, die van dat gevolg was, dat Hoſea, van den Asſyriſchen Koning, geheel afhangelyk werd, en hem, in alles, naer de oogen zien moest.

4. Maer de Koningh van Aſſyrien bevondt, na verloop van eenigen tijd, eene verbinteniſſe in Hoſea, dat hy tot So, den Koningh van Egypten, boden geſonden hadde, om zijnen opſtand tegen Salmanasſer te helpen onderſteunen, ende, op de hulp, welke So hem had toegezegd, werd Hoſea zoo ſtraf, dat hy het geſchenck, de jaerlykſche ſchatting, den Koningh van Aſſyrien, niet als te vooren van jaer tot jaer op en bracht: ſo drae Salmanasſer dit bemerkt had, beſloot hem de Koningh van Aſſyrien, door Samaria, de

hoofdstad van Israël te belegeren, ende dezelve veroverd hebbende bondt hy hem in 't gevangenhuys.

5. Want (*a*) de Koningh van Assyrien, die zich tot dus ver, met het Overjordaensche, en een gedeelte van Naphtali, vergenoegd had, toogh nu op in Israël, en breidde zich uit door het gantsche lant, ja hy quam op nae de hoofdstad Samaria, ende hy belegerdese drie jaren, of tot diep in het derde jaer.

6. Hosea verweerde zich dapper, met zijn volk; hy hield de belegering wel uit, tot in het derde jaer, maer, omdat de HEER niet met hem was, moest hy het ten laetsten opgeven. In (*b*) het negende jaer van Hosea nam de Koningh van Assyrien Samaria in, ende voerde nu gansch Israël, gelijk Tiglath Pileser te vooren gedaen had, met de ingezetenen van het Overjordaensche en Naphtali, gevangelyk wech in Assyrien, ende dedese woonen in Halah, ende in Habor, aen de riviere Gozan, ende in de steden der Meden, verweg ten Noordoosten van Canaan.

Deze gevangelyke wechvoeringen van overwonnen volken uit hunne eigene naer vreemde landen, welke ons nu vreemd voorkomen, waren eene Staetkunde, by de Assyriers gewoon, zie ook Kap. 15: 29 en 16: 9.

7. Dit alles overkwam den Israëliten, tot eene rechtvaerdige straf van hunne hardnekkige verkleevdheid aen allerlei soort van afgoderyen: Want het was geschiet, dat de kinderen Israëls gesondiget hadden tegen den HEERE haren Godt, diese uyt Egyptenlant opgebracht hadde, van onder de hant Pharao des Konings van Egypten: ende hadden andere goden gevreest;

8. Ende (*c*) hadden gewandelt in de insettingen der Heydenen, die de HEERE voor het aengesicht der kinderen Israëls verdreven hadde, ende der Koningen Israëls, diese gemaeckt hadden.

9. Ende de kinderen Israëls hadden de saken, die niet recht en zijn, tegen den HEERE haren Godt

(*a*) 2 Kon. 18: 9. (*b*) 2 Kon. 18. 10. Jes. 8: 4. (*c*) Lev. 18: 3.

Godt bemantelt: en hunne afgoderyen, met eenen fraeien glimp, weten te verschoonen; ende hadden hen hoogten gebouwet in alle hare steden, van den wachttoren af, tot de vaste steden toe, dat is allerwegen, zoo in de steden, als op het platte land.

10. Ende sy hadden hen staende beelden opgericht, het zy, om den waren God, het zy om de afgoden aftebeelden, ende bosschen geplant, om onder derzelver lommer, nae de gewoonte der Heidenen, den afgodsdienst te verrichten; dit deden zy op allen hoogen heuvel, ende onder alle groen geboomte.

11. Ende sy hadden daer geroockt op alle hoogten, gelijck de Heydenen, die de HEERE van hare aengesichten wechgevoert hadde: ende sy hadden quade dingen gedaen, om den HEERE tot toorn te verwecken.

12. Ende sy hadden den dreckgoden gedient: daer van de HEERE tot hen geseyt hadde; (*d*) Gy en sult dese sake niet doen.

13. Als nu de HEERE tegen Israël, ende tegen Juda, door den dienst aller Propheten, aller Sienders betuygt hadde, seggende; (*e*) Bekeeret u van uwe boose wegen, ende houdet mijne geboden, [*ende*] mijne insettingen, nae alle de wet, die ick uwen vaderen geboden hebbe; ende die ick tot u door de hant mijner knechten, der Propheten, gesonden hebbe:

14. So en hoorden sy niet; maer sy (*f*) verhardeden haren necke, gelijck de necke harer vaderen geweest was, die aen den HEERE haren Godt niet gelooft en hadden.

15. Daer toe verwierpen sy sijne insettingen, ende sijn verbont, dat hy met haren vaderen gemaeckt hadde, ende sijne getuygenissen, die hy tegen hen betuygt hadde, ende wandelden de ydelheyt der afgoderyen na, datse ydel wierden, ende

(*d*) Exod. 20: 3, 4, 5. Deut. 5: 7, 8, 9. (*e*) Jer. 18: 11, ende 25: 5. ende 35: 15. (*f*) Deuter. 31: 27. Mal. 3: 7.

achter de Heydenen, die rontom hen waren, van dewelcke de HEERE hen geboden hadde; datse niet doen en souden gelijck die.
16. Ja sy verlieten alle de geboden des HEEREN hares Godts; (g) ende maeckten hen gegotene beelden, twee kalveren; ende maeckten bosschen, ende bogen sich voor allen heyr des hemels, ende dienden den Baal.
17. Oock (h) deden sy hare sonen, ende hare dochteren door het vyer gaen, ende gebruyckten waersseggeryen, ende gaven op vogelgeschrey acht, ende verkochten sich te doen, dat quaet was in de oogen des HEEREN, om hem tot toorn te verwecken. vergelijk 1 Kon. 21: 20.
18. Daerom vertoornde sich de HEERE seer over Israël, dat (i) hyse wechdede van sijn aengesichte: daer en bleef niets over, behalven de stamme van Juda met Benjamin alleen.
19. Selfs en hieldt Juda de geboden des HEEREN hares Godts niet: maer (k) sy wandelden ook in de afgodische insettingen Israëls, diese gemaeckt hadden.
20. So verwierp de HEERE eindelyk het gantsche zaet Israëls, ende bedrucktese, ende gaffse in de hant der rooveren: tot dat hyse van sijn aengesichte uit Canaan wechgeworpen hadde.
21. Want Hy (l) scheurde Israël van den huyse Davids af, ende sy maeckten Jerobeam den sone Nebats Koningh: ende Jerobeam dreef Israël af van achter den HEERE, ende hy dedese eene groote sonde sondigen.
22. Alsso wandelden de kinderen Israëls in alle sonden Jerobeams, die hy gedaen hadde: sy en weecken daer van niet af:
23. Tot dat de HEERE Israël van sijn aengesichte

(g) Exod. 32: 8. 1 Kon. 12: 28. (h) Levit. 20: 3, 4. Deut. 18: 10. 2 Kon. 16: 3. (i) Hos. 1: 6. (k) Lev. 18: 3. (l) 1 Kon. 12: 16, 17, 26.

ſichte wechdede, gelijck als hy geſproken hadde door den dienſt aller ſijner knechten der Propheten: alſo wert Iſraël wechgevoert uyt ſijn lant nae Aſſyrien, tot op deſen dagh, dat dit boek geſchreven werd.

Zoo nam het Koningrijk der X ſtammen een einde. Men vraegt; wat 'er, in het vervolg, gewerden zy van de Israëliten, die, naer Asſyrien, gevangelyk zijn wechgevoerd.

Schoon wel vele van hun met Juda kunnen uitgetrokken zijn, dewijl de groote Cyrus het ganſche Asſyriſche en Babyloniſche Rijk bemachtigd had, en hy door zijn ganſche Rijk de vrylating deed uitgaen Ezra 1: 1, vergelijk Jer. 3: 18. is dit althans zeker, dat die Israëliten nooit ſtamsgewijs zijn wedergekeerd. — In de Noordoostelyke deelen van den aerdbodem, worden, ten huidigen dage, nog vele Joden gevonden, van welke ſommigen Zuidelyker zijn afgezakt, en overblijvſelen hebben nagelaten; gelijk op de Malabaerſche Kust, omtrent Cochim, nog groote gemeenſchappen van Joden zijn. Dan, of deze Joden nakomelingen zijn van die Israëliten, die naer Asſyrien gevangelyk zijn wechgevoerd, dan of zy uit die Joden oorſprongelyk zijn, die naer Babel gevangelyk zijn heen gevoerd, dan wel, of de algemeene verſtrooijing der ganſche Natie, na de laetſte verwoesting van Stad en Tempel, dezer voorzaten derwaerds gevoerd hebbe, kan nog, met geene zekerheid, bepaeld worden.

Nadat de Israëliten gevangelyk waren wechgevoerd, werd 'er, in hun land, eene Asſyriſche Volkplanting geſticht, om het zelve te bewoonen.

24. De Koningh nu van Aſſyrien bracht [*volck*] van Babel, ende van Chutha, ende van Ava, ende van Hamath, ende Sepharvaim, ende dedeſe woonen in de ſteden van Samaria, in de plaetſe der kinderen Iſraëls: ende ſy namen Samaria erffelick in, ende woonden in hare ſteden.

Over deze Asſyriſche Volkplanting, in het land van Israël, hebben wy verſcheidene zaken aen te merken.

Het verhael der ſtichting van deze volkplanting, laet de

Heilige Geschiedschrijver onmiddelyk volgen, op de gevangelyke wechvoering der Israëliten, door *Salmanasser*; hier uit zou men, in den eersten opslag, besluiten, dat dezelve Salmanasser die volkplanting hebbe aengelegd. — Maer dit wordt bedenkelyk, wanneer men 'er EZRA Kap. 4: 2. mede vergelijkt; alwaer het stichten van die volkplanting, aen *Ezar-Haddon*, den Koning van Assur, werd toegeschreven. Deze Ezar-Haddon schijnt dezelvde Koning geweest te zijn, die EZRA 4: 10. *Asnapper* genoemd wordt; ten ware dit de naem geweest zy van den Bevelhebber, die de volkplanting geleid en bestuurd heeft.

Het is ons, met anderen, zoo voorgekomen, dat 'er een aenmerkelyke tijd verlopen zy, tusschen de wechvoering der Israëliten, en het stichten van de Assyrische volkplanting in hun land. — De gewijde Geschiedschrijver laet beide deze gebeurtenissen wel onmiddelyk op elkander volgen; maer dit geschiedt by wijs van voorverhael. — In het volgende Kap. XVIII. werden de bedrijven der Assyriers omtrent Hiskias, den Koning van Juda, opgegeven; maer het gene hier tusschen beide, omtrent de gemelde Volkplanting, verhaeld wordt, behoort tot later tijd.

De zaek moet, onzes erachtens, op deze wijs begrepen worden:

I. SALMANASSER, aen welken wy eene Regeering van 13 à 14 jaren toeschrijven; schijnt zich, nadat hy zijne gevangene Israëliten, naer Assyrien, had wechgevoerd, zoo weinig over hun land bekommerd te hebben, als Tiglath-Pilezer, over het Overjordaensche en Naphtali. Samaria zal derhalven onbewoond gebleven zijn, uitgenomen het geringe overblijvsel, het welk men in het zelve gelaten had.

Tot deze gedachten leidt ons de Godspraek van HOSEA Kap. 14: 1. *Samaria zal woest worden: want zy is wederspannig geweest tegen haren God. Zy zullen door het zwaerd vallen. Hare kinderkens zullen verpletterd, en hare zwangere vrouwen opgesneden worden.* — Dit alles, mogen wy geloven, dat plaets gehad hebbe, by de inneming van Samaria, en dat zy, langen tijd, woest gelegen hebbe.

Ook is het zeker, dat 'er nog een gering overblijvsel ge-

gelaten zy van onaenzienlyke en onvermogende lieden. — Dit mogen wy opmaken, uit de Godſpraek van JESAIAS Kap. 17: 6, alwaer, ten opzichte van Ephraim en Syrien beide, voorzegd wordt; *doch eene nalezing zal daerin overig blijven, gelijk in de afſchudding eenes olijvbooms, twee of drie bezien, in den top des opperſten twijgs, en vier of vijf aen zijne vruchtbare takken.* — Ook wordt 'er, in de Godſpraek van AMOS Kap. 3: 11, 12. geſproken van een *overblijvſel der bergen van Samaria; gelijk als een herder twee ſchenkelen of een ſtuksken van een oor redt uit des leeuwen muil, alzoo zullen de kinders van Israël gered worden, die daer zitten te Samaria, in den hoek van het bedde, en op de ſponde van de koetſe.* — Ook lezen wy 2 Kron. 34: 9. van Israëls overblijvſel, tot het welk ſommigen uit Manasſe en Ephraim behoorden.

II. Na Salmanasſer, kwam zijn zoon SANHERIB, op den Asſyriſchen Throon. Aen dezen ſchrijven wy eene Regeering toe van ſchaersch 7 jaren. — Deze Sanherib was het, die tegen Hiskia, den Koning van Juda, optrok Kap. 18: 19; doch, door des HEEREN Engel, werd geſlagen, en, vluchtende naer Ninivé, door zijne zoonen, Adramelech en Sareſer, gedood is. — Even daerna, was Babel niet meer onder het Asſyriſche gebied; gelijk blijkt, uit het gezandſchap van Merodach Baladan, den zoon van Baladan, aen Hiskias Kap. 20: 12.

III. Op Sanherib is EZAR-HADDON gevolgd, Kap. 19: 37, aen welken eene Regeering van 47 jaren word toegeſchreven, en die Babel weder, in zijn 34 jaer, onder het Asſyriſche gebied gebracht heeft. — Deze Ezar-Haddon, dit verricht hebbende, vond goed, het land van Israël te bevolken, op die wijs, als vs. 24, verhaeld wordt.

Hy nam daertoe *volk van Babel, Cutha, Ava, Hamath en Sepharvaim.*

Babel weten wy, of Babylonien, lag aen de Rivier de Euphraet, ten Noordoosten van Canaan.

Cutha is minder bekend. Sommigen houden het voor een landſchap van Perſien, het welk gelegen was aen eene

rivier Chuta genaemd; anderen voor een Oostelyker deel van Persien, het welk den naem draegt van Karmania; nog anderen meenen dat de Cuthiers afkomelingen waren van Cus, eenen zoon van Cham, naer welken het land hunner wooning Chus of Chuta zoude genaemd zijn.

De inwooners van *Ava* houd men voor dezelve, die EZRA 4: 9. *Dehaviten* genaemd worden; men gist, dat hun land, Oostwaerds van de Kaspische zee, gelegen ware, daer thans Usbeks Tartaryen ligt.

Hamath was een gedeelte van Syrien, ten Noorden van het land; de inwooners waren derhalven Chaldeers en Syriers.

Sepharvaim wordt Kap. 19: 13. eene Stad genaemd. Men houdt dezelve voor Sipphara, het welk, in Mesopotamia, aen den Euphraet, geplaetst wordt.

Alle de gemelde volken derhalven, die, naer het land van Israel, werden overgebracht, om zich aldaer te vestigen, waren geene eigenlyk gezegde Assyriers, maer bewooners van zulke landen, welke, door de Assyriers, overheerd waren. — Dit blijkt duidelyk, uit Kap. 19: 13, alwaer, onder de overheerde volken, reeds ten tijde van Sanherib, ook Hamath, Sepharvaim en Ivva, het gene het zelvde schijnt met Ava, geteld worden. — Babel behoorde thans ook weder, onder het Assyrische gebied: want naderhand liet Ezar-Haddon Manasse, den Koning van Juda, vangen, en gebonden naer Babel brengen 2 Kron. 33: 11.

Het oogmerk, waertoe Ezar-Haddon deze volken naer Canaan liet brengen, was niet alleen om dat land te bevolken, maer ook om voor te komen, dat zy geenen opstand berokkenden, en middelen beraemden, om zich, van het juk der overheersching, te ontslaen; even gelijk Salmanasser de Israëliten had overgebracht na Hala, Chabor, Gosan en Medien, om, langs dezen weg, die overwonnen Natie des te beter in teugel te houden.

Deze vreemde volken, die door Ezar-Haddon, naer het land van Israël, gezonden werden, om zich aldaer te vestigen, waren oorsprongelyk, in landaert, spraek, zeden, gewoonten, en Godsdienst, zeer onderscheiden;

maer,

maer, met 'er tijd, zijn zy met elkanderen gemeenzaem geworden, en als tot één volk, in een gesmolten. Naderhand zijn zy, nae de Hoofdstad van het land, alwaer zy woonden, Samaritanen genaemd.

Omtrent deze volkplanting is het zeer merkwaerdig, dat zy tot den Godsdienst van Israël gebracht zijn. Dit verhaelt de Heilige Geschiedschrijver vs. 25-33.

25. Ende als Ezar-Haddon het gemelde volk, naer het land van Israël, had laten brengen, geschiedde het, in het begin harer wooninge aldaer, dat sy den HEERE, den God van Israël, die alleen de ware God is, de Schepper en bestierer van het gansch Geheelal, niet dienden en vreesden: so sondt de HEERE leeuwen onder hen, die [*eenige*] van hen doodden.

Denkelyk waren de leeuwen, en andere dieren, door de woestheid van het land, zedert eenigen tijd, merkelyk ver menigvuldigd, vergel. Deut. 7: 22; maer de manier van voorstel leert ons, dat 'er eene byzondere bestiering der Voorzienigheid onder gewerkt hebbe, opdat deze volken den God van Israël zouden leeren kennen.

26. Daerom spraken sy, door den Landvoogd, die over hen gesteld was, en deze wederom, door gezanten of brieven, tot den Koningh van Assyrien, seggende; De volckeren die gy vervoert hebt, ende hebt doen woonen in de steden van Samaria, en weten de wijse des Godts van den lande niet: daerom heeft hy leeuwen onder hen gesonden, ende siet, sy dodense, dewijle sy niet en weten de wijse des Godts van den lande.

Deze boodschap moet, uit de afgodische denkwijs van deze heidensche volken, verklaerd worden. — Zy meenden, dat elk een land eenen byzonderen bescherm-God had, die, over dat land regeerde. Ook dachten zy, dat elk een bescherm-God, op eene zekere byzondere wijs, moest gediend worden, wanneer de inwooners van zulk een land zich by hem veraengenamen zouden. Uit dit beginsel spreken zy van *de wijs des Gods van den lande*. — Zy wisten wel, dat de

God der Israëliten JEHOVAH genaemd werd. Dezen JEHOVAH ftelden zy, in eenen rang, met andere zoogenaemde goden. Zy befchouwden hem, als een befcherm-God, die bepaeldelyk bewind voerde, over Canaan. Zy befchouwden de menigte van leeuwen, die velen van hen verflonden, als zichtbare blijken van zijn ongenoegen, dat hy, door de nieuwe inwooners van zijn land, niet gediend wierd. Zy wisten de wijs niet, op welke hy moest gediend worden, en verzochten daeromtrent onderricht te worden, om daerdoor deze en dergelijke plagen af te wenden.

27. Doe geboodt de Koningh van Aſſyrien, ſeggende; Brengt éénen der Israëlitiſche Prieſteren daer henen, die gylieden van daer wechgevoert hebt, datſe henen trecken, ende woonen aldaer: ende dat hy hen, die daer eene volkplanting oprichten, leere de wijſe des Godts van den lande.

De Joden hebben dit geval vry wat opgecierd. — Zy verhalen, dat de Koning van Asfyrien, de Oudften van Israël zamengeroepen, en tot hen gezegd hebbe: „ Al den tijd, „ dat gy, in het land van Samaria, gewoond hebt, is het „ niet geplaegd geweest van leeuwen; welk is dan de reden, „ dat mijn volk, door dezelve, verfcheurd wordt?" Hierop zouden de Oudften van Israël geantwoord hebben: „ Heer „ Koning, dat land kan geene onbefneden volken verdragen"; waerop de Koning zou gelast hebben, dat 'er twee, uit hun midden, vertrekken zouden, om het volk te befnijden, en in hunne wet te onderwijzen. Daerop zouden Rabbi Dofitheus, en Rabbi Zacharia, naer het land Samaria, vertrokken zijn, en het gemelde werk verricht hebben.

28. Althans So doende quam één uyt den Prieſteren, die ſy van Samaria wechgevoert hadden, ende woonde te Beth-El: ende hy leerde hen, hoe ſy den HEERE vreeſen ſouden.

De Priester zette zich neder te Bethel, juist op die plaets, alwaer Jerobeam I. een der kalveren geplaetst, en, voor het zelve, een huis der hoogte gebouwd had.

Men vraegt; of deze Priester 'er een geweest zy, uit de zoonen van Aaron, dan wel een van die Priesteren, die,

nae

nae de instelling van Jerobeam, tot den beeldendienst gebruikt waren? — Het laetste is het waerschijnlykst: want wy hebben geenen grond, om te denken, dat 'er, onder de Israëliten, Priesters waren uit het geslacht van Aaron. Dit schijnt men te meer daeruit te moeten besluiten; dat hy zijne wooning nam te Bethel, dat de zetel geweest was van den beeldendienst. Voeg 'er by, dat het volk naderhand Priesteren kreeg, uit de geringsten des volks, even als Jerobeam zijne Priesteren plagt te verkiezen, uit de geringsten des volks, die niet waren uit de zoonen van Levi 1 Kon. 12: 31.

Ondertusschen deze Priester *leerde* de volken, die naer het land van Samaria gezonden waren, *hoe zy den* HEER *vreezen zouden.* — Het is nauwlyks te denken, dat hy deze menschen opzettelyk tot den Kalverdienst hebbe opgeleid, nadat 'er zoo vele blijken waren van 's HEEREN ongenoegen, over den afgods- en beeldendienst; het is veel waerschijnlyker, dat hy hen in het algemeen de gronden van den waren Godsdienst hebbe voorgesteld; byzonder in het stuk der offeranden, en andere plechtigheden. — Ook gist men, dat deze Priester het Wetboek hebbe medegebracht, en dat daervan daen de zoogenaemde Samaritaensche Pentateuchus oorsprongelyk zy: offschoon anderen beweeren, dat dit volk, eerst ten tijde van Saneballat den Horoniter, het Wetboek zoude hebben ontvangen.

29. Maer welk gevolg had het onderwijs van dezen Priester? elck onderscheiden volck maeckte sijne goden. Elk een volk maekte eene afbeelding van dien zoogenaemden God, die, in hun geboorteland, gediend werd: ende sy steldense in de huysen der hoogten, die de Samaritanen, dat is de Israëliten, de oude inwooners van dat deel van Canaan, dat nu het land van Samaria genaemd werd, gemaeckt hadden, zoo deed elck een onderscheiden volck in hare steden, daer in sy woonachtigh waren, elk oeffende, in de Stad zijner wooning, den vaderlyken Godsdienst.

30. Want de lieden van Babel maeckten Succoth Benoth, dit beteekent *Tenten der dochteren*; men den-

ke aen den Tempel van Venus, om haer, op de onkuische wijze der Babyloniers, te dienen: ende de lieden van Chuth maeckten de afbeelding van hunnen afgod Nergal, welke men denkt dat door een altijdbrandend vuur gediend werd, waeruit waerschijnlyk wordt dat deze tot de Persianen behoorden; ende de lieden van Hamath maeckten de afbeelding van hunnen afgod Asima, van welken, en de volgenden, niets met zekerheid te zeggen is.

31. Ende de Aviten maeckten de afbeelding van hunne afgoden Nibha, ende Tartak; ende de Sepharviters verbrandeden hare sonen ter eere van den Adramelech, ende Anamelech, den goden van Sepharvaim, met vyer.

32. Oock vreesden sy den HEERE te gelijk, en dienden hem ook, als den bescherm-God van het land, in het welk zy nu woonden, ende, ter opoffering der offeranden aen den HEER, (m) maeckten zy sich van hare geringste, Priesteren der hoogten, dewelcke voor hen [*dienst*] deden in de huysen der hoogten, ter eere van JEHOVAH, zoo wel als van de afgoden.

33. (n) Sy vreesden den HEERE, voor zoo ver zy, nae het onderricht van den gemelden Priester, ter zijner eere offerden, ende dienden [*oock*] hare goden te gelijk, nae de wijse der volckeren, van dewelcke sy die wechgevoert hadden, en tot welke zy oorspronkelyk behoord hadden.

Hierop volgt een vertoog, over het tegengestelde gedrag der Israëliten, in het land van hun ballingschap.

34. Tot op desen dagh toe, doen die Israëliten, die naer Assyrien gevangelyk zijn wechgevoerd, nae de eerste wijsen: de Godlyke oordeelen hebben geenen invloed gehad tot hunne verbetering, zy blijven by hunne oude gewoonte, om zich te verlopen in allerlei soort van afgoderyen; sy en vreesen den HEERE in het geheel niet, en hebben zijnen dienst gansch en al verlaten, ende sy en doen in het geheel niet nae hare insettingen, ende nae hare rechten, ende nae de wet, ende nae het ge-

(m) 1 Kon. 12: 31. (n) Zeph. 1: 5.

gebodt, dat de HEERE geboden heeft den kinderen Jacobs; dien (*o*) hy den name Israël gaf:
35. Nochtans hadde de HEERE een verbont met haer gemaeckt, ende hadde hen geboden, seggende; (*p*) Gy en sult geene andere goden vreesen, noch u voor hen nederbuygen, noch hen dienen, noch hen offerhande doen.
36. Maer den HEERE, die u uyt Egyptenlant met groote kracht, ende met eenen uytgestreckten arm opgevoert heeft, dien sult gy vreesen; ende voor hem sult gy u buygen, ende hem sult gy offerhande doen:
37. Ende de insettingen, ende de rechten, ende de wet, ende het gebodt, die hy u geschreven heeft, sult gy waernemen te doen t'allen dagen: ende gy en sult andere goden niet vreesen.
38. Ende het verbont, dat ick met u gemaeckt hebbe, en sult gy niet vergeten; ende gy en sult andere goden niet vreesen.
39. Maer den HEERE uwen Godt sult gy vreesen: ende hy sal u redden uyt de hant aller uwer vyanden.
40. Dit alles maekte hen te onverschoonlyker: Doch sy en hoorden niet, maer sy deden nae hare eerste wijse, en gingen, in hunne afgoderyen, hardnekkig voort.
41. Maer dese heidensche volckeren, die, door den Koning van Assyrien, in hun land gezonden waren, om aldaer eene volkplanting te stichten, maekten het nog veel beter, dan de Israëliten zelve; zy vreesden den HEERE, ende dienden hare gesnedene beelden te gelijk, zoodat zy den HEER niet geheel vergaten: oock doen hare kinderen, ende hare kintskinderen, gelijck als hare vaders gedaen hebben, tot op desen dagh, dat dit boek geschreven werd.

Dit geheele vertoog vs. 34-41. is ingericht; niet om

(*o*) Genes. 32: 28. ende 35: 10. 1 Kon. 18: 31. (*p*) Richt. 6: 10.

deze volken te prijzen, over de vereeniging van den afgodsdienst, met den dienst van den eenigen en waren God; maer om ons te doen opmerken, dat zy zich, aen hunnen Vaderlyken Godsdienst, gehouden hebben, zoo lang zy geene redenen zagen, om daervan af te wijken; en dat zy, zoodra zy eenige kennis kregen van den waren Godsdienst, denzelven, te gelijk met den afgodsdienst, aenstonds overnamen. — Geheel anders was de handelwijs der Israëliten, die den Vaderlyken Godsdienst geheel verlieten, en zich geheel aen de afgodery overgaven, hoe zeer zy de rampzalige gevolgen daervan ondervonden: dus waren zy nog erger dan die overgevoerde heidenen.

HET XVIII. KAPITTEL.

De geschiedenis van Hiskias, den elvden Koning van Juda.

1. HEt geschiedde nu in het derde jaer van Hosea den sone van Ela, den laetsten Koningh Israëls, (*a*) [*dat*] Hizkia Koningh wert, de sone van Achaz Koningh van Juda.

2. Vijf en twintigh jaer was hy oudt, doe hy Koningh wert, ende hy regeerde negen en twintigh jaer te Jerusalem: ende sijner moeder naem was Abi, eene dochter van Zacharia.

Over de tijdrekenkundige zwarigheden, welke, uit dit vs. 1 en 2. ontstaen, kan men de INLEIDING vergelijken.

3. Ende hy dede dat recht was in de oogen des HEEREN: nae alles dat sijn vader David gedaen hadde, wiens voorbeeld hy, in alle opzichten, zocht nae te volgen.

4. Hy (*b*) nam de hoogten niet alleen wech, op welke het volk, reeds van Salomons tijd af, aen den HEER, ge-

(*a*) 2 Chron. 28: 27. ende 29: 1. (*b*) 2 Chron. 31: 1.

geofferd had; iets, het welk niemand van zijne Voorzaten had durven ondernemen: maer hy deed nog veel meer, ter herstelling van den waren Godsdienst, ende hy brack de opgerechte beelden der heidensche afgoden, ende roeyde de bosschen uyt: ende hy verbrijselde ook de koperen slange, die Mose gemaeckt hadde; om dat de kinderen Israëls tot die dagen toe haer geroockt hadden; ende hy noemdese, Nehustan, dat is, *een stuk koper.*

De koperen slang, welke Mose gemaekt had Num. 21, was zorgvuldig bewaerd, ter gedachtenis der wonderdadige genezing van die genen, die, in de woesteny, van vergiftige slangen gebeten waren; maer, in latere tijden, hadden de afgodische Israëliten deze koperen slang gemaekt, tot een voorwerp van hunne aenbidding en hunnen eerdienst. Om dit, in 't vervolg, voor te komen, liet Koning Hiskia die slang verbrijzelen, en noemde haer *Nehustan*, om daerdoor te kennen te geven, dat dezelve niets anders was, dan een stuk koper.

5. Hy betrouwde op den HEERE den Godt Israëls, zonder elders hulp te zoeken, in benauwde omstandigheden; so dat na hem, behalven Josia, van wien wy hetzelvde heerlyke getuigenis zullen aentreffen Kap. 23: 25, sijns gelijcke niet en was, in Godsdienstigheid, onder alle Koningen van Juda, nochte die voor hem geweest waren, na de scheuring van het Rijk namelyk.

6. Want hy kleefde den HEERE en zijnen dienst getrouwelyk aen, hy en weeck niet van hem na te volgen, ende hy hieldt sijne geboden, die de HEERE Mose geboden hadde.

7. Hierdoor was hy aengenaem in Gods oogen. So was de HEERE ook met hem; overal, waer hy henen uyttrock, handelde hy kloeckelick, verstandig en heldhaftig: daer toe viel hy af van den Koningh van Assyrien, dat hy hem niet en diende, en verstoutte zich, om het juk der Assyrische overheersching, aen het welk zijn Vader Achaz zich laeghartig onderworpen had Kap. 16: 7, grootmoedig afteschudden. Hy weigerde den Assyrischen Koning langer schattingen op te brengen.

8. Hy (c) floegh zelvs de Philiſtijnen tot Gaza toe, ende hare lantpalen, van den wachttoren af, tot de vaſte ſteden toe, en heroverde dusdoende het gene de Philiſtijnen zijnen Vader ontnomen hadden Kap. 17: 19, 2 Kron. 28: 18.

9. Het (d) geſchiedde nu in 't vierde jaer des Konings Hizkia, (het welcke was het ſevende jaer der regeering van Hoſea den ſone van Ela, den Koningh Iſraëls:) dat Salmaneſer de Koningh van Aſſyrien opquam tegen Samaria, ende belegerdeſe gelijk Kap. 17. in het breede verhaeld is.

10. Ende ſy namenſe in (e) ten eynde van drie jaren, in 't ſeſte jaer van Hizkia: 't was het negende jaer der regeering van Hoſea den laetſten Koningh Iſraëls, als Samaria ingenomen wert.

11. Ende de Koningh van Aſſyrien voerde Iſraël wech nae Aſſyrien, ende dedeſe leyden in Halah, ende in Habor, by de riviere Gozan, ende in de ſteden der Meden.

12. Daerom dat ſy de ſtemme des HEEREN hares Godts niet en waren gehoorſaem geweeſt, maer ſijn verbont overtreden hadden, [*ende*] al dat Moſe de knecht des HEEREN geboden hadde, dat en haddenſe niet gehoort, nochte gedaen.

13. Maer (f) in het veertiende jaer des Konings Hizkia, het agtſte na die gevangelyke wechvoering van het Koningrijk der X ſtammen, quam Sanherib, de zoon en opvolger van Salmanasfer, de toenmalige Koningh van Aſſyrien op tegen alle of immers *vele* vaſte ſteden van Juda; ende namſe in: want dat hy *alle* vaste ſteden niet ingenomen hebbe, blijkt klaer genoeg, uit Kap. 19: 8.

14. Doe ſondt Hizkia de Koningh van Juda tot den Koningh van Aſſyrien nae Lachis, welke Stad

(c) Jeſ. 14: 30. (d) 2 Kon. 17: 3. (e) 2 Kon. 17: 6. (f) 2 Chron. 32: 1. Jeſ. 36: 1.

Stad hy bezig was te belegeren, feggende, door den mond zijner gezanten: Ick hebbe gesondigt, door u de schattingen te weigeren, tot welke mijn Vader Achaz zich verbonden heeft; keert af van my, wat gy my, als eenen last van jaerlyksche schatting opleggen sult, sal ick dragen: Doe leyde de Koningh van Assyrien Hizkia den Koningh van Juda op, drie hondert talenten silvers, ende dertigh talenten gouts, makende t'zamen omtrend 3 millioenen Guldens, om in eens te betalen, onder belovte dat hy dan zijn land ontruimen zoude.

15. Alfo gaf Hizkia al het silver dat gevonden wert in het Huys des HEEREN, ende in de schatten van het huys des Konings.

16. Te dier tijt, zoo zwaer drukte hem deze schatting, daer zijn Rijk zich van de bittere rampen onder Achaz nog niet hersteld had, sneedt Hizkia [*het gout*] af van de deuren des Tempels des HEEREN, ende van de posten, die Hizkia de Koningh van Juda zelve te vooren hadde laten overtrecken, ende gaf dat den Koningh van Assyrien.

17. Evenwel brak Sanherib zijn woord. Nadat hy de bedongen schatting ontvangen had, sondt de Koningh van Assyrien Tartan, ende Rab-Saris, ende Rabsake, zijne Krijgs-Overften, van Lachis tot den Koningh Hizkia met een swaer heyr nae Jerusalem: ende sy togen op, ende quamen nae Jerusalem; Ende als sy optogen, ende gekomen waren, bleven sy staen, en floegen zich neder by den watergangh des opperften vyvers, by het Kanaal, door het welk het water, uit den hoogften vijver, werd afgeleid, welcke is by den hoogen wegh van het velt des vollers, daer de vollers gewoon waren het laken te droogen.

18. Ende sy riepen tot den Koningh, om met hem te handelen, over de voorwaerden, op welke hy Jerusalem zoude overgeven; so gingh tot hen uyt Eljakim de sone van Hilkia de Hofmeester, ende Sebna de Schrijver, ende Joah de sone Asaphs de Kance-

lier, om, in den naem van Koning Hiskias, met de Asſyriſche Legerhoofden, te ſpreken.

19. Ende Rabſake ſeyde tot hen; Segget nu tot Hizkia: Soo ſeyt de groote Koningh, de Koningh van Aſſyrien; Wat vertrouwen is dit, daer mede gy vertrouwt? 'er is geen grooter dwaesheid, dan u in te beelden, dat gy het, tegen mijnen machtigen Koning, zoudt kunnen uithouden.

20. Gy ſegt, (doch het is een woort der lippen, een zotte praet;) Daer is raet, ende macht tot de oorloge, ik zal my, tegen den Koning van Asſyrien, wel verdedigen kunnen: maer op wien vertrouwt gy nu, dat gy tegen my rebelleert?

21. Siet nu vertrouwt gy u op dien gebrokenen rietſtaf, op de hulp des Konings van Egypten, op den welcken ſo yemant leent, ſo ſal hy in ſijne hant gaen, ende die doorbooren: alſoo is Pharao de Koningh van Egypten, allen den genen, die op hem vertrouwen.

22. Maer ſo gy tot my ſegget, Wy vertrouwen op den HEERE onſen Godt, dan handelt gy even verſtandeloos. Is hy die God niet, wiens hoogten, ende wiens altaren Hizkia wechgenomen heeft, ende tot Juda, ende tot Jeruſalem geſeyt heeft; Voor deſen bepaelden altaer in den Tempel alleen ſult gy u buygen te Jeruſalem?

De Asſyriers hadden gehoord, van de hervorming, welke Hiskias in den Godsdienst gemaekt had; dat hy niet alleen de vreemde goden, maer ook de hoogten en altaren, waerop JEHOVAH, buiten den Tempel, zoo lang gediend was, had afgeſchaft; dus dachten zy dat Hiskias de altaren en de plechtigheden des eerdienst van JEHOVAH verminderd had. Om deze reden verbeeldden zy zich, dat JEHOVAH vertoornd was, en zijn volk niet helpen zoude.

23. En wat zult gy doen, tegen de heirmacht van den Asſyriſchen Koning, daer uwe macht zoo gering is, dat zy niet waerdig is om genoemd te worden. Misſchien hebt gy niet

niet eens 2000 ruiteren; Nu dan, weddet doch met mijnen heere den Koningh van Assyrien: ende ick sal u twee duysent peerden geven, so gy voor u de ruyters daer op sult konnen geven.

24. Hoe soudet gy dan het aengesicht eenes eenigen Vorsten, van den geringsten knechten mijns heeren af keeren? laet staen u tegen onzen machtigen Koning te verzetten; maer gy vertrouwt op Egypten, om de wagenen, ende om de ruyteren.

25. Nu, ben ick sonder den HEERE, uwen God, opgetogen tegen dese plaetse, uwe Hoofdstad Jerusalem, om die te verderven? De HEERE heeft tot my, door eene ingeving geseyt; Treckt op tegen dat lant, ende verderft het.

Het wijst zich van zelvs, dat deze woorden van Rabsakē, niet alleen eene schromelyke lastering tegen den God der Joden, in zich behelsden, maer ook eene stoute spotterny, met de macht van den HEER, en Hiskias vertrouwen op dezelve. Gelijk ook het voorige een verregaende verachting van Hiskia behelsde; wiens macht, hoewel op zich zelve niet opgewassen tegen den Assyrier, echter zoo gering niet zal geweest zijn als de trotschaert hem hier vs. 23. verwijt: de godvruchtige Vorst was ook niet ontbloot van Krijgs-beleid en dapperheid vs. 7, 8.

26. Doe seyde Eljakim de sone van Hilkia, ende Sebna, ende Joah, de gezanten van Koning Hiskias, tot Rabsake; Spreeckt doch tot uwen knechten op Syrisch, want wy verstaen 't [*wel*]: ende en spreeckt met ons niet op Jodisch voor de ooren des volcks, dat op den muer is. Wy zijn gezonden, om, uit 's Konings naem, met u te handelen, wat behoevt dan het volk uwe trotsche, en voor ons zoo vernederende, woorden te verstaen?

27. Maer Rabsake seyde tot hen; Heeft mijn heere my enkel tot uwen heere, ende tot u gesonden, om dese woorden in het heimelyke te spreken? is 't niet ook en vooral, dat ik deze woorden spreken moet tot

de mannen die op den muer sitten; deze hebben 'er geen minder belang by, dan uwe Koning en zijne Hovelingen; daer zy, in geval uw Koning weigert zich aen mijnen Meester te onderwerpen, in zulk eene benauwdheid komen zullen, datse met ulieden haren dreck eten, ende hare pisse drincken sullen, van armoede, en gebrek aen alles?

28. Also stont Rabsake, ende riep met luyder
stemme op Jodisch, tot de mannen van Hiskias, die op
den muur stonden: ende hy sprack, met eene harde stem,
ende seyde in de Joodsche tael: Hooret het woort
des grooten Konings, des Konings van Assyrien;
het welk ik, uit zijnen naem, tot u spreken zal.

29. Soo seyt de gemelde machtige Koningh van Assyrien;
Dat Hizkia u niet en bedriege: want hy
en sal u niet konnen redden uyt sijne hant.

30. Daer toe dat Hizkia u niet en doe vertrouwen
op den HEERE, seggende, De HEERE sal
ons sekerlick redden: ende dese stadt en sal niet
in de hant des Konings van Assyrien gegeven
worden.

31. En hooret nae Hizkia niet: want soo seyt
de Koningh van Assyrien; Handelet met my door
een geschenck, ende komet tot my uyt, om u, als
krijgsgevangenen, aen zijne macht te onderwerpen, ende etet
dan gerust een yeder [*van*] sijnen wijnstock, ende
een yeder [*van*] sijnen vijgeboom, ende drincket
een yeder het water sijnes bornputs;

32. Tot dat ick kome, ende hale u in een ander
lant, zoo goed als ulieder lant, een lant van koorn,
ende van most, een lant van broot, ende van
wijngaerden, een lant van olijven, van olie, ende
van honich; werwaerds ik u, ter gelegener tijd, gevangelyk
zal henen voeren, even als mijn Vader de onderdanen
van het Koningrijk der X stammen gedaen heeft; so sullet
gy leven, ende niet sterven: ende en hooret niet
nae Hizkia; want hy hitst u op, seggende, De

HEE-

HEERE ſal ons redden, en gy zult, wanneer het te laet is, bedrogen uitkomen: want zo gy u niet, aen mijne genade, overgeevt, zult gy alle gedood worden.

33. Vertrouwt toch niet op den HEER, uwen God, van wiens macht Hiskias zoo veel opgeevt; Hebben de goden der volckeren yeder ſijn lant, eenigſins gereddet, uyt de hant des Konings van Aſſyrien?

34. Waer zijn de goden van Hamath, ende van Arpad? Waer zijn de goden van Sepharvaim, Hena, ende Ivva? hebben die Goden de gemelde volken en ſteden, tegen mijne overmacht, wel kunnen beſchermen? Ja hebben ſy Samaria, alwaer die zelvde HEER, als God, geëerbiedigd werd, uyt mijne hant gereddet? heeft niet mijn Vader, voor niet meer dan 7 jaren, het Rijk der X ſtammen vernietigd?

35. Welcke zijnſe onder alle goden der landen, die haer lant uyt mijne hant gereddet hebben; dat de HEERE uwe God, Jeruſalem uyt mijne hant redden ſoude?

36. Doch het volck ſweegh ſtille, ende en antwoordde hem niet een woort: want het gebodt des Konings was, ſeggende, Gy en ſult hem niet antwoorden.

37. Doe quam Eljakim de ſone van Hilkia de Hofmeeſter, ende Sebna de Schrijver, ende Joah de ſone Aſaphs de Kancelier tot Hizkia, met geſcheurde kleederen: ende ſy gaven hem de woorden van Rabſake te kennen.

HET XIX. KAPITTEL.

Het vervolg der geschiedenis van Koning Hiskias.

1. ENde (*a*) het geschiedde, als de Koningh Hizkia [*dat*] hoorde, so scheurde hy sijne kleederen, ende bedeckte sich met eenen sack, ende gingh in het huys des HEEREN, om de Godlyke hulp, in deze benauwende omstandigheden, ernstig en gelovig af te smeeken.

2. Daer na sondt hy Eljakim den Hofmeester, ende Sebna den Schrijver, ende de Oudtste der Priesteren met sacken bedeckt, tot Jesaia den Propheet, (*b*) den sone van Amoz, die, in deze dagen, nog bloeide.

3. Ende sy seyden tot hem, van 's Konings wege; Alsoo seyt Hizkia; Dese dagh is een dagh der benaeuwtheyt, ende der scheldinge, ende der lasteringe: want de kinderen zijn gekomen tot aen de geboorte, ende daer en is geen kracht om te baren; wy zijn gelijk eene barende vrouw, welke tot het uiterste gekomen is, en geene krachten meer overig heeft, om haer kind ter waereld te brengen: wy hebben ondernomen, het Assyrische juk aftesehudden; maer nu het er op aenkomt, dat de zaek moest beslischt worden, hebben wy geen vermogen, om ons voornemen werkelyk te volbrengen.

4. Misschien sal de HEERE uwe Godt, met zulk een afgrijzen over de lastering van zijnen heiligen Naem, en met zulk een medelijden, over onzen benauwden toestand, hooren alle de woorden van Rabsake, den welcken sijn heere de Koningh van Assyrien gesonden heeft, om den levendigen Godt te hoonen, ende te

(*a*) Jes. 37: 1. (*b*) Jes. 1: 1.

te schelden met woorden, die de HEERE uwe Godt gehoort heeft, dat Hy ons, met zijnen alles vermogenden bystand, zal verwaerdigen; Heft dan een gebedt op voor het overblijffel, dat gevonden wort.

5. Ende de knechten des Konings Hizkia quamen tot Jesaia, en spraken tot hem, zoo als de Koning geboden had.

6. Ende Jesaia seyde tot hen; Soo sult gy tot uwen heere seggen: Soo seyt de HEERE; Vreest niet voor de woorden, die gy gehoort hebt, daer mede my de dienaers des Konings van Assyrien gelastert hebben.

7. Siet ick sal eenen geest der verschrikking in hem geven, dat hy een geruchte hooren sal, ende daerdoor dermate verschrikt worden, dat hy weder in sijn lant keeren zal: ende ick sal hem door het sweert in sijn lant vellen.

8. So quam Rabsake weder tot zijnen meester, om hem verslag te doen, dat Hiskias niet bukken wilde, ende hy vondt den Koningh van Assyrien strijdende tegen Libna: want hy hadde gehoort dat hy van Lachis vertrocken was, nadat hy die stad had ingenomen.

9. Als hy nu hoorde van Tirhaka den Koningh van Cus, een landschap in Arabien, aen Egypten onderhoorig, die Sanherib meende dat, door Hiskia, tegen hem opgestookt was, maer die nu, door Gods bestuur, gezonden werd om eene afwending te maken, seggen, Siet, hy is uytgetogen, om tegen u te strijden; sondt hy weder boden tot Hizkia, onder welke de gemelde Rabsake de voornaemste was, seggende:

10. Soo sult gy spreken tot Hizkia den Koningh Juda, seggende; Laet u uwe Godt niet bedriegen, op welcken gy vertrouwt, seggende; Jerusalem en sal in de hant des Konings van Assyrien niet gegeven worden.

11. Siet gy hebt gehoort, wat de Koningen van Assyrien allen landen gedaen hebben, die verbannende; ende soudt gy gereddet werden?

12. Hebben de goden der volckeren, die mijne vaders verdorven hebben, deselve gereddet? *als*] Gozan, ende Haran, ende Rezeph, ende de kinderen Edens, die in Telassar waren, en andere plaetsen meer, in de nabuurschap van de Euphraet.

13. Waer is de Koningh van Hamath, ende de Koningh van Arpad, ende de Koningh der stadt Sepharvaim, Hena, ende Ivva?

14. Als nu Hizkia de brieven uyt der boden hant ontfangen, ende die gelesen hadde, gingh hy op in het huys des HEEREN, ende Hizkia breydde die uyt voor het aengesichte des HEEREN.

15. Ende Hizkia badt voor het aengesichte des HEEREN, ende seyde: O HEERE Godt Israëls, die, met het zichtbaer teeken van uwe byzondere tegenwoordigheid, tusschen de Cherubim woont, gy selve, gy alleen zijt de Godt aller Koninckrijcken der aerden, gy hebt den hemel ende de aerde gemaeckt.

16. O HEERE, neygt uwe oore, ende hoort, doet HEERE uwe oogen open, ende siet: ende hoort de woorden Sanheribs, die desen gesonden heeft, om den levendigen Godt te hoonen.

17. Waerlick, HEERE, hebben de Koningen van Assyrien die Heydenen, ende haer lant verwoest:

18. Ende hebben hare goden in 't vyer geworpen: want sy en waren geene Goden, maer 't werck van menschen handen, hout, ende steen, daerom hebben sy die verdorven: maer gy alleen zijt de eenige en ware God, de Schepper en Bestierer van het Geheelal.

19. Nu dan, HEERE onse Godt, verlost ons doch uyt sijne hant: so sullen alle Koninckrijcken der aerde weten, dat gy, HEERE, alleen Godt zijt.

20. Doe sondt Jesaia de soon van Amoz tot Hizkia, seggende, op Godlyke ingeving; Soo spreeckt

de

de HEERE, de Godt Israëls: Dat gy tot my gebeden hebt tegen Sanherib den Koningh van Assyrien, hebbe ick gehoort.

21. Dit is het woort dat de HEERE over hem gesproken, en het voornemen, het welk hy vastgesteld heeft: De jonckvrouwe, de dochter Zions veracht u, sy bespott u, de dochter Jerusalems schudt het hooft achter u. Alle de inwooners van Jerusalem spotten met uwe dreigende woorden, zoo ver is het 'er van daen, dat zy 'er door zouden verschrikt zijn.

22. Wien hebt gy gehoont, ende gelastert? ende tegen wien hebt gy de stemme verheven, ende uwe oogen om hooge opgeheven? is het tegen eenen onvermogenden afgod, gelijk de zoogenaemde Goden der Heidenen zijn, welke gy overwonnen hebt? Neen, het is tegen den Heyligen Israëls, den eenigen en waren God, die zich niet laet bespotten.

23. Door middel uwer boden hebt gy den Heere, den God van Hemel en aerde, gehoont, ende geseyt: Ick hebbe met de menigte mijner wagenen beklommen de hoogte der bergen, de zijden Libanons: ende ick sal sijne hooge cederboomen, ende sijne uytgelesene denneboomen afhouwen, ende sal komen in sijne uyterste herberge, of de laetste plaets van zijne grenzen, in het wout sijnes schoonen velts of van *Carmel.*

Deze woorden vertoonen de zeer trotsche snorkery van den Assyrischen Koning; het was als of hy gezegd had: „Wat plaets is 'er tot welke ik niet kan doordringen? zou „ik, met mijne krijgswagenen, zelvs langs de moeilykste „wegen, niet den hoogsten top der bergen beklimmen kun„nen? Wie zou my beletten, om de cederen en dennen „van den Libanon neder te vellen, en zelvs tot op den top „van Carmel door te dringen? waerom zou ik my, op de „uiterste grenzen van het land, niet kunnen vestigen?"

24. Ick hebbe gegraven, ende hebbe gedroncken vreemde wateren: ik ben, met mijne machtige heirlegers, door vreemde landen, en zeer dorre plaetsen,

heen getrokken, en nooit heeft het my aen wateren ontbroken; hoe dor de landſtreken ook wezen mogten, heb ik zoo lang weten te graven, tot dat ik water vond: ende ick hebbe, aen den anderen kant, met mijne voetſolen alle rivieren der belegerde plaetſen verdroogt; zoo menigmael ik eene Stad belegerde, heb ik den inwooneren den toevoer van water weten aftesnijden; zelvs heb ik de rivieren eenen änderen loop weten te geven, en van de belegerde Steden aftewenden; ja dit alles kostte my zoo weinig moeite, als of ik, met mijn voetzool, een zeer klein beekje opſtopte.

25. Alle deze ſnorkende woorden heeft de trotſche Sanherib geſproken, maer laet hem dit, uit 's HEEREN naem, aenzeggen: Hebt gy niet gehoort, dat ick ſulcks lange te vooren gedaen hebbe? ende dat van oude dagen af geformeert hebbe? gy trotſche Sanherib zoudt kunnen en behooren te weten, dat ik, in voorige dagen, juist die groote dingen gedaen heb, op welke gy u zoo dwaesſelyk beroemt, toen ik mijn volk Israël, uit Egypten, naer Canaan geleid heb, langs ontoegangelyke wildernisſen, dwars door zeën en rivieren henen, en hetzelve, door mijn Alvermogen, van al het noodige voorzien had, op plaetſen, daer alles ontbrak. Nu hebbe ick dat doen komen; dat gy ſoudt zijn om de vaſte ſteden te verſtooren tot woeſte hoopen. Het is waer, gy hebt groote overwinningen behaeld, en de ſterkſte ſteden verwoest; maer is dat de vrucht van uw eigen vermogen? dit moet gy alleen aen mijne beſtiering toeſchrijven, voor zoo ver ik u, in den weg mijner Voorzienigheid, als de roede van mijnen toorn gebruikt heb, om die volken te ſtraffen.

26. Daerom alleen waren hare inwoonderen handeloos, ſy waren verſlagen, ende beſchaemt: ſy waren [*als*] het gras des velts, ende de groene grasſcheutkens, het hoy der daken, ende het brandkoorn, eer het over eynde ſtaet. Uwe vyanden konden u daerom niet wederſtaen, omdat ik dezelve, door uwe hand, ſtraffen wilde.

27. Maer geene van uwe bewegingen en oogmerken zijn

my

my onbekend; ick weet uw sitten, ende uw uytgaen, ende uw inkomen; ende uw woed n tegen my, alles wat gy doet, en zelvs wat gy voorneemt.

28. Om uw woeden tegen my, ende dat uwe woelinge voor mijne ooren opgekomen is, als eene onverdraegbare terging; so sal ick mijnen haeck in uwen neuse leggen, ende mijn gebit in uwe lippen, gelijk men een wild dier, met eenen haek in zijnen neus te slaen, en een paerd, door middel van een gebit, henen leidt waer men wil, zoo zal ik u ook bedwingen en uwen gang bestieren, ende ick sal u doen wederkeeren door dien wegh, door den welcken gy gekomen zijt naer uw land.

29. Ende gy, Koning Hiskias, zoo vervolgde de Propheet Jesaias, uit 's HEEREN naem, tot de boden te spreken, gy kunt 'er van verzekerd zijn, dat ik den trotschen Sanherib, met al zijn gesnork, onverrichter zake, na zijn land zal doen wederkeeren: dat zy u een teecken, dat men nog [*in*] dit zelvde jaer koorn, dat van selfs gewassen is eten sal, in uw land, hoe zeer het, door de Assyriers, verwoest is, en de inwooners verdreven zijn; ende in het tweede jaer, het welk een Sabbathjaer is, dat daer van weder uytspruyt: dit zal, door mijn wonderdoend Alvermogen, geschieden; maer zaeyet in het derde jaer, ende maeyet, ende plantet wijngaerden, ende etet hare vruchten.

Volgens deze uitbreiding loopt de gedachte der meesten over dit vers: doch, alzoo men dan niet kan uitkomen in de tijdorde der Koningen van Juda, zonder willekeurig eenige jaren over elkander te doen schieten; kan men dit vs. ook op deze wijze vertalen: *En dat zy u een teeken, dat men in dat jaer*, het Sabbathjaer, nu 2 jaren geleden, *het van zelvs gewassene at*; *en* dit niet alleen, maer ook *in het tweede jaer*, waerin de zaeitijd door Sanherib gestremd was, *'t gene daervan weder uitsproot: maer zaeit in dit derde jaer*, schoon 't nu schijnt dat de zaeitijd weder zal voorbygaen, in 't geloov dat God redding geven zal, *en maeit* dan, *en plant wijngaerden en eet hare vruchten.* — Zie voords de INLEIDING.

30. Want het ontkomene dat overgebleven is van den huyse Juda, sal wederom nederwaert wortelen, ende sal opwaert vrucht dragen, en uw volk zal, als vruchtbare plantsoenen, zeer vermenigvuldigen.

31. Want van Jerusalem sal het overblijffel uytgaen, ende het ontkomene van den bergh Zion. Het kleine hoopsken van volk, het welk nu, binnen Jerusalem, belegerd is en opgesloten, zal in vryheid gesteld worden, en, binnen korten tijd, tot eene zeer groote menigte, aengroejen: de yver des HEEREN der heyrschaaren, om zijne eer, tegen Sanherib te handhaven, sal dit doen en te wege brengen.

32. Daerom soo seyt de HEERE van den Koningh van Assyrien, die nu, met een gedeelte van zijn leger, voor de Stad Libna, ligt, om dezelve te overmeesteren; Hy en sal in dese stadt Jerusalem niet komen, nochte daer eenen pijl in schieten: oock en sal hy [*met*] geen schilt daer voor komen, ende en sal geenen wal daer tegen opwerpen.

33. Door den wegh, dien hy gekomen is, door dien sal hy wederkeeren: maer in dese stadt en sal hy niet komen, seyt de HEERE.

34. Ook zal dat gedeelte van zijn leger, met het welk zijn Veld-Overste Rabsake zich voor Jerusalem heeft nedergeslagen, tegen de Stad niets vermogen: Want (*c*) ick sal dese stadt beschermen, om die te verlossen, om mijnent wille, ende om Davids mijns knechts wille.

35. Het (*d*) geschiedde dan in die selve nacht, nadat de gemelde boodschap van den Propheet Jesaias tot den Koning gekomen was, dat de Engel des HEEREN uytvoer, ende sloegh in het leger van Assyrien hondert, en vijf en tachtentigh duysent: ende doe sy hen des morgens vroegh opmaeckten, siet, die alle waren doode lichamen:

36. So vertrock Sanherib de Koningh van Assyrien, grootelyks verschrikt zijnde, ende vreezende, dat Tirhaka, van welken vs. 9. gesproken is, zijn verzwakte le-

(*c*) 2 Kon. 20: 6. (*d*) Jes. 37: 36.

leger overvallen zoude, toogh hy, in alleryl, henen, uit de landpalen van Juda, ende keerde weder naer zijn land: ende hy bleef te Nineve.

37. Het geschiedde nu, kort daerna, als hy in het huys van Nisroch sijnen godt sich nederboogh, (e) dat Adramelech, ende Sarezer, [*sijne sonen*,] hem met den sweerde versloegen; doch sy ontquamen, door de vlucht, in 't lant van Ararat, of Armenien, ende Esar-Haddon sijn andere sone, die eene vreemde volkplanting zond in het land van Israël Kap. 17, wert Koningh in sijne plaetse op den Throon van Assyrien.

Omtrent de wonderdadige slagting, in het leger der Assyriers, vraegt men;

I. Op welk eene wijs, de gemelde Engel zoo veel duizenden Assyriers, in eenen nacht, gedood hebbe? Sommigen meenen, dat dit geschied zy, door eene pestziekte; anderen, door eenen verborgen brand, die de lichamen geheel verschroeide, en daerdoor tevens voorkwam, dat de lucht, door den stank van zoo vele duizenden lijken, niet besmet wierd; nog anderen, dat het geschied zy, door een verschrikkelyk onweder van donder en blixem. — Dit laetste wordt, uit vergelijking van Jes. 29: 6. en 30: 30. zeer waerschijnlyk.

II. Wijders vraegt men, in welk een gedeelte van het Assyrische leger, deze slagting zy voorgevallen, of in dat, het welk de Koning zelvs tegen Libna aenvoerde, dan in dat, met het welk Rabsake de Stad Jerusalem belegerde? Wy, voor ons, zouden denken, in beide de gedeeltens. Het is waer, 'er wordt maer van éénen Engel gesproken; maer wy weten, dat het ook maer één Engel geweest zy, die alle de eerstgeboornen, door gansch Egyptenland, op eenen nacht, ter neder velde.

Voor het overige, is het zeer aenmerkelyk, dat deze zonderlinge nederlage der Asfyriers, ook door oude Heidensche Schrijveren, schoon met blijkbare verdichtselen vermengd, byzonder door Berosus en Herodotus, vermeld worde.

(e) 2 Chron. 32: 21. Jes. 37: 33.

HET XX. KAPITTEL.

Het vervolg en slot der geschiedenis van Koning Hiskias. Zijne wonderdadige genezing van eene zware krankheid vs. 1 - 19. Zijn dood vs. 20, 21.

1. IN die dagen, dat Sanherib in zijn land gevallen was, (*a*) wert Hizkia kranck tot stervens toe: ende de Propheet Jesaia de sone van Amoz quam tot hem, ende seyde tot hem; Soo seyt de HEERE, Geeft bevel aen uwen huyse; maek de noodige schikkingen, op de zaken van uw huis en van uw Koningrijk: want gy sult sterven aen deze krankheid, ende niet leven.

Wanneer werd Hiskias krank? en wat was het voor eene krankheid.

I. De tijd van deze krankheid wordt in het algemeen bepaeld, *in die dagen.* — Uit de volgorde, in welken de zaken worden voorgesteld, zou men, in den eersten opslag, besluiten, dat Hiskias door deze krankte zy aengetast, eenigen tijd nadat het leger der Assyriers zijn land verlaten had, en na dat Sanherib reeds gedood was: Maer dit besluit gaet niet door. Om de geschiedenis van den inval der Assyriers onafgebroken te verhalen, laet de Heilige Schrijver daerop die van Hiskias wonderdadige genezing volgen.

De geheele regeering van Hiskias duurde 29 jaren Kap. 18: 2. Na de herstelling, uit de gemelde krankheid, leevde de Koning nog 15 jaren vs. 6. Derhalven werd hy krank in het 14[de] jaer van zijne Regeering· en, in dat zelvde jaer, vielen de Assyriers in zijn land Kap. 18: 13. Nog nader schijnt de tijd, in welken Hiskias, door die doodelyke ziekte, werd aengetast, bepaeld te moeten worden, het zy tusschen het eerste en tweede gezantschap van San-

(*a*) 2 Chron. 32: 24. Jes. 38: 1.

Sanherib, toen Rabſake naer Libna was wedergekeerd Jeſ. 37: 8. het zy kort na de nederlage van het Asſyriſche leger, doch voor Sanheribs dood; door welken dood, en daerop volgende zware ſchokken van 't Asſyriſche Rijk, Hiskia volkomen uit zijne hand verlost werd, volgens de belovte vs. 6.

II. Wat het ſoort der ziekte aengaet; ſommigen denken aen de pest, omdat 'er vs. 7. van een gezwel geſproken wordt; anderen aen het Zijdewee of de Pleuris; nog anderen aen eene keelziekte, gepaerd met een gezwel aen den hals. Het laetſte ſchijnt het aennemelykst, te meer omdat 'er van 's Konings piepen en korren geſproken wordt Jeſ. 38: 14.

2. Doe de Koning deze ontzettende boodſchap, uit den mond van den Propheet Jeſaias gehoord had, keerde hy ſijn aengeſichte om, nae den wandt, naer die zijde van zijn huis, die naer den Tempel ſtrekte; ende hy badt zeer ernſtig tot den HEERE, ſeggende:

3. Och HEERE, gedenckt doch, dat ick voor uw aengeſichte in waerheyt en ongeveinsde Godsvrucht, ende met een volkomen herte, zonder hetzelve tusſchen U en de afgoden te verdeelen, naer uwe geboden, gewandelt, ende dat goet in uwen oogen is, gedaen hebbe: Ende Hizkia weende gantſch ſeer.

4. Het gebeurde nu, als Jeſaia, die, na het uitſpreken van de gemelde boodſchap, des Konings ziekenkamer verlaten had, uyt het middelvoorhof [*nogh*] niet gegaen en was, dat hy met eene andere Openbaring verwaerdigd wierd, zoodat het woort des HEEREN tot hem geſchiedde, ſeggende:

5. Keert weder, ende ſegt tot Hizkia den Voorganger en den Koning mijns volcks, Soo ſeyt de HEERE de Godt uwes vaders Davids; Ick hebbe uw gebedt gehoort, ick hebbe uwe tranen geſien, met ontferming: ſiet gy zult, van deze anderszins doodelyke ziekte, herſteld worden; ick ſal u, door tusſchenkomst van mijn Alvermogen, binnen korten geſont maken; zelvs aen den derden dage ſult gy volkomen her-

ſteld zijn, en opgaen in het huys des HEEREN, om mijnen naem, in het openbaer, voor uwe herſtelling, te danken.

6. Ende ick ſal vijftien jaer tot uwe dagen toedoen, welke gy, na dezen tijd, nog leven zult; ende daerenboven ſal ik u uyt de hant des Konings van Aſſyrien, die, met zulk een onverwinbaer leger, in uw land gevallen is, verloſſen, mitſgaders deſe ſtadt uit zijne hand redden: ende ick ſal deſe ſtadt beſchermen om mijnent wille, ende om mijns knechts Davids wille.

7. Daer na ſeyde Jeſaia; Nemet eenen klomp gedroogde vijgen, en legt dezelve op de zweer aen uwen hals. Dit werd aenſtonds, door de Hovelingen, werkſtellig gemaekt: ende ſy namenſe, ende leydenſe op de ſweere; ende hy wert geneſen.

Tot nader verſtand van Hiskias krankheid en genezing, hebben wy het een en ander aen te merken.

I. Hoe is de eerste boodſchap; *gy zult ſterven en niet leven* vs. 1, met Gods waerheid en onveranderlykheid, overeentebrengen; daer zy niet vervuld, maer, door eene tweede Openbaring, vernietigd is?

Sommigen antwoorden, dat Jeſaias alleen in last had, om tot den Koning te zeggen; *geevt bevel aen uwen huize*, en dat hy 'er de overige woorden, *gy zult ſterven en niet leven*, van zich zelven hebbe bygevoegd; omdat hy, uit de omſtandigheden, in welke hy den Koning vond, opmaekte, dat hy den dood niet zou kunnen ontworſtelen. — Maer, indien dit het geval ware, zou Jeſaias zeer onbedachtzaem gehandeld hebben. Dan de HEER heeft den Propheet daerover niet beſtraft. — Voeg 'er by, dat de tweede boodſchap haren grond had in de eerste, en daermede onmiddelyk zamenhing.

Men zou het voorſtel voorwaerdelyk kunnen opvatten, zoodat de voorwaerde verzwegen wierd, of immers niet geboekt zy. Het geheele voorſtel zou dan geweest zijn:

„ gy

„ gy zult ſterven en niet leven, ten zy dat gy uwe her-
„ ſtelling van God gelovig afbidt" — Zoodanige voorſtellen, in welke de voorwaerden verzwegen worden, omdat zy, in de natuur der zake, liggen opgeſloten, vinden wy meermalen, vergel. Gen. 20: 3. Jon. 3: 4.

Of men zou de woorden op deze wijs vertalen kunnen: *geev bevel aen uwen huize: want gy zijt ſtervende en zult niet genezen*, dat is „ het is, met den aert van uwe ziekte,
„ zoo gelegen, dat 'er voor u niets anders, dan de dood te
„ wachten, en dat alle middelyke hoop op herſtelling afge-
„ ſneden zy." — Op deze wijs zou het voorſtel van den Propheet, niet het beſluit van God, maer enkel den ſtaet van Hiskias ziekte, te kennen geven.

Dan men moet de ganſche zaek, in alle de omſtandigheden, en in het oogmerk beſchouwen. — Hiskias was 25 jaer oud, toen hy op den Throon kwam; door deze krankte werd hy overvallen, in het 14de jaer van zijne Regeering, derhalve was hy nu 39 jaren oud en in de kracht van zijn leven. Kap. 18: 2. — Hy regeerde, na dezen tijd, nog 15 jaren. in alles 29 jaren. Zijn opvolger Manaſſe was 12 jaren oud, toen hy op den Throon kwam Kap. 21: 1; derhalve was Manaſſe nu nog niet geboren. Het oog en de hoop van gansch Israël was op Hiskia gevestigd, om, door hem en zijne nakomelingen, de vervulling te zien van die belovte, welke de HEER, ten tijde van Achaz, had laten vernieuwen Jeſ. 7: 14. — In zulk eenen tijd, kon de gemelde boodſchap dienen, even als het bevel aen Abraham Gen. 22: 2, ter beproeving, zoo van den Koning, als van het ganſche volk, om hun vertrouwen op den HEER te ſtellen.

II. Hiskia legt vs. 3. zijne Godsvrucht tot eenen grond van zijn gebed: niet dat hy zijne genezing, als eenen wel verdienden loon van zijne oprechtheid, beſchouwde; want, in zijn danklied, gewaegt hy ook van zijne zonden Jeſ. 38: 17. Zijne Godsvrucht was eene vrucht der werking van den Heiligen Geest; hy bad daerom, dat de HEER zijn eigen werk bekroonen wilde. Hy gedacht, aen de werken der genade, welke de HEER, aen de ver-

nieuwing van zijn hart, gewrocht had, en dit gav hem vrymoedigheid, om te bidden en te verwachten, dat de HEER hem ook, naer het lichaem, genadig wezen zoude. Ook herinnerde hy den HEER, als het ware, dat hy, in het vervolg, van zeer veel nut zou kunnen zijn, zoo voor het Koningrijk, als voor het belang van den Godsdienst.

III. Wat hebben wy, door het *middel-voorhov* te verstaen, uit het welk Jesaia nog niet gegaen was vs. 4? — Volgens eene andere lezing, welke ook, door onze Randschrijveren, wordt opgegeven, zou men het vertalen kunnen, de *middelstad.* — Te weten, Jerusalem onderscheidde men, in de Stad Davids, of de burgt Sion, daer het Koninglyk Paleis stond, en de Middelstad, daer de Prophetes Hulda woonde Kap. 22: 14, en het uiterste deel, aen de muuren. Volgens de gemelde vertaling, was Jesaia, van de burgt Sions, in de Middelstad gekomen, toen hy de tweede ingeving ontving.

Wat was de reden, dat Hiskias *gansch zeer weende* vs. 3? — Het waren zekerlyk geen tranen van lafhartigheid, voortkomende uit vrees voor den dood. Deze gedachte zou niet bestaenbaer zijn met zijne Godsvrucht en edelmoedigheid. — Maer het waren tranen van een beangst gemoed, het welk overkropt was van droevheid en bekommeringen. Indedaed Hiskia had veelerlei redenen, om zeer te weenen. — Hy zelvs was nog in den bloei van zijn leven; daerenboven had hy nog geen zaed, en, hoe zou, by zijnen vroegtijdigen dood, zonder kinderen na te laten, de belovte aen David gedaen vervuld worden? hoe zou de Messias, uit Davids zaed, kunnen voortkomen? — Zag hy op zijne onderdanen: de Assyriers stonden gereed, om hen te overweldigen; en welk een akelige toestand zou het voor het volk zijn, eenen geduchten vyand in hun land, en ter gelijker tijd geenen Koning te hebben? — Hierby kwam eene zeer hevige ontroering, die, door de onverwachte boodschap van Jesaia, in zijn gemoed geboren werd. — Onder dit alles zullen de bestrijdingen van het ongeloov, en de verwijtingen

van

van zoo vele ſtruikelingen, hem grootelyks beangſtigd hebben.

IV. Waerom werden 'er juist 15 jaren, tot Hiskias dagen, toegedaen? vs. 6 — Men heeft dit zoo niet te verſtaen, dat Hiskia 15 jaren, boven den gewoonen leevtijd, zoude geleevd hebben: want deze is 70 of 80 jaren, en dan zou Hiskias 90 jaren, of daeromtrend zijn oud geworden. Maer de HEER voegde nog 15 jaren by zijne dagen, welke nu ſcheenen ten einde te loopen; hy heeft in alles 29 jaren geregeerd, en het was nu het 14de jaer van zijn Koningrijk. — De reden, waerom hem juist 15 jaren, niet meerder of minder, werden toegevoegd, kunnen wy niet bepalen. Sommigen denken, omdat hy de vijftiende Koning was van Juda, maer dan moet men van Saul beginnen, en Athalia overſlaen; of dat het thans het vijftiende Jubeljaer geweest zy, maer dit viel eerst in Hiskias 27ſte jaer, en dergelijke redenen meer. Laet het ons genoeg wezen, dat Hiskia, die nu 14 jaren in moeite en verdriet geleevd had, nog ruim zoo veel tijd ontving, om in rust door te brengen.

V. De genezing was wonderdadig. Het middel van het welk de HEER zich bediende, was een klomp vijgen, welke op het gezwel gelegd werd vs. 7. Dan hoe zeer een pleiſter van vijgen dienen kon, om de ontſteking te verminderen, de ettering te bevorderen, en het gezwel te verzachten, begrijpt elk evenwel van zelvs, dat 'er eene buitengewoone tusſchenkomst van het Godlyk Alvermogen noodig ware, om de genezing zoodanig te verhaesten, dat de dood-kranke Koning, binnen drie dagen, weder in ſtaet ware, om zich in den Tempel te vertoonen.

Toen de Propheet zijne tweede boodſchap deed, dat Hiskias zoude herſteld worden en nog 15 jaren leven, verzocht hy, om een teeken, ter verſterking van zijn geloov vs. 8-11.

8. Hizkia nu hadde geſeyt tot Jeſaia, toen hy hem de tweede boodſchap bracht; Welck is het teecken, door het welk ik, in mijn geloov, kan verſterkt worden,

dat de HEERE my gesont maken sal, ende dat ick op den derden dagh in des HEEREN huys sal opgaen?

9. Ende Jesaia seyde; Dit sal u een teecken van den HEERE zijn, om u te verzekeren, dat de HEERE het woort, dat hy, door mijnen mond, gesproken heeft, doen sal, ter bevestiging van dit woord: Sal de schaduwe tien graden voorwaert gaen, ofte tien graden achterwaert keeren?

De onze vertalen het vraegsgewijs; doch de vertaling, welke zy op den rand hebben aengeteekend, beantwoordt beter aen den letter van het oorspronkelyke: *de schaduw* is *tien graden voorwaerds gegaen; zal zy tien graden wederkeeren?* — *De tien graden* worden vs. 11. nader bepaeld, als zoo vele graden van Achaz. Het Hebreeuwsche woord beteekent trappen of opgangen, langs welke men opklimt 1 Kon. 10: 19. Neh. 12: 37. Onze Overzetters verstaen het van graden op eenen *zonnewijzer* vs. 11. Men is het; onder de Oudheidkenners niet eens, over den tijd, wanneer de zonnewijzers zijn uitgevonden. Volgens Herodotus zouden de Grieken deze wetenschap, van de Babyloniers, ontvangen hebben, en derhalven schijnen de Joden, nu kort geleden, ook de zonnewijzers van de Babyloniers ontleend te hebben.

Welk eene gedaente de zonnewijzer van Achaz gehad hebbe, en hoe de graden verdeeld waren, kunnen wy niet bepalen; en het is ook genoeg te weten, dat 'er zekere verdeelingen waren, aen welke men, by de schaduw van een stift, den tijd van den dag onderscheiden konde, en dat de zonnewijzer zoodanig geplaetst ware, dat de Koning 'er, van zijn krankbed, op zien konde.

Jesaias zeide, in den voorledenen tijd, *de schaduw* is *tien graden voorwaerds gegaen.* Dit kon Hiskias voor zijne oogen zien. Op dien tijd, dat Jesaias deze woorden sprak, stond de schaduw, zoo als wy zouden zeggen, op 10 graden. Nu vraegt de Propheet, *zal de schaduw tien graden wederkeeren?* te weten op een oogenblik. — Dit zou derhalven een dubbeld wonder zijn, vooreerst dat de schaduw achterwaerds zou keeren, en dat ten tweeden op een oogenblik.

10. Doe

10. Doe feyde Jehizkia; 't Is der fchaduwe licht, tien graden nederwaerts of voorwaerds te gaen, dit gefchiedt volgens den gewoonen loop der natuur: Neen maer, daer God machtig genoeg is om my het grootfte door Hem zelve my voorgeftelde teeken te geven, dat dan de fchaduwe tien graden achterwaert keere.

11. Ende Jefaia de Propheet riep den HEERE aen, biddende, dat Hy het gemelde teeken, door zijn wonderdoend Alvermogen, wilde daer ftellen: ende de HEER verhoorde zijn gebed, hy dede de fchaduwe, op een oogenblik, tien graden achterwaert keeren in de graden, dewelcke fy reeds nederwaerts of voorwaerds gegaen was, in de graden van Achaz [*fonnewijfer*].

By dit wonderteeken moeten wy een weinig ftilftaen.

Er is, die meenen, dat men het wonderwerk, enkel op de aerde en in de fchaduw, te zoeken hebbe; zoodat het terug wijken van de fchaduw zou veroorzaekt zijn, door zulk een verfchijnfel, het welk men eene byzon noemt; of door eene buitengewoone ftraelbuiging. Maer by Jefaias Kap. 38: 8. lezen wy, dat *de zon* tien graden zy terug gekeerd. De zon zelvs fchijnt dan, in haren oogfchijnlyken loop, geftuit te zijn; zoodat zy niet flechts ftilftond, gelijk by den veldflag van Jofua tegen de Canaaniten, maer zelvs terug geweken zy: of, om eigenlyker te fpreken, de aerde moet, in plaets van hare dagelykfche omwenteling om haren as, van het Westen naer het Oosten, te vervolgen, daerin niet alleen geftuit zijn, maer zich zoo ver naer het Westen terug gewenteld hebben, als noodig was, om de fchaduw op Achas zonnewijzer, tien graden, te doen achterwaerds keeren.

Maer hoe heeft dit kunnen gefchieden, zonder dat de ganfche natuur, en de orde van den tijd, in verwarring raekte? — Het koomt ons zeer waerfchijnlyk voor, dat God zich daertoe, van eene foort van aerdbeving, bediend hebbe, beftaende in eene fchielyke wiegswijze beweging van den ganfchen aerdbol, waerdoor dezelve, in haren dagelykfchen om-

loop, voor weinige oogenblikken Oost, en kort daerop weder Westwaerds bewogen zy. — Door de eerste beweging Oostwaerds, ging de schaduw tien graden terug, en, door de onmiddelyk daeropvolgende beweging Westwaerds, kwam alles weder in de voorige orde.

Twee vragen moeten wy nog kortelyk beantwoorden.

1. Indien het wonderwerk, op de gezegde wijs, geschied ware, dan moest het overal over den ganschen aerdbodem zijn waergenomen; hoe koomt het dan, dat men 'er, by de ongewijde Schrijveren, in het geheel geene melding van vinde? — Er is geen twijffel aen, of de Geschiedschrijvers en Starrenkundigen van dien tijd zullen, van dit buitengewoon verschijnsel, in hunne schrivten, melding gemaekt hebben; maer deze gedenkstukken zijn, met zoo vele andere, die verlooren zijn, tot ons niet gekomen.
2. Waertoe zulk een verbazend wonder? een veel minder teeken zou genoeg geweest zijn, om Hiskia, van zijne genezing, te verzekeren. — Wy antwoorden, dat 'er, eigenlyk gesproken, geene groote en kleine wonderen zijn. Tot elk een wonderwerk, zoo wel dat wy klein als groot noemen, is eene buitengewoone tusschenkomst van het Godlyk Alvermogen noodig; en het is, voor het Godlyk Alvermogen, even ligt, om de gansche orde der natuur te veranderen, als eene doodelyke krankte oogenblikkelyk te genezen. — Ten aenzien der zake zelve: niets minder was hiermede gemengd dan, de uitroejing of voortzetting van den tak waeruit Messias spruiten moest. — Ten aenzien van andere volken: dit wonder kon hun doen opmerken, dat de God van Hiskias de bestuurer ware van alle geschapene wezens. — Ten aenzien van Hiskias, kon het teeken der schaduw dienen, om hem zijne broosheid geduurig te herinneren, en het beschouwen van Achas zonnewijzer was recht geschikt, om hem de kortstondigheid van zijn leven te doen opmerken, daer de toegevoegde 15 jaren rasch zouden verlopen zijn.

Dan keeren wy weder, tot het gewijde Geschiedverhael.

12. Te dier tijt sondt Berodach Baladan of *Me-*

rodach Baladan Jes. 39: 1. de sone Baladans, de Koningh van Babel, brieven van gelukwensching, ende by voegde 'er, volgens de Oostersche gewoonte, een aenzienlyk geschenck by, aen Hizkia: want hy gehoort hadde, dat Hizkia kranck geweest was.

Dit gezantschap van den Babelschen Koning dient hier wat nader beschouwd te worden.

I. Wie was de *Koning van Babel?*

A. BABEL was de naem van de Stad, welke Nimrod, met den vermaerden toren, bouwde Gen. 10: 10. 11: 1-4. Het omliggend land werd somtijds, naer Nimrod, den stichter van Babel, Nimrods land genaemd Mich. 5: 5, en somtijds Babylonie, naer de Stad Babel zelve. — Deze landstreek lag, ten Zuiden van Mesopotamien, strekkende zich tot aen de Persische zee; ten Oosten had zy Persien, en wel dat gedeelte, het welk Elam genaemd werd, zijnde daervan door den Tigris afgescheiden; ten Westen lag het woest Arabien. Oudtijds werd dit land, of immers dat gedeelte, het welk tusschen den Tigris en den Euphraet gelegen was, Sinear genaemd Gen. 10: 10. 11: 2. Zach. 5: 11.

De inwooners van dit land werden meest Chaldeers genaemd, en geheel Babylonien wordt zeer dikwijls Chaldæa geheten, vooral in de Prophecyen van JEREMIAS en EZECHIEL. — De reden is deze, omdat de bewooners van Babylonien, uit verscheiden Natien, bestonden, maer het voornaemste gedeelte bestond uit Chaldeers, die oorsprongelyk waren van Chesed, den zoon van Nahor, Abrahams broeder Gen. 22: 20-22. De eerste woonplaets van deze Chaldeers was Mesopotamien geweest, van waer zy, door Ninus, of, zoo als anderen willen, door Phul of Tiglath Pilezer, naer het Zuidelyk deel van Babel, zijn overgebracht.

B. Maer wie was de *Koning* van Babel, in den tijd van Hiskias krankheid en genezing?

Nimrod was de eerste Koning van Babel. Na dezen

Nimrod, vindt men, in de Bybelsche geschiedenissen, geene verdere melding van Babels Koningen, ten zy dat de vier Koningen, welke Abraham overwonnen heeft Gen. 14: 1. gehouden moeten worden, voor Zoonen of Naneven van Nimrod, die het Koningrijk onder zich verdeeld hebben. Maer na verloop van ruim drie eeuwen, hebben de Chaldeeuwsche Vorsten het Cuschitiesch Rijk overweldigd, omtrent het jaer 3040 van den Juliaenschen Tijdkring, zijnde 2330 na de schepping; wanneer Evechous, de eerste Koning der Chaldeen, het gebied in handen had, die, met zes nazaten, den tijd van 225 jaren, over Babel geregeerd heeft. Deze nazaten van Evechous, zijn opgevolgd, door de Arabische Vorsten, in het jaer 3265 of na de schepping 2555, en hebben, met hun zessen, 215 jaren geheerscht; tot het jaer 3480 of na de schepping 2770.

Wanneer de Chaldeers, onder den gemelden Evechous, het Cuschitiesch of oud Babylonische Rijk bemachtigden, in het 3040 Juliaensche jaer, is Assur, mogelyk de zoon van Abraham by Ketura Gen. 25: 3, of eenig ander held van dien naem, uit Sinear uitgegaen, en heeft den grond gelegd tot het Rijk der Assyriers, zoodat 'er, in het Oosten, toen twee zeer vermaerde Rijken waren, dat der Babyloniers, en dat der Assyriers. — Van de opvolging der Assyrische Vorsten vind men, in langen tijd, niets; tot dat de Assyriers, ten tijde van Ninus, den zoon van Belus, het Babyloniesch Rijk, op de Arabische Vorsten, bemachtigden, het gene niet lang voor de verwoesting van Troje, geschied is.

Ninus behield het Rijk, 52 jaren, latende eenen zoon na, met name Ninyas, en zijne Echtgenoote Semiramis, welke, door Ninyas, werd omgebracht. Na den dood van Semiramis, werd Ninyas geheel verwijvd, en, van zijne opvolgeren, vind men niets, geduurende den tijd van 300 jaren.

De eerste, die, in de geschiedenissen, na Ninyas, gemeld wordt, is Phul. Men denkt, dat deze Phul de Babylonische zaken, welke lang verwaerloosd waren,

we-

wederom herfteld, en het land, met nieuwe volkplantingen, voorzien hebbe; over welke hy, of liever zijn opvolger Tiglath Pilezer, Nabonasfer ftelde, die, als een Leenman, van de Asfyriers afhangelyk was, en de Babelfche zaken, als Onder-koning, beftuurde.

Van dezen tijd af, vind men weder melding van de Babylonifche Koningen. De gemelde Nabonasfer was de eerste Onder-koning der Asfyriers, in de herftelde Stad Babel. — Hiervan daen vonden wy boven Kap. 17: 24, 25, dat Salmanasfer, in het 26^{fte} jaer na de telling van dezen Nabonasfer, de Israëliten, tot eene Asfyrifche Volkplanting maekte, gelijk daerna Ezar-Haddon weder volk uit Babel, in Samaria, brengen liet.

Op Phul, volgde, in het Asfyriesch Rijk, Tiglath Pilezer; na dezen Salmanasfer, by Hofea Kap. 10: 14. Salman genaemd; Salmanasfer ftierv in het 7de jaer van Hiskias; en op denzelven volgde Sanherib, die door zijne zoonen gedood werd, in het 14de jaer van Hiskias. Hy werd opgevolgd, door Ezar-Haddon.

In dezen tijd, werd het Asfyriesch Rijk geweldig verzwakt, door den afval der Meden en Babyloniers. De Meders vielen af, in het 14de jaer van Hiskias, vergel. Jofephus Antiq. l. 10. c. 2. §. 2. — Ezar-Haddon kon hen niet weder te onder brengen. De Meders behielden eene Anarchie, geduurende den tijd van 5 jaren, wanneer Dejoces, de zoon van Phraortes, de eerste Koning werd. Zijne opvolgers waren Phraortes de jonge, Cyaxares, Astyages de Grootvader van Cyrus. — De Babyloniers volgden het voorbeeld der Meden, en vielen ook van de Asfyriers af. Merodach Baladan was toen ter tijd Koning van Babylon, en verzocht Hiskia nu om zijne hulp.

In dezen tijd derhalven was de Asfyrifche Monarchie, in drie deelen gefcheurd; het Asfyrifche Rijk onder Ezar Haddon, het Medifche onder Dejoces, en het Babelfche onder Merodach Baladan. — Na verloop evenwel van eenigen tijd, 34 jaren na den afval, heeft Ezar-Haddon of Asfaradinus het Babylonifche Rijk, weder onder zijn

gebied gebracht; nadat hy, met de Meders, vrede gemaekt had. Hier van daen was het, dat de Krijgsoverste van Asſyriën den gevangen Koning Manasſe, naer Babel bracht 2 Kron. 32: 11.

In het Asſyriſche, en nu ook tevens Babyloniſche Rijk is, op Ezar-Haddon of Asſaradinus, gevolgd Saosducheus; daerna Chyniladanus, of, gelijk Alexander Polyhistor hem noemt, Saracus, welken Phraortes, de zoon van Dejoces, Koning der Meden, den oorlog aendeed; doch overwonnen werd. Cyaxares, de zoon van Phraortes, hervatte den oorlog; en Nabopolasſer, de Veldheer van Chyniladanus, voegde zich, onder Cyaxares, by de Meders, die den Koning zoo benauwden, dat hy zich, in het Koninglyk Paleis, verbrandde, terwijl Nabopolasſer Babylonien vermeesterde: zoo dat, na deze gebeurtenisſen, Nabopolasſer weder de eerste was onder de afzonderlyke Koningen van Babel.

Cyaxares bemachtigde het Asſyriſche Rijk ten grootſten deele, maer een inval der Scythen gav den Asſyriers weder ruimte; doch de Asſyriers lieten Nabopolasſer, in het bezit van Babylonien.

De opvolger van Nabopolasſer was Nebucadnezar. Met behulp van Cyaxares, wierp deze het Asſyriſche Rijk eindelyk geheel omver, en verwoestte Ninive. Evilmerodach was zijn opvolger. Hy werd gedood, door zijnen zwager en opvolger Neriglisſorus. Dees kwam in den ſtrijd om, en had zijnen zoon Laboroſoarchodus, tot zijnen opvolger. Eindelyk volgde Nabonnedus, die, volgens de thans gemeenſte gedachte, dezelvde was met Belſazar, Evilmerodachs zoon; maer liever aengemerkt moet worden als tweede Heerſcher, onder Belzazar, doch die de geheele klem der Regeering in handen had, en daerom, by de ongewijde ſchrijvers, alleen gemeld wordt met verzwijging van Belſazar; en, na dezen, werd Cyrus bezitter van het Babyloniſche Rijk Dan. 5.

Uit al het gezegde, bemerkt men, dat Phul, of anders Tiglath Pilezer, de zaken van Babel weder by de hand vatte, en Nabonasſer, tot zijnen Onder koning

ning over Babel, ſtelde Deze Nabonasſer was 14 jaren in het beſtuur, op hem volgde Nadius, geduurende 2 jaren; de opvolger van Nadius was Chinzirus en Porus, geduurende 5, en eindelyk Jugæus ook 5 jaren. Hierop kwam Mardokempados, zijnde deze Merodach Baladan, aen het beſtuur. Uit dit alles volgt, dat de Koningen van Babel, in al dezen tijd, geene onafhangelyke Alleenheerſchers waren, maer ſlechts Leenmannen en Vaſallen van den Asſyriſchen Monarch.

MERODACH BALADAN was dan de tegenwoordige Onder-koning van Babel. Hy wordt hier genaemd *de zoon van Baladan*, welke *Baladan* dezelve met *Jugæus* moet geweest zijn. Deze Merodach was 7 jaren een leenman van den Asſyriſchen Koning geweest, tot Sanheribs dood, maer even daerna, gelijk de Meders, van dat Rijk afgevallen in zijn 8ſte jaer, dus nu onafhangelyk.

II. De aenleiding, by welke hy brieven en geſchenken zond aen Hiskias, was deze: *hy had gehoord dat Hiskia krank geweest was.* Nae alle gedachten, zal hy ook iets gehoord hebben, van Hiskias ſpoedige en wonderdadige genezing. Althans hy wist van het gemelde wonderteeken; volgens 2 Kron. 30: 31. liet hy, en zijne Vorsten, *vragen nae dat wonderteeken, dat in het land geſchied was.*

Deze uitdrukkingen zijn eenigzins donker. Sommigen vertalen het; *het wonderteeken, dat* OP AERDE *geſchied is*, en beſluiten 'er uit, dat het wonder, alleen op de aerde, in de ſchaduw, maer niet in de zon zelve, hebbe plaets gehad. Maer dit begrip hebben wy te vooren reeds wederſproken: behalven dat deze vertaling die opvatting niet bewijst. — Onder de Babyloniers waren vermaerde Starrenkundigen, en wy mogen, uit deze plaets, beſluiten, dat zy ook het wonderwerk hebben waergenomen, waerdoor de ſchaduw, op de zonnewijzers, eenige graden achterwaerds gegaen was. Men hoorde, dat de ziekte van Hiskia daertoe aenleiding gegeven had, en dit bewoog Merodach Baladan, en zijne Vorsten, om, over deze zaek, by Hiskia nader onderzoek te laten doen, en hem, met zijne herſtelling, geluk te wenſchen.

Maer, onder dit alles, lag iets heimelyks. — In dezen tijd waren de Meders, van de Asſyriers, afgevallen, en Joſephus bericht hetzelvde, omtrent de Babyloniers, Antiq. l. 10. c. 3. Het ſchijnt derhalve, dat Merodach Baladan, door dit gezantſchap, de vriendſchap van Hiskias zocht te winnen, en met hem een verbond te ſluiten, om zich, met vereende krachten, tegen den Asſyrier te verzetten; doch dat hy, om aen den Koning van Asſyrien geen kwaed vermoeden te geven, het gezantſchap onder eenen anderen ſchijn deed voorkomen.

13. Ende Hizkia ontving dit gezandſchap, op eene zeer verplichtende wijs. Hy was zeer verblijd, over de eer, welke Merodach Baladan hem aendeed Jeſ. 39: 1. Hy hoorde nae haer. Hy beantwoorde de vragen der gezanten zeer gunstig, zoo omtrend het wonderteeken, als betreffende de verbintenis, welke de Koning van Babel hem liet voorſlaen. Maer daer de herdenking van dit wonder, en van zijne daerop gevolgde genezing, hem tot nedrigheid had moeten aenſporen, begon hy in tegendeel zijn hart te verheffen, over deze eere hem door Babels Vorst aengedaen; en hier toe zal de verwondering der Babelſche gezanten, over het gebeurde, hem des te meer hebben aengeſpoord: ende hy toonde haer, door hoogmoed vervoerd, ſijn gantſche ſchathuys, alle de magazijnen en Kabinetten, in welke zijne ſchatten en kostbaerheden bewaerd werden, het ſilver, ende het gout, ende de ſpeceryen, ende de beſte olie, en alle kostbaerheden, welke, in de gemelde plaetſen, te vinden waren, ende ſijn ganſche wapenhuys, ende al dat gevonden wert in ſijne ſchatten: daer en was geen dingh in ſijnen huyſe, nochte in ſijne gantſche heerſchappye, (*) dat hy hen niet en toonde, alle zijne inkomſten van koorn, most, oly, zijne ſtallingen voor allerlei beesten, en wat van dien aert meer is: alles om hun te doen begrijpen dat zy een machtig Bondgenoot tegen den Asſyrier aen hem hebben zouden.

(*) *Hebr.* dat Hizkia hen niet en toonde.

Maer,

Maer, zal men vragen, hoe kwam Hiskias aen alle deze ſchatten, daer hy, nog onlangs, genoodzaekt was, al het zilver van het huis des HEEREN, *en alle de ſchatten van het Koninglyk Paleis, zelvs het goud van de posten des Tempels, aen den Koning van Asſyriën te geven Kap.* 18: 15, 16?

(1). De ſchatting aen Sanherib moest opgebracht worden in de bepaelde hoeveelheid van goud en zilver, in *natura* gelijk wy zeggen; dus kan hy toen zeer verlegen om die metalen geweest zijn, ſchoon hy zijne andere kostbaerheden alle behield, welke hy en zijne Vaders verzameld hadden. (2). Uit 2 Kron. 32: 23, 27, 28, 29. zien we, dat Hiskias overige leevtijd een tijd van grooten voorſpoed en zegen geweest is, en dat hy, na zijne redding, vele kostelykheden verkreeg; dus, daer deze bezending misſchien 1 jaer daerna voorviel, kan hy toen reeds vele dier geſchenken, en daer onder ook weder vry wat goud en zilver, gehad hebben.

14. Doe Hiskia dan alle zijne ſchatten, uit trotsheid, aen den Babelſchen gezanten, vertoond had, quam de Propheet Jeſaia, op Godlyke Ingeving, tot den Koningh Hizkia, ende ſeyde tot hem; Wat hebben die mannen geſeyt, die by u ten Hove verſchenen zijn, ende van waer zijn ſy tot u gekomen? ende Hizkia ſeyde; Sy zijn uyt verren lande gekomen, uyt Babel.

15. Ende hy ſeyde; Wat hebben ſy geſien in uwen huyſe? ende Hizkia ſeyde; Sy hebben alles geſien wat in mijnen huyſe is, geen dingh en is 'er in mijne ſchatten, dat ick hen niet getoont en hebbe, om hun een denkbeeld te geven van mijne grootheid, en van den zegen, met welken de HEER my begunſtigd heeft.

16. Doe ſeyde Jeſaia tot Hizkia: Hoort des HEEREN woort, het welk Hy my, door eene Openbaring, heeft bekend gemaekt, en gelast, om u, mijn heer Koning, aen te zeggen.

17. Siet, de dagen komen, of zy *zijn komende*, de

tijd nadert al vast, dat al wat in uwen huyse is, ende wat uwe vaderen tot desen dagh toe opgeleyt hebben, dat alle uwe schatten, op welke gy u nu zoo zeer verhovaerdigd hebt, nae Babel wechgevoert sal worden, daer en sal niets overgelaten worden, seyt de HEERE. Die gezanten, welke gy dit alles hebt laten zien, hebben 'er grooten zin in gekregen, en zullen het eerlang komen halen.

18. Daer toe sullense van uwe sonen, of nazaten, die uyt u sullen voortkomen, die gy gewinnen sult, nemen, en hen zoo laeg vernederen, datse Hovelingen en dienaers zullen zijn in het paleys des Konings van Babel.

Over deze boodschap van Jesaias, hebben wy het een en ander aen te merken.

I. Het oordeel, het welk hier bedreigd wordt, was geen personeele straf voor Hiskias, maer eene straf over hem, aengemerkt als Koning van Juda. — Jesaias voorspelt een oordeel over het gansche volk, het welk algemeen zou zijn, en zich ook uitstrekken over den Koning, zijne bezittingen, en zijn geslacht.

II. De aenkondiging van dit oordeel was geheel nieuw. — De Propheten hadden meermalen voorspeld, dat de Israëliten, onder de Heidenen, zouden verspreid worden, Lev. 26: 33, 34, Deut. 4: 27. 30: 1, 2. Ahia de Seloniter 1 Kon. 14: 15; Jesaias Kap. 1: 2, 3, 5, 7; Amos Kap. 5: 27; maer dit alles zag meer, op de gevangelyke wechvoering van de X stammen, naer Assyrien. — Maer nu liet de HEER ook de gevangelyke wechvoering van Juda, naer Babel, voorspellen. Dit geschiedde kort daerna, ook door Micha, die een tijdgenoot was van Hiskias en Jesaias, Kap. 4: 10: *Lijd smerten, en arbeid om voort te brengen, o dochter van Zion, als eene barende vrouw: want nu zult gy wel uit de Stad henen uitgaen, en op den velde woonen, en tot in Babel komen; maer aldaer zult gy gereddet worden, aldaer zal u de* HEER *verlossen uit de hand*

uwer

uwer vyanden. Uria de zoon van Semaja, die door Jojakim gedood werd, ſprak ook op ſoortgelijk eene wijs Jer. 26: 20, en ook Jeremias zelvs Kap. 25: 9-12.

III. Dit oordeel werd eigenlyk niet, door Hiskias, veroorzaekt; het volk had deze ſtraf reeds lang, door hunne tergende afgoderyen, verdiend: maer de hoogmoed van Hiskias gav aenleiding, om nu de middelen bekend te maken, door welke dit oordeel zou worden uitgeoeffend.

IV. Deze bedreiging is ook werkelyk ter uitvoering gebracht, niet ten tijde van Manasſe, den zoon van Hiskias, maer onder Koning Jojakim, wanneer Nebucadnezar alles wechhaelde, gelijk wy Kap. 24, 25. zien zullen, en het Koninglyk zaed, tot zijne Hovbedienden, gebruikte Dan. 1.

19. Maer toen Hizkia deze Godlyke bedreiging gehoord had, verootmoedigde hy zich, over de verheffing van zijn hart, hy, met de inwooners van Jeruſalem; zoodat de groote toornigheid des HEEREN over Juda niet kwam in zijne dagen 2 Kron. 32: 26. Uit dit beginſel ſeyde de boetvaerdige Koning, tot Jeſaia; Het woort des HEEREN, dat gy geſproken hebt, is goet: oock ſeyde hy, de ſtraf, welke gy, uit 's HEEREN naem bedreigd hebt, is billyk, heilig en rechtvaerdig; En ſoude 't woord, het welk gy geſproken hebt, niet goed en rechtvaerdig zijn? daer Juda dit oordeel reeds lang verdiend heeft; en daer 'er, in het zelve, nog eene tempering is van barmhartigheid; naedien 'er vrede, ende waerheyt, of *vastigheid* van mijnen Throon, in mijne dagen weſen ſal, zoo lang ik leeve?

20. Het overige nu der geſchiedeniſſen van Hizkia, ende alle ſijne macht, ende hoe hy den vyver, ende den watergangh gemaeckt heeft, ende water in de ſtadt gebracht heeft; zijn die niet geſchreven in het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen van Juda?

Hiskia had *den vijver, en den watergang gemaekt, en water*

in de Stad gebracht. — Onze kantteekenaers verstaen het, van het stoppen der waterfonteinen, ten tijde van Sanheribs optocht 2 Kron. 32: 3, 4, en meenen, dat Hiskias, door verborgen waterleidingen onder den grond, het water den vyand zoude ontnomen, en in de Stad gebracht hebben. Doch dit laet zich ligter zeggen, dan doen; en geen oorlogstijd is geschikt tot zulke ondernemingen. Ook schijnt het werk, hier gemeld, daervan onderscheiden: want 2 Kron. 32: 3, 4. wordt gesproken van het gene hy deed om den vyand afbreuk te doen; en het was, eerst na zijne herstelling, in den tijd welken hy naderhand in vrede en voorspoed leevde, dat hy den opper-uitgang der wateren van Gihon stopte, en recht afleidde, beneden naer het Westen van Davids Stad.

Gihon was eene fontein, volgens de Joden, dezelvde met Siloah of Siloam; naer welke de vlakte, daer zy lag, aen den zuidwesthoek van Jerusalem, den naem droeg van Siloam. — Salomo, die, ten Zuiden van Jerusalem, eene buitenplaets had, had eene waterleiding gemaekt; van Gihon af, tot aen zijn buitenverblijv, en voords Oostwaerds op, tot aen den vijver, die dit water vong, en het overtallige in de beek Kidron loosde, ten Oosten van de Stad. — Doch Hiskias, zich toeleggende op het nut van het volk, had, by de Fontein Gihon, eenen anderen vijver gemaekt; en het water langs de Westzijde geleid, naer de Stad, om zoo doende dat gedeelte, het welk Davids Stad genoemd werd, van water te voorzien; het welk niet alleen een zeer groote en kostbare onderneming, maer ook een zeer gewichtige dienst was aen de inwooners; dewijl men aenmerken moet, dat de Stad Jerusalem, in eene hooge bergachtige landstreek gelegen was, en dus zeer ligtelyk gebrek aen water had.

21. Ende Hizkia ontsliep met sijne vaderen. en de uitmuntende Vorst werd, met de uiterste rouwbetooning en grootste staetsie, begraven, in het hoogste der graven van Davids zoonen, 2 Kron. 32: 21; ende sijn geheel ontaerte soon Manasse wert Koningh in sijne plaetse.

HET XXI. KAPITTEL.

De Geschiedenis van Manasse den twaelvden vs. 1-18, en van Amon, den dertienden Koning van Juda vs. 19-26.

1. (*a*) MAnasse was twaelf jaer oudt, doe hy Koningh wert, ende hy regeerde vijf en vijftigh jaer te Jerusalem: wanneer men 'er den tijd onder telt, geduurende welken hy, in Babylon, is gevangen geweest; 2 Kron. 33: 11. ende de naem sijner moeder was Hephzi-ba, eene vrouw, in dien tijd, zeer bekend.

2. Ende hy was een allerondeugendst Vorst: want hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN; nae de grouwelen der Heydenen, die de HEERE voor het aengesicht der kinderen Israëls uyt de besittinge verdreven hadde.

3. Want hy bouwde de hoogten weder op, (*b*) die Hizkia sijn vader verdorven hadde: ende hy richtede den Baal altaren op; ende maeckte een bosch, (*c*) gelijck als Achab de Koningh Israëls gemaeckt hadde; ende boogh sich neder voor al het heyr des hemels, ende diendese, zoodat hy een afgodendienaer was, van de allergrouwzaemste soort.

4. Ende hy (*d*) bouwde altaren, voor de afgoden der Heidenen, zelvs in het huys des HEEREN: daer van de HEERE geseyt hadde; (*e*) Te Jerusalem sal ick mijnen name setten, en aldaer den zetel van den waren Godsdienst oprichten.

(*a*) 2 Chron. 33: 1. (*b*) 2 Kon. 18: 4. (*c*) 1 Kon. 16: 31, 32, 33. (*d*) Jer. 32: 34. (*e*) Deuter. 12: 5, 11. 2 Sam. 7: 13. 1 Kon. 8: 29. ende 9: 3. 2 Chr. 7: 12. Psalm 132: 13, 14. Jer. 32: 34.

5. Daer toe bouwde hy altaren al den heyre des hemels, in beyde de voorhoven van het huys des HEEREN.

6. Ja hy dede sijnen sone door het vyer gaen, ter eere van den Moloch; ende pleegde guychelrye, en allerlei bygelovige plechtigheden, om, nae de wijs der Heidenen, verborgene dingen uit te vorschen; ende gaf op vogelgeschrey acht; ende hy stelde waersеggers, ende duyvelskonstenaren: hy dede seer veel quaets in de oogen des HEEREN; om [*hem*] tot toorn te verwecken.

7. Hy stelde oock een gesneden beelt des boschs, dat hy gemaeckt hadde, eene afbeelding van Baal, zoo als de Heidenen, in hunne afgodische bosschen plaetsen, in den Tempel, in het Huys daer van de HEERE geseyt hadde tot David, ende tot sijnen sone Salomo; (*f*) In dit Huys, ende in Jerusalem, die ick uyt alle stammen Israëls verkoren hebbe, sal ick mijnen name setten in eeuwigheyt.

8. Ende ick en sal niet voortvaren den voet Israëls te bewegen of hen te verdrijven, uyt dit gezegend Canaan, het lant, dat ick haren vaderen gegeven hebbe; alleenlick, sose waernemen te doen, nae alles dat ick hen geboden hebbe, ende nae de gantsche wet, die mijn knecht Mose hen geboden heeft.

9. Maer sy en hoorden niet: want de grouwzame Koning Manasse dedese dwalen, datse erger deden, dan de Heydenen, die de HEERE voor het aengesichte der kinderen Israëls verdelgt hadde.

10. Doe sprack de HEERE door den dienst sijner knechten der Propheten, Jesaias, Hosea, Joël, Nahum, Habakuk, en anderen, die in zijnen tijd bloeiden, seggende:

11. Dewijle dat (*g*) Manasse de Koningh van Juda

(*f*) 2 Sam. 7: 10, 1 Kon. 8: 16, 29. ende 9: 3. ond. 23: 27.
(*g*) Jer. 15: 4.

Juda dese grouwelen gedaen heeft, erger doende, dan al dat de Amoriten gedaen hebben, die voor hem geweest zijn; ja oock Juda door sijne dreckgoden heeft doen sondigen:

12. Daerom, alsoo seyt de HEERE de Godt Israëls: Siet ick sal een quaet over Jerusalem, ende Juda brengen, dat een yeder die 't hoort, beyde sijne ooren klincken sullen, van schrik en ontroering.

13. Ende ick sal over Jerusalem het meetsnoer van Samaria trecken, mitsgaders het pasloot van het huys Achabs: ende ick sal Jerusalem uytwisschen, gelijck als men eene schotel uytwischt; men wischtse uyt, ende men keertse om op hare holligheyt.

De eerste zinneprent is ontleend van de bouwlieden, die, met snoeren en paslooten, dat gedeelte van een gebouw afteekenen, het welk zy willen afbreken. *Ik zal, over Jerusalem, het meetsnoer van Samaria trekken, midsgaders het pasloot van het huis Achabs*, zegt de HEER: het geevt te kennen, dat hy het Koningrijk van Juda, op dezelvde wijs, zoude afbreken, als hy dat der X stammen gedaen had, en dat hy het huis van Manasse, op dezelvde wijs, als aen dat van Achab geschied was, straffen zoude. — De andere gelijkenis; *ik zal Jerusalem uitwisschen, gelijk als men eene schotel uitwischt, men wischtze uit, en keertze om op hare holligheid*; deze gelijkenis is ontleend van de gewoone handelwijs, om eene schotel, wanneer zy gebruikt is, van alles wat 'er in is, te ontledigen, te wasschen, en het onderste boven te keeren: het geevt, met een woord, te kennen, dat de HEER Jerusalem geheel van inwooners ontledigen zoude, en omkeeren, gelijk men eene schotel omkeert.

14. Ende ick sal Juda, het eenig overblijfsel mijnes erfdeels, van Jacobs nageslacht, het welk ik, tot het volk van mijn byzonder eigendom, had aengenomen, verlaten, ende salse in de hant harer vyanden geven; ende sy sullen tot eenen roof, ende plonderinge worden allen haren vyanden:

15. Daerom datse gedaen hebben, dat quaet was in mijnen oogen, ende my tot toorn verwecket hebben, van dien dagh, dat hare vaderen van Egypten uytgegaen zijn, oock tot op desen dagh toe, daer nu de maet van hunne ongerechtigheid, door het voorbeeld en de aenmoediging van den grouwzamen Manasse, volkomen is vervuld geworden.

16. Daer toe vergoot Manasse oock seer veel onschuldigh bloets, tot dat hy Jerusalem van 't een eynde tot het andere vervult hadde, met onschuldig bloed: welligt dwong hy zijne onderdanen, door geweld en vervolging, tot zijne afgoderyen, latende elk ter dood brengen, die aen JEHOVAH en zijnen dienst getrouw bleev. Dit onmenschelyk kwaed deed hy nog, boven en behalven sijne sonde van de grouwzaemste afgodery, die hy Juda sondigen dede, doende dat quaet was in de oogen des HEEREN.

17. Het overige nu der geschiedenissen van Manasse, ende al dat hy gedaen heeft, ende sijne sonde, die hy gesondigt heeft; zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken of openbare Staetsregisters der Koningen van Juda?

18. Ende (*h*) Manasse ontsliep met sijne vaderen, ende wert begraven in den hof van sijn huys, in den hof van Uzza, zijnde naestdenkelyk een hov, welken Uzia, by het Koninglyk Paleis, had aengelegd: ende sijn sone Amon wert Koningh in sijne plaetse.

Manasse heeft zich, in lateren tijd, doch niet dan na door de Assyrische heirbenden in ketenen gesloten, en naer Babel gevoerd te zijn, tot den HEER bekeerd, vele zijner afgodische beelden en altaren zijn uitgeroeid, en verders met lov geregeerd 2 Kron. 33: 12-17. En het schijnt dat hy, ten blijke der versoejing, welke hy van zich zelven had, wegens zijne voorige schenddaden, verkozen hebbe, niet in het grav van David begraven te worden, als zijnde deze eer onwaerdig.

19. Amon,

(*h*) 2 Chron. 33: 20.

19. Amon, de zoon en opvolger van Manasse, werd de dertiende Koning van Juda. Hy was twee en twintigh jaer oudt, doe hy Koningh wert, ende hy regeerde twee jaer te Jerusalem: ende de name sijner moeder was Mesullemeth, eene dochter van Haruz, van Jotba, eene vrouw, welke, in dien tijd, zeer bekend was.

20. Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN; gelijck als sijn vader Manasse gedaen hadde. hy volgde het voorbeeld van zijnen grouwelyken Vader, in alles, behalven in zijne bekeering.

21. Want hy wandelde in al den wegh, dien sijn vader gewandelt hadde, ende hy diende de dreckgoden, die sijn vader gedient hadde, ende hy boogh sich voor die neder.

22. So verliet hy den HEERE sijner vaderen Godt; ende hy en wandelde niet in den wegh des HEEREN. Hy bemoeide zich, met den dienst van JEHOVAH, den eenigen en waren God, in het geheel niet.

23. Ende de knechten Amons, de Grooten van het Rijk, maeckten eene verbintenisse tegen hem; ende sy doodden den Koningh in sijn huys.

24. Maer het gemeene volck des lants was meer aen den Koning verkleevd, dan de Grooten; het versloegh alle de Hovelingen, die tegen den Koningh Amon eene verbintenisse gemaeckt hadden: ende het zelve volck des lants maeckte sijnen jongen sone Josia Koningh in sijne plaetse.

In dit geval, moet men de Godlyke bestiering wel opmerken. De Kroon van Juda moest in het huis van David blijven; en had het volk Josia geen Koning gemaekt, zou welligt een der Rijksgrooten zich op den Throon geplaetsthebben.

25. Het overige nu der geschiedenissen Amons, die hy gedaen heeft; zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken of Staetsregisters der Koningen van Juda?

26. Ende men begroef hem in ſijn graf, in den hof van Uzza, by zijnen Vader Manasſe, ende (*i*) ſijn ſone Joſia wert Koningh in ſijne plaetſe.

HET XXII. KAPITTEL.

De Geſchiedenis van Joſia, den veertienden Koning van Juda.

1. JOſia (*a*) was niet meer dan acht jaer oudt, doe hy Koningh wert, ende regeerde een en dertigh jaer te Jeruſalem: ende de naem ſijner moeder was Jedida, eene dochter van Adaja, van Bozkath: zijne moeder was denkelyk eene Godvruchtige vrouw, die hem Godsdienstig opvoedde, en hem, in zijne jonge jaren, met haren raed onderſteunde.

2. Ende hy dede dat recht was in de oogen des HEEREN: ende hy wandelde in al den wegh ſijns vaders Davids, dienende den HEER oprechtelyk, ende onderhoudende naerſtig zijne geboden; hy en weeck niet af ter rechter, nochte ter ſlinckerhant. Zelvs in het agtſte jaer van zijne Regeering, toen hy nog een jongeling was van 16 jaren, begon hy reeds den HEERE te vreezen, en in 't twaelvde, toen hy 20 jaren bereikte, eene hervorming in den Godsdienst te maken, 2 Kron. 34: 3.

3. Het geſchiedde nu in 't achttiende jaer des Konings Joſia, toen hy den ouderdom van 26 jaren bereikt had 2 Kron. 34: 8, dat de Koningh den Schrijver Saphan den ſone Azalias, des ſoons Meſullams, ſondt in het huys des HEEREN, ſeggende:

4. Gaet op tot Hilkia den Hoogenprieſter, op dat

(*i*) Matth. 1: 10. (*a*) 2 Chron. 34: 1.

dat hy het gelt sommeere, dat in het huys des HEEREN, door godvruchtige lieden, tot verbetering van den Tempel, door vrywillige givten, gebracht is; het welcke de Priesters en Leviten, die wachters zijn des dorpels van het volck versamelt hebben, by den ingang in het voorhov, even als in den tijd van Joas, Kap. 12.

5. Ende datse dat geven in de hant der versorgers van het werck, die bestelt zijn over het huys des HEEREN; De wachters moeten de verzamelde gelden in handen stellen van de opzieners, die uit de Levieten aengesteld zijn, om zorg te dragen, dat de Tempel hersteld worde 2 Kron. 34: 12, op dat sy het geven den genen, die het werck doen, aen den bouwlieden, om daervoor de noodige bouwstoffen te koopen, en daervan het werk te maken, dat in het huys des HEEREN te doen is, om de breucken van het Huys te beteren:

6. Dit geld zal gegeven worden, Den timmerlieden, ende den verderen bouwlieden, ende den metselaren: ende om hout, ende gehouwene steenen te koopen, om het Huys te beteren.

7. Doch en wert met hen geene rekeninge gehouden van het gelt, dat in hare hant gelevert was: want sy handelden trouwelick, men was, van hunne beproevde trouw en eerlykheid, ten vollen verzekerd.

8. Doe seyde de Hoogepriester Hilkia tot Saphan den Schrijver; Ick hebbe, by het nazien van den Tempel in alle hoeken, om op te nemen waer verbetering noodig is, het wetboeck in 't huys des HEEREN gevonden: ende Hilkia gaf dat boeck aen Saphan, die las het.

9. Daer na quam Saphan de Schrijver tot den Koningh, ende bracht den Koningh bescheyt weder, ende hy seyde; Uwe knechten hebben het gelt, dat in 't Huys gevonden was, t'samengebracht, ende hebben 't gegeven in de hant der versorgers van het werck, die als opzieners be-

ſtelt waren over de verbetering van het huys des HEEREN.

10. Oock gaf Saphan de Schrijver den Koningh te kennen, ſeggende; De Prieſter Hilkia heeft my een boeck gegeven: ende Saphan las dat voor het aengeſichte des Konings, te weten een gedeelte uit het zelve.

11. Het geſchiedde nu, als de Koningh de woorden des wetboecks hoorde, dat hy ſijne kleederen ſcheurde.

De Joden berichten ons, dat Saphan, door Gods byzondere Voorzienigheid, het Wetboek hebbe opengeſlagen, by de plaets Deut. 28: 36, alwaer zeer zware ſtraffen, aen het volk, en ook over den Koning, bedreigd worden, over de ongehoorzaemheid aen de Godlyke Wet; en dat Joſias, deze plaets hoorende voorlezen, zijne kleederen geſcheurd hebbe, van ontroering.

12. Ende de Koningh geboodt Hilkia den Prieſter, ende Ahikam den ſone Saphans, ende Achbor den ſone van Michaja, ende Saphan den Schrijver, ende Aſaja den knecht en kamerheer des Konings, ſeggende;

13. Gaet henen, vraget den HEERE voor my, ende voor het volck, ende voor het gantſche Juda, over de woorden deſes boecks, dat gevonden is: welke middelen wy moeten aenwenden, om de bedreigde oordeelen, welke my zijn voorgelezen, zo het mogelyk is, nog voor te komen: want de grimmigheyt des HEEREN is groot, dewelcke tegen ons aengeſteken is, om dat onſe vaderen niet gehoort en hebben nae de woorden deſes boecks, om te doen nae al, dat voor ons geſchreven is.

14. Doe gingh de Prieſter Hilkia ende Ahikam, ende Achbor, ende Saphan, ende Aſaja henen tot de Propheteſſe Hulda, de huyſvrouwe Sallums, des ſoons van Tikva, den ſoon van Harhas den kleederbewaerder; (ſy nu woonde te Jeru-

rusalem in 't tweede of middelste deel van de Stad, ende sy spraken tot haer, dat zy den HEER, om eene nadere verklaring van zijnen wil, in dit geval, vragen zoude.

15. Ende sy seyde tot hen, op Godlyke Ingeving; Soo seyt de HEERE de Godt Israëls: Segget tot den man, die u tot my gesonden heeft:

16. Soo seyt de HEERE; Siet, ick sal quaet over dese plaetse brengen, ende over hare inwoonderen; [*namelick*,] alle de bedreigende woorden des boecks, dat de Koningh van Juda gelesen heeft.

17. Daerom dat sy my verlaten, ende anderen goden geroockt hebben, op dat sy my tot toorn verweckten, met al het werck harer handen, en de afgoden, welke zy zelvs, met hunne handen gemaekt hadden; so sal mijne grimmigheyt aengesteken worden als een verteerend vuur tegen dese plaetse, de Stad Jerusalem, en hare inwooneren, ende het vuur van mijne gramschap zal niet uytgebluscht worden.

18. Maer evenwel tot den braven Josia, den tegenwoordigen Koningh van Juda, die u gesonden heeft om den HEERE te vragen, alsoo sullet gy tot hem seggen: Soo seyt de HEERE de Godt Israëls; Aengaende de bedreigende woorden, die gy, uit het Wetboek, gehoort hebt, toen u dezelve, door Saphan, werden voorgelezen:

19. Om dat uw herte weeck geworden is, ende gy u voor het aengesichte des HEEREN vernedert hebt, als gy hoordet, wat ick gesproken en bedreigd hebbe tegen dese plaetse, ende derselver inwoonderen: datse tot eene verwoestinge, ende vloeck sullen worden, ende dat gy uwe kleederen gescheurt, ende voor mijn aengesicht geweent hebt; so hebbe ick [*u*] oock verhoort; spreeckt de HEERE, dat deze bedreiging, by uw leven, niet zal vervuld worden.

20. Daerom siet, ick sal u versamelen tot uwe

vaderen, ende gy ſult met vrede in uw graf verſamelt worden, ende uwe oogen en ſullen al het quaet niet ſien, dat ick over deſe plaetſe brengen ſal: Ende ſy brachten den Koningh de antwoorde weder.

By dit zeer merkwaerdig voorval, moeten wy onze aendacht wat nader bepalen.

I. Wat het gevonden Wetboek aengaet. — Uit dit verhael, neemt het ongeloov aenleiding, om voor te wenden, dat de Wet van Moſe, of zijne vijf Boeken, in dezen tijd verdicht, en door list van den Hoogepriester Hilkia, op Moſes naem, zouden zijn ondergeſtoken.

Dan dit voorwendſel is al te ongezouten, dan dat wy 'er ons uitvoerig zouden mede bezig houden. In de INLEIDING tot het EERSTE DEEL hebben wy dit voorgeven genoegzaem wederlegd, bladz. LIX, LX. — Trouwens, het zal ook aenſtonds van zelvs vervallen, wanneer wy zullen hebben aengewezen, welk een Wetboek het geweest zy, dat Hilkia gevonden heeft. Het was namelyk het oorſprongelyk handſchrivt van Moſe zelven.

Te weten, toen Moſe zijn Wetboek voltooid had, gaf hy het, aen den Levieten, die de Verbonds-ark droegen, met bevel, om het, aen de zijde van de Ark, te plaetſen Deut. 31: 24-26. — Dit oorſprongelyk handſchrivt werd, op Gods bevel, in den Tabernakel gebracht; en, in het binnenſte Heiligdom, aen de zijde van de Verbonds-Ark, wechgelegd. — Toen Salomo den Tempel volbouwd had, en de heilige dingen, welke in den Tabernakel geweest waren, in denzelven liet overbrengen, werd ook dit oorſprongelyk handſchrivt van Moſe, weder in het binnenſte Heiligdom van den Tempel wechgelegd. — By gelegenheid nu dat Hilkia den Tempel overal bezag, om op te nemen waer 'er verbetering noodig was, vond hy dit Wetboek, door Moſe zelven, eigenhandig geſchreven, in den eenen of anderen hoek, daer men hetzelve in het geheel niet zoude gezocht hebben.

Hoe

Hoe het bygekomen ware, dat dit handschrivt, uit het binnenste Heiligdom wechgenomen, en elders verstopt was, kunnen wy niet bepalen. — Het kan zijn, dat de een of andere afgodische Koning, of iemand zijner Hovelingen, de verregaende stoutheid gehad hebbe, om dit handschrivt uit het binnenste Heiligdom te ligten, opdat het niet langer tegen de afgodery getuigen zoude, en het, in den eenen of anderen afgelegen hoek van den Tempel, verstopt hebbe, denkende dat het nimmer weder zoude gevonden worden. — Of het zou ook zelvs, uit een godvruchtig beginsel, kunnen geschied zijn. Misschien heeft dan de een of andere Priester dat boek verborgen, om het voor de woede der afgodische Koningen te beveiligen, die alle pogingen aenwendden, om den waren Godsdienst uitteroeien, ten dien einde den Tempel verontreinigden, en, immers zoo als de Joden verhalen, alle afschrivten van de Wet, welke zy maer vinden konden, verbranden lieten.

Hoe zeer de afgodery ook heerschende was onder de Joden, waren 'er evenwel nog zeer vele afschrivten van Moses Wet, in handen der godvruchtigen, vooral van Priesteren en Propheten. — Maer, zal men denken, hoe was de Koning dan zoo geweldig aengedaen, toen hy Saphan in dit boek hoorde lezen? had hy dan nooit een afschrivt van Moses Wet ingezien? Er is geen twijffel aen, of de vrome Josias had de Wet van Mose, uit het een of ander handschrivt, meermalen gelezen: hoe kon hy anders, reeds 6 jaren voor dezen tijd, zoo veel hervorming in den Godsdienst gemaekt hebben? hoe zou hy anders op de gedachten gekomen zijn, om den vervallen Tempel te verbeteren? Maer het vinden van Moses oorspronglyk handschrivt, een boek van zulk eene eerwaerdige oudheid, geschreven door de eigen hand van zulken man, als Mose was geweest, zal het gemoed van den Koning geweldig hebben aengedaen; en het is ligt te begrijpen, dat de dingen, welke hem toen, uit dit oorspronglyk handschrivt, werden voorgelezen, eenen dieperen indruk op zijn gemoed gemaekt hebben, dan wanneer hy dezelve las, uit

een gewoon handschrivt. — Voeg 'er by, dat God elken Koning bevolen had, om, met eigen hand, een afschrivt van de Wet te maken, en daerin dagelyks te lezen Deut. 17: 18, 19, dit was reeds lang in onbruik geraekt; wat wonder dan, dat de Koning, van ontroering, zijne kleederen scheurde! en indien de Joodsche Rabbijnen de waerheid zeggen, dat Saphan de plaets uit Deut. 28: 36. hebbe voorgelezen, alwaer de geduchtste oordeelen, om het verzuim van den Godsdienst, over den Koning, zoo wel als over het volk, bedreigd worden, zal men zich niet behoeven te verwonderen, dat de Koning, van droevheid en ontroering, zijne kleederen gescheurd hebbe.

II. Wijders zou men nog kunnen vragen, waerom de Koning zijne gezanten zond, naer de Prophetesse Hulda, om, door haer, den HEER raed te plegen, en niet liever tot Jeremias en Zephanja, die, in deze dagen, bloeiden.

Dit is naestdenkelyk geschied, omdat de Koning allen mogelyken spoed wilde maken, en zeker wist, dat Hulda thans in de Stad was, volgens vs. 14, daer de Propheten Jeremias en Zephanja zich thans, in andere plaetsen van het Koningrijk, bevonden.

III. Hoe is de belovte aen Josia vervuld: *Gy zult met vrede in uw grav verzameld worden* vs. 20. daer hy in den strijd gesneuveld is, en zijn dood de eerste stap was tot de vervulling dezer bedreigingen?

In zoo ver, dat het Rijk, zoo lang hy leevde, in vrede en rust is gebleven; want hy zelve mengde zich ongelukkig in een oorlog die hem niet aengedaen werd.

Voords was zijn vroege dood voor hem een groote zegen; en de wijze daervan is een der blijken, dat uitwendig eenerlei den rechtvaerdigen en godlozen wedervaert.

HET

HET XXIII. KAPITTEL.

Het vervolg der geschiedenis van Koning Josias vs. 1 - 30. *De Geschiedenissen van Joahaz, den vyftienden Koning van Juda vs.* 31 - 33, *en van Jojakim, den zestienden Koning van Juda vs.* 34 - 37.

1. Doe Josias het gemelde antwoord van de Prophetes Hulda ontvangen had, (*a*) sondt de Koningh boden, door zijn gansche Rijk henen, om de voornaemste opperhoofden van den Kerkelyken en Burgerlyken stand tot zich te ontbieden, ende tot hem versamelden, op zijn bevel, alle de Oudste van gansch Juda, ende van de hoofdstad Jerusalem.

2. Ende de Koningh gingh op in het huys des HEEREN, ende met hem alle man van Juda, ende alle inwoonderen van Jerusalem, ende de Priesteren, ende Propheten, Jeremias, Zephanja en andere, ende al het volck, van den minsten tot den meesten: ende hy las voor haren ooren alle de woorden van het boeck des verbonts, (*b*) dat in het huys des HEEREN gevonden was.

Deze algemeene zamenkomst, in den Tempel, was aller plechtigst.

De Koning ging op, met *alle man van Juda en alle inwooners van Jerusalem.* — Men kan evenwel niet denken, dat hier alle de onderdanen van Josias, uit alle gedeeltens van zijn Koningrijk, tot eenen man toe, tegenwoordig waren. Het woord, door *man* vertaeld, beteekent zeer dikwijls eenen aenzienlyken man; en geevt ons aenleiding, om te denken,

(*a*) 2 Chron. 34: 29. (*b*) 2 Kon. 22. 8.

dat alleen mannen van rang en aenzien bedoeld worden; de verzamelde Oudsten uit Juda vs. 1. -- Wyders waren 'er *alle inwooners van Jerusalem*, voor welken deze optocht zeer gemakkelyk was; en de uitdrukking, *al het volk van den minsten tot de meesten*, is buiten allen twijffel betrekkelyk, tot de inwooners van Jerusalem. De *Priesters* zullen zekerlyk in staetsie gegaen zijn, naer den rang van hunne onderscheidene ordeningen.

2 Kron. 34 worden, in plaets van de *Propheten*, de *Levieten* genoemd. Dit kan geschied zijn, omdat de meesten van die vermaerde Propheten, uit Levi, oorspronglyk waren; en ook omdat de Levieten zich, over het algemeen, met het onderwijs van het volk, en het gene tot de gewoone Prophetische bediening behoorde, het meest bezig hielden, verg. 2 Kron. 35: 3.

Het oogmerk van deze allerplechtigste zamenkomst was, om het volk, het welk den HEER verlaten en andere Goden had naegewandeld, wederom onder den band van het Verbond te brengen. Maer zou dit met vrucht geschieden, dan moest hun de inhoud van Gods Verbond worden voorgelezen.

De Koning las, *voor hunne ooren, alle de woorden van het boek des verbonds, dat in het huis des HEEREN gevonden was*, dat is, de woorden van God, uit het oorsprongelyk handschrivt van Mose. — De stem van den Koning zelven was niet toereikende, om het gansche Wetboek voor te lezen, en zich, door deze gansche talrijke menigte, te doen verstaen; wy mogen 'er uit besluiten, dat 'er verscheiden voorlezers zullen geweest zyn, uit de Priesteren, Propheten en Levieten. Ook kan men niet denken, dat het gansche Wetboek voorgelezen zy, daertoe zouden verscheidene dagen zijn noodig geweest. Dit doet ons vermoeden, dat, by deze gelegenheid, vooral die woorden zijn voorgelezen, welke, tot de eerste verbondmaking van God met Israël, behoorden, en naderhand, voor den intocht in Kanaan, in de vlakke velden van Moab, herhaeld zijn.

3. De Koningh nu stont, in eene zeer eerbiedige houding, in zijne gewoone standplaets, aen den pilaer, in het voorhov der Israëliten, by den ingang van het voorhov

hov der Priesteren, 2 Kron. 34: 31, ende maekte een verbont voor des HEEREN aengesichte, als in Gods byzondere tegenwoorheid staende, verbond hy zich, onder het slagten van offeranden, ten aenhooren van het ganſche volk, op eene zeer plechtige wijs, om den HEERE na te wandelen, ende sijne geboden, ende sijne getuigenissen, ende sijne insettingen met gantscher herte, ende met gantscher ziele te houden, bevestigende de woorden deses verbonts, die in dit boeck geschreven zijn: en plechtig verklarende, dat hy daernae zich gedragen zoude, ende het gantsche volck stont in dit verbont. Zy betuigden, met woorden, gebaerden en offeranden, dat zy Gods geboden onderhouden zouden. Maer, ten aenzien van 't gros des volks, geschiedde dit geveinsdelyk Jer. 3: 6, 10.

4. Ende de Koningh geboodt den Hoogenpriester Hilkia, ende den Priesteren der tweeder ordeninge, die, in rang en waerdigheid, onmiddelyk op den Hoogepriester volgden, ende den dorpelbewaerders, datse uyt den Tempel des HEEREN alle gereetschap, die voor Baal, ende voor het [*beelt des*] boschs, ende voor de afgodische afbeeldingen van al het heyr des hemels gemaeckt waren, uytbrengen souden: ende hy verbrandde die buyten Jerusalem in de velden Kidrons, ende liet het stof daer van nae Beth-El dragen, om die Stad, welke de voornaemste zetel van de afgodery was geweest, daerdoor te onteeren.

5. Daer toe schafte hy de Chemarim af, die de Koningen van Juda gestelt hadden, op dat men met voorbygang van den Tempel, overal roocken soude op de hoogten, in de steden van Juda, ende rontom Jerusalem; mitsgaders, die den Baal, de sonne, ende de mane, ende den [*anderen*] planeten, ende alle den heyre des hemels roockten.

Wat heeft men, door de CHEMARIM, *te verstaen?*

Sommigen denken, aen een zeker slach van Priesteren, die in het zwart gekleed waren, of die 'er zwartachtig uitzagen, door den zwarten smook van het reukwerk, in het welk zy geduurig bezig waren; omdat de benaming *Chemarim*, van een woord koomt, het welk beteekent, zwart te zijn. —

Andere houden hen, voor Magische vuurdienaers, herkomstig van de Persianen.

Hoe het zy, zy schijnen zich alleen, met het offeren van reukwerk, te hebben bezig gehouden; althans Zeph. 1: 4, worden zy, van de Priesteren, die offeranden slagtten, onderscheiden. — Wy vermoeden, dat 'er tweederlei soort van Chemarim, of reukwerk offerende Priesteren, geweest zijn; de eerste, die aen JEHOVAH het reukwerk, *op de hoogten, en in de steden van Juda en rondom Jerusalem*, offerden; de tweede, die hun reukwerk offerden *aen den Baal, de zon en de maen, en den anderen Planeten, ende allen den heire des hemels.* Beide deze soorten, zoowel de eerste, die uit de Levieten, als de tweede, die afgodendienaers waren, schafte de vroome Josias af.

6. Hy bracht oock het [*beelt des*] boschs, een Baalsbeeld, het welk men zich verstout had in den Tempel te plaetsen, uyt den huyse des HEEREN wech, buyten Jerusalem, tot de beke Kidron, ende verbrandde het aen de beke Kidron, ende vergruysde 't tot stof, ende hy wierp het stof daer van op de graven der kinderen des volcks die zich het meest in den afgodendienst verloopen hadden, ter vertooning van zijnen afkeer tegen alle afgodery, verg. 2 Kon. 34: 4.

7. Daer toe brack hy de huysen der schantjongens af, die aen het huys des HEEREN waren; alwaer de wijven huyskens voor het [*beelt des*] boschs weefden.

Deze schandjongers waren aen het beeld des boschs toegewijd, om, ter eere van het zelve, de vuilste ontucht te ple-

plegen. Deze hadden *hunne huizen aen het huis des* HEEREN, dat is, in een der voorhoven van den Tempel, niet ver van het boschbeeld. — Hier *weeνden de wijven huiskens voor het beeld des boschs.* Denk aen zekere gordijnen of tapijten, doorweven met zulke ontuchtige vertooningen, dat zy de vuile lusten nog meer ontsteken konden. Met die gordijnen spande men de tenten der ontucht, tot dit weven waren zekere wijven behulpzaem, die zich, mede ter eere van den boschgod, misbruiken lieten.

Men merke 'er in op, hoe hoogstgaende het bederv ware in grondbeginselen en zeden, dat dergelijke schandjongens, en ontuchtige wijven, de tenten der ontucht, ter eere van den afschuwelyken boschgod hadden, in de voorhoven van den Tempel zelven.

8. Ende hy bracht alle de Priesters uyt de steden van Juda, die gewoon waren, op alle hoogtens, reukwerk te offeren, ende verontreynigde de hoogten, alwaer die Priesters geroockt hadden, door 'er allerlei vuilnis en stinkende dingen op te laten werpen; zoo deed de Koning, door zijn gansche Rijk henen, van Geba de noorder, tot Berseba, de zuider grenspael van zijn land, toe: ende hy brack ook de hoogten der poorten af, de hoogten, welke men, by alle poorten van Jerusalem, gemaekt had, om daerop reukwerk te offeren, [*ook*] byzonder die hoogte, welke aen de deure der poorte was opgericht, by welke het huis van Josua den Oversten der stadt gebouwd was, welcke aen yemants slinckerhant was, in de stadpoorte [*gaende*]. Hoe zeer deze Josua een man ware van het grootste aenzien, de Koning ontzag zich evenwel niet, om die hoogte, welke Josua by zijn huis had laten maken, met alle de overige, te doen slechten.

9. Doch en offerden de Priesters der hoogten niet op den altaer des HEEREN te Jerusalem: de Koning liet die Priesteren, die den HEERE op de hoogten gerookt hadden, niet toe, om des HEEREN altaer in den Tempel te bedienen; tot eene straf van hunnen eigenwilligen Godsdienst, werden zy, van de Priestelyke waerdig-

heid en bediening, ontzet; maer evenwel zorgde de Koning voor hun onderhoud, ſy aten *ongeſuerde* [*brooden*] in 't midden van hare broederen, zy genoten mede aendeel, in het overſchot der ſpijsofferen, in welke geen Zuurdeeg komen mogt, met de overige Priesteren, hunnen broederen: dus ſtelde de Koning hen in gelijken rang met de Priesters die eenig lichamelyk gebrek hadden Lev. 21: 17-23.

10. Zulk eene aenmerkelyke hervorming maekte de godvruchtige Joſias in den Godsdienst. Hy verontreynigde oock Topheth, dat in het dal der kinderen Hinnoms is; op dat niemant ſijnen ſone, ofte ſijne dochter den Molech door het vyer dede gaen.

Van het *dal der zoonen Hinnoms*, is reeds Joſ. 15: 8 geſproken. Tot op dezen dag, had dit dal dien naem behouden; het was gelegen aen de zuid-oostzyde van Jeruſalem, by de beek Kidron. — In dit dal was *Topheth*. Sommigen meenen, dat die naem, van de trommelen ontleend zy, op welke men een ysſelyk geraes zoude gemaekt hebben, opdat het geſchrei der kinderen, die aen den Moloch werden opgeofferd, niemand tot medelijden bewegen zoude. — Voor het naest zouden wy denken, dat Moloch zelvs *Topheth* genaemd zy, om zijne afgrijzelyke gedaente aen te wijzen, welke zoo ſchrikkelyk was, dat men 'er van yzen moest, als zijnde een rechte Saturnus, die alle kinderen, welke hy in zijne armen kreeg, jammerlyk verſlond

Joſias verontreinigde nu dit dal, en het afgrijslyk beeld van den Moloch; door het beeld te vergruizen, en het dal, met allerlei ſoort van onreine dingen, te bezoetelen, om de aenleiding, tot het opofferen der kinderen, geheel wech te neemen.

11. Ende hy ſchafte de peerden af, die de Koningen van Juda der ſonne geſtelt hadden, van den ingangh in het huys des HEEREN, tot de kamer Nathan-Melechs des Hovelings, die in Parvarim was: ende de wagenen der ſonne verbrandde hy met vyer.

Het komt ons voor, dat dit levendige *paerden* geweest zijn, en geene afbeeldingen van paerden, te meer, omdat 'er van *wagenen* geſproken wordt, die *hy met vuur verbrandde*. —

De

De afgodische Koningen van Juda hadden, ter eere van de Zon, welke, om hare snelheid, wordt uitgebeeld, als rijdende op eenen wagen, paerden aengeschaft. Dan hoe deze paerden gebruikt wierden, kan men niet bepalen. Misschien zijn zy, by groote plechtigheden, op zekere Feestdagen, in staetsie omgevoerd, gespannen voor prachtige wagens, om der zonne eer aen te doen, door dezelve, opgaende, te gemoet te rijden. Josias althans schafte deze afgodische naevolging der Persianen geheel af.

Deze Paerden waren gesteld aen het huis des HEEREN; zy hadden hunne stallen *aen den ingang* van den Tempel, en van daer strekten dezelve zich uit, tot het huis of de *kamer van Nathan-Melech*, *den hoveling*, of den amptenaer, die de verzorger en de opperstalmeester was van deze zoogenaemde heilige paerden. Dit huis van Nathan-Melech stond in *Parvarim*, dat is, in de laegte van den Tempelberg, nietver van Millo.

De wagens liet Josias met vuur verbranden, en de paerden werden, ter beschaming van den afgodendienst, tot allerlei gemeene gebruiken geschikt.

12. Voorder verdelgde Josias de altaren, die op het dack der oppersale van Achaz waren, die de afgodische Koningen van Juda gemaeckt hadden, mitsgaders de altaren, (*c*) die Manasse in de twee voorhoven van het huys des HEEREN gemaeckt hadde; alle deze altaren, tot den afgodsdienst geschikt, brack de Koningh af; ende hy verbrijseldese van daer, ende wierp het stof daer van in de beke Kidron: ten vertoge van zijne alleruiterste versmading.

13. Zelvs vernietigde hy de overgeblevene gedenkteekenen van Salomons afgodery. De hoogten oock, die voor aen Jerusalem waren, dewelcke waren ter rechterhant van den bergh Maschith, dat is den olijvberg, die Salomo de Koningh Israëls den Astoreth, het verfoeysel der Zidoniers, ende den Camos het verfoeysel der Moabiten, ende den Milcom den grouwel der kinderen Ammons gebouwt

(*c*) 2 Kon. 21: 5.

hadde, verontreynigde de Koningh, door 'er vuilnis, en andere ſtinkende dingen, op te laten werpen.

De olijvberg werd hier *Moſchith* genaemd, dat is de *berg der verderving*, in plaets van den *berg der zalving*, door eene eigenaertige ſpeling in de woorden, welke, in het Hebreeusch, best kan opgemerkt worden. — Deze olijvberg, eertijds genaemd de *berg der zalving*, wegens de kostbare olijv-oly, welke aldaer in menigte viel, maer nu de *berg des verdervs* genaemd, wegens den verdervenden afgodsdienst, die op den zelven gepleegd was, lag aen de rechterhand van Jeruſalem, naer het oosten. — Koning Salomo had, op dezen berg, hoogten opgericht, ten believe van zijne afgodiſche wijven; en deze hoogten waren daer blijven ſtaen, zelvs onder de regeering van voorgaende Godvruchtige Koningen. — Dan hoe kunſtig en kostbaer deze hoogten, door den vermogenden Koning Salomo, gebouwd waren, Joſias liet dezelve verontreinigen en ganſchelyk vernielen.

14. Inſgelijks brack hy de (*d*) opgerichte beelden der evengemelde afgoden, en vernielde dezelve, hoe kunſtig en kostbaer zy ook gemaekt waren, ende hy roeyde de afgodiſche boſſchen uyt: ende hy vervulde hare plaetſe met menſchenbeenderen, opdat elk 'er eenen afkeer van hebben zoude.

15. Daer toe vernielde hy ook den (*e*) altaer, die te Beth-El voor de kalveren gemaekt was, [*ende*] de hoogte, die Jerobeam de ſone Nebats, dewelcke Iſraël ſondigen dede, gemaeckt hadde; t'ſamen dien ſelven altaer, ende die hoogte brack hy af: ja hy verbrandde de hoogte, hy vergruyſdeſe tot ſtof, het gene niet brandbaer was, vergruisde hy tot ſtof, opdat 'er geene gedaente van overblijven zoude, om vooral aen die beruchte plaets zijne alleruiterſte verontwaerdiging te betoonen: ende hy verbrandde het boſch.

16. By al dit bedrijv, was de Koning zelvs, in hooge perſoon, tegenwoordig, door reizende daertoe zijn geheele Rijk.

(*d*) Exod. 23: 24: ende 34: 13. Num. 33: 52. Deut. 7: 5, 25, ende 12: 3. (*e*) 1 Kon. 12: 32, 33.

Rijk. Ende als Josias sich omkeerde, sagh hy de graven, die daer op den bergh waren, zijnde waerschijnlyk begraevplaetsen van afgodendienaers, het zy der Priesteren, of van andere aenzienlyke yveraers voor den Kalverdienst, die gaern op dien berg, digt by het beeld, hadden willen begraven worden; ende als Josias deze graven zag, sondt hy henen, ende nam de beenen uyt de graven, ende verbranddese op dien altaer, ende verontreynigde dien: hy verbrandde de doodsbeenderen van deze afgodendienaers, op den altaer der kalveren; niet alleen om hunne nagedachtenis de uiterste versmaedheid aen te doen, maer ook om den altaer ten eenemael te verontreinigen. In dit bedrijv werd de voorzegging allerduidelykst vervuld, welke voor drie en een halve eeuwen gedaen was, 1 Kon. 13:1. Dit alles geschiedde, (*f*) nae het woort des HEEREN, dat de man Godts uytgeroepen hadde, die dese woorden uytriep, welke nu vervuld werden.

17. Voorder viel de aendacht van den Koning op een zeker onderscheiden grav. Daerom seyde hy tot de genen, die hem omringden; Wat is dat voor een grafteecken, dat ick daer sie? ende de lieden der stadt Beth-El seyde tot hem; Het is het graf van den man Godts, die uyt Juda quam, ende dese dingen, die gy tegen desen altaer van Beth-El gedaen hebt, uytgeroepen heeft.

Wat moet Josias, op dit bericht, niet verbaesd gestaen hebben, dat hy onwetende een werktuig was, in s'HEEREN hand, om zijnen Raed uit te voeren? en hoe zeer moest dit hem en anderen niet in het vertrouwen versterken, dat hy, tot dit groote werk, van God geroepen was?

18. Ende het is derhalven geen wonder, dat hy ook, voor de gedachtenis van dien Propheet, heeft willen zorgen: hy seyde; Laet hem liggen: want hy is een Propheet des HEEREN, en geen afgodendienaer geweest, dat niemant sijne beenderen verroere: so bevrijddense

(*f*) 1 Kon. 13: 2.

ſijne beenderen; dat dezelve geen ſmaedheid wierd aengedaen, te gelijk met de beenderen des anderen Propheten, die uyt Samaria gekomen was, en te Beth-El woonde: want beide de Propheten, zoo die de gemelde voorzegging gedaen had, als de Propheet van Beth-El, die hem had opgehouden, waren in het zelvde grav begraven 1 Kon. 13.

19. Daer toe nam Joſia oock wech alle de huyſen der hoogten, zijnde Kappelletjes of Tempelkens, geſchikt tot den dienst der afgoden, of liever woonhuizen van de afgodiſche Priesteren, (g) die in de ſteden van Samaria waren, dat is in zulke ſteden van het land Samaria of Israël, als 'er thans in het bezit des Konings van Juda waren: want nu hadden de Koningen van Juda, denkelyk na Manasſes herſtelling in zijn Rijk, het gebied weder gekregen over het overblijvſel der X Stammen en hun land; zonder dit had Joſia, te Beth-El en elders, zoo niet kunnen of mogen handelen als hy gedaen heeft: die Tempelkens of huizen voor de afgodiſche Priesteren, welke de Koningen Iſraëls gemaeckt hadden, om [*den HEERE*] tot toorn te verwecken; vernietigde hy, ende hy dede deſelve nae alle de daden, die hy te Beth-El gedaen hadde, alles vernielende, het welk eenige betrekking had tot de afgodery.

20. Ende hy ſlachtede alle de Prieſteren der hoogten, die op dezelve aen den afgoden geofferd hadden, en daer waren, op de altaren; ende verbrandde menſchenbeenderen op deſelve: om dezelve, op alle mogelyke wijzen, te verontreinigen; daer na keerde hy weder nae Jeruſalem, om den waren Godsdienst op nieuws te herſtellen en te handhaven.

21. Ende de Koningh geboodt den gantſche volcke, ſeggende; (h) Houdet de HEERE uwen Godt Paeſchen: (i) gelijck in dit boeck des verbonts geſchreven is.

Dit Koninglyk bevel van Joſias, aen allen zijnen onderda-

(g) 2 Chron. 34: 6. (h) 2 Chron. 35: 1. (i) Exod. 12: 3. Deut. 16: 2.

danen, om het Pafcha te vieren, wordt omftandiger befchreven 2 Kron. 35: 1 - 10. Het Paeschfeest was ingefteld, ter gedachtenis van Israëls verlosfing uit Egyptens dienstbaerheid; het was derhalven recht gefchikt, om hun de uitgeftrektheid van hunne verplichting te herinneren, aen hunnen Godlyken Verlosfer, om, in alles, nae zijnen wil te leven. — In zoo ver mogt het Pafcha worden aengemekt, als den wortel van den Joodfchen Godsdienst. Dit bewoog den Koning, om het Paeschfeest, by de hernieuwing van den waren Godsdienst, onder zijn volk, zeer plechtig te doen vieren; gelijk ook hunne verlosfing, uit de flaverny van den afgodsdienst, vry wat overeenkomst had, met de verlosfing uit Egypte.

De Koning moedigde zijne onderdanen, met een loffelyk voorbeeld aen. Hy gav zelvs, uit zijne eigene have, 30000 lammeren en jonge geiten, en 3000 runderen, behalven het gene zijne Vorften en andere vermogende lieden gegeven hebben 2 Kron. 35: 7 enz. Ook droeg hy zorg, dat alles ftiptelyk, volgens de Godlyke Wet, gefchiedde.

22. Want gelijck dit Paefchen en was 'er geen gehouden, van de dagen der Richteren aen, die Ifraël gerichtet hadden, nochte in alle de dagen der Koningen Ifraëls, nochte der Koningen van Juda.

Maer, zal iemand denken, was 'er, van de dagen der Richteren aen, tot dezen tijd toe, zulk een Pafcha niet gehouden? zou dan David, Salomo, Aza, Jofaphat, Hiskias, zou niemand van deze godvruchtige Vorften, zorg gedragen hebben, dat het Pafcha behoorlyk gevierd wierd? — Wy antwoorden.

A. Dat, in deze Paeschviering onder Jofias, alles zamenliep, wat in het Boek des verbonds was voorgefchreven. Hy had nu de afgodery en beeldendienst, met de grootfte zorgvuldigheid, uitgeroeid. Hy had de Verbondsark weder in het Heiligdom doen brengen 2 Chron. 35: 3, welke waerfchijnlyk 'er uit genomen was, toen men het huis des HEEREN verbeteren moest. Hy had ook een overvloed van vee gegeven, om de Paeschviering luisterrijk te maken. Daerenboven had hy de beste

orde beraemd, en wijze maetregelen, aen den Priesteren en Levieten, voorgeschreven, opdat dit Feest, in alles, aen het Godlyk voorschrivt, zoude beantwoorden. Eindelyk was de zamenkomst der Joden, ter viering van dit Paeschfeest, zoo algemeen en talrijk, als zy in dien tijd wezen konde. — Met dit alles zamengenomen, waren de voorige tijden niet te vergelijken.

B. Van de Paeschviering der opgemelde Godvruchtige Vorsten, vindt men geene byzondere aenteekening. Ondertusschen kan men, uit de omstandigheden, ligtelyk opmaken, dat 'er aen de Paeschvieringen het een en ander zal ontbroken hebben. David had te veel te doen, met geduurige oorlogen; en liet eerst, in zijne gevorderde dagen, de Ark des HEEREN naer Jerusalem opbrengen. — Salomo heeft een aenmerklyk gedeelte van zijnen tijd gesleten, met het oprichten van zijne gebouwen, en het inwijen van den Tempel; en kort daerop liet hy zich, door zijne wijven, tot afgodery vervoeren. — Aza, Josaphat, en dergelijke komen in geene byzondere aenmerking, vermids hunne Regering, byzonder die van Josaphat, door verzwagering aen Achabs huis, nog al met afgodery gepaerd ging, welke oorzaek was, dat de instelling van het Paeschfeest niet behoorlyk konde onderhouden worden.

Hiskias zou het meest van alle in aenmerking komen; en deze Vorst heeft ook het Pascha met luister gevierd 2 Kron. 30. Dan 'er ontbrak nog het een en ander aen, zoodat zijn Paeschfeest, met dat van Josias, niet kan gelijk gesteld worden. — Hy is niet in staet geweest, om de afgodery en den beeldendienst zoo volkomen uitteroejen, als Josias gedaen heeft. Ook had zijn opontbod die gelukkige gevolgen niet, als de zamenroeping van Josias, en zijne boden werden door velen bespot. Hiskias kon, aen de onderdanen van 't Rijk der X Stammen, waer over toen Hosea nog regeerde, niet meer dan verzoeken 2 Kron. 30: 5-11, maer Josias had nu, over de overgeblevene Israëliten, een gebiedend gezach, gelijk by vs. 19. opgemerkt is; daer door was de toevloed des volks veel grooter. Daerenboven

ven las men, by de Paeschviering onder Josias, de Godlyke wet voor, uit het eigen handschrivt van Mose; het welk, buiten allen twijffel, meer dan gewoone gemoeds bewegingen, en de allergodsdienstigste indrukken te wege bracht. Eindelyk heerschte 'er, op het Paeschfeest van Josias, eene orde, eene vrolykheid, eene algemeene Godsdienstigheid, welke te vooren onbekend waren.

23. Maer in het achttiende jaer des Konings Josias, wert dit groote Paeschen den HEERE te Jerusalem gehouden. Deze Paeschviering viel derhalven voor, in het zelvde jaer, dat het oorsprongelyk handschrivt van Mose gevonden was, en de Koning zijne hervorming in den Godsdienst, zoo krachtdadig had doorgezet.

In het 8ste jaer van zijne Regeriug, begon Koning Josias reeds den HEER te zoeken, en in het 12 jaer maekte hy eenen aenvang, van het wechnemen der bosschen en der hoogten 2 Kron. 35: 3; doch dat onkruid was zoo diep ingeworteld, en zoo ver verspreid, dat hy de verdelging van de afgodery en den beeldendienst, niet voor zijn 18de jaer, voltoojen konde. Misschien was ook zijn gezach, over zulken afgodischen hoop, in voorige tijden, niet genoeg gevestigd geweest, om dien grouwel, met wortel en tak, uitteroeien. Maer, in het 18de jaer van zijne Regering, toen het Wetboek gevonden was, werd zijn yver, ter herstelling van den waren Godsdienst, zoo brandende, dat dezelve zich, door geene zwarigheden, liet stuiten.

24. Ondertusschen waren 'er nog heimelyke gruwelen, welke, in de byzondere huizen, plaets hadden, dan ook deze liet de Godvruchtige Josia, na de Paeschviering, van tijd tot tijd wechnemen. Ende oock dede Josia (*k*) wech de waerseggers, ende de duyvelskonstenaers, ende Teraphim, ende de dreckgoden, ende alle verfoeyselen, die in den lande Juda, ende in Jerusalem gesien werden: op dat hy bevestigde, en in alles gehoorzaemde, de woorden der wet, die geschreven waren in het boeck, dat de Priester Hilkia in

(*k*) Lev. 19: 31. ende 20: 27. Deut. 18: 11. Jes. 8: 19.

het huys des HEEREN gevonden hadde. Van dit bygeloovig gespuis, is te vooren reeds meermalen gesproken, Lev. 19: 20. Deut. 18. Jes. 8. — Of nu de *waerzeggers*, eigenlyk buiksprekers, tot het vrouwelyke, en de *duivelskonstenaers* tot het mannelyk geslacht, behoord hebben, durven wy niet bepalen. — De *Teraphim* zijn, uit de geschiedenis van Rachel, reeds bekend geworden. De verdere *drekgoden* en *verfoeiselen* waren, even als de Teraphim, een soort van huisgoden, kleine afbeeldingen van afgoden.

Dewijl nu alle deze dingen een grouwel waren, in de oogen des HEEREN, liet Josias dezelve wech doen, uit het land van Juda, en uit de Stad Jerusalem. — Vermoedelyk heeft hy de waerzeggers en duivelskonstenaers laten dooden; de Teraphim, de drekgoden en de verfoeiselen zal hy hebben laten verbranden, en derzelver asch op de vuilnis hoopen laten werpen. — Dit alles deed hy volgens de Godlyke Wet Lev. 20 en Deut. 18.

25. Ende voor hem en was geen Koningh sijns gelijcke, die sich tot den HEERE met sijn gantsch herte, ende met sijne gantsche ziele, ende met sijne kracht, nae alle de wet Mose bekeert hadde: ende na hem en stont sijns gelijcke niet op.

Van Hiskias vonden wy het zelvde getuigenis Kap. 18: 5. — Dan dit getuigenis wordt, van beide deze Vorsten, in onderscheidene betrekkingen gegeven. Hiskias wordt daer geroemd, en boven alle zijne voor- en nazaten verheven, byzonder van wege zijn onwankelbaer vertrouwen op den HEERE; en onze Josias, hier vooral van wege zijnen brandenden yver, om den Godsdienst, nae het voorschrivt des HEEREN, in alles stiptelyk te hervormen.

26. Dan hoe lovwaerdig de hervorming ook ware, welke de vrome Josias, in den Godsdienst, maekte, Nochthans en keerde sich de HEERE van den brant sijnes grooten toorns niet af, daer mede sijn toorn brandede tegen Juda, om alle de tergingen, daer mede Manasse hem getergt hadde.

Deze woorden verdienen wat meerder aendacht.

I. De *brand van Gods grooten toorn* is eene afteekening van het geduchte en het onverzettelyke der Godlyke gramschap. Zy was ontstoken, als een brandend vuur, het welk alles verteert, en aen het welk geen blusschen is.

II. De HEER *keerde zich, van den brand zijnes grooten toorns, niet af, daermede zijn toorn brandde tegen Juda.* — Gods geduchte toorn was en bleev ontsteken tegen Juda, en alle de lovwaerdige pogingen van Josias maekten daerin geene de minste verandering. — Maer was het dan geheel vruchteloos, dat Josias zich, voor den HEER en den waren Godsdienst, zoo zeer in de bresse stelde? Zekerlyk niet voor hem zelven, en voor andere oprechten, die zich tot den HEER hadden laten bekeeren: deze alle hebben hunne zielen, als eenen buit, wechgedragen; en schoon 'er, ook van deze, ten tijde der uitoeffening van de Godlyke wraek, mogten zijn omgekomen, zijn zy evenwel in vrede ingegaen. Doch, ten aenzien der onbekeerlyke menigte, heeft de Godsvrucht van Josias geene verschooning kunnen te wege brengen. Het grootste gros van het volk bleev in den grond verdorven, en hunne bekeering was niet anders, dan eene huichelachtige vertooning, tot welke zy, door het gezach van den Koning, geperst werden. — Trouwens, zoodra zy, na den dood van Josias, weder eenen godloozen Koning kregen, keerden zy aenstonds tot de voorige gruwelen weder. Zulk een onverbeterlyk volk kon de HEER, niet tegenstaende al het goede, het welk Josias gewrocht had, nu niet langer sparen.

III. De grond, om welke de HEER zijne gramschap niet afwendde, was gelegen, *in alle de tergingen, met welke Manasse hem getergd had.* — Indedaed, de tergingen van den grouwzame Manasse zijn zoo hoogstgaende geweest, dat men het niet zoude kunnen gelooven, indien de Heilige Schrijver daervan geen nauwkeurig bericht gegeven had Kap. 21.

Dan hoe zeer Manasse hier alleen genoemd worde, als de oorzaek van des HEEREN brandende gramschap, daer

mede echter wordt de godloosheid en de afgodery der andere Koningen van Juda niet uitgesloten. Doch Manasse, als een monster van godloosheid, boven alle voorige uitstekende, had de maet der ongerechtigheid vervuld en doen overlopen. — Hierom moest des HEEREN wraek ten laesten aen Juda worden uitgeoeffend, omdat zy, met dezen grouwzamen Koning, blymoedig hadden medegeloopen, tot de uitgieting van dezelvde ongerechtigheid.

27. Ende de HEERE seyde daerom; misschien ook door den mond van eenen ongenoemden Propheet, althans door Jeremia, gelijk uit veele plaetsen zijner voorzeggingen blijkt, en ook door Zephanja, Kap. 1: 2 - 8 en 3: 1 - 5. Ick sal Juda oock van mijn aengesichte wechdoen; en van mijne onmiddelyke bescherming, welke zy tot dus ver genooten hebben, uitsluiten, (l) gelijck als ick Israël wechgedaen hebbe: ende ick sal dese stadt Jerusalem verwerpen, die ick verkoren hebbe, ende het Huys, daer van ick geseyt hebbe; Mijn name sal daer wesen: Jerusalem en de Tempel zullen verwoest worden.

28. Het overige nu der geschiedenissen van Josia, ende al wat hy gedaen heeft; zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken en openbare Staetsregisters der Koningen van Juda?

29. In sijne dagen toogh Pharao Necho de Koningh van Egypten op tegen den Koningh van Assyrien, nae de riviere Phrat of Euphrat. De Koning van Asfyrien, hier genoemd, was Nabopolasfar, de Vader van den grooten Nebucadnezar, dus eigenlyk de Koning van Babel, die aldaer zijn Hov had; deze, Veldheer der Asfyriers zijnde, was in Josias 16de jaer tegen zijnen Heer opgestaen, en had nu reeds het grootste deel van zijn Rijk genaest. De Koning van Babel wordt daerom, hier en vervolgens meermael, de Koning van Asfyrien genaemd, omdat hy nu het hoofd was van de Asfyrische Monarchy. Pharao Necho, de Koning van Egypte, die geduurig, met den voorgaenden Koning vau Asfyrien, geoorloogd had, zocht ook een deel van het

(l) 2 Kon. 17: 18, 20. ende 24: 3.

het gescheurde Asfyrische Koningrijk te verkrijgen, en toog daerom op, tegen den Babylonischen Koning van Asfyrien, naer de rivier de Euphrates, en wel bepaeldelyk naer Carchemis, eene Stad aen de Euphrat, alwaer de overtocht was naer Syrien, Phaenicien en Canaan. verg. 2 Kron. 35. Langs dezen weg, zocht hy dat gedeelte van het Asfyrische Rijk in zijne macht te krijgen, het welk, aen deze zijde van den Euphrat, gelegen was. Ende de Koningh Josia toogh hem te gemoete; niet willende dulden, dat de Egyptenaer zijn oogmerk bereiken zoude. Uit welk een beginsel Josias dit gedaen hebbe; of omdat hy, in eene verbintenis stond, met den Koning van Babel, den nieuwen Asfyrier; of omdat hy vreesde, dat de Egyptenaers ook zijn Rijk onder het juk zouden brengen; kunnen wy niet bepalen. Evenwel schijnt Josias zich onvoorzichtig in dezen oorlog gemengd te hebben, zonder des HEEREN mond te raedplegen. De uitslag was ook voor Josias allerongelukkigst; Pharao Necho sloeg zijn leger, ende hy doodde hem te Megiddo, als hy hem gesien hadde, dat is, zoodra de beide legers slaegs geworden waren. Een pijl, uit het leger der Egyptenaren afgeschoten, bracht Josias eene doodelyke wonde toe.

30. Ende sijne knechten voerden hem doot, dat is doodelyk gewond, op eenen wagen, van Megiddo, in het land Zebulon, alwaer de veldslag was voorgevallen, ende brachten hem nog levendig te Jerusalem, ende begroeven hem, nadat hy, aen de gemelde wonde, overleden was, in sijn graf, met eene zeer groote Staetsie. Verg. 2 Kron. 35, (m) ende het volck des lants nam Joahaz den sone van Josia, ende salfden hem, ende maeckten hem Koningh in sijns vaders plaetse.

By de laetste woorden van vs. 30, moeten wy een weinig stilstaen.

I. JOAHAZ schijnt dezelvde geweest te zijn, die 1 Kron. 3: 15 en Jer. 22 *Sallum* geheten wordt, en dan is hy een

(m) 2 Chron. 36: 1.

jonger zoon geweest van Josias. Dit stemt ook zeer wel overeen, met zijnen ouderdom van 23 jaren vs. 31, vergeleken met dien van Jojakim, die 25 jaren bereikt had, toen hy, na dezen zijnen broeder, die slechts drie maenden regeerde, op den Throon kwam. — Mogelyk is Johanan, de oudste zoon van Josias 1 Kron. 3: 15, al dood geweest, toen Josias, aen zijne bekomene wonden, overleed, zoodat Eliakim of Jojakim de oudste bleev. — Evenwel werd Joahaz, een jonger zoon, door het volk des lands, voorgetrokken.

II. Door dat *volk des lands*, verstae men het gemeene volk, in onderscheiding van de Rijksgrooten. — Het gemeen, door een of meer belhamels aengehitst, gelijk gemeenlyk in volks-beroeringen plaets heeft, nam Joahaz, den zoon van Josias, schoon hy de jongere was, en maekte hem Koning, in de plaets van zijnen gesneuvelden en braven Vader.

III. Men *zalvde* dezen Joahaz. Of dit geschied zy, naer de wijs van die Koningen, welker recht op den Throon kon betwist worden, laten wy in het midden. Althans men zalvde hem, en deed hem, door eenen Priester, met zalv-oly, op eene plechtige wijs, inhuldigen. Of de Priester zich, tot deze zalving, ligtelyk hebbe laten bewegen, dan of hy, door het volk, daertoe gedwongen zy, is mede onzeker.

31. Drie en twintigh jaer was Joahaz oudt, doe hy Koningh wert, derhalve was hy omtrent twee jaren jonger dan zijn broeder Jojakim, die 25 jaren bereikt had, toen hy, drie maenden later, na de afzetting van Joahaz, den Throon beklom; ende de regering van Joahaz was van eenen zeer korten duur, hy regeerde slechts drie maenden te Jerusalem: ende sijner moeder naem was Hamutal, de dochter van Jeremia, van Libna: eene vrouw, indien tijd, zeer wel bekend.

32. Ende Joahaz verschilde geweldig, van zijnen godvruchtigen Vader en voorzaet Josias, hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN; nae alles dat sijne

grouw-

grouwzame voor-vaderen, Amon, Manasſe en dergelijke, gedaen hadden. Hy ontzach zich niet, den afgodsdienst weder onder het volk in te voeren, en op allerlei wijzen aen te moedigen. Hier uit kan men ligtelyk opmaken, dat de Hervorming van Joſias van zeer weinig vrucht geweest was, op de verbetering van het volk. Alles had in eene geveinsde vertooning beſtaen.

33. Doch daerom deed de HEER dezen Joahaz ook ſmertelyke dingen overkomen, uit welke men duidelyk zien konde, dat het Koningrijk van Juda, naer den ondergang, helde. Pharao Necho, die Joſias, in den gemelden ſtrijd, by Megiddo, overwonnen had, bonsde Joahaz van den Throon. De Egyptiſche Koning liet hem binden te Ribla in 't lant van Hamath. Ribla was eene voorname Stad van Syrien Kap. 25: 6, in welke de Egyptiſche Koning zich thans bevond, om zijne overwinningen voorttezetten. Derwaerds liet hy Joahaz brengen, en aldaer binden, op dat hy te Jeruſalem niet regeeren en ſoude, noch zich tegen zijnen broeder Jojakim, welken Pharao op den Throon van Juda plaetſen wilde, aenkanten: ende hy leyde het lant eene boete op van hondert talenten ſilvers, ende een talent gouts. Dit ſchijnt eene jaerlykſche ſchatting geweest te zijn, welke ruim 440000 guldens bedroeg, en dus groot genoeg was, om het nu verzwakte Rijk van Juda uit te putten.

34. Oock maeckte Pharao Necho, die nu het Rijk van Juda onder zijn bedwang had, Eljakim den ouderen ſone van Joſia Koningh, in de plaetſe van ſijne vader Joſia, ende veranderde ſijnen naem in (n) Jojakim. Dit was wel eene zeer kleine verandering, naedien beide deze namen dezelvde beteekenis hebben, *God* of *de Heer zal opſtaen*; maer het is een bewijs, dat de Egyptiſche Koning een volkomen gezach verkregen had over Eljakim, zoodat hy zelvs zijnen naem, nae welgevallen, veranderen konde: maer Joahaz nam hy mede, ende hy quam in Egypten, ende Joahaz ſtierf aldaer, gelijk Jeremias voorſpeld had, Kap. 22: 11, 12.

(n) Matth. 1: 11.

35. Ende Jojakim gaf dat filver ende dat gout aen Pharao, het welk, tot eene jaerlykfche fchatting, bepaeld was vs. 33. doch hy fchattede de inwooners van het lant, om dat gelt nae het bevel van Pharao te geven: elk nae zijn vermogen; een yeder nae fijne fchattinge eyfchte hy het filver, ende gout af van het volck des lants, om aen Pharao Necho te geven.

36. Vijf en twintigh jaer was Jojakim oudt, doe hy Koningh wert, ende regeerde elf jaer te Jerufalem: ende fijner moeder naem was Zebudda, een dochter van Pedaja, van Ruma; dus eene andere Vrouw van Jofia, dan die Joahaz Moeder was.

37. Ende hy dede, even als zijn Broeder, dat quaet was in de oogen des HEEREN, nae alles wat fijne afgodifche voor-vaders gedaen hadden.

HET XXIV. KAPITTEL.

Een meer uitvoerig bericht van Jojakims Regeering vs. 1-7. De gefchiedenis van Jojachin, den zeventienden Koning van Juda vs. 8-17. Van Zedekia, den agttienden of laetften Koning van Juda vs. 18-20.

1. Onder de Regeering van den gemelden Jojakim, werd het Koningrijk van Juda, aen Nebucadnezar, den Koning van Babel, onderworpen. In (*a*) fijne dagen toogh Nebucadnezar de toenmalige Koningh van Babel op, ende nadat hy Pharao Necho, den Koning van Egypte, den overwinnaer zijns Vaders, verflagen had Jer. 46: 2, en alleen-heerfcher van genoegzaem gansch Asfyrien geworden was, trok hy voort naer Kanaan, om ook de Joden aen hem fchatplichtig te maken, gelijk zy aen Pharao waren: en-

(*a*) 2 Cron. 36: 6.

ende Nebucadnezar was zoo voorſpoedig, dat hy zelvs te Jeruſalem kwam, een deel der tempelvaten roovde, een aental gevangenen maekte, waeronder zelvs Koning Jojakim, dien hy in ketenen bond om hem naer Babel te voeren, 2 Kron. 36: 6, 7. Dan. 1: 1, 2. Dan Jojakim, nadat hy aen Nebucadnezar trouw gezworen had, werdt in ſijn rijk herſteld, en de knecht of leenman van Nebucadnezar, geduurende drie jaren; daer na keerde hy ſich om, ende rebelleerde tegen hem; door aendrijven van den Egyptiſchen Koning, viel Jojakim van Nebucadnezar af, en weigerde hem langer de ſchattingen te betalen.

2. Ende dit gav aenleiding, dat Nebucadnezar, op nieuw, tegen Jojakim optoog, met een gemengd leger, beſtaende uit zeer verſchillende volken, die nu reeds alle aen hem onderworpen waren. Dit alles geſchiedde, in den weg van Gods vergeldende rechtvaerdigheid, om de onbekeerlyke Jooden te tuchtigen, en in zoover was het de HEERE zelvs, die deze volkeren verwekte. Hy ſondt tegen hem de benden der Chaldeen, ende de benden der Syriers, ende de benden der Moabiten, ende de benden der kinderen Ammons, ende ſondtſe tegen Juda, om dat te verderven; (*b*) nae het woort des HEEREN, dat hy geſproken hadde door den dienſt ſijner knechten der Propheten, Jeſ. 20: 17, 18. Jer. 14, 15. ook had de Prophetes Hulda dit voorſpeld Kap. 22: 16.

3. Sekerlick geſchiedde [*dit*] nae het bevel des HEEREN tegen Juda, dat hyſe van ſijn aengeſichte wechdede, om de ſonden van Manaſſe, nae alles dat hy gedaen hadde: want Manasſe had het ganſche volk dermate verdorven, dat de hervorming van Joſias geene wezenlyke verbetering had kunnen te wege brengen.

4. Dit geſchiedde, zoo om de afgoderyen, welke Manasſe had ingevoerd, Als oock [*om*] het onſchuldigh bloet, dat hy vergoten hadde, ſo dat hy Jeruſalem met onſchuldigh bloet vervult hadde: Daerom en wilde de HEERE niet vergeven.

(*b*) 2 Kon. 20: 17. ende 23: 27.

5. Het overige nu der geschiedenissen Jojakims, ende al wat hy gedaen heeft; is dat niet geschreven in het boeck der Chroniken of openbare Staetsregisters der Koningen van Juda?

6. Ende Jojakim ontsliep met sijne vaderen: doch op eene geweldige wijze, gelijk men besluiten mag uit Jerem. 22: 19 en 36: 30. ende sijn soon Jojachin wert de zeventiende Koningh van Juda, in sijne plaetse.

7. De Koningh nu van Egypten en toogh voortaen, zoolang de gemelde Jojachin regeerde, niet meer uyt sijn lant, om den Koning van Juda, tegen Nebucadnezar, te ondersteunen: want de Koningh van Babel hadde van de riviere van Egypten af, tot aen de riviere Phrath, ingenomen al dat des Konings van Egypten was: zoodat Pharao niet meer buiten zijne grenzen komen durvde.

8. Jojachin was achttien jaer oudt, doe hy Koningh wert, en regeerde drie maenden te Jerusalem: ende sijner moeder naem was Nehusta, eene dochter Elnathans, van Jerusalem, eene vrouw, welke in die dagen, zeer wel bekend was.

9. Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN; nae alles dat sijn vader Jojakim gedaen hadde, wiens grouwzame voetstappen hy yverig naewandelde.

10 Te (c) dier tijt togen de knechten Nebucadnezars des Konings van Babel nae Jerusalem: zeer vermoedelyk, omdat Nebucadnezar vernomen had, dat Jojachin, onder de hand, met den Koning van Egypte, zamenspande, om het Babylonische juk afteschudden, ende de stadt wert belegert.

11. Selfs quam Nebucadnezar de Koningh van Babel, in hooge persoon, tegen de gemelde stadt Jerusalem; als sijne knechten die belegerden.

12. Doe gingh Jojachin de Koningh van Juda uyt tot den Koningh van Babel, in zijne legerplaets, hy

(c) Dan. 1: 1. (d) 2 Kon. 20: 17. Jes. 39: 6.

hy ende sijne moeder, ende sijne knechten, ende sijne Vorsten, ende sijne Hovelingen: ende de Koningh van Babel nam hem [*gevangen*] in 't achste jaer sijner regeeringe.

13. (*d*) Ende hy nam Jerusalem in zijne bezitting, en bracht van daer uyt alle de schatten van het Huys des HEEREN, ende de schatten van het huys des Konings: ende hy hieuw alle gouden vaten immers de meeste, af, en nam dezelve mede, die Salomo de Koningh Israëls in den Tempel des HEEREN gemaeckt hadde, of die, in latere tijden, door volgende Koningen gemaekt waren, in de plaets der gener, welke Salomo vervaerdigd had, gelijck als de HEERE gesproken hadde door den Propheet Jesaias, tot den Koning Hiskias Kap. 20: 17.

14. Ende hy voerde de voornaemste en nuttigste burgeren van gantsch Jerusalem wech, mitsgaders alle de Vorsten, ende alle strijtbare helden, tien duysent gevangene, ende alle timmerlieden, ende smeden uit andere Steden: niemant en wert overgelaten, dan het arme volck des lants.

15. (*e*) So voerde hy Jojachin wech nae Babel, mitgaders des Konings moeder, ende des Konings wijven, ende sijne Hovelingen; daer toe de Machtige des lants bracht hy gevanckelick van Jerusalen nae Babel:

16. Ende (*f*) alle kloecke mannen of lieden van rang en aenzien tot seven duysent, ende timmerlieden, ende smeden tot een duysent, [*ende*] alle helden die ter oorloge geoeffent waren: twee duizend, in alles tienduizend vs. 14, dese bracht de Koningh van Babel gevanckelick nae Babel.

Deze wechvoering, als geschied zijnde in Nebucadnezars 8ste jaer vs. 12, is onderscheiden van de wechvoering van ruim 3000 gevangenen in deszelvs 7de jaer Jer. 52: 28; gelijk nader zal bewezen worden in de verhandeling der Tijdrekening.

(*e*) 2 Chron. 36: 13. Esth. 2: 6. (*f*) Jerem. 52: 28:

17. Ende de (g) Koningh van Babel maeckte Mattanja desselven oom Koningh in plaetse van hem, ende veranderde sijnen naem in Zedekia.

18. Zedekia was een en twintigh jaer oudt, als hy Koningh wert, ten einde van welke hy gevangelyk naer Babel gevoerd werd Jer. 1: 3, ende hy regeerde elf jaer te Jerusalem: ende sijne moeder name was Hamutal, een dochter van Jeremia, van Libna, dezelvde, uit welke Joahaz geboren was.

19. Ende hy dede dat quaet was in de oogen des HEEREN; nae alles wat Jojakim zijn voorzaet gedaen hadde.

20. Want het gesehiedde, om den toorn des HEEREN tegen Jerusalem, ende tegen Juda, tot dat hy haer, van wegen de algemeene boosheid en onbekeerlykheid, van sijn aengesicht wechgeworpen, en van zijne onmiddelyke bescherming uitgesloten hadde: ende Zedekia rebelleerde tegen den Koningh van Babel. Hy ondernam het, de onderwerping, aen den Koning van Babel, te weigeren, niet tegenstaende hy aen Nebucadnezar, by den HEER gezworen had, dat hy hem getrouw zou zijn 2 Kron. 36: 13. Tot dezen afval, die met den verfoeilykſten meineed gepaerd ging, liet Zedekia zich bewegen, door de gezanten der Koningen der Moabiten, van Tyrus en Zidon, die hem aenmoedigden, om het Babylonische juk af te schudden Jer. 27: 2-4. Ook had de Koning van Egypte Zedekia beloovd, dat hy hem helpen zoude, Ezech. 17: 15, en Hananja, een valsch Propheet, maekte hem wijs, dat de HEER, binnen twee jaren, het juk van Babel verbreken zoude, en alle de gevangenen, met de Heilige vaten, zou te rug brengen Jer. 28.

(g) Jer. 37: 1. ende 52: 1.

HET XXV. KAPITTEL.

Den geschiedenis der geheele sloping van het Joodsche Koningrijk, door de verwoesting van Stad en Tempel.

1. Ende (*a*) het geschiedde in 't negende jaer sijner regeeringe, van Koning Zedekia namelyk, in de tiende maent, op den tienden der maent, [*dat*] Nebucadnezar de Koningh van Babel quam tegen Jerusalem, hy, ende sijn gantsche heyr, om Zedekia, over zijnen afval en meineed te straffen; ende voor Jerusalem, de Hoofd en Hovstad, gekomen zijnde, legerde de Koning van Babel sich tegen haer: ende sy bouwden tegen haer sterckten rontom, om de Stad, met pijlen en stormrammen, aen te tasten.

2. So quam de stadt in belegeringe; tot in het elfde jaer des Konings Zedekia, eer zy werd ingenomen: want de Koning van Egypte was inmiddels gekomen, om Zedekia te helpen, en dit had aenleiding gegeven, dat de Babyloniers het beleg, voor eenigen tijd, hadden opgebroken Jer: 37: 12; maer de aenval werd naderhand herhaeld.

3. Op den negende der [*vierder*] maent, van dat elvde jaer der regeering van Zedekia, (*b*) als de honger in de belegerde stadt sterck wert; ende het gemeene volck des lants geen broot en hadde: moest de Stad ten laetsten bukken, voor het geweld der Babyloniers. De Koning, de Rijksgrooten, en de Soldaten hadden nog eenen genoegzamen voorraed Jer. 37: 21; maer het zag 'er aller ellendigst uit, met het gemeene volk, het welk by den inval

(*a*) 2 Chron. 36: 17. Jerem. 32: 2. ende 39: 1. ende 52: 4.
(*b*) Jer. 52: 6.

der Babyloniers in het land, van alle kanten, naer Jerusalem gevlucht was, om zich aldaer te beveiligen; voor deze lieden was geen voedsel meer.

4. Doe de hongersnood, onder den gemeenen man, dus begon te nijpen, wert de stadt doorgebroken, en de Babyloniers drongen, door de bresschen, welke zy gemaeckt hadden, en door de poorten, ter Stad in Jer, 39: 3, ende alle de krijgslieden, die de Stad tot dus ver manmoedig verdedigd hadden, [*vloden*] door de duisternis des nachts begunstigd, naer buiten. Zy gingen door den heimelyken wegh der kleine poorte, die gemaekt was tusschen de twee mueren, die aen des Konings hof waren. De vluchtende, door de gemelde binnen poort, aen den buitenmuur gekomen zijnde, maekten in denzelven eene opening, door welke zy ontkwamen, (de Chaldeen nu waren tegen de stadt rontom:) maer op die plaets, alwaer de vluchtende krijgslieden zich naer buiten begaven, hadden de Chaldeers geene of slechts eene zwakke wacht, omdat zy aldaer de belegerde in het geheel niet verwachtten, ende [*de Koningh*] ontsnapte ook op deze wijze, en trock, met zijne vluchtende krijgslieden, [*door*] den wegh des vlacken velts van Jericho.

5. Doch Nebucadnezar kwam 'er schielyk achter, en het heyr der Chaldeen jaegde, op zijn bevel, den vluchtenden Koningh na, ende sy achterhaelden hem in de vlacke velden van Jericho, ende al sijn heyr wert van by hem verstroyt: een ieder zocht zich te redden, zoo goed hy kon.

6. Sy dan grepen den Koningh, ende voerden hem opwaert tot den Koningh van Babel nae Ribla: ende Nebucadnezar beleide eenen grooten raed van zijne voornaemste bevelhebbers, om te overleggen, hoe men, met den ontrouwen meineedigen Zedekia, handelen zoude, en sy spraken een oordeel of vonnis tegen hem uit.

7. Ende sy slachteden, ingevolge van het gemelde vonnis, de sonen van Zedekia, die met hem gevlucht waren. Om hem des te meerder smerten aen te doen, werden zijne

zoo-

zoonen eerst, voor sijne oogen, gedood; ende, wat zijn eigen persoon aenging, men verblindde daerna Zedekias oogen, ende sy bonden hem met twee koperen ketenen, ende voerden hem nae Babel. Dus doende werden de voorzeggingen, beide van Jeremias en Ezechiel, blijkbaer vervuld, dat Zedekia naer Babel zoude gevoerd worden, Jer. 32: 5. 34: 3. en dat hy echter Babel niet zien zoude Ezech. 12: 13.

8. Daer na in de vijfde maent, op den sevenden der maent, (dit was het negentiende jaer Nebucadnezars des Konings van Babel:) quam Nebuzaradan, de Overste der Trauwanten, de knecht des Konings van Babel, tot Jerusalem.

9. Ende hy verbrandde, op het bevel van Nebucadnezar, het Huys des HEEREN, ende het huys des Konings; mitsgaders alle huysen van Jerusalem, ende alle huysen der Grooten, en alle aenzienlyke gebouwen, verbrandde hy met vyer

10. Ende het gantsche heyr der Chaldeen, dat met Nebuzaradan, den gemelden Oversten der Trauwanten was, brack de mueren van Jerusalem rontom af, opdat 'er geene schaduw van haren voorigen luister zou overblijven.

11. Het overige nu des volcks, die in de stadt overgelaten waren, ende de afvallige, die tot den Koningh van Babel gevallen waren, ende het overige der menigte, die zich tot dus ver binnen Jerusalem hadden opgehouden, voerde Nebuzaradan de Overste der Trauwanten gevanckelick wech naer Babylonien.

12. Maer van de armste des lants liet de Overste der Trauwanten [*eenige*] overigh tot wijngaerdeniers, ende tot ackerlieden.

13. Voorder braken de Chaldeen (*e*) de kopere pilaren, die in het huys des HEEREN waren, ende de stellingen, ende de kopere zee, die in het huys

(*e*) 2 Kon. 20: 17. Jerem. 20: 5. ende 27: 19.

des HEEREN was, in ſtukken, omdat zy, hoe kunſtig ook gemaekt, van te grooten omſlag waren, om geheel vervoerd te worden: ende ſy voerden het koper daer van nae Babel.

14. Sy namen oock de potten, ende de ſchoefſelen, ende de gaffelen, ende de roockſchalen, ende alle de koperen vaten, daer men den dienſt mede dede, en brachten dit alles naer Babel.

15. Eede de Overſte der Trauwanten nam wech de wieroockvaten, ende de ſprengbeckens, wat geheel gout, ende wat geheel ſilver was; dit alles liet hy geheel en ongeſchonden blijven.

16. Maer het koperwerk, het welk van te grooten omſlag was, om vervoerd te worden, brak hy aen ſtukken: De twee pilaren, de eene zee, ende de ſtellingen, die Salomo voor het huys des HEEREN gemaeckt hadden: het koper aller deſer vaten was ſonder gewichte.

17. (*d*) De hoogte eenes pilaers was achttien ellen, ende het capiteel daer op was koper, ende de hoogte des capiteels was drie ellen, ende het net, ende de granaet-appelen op het capiteel rontom, waren alle van koper: ende deſen gelijcke hadde de andere pilaer, met het net.

18. Oock nam de Overſte der Trauwanten Seraja den Hooftprieſter, ende Zephanja den tweeden Prieſter, of den Sahan, gelijk de Joden hem noemden, die de plaets van den Hoogepriester bekleedde, wanneer die door ziekte of anderszins verhinderd werd, ende de drie dorpelbewaerders, aen welken het opzicht en de bewaring der heilige vaten was toevertrouwd.

19. Ende uit de ſtadt nam hy éénen Hovelingh, die over de krijgslieden geſtelt was, ende vijf mannen uyt den genen, die des Konings aengeſichte ſagen, en altoos by zijn perſoon tegenwoordig waren, die nog in de ſtadt gevonden werden; mitſgaders

(*d*) 1 Kon. 7: 15. 2 Chr. 3: 15. Jer. 52: 21.

ders den overſten Schrijver des heyrs, die het volck des lants ter oorloge opſchreef; ende tſeſtigh mannen van het volck des lants, die in de ſtadt gevonden werden.

20. Als Nebuzaradan de Overſte der Trauwanten deſe mannen, die zich binnen Jeruſalem verſcholen hadden, om de gevangelyke wechvoering te ontwijken, genomen hadde; ſo bracht hyſe tot den Koningh van Babel nae Ribla.

21. Ende de Koningh van Babel ſloeghſe, ende dooddeſe te Ribla, in 't lant van Hamath, werwaerds hy, na de inneming van Jeruſalem, getrokken was: alſo wert Juda uyt ſijn lant gevanckelick wechgevoert.

22. (e) Maer aengaende het geringer ſoort van volck, dat in 't lant van Juda overgebleven was, dat Nebucadnezar de Koningh van Babel hadde laten overblijven; daer over ſtelde hy Gedalia den ſone Ahikams des ſoons Saphans, eenen braven en aenzienlyken Jood, om hen te regeeren en in dwang te houden.

23. (f) Doe nu alle de Overſte der heyren, ſy, ende hare mannen, die met Zedekia gevloden waren en zich elders hadden weten te bergen, hoorden, dat de Koningh van Babel Gedalia tot Overſte geſtelt hadde; quamen ſy tot Gedalia nae Mizpa, alwaer Gedalia zijn verblijv hield, omdat de Hoofdſtad verwoest was: namelick, Iſmaël de ſone van Nethanja, ende Johanan de ſone van Kareah, ende Seraja de ſone van Tanhumeth, de Netophathiter, ende Jaazanja de ſone des Maachatiters, ſy, ende hare mannen die onder hun bevel ſtonden, en met hen gevlucht waren.

34. Ende Gedalia ſwoer hen; ende hare mannen; ende ſeyde tot hen, En vreeſet niet van te zijn knechten der Chaldeen, onderwerpt u aen zijne bevelen, blijvet dan geruſt in het lant Canaan, ende dienet den Koningh van Babel, ſo ſal het u wel gaen.

(e) Jerem. 40: 5, 9. (f) Jerem. 40. 7.

25. Maer het geschiedde in de sevende maent, dat Ismaël de sone Nethanja des soons Elisama, van Koninckklicken zade, op eene zeer verraderlyke wijs, quam, ende tien mannen met hem, (g) ende sloegen Gedalia, die nog geene twee maenden, als Stedehouder van Nebucadnezar, in het Joodsche land, geregeerd had, dat hy sterf, mitsgaders de Joden, ende de Chaldeen, die met hem te Mizpa waren.

26. Doe maeckte sich al het volck op, van den minsten, tot den meesten, ende zelvs de gemelde Overste der heyren, ende quamen in Egypten: want sy vreesden voor de Chaldeen, gelijk dit alles uitvoeriger verhaeld wordt, Jer. 40 tot 43.

Nu werd het Joodsche land geheel woest en ledig. Het grooste gedeelte van het volk was gevangelyk naer Babel gevoerd, een gedeelte der overgeblevenen werden, met Gedalia, vermoord, en de overige vluchtten naer Egypte. — Nu werd het gezegend Canaan voor de draken en het wild gedierte overgelaten. Alleenlyk sloegen zich eenigen, uit de nabuurige volken, in sommige gedeelten van het land, neder Jer. 12: 14. Ezech. 36: 4, 5. en in dien staet bleev het, tot dat Cyrus, de Babylonische Monarchie ondergebracht hebbende, den Joden vryheid gav weder in hun land te keeren.

Intusschen onderging de gevangen Koning Jechonia nog eene gelukkige verandering, welke de geschiedschrijver der aenteekening waerdig keurde.

27. Het geschiedde daer na in het seven en dertigste jaer der wechvoeringe Jojachins, des voorheen gewezen Konings van Juda, in het 55ste jaer van zijnen ouderdom, verg. Kap. 24: 8, in de twaelfde maent, op den seven en twintigsten der maent, dat Evil-Merodach, de zoon en opvolger van Nebucadnezar, de toenmalige Koningh van Babel, in het zelvde jaer als hy Koningh wert, het hooft Jojachins

(g) Jerem. 41: 2.

chins des Konings van Juda, uyt het gevangen-
huys verhief, en hem in vryheid ſtelde.
28. Ende hy ſprack en handelde vriendelick met
hem; ende ſtelde ſijnen ſtoel boven den ſtoel der
Koningen, die ook door zijnen Vader gevangen, en by
hem te Babel waren.
29. Ende hy veranderde de kleederen ſijner ge-
vanckeniſſe; vercierende hem met een Vorſtelyk gewaed,
ende hy at gedueriglick broot voor ſijn aengeſich-
te, hy ſpijsde aen 's Konings tafel, alle de dagen ſijnes
levens.
30. Ende aengaende ſijne teeringe, en het onder-
houd van zijn huisgezin en gevolg, eene geduerige
teeringe wert hem van den Koningh gegeven,
elck dagelicks beſtemde en aenzienlyk deel op ſijnen
dagh, alle de dagen ſijnes levens.

Evil-Merodach derhalven bewees zeer veel vriendſchap aen Jojachin. De Joden geven 'er deze reden van, dat Nebucadnezar, op zijnen zoon verſtoord zijnde, hem in de gevangenis geworpen had; en dat Evil-Merodach, in die gevangenis, met Jojachin kennis en vriendſchap gemaekt had.

Zie daer het uiteinde van het Joodſche Koningrijk! de allerdiepſte vernedering van een volk, het welk door den HEER *zoo uitermate zeer begunſtigd was.*

Het komt ons niet ongeſchikt voor, dat wy hier, ten ſlotte, een kort t'zamengetrokken bericht geven, van den trapswijzen ondergang des Joodſchen Koningrijks, welke voornamelyk ten tijde van Manasſe, begonnen, en onder Zedekia voleindigd is.

De geſchiedenis van 't verval en gevanglyke wegvoering van Juda is, volgens de boeken der Koningen en Kronyken, vergeleken met de Prophetien van Jeremia, Ezechiël en Daniel, deze:

I. Bereids onder de langduurige regeering van den ſnooden Koning Manasſe en de 2 jarige regeering van zijnen godlozen zoon Amon, wierd het Joodſche volk, door afgo-

dery en alle grouwlyke zonden, als ook door Gods zware oordeelen, zoodanig in den grond bedorven, dat het als op den oever des verdervs gekomen was.

II. Doch ziet! de HEER ontfermde zich nog over haer, en gaf haer den yverigen en godzaligen Koning Josia: onder wiens 31 jarige regeering eene heerlyke reformatie in 't gansche land geschiedde, de afgoderye geheel wierd uitgeroeid, de ware Godsdienst weder hersteld, en al 't gene zoo droevig vervallen was in kerk en burgerstaet weer allengs wierd opgericht.

III. Dan helaas! na Josia's ongelukkigen dood ging alles aenstonds weer geheel ten gronde, het liep erger dan voorheen, en ging te post naer zijn verderv. 't Volk maekte Joahas Koning, eenen van Josias zoonen, doch die zijnen Vader zeer ongelijk was, waerom hy ook slechts 3 maenden regeerde: want God zond *Pharao Necho*, *Koning van Egypte*, met een machtig heir, in 't Joodsche land, waer hy alles afliep, Jerusalem zelvs innam, Joahaz afzette, en gevangen naer Egypte zond, alwaer hy gestorven is; in wiens plaets hy Jojakim ten Koning aenstelde, eenen anderen en ouderen zoon van Josia; en 't Joodsche volk en land een jaerlyksche schatting opleide van 100 Talenten zilver en 1 Talent goud, 2 Kon. 23: 31. enz. en 2 Kron. 36: 3, 4.

IV. Deze Jojakim was een by uitstek godloos Vorst, die omtrend 11 jaer geregeerd, en kerk en burgerstaet schriklyk verdorven heeft, Jer. 22: 14-17, in welken tijd de Propheet Jeremia en Baruch vele elenden geleden hebben, zoodat hy hem vervolgde en zocht te dooden, gelijk hy den Propheet Uria reeds gedaen had Jer. 26: 1-24. 36: 26. Want, even na Jojakims 4de jaer, waer in de Prophetie aen Baruch geschied was Jer. 45, en de aenkondigingen der naderende verwoesting Jer. 25 enz, en toen de Koning de Rolle, welke Baruch uit Jeremias mond geschreven, en in den Tempel voor al 't volk gelezen had, in 't begin zijns 5de jaers vernield, en dus Gods woord op 't vuur geworpen had Jer. 36, zond God *Nebucadnezar*, *Koning van Babel*, met een geweldig krijgsleger

in 't Joodſche land: die Jeruſalem ook innam, Jojakim gevangen kreeg, en geketend naer Babel dacht te voeren; maer hem, op zijn vernedering, weer in zijn Rijk herſtelde, en hem een zware jaerlykſche ſchatting opleide; makende dus 't Joodſche land onderworpen en cynsbaer aen 't Rijk van *Babel*, voerende ook een groot getal Joden derwaerds gevanglyk heen, nevens eenige uitgezochte kinderen van 't Koninglyk geſlacht, en van den Adel des lands, om ze in zijn Paleis te doen dienen voor Kamerlingen en Hovelingen, gelijk de HEER den Joden al 100 jaer te vooren had laten bedreigen door Jeſaia Kap. 39: 7. Ook beroovde hy toen den Tempel van een groot deel heilige vaten van goud en zilver, die hy met zich naer Babel voerde, en in 't huis van zijnen afgod liet plaetſen. En van 't einde van dit zelve 4de of begin van 't 5de jaer van Jojakims regeering, moet de 70 jarige gevangenis te Babel begonnen worden gerekend te worden.

V. Doch hier by bleev het niet. Jojakim werd door deze zware kastijding van God niet beter, maer veel eer erger, en ging voord in alle wegen van godloosheid, waer in Jeruſalem en al het volk hem navolgde. Eindelyk in zijn 8ste jaer wies hem de moed zoo hoog, dat hy zich van 't Chaldeeuſche juk zocht vry te maken: hier viel hy af van den Koning van Babel, onder wien hy nu 3 jaren geſtaen had; hy weigerde hem de beloovde ſchatting te betalen, en vernieuwde zijn verbond met Pharao Necho, Koning van Egypte, om hem in deze roekelooze onderneming te helpen. Doch Nebucadnezar, dezen afval vernemende, gav terſtond bevel aen zijnen Stadhouders en Landvoogden, in de naestgelegene gewesten, om hunne heirmagten te verzamelen, en Jojakim te beoorlogen. Hier op vielen toen van alle kanten de Moabiten, Ammoniten, Syriers, Arabiers, en andere vyandelyke volken in 't Joodſche land, hetzelve, overal waer zy kwamen, deerlyk plunderende en verwoestende. Dit duurde 3 jaren lang, tot onbeſchrijvlyke ſchade en verderv van 't Joodſche volk. Waer na alle deze vyanden, met t'zaem vereenigde krachten, in 't 11de jaer van Jojakims regeering, voor Jeruſalem

kwamen en de Stad belegerden; wanneer deze godloze Vorst, denkelyk in eenen uitval, van hun gevangen genomen en gedood, en zijn dood lichaem op 't veld wech geworpen wierd, waer het onbegraven is blijven verrotten, ter vervulling van 't gene Jeremias over hem geprophetеerd had, Kap. 22: 18, 19. dat hy met een Ezels-begravenis zou begraven worden, enz.

VI. Toen maekte 't volk zijn zoon *Jechonia*, of by verkorting *Chonia*, Koning in zijns Vaders plaets; die hem in zijn godloosheid nawandelde, doch maer 3 maenden regeerde: want Nebucadnezar kwam, na Jojakims dood, nu zelve voor Jerusalem, met een machtig leger de Stad nog nauwer insluitende; waerop Jechonia, ziende dat hy hem niet konde wederstaen, met zijne Moeder, Krijgs-oversten, en geheele Hovstaet, ter Stad uit trok, en zich wierp in de handen van Nebucadnezar, die hem met alle de zijnen gevangen zond naer Babel, alwaer hy 37 jaren in de gevangenis opgesloten bleev, en daerna in Babel gestorven is. Voords nam Nebucadnezar de Stad Jerusalem nu voor de tweedemael in, beroovde den Tempel en 't huis des Konings van de kostelykste schatten, en van de gouden vaten des Konings Salomo, die tot nog toe daer in overgebleven waren; en voerde dat alles met zich naer Babel: nevens vele duizende Joden, van de voornaemste en aenzienlykste des volks, en alle de kloeke mannen, Smeden, Timmerlieden, enz. in één woord, de kracht en bloem des volks, die nu gezamenlyk in de droevigste slavernye kwamen: terwijl hy alleen 't geringste en slechtste soort des volks te Jerusalem en in 't land liet overblijven, waer over hy toen *Mattanja* (wiens naem hy veranderde in *Zedekia*) eenen anderen zoon van den vromen *Josia*, tot Koning aenstelde, en hem met eenen plechtigen Eed verbond, by den HEER zijnen God, dat hy hem getrouw en onderdanig zijn zou, en zijn Rijk als cynsbaer aen 't Rijk van Babel zou houden.

VII. Deze *Zedekia* is de laetste Koning geweest, en heeft 11 jaer geregeerd, en wandelde al mede in de booze wegen van zijnen broeder Jojakim, onaengezien alle die vreeslyke oor-

oordeelen van God, gelijk ook 't ganſche volk verhard bleev in zijn grouwelyke godloosheid, en niemand zich tot den HEER bekeerde. Want Hy was nu ook verre met zijnen Geest geweken, en zy lagen nu onder het *wee* hun lang te vooren bedreigd, zoo wel als 't huis Israëls, Hoſ. 9: 12. En gelijk God aen hunne ongehoorzame Vaders in de woestijne reeds door Moſe had laten aenzeggen, Num. 14: 34. alzoo moesten ze nu ook hunne ongerechtigheden dragen, en 's HEEREN afbreking volkomen gewaer worden. De Koning Zedekia en al 't volk gingen dan nu 7 jaren zoo voord in alle wegen van godloosheid, onaengezien alle Gods ſcherpe dreigementen van hunne aennaderende geheele verwoesting, door den Propheet Jeremia; tot dat Zedekia eindelyk, in 't 7de jaer zijner regeering, den Eed aen de Chaldeen zoo plechtig gedaen, heilloos verbrak, en even als te vooren zijn Broeder Jojakim, een verbond maekte met den Koning van Egypte, zendende zijne gezanten derwaerds, en vertrouwende zich op dien ydelen rietſtaf, tegen alle 's HEEREN waerſchouwingen door Jeremia, afviel van den Koning van Babel. Hier uit ontſtond die groote toorn van God over den Koning en al 't volk, om haer 't zamen nu ganschlyk te verderven. Want

VIII. Nebucadnezar, dezen trouwlozen afval vernemende, maekte zich gereed, zoo rasch hy de handen ruim had, dien ſcherpelyk te ſtraffen. Hy viel met een magtig heir, in 't 9de jaer van Zedekia, in 't Joodſche land, met ſchrikkelyke verwoestingen, en kwam eindelyk ten derdenmael voor Jeruſalem, die belegerende en van alle kanten inſluitende. Doch verwittigd van den optocht des Egyptiſchen Konings Pharao Hophra, met een groot leger, om de Joden by te ſtaen, en Jeruſalem te ontzetten, brak de belegering op, en trok van Jeruſalem weer af den Egyptenaers te gemoet, om tegen hem te ſtrijden. Toen dachten de Joden dat zy geheel verlost waren; zy bedreven groote vreugde, en, vervoerd door hunne valſche Propheten, hielden zy Jeremias voor een' leugen Propheet, en wierpen hem andermael na beſpotting in de gevangenis. Maer zy wierden rasch op een droevige wijs anders geleerd. De Koning van Egypte durvde de

Chaldeen niet afwachten, maer trok met zijn leger weer te rug naer Egypte, om zijn eigen land te beschermen. Hier op Nebucadnezar, de Egyptenaers voor eenen tijd daer latende, kwam nu, in het 10de jaer van Zedekia, met zijn gansche macht weder voor Jerusalem, de Stad een geheel jaer lang zeer streng belegerende. Toen leden de Joden alom in 't land; doch byzonder in de belegerde Stad, de onuitsprekelykste ellende, en wierden by duizende gedood door zwaerd, honger, en pestilentie; tot dat de Chaldeen eindelyk, in 't 11 jaer van Zedekia, de Stad stormenderhand innamen, en al wat hun in 't eerst voorkwam door 't zwaerd ombrachten. Zedekia zelv, meenende te ontvluchten, wierd van de Chaldeen nagejaegd, in de velden van Jericho gegrepen, en naer Ribla tot den Koning van Babel gebracht, die eerst al zijn Zoonen, Vorsten en Hovelingen voor zijn oogen slagtte, daerna hem zelve de oogen liet uitsteken, en dus aen koperen ketenen, met zeer veele andere Joden, gevangen na Babel voerde; alwaer die godloze Vorst, in groote elende, in de gevangenis gestorven is.

EINDE VAN HET TWEEDE BOEK DER KONINGEN.